

AltunOgʻa

بۇلاق

بۇلاق

(ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە ئېغىز ئەدەبىياتى مەجمۇئەسى)

(ئومۇمى 12 - سان)

AltunOq

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
1984 - يىلى ئۈرۈمچى

مۇندەرىجە

- ھەسنىۋى ۋە رۇبائىلار.....ئەلىشىر ناۋايى
1 نەشرگە تەييارلىغۇچى: ياسىن ئىسىن.....
- ماقالات.....ئىمىر ھوسىيىن سەبۇرى
41 نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرىشىت ئىسلامى.....
- «نەسىرى مىرزا مۇھەممەت ھوسىيىن بەگ»دىن — سەددى ئىسكەندەر.....
.....موللا سىدىق يەركەندى
219 نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقېيۇم خوجا.....

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

- .....سەرلىق چىراق
296 نەشرگە تەييارلىغۇچى: توختى ئابىخان.....
- .....ئۇيغۇر خەلق قوشاقلرىدىن.....
312 توپلىغۇچىلار: ھوشۇر ئىبراھىم، ئۇچقۇنجان ئومەر، نىجات مۇخلىس.....

مەسنەۋى ۋە رۇبائىلار

ئەلىشىر ناۋائىي

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ياسىن ئىمىن

ئاڭا ھەمد ئېرۇركىم ئىسمى لارەيب ئېرۇر،
ئوشۇل ئىلىم ئىلە ئالىمۇلغەيب ئېرۇر.

ھىدايەت سىپەھرىدا يۇزمىڭ قۇياش،
ئېلىمكى ئىلىمدا بىر زەررە پاش.

ھەلىمكى بىر زەررەدۇر ھىكمەتى،
تۈزەتتى مۇھىتى پەلەك ھەيئەتى.

دىستىبان پەسلىدە قويغاچ كوڭۇل،
ئوزىن تىغلى مەكتەپ كورۇپ ئەقلى كۈل.

شەبىستان ئىلىمدا جىنۇ، مەلەك،
ئۇچۇپ گۇڭكى لال ئۇپلەكىم شەپپەرەك.

نە ئۇممىكى سۇرگەچ شەرەف خامەسى،
قىلىپ ئانى كەۋنەين ئەللامەسى.

نە ئالىمكى ئىلىمغە مەغرۇر ئىتىپ،
قەبۇل ئەھلىدىن ئانى مەھجۇر ئىتىپ.

جاھان مەررەسىن توت تاق ئەيلەبان،
ئاڭا كوكنى توققۇز راۋاج ئەيلەبان.

تاشىدا مۇھەندىس زۇھەل پەيكەرى،
ئىچىدە مۇدەررىس بولۇپ مۇشتەرى.

تائالەللاھ ئول قادىرى زۇلجالال،
كى ھەم يەم لەيەزەل كەلدى ھەم لايەزال.

ئايان ئولچە مەۋجۇد مەئدۇم ئاڭا،
ئەزەل تا ئەبەد ئىلمى مەئلۇم ئاڭا.

× ×

لى مەئەللاھنىڭ سىرى ئەپرازى،
قاب قوۋسەيىن مەھرەمى رازى.

تەخت ئۈستىدە فەرشى ئەۋئەدنا،
تاجە ئۈستىدە دۇررى مائەۋھا.

ساچى بابىدا لەيلەتۇل مىسراج،
شام مىسراجى چەرخ باشغە تاج.

ئول شەھى جىنۇ ئىنسى خەيلى ئېنىڭ،
بەلكى كەۋنەين ئۇلۇپ تۇفەيلى ئېنىڭ.

قايسى تىل بىرلە يا نەبىيەللاھ،
سنى تەرىپ ئىتەي مەن گۇمراھ.

مەدەھ زاتىڭدا ھەق دىبان لەۋلاك،
لەمىيەكۈن زالىكە ئۇلۇۋۇى سىۋاك.

ھەم مەگەر ئوشبۇ تۇر ھىلە ئىلە،
مەدەھ زاتىڭ نەدۇر ۋەسلى ئىلە.

ئېيتاھەم ئالمىسام سىپاتىڭنى،
قىلغامەن زىكىر تىلغا ئاتىڭنى.

يارەب ئول ھادى سۇبۇل ھەققى،
يارەب ئول خاتىمى رۇسۇل ھەققى.

كىم مېنى زارىبى بىزائەتنى،
ئورتىگەن جۇرم ئوتىغا تائەتنى.

ئەتىمە مەھرۇم ئېنىڭ ئىتائىتىدىن،
قىلىما نەۋمىد ئېنىڭ شەفائىتىدىن.

تا نىجاتىمدا ئول مەدەت بولغاي،
نە مەدەتكىم ئولۇغ سەنەد بولغاي.

× ×

ئەدەم شامىدا يوقلۇق خىلۋەتتە،
ئېنىڭدىكى ئۇيغۇ مەستى ئەردى ئادەم.
كى ئايىنى ھايات كىرمەس ئەردى،
تۇشىدا بەل ئاڭا يوق ئەردى تۇش ھەم.

× ×

دېھقان ئەزەلكى تۇزدى تۇرپە چىمەن،
قىلمادى ئەلنىڭ بارچەنە باتىنى ھەسەن.

بىر سارى ئەگەر ئىكتى گۈل سەرۋى سىمەن،
ئۆزگە سارى تىكتى خەس خاشاك تىكەن.

× ×

خۇدايىكى سۇنئى ئاشكار ئەيلىدى،
كى يوقدىن خالايمىقى بار ئەيلىدى.

چۇ تىنەتلارنى قىلدى تەخمىر ئۇزى،
يامان - ياخشىدىن داغى تەقدىر ئۇزى.

بۇ بىرگە ساۋاپ ئەتسە ئول تەباھ،
ئارادا بولارغە نە ئېركىن گۇناھ.

كىم ئول بىرنى ئورتەر جالالىيىتى،
بۇ بىرنى سۇپۇرگەي جامالىيىتى.

كىشى بۇيىلە ناگاھ سوئال ئېتىماسۇن،
سوئالنى مەۋۋەججەھ خىيال ئېتىماسۇن.

كى سررى ئىلاھنى بىلمەس كىشى،
كىشى پەھىمدىن تاش ئېرۇر ھەق ئىشى.

كىرەك بۇيلە سوزنى خەپا ئەيلەمەكە
بۇ مەئنى بىلە ئىكتىپا ئەيلەمەكە.

كى تەئىرگە چۇن مەۋج ئۇرۇپ بەھرى جۇد،
جەمئى خالاينىققە بەردى ۋۇجۇد.

غەزەپ ھەمىنان قىلدى رەھىمەت داغى،
ياراتتى تۇمۇغ داغى جەننەت داغى.

غەزەپ، رەھىمى ئۇچماق، تۇمۇغ خىلئەتى،
قىلۇردىن بۇ ئەردى ئىكىن ھىكمەتى.

كى قەھرى ئىلە رەھىمەت يېغىپ ئەل ئارا،
تولا ئەيلگەي ئىكىكى مەھمان سەرا.

ناۋايى سوزۇڭدىن مەلۇل ئەتتى ئەل،
ئۇزۇن سوزنى قوي، ھەرق باشغە كەل.

× ×

بارى تېساھىلار ئىچرە زاتى ئېنىك،
شاھىنشاھلار ئىچرە سىپاتى ئېنىك.

مەلئىك ئارا كەلدى رۇھۇلئەمىن،
رۇسۇل خەيلىدا سەيبىد مۇرسىلىن.

× ×

شەھى شەھىر يارانى جاھان خۇسرەۋى،
فەلەك رەفئىتى مۇشتىرى پەرتەۋى.

مەمالىكدا جەمىشىد فۇرخەندەئى،
نە جەمىشىد خۇرشىد رەخشەندەئى.

فەلەك شەمىي رايى مۇنسى ئېنىڭ،
مەلئەك چىراغى زەمىرى ئېنىڭ.

سوزى مەخزەنى راز گەنجىنەسى،
يۈزى خۇلقى زات ئايىنەسى.

جامالىدا شەمسۇزۇزۇھا جىلۋەگەر،
ھەدىسىدا روھۇل قۇددۇسىدىن ئەسەر.

جەبىنىدا ئەنۋارى شاھنشەھى،
كەلامىدا ئىھيا رۇھۇللاھى.

ئورۇپ كۈنكىرى مەھمۇدەك تابىلار،
مەلەك خەيلىغە تۇرغە مەھرابىلار.

فەلەك باغ جاھىدا نىلۋەپەرى،
بولۇپ ئاندا ھەر ژالە بىر ئەختەرى.

چۇ ئالتۇن ساچىپ ئىلكى ئانداغىكى بەرق،
ھايدىن بولۇتلار بولۇپ تەركى غەرق.

فەۋاكىھ چىكەر تاس نىلىن قەدەھ،
گەر ۋەھى ئېتار ياسى قوۋسى قۇزەھ.

ھىلال ئەشكى ھەلقەسىدىن نىشان،
ۋەلى ئاندا زەنجىر ئۇلۇپ كەھكەشان.

مەگەر بەرق كام ئەشەھىدۇر سۈپەھەر،
ئۇزەنگۇ ئاڭا ئاي، رەخشەندە مەھەر.

فەلەكتىن ئىتىكىراك خەرامى ئېنىڭ،
قىلىپ بەرقىنى تىپرە كامى ئېنىڭ.

ئىگىرمەكتە يوق چەرخ دەۋۋاردەك،
كى بىر نوقتە دەۋرىدا پىركاردەك.

يۇگۇرماقتا چۇنكىم بۇيە سەنج،
نەزەر پەسكە قالىپ تۇتۇپ ئانى رەنج.

بارىشدا نەدەي ۋەسقىدىن سەرگۈزەشت،
فەلەك تۈسەندىن چىقىپ دەستە - دەست.

ئۇزى دىۋە دىۋانەۋەش پەيكەرى،
نەزەردە پەرى چىمەر بەلكىم پەرى.

بۇ دىۋە پەرى ئۇزرە سۇلتان مەلىك،
نە سۇلتانكى ئەل ھەق سۇلايمان مەلىك.

جەۋۋاد ئىلىكىنىڭ بەھرى ئانداغ ئەمىق،
نە يۈز ھاتەمى تايى ئاندا غەرىق.

يارۇغ رايبى مەھر ئانداغ مۇنەر،
كى ئالدا خۇرشىد بىر قۇرسى قىر.

فەلەك قەدرىلارنىڭ نىيازى ئاڭا،
فەلەكتىن لەئىب شاھ غازى ئاڭا.

دەمە ئەينى ئىنسانكى ئىنسانى ئەيىن،
ھەم ئىنسان ھەم ئەينى سۇلتان ھۈسەيىن.

زەھى تەختى جاھىكى بىر پايە چەرخ،
نە پايەكى ئول پايەغە سايە چەرخ.

نە ئاي تاجىگە قەدرىگە گوھەر قۇياش،
نە گوھەر سەدەپتىن مۇھەققەر قۇياش.

ئالاتا جاھان ھۇجرە، كوك سەقى ئېرۇر،
ئۇلۇس نەقدى ئۇمىر ئاڭا سەرى ئېرۇر.

تىنىڭ ھۇجرەسى جان قۇشىغە تەباھ،
تەنى جانىگە ۋاقىپ ئولسۇن ئىلاھ.

× ×

بىرى سەندەلنى مۇقام ئەيلدى،
بىرى مەسنەد ئۆزۈرە خىرام ئەيلدى.

بىرى تۈرك ئايۋاندا ئاستى مۇھر،
بىرى سارت دىۋاندا باستى مۇھر.

بىرسى بولدى سەدارەت مائاب،
بىرسى بولدى ۋازارەت ئاياپ.

بىرى كامياب ئەردى مۇھرا نەدىن،
بىرى كامجۇ ئولدى پەرۋانەدىن.

بىرسى قوشۇن سارى چەكتى رەقەم،
بىرسى تۇمەن سارى ئوردى ئەلەم.

بىرى تابىتى داروغەلىق غەيرەتىن،
بىرى ئوردى سەرھەد سارى نوبەتىن.

قوپتى بىرى رەشۋەتى شۇم ئىلە،
بىرى ئىكتىپا قىلدى مەرسۇم ئىلە.

ئەگەر خود زەللىل ئەردى گەر ئەرچىمەندە،
بارى بولدى ئوز كامىغە بەھىرمەندە.

× ×

ھەمۇل ئەۋلاكى دەفئە ئەيلەپ ئەلەمنى،
تەخەررۇد كويىغە قويسام قەدەمنى.

فەنا گەنجىنى مېژگاندىن سۇپۇرسام،
ھەم ئول مېژگان سەرەشكىدىن ئۇرسام.

قىلىپ مەسنەد قەنائەت بورىياسىن،
كىيىپ دىبا كەبى ئۆزلەت فەلاسىن.

نە كوككە، نە قوياشقا يەتسە باشىم،
يورۇق ئوي بولسا كوك رەۋزەن قوياشىم.

ئەگەر نەپىس ئەتسە مايىل لالە ۋە باغ،
يۇزىن "نۇن" نوقتەسىدەك ئەيلىسەم داغ.

ئەگەر كوز قىلسە ھەردەم ئەشكىنى ئال،
قىلىپ كاپۇر كۈن نۇرىن ئەنەبەرىن خال.

سۇۋاسام ئەنى كورمەيىن دەپ بالاسىن،
كاج ئاھەك ئىلە ئاق - قاراسىن.

قولاقىغە گەردان ھەلقە چۈن فىكىر،
ئىشىتتۇرسام سادايى ھەلقەنى زىكىر.

ئېغىز شاخۇشكەر ئىزدەرنى بىلىسەم،
ئەنى مىسۋاك ئىلە خۇرسەند قىلسام.

دىماغىم زەئىقىغە ئاشىك ئەتسە ھاسىل،
يۇزۇم ئۇزۇرە فانا گەردىنى كەھكىل.

تەرەب سىنجاپىدىن ئىزدەسەم كام،
ئاگا مېنەت كۈلىدە بەرسەم ئارام.

ئاياغىغە ئەيلىسەم زەنجىر مانەند،
مۇسەللا دەۋرىنى زەنجىرسىن بەند.

ھاۋاغە جىسىم تۇپراغىن ساۋۇرسام،
كوڭۇل مۈلكىدە دولەت تەختىنى ئۇرسام.

خالايىقتەك تىلەپ زاھىر ھوزۇرىن،
جاھاننىڭ چەكمەسەم جامى غورۇرىن.

تۇتۇپ ھەر شۇئەلەدىن دىندا گوشە،
مۇھەببەت ئەيلىسەم ئوقباغە تۇشە.

ئەجەل پەيكى قاچانكىم يەتسە فىلھال،
ۋەدىئەتنى دىسە تاپشۇر، دىسەم ئال.

مەن جان ۋەرقىدا ئەيلەپ تەھرىر،
ئول نەقىشىنى سەپھىدە ئەيلەپ تەقىرر.

تەغىير ئىپتار ئەرمىش ئانى كىلىكى تەقدىر،
تەقدىر ئىشىغە رەپىقلار نە تەدبىر؟

× ×

كى فەزىل جاھاننىڭ سىپەھرى،
يوق يوقكى ئوشۇل سۇپەھرى مەھرى.

تەبىئىگە داغى بولۇر نى ۋارىن،
يۇز يىل تر ئۇتارۇد ئالماين...؟

سەن گەرچە گوھەر دۇكانىن ئاچتىڭ،
لىكىن بۇ گوھەرنى ئىلگە ساچتىڭ.

فىكرىڭ جەمىندا كۆپ رەياھىن،
لىكىن بولۇپ ئاندا خەلق گۈلچىن.

نەزىمىڭ دۇرىدىن كى دەھر تولدى،
دىگىلىكى ساڭا نە بەھر بولدى؟

لۇتغۇڭدىن ئولۇستە ۋەجد ھالەت،
يەتمەي ماڭا بەھرە جۇز مەلالەت.

ئەلدىن ساڭا يەتمەيىن دەمى جۇش،
سەن قان يۇتۇپ ئەل بولۇپ قەدەھ كۇش.

سەن ئەل باشىدىن بولۇپ گوھەر پاش،
تەرماك گوھەر دىمەيكى شا باش.

ئەمدى تەرەپ زامانى يەتتى،
دەۋۋاندىن ئەلەم نىشانى كەتتى.

ئالدى قولۇمىز جاھان دىيارىن،
ئالدى كۈچۈمىز فەلەك ھىسارىن.

۸

ئاي - كۈننى نەققارە قىلدى دولەت،
چالدى بىزنىڭ ئاتىمىزغە دولەت.

ئالەمنى بىزنىڭ قۇياش يورۇتتى،
ھەق مەركىزىدە قارار تۇتتى.

بۇ دەمكى تەبىرىگە قالماي سوز،
بەختىڭگە ئاچىلدى ئۇيۇقۇدىن كوز.

ھەر سۈبھى ئۈمىدىڭ ئولدى لاممە،
ھەم مەھر مىرادىڭ ئولدى تاممە.

چۈن ساقى دەۋر جامى ئىشرەت،
توتى يەنە چەككە زەھرى مەھنەت.

تەۋقۇ يىتىشكەچ ئۈيلە لازىم،
كىم جان بىلە بولغاسىن مۇلازىم.

تا لۇتقى يىتىشكەچ تىڭىزگە تۇشۇپ مەۋج،
تۇتقاي يارى ئېنىڭ ئول سۈپەت ئەۋج.

كىم ئاي ئۇزۇرە قويغاسىن قەدەمنى،
كۈن لەۋھىغە چەككەسىن رەقەمنى.

مۇھر ئالتۇندىن قازا قىلىپ ھەل،
ئول سەفھەنى ئەيلىگەي مەجدەل.

ھەر بەيتىنى گوھەر ئەفشان،
ئەنجۇم بىلە ئەيلىگەي زەرەفشان.

نەچچە بۈيۈك ئەيلىسەڭ سوزۇڭنى،
ئاندىن بۈيۈك ئەتكۈمىز ئوزۇڭنى.

يوقتۇر ساڭا ۋەقت گوشە تۇتماق،
ئىشرەت گۈلىن ئاھ ئىلە قۇرۇتماق.

چۇن ھۈكىمنى ئاڭلادىڭ دەم ئۇرما،
بەلكى دەم ئۇرارغا داغى تۇرما.

قۇللۇققە كوڭۇلنى چۈست باغلا،
خىزمەتكە بىلىڭنى رۇست باغلا.

ھەرنەچە بۇ سوز دىمەك كىرەكمەس،
چۇن راست دۇرۇر كىرەك، كىرەكمەس.

چۇن خۇاست بۇ نەۋدۇ قازا ھەم،
مەن خەستەئى زار بىناۋا ھەم.

قۇللەرگە ئوزۇمنى ھەمدەم ئەتتىم،
قۇللۇققە بىلىمنى مەھكەم ئەتتىم.

رۇبائى

ئىقبال مۇتەئە بەخت ياۋەر بولدى،
خۇرشىد رېھى سۇپەھر چىكەر ئولدى،
ئالەم ئىلىدىن كىمگە مۇيەسسەر بولدى؟
بۇ مەرتىبەكىم ساڭا مۇقەررەر بولدى.

× ×

ناۋايى، نى بالا ئەندۇھ ئېرۇر بۇ،
ئوزۇڭنى سالماغىڭ مۇنداغ بولۇرمۇ؟

ئاڭاكىم ئەقىل، ھىمىمەت يار بولغاي،
بۇ نەۋدۇ ئىشلار قاچان دىشۋار بولغاي.

قۇياشتىن تەربىيەت گەر تاپسە خارا،
قىلۇر ياقۇت ئىلە لەئىل ئاشكارا.

بۇلۇتتىن كىم بولۇر سىراپ تۇپراغ،
مۇلسەۋۋەن گۈل بولۇر مىناپ تۇپراغ.

كىشىلىكتىن نىچۇك ئۇرغاي كىشى دەم،
بولۇپ تۇپراغ ئىلە خارەدىن كەم.

شەھكىم ئەختەر ئولسە دۇررى تاجى،
دۇئا ۋىردىغە كوپتۇر ئىھتىياجى.

رەسۇلكىم رەسۇلنىڭ سەرۋەردۇر،
سۇپەھرى ئافىرىنىش ئەختەردۇر.

ئەگەر سىددىق بولغاي يارۇ غارى،
ھەم ئولدى ئەنكە بۇتى پەردەدارى.

گۈلى كىم تىپرە بولمىش گۈلخەن ئاندىن،
ئېرۇر كوزگۇ جامالى رۇشەن ئاندىن.

نەچە ئىزھار ئەجىرىن ناتۋانلىق،
گۇمان قىلدىڭ بۇ ئىشنى نۇكتەدانلىق.

قويۇپ بىكارلىق فەرزانە بولغىل،
ئىلىك ئۇر ئىشىگە مەردانە بولغىل.

× ×

ھەر كىمگە بىراۋ ئىشقىغە بولسا دىل بەندە،
جان رىشتەسىدىن قىلسا كىرەك يۈز پەيۋەندە.

گەر غەيرى خىيالى كەڭلىگە تۇشسە پىسەندە،
قىلماق كىرەك ئول كۆڭۈلنى يۈز پۈركەندە.

رۇبانى

شەھ خىزمىتىگە بىراۋكىم بولغاي مايىل،
كۆر، كەر، شەل كىرەكدۇر ھاسىل.

ئەسرارى ئېنىق ئىنشاسىدا گۇڭگ ئەيلەر تىل،
بۇ مۇشكۇل ئېرۇر بارچەسىدىن مۇشكۇل.

× ×

تا ھىرىس ھەۋەس خىرمىنى بەرباد ئولماس،
تا قەسىر ھاۋا قەسىر بەر ئۇفتاد ئولماس.
تا زۇلىم - سىتەم جانىغە بىداد ئولماس.

رۇبائى

تەقىرىر ئەگەر ياخشى ئىدى بوقسە تاباھ،
ئەلپازىم ئەگەر يامان ئىدى گەردىل خۇاھ،
ئەرز ئەتماكىنى بۇ ھۇكىم ئەيلەپ ئىدى شاھ،
شاھ ئاڭلاماسە بۇ خىزمىتىم نەتكامەن ئاھ.

رۇبائى

ئەلدىن ماڭا گەرچە غەيرى رەھىمەت يوق ئىدى،
ئېيىپ ئەرمەس ئەگەر مۇزد ئىلە مىننەت يوق ئىدى،
ئەل نەردىلەر ئەمما ماڭا رىغىبەت يوق ئىدى،
شەھ دولتىدىن بۇلارغە ھاجەت يوق ئىدى.

رۇبائى

مەقسۇد چۇ شاھتىن بىنا بولدى ماڭا،
ئۇقبا سارى ھەرنە زارران ئولدى ماڭا،
مەجىئۇنى قىلدىم ئېنىڭ ئالدىدا نىسار،
بۇ ھۇججەت ئۇچۇن تەڭرى گۇۋاھ ئولدى ماڭا.

× ×

يېقىپ ئايۋاننى سەيلى زەلالەتە
ياغىپ دىۋارىدىن گەردى مەلالەتە

قاراڭغۇ سۇبھى ئاندا شام دەججۇر،
كى خۇرشىد ئاندا كىرسە تاپمىغاي نۇر.

بولۇپ مۇتەۋارىلار ئارامى ئاندا،
فۇجۇرى نەسقى ئەھلى كامى ئاندا.

كوڭۇلگە كىردى بۇ كىمگە بىرۇر دەست،
ئانى قىلماق كىرەك تۇفراق ئىلە پەست.

بىنايى تەرھ قىلماقكىم ھەدىشە،
ئەل يەتكەي شەھ دۇئاسىن ئاندا پىشە.

زۇبائى

بۇ بۇقئەكى تا بىناسى بۇنياد ئولدى،
ئەل ھاجەت ئىلە فەقردىن ئازاد ئولدى،
دەرۋىش غەپنى نىمئەتمىدىن شاد ئولدى،
بۇ ۋەجھىدىن ئاتى نىمئەت ئاباد ئولدى.

× ×

مېنى كىم بۇ سوزدە نىزار ئەيلىدى،
ھەۋەس ئىلكىدە بىقارار ئەيلىدى.

نە ئىمكىنكى تاپقاي قارار سۇكۇن،
بىراۋكىم بۇ فىكىر ئەتكەي ئانى زەبۇن.

ئۇرارمەن قەدەم تاكى بارغۇنچە كام،
كى بولغاي مۇيەسسەر ماڭا ئۇشبۇ كام.

ئەگەر بولسا بۇ يولدا ئۆمىر تەلەق،
چۇ بۇ يولدادۇر ئول ئېرۇر ھەم شەرەق.

ۋەگەر بولسا ئوز كامىيە بەھرمەند،
زەھى مۇلكى جادىد بەختى بەلەند.

رۇبائى

ئالەم ئىشىدىن مېنى مەلۇل ئەت يارەب،
فەقر ئىمىگاكى تارتارغە خۇمۇل ئەت يارەب.

بۇ ئىشكى سېنىڭ رىزاڭ ئۈچۈن قىلمىشىمەن،
 ھەم ئەينى رىزا بىرلە قوبۇل ئەت يارەب.

رۇبائى

يۈز شۇكرىكى بۇ بۇقئەلەر مۇكەممەل بولدى،
 ۋەقپى بۇ ھۇدۇدكىم مۇفەسسەل بولدى.
 سەككىز يۈز ئىدى سەكسەن ئالتە تارىخ ①،
 ۋەقپىيەسى ئۆلكۈنكى مۇسەججەل بولدى.

رۇبائى

ۋەقپىيەگە تارتىلدى بەسى رەھمەت ئاڭا،
 تا بولدى شەرئىت خېتىدىن زىمەت ئاڭا،
 مەشرۇت ئۆيلەكم قىلسا ئەمەل رەھمەت ئاڭا،
 ئۆلكىم مۇڭا تەغىير سىرۇر لەئىنەت ئاڭا.

رۇبائى

بۇ قائىدەنى كىمكى توزار بار ئولسۇن،
 تەڭرى بارى ھالىتىدە مەدەتكار ئولسۇن،
 كىم بۇزسە بۇزۇغلىققە سازاۋەر ئولسۇن،
 ھەق لەئىتى قەھرىگە گىرىپتار ئولسۇن.

رۇبائى

سۇبھانەللاھ ھۇۋەل ئەلىيۇل مۇتەئال،
 كىم ئەيلىدى ئىشقى بەھرىنى مالا مال،
 ئىنساننى تاپتى چۇ ئاندا غەۋۋاس نىمال،
 ھەم جەۋھىرى جان بەردى ھەمدە مەقال.

رۇبائى

ئەلھەمدۇلىمۇ جىدىل ھەدايا ۋە نىئەم،
 كىم كەتتى ۋۇجۇد ناغىدىن خار ئەدەم،

① مىلادى كالىندارىچە 1481 - يىلى.

ئول باغدا ھەر گۈلى ئوتى كىم چەكتى ئەلەم،
جان ئويىنى يورۇتتى نەزەر شەمئىنى ھەم.

× ×

مۇھەممەد كىم رەسۇل ئەنجۇم دۇرۇر ئاي،
قايدا ئاي بەلكى مېھرى ئالەم ئارا ئاي.

ۋۇجۇدنىڭ تۈپەيلى توققۇز ئەپلاڭ،
بۇ دەئۋا شاھىدى مەنسۇر لەۋلاڭ.

ئالىپ يۈز بەرقىدىن سۇرئەت سىمىندى،
يېڭى ئاي ئول سىمىندى سىنە بەندى.

قىيامى مەركەبى بۇرجىس ناھىد.
ئىككى ياندىس چاناقى ئاي ۋە خۇرشىد.

زەلالەت كويىنىڭ مەھزۇنلارغىچە،
جاھالەت دەشتىنىڭ مەجمۇنلارغىچە.

شەپقەت ئەتكىل ئانى چاۋىد ئىلاھى،
مېنى ھەم قويمىغىل نەۋمىد ئىلاھى.

بولمىسا ئالىمدا گۈلرۇخ ساقى ئەھۋالىم خاراپ،
يوق ئىسە ساقىدا گۈلگۈن جامى مەي باغرىم كاباپ.

× ×

بىراۋكى ئىشقى ئىلكىدە مۇبىتلا بولغاي،
نېتاك ئىگەر ئاڭا ھەرلەھزە يۈز بالا بولغاي.

بارى پىشە ئوز سورتى كوڭلىدىن كەتتى،
بۇ كوڭۇل سورتى ھالى بۇ يەرگە يەتتى.

× ×

تۇن، كۈن ئايغىم يالاڭ، ياقام چاڭ،
مەيخانە يولىدا مەست بىباڭ.

ھەر دەم يىتتىبان فەلەككە ھۇيۇم،
ئەۋباش ئارا بارچە گۇفتۇ گۇيۇم.

× ×

كۈلمەكنى ئوتكەرۇر ئەل ھەر سوزكى دىسە مەجنۇن،
قول سوزنى جەمە قىلسا كۈلمەكنى ئەيلەر تەفزۇن.

رۇبائى

دىۋانەكى مەست بولسا دائىم،
كۈلمەككە ئېرۇر سوزى مۇلازىم،
ئۈرگەنسە ئۇلۇس ئەمەس ھەيپۇر،
گاھى كىرەك ئەلگە ھەم مەسخۇر.

رۇبائى

ھەر كۈن يەنە بىر ئىشقا ئىلەدۇر ئەفسانە،
ھەر تۈن يەنە بىر شەمە گەدەر پەرۋانە،
ئىش ئاڭا جۇنۇن، مەنزىل ئاڭا مەيخانە،
دىۋان ياساماقنى نە بىلىر دىۋانە.

رۇبائى

شېھى كىم دىسە يۈز مىڭ تىل تۇگانماس ۋەزنى يۈز مىڭ يىل،
بۇ ئېتىلىغانچە يۈز مىڭ يىل يەنە ھەر بىرى يۈز مىڭ تىل،
بۇ يۈز مىڭدىن بىرى زىكرى ئولماغاي گەرئوتسە يۈز مىڭ قەرن،
بۇ يۈز مىڭ قەرن ھەم بولسە ھەر بىر لەھزە يۈز مىڭ يىل.

رۇبائى

ئالى نەسەبى بىرلە قۇۋانىپ خانلار،
تۇن ئىشكىنى ياستانىپ خاقانلار،
ئاي. يىل قەدىمغە باش قويۇپ قاتانلار،
جانلار بىلە قۇللۇغىن قىلىپ سۇلتانلار.

رۇبائى

گەردۇن يۈزى ھىلىمى يۈكۈدىن خەم بولدى،
 ئاي لەمئەسى رايبى يۈزىدىن كەم بولدى،
 سۇلتانلىق ئاڭا گەرچە مۇسەللەم بولدى،
 بۇ تۇرغەكى دەرۋىش سۈپەت كەم بولدى.

× ×

بۇ يەڭلىغ يازدى ئەلقاپنى دەۋران،
 كى سۇلتان ئىبنى سۇلتان ئىبنى سۇلتان.

رۇبائى

روزى ئاڭا بارچە كام بولسۇن يارەب،
 ھەم دۆلتى مۇستەدام بولسۇن يارەب،
 ئىقبال مەيبى مۇدام بولسۇن يارەب،
 ھەم ئىشرەتى بەرداۋام بولسۇن يارەب.

× ×

نېچۈككىم قۇياش تەكراسىدا نۇجۇم،
 ئۇلۇس ئول قۇياش سارى ئەيىلەپ ھۇجۇم.

جاھان مەملىكەتنىڭ ئۇلۇغ بەگلىرى،
 يەنە پايەدا ئورتاراق دەك لارى.

ئۇلۇغ نىيۇ ئورتا، نىكىم خۇاس ئام،
 رەفمۇ ئاستانىغە ئەيىلەپ خىرام.

يىتىپ دەرگاھىغە تاپىپ بار ھەم،
 بۇدۇر تۇرغەراقكىم مەن زار ھەم.

فەلەك جەۋپىدا بىر ئاۋۇچ خاككەك،
 كارانسىز تىڭىز ئىچرە خاشاككەك.

جانابىغە كىم ئەرسە سىرۇر سۇپەھر،
ئوشۇل ئەرسەنىڭ گەر ئىچى ماھۇ مەھر.

ئوزۇمنى سالىپ زەررەدەك بىقارار،
يىتىپ ئول قۇياش نۇرىدە زەررەۋار.

قۇياش ئەرسەسىن چول مەتاپ ئەيلىدىم،
ئانى زەررە يەڭلىغ تاۋاپ ئەيلىدىم.

× ×

ئاتام بۇ ئاستانىنىڭ خانە پەزى،
ئانام ھەم بۇ سىراپ بوستانىنىڭ كەنىزى.

مەن ئەرچە گەر بولاي بۇلبۇل ۋە گەر زاغ،
كى ئۇشبۇ دەرگەھ ئولدى گۈلشەن باغ.

ۋەلى ئۆمرى بۇ گۈلشەندىن ھەۋادىس،
قىلىپ جانىمغە ھىجران رەنجى ھادىس.

رۇبائى

رۇشەن قىلىپ ئول چىراغ تابىندە مېنى،
مەسئۇد ئىتىپ ئول ئەختەرى فۇرخەندە مېنى.
ھەر نۇكتەسى يۈز قاتلا قىلىپ بەندە مېنى،
ھەر شەپقىتى بەندەلىكىدە شەرمەندە مېنى.

× ×

ئەدا يەتكۈزدى ئاگەھ مېھنى راز،
كى ئى ئەفسۇنگەرى ئەفسانە پەرداز.

بالاغەت كىشۋەرنىڭ نۇكتەدانى،
فەساھەت مۈلكىنىڭ ساھىپقىرانى.

راۋان خامىڭ ئەيلە مۇرەتتەپ،
ئوتتارۇد كوز قاراسىدىن مۇرەككەپ.

مەن ئانى خەيلىكىم مەرئائا ئەمەس ئول،
ھىمانە قىلدى خامىڭ جۇفدىن يول.

ئۇلۇس تەبىئىك سەھابى يامغۇرىدىن،
بولۇپ سىراپ ئەل نەزمىڭ دۇرىدىن.

سوزۇڭ بىر ئەۋج ئۇزە چەكتى ئەلەمنى،
كى سۇردۇڭ ئەرش لەۋھىغە قەلەمنى.

ئەگەرچە ئەختەرىدۇر گوھەرى پاك،
كى ئورۇلۇر ئانىڭ باشىغە ئەپلاك.

ۋە لىكىن بۇ قەدەر مەكرى فەرىشان،
نە باتىنىنە ئىشەك بولمىش فەرىشان.

تىلارمىز بۇ پەرىشان بولسە مەجمۇۋ،
داۋان بولكىم ئەمەستۇر ئۇزرە مەسمۇۋ.

چۇ ئالى ھىمىتىمىز بولدى مايىل،
سەن ئولدۇڭ مۇنچە نادىر سوزگە قايىل.

بۇ نوۋ ئىستەيدۇر ئەمدى راي ئالى،
كى قىلغاي پىكىرتىڭ دىۋان خىيالى.

جاھاندە كىمگە بولسە مۇنچە پەرزەند،
كى بولغاي مۇنچە رۇھ ئەفزا ۋە دىلبەند.

راۋادۇرمۇ بىزنىڭ فەررۇخ زاماندا،
ئۇلارنى دەربەدەر قىلماق جاھاندا.

بارىن يىغ ئەمدى ئانداغىكىم ئاتالار،
سۇرۇك تىپلىن نىچۇكىكىم كەدخۇدالار.

كى بار ئول قىل سەرگەردان ساددە،
ساڭا پەرزەند بىزگە خانزادە.

ئۇلار بېچارىدۇر بىز چارە رەسبىز،
سەن ئەر تا مەھرىبانسەن بىز ئەمەس بىز؟

جوبىلىد ھۆكۈم بار ئىشىدىن رە جۇئەت،
راۋان مەقسۇد سارى ئوق شەررۇد ئەت.

مۇرەتتەب قىلماغۇنچە تۇرما بىردەم،
سوز ئولدى موختەسەر ۋەلاھۇئەلەم.

نەۋايى غەمگە قالدى ئوز كەلامى جانپازاسىدىن،
ئۇنىڭدەككىم يىتەر بۇلبۇلغە مەنەت ئوز ناۋاسىدىن.

× ×

رەنجى كورمەي كىشى تاپارمۇ فەراغ،
شەمى ئورتەمەيىن يورۇرمۇ چىراغ؟

تۇخىم يەرگە كىرىپ سىچەك بولدى،
قۇرۇت جاندىن كېچىپ ئىپەك بولدى.

لالە تۇخىمچە غەيرىتىك يوقمۇ،
پىلە قۇرۇتچە ھەممىتىك يوقمۇ؟

ئەيلىسەك ھەم شەررۇد جان چەكسەك،
سەئىيدا يۇز پىيالە قان يۇتساك.

سەن موبەگۇڭدۇر ئاڭا تەزىين،
بەلكى شەھ سەيئى ئەتكۇسى تەدۇين.

چۇن خىرەددىن يىتىشتى بۇيلە نەۋىد،
ماڭا بولدى ئوزۇمدىن ئوزگە ئۇمىد.

تەڭرى تەۋفىقى ئىددىئا ئەيلەپ،
شەھ جانىبىغە ئىلتىجا ئەيلەپ.

ھۆكۈم مەرمۇنىغە قەلەم چەكتىم،
سەپپە تەرتىپىغە رەقەم چەكتىم.

ئەرزىمەس گەر يىغىرغە ئول خاشاك،
چۇن بۇ دۇرلار نېھان دەۋراندا پاك.

گەرچە بەس يۇترە دۇرۇر ئول زۇلىمات،
غەم ئەمەس چۇن بار ئاندا ئابى ھايات.

رۇبائى

شۇخمكى ئوكۇش ھوسنى - جامال ئولغاي ئاڭا،
بىر ھوسىن يەنە ھوسنى مەقال ئولغاي ئاڭا.
لەئلى ئارا گەر دۇرلاردا بولسە قۇسۇر،
سور دەرگە ئىپتىال ئولغاي ئاڭا.

رۇبائى

بۇ ئىشقە ھەدىس ھەم ئېرۇر شاھىد ھال،
كىم سابىت ئېرۇركى كۈللۈ ئەمرىن زىبال.
ھەم بۇيلە ئايان قىلدى خۇدايى مۇتائال،
ھەم ئولجە ئېرۇر رەسۇل دىدى باردۇر ئاڭا دال.

× ×

يەنى ئول گۈلچەھرىلەر ناز ئەتسىلەر،
ئەقىلىۋىدىن يىغىماسىن ئاغاز ئەتسىلەر.

ئىشۋەگەرلىك قىلسەلەر غەمماز ئولۇپ،
پەردەدەرلىك ئەتسەلەر تەنناز ئولۇپ.

لەمئەئى ئارىزلارىدىن ھەر نەپەس،
قىلسەلەر ئالەمنى كويدۇرمەك ھەۋەس.

بۇ ناسايىھ ئەھلى ھىكمەتلەر بىلە،
يۈز تۇمەن پەند - نەسىھەتلەر بىلە.

مانىئ ئولغايلاز ئۇلارغا ھەر زامان،
تا زامان ئول پىمتەدىن تاپقاي ئامان.

رۇبائى

ھەر يەردە باھار ئولسە چىمەن بولسە كىرەك،
ھەر قايدا چىمەن بولسە سىمەن ئولسە كىرەك.
ھەر قايدا تىكەن رەنجى مەھەن بولسە كىرەك،
ھەر قايدا خازان بولسە تىكەن بولسە كىرەك.

رۇبائى

زاھىد خوش ئەمەس دۇرۇر خارابات ئىچرە،
پاسىق نە تىلەر ئەھلى مۇناجات ئىچرە؟
غۇربەتنى قاتتىق تۇتۇپ دۇرۇر بارى ئەل،
بۇ دۇركى كىشى تۇشار سۇرۇك يات ئىچرە.

رۇبائى

كىم قىلسا ئىبارەتكى مەقدۇر ئولغاى،
چۇن ئىسمى كىتابىدا مەستۇر ئولغاى.
نى چاغقىچە ئول بىناكى مەئىمۇر ئولغاى،
ئول ئىسىم ئولۇس تىلىدا مەزكۇر ئولغاى.

× ×

غەرەز ئول ئەردىكىم بۇ قەسىر ئالى،
كى ھەرگىز بولماغاى يارەب زاۋالى.

بىناىى دۇركى شەھ بۇنىاد قىلمىش،
زامانە قەسىردەك ئاباد قىلمىش.

ئۇنى شەھ ئىبھتىمامى قىلسە مەئىمۇر،
مەھى مەئىمار فەرز ئەت بەلكى مۇزدۇر.

ئەگەر مۇزدۇر ئەگەر مەئىمار ماھىر،
ئىشچە مەك چۇ مۇزدى بولدى زاھىر.

تۇگەنگەچ شاھ قەسىرى زەر نىسگارى،
ئۇلارغا قەسىر ئارا نە بار - بارى.

خېلىل ئەر كەئبەنى بۇنياد قىلدى،
يېقىن بارمۇكى نى ئۇستاد قىلدى.

ھەمۇل سەدكىم ئىسكەندەر قىلدى مەئىۋر،
كىم ئېتوركىم ئاكاكىم ئەردى مۇزدۇر.

ئىمارەت سەيئىدا كىم بولسە زەر پاش،
بىنا ئانىڭ ئاتى بىرلە تۇتار ناس.

بىناغە گەرچە ھەركىم بولسا نامى،
ئاتارلەر بانى ئىسىم بىرلە ئانى.

ۋە لېكىن خەلق ئارا بۇ ئەردى دەستۇر،
كى بولغاي بانى ئىسىمى بىرلە مەستۇر.

شەھ ئاتىن چۇنكى مەئىنى بىلدىم،
بۇ قەسىر ئايۋانى ئوزرا سەت قىلدىم.

كى تا بولغاي بۇ قەسىرى چەرخ گەردار،
بۇ ئىسىم ئايۋاندا بولغاي نەمۇدار.

ئالاتا قەسىر چەرخ سايىر ئولغاي،
نۇجۇم ئايۋانى ئۇ موھر ئىچرە داير ئولغاي.

بۇ شەھ ئايۋانى ئومرىنىڭ بىناسى،
مەتىن ئولسۇن نىچۇكىم چەرخ ئاساسى.

قەدەر دىۋاندىن ھەر لەھزە كامىن،
قازا دىلخۇاھدەك يەتكۈزسۇن ئامىن!

رۇبائى

گۈل بولسا تىكەن بولۇر بوستاندا،
دۈر بولسا سەدەپ بولۇر ئۇمماندا.
سۈكر ئولسە خۇمار ھەم بولۇر دەۋراندا،
ئەيپ ئەيلىمە ساددە بەيت بولۇر دىۋاندا.

× ×

يۈز گۈل ئاراسىدا بىر تىكەن بولسە كىرەك،
يۈز ياخشى ئىچىدە بىر يامان بولسە كىرەك.
مىڭ ساغەر ئىچىدە ئۇيلى ئابى ھايات،
بىرنىڭ تەھىدا دۇردان بولسە كىرەك.

رۇبائى

بۇ نامەكى خامەم تىلى ئەيلەر تەھرىر،
ئەيلەردە نەزارە ئەھلى مەئنى بىر - بىر،
تەقسىر تاپىلسە ئەيلەسۇنلار تەغىير،
تەغىير بىرۇردا قىلماسۇنلار تەقسىر.

رۇبائى

ئەيىپ ئەتكۈچى سۆزىدۇر بارچە خىلاف،
فەردزەنى خەر مۇھرە دىبان ئۇرما كەزاف.
چۈن جەۋھىرى تاھىر ئىتەر ئەھلى مەئاف،
مۇنداغ جەۋھىرىغە تەگىرى بەرگەي ئىنسان.

رۇبائى

يارەب چىكىبان كوپ رەقەم جۇرم - گۇناھ،
نامىنى قارا قىلدىم، ئۇمۇرۇمنى تاباھ.
رەھمەت سۇيىدىن يۇمۇساڭ ئول نامەنى ئاھ،
مەھشەر كۈنى نىتكامەن مەن نامەسىياھ.

رۇبائى

كام ئەيلە ناۋايىغە پانانى يارەب،
چۈن بولدى سېنىڭ يولۇڭدا پانى رەب.
لۇتق ئەيلە بەقايى جاۋمدانى يارەب.
ئول دەم سەن قىل، نى قىلساڭ ئۇنى يارەب.

رۇبائىلار

مەھبۇبىغە ئىتىقاد قىلماق بولماس،
ئاندىن تەلەبى مۇردا قىلماق بولماس.
كۈزىنىڭ قاراسىن مىدداد قىلماق بولماس،
گەر بولسا تىپىك سەئۇاد قىلماق بولماس.

غۇربەتتە غەرىپ شادىمان بولماس ئىمىش،
ئەل ئاڭا رەفئىق مەھرىبان بولماس ئىمىش.
ئالتۇن قەفەس ئىچىرە گەر قىزىل گۈل بولسە،
بۇلبۇلغە تىمكەندەك ئاشيان بولماس ئىمىش.

ئول دۇررى سىمىن كى بار ئىدى كوزۇمە ياش،
ئەيلاردە ئەجەل ئاڭا چاپا رەسىمنى فاش.
غەم تىر تاغدىن قىلىپ قاراغىمنى خىراش،
ياشۇرغاي ئىدىم ئەنى كوزۇمگە دۇر پاش.

يىللار تۇتۇبان شەيخ ماقالاتىغە گۇش،
نى كوڭلۇمە زەۋق يەتتى ۋە جانىمە سۇرۇش.
جانىمىغە ناۋا سالىدى كوڭلۇمگە خۇرۇش،
بىر چۈرئە بىلە مۇغىبىچە بادە فۇرۇش.

ساقى مېنى خار - خاردىن ئەيلە خالاس،
گۈل - گۈل يۈزۈڭ ئاچ باھاردىن ئەيلە خالاس.
يا مەي بېرىپ ئىنتىزاردىن ئەيلە خالاس،
يا ئولتۇرۇبان خۇماردىن ئەيلە خالاس.

بىر جامىغە ئال مۇغىبىچە جانىمنى ئىۋەز،
قوش تۇتقىل ئال ئىككى جاھاننى ئىۋەز.
ئۇنى سۇمۇرۇردا قەترە تامسە ئەگەر،
سەن ھەم توك ئۇنىڭ ئورنىدا قانىمنى ئىۋەز.

كىم سەلتەنەت ئىستىسە سەخادۇر ئاڭا شەرت،
ھەر ۋەئىدىكى ئەيلىسە ۋەفادۇر ئاڭا شەرت.

كىم قەقەر تەلەپ قىلسە فانادۇر ئاڭا شەرت،
ئالغىغە نىمكىم كەلسە رىزادۇر ئاڭا شەرت.

بۇ دەۋردە يوق سەن كەبى خوشخىۋان ھاپىز،
ھىفغاز ئارا سەرھەلقەئى دەۋران ھاپىز.
قۇرئانغا سەن ئولغان كەبى يەكسان ھاپىز،
بولسۇن ساڭا بارچە ئىشتا قىران ھاپىز.

كىم ئەيلەسە ساقى گۈل ئەندام تەمەدۇ،
ئىلىكىدىن ئانىڭ ساغەرى گۈلنام تەمەدۇ،
ئاندىن سوڭ ئەگەر تەقۋا ئىسلام تەمەدۇ،
ئەيلەر ئىسە ئول مەردەك ئېرۇر خام تەمەدۇ.

ئولەمكى قۇياش قىلدى مەغرىپقە رەجۇدۇ،
كىم سوھبەت ئوشۇل قۇياشدىن تاپسە ۋۇقۇدۇ.
خوشدۇر قىياماق جام قۇياشىغە شۇرۇدۇ،
ئولەمغىچە كىم قىلۇر قۇياش جامى تۇلۇدۇ.

مۇغ دەيرىدە دەست بەرسە بىر لەھزە فاراغ،
كىم مۇغبەچە ئىشقىدىن قىزىق بولسە دىماغ.
ئول تۇتسە مۇغا نە لەھىن ئىلە ھەردەم ئاياغ،
باش ئالسام ئاياغىدىن كىرەك باشىمە داغ.

بىر گۈل غەمىدىن قوياي دىدىم باشىمە داغ،
بەرگەيمۇ دىسە ئەتىر دىماغىمغە فىراغ.
بەرگىن چۇ مولەۋۋەس ئەيلەدى بوم ئىلە زاغ،
ئەمدى ئەنى ئىسلاماقغە يۈز قويسە دىماغ.

بەردىڭ ماڭا دەيەر ئارا ئىقامەت ئى مۇغ،
تۇتتۇڭ قەدەھى مالاھەت ئى مۇغ.
بۇ ئىشنى خۇد ئەيلىدىڭ كارامەت ئى مۇغ،
بار، مەي كى ھېمىشە بول سالامەت ئى مۇغ.

نامىڭ يىتتىبان تاپتى كوڭۇل ئىززۇ شەرەفى،
ھەر لەفىزى بولۇپ مۇراد دۇررىغە سەدەفى.

ھەر سەترى ئەلەم چىرىكىنىڭ دەڭى ئۈچۈن،
ئىقبال چىرىگى چىكىبان ھەردەم سەق.

ساقى بەدنىمنى قىلدى غەم تىغى شىكافى،
قانم بارى ئاقتى تۇتمە ئوزۇڭنى مەئافى.
تۇتقىل بەدەل مايە تەخەللۇ مەيى ساقى،
تا مەست قىلاي غەم چىرىگى بىرلە مەساقى.

يۈز مېھنەت غەم كوڭلۇمە يەتكۈردى فىراقى،
جانىمغە بالا دەرد ئوقنى ئۇردى فىراقى،
جىسمىنى پانا ئوتىمغە كويدۇردى فىراقى،
چۈن كويدى، كۈلىنى كوككە ساۋۇردى فىراقى.

كوڭلۇمنى غەم دەرد ئىلە قان ئەيلەدى ئىشىق،
كوز يولدىن ئول قاننى راۋان ئەيلەدى ئىشىق.
ھەر قەترەنى بىلمەدىم قىيان ئەيلەدى ئىشىق،
بىدىل ئىكەنم بۇيلە ئايان ئەيلەدى ئىشىق.

ئولدەمكى قۇياش پاتتى سارغاردى شەپەق،
بەزمىڭغە شەپەق گۈن مەي ئىلە بەردەۋ نەق.
نى ھەقنى ئۇنۇت، نى مەينى تۇتقىل مۇتلەق،
كىم تاڭلا ئېرۇر تەڭرى كەرىم بەرھەق.

يوق دەھردا بىر بى سەرۇ سامان مەندەك،
ئوز ھالىغە سەرگەشتەئى ھەيران مەندەك،
غەم كويدا خانىمان ۋەيران مەندەك،
يەئىنەكى ئالاخان ئالامان مەندەك.

بىرەھىم دۇرۇر ئالەم، زالىم ئەفلاك،
بى مېھىر دۇرۇر ئەنجۇم، دەۋران بى باك.
قاي سەرۋى چىمەندە جىلۋە قىلدى چالاک،
كىم يەرگە تۈكۈلمەدى نىچۈككىم خاشاك.

زاھىد ساڭا ھۇر، ماڭا جانانە كىرەك،
جەننەت ساڭا بولسۇن، ماڭا مەيخانە كىرەك.
مەيخانە ئارا ساقى پەيمانە كىرەك،
پەيمانە نەچچە بولسە تولا يانە كىرەك.

گەر دىلبەر ئەمەس مەلەك ۋەش ھۇر خىمال،
ئاندىن سوڭ ئۇلۇسنىڭ كوزى ۋە تىلى لال.
نى ھوسنىغە رۇئىيەت نى ئىشقىمغە مەقال،
بىللاھ مەن ئاشلىق ئېرۇر ئەمرى مەھال.

ئى ھامى ھەبىب كوڭلى ئەھبابغە لال،
مەن ھەم قىلدىم جان كوڭۇلنى ئىرسال.
كوڭلۇمگە بىر ئەھباب بىلە جامى ۋىسال،
جانىمغە ھەبىب ئاياغى تۇپراغى سال.

بىر سارى سېرىغ تولا ۋە مەن تۇتساق يول،
نە تاغ، نە تۇز دىسەڭ ئابادنى چول.
يەڭسىز كىپىنىڭدىن چىقارىپ يالاڭ قول،
ئول قاچسا ۋە مەن قاۋسام، مەن قاچسام ئول.

تۈزمەي مېنى زار ناتاۋان بىرلە كوڭۇل،
ئىلپەت تۇتمىش ئول ئاستان بىرلە كوڭۇل.
ياردىكى ماڭا جان ئىدى ھەم ئەزەم ئەتتى،
مەن مۇندا خىزمىتىڭدە جان بىرلە كوڭۇل.

ئومرۇڭ قۇياشغە نەرمىسۇن چەرخ زاۋال،
جاھىڭ قەمىرىنى قىلماسۇن دەۋر ھىلال،
تۇن - كۈن بولغىل رۇشەن مېھىر مىسال،
دەھر ئەھلىغە يۇز ياخشى فۇرخەندە جامال.

مۇغ دەيرى سارى بۇگۈن تەمەننا قىلدىم،
ئول مۇغبەچە ھوسنىنى تاماشا قىلدىم،
دى نەقدىنى كۆفر ئىلە سەۋدا قىلدىم،
كىم قىلدى بۇ ئىشكىم مەن رەسۋا قىلدىم.

جاھىلىكى ھەسەد بولغاي ئانىڭ جەھلىغە زەم،
يۈز يىل كوزىدىن ئاڭلاسا ئول كوزىدە كەم.
كوزلەرنى ئىلىشما چىكىپ تىخ سىتەم،
ئەل كوزىنى ھەم ئويخاي، ئوزكوزىنى ھەم.

ياشۇنغان ئىشىش قارا بۇلۇتقە ماھىم،
گەردۇنى سوۋۇتماغلىق ئېرۇر دىلىخۇاھىم.
كىرىمىش قارا تۇپراقنە قۇياشتەك شاھىم،
نەچۈن قارا قىلماسۇن قۇياشنى ئاھىم.

بەھرىكىمەدىن كوڭۇلدە كۆپتۇر ئەلىمىم،
كىم سەكرەمەيمىن قەدەم يۇگۇرماي قەلىمىم.
مەقسۇددىن ئانچە سالىدى بىردەمدە يىراق،
كىم يۈز يىل ئەنى تەي قىلالماس قەدىمىم.

مەقسۇد تافىاسە ياخشى، يوقسە نىتايىن،
يا رىئەت كەبى ئەزىمەت دەير ئېتايىن.
مەسىجىدغە نەچە ئەھلى رىيادەك يىتايىن،
باشىمنى ئالىپ قاي سارى ئەمدى كىتايىن؟

جانىم ئارا ئوت لەئلى سۇخەندانىڭ ئۇچۇن،
يۈزۈم ئۇزا كەۋكەب مەھى تابانىڭ ئۇچۇن،
كوكسۇمدە "ئەلىق" سەرۋى خىرامانىڭ ئۇچۇن،
سوز دەپ يۈز ئاچىپ كەل بۇ تەرەپ جانىڭ ئۇچۇن.

زۇلپۇڭ گەرھىغە پاي بەست ئولمىشىمەن،
لەئلىڭ مەيىدىن بادە پەرەست ئولمىشىمەن.
ئول مەيىنى ئىچىپ يولۇڭدا پەست ئولمىشىمەن،
ھەي-ھەي دىدىم مەگەركى مەست ئولمىشىمەن.

زاغىكى چوقۇپ ئاققۇزدى قان كوڭلۇمدىن،
تىرناغى ئىلە ئۇزدى ناتىۋان كوڭلۇمدىن.
ئەئزاسىنى كور ئەسەرى دىمىم دۇددىن،
مىنقار ئارا جەڭگىدە نشان كوڭلۇمدىن.

ئى گۇلسارى ئى ھاۋا چۇ يەل ئەيلەگەيسەن،
مەندىن يەر ئويۇپ ئەرز دۇئا ئەيلەگەيسەن.

كوڭلۇمگە سالامىنى ئادا ئەيلەگەيسەن،
جانانىمە جانىمنى پىدا ئەيلەگەيسەن.

گۈل بادى ئىسە چىمەن مۇئەتتەر بولسۇن،
شەمى ئوچتى ئىسە قۇياش مۇنەۋۋەر بولسۇن،
شاھزادىغە گەر رەۋزە مۇبەسسەر بولسۇن،
سۇلتانغە جاھان مۈلكى مۇسەخخەر بولسۇن.

خۇرشىد سىر يىرى تەكبەگاھىڭ بولسۇن،
ئەفلاك بىساتى خاكراھىڭ ئولسۇن.
ئەنجۇم سېھى خەيلى سىپاھىڭ ئولسۇن،
ھەريان بولساڭ تەڭرى پاناھىڭ ئولسۇن.

دەير ئىچرە تىلەپ جام بەلانى پەرتەۋ،
سەججادە گەرەۋ بولسە نېتىڭ ئى رەھرەۋ،
چۇن مۇغبەچە ئىلىدا قىلۇر سەجدە بىراۋ،
يوق ئەيىپ مۇسەللاسى ئېنىڭ مەيىنغە گەرەۋ.

گەر قىلسا كىشى قىلىپ گۇناھى تەۋبە،
ئول چۇرۇمغە بولسە ئۇزرە خۇاھى تەۋبە،
قىلماق نەچچە گاھ جۇرم، گاھى تەۋبە،
بۇ جۇرم ئىلە تەۋبەدىن ئىلاھى تەۋبە.

يا ئاشىغى ئەسرارى نىھان بولسە كىشى،
ھەللالى رەمۇز ئاسمان بولسە كىشى،
يا ئاشىغى زار ناتىۋان بولسە كىشى،
دىۋانەئى رەسۋايى جاھان بولسە كىشى.

ئىگەم بارسەن كوڭۇلنى قايتارغىل ئەخى،
بېدىللىق ئوتىدىن مېنى قۇتقازغىل ئەخى،
يا تىغ بىچكىپ تۇش - تۇشتىن يارغىل ئەخى،
بىر پارەسنى بىزگە بېرىپ يارغىل ئەخى.

سەن بارغالى ئارتىمىش كوڭۇل زارلىغى،
ئاھ ئوقلاردىن ھەر نەپەس ئەفگارلىغى.

بىلمان ئونۇتۇلغايىمۇ ئىكەنكىم ماڭا ھىجرى،
يا كوپرەك ئېرۇر بۇ قاتىل دىشۋارلىغى.

جانىمغە يىتپتۇر خۇمار ئەي ساقى،
مەي تۇتقىل بەرمە ئىنتىزار ئەي ساقى.
ئەۋۋەل ئۇزەك ئەيلە ئىختىيار ئەي ساقى،
تۇتقىل ماڭا سۇڭرە زىنھار ئەي ساقى.

ئاخىر دەمى ئومىر ئوتسە شىتاپ ئەي ساقى،
تۇتقىل ماڭا مەي ناپ ئەي ساقى.
كىم ھەشردە مەست ئولاي خاراپ ئەي ساقى،
تا ئاڭلىماي ئوتسەلەر ئازاپ ئەي ساقى.

ھەر زۇلقى خەمىغە قىلمە ۋاپەستە مېنى،
ھەر كوز ھەۋەسىدىن ئەتمىگىل خەستە مېنى.
ھەر قاش خەمىغە قىلمە بەستە مېنى،
يارەب بارسىدىن ئەيلە ۋارەستە مېنى.

دېدىم زەقىنىڭ تۇتۇپ ئاياغىڭنى ئۇپاي،
كوز قاشىگە سۇرتۇبان قاباغىڭنى ئۇپاي.
گۈلدەك يۈزۈڭ ئىسلابان دوداغىڭنى ئۇپاي،
يوق - يوقكى گەر دىسەڭ ئاياغىڭنى ئۇپاي.

تىل سوز ئىلە تا قىزىقتى ھەڭگامىمنى،
بىر ھەم تاپالىمىدىم بۇ خۇدكامىمنى.
ھەر نەچچە ئىتتىكراق ئەيلىدىم خامىمنى،
ئول خامە قاراراق ئەيلىدى نامىمنى.

يۈز نەت ئاڭاكىم خۇلتى كېرىم ئەردى فەنى،
يەئنىكى كەرەم كانى رەسۇلى مەدىنى.
مۇنداغ دىدى ئىلىم ئەھلىنى ئەيلەرگە غېنى،
"مەن ئەكرەمە ئالىمەن، فەقەت ئەكرەمەنى".

لۇغەت

- لايەرب — شەكسىز، گۇمانسىز
ئالمۇلغەيب — كوزلەر كورۇشتىن ئاجىزلىق قىلىدىغان يوشۇرۇن سىرلارنى
بايگۇچى
- ھەلم — سالماق، ئېغىر بېسىق
ھەيئىتى — شەكلى، تۈزۈلۈشى
مۇھەندىس — مۇتەخەسسس، ئىنژېنېر
زۇھەل — يەتتە پىلاننى تىن بىرى
”ئائالەللاھ“ — تەڭرى ھەممىدىن ئۈستۈندۇر (بۇ سوز بىر ئىشنىن ئەجەپ-
لەنگەندە ئېيتىلىدۇ).
- قادىرى زۇلجالال — قۇدرەتلىك، كۈچلۈك، بۈيۈك تەڭرى
”يەم يەزەل لايەزال — ھېچقانداق زاۋال تاپمايدىغان...
لى مەئەللاھ — مېنىڭ تەڭرى بىلەن خاس بىر ۋاقتىم بار
يانەبىيەللاھ — ئەي تەڭرىنىڭ پەيغەمبىرى
لەۋلاك — ئەگەر سەن بولمىساڭ...؟
لەم يەكۈن — بولمايتتى
زالىكە — بۇ...
ئۇلۇۋۇى — ئاللىق، ئۈستۈن مەرتىۋىلىك
سېنىڭدىن باشقا —
تۈر — ئۇسۇل، تەرز
خاتىمى رۇسۇل — پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرى — تۈگەتكۈچىسى
بى بىزائەت — يوقسۇل، ئاجىز، خاراپ
سەنەد — تايانچى، مەدەت
ئايىنى ھايات — تىرىكلىك قائىدە سەۋەپلىرى
دېھقان ئەزەل — ئەزەلنىڭ دىخانى (تەڭرى دىمەكتىن كىنايە)
ھەسەن — ياخشى
نە ئېرىكىن — نىمە ئىككىن
جالالىيەت — ئۇلۇغلىق، قەھر-غەزەپ
جامالىيەت — گۈزەللىك، رەھمەت
مۇۋەججەم — يۈزلەندۈرگۈچى، قاراتقۇچى
خەفا ئەپلىمەك — مەخپى قىلماق
ئىكتىفا — كۇپايىلەندۈرمەك
بەھرى جۇد — سېخىلىق دېڭىزى (كەچۈرۈم، ئەپۇ قىلىش)
ھەمىنان — بىر چېتىق، بىر تىزگىنلىك (بىرگە)

- تەسەھى — سەۋەنلىك، خاتالىق
- ئىككى مېھمان سارا — ئىككى مېھمانخانا (بىرى جەننەت، بىرى دوزاخ)
- ھەرق باشخە كەل — ئەسلى مەقسەتنى بايان قىلىش
- رۇھۇلئەمىن — جەبرائىل ۋە مۇھەممەت ئەلەيھىمۇسسالام
- رۇسۇل خەيلى — پەيغەمبەرلەر گۇرۇھى
- سەيپىدى مۇرسەلەن — پەيغەمبەرلەرنىڭ خوجىسى (ئۇلۇغى)
- شەھى شەھىر — مەشھۇر پادىشا
- بارانى جاھان — جاھان ئىلىنىڭ دوستى
- فەلەك رىئەتى — ئاسماندەك ئىگىز مەرتىۋىلىك
- مۇشتەرى پەرتەۋى — بەخت يۇلتۇزىنىڭ نۇرى...
- خۇرشىد رەخشەندە — نۇرلۇق قۇياش
- مۇنەر — نۇرلۇق
- مەخزەنى راز — ئىچكى سىرلارنىڭ غەزىنىسى
- شەمسۇرزۇھا — ئەتىگەن سائەت 8 - 9 دىكى قۇياش
- رۇھۇلتۇددۇس — پاك رۇھ، پەرىشتە
- جەببى — پىشانىسى
- ئىبىيا — تىرىلدۈرمەك
- رۇھۇلئىلاھ — ئىلاھى رۇھ
- فەلەك باغ جاھى — ئاسمان بېغى
- فەۋاكىھ — تۇرلۇك مەۋىلەر
- تاس نىلەن قەدەھ — يېشىل ئاسمان قەدەھى
- ئەشەبەھ — ئوخشاش
- قەۋسى قۇزۇھ — يامغۇر ياققاندىن كېيىن ھاۋا ئېچىلسا كورۇندىغان سېرىق، قىزىل، يېشىل نۇر سىزىغى (ھەسەن - ھۈسەن)
- پۇبە — يۇگۇرمەك
- دەست - دەست — توپ - توپ
- دېۋانەۋەش — ساراڭلارچە
- جەۋۋاد — سېخى، قولى ئوچۇق
- ئەمىق — چوڭقۇر
- ھاتەمى تايبى — يەمەن مەملىكىتىنىڭ "تەي" قەبىلىسىدىكى مەشھۇر سېخى
- قۇرسى قىر — قار تۇقاچ
- لەئب — ئويۇن
- ئالا — ئاگاھ، ھۇشيار بول!
- كوك سەقى — ئاسمان ئوگىزە

- سارت — تاجىك ۋە خۇراسانلىق پارسىلار
 سەدارەت — يۇقۇرى تور دە ئولتۇرغۇچى
 ۋەزارەت — ۋەزىرلىك
 مۇھرانە — موھۇر بېسىپ ئالغان پۇل، نەرسە
 كامچۇ — مەقسىدىگە يەتكۈچى
 پەرۋانە — مېھمان كۈتۈش باشلىغى
 تۈمەن سارى — ئون مىڭ ئەسكەر باشلىغى
 دارۇغەلىق — بەگلىك
 مەرسۇم — ھوكۇمەت بەلگىلەپ بەرگەن مۇئاش
 ئەۋلا — ئەۋزەل، ياخشى
 تەجەررۇد — جاھاننىڭ راھەت - لەززەتلىرىدىن ئوزنى ئايرىش
 فەنا گەنجى — ئوز شەخسىيىتىنى يوق قىلىپ نەپسىدىن كېچىش
 ئۈزلەت فالاسى — يەككە ھايات كەچۈرۈش فالاسى (گىلىمى)
 "نۇن" نۇقتەسى — "ن" ھەرىپى چېكىتى
 ئەنبەرىن خال — سېرىق خال، مەڭ
 سەنجاب — تىيىن
 مۇسەللا — ناماز ئوقۇيدىغان ئورۇن، مەسجىد
 تۇشە — يول ئوزۇغى
 ئەجەل پەيكى — ئەجەلنىڭ خەۋىرى
 ۋەدىئەت — ئامانەت (جان)
 كىلكى تەقدىر — تەقدىر قەلىمى
 فەزل — ياخشىلىق، ئارتۇقچىلىق
 ۋارىد — توكۈلمەك، كەلمەك، چۈشمەك
 ئۇتارۇد — پىلانستىلاردىن بىرى
 رەياھىن — خۇشپۇراق ئوسۇملۇك، رەيھانلار
 گۈلچىيىن — گۈل تەرگۈچى
 ۋەجد ھالەت — پەيزىلىك، قىزغىن پىداكارلىق ھالەت
 جۇز — باشقا، بولەك
 شاباش — خوشال بۇلۇڭلار، خوشاللىق
 فەلەك ھىسارىن — پەلەك قورغانىنى
 زەرەفشان — ئالتۇن چاچقۇچى
 خارا — تاش
 مۇلەۋۋەن — رەڭمۇ - رەڭ
 مىنا — قارا تۇپراق
 ئەنكە بۇت — ئومۇچۇك

كوزگۇ —	ئەينەك
فەرزانە —	ئالاھىدە
پۇركەند —	پارچە - پارچە قىلماق
كەر —	گاس
شەل —	پالەچ
گۇڭگى —	گاچا
ئەلفاز —	سوزلەر
مۇزدى —	ئەجرى، مېھنەت ھەققى
سەيلى زالالەت —	گۇناھنىڭ قىيان سۈبى
گەردى مالالەت —	كوڭۇلسىزلىك چاڭ - توزاڭلىرى
شامى دىجۇر —	قاراڭغۇ كېچە
مۇتەۋارى —	نامسىز، ئېتىۋارسىز يوشۇرۇن بۇرگۇچىلەر
تەلەفى —	ھالاكەت، يوقىلىش
ھۇدۇد —	پاسىل، چەك - چېگرا
مۇسەججەل —	خاتىرەنامە، موھۇر بېسىلغان تەۋلىيە - ھوججەت
سۇبھانە لالاھ —	تەڭرى پاكىتۇر
ھۇۋەل —	ئۇ
ئەلبىۈلمۇتەئال —	ھەممىدىن ئالى، ئۈستۈن
مالامال —	تولۇپ تاشقان
جەۋھېرى جان —	رۇھ - ھاياتلىق كۈچى
ماقال —	سوزلىمەك
ئەلھەمد —	مەدھىيە، تەشەككۈر
مۇجىدىلھەدايە —	توغرا يولنى تاپقۇچى
نىئەم —	نېمەتلەر
جان ئۇيى —	ئىنساننىڭ تېنى
نەزەر شەمى —	كوزنىڭ چىرىغى (كوزنىڭ كورۇشى)
مەنشۇر —	پەرمان، خىتاپ
سەينەبەند —	ئاتنىڭ كەمەلدۈرىگى
قىيامى مەركەبى —	مىنگەن ئېتىنىڭ ئىگەر - جابدۇغى
زەلالەت كويى —	يولدىن ئازغان گۇناكارلار كوچىسى
جاھالەت دەشتى —	نادانلىق باياۋانى
گۈلگۈن جامى مەي —	قىزىلگۈل رەڭلىك شاراپ
شەئۇر —	ھۇشيارلىق، ھىس - تۇيغۇ
ئەۋباش —	شەرم، ھاياسىز، قالايمىقان، ئارىلاش ئادەملەر
تەمەسخور —	مەسخىرە قىلىش

- ياستانماق — ساقلاپ، كۈتۈپ تۇرۇش
 لەمئە — تۇر، يورۇقلۇق
 ئەلقاب — ياخشى سۈپەت، خۇسۇسىيەت
 مۇستەدام — دائىم، مەڭگۈ، ھەمىشە
 تەكرەسى — چورسى، ئەتراپى
 جەۋق — ئوتتۇرسى، ئارسى
 خاشاك — قۇرۇق ئوت، خەس
 كارانسىز — چەكسىز
 جانابى — ھوزۇرى، دەرگاھى
 زەررەۋار — زەررەگە ئوخشاش
 ئەختەرى فۇرخەندە — بەخت يۇلتۇزى
 مېھنى راز — ئىچكى ئىشلار باشلىغى
 ئەفسانە پەرداز — قىزىقارلىق ھىكايە، رىۋايەتلەرنى توقۇغۇچى
 كىشۋەر — مەملىكەت
 مۇرەتتەب — تەرتىپلىك، رەتلىك
 مائانى خەيلى — ئالىملار
 نەباتىسە ئىش — سەييارە يەتتە يۇلتۇز
 مەسمۇئ — ئىشتىلگۈچى
 نادىر — تېپىلمايدىغان ۋە كەم ئۇچرايدىغان نەرسە
 فەررۇخ زامان — مۇبارەك، بەختىيار زامان
 بىز ئەمەس بىز — بىز ئەمەسمۇ؟
 روجۇئ — قايتماق
 شۇرۇئ — باشلىماق، كىرىشمەك
 ۋەللاھۇئەئىلەم — ۋە تەڭرى ھەممىدىن بىلىگۈچىدۇر
 جان فەزا — جاننى ئارتتۇرغۇچى (ھاياتبەخش)
 فاراغ — خاتىرجەملىك، راھەت
 تۇخم — ئۇرۇق
 تەدۋىن — دىۋان - كىتاپ
 نەۋىد — خۇشخەۋەر
 ئىددىئا — تەلەپ قىلماق، دەۋا
 كۈللۈئەمرىن زىبال — ھەر ئىشنىڭ مەقسىدى ۋە ئاخىرى بار
 مۇتەئال — ئۈستۈن ۋە ئالى
 يەغما — تالان - تاراج
 تەنناز — ناز - كەرەشمە قىلغۇچى، كىنايە بىلەن سۆزلىگۈچى
 فاسايىھ — نەسەتەتلەر

- مەستۇر — يېزىق قۇرلىرى
 فەرز ئەت — مولچەرلىگىل
 مۇزدۇر — ئىشچى، مەدىكار
 مۇزد — ئىش ھەققى
 زەرىنگار — ئالتۇن ھەللىك بېزەك
 يەقىن — چەزم، قەتئى ئىشەنچ
 بانى — بىنا قۇرغۇچى
 دائىر — سىزىق، چەك
 مەتن — مۇستەھكەم
 سۈكر — مەسلىك
 ساددە بەيت — ئارۇز ۋەزىن قايىملىرىدە يېتەرسىز بولغان شېئىر
 دۇرد — دۇغ، لاي
 خىلاق — قارىمۇ-قارشىلىق
 فىروزە — كوك رەڭلىك قىممەت باھالىق تاش
 خەرمۇھەر — ئىشەك مۇنچاقى
 كەزاق — توھمەت، بوھتان
 نامە سىياھ — قارا نامە (گۇنا پاكىتلىرى يېزىلغان ھوكۇمنامە)
 مىداد — خەت يېزىق سىياھى
 دۇررى سىمىن — قىممەت باھا گوھەر
 خاراش — تىرىنراقلاپ تاتىلاش
 بادە فۇرۇش — ھاراق-شاراپ ساتقۇچى
 خار-خار — غەم-قايغۇ، ئەندىشە
 مۇغبەچە — بۇتخانا بالىسى، بۇتخانا خىزمەتكارى، بۇتخانىدا ھاراق-
 شاراپ ساتقۇچى
 ھىمىقاز — قۇرئاننى يادلىغۇچى قارى
 قۇرئان ھافىز — قۇرئان قىرائەت قىلغۇچى
 گۈلئەندام — گۈل بەدەن (گۈزەل)
 مەردەك — نامەرت، يارىماس ئادەم
 قۇياش جامى — قۇياشنىڭ ئەتىگەندە قىزىرىپ چىقىشى
 مۇغ دەيىرى — بۇتپەرەستلەرنىڭ بۇتخانىسى
 دىماغ — مىڭ
 مۇغانە لەھىن — بۇتپەرەستلەرنىڭ ئاھاڭدار غەزىلى
 مۇلەۋۋەس — پاسكىنا، ناپاك
 بوم — ھۇقۇش
 ئىسلاماق — پۇرماق

تۇرماق	ئىقامەت —
ئوز، ئوزى	خۇد —
قۇرى	سەترى —
بەخت، دولەت	ئىقبال —
ئارىلاش، مۇرەككەپ نەرسە	ماياتەخەللەلو —
جەڭ، كۆرەش	ماسافى —
كوڭلى ئوزىدە يوق، كوڭۇلسىز	بىدىل —
ئاشكارا	ئايان —
قىزىل رەڭلىك مەي	شەفەق گۈن مەي —
كوچمەن، سەرگەردان، سۇرگۈن	ئالاخان - ئالامەن —
مېھنەت، جاپا	مېھەن —
پەرىشتەگە ئوخشاش	مەلەك ۋەش —
خىسەلت، خۇيى	خىسال —
تەڭرى نامى بىلەن قەسەم	بىللاھ —
مۇمكىن بولمايدىغان ئىش	ئەمرى ماھال —
دوستىنى ھىمايە قىلىنغۇچى	ھامى ھەبىب —
ئەۋەتىمەك، سوغا - سالام خەت ئەۋەتىمەك	ئىرسال —
مەشۇق بىلەن كورۇشكەندە ئىچىلگەن شاراپ	جامى ۋىسال —
قوغلىسام	قاۋسام —
ئىمان - ئىسلام	دىن نەقدى —
قوشۇش	زەم —
خارا باتى، ھاياسىز، شەرمەندە	رىند —
كوكرىگىگە نەبىزە سانچىلىسۇن	كوكسۇمدە "ئەلىق" —
چىگىك، بۇدرە چاچ	گەرەھ —
پۇتى باغلانماق	پايى بەست —
ھاراقكەش	بادە پەرەست —
قۇشنىڭ تۇمشۇقى	مىنقاد —
نۇرلۇق	مۇنەۋۋەر —
ئاسان	مۇيەسسەر —
ئالىم ۋە ئىشانلارنىڭ ئولتۇرغان ئورنى	سەججادە —
گۈرە، كاپالەت	گەرەۋ —
جايناماز	مۇسەللا —
ئىچكى سىرلارنى ئاچقۇچى، بىلىگۇچى	كاشىقى ئەسرار —
قېرىندىشىم، بۇرادىرىم	ئەخى —
ئالدىرىماق	شىتاپ —

ھەشر — قىيامەت، مەھشەر كۈنى
 زۇلفى خەمى — چېچىنىڭ ئەگمىلىرى (بۇدرە چېچى)
 ۋارەستە — ئازات، خالاس
 دوداغ — لەب، كالىپۇك
 كەرەم كانى — سېخىلىقنىڭ كانى
 رەسۇلى مەدەنى — مەدىنىلىك مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام
 ”مەن ئەكرەمە ئالىمەن، فەقەد ئەكرەمەنى“ —
 ”كىمكى بىر ئالىمنى ھورمەت-ئىززەت قىلسا، ئۇ ئەلۋەتتە
 مېنى ھورمەت-ئىززەت قىلغانلىغىدۇر...“

ماقالات

نومۇر ھوسىيىن سەبۇرى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرشىت ئىسلامى

نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن:

نومۇر ھوسىيىن سەبۇرى — 19 - ئەسىرنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا قەشقەر شەھىرىدە ئۆتكەن ئۇيغۇر شائىرى. ئۇ، بالىلىق دەۋرىدىن باشلاپلا، ئىلىم - مەرىپەتكە قىزغىن مۇھەببەت باغلىغان، شۇ زاماننىڭ مەكتەپ - مەدەرىسلىرىدە ئوقۇپ، ئېگىلىمەس - سۇنماس غەيرەت ۋە ئىجتىھات بىلەن تىرىشىپ، مول ۋە ئەتراپلىق مەلۇماتقا ئىگە ئىلىم ئىگىسى ھەمدە يۇقۇرى سەۋىيىلىك شائىر بولۇپ يېتىشىپ چىققان.

پۈتۈن ئومۇرىنى ۋە بارلىق زېھنىنى ئىلىم - مەرىپەت ئىگەلەشكە ۋە ئىجادىيەت ئىشلىرىغا بېغىشلىغان، مال - مۈلۈك توپلاش، بايلىق ئارتتۇرۇشنى ھەۋەس قىلمىغان شائىر. نىڭ تۇرمۇشى ئېغىر غۇربەتچىلىك ئىچىدە ئۆتكەن. لېكىن، شائىر، ئىلىم - مەرىپەت ۋە ئەدەبىي ئىجادىيەت يولىدا، كەبەغەلچىلىكتە ئۆتكەن ھاياتىنى بايلىق، مەنەسەپ ۋە ھەرخىل ئابىروى - ھەشەمەتلەردىن مەنلىگەرەك دەپ قارىغان.

سەبۇرى ئۆز ئومۇرىدە كۆپلىگەن نەسەبى ۋە شەرىپى ئەسەرلەرنى ئىجتىھات قىلغان، لېكىن ئۇلاردىن بىزنىڭ دەۋرىمىزگە يېتىپ كېلەلگەنلىرى ئىنتايىن ئاز. بۇنىڭ سەۋەبى، شائىرنىڭ ھاياتى شارائىتلىرى مانجۇ فېودال ئەكسىيەتچىلىرىنىڭ ئۇيغۇر خەلقى ئۈستىدىكى مەملىكىتى زۇلۇمى بارغانسېرى ئېغىرلاشقان، مەملىكەت ئۇلارنىڭ قۇللۇق ئىستىسىگە تەيخىمۇ بەكرەك چىرمەشىپ قالغان بىر تارىخىي دەۋرگە توغرا كەلگەن. مانجۇ فېودال خانىدانلىقى ئۆزلىرىنىڭ بۇ زېمىندىكى ھەربىي، سىياسىي، ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي ۋە جۇغراپىيە ئىقتىسادىي مەنپەئەتلىرى ئۈستىدىلا ئويلاشقانلىقى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھەقىقىي مەملىكىتىنى ئورنى ۋە مەملىكىتى مەنپەئەتلىرى ئۈستىدە ئازراقمۇ ئويلىشىپ كۆرگەن ئەمەس. ئۇلار بۇ يەردىكى پۈتۈن تىرىشچانلىقىنى ئۆزلىرىنىڭ قۇللۇق ھۆكۈمرانلىقىنى مۇستەھكەملەشكە، ئەمگەكچى خەلق ئۈستىدىكى زۇلۇم ۋە ئېكسپىلاتاتسىيەنى كۈچەيتىشكە، جۈملىدىن بۇ كەڭ ۋە پائال راۋان ئۆلكىنىڭ خىلمۇ - خىل مەھسۇلاتلىرى ۋە تەبىئىي بايلىقلىرىنى تالان - تاراج قىلىشقا قاراتقان. بۇ فېودال خانىدانلىق تۈرلۈك يوللار بىلەن مەھكۇم مەنپەئەتلەرنى ئاجىزلىتىپ، ئۇنىڭ ھىساۋىغا ئۆزلىرىنى سەمەرتكەن، ئۇلارنى ۋەيران قىلىش ھىساۋىغا ئۆزلىرى روناقتاپقان. بۇ خىل تارىخىي شارائىتتا، ئۇلارنى يەرلىك مەنپەئەتلەرنىڭ ئىلىم - مائارىپ، نەشرىيات ۋە مەتبۇئات ئىشلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈش، دەپ ئويلاش ئەخمىقانلىق بولغان بو.

لار ئىدى. ئەكسىچە، ئۇيغۇر خەلقىنى مائارىپ ۋە ئاقارتىش ئىشلىرىدىن مەھرۇم قالدۇرۇپ، ئۇلارنى داۋاملىق يوسۇندا تارقاقلىق ۋە نادانلىقتا، ئۇيۇشمىغان، ئويغانمىغان جاھالەتلىك ھالەتتە تۇتۇش ئۇلارنىڭ ئىستراتېگىيىلىك مەنپەئەتلىرىگە ۋە تارىخىي مۇددىئەسىغا ئۇيغۇن كېلەتتى. شۇڭلاشقا، ئىلىم - مائارىپ ۋە نەشرىيات - مەتبۇئات ئىشلىرى تەرقىقى تاپمىغان بىر زاماندا، شائىر سەبۇرنىڭ مول ئىجادىي مەھسۇلاتلىرى كەڭ تارقىلىشى ۋە ساقلىنىشى ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالىغان ئەمەس. پەقەت ئۇنىڭ مەرسىپە تىپىدە كىشىلەر ۋە مەسئۇلىيەتچان كاتىپلار تەرىپىدىن كۆچۈرۈپ قالدۇرۇلغان «ماقالات» ناملىق يىرىك ئەسىرى ۋە شېئىر دىۋانىلا بىزگە قەدەر يېتىپ كېلەلگەن.

بىز، «ماقالات» ناملىق بۇ قوليازما ئەسەرنىڭ مۇقەددىمىسىدە ئىپتىخار بىلەن بايانلار. دىن ئاپتورنىڭ تەرجىمىھالىغا ۋە ئۇ ياشىغان دەۋرنىڭ ئىجتىمائىي ئەھۋالاتىغا دائىر قىسقىن مەن مائارىپىيالىرىغا ئىگە بولالايمىز.

سەبۇرى «ماقالات» ناملىق بۇ ئەسىرنى قەشقەر رايونىنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى ھۆكۈمدارى، مانجۇلار تەرىپىدىن قويۇلغان مۈلكى ئەمەلدار - زوھورىدىن ھاكىم بەگنىڭ تەشەببۇسى ۋە رىغبەتلەندۈرۈشى بىلەن يېزىپ چىققان. زوھورىدىن ھاكىم بەگ ئۆزى ئەدىپ ۋە مەرسىپە تىپىدە كىشى بولغاچقا، زامانىسىدىكى مەشھۇر ئەدىپلەر ۋە تالانت ئىگىلىرىنى ماددى ۋە مەنىۋى جەھەتلەردىن قوللىغان. زوھورىدىن ھاكىم بەگ سەبۇرنىڭ ئىلىم - مەرسىپە ساھەسىدىكى ئىقتىدارىدىن خەۋەر تاپقان ۋە ئۇنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشقاندىن كېيىن، ئۇنى ئوردىسىغا چاقىرتىپ كۆرۈشۈپ، ئۇنى ئىلمىي ئىجادىي ئىشلار بىلەن كۆپرەك شۇغۇللىنىشقا دەۋەت قىلغان. زوھورىدىن ھاكىم بەگ شائىرنىڭ تۇرمۇشتىكى غۇر - بەتچىلىك ئەھۋالىنى ئوڭشاش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا قەشقەر شەھىرىنىڭ غەربىي شىمالىي تەرىپىدىكى يېپىڭدىن بىنا قىلىنىپ ئاۋاتلىشىۋاتقان «باغى ئىرەم» (ھازىرقى ھەرەمباغ) يېزىسىدىن بىر ئېچىق سۇ ۋە بىر بولۇك بوز يەر ئاجرىتىپ بەرگەن. شائىر ئۆز ئائىلىسى بىلەن ئەنە شۇ يەرگە كۆچۈپ چىقىپ ماكانلاشقان ۋە دىخانىچىلىق ئەمگىكى بىلەن تۇرمۇش كەچۈرگەن.

شائىر بۇ توغرىلىق مۇنداق دەپ يازىدۇ:

ۋەھ نە يەڭلىغ جۇييار^① ئىرمىش دۇر ئول باغى ئىرەم،
ئىچكەي ئاندىن شاھ سۇ، ئەھباب سۇ، ئەغيار سۇ.
ئول زەمىنىكىم سەبۇرىغە قىلىندى ئىلتىپات،
ئاندا مەكس ئەتمىش ئىرەم باغىدا ھەرنە بار سۇ.

زوھورىدىن ھاكىم بەگ سەبۇرىغا ئۇلۇغ شائىر ئەلىشىر ناۋايى نىزامى گەنجىۋىنىڭ مەشھۇر ئەسىرى «پەنج گەنج» ۋە شەيخ فەرىدىدىن ئەتتارنىڭ ئەسىرى «مەنتىقىۋە ئەبىر» نىڭ مەزمۇنى ئاساسدا، ئۇيغۇر تىلىدا ئۆزىنىڭ «مەنتىقىۋە ئەبىر» ۋە «ھەيرەتۇل - ئەبىر» ناملىق ئەسەرلىرىنى يېزىپ چىقىپتۇ. سىز، خەلق كۆپچىلىكى ئاسان بەھرىمەن

① جۇييار - ئۈستەڭ.

بولسۇن ئۇچۇن، ئەلشىر ناۋاينىڭ «مەنتەقۇتتەيىر» ناملىق ئەسىرىنى نەسىرىي ئىسبارەت يولى بىلەن شەرھىلەپ، ئەجدادىراق رەۋىشتە بىر ئەسەر يېزىپ چىقىشىمىز، دىگەن ئارزۇ-سىنى بىلدۈرگەن. سەبۇرى بۇ تەكلىپنى قوبۇل قىلىپ، «ماقالات» (ماقالىلار) ناملىق بۇ ئەسىرىنى يېزىشقا كىرىشكەن.

بىز بۇ ئەدىبىي ھادىسىدە، ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلەرنىڭ ئىسلامىيەت مۇھىتىدىكى ئەدىبىيات تارىخىغا ئورتاق بولغان بىر خاراكتىرلىق خۇسۇسىيەتنى — بىر تېمىدا ئۈستىدە كۆپلىمگەن شائىرلارنىڭ ئىسىمى بېسىپ ئەسەر يارىتىشىنى كۆرىمىز. لېكىن بۇ ئەسەرلەر بىر بىرىنىڭ تەكرارى ئەمەس، ئوخشاش بىر تېمىدا ھەركىم ئۆزىنىڭ خاسلىغىنى ۋە ئىسجى-دىلىغىنى نامايەن قىلغان، ئۆز مۇھىتىنىڭ ۋە ئۆز دەۋرىنىڭ تارىخىي ئىجتىمائىي تەلپىلىرىنى ئەكس ئەتتۈرگەن.

سەبۇرىمۇ «ماقالات» نىڭ كىرىش قىسمىدا: «گەرچە بۇ ئۇلۇغ ئىشقا قول سېلىشقا ھەددىم يوق ئىدى، ئەمىرگە بويسۇنۇش زورۇرىيىتى تەقەززاسىدىن چارىسىز قەلەم سۈر-دۇم. يىراقنى كورگۈچى ئىلىم ئەھلى ئالدىدا ھەممىدىن توۋەن تۇرغۇچى ئىمىر ھوسىيىن سەبۇرى ئەرز قىلۇركى، مەشھۇر ھۆكۈمدارنىڭ ھۆكىمى بىلەن بۇ ئۇلۇغ خىزمەتكە قول تەككۈزۈلدى. ھەر بۇلبۇل ئۆزى بىلگەنچە سايرايدۇ ۋە ھەر تۇتى ئۆزى بىلگەنچە ناۋا تۈزىدۇ. مەن پېقىرغا مەننى گۈلچىھىرىسىدىن ئازغىنا كورۇنۇپ ئېردى، ئاشۇ ئىقتىدارىمچە مەننى كېلىنىگە زىبۇ-زىننەت بەرگەيمەن» دەپ يازىدۇ.

سەبۇرى 20 بايلىق بۇ ئەسىرىنى نەسىرىي تۈرنىڭ «مۇقەققىغا» (قايسىداش) ۋە «مەۋزۇن» (ۋەزىنىداش) سۆز-جۈملىلەر بىلەن ئېلىنىدىغان «سەجىئى» (قۇشلارنىڭ سايى-رىشىدا ئاخىرقى چۈشۈرگۈ-ئاھاڭدار ئۇسۇلۇب) ئۇسۇلىدا يېزىپ چىققان. ئۇنىدىن بۇ-رۇن، پەقەت ئەلشىر ناۋاينىڭ «مەھبۇبۇلقۇلۇب» (كوڭۇللەر سۇيگۈسى) ناملىق ئەسىرىنى شۇ ئۇسۇلدا يازغان ئىدى. بۇنىڭدىن، شائىر سەبۇرىنىڭ نەقەدەر ئىقتىدارلىق ئەدىب بولغانلىغىنى كورۇۋالغىلى بولىدۇ.

ئەدىب ئۆز ئەسىرىدە كىشىلەرنى ئىجتىمائىي ئەخلاق ئۆلچەملىرىنى ساقلاشقا، ئەدەپ-قائىدىگە، ئىنتىزامغا، ۋاپادارلىققا، قانائەتچانلىققا، راستچىلىققا، ئىلىم-مەدەپەت ئىزلەشكە، ئادالەتكە، مەرتلىككە، ياشلىق-يىگىتلىك دەۋرىنى قەدىرلەشكە، ئۆز ئارا خالىس نىيەتلىك بولۇپ، بىر بىرىگە مەنپەئەت يەتكۈزۈشكە دەۋەت قىلىدۇ ۋە بۇ خىل پەزىلەتلەر مەدھىيلىنىدۇ. جاھالەت-ئىلىمسىزلىك، راھەتپەرەستلىك، ھورۇنلۇق، ئاچكوزلۇك، ھەسەتخورلۇق، ياسانچۇقلۇق، نامەرتلىك قاتارلىق ئىللەتلەرنى بولسا، ئەدىب قاتتىق تەنقىست ئاستىغا ئالىدۇ. بۇ خىل ئىللەتلەر بىلەن بۇزۇلغان ئادەملەرنىڭ خەلققە قىياچىلىك پايىدىسى يوق، يارىماس مەخلۇقلار ئىكەنلىگىنى، ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قاباھەتلىك بولدى-دىغانلىغىنى ئېيتىدۇ ۋە ئۇلارنى ھەجۋ قىلىدۇ.

«ماقالات» تا، مىللەتنى جاھالەتكە، تەپرىقچىلىككە ۋە زاۋاللىق يولغا ئىستىتىرىدىغان، فېودال مانجۇ خاندانلىغىنىڭ ۋە يەرلىك ئەكسىيەتچىلەرنىڭ سادىق قولچوماقلىرى بولغان ساتقىن، ساختىپەز، مەككار روھانىلارنىڭ قاتتىق قامچا ئاستىغا ئېلىنغانلىغى ئالاھىدە

دېققەتكە سازاۋەردۇر. ئەدىپ ئۇلارنى نومۇس ۋە ۋىجداننى يوقاتقان، ئەمگەكچى خەلق كۆپچىلىكىگە زىيانكەشلىك قىلغۇچى، ئاسىلىقىنى، جاھالەتنى، نادانلىقنى كەسىپ قىل- ۋالغانلار، دەپ ئەيىپلەيدۇ:

نە ھايا ۋە نە شەرم، نە ئافى رەسمى ئادىمى،
جاھلۇ نادان كەچراي بىلاھەت كىش ئېرۇر.

سەبۇرى بۇ ئەيىپلەشلىرىدە ھەقىلىق بولغان. ئەينى دەۋردىكى تارىخىي شارائىتتا، ساتقىن روھانلار، مەككار سوپى - ئىشانلار مانجۇ قۇل قىلغۇچىلىرىنىڭ خەلقىنى تىزگىنلا- شىگە، ئۇلارنى داۋاملىق يېسۇندا جاھالەتتە ۋە نادانلىقتا قالدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ زۇلمەتلىك ھۆكۈمرانلىقىنى مۇستەھكەملىشىگە زور كۈچ بىلەن ياردەم بېرىشكەن ئىدى. ئۇلار مانجۇ ھۆكۈمرانلىرىنىڭ خەلق قوزغىلاڭلىرىنى باستۇرۇشدا، ئۇلارنىڭ ھەربىي قوشۇنلىرىدىن كۆرە تەسىرلىگەرەك رول ئوينىغان. ئۇلارنىڭ تەقدىرچىلىك پەلسەپىسى، كەڭ ئەمگەكچى خەلق دۇچ كەلگەن مىللى زۇلۇم، سىنىپىي زۇلۇم ۋە تۈرلۈك تارىخىي خاراكتىرلىق بالايى - ئا- پەتلەرنى ياراتىشىدىن بولغان، ئاللاننىڭ ئەمەسلىكىنى قىل تەۋرىمەيدۇ، دەپ چۈشەندۈرۈشى مانجۇ فېودال ھۆكۈمرانلىرىغا ئۇلارنىڭ مىلىتى ۋە زەھەرىدىن ياخشىراق ياردەم بەر- گەن. ئۇلار ئەكسىيەتچىلەرنىڭ ئۇيغۇر خەلقىنى بولۇپ - پارچىلاش ۋە روھىي جەھەتتىن ئاجىزلىتىشى ۋە سۇندۇرۇشدا ئىنتايىن قايىل قولىنىشقا بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ خەلقىنى تەلىماتىرى ۋە ئەكسىيەتچىل ۋەز - نەسەتلىرى ئەمگەكچى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قۇل قىلغۇ- چىلارغا بولغان نارازىلىقلىرى ۋە ئىسيانلىرىغا نىسبەتەن مەس قىلغۇچى مەجۇن ۋە ئۇخلىتىش دورىسى رولىنى ئوينىغان. شۇڭلاشقا، تاكى كېيىنكى دەۋرلەرگە قەدەر، ھۆكۈمران مەككار دائىرىلەرنىڭ ئۇلارنى ئەتۋالىشى ۋە ئۇلارغا تۈرلۈك ئىمتىيازلارنى بېرىپ كېلىشىدىن ھەر- گىز ئەجەپلىنىشكە بولمايدۇ. ئەكسىيەتچى قۇل قىلغۇچى دائىرىلەر ئۇلار تونلىرىنى قانچە ئۇزۇن كىيسە، شۇنچە خوشال بولغانكى، خەلق كۆپچىلىكىنىڭ جاھالەتتە ۋە نادانلىقتا قېلى- شىدىن ئەندىشە قىلىشقان ئەمەس.

سەبۇرى «ماقالات» تا، ئۆزىنىڭ زامانىسىغا نىسبەتەن ئىلغار بولغان دۇنيا قارىشىنى ئۆد- رازلاشتۇرىدۇ. ئۇ، خەلقنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزلىرى بەلگىلىشى لازىملىقىنى، ئادالەتلىك، مەرىپەت- لىك، مەدەنىيەتلىك ۋە ئىتتىزاملق جەمىيەت بەرپا قىلىش لازىملىقىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن، دانا، چىۋەر، ئادالەتلىك ۋە خەلقپەرۋەر يولباشچىلارنىڭ بولۇشى شەرتلىكىنى تەكىتلەيدۇ. ئەدەبىيەتنىڭ قارىشىچە، بۇ خىل يولباشچىلارنى خەلق ئۆزى تاللىۋېلىشى كېرەك. سەبۇرىنىڭ بۇ پىكىرلەرنى ئەينى دەۋردىكى نامۇۋاپىق ۋە چىرىك ھاكىمىيەت تۈزۈلمىسىگە قارىمۇ - قارشى ھالدا ئوتتۇرىغا قويغانلىقى چۈشىنىشلىك ئەلۋەتتە. ئۇ شۇڭا، ئۆزىنى مانجۇ ھاكىمىيەتنىڭ سىياسى تەقىب- دىن چەتلىتىش ئۈچۈن، ئەسرىدە ئۆز ئوبرازلىرىنى قۇشلار دۇنياسىدىن تاللىۋالدى. قۇشلار ھويۇپنىڭ يولباشچىلىقىدا، ئۆزلىرىگە رەھبەر قىلىش ئۈچۈن سۇمرۇغنى ئىزلەپ سەپەرگە چىقىدۇ. ئۇلار، تۈرلۈك جاپا - مۇشەققەتلەرنى يېڭىپ، ناھايىتى تەسلىمكىتە سۇمرۇغنى ئىزلەپ

تېپىشىدۇ ۋە ئوزلىرى ئىزلىگەن غايىۋى جەمىيەت تۈزۈلمىسىنى بەرپا قىلىشىدۇ. ئەدىپ «ماقالات» نىڭ ئاخىرقى قىسمىغا شاھ بەھرام بىلەن مەلىكە دىئارامنىڭ ئىش-قى ھىكايىسى ۋە يەتتە ئىقلىم يولدىن كەلگەن يەتتە جاھانكەشتىنىڭ شاھ بەھرامغا سۆز-لەپ بەرگەن قىسىملىرىنى قوشۇمچە قىلغان.

مەن، بۇ نادىر ئەسەرنى ئىجتىمائىي پەن خادىملىرى، تىلشۇناسلار، شائىرلار ۋە ئوقۇش-ئوقۇتۇش تارماقلىرىدىكى كەسپىي خادىملارنىڭ تەتقىق قىلىشى ۋە پايدىلانىشىغا قولىيلىق بولسۇن ئۇچۇن، ئەينى تىلى ۋە ئۇسلۇبى بويىچە نەشرگە تەييارلىدىم. ئەسەردىكى ئەرەبچە-پارسچە ئىبارىلەرگە ئاخىرىدا لۇغەت بەردىم.

ھەمد بەرۋەدىگارىغە كىم سۇننى كىلكى ئىمكان سەھايىغى ئەۋراقى سەفەسەن مەسنۇ-ئات مەزھىرى خۇتۇتى جاۋاھىرىدىن مۇزەببەن، مۇكەللەل ۋخامەئى تەقدىرى مۇمكىنات رەسائىلى ۋەرەقىلىرى سەتھىن قۇدرەت بەدايىتىدىن سەنايىئە بەندىلىك تەرھىن تۈزمەك زەۋا-ھىرى بىرلە مۇزەببەن ۋە مۇتەررەز قىلدىكىم، بۇ رەقائىم ھەقىقەتى ئەنۋارى پەرتەۋىدىن خىرەد ئىمتىيازى تىرە ۋە بۇ پەرتەۋ ئەنۋار ھەقىقەتى رەقائىمىدىن تەئەققۇل ئەۋھامى مەئدۇم ۋە مۇزەھىلدۇركى "سۇبھانەكەللا ئىلمىلەللا، ئاللا مائەلەمتەنا، ئىسنىكە ئەنتەلئە-زىزۇلھەكىم".

نەئىت ئول شەھنشاھى بى نىيازى كۇلاھىت ھەقايتى سپاھى، مەئانى بارىگاھى سەي-يىدۇلمۇرسەلنى ۋە خاتىمىننەبىيىن جەنابىغە، جان بۇلبۇلى تىلىدىن سايراماق ۋە كوگۇل تۇتسى نۇتقىدىن ناۋا كورگۇزمەك؛ بىيىت:

قايسى تىل بىرلە يانەببەلاھ،
سنى تەئردىق ئېيتاي مەنى گۇمراھ.
مەدھى زاتىڭغە ھەق دىيان "لەۋلاك"،
"لەم يەكۇن زالەكەلئۇلۇۋى سۇاك".

زامانىكىم بىدايەت مەۋجى جۇنپۇشى تەسەۋۋۇرىدىن ئىنايەت بەھرى تەلاتۇمى مۇبەررا ۋە چەمەنىستانى ئىجاد زۇلالى نەشئەسىدىن "كافى-نۇن" سەھباسى مۇئەررا، نەگەردۇن خىلقەتدىن ئەسەرى، ۋە نەئاي، قۇياش فىترەتدىن خەبەرى، ئەزەل سەرۋى سەنۇبەرى خەمدەلىك شىۋەسىدىن مەستور، ۋە فەيزتەزۋىبى زۇھۇر ھەۋاسىدا پەرۋاز قىلماق تەمەننا-سىدىن مەھجۇر، نەقەلەم ۋۇجۇدى تەرھى تەخەببۇلى ھۇۋەيدا، ۋە نە قۇدرەت ئىلكىگە ھەم نەققاشلىغ تەرھى تەسەۋۋۇرىدىن ۋەھمى پەيدا، نە لەۋھ سەفەسىدە ھەيۇلا ھوكمى ۋە ھەيۇلا داغى ھوكم مەشپەتدە ئەردىكىم، مەكان ئەقساسى، بى مەكانلىغ كىشۋەرىدە نىھان ۋە زامان داغى بىخانۇمانلىغ شەھرىدە مۇستەتەر ۋە پىنھان، قىدەم كىم ۋەھدەت پەردەسى ئارا مەسئەد نەشنى، ئافرىنىش ئەلۋاھى مۇمكىن خۇنۇتىدىن ساددە ۋە ئەقىل بىنىش نامەۋ-جۇدلۇغ ئالەمدە مۇئەتتەل، ۋە نابۇدلۇغ كىشۋەرىدە ناخەبەر، تەقدىر ئىلكى مۇمكىن جۇنپە-

شىغە نامۇرەخخەس، جۇزۇي ئۇمۇرى ۋە كۈللى ئەنئىۋائى ئەدەم پەردەسىدە نامۇشەخخەس، مەلاجەۋاھىرى خەلا گىردابىدا مۇزىمەر ۋە تەلانۇم مەۋجى ۋە ھەدەت دەرياسىدىن ئۆزگەدە نامەئلۇم، نۇن مەنبىئى ۋە كافى نەھرىدىن پادىشاھى بىچۇن سۇنىي مۇھىت بى جۇش بۇ چاھار تاق بىناسى ۋە ھەفتە ئەيۋان مېئامارى، روز ۋە شەب نامى ۋە سال، ماھ نىشانى ئىمىكان قەلمرۇيىدىن تاشقارىمىك "كانەللاھۇ ۋە لەم يەكۈن مەئەھۇ شەيئۇن مەئلۇمۇن" ئەرمەسكىم، ماسساۋاغە مەسكىن ۋە غەيىرىگە مەئىمەن مەۋجۇد بولغاي. يەكتالىغ تەختى ۋە بىھەتالىغ سەرىرى ئۆزى زاتى ۋاجىبەلۇۋجۇدىكىم، ئوز زاتى بىرلە قايمىم ئەردى. ئىلىم قېدىمى شەھە-رىستانىن سەيىر قىلماغى بىرلە ئەۋۋەل ئەرش سەفا ۋۇجۇدىغە تەفەزۇل خاھىش قىلدى. جامالى لايەزال ۋە دىدارى بىزەۋال زۇھۇرىغە مەزھەر، يەئنى ئائىسەئى باسەفا خىلىقەتى تەقدىرىن دوست تۇتتى. "كۈنئۇكەنرەن مەخپىيەن، فەئەھبەبتۇ ئەن ئەئىرەفۇ، فەخەلەقتۇل-خەلقە" مەئنى ئەرۇسى ئارايىش مەششائەلگىدىن خەبەر بىرۇر، تاكىم ئوز ھوسنى قىدىمىن تاماشا قىلغاي، ئىلىم قېدىمى تەقازاسىدىن شەھەر بىنا قىلدىكىم مۇكىنات ۋۇجۇدى ئۇنىڭ ۋۇسئەتى جەننىدە زەررەئىدۇر مەۋھۇم، ۋە مۇكەۋۇدىنات نۇقۇدى قەترەدۇر نامەئلۇمكىم شەھە-رى ئىسمان ئات قويۇلدى. ۋە بۇ كىشۇەر زۇلبەتىن يارۇتماق جەھەتتىن چىراغانى مۇھەببىيا قىلغاي، ئەنبىيا ئەرۋاھى قەنادىلىن خەلقى قىلىندى. تاكىم بۇلار پەرتەۋىدىن يارۇغاي ھەر-شەھ ۋە ھەر قەندىل زەبان ھال رەۋشى بىرلە ئەئجىز ئىنكىسارلىغ يۈزىدىن ئۆزىرە ئاغازىن قىلدىكىم ئىلاھى بۇ ئەنۋار گۇرۇھىغا ئىمىكان يوقكىم شەھرى ئىسمان فەساسىن يارۇتقاي، بۇ كىشۇەر ئەرسەسى رەۋشەن ۋە ھۇۋەيدا نەمايش قىلغاي. بۇ ھال ۋە بۇ مەۋالدا تەئەددۇم فانۇسى ۋە قىدەم قەندىلىدىن شەمئى نامايان بولدىكىم مەلەك خەيلى پەرۋانەلەر يەكلىغ ئول ئوت شوئىلەسىدە كۆيىمەك تەمەنناسىدىن پەرۋە بال سوقار ئەردى. ۋە بۇ ئەنۋار پەر-تەۋى يەتتەك بىرلە بۇ خەت ئەرسەسى چىنان يارۇدىكىم نەببەرى ئەئزەم ئەشئەسى مەھر ئالىدا زەررەدەك كورۇندى ۋە بەدىر ئالىدا سەھادەك ياشۇندى. بۇ ۋەبىرانەنى ئول جەۋھەر پەرتەۋى رەۋشەن ئەتكەن ھەببەرتتىن مۇتەپەككۇر ۋە بۇ كاشانەنى ئول مەشئەل نۇرى يارۇتقان فىكىرىتىدىن مۇتەھەببىيۇر، نەنۇر ۋە ئالاۋ، نە شەمس ئەئلادۇركىم ئىسمان فا-زاسى ۋە ئىسلام كىشۇەرى بۇ شەمئى پەرتەۋىدىن ئىقتىباس قىلغاي، ۋە ئىكتىسپ ئەنۋار ئەبىلەگەي، ناگاھ ھەببەرت قۇلاغىغا سۇرۇشى يەتتىكىم زاتىنىڭ ئەنۋارى پەرتەۋى ساپەسە-دۇركى خۇرشىدى سىپەھرى رسالەت ۋە بەدىرى ئاسمانى جالالەت ئالى مەسەد ئەيۋانى "ۋەما ئەرسەلناكە، ئىللا رەھمەتەن لىئالەمىن"، سەدىرى نەشنى سۇففەئى "كۈنتۇ نەببەن ۋە ئادەمۇ بەببەنئامائى ۋەتتىن" مەۋسۇقى ۋەلالات شەمىي كەرىم ۋە مەئرۇق ئىشارات "ۋە ئىننەكە لەئەلا خۇلۇقىن ئەزىم" مۇستەجمىئە سۇنۇق شامايىلى جۇد ۋە كەرەم، ۋە مۇستەزەمەرى فۇنۇن ۋە "ئىلمۇكە مالەم تەكۈنۇ تەئەللەمە" ھەمدەمى خىلۇۋەتخەنەئى "لى مەئەللاھى" ۋە مەھرىمى كەئبەئى دەرگاھى ئىلاھ سەرۋى بوستانى "قۇم فەئەنزىر" ۋە ئەندەلبىبى خۇش ئە-ھان ۋە "رەببۇكە فەكەببىر" ئەئنى شاھى سەرىرى ئافىرىنىش ۋە ماھى مۇنىرى سىپەھرى بىيىنىش شەھبازى ئەرش ئاشمىيانى ۋە ئەنقايى قافى لاماكان مۇفتاھى خازائىنى جۇد، مەس-باھى ئاسمانى ۋۇجۇد، جانى جاھانى، سافا ۋە جاھانى جانى ئەسپىيا - مۇھەمەد مۇستافا - مەنەسسەلاۋاتى ئەفزەلۇھا ۋەمەنەتتە ھىيانى ئەكەملۇھا"

(رۇبائى)

يۈز نەئىت ئاڭا كىم گەۋھەرى دەريايى ۋۇجۇد،
يەئىنكى سراجى لاماكانى بەزمى ۋۇدۇد.
مىرئاتى جۇلا بەخىش جامالى مەئبۇد،
ھەللالى رەمۇزى كىشۋەرى بۇد - نەبۇد.

رەھبەتى رىزۋان لاتائىفى ۋەرەئەتتى غۇفران شارائىفى، ئەرۋاھى مۇقەددەسەئى ئەھلى بەيت. ھەقايىق شۇناس، "مارەمەيتە، ئىززەمەيتۇ" نىسارىدۇركىم رەھنەمايى، مەمالىكى مەلە-كۇت ۋە پىشۋايانى مالىكى جەبەرۇتدۇرلار. ۋە ھەريەئى نەفۇسى مەتھەرى چاھار يارى باسا-فاغەكىم، تازە ۋەردى گۈلۇستانى ئەجىدۇ گەۋھەرى گارانمايەئى بەھرى ئىتتىھاد، ھۇمايى ماكانى تەيرانى ئەۋجى فىترەت، ۋە ئەنقايبى ئىززەت ئاشيان قانى قۇدرەت، مەۋسوفى سىفاتى "سانىيە سىنەيىن ئىزھۇما فىلغارى ۋە سادارەت، مەئاب ساھابەئى مۇھاجىر ۋە ئەنسارى كىبار مەنشال-ئى، سالىكانى تەرىقى - ھەزىرتى ئەبۇ بەكرى سىدىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ. نەخۇستىن مەۋجى تە-لاتومى ئۇمىمانى ئادالەت ۋە ئەۋۋەلنى جۇش زۇلال مەنبەئى جالالەت، نەشئەئى خۇمىستانى بى-مىسال ۋە مەستى سەھبائى لايەزالى، قۇلۇمى مەئدەلەت گەۋھەر - ھەزىرتى ئومەر رەزىيەل-لاھۇ ئەنھۇ، پاناھى دانىش پاناھانى ئالەمى تەرىقتەت، نىگاھى ئالى نىگاھانى ئەرشى ھەققەت، مەئدەنى دۇررى، ھەلىم ھايا ۋە مەنشەئى زاۋاھىرى مەھمەر ۋەفا:

(مەسنەۋى)

خۇرشىد سىپەھر لايەزالى،
يەكتايى چاھانى بى مىسالى.

جاۋاھىرى ئەفسەرى كەۋنى ماكان، ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، نەخلى دىلا-ۋەرى سەمەر. مۇسەھفى ئايەتى زەفەر. گۈلشەنى ئاگاھى باھارى فەرزانەگى، پەلەنگى بايابانى شەجائەت ۋە نەھەنگى موھىتى ئىستىقامەت، نەشئەئى مۇرۇۋەت، جەۋھەرى فۇتۇۋەت، شۇجائى سەفدەرى دەريايى ھەممىيەت گەۋھەر - ئەسەدۇللاھى غالىب - ئەلى ئىبنى ئەبى تالىب كەررەمەللاھۇ ۋەجھەھۇ، تەڭرى تائالا ھەمدى ۋە رەسول ئەلەيھىسسالام نەئىتى ۋە ئەھلى بەيت مادايىھى ۋە چاھار يار باسفا تەئرىقىدە سوز دۇررىن ۋە نۇكتە گەۋھەرىن تەخەببۇل ئۇمىاندىن تەلەپپۇز رىشتەسىغە چىكىلدى، ئەمما مۇمەييىمىزى ئاگاھى مەزامن ئىراد ئىجلاس ھەقايىقى مەئانى ۋە مۇمەھمىدى پاناھى زەمايىرسەنجانى مەئرەكەئى داقيمىق بۇنابى، سەرخۇ-شى سەھبايى خۇمىستانى فىترەت، رەڭگىنى گۈلھايى باھارىستانى مەئرىپەت، ئاگاھى نۇسخەئى ھەقايىقى كەۋنى فاساد ۋە سەرۋى رىيازى مەئىنۋى ئازاد:

(مەسنەۋى)

ئاپان فەھسى رەمۇزى بى نىيازى،
ھەققەت بىن، نەيرەنگى مەجازى.

مۇدەررىسى مەدېرىسە ئى ئولۇمى ھال ۋە مۇئەللىمى سۇتۇرى ئەلۋاھى كامال، ساكىنى خانەقەھى ئۇنىس، مۇئەللىمى مەدېرىسە ئى قۇددۇس، غەۋۋاسى جاۋاھىرى زات ۋە سەررالى دۇرەرى سفات، شاھىنشاهى شىجائەت پاناھ نەررە شىر رەۋشە زەمىر، كىمىيا تەئسىر ئەمىر كەبىر — جاناب مەخدۇمى مەۋلانا نىزامىددىن مىر ئەلشىر "قۇدىسە سىسررەھۇ، نەۋۋەرە لالاھۇ مەرقەدەھۇ" ئەۋسافىدا كىم ئۇلۇمى ھەقايمىقى دە فاتىرىغا مۇمەببىمىز ۋە دەفاتىرى ھەقايمىقى ئۇلۇمىغە مۇمەھبىمىد، فەقىر ۋە فەنا بىشەسىنىڭ غەزەنفەرى، مەئرىپەت ۋادىسى ۋە تەۋھىد بادىيەسى بارىقەسىنىڭ سەمەندەرى قۇلئەلباب دەھر ۋە ئالى جاناب ئەسىر، كاشىقى ئەسرى ھەققەت ۋە قۇتبى سالىكانى تەرىقەت، زات بابەركاتىكىم يەتتە فەلەك مۇشكۇلى ۋە ھەفتا زەمىن رەموزى ئەنىڭ ئىسمى ئائىنە ئى باساقسى ئالدا تىرناغ يۈزى يەڭلىغ رەۋشەن ۋە ھۇۋەيدادۇر. كەلامى قەسىرى ۋە ئەشئارى مەمئارى ئانداغ رەفئە ۋە بەلەندۇركىم گەردۇن كەمەندى ۋە چەخ بۇقەلمۇن رىشتەسى ئۇنىڭ ئەۋج پايەسىغە باش يەتكۈرمەككىدىن ئاجىز ۋە ئارىدۇر. مەسە - مەۋىيات ۋە غەزەلىيات ئەنئەنى ئى فەزاسىدا خۇراسان نازىمى ۋە تۈركىستان شائىرى قافىيە سازلىق تەرزى ۋە نۇكتە پەردازلىق ئائىنىدىن مۇئەررادۇركىم ئىنتىزامى ۋە پەرىسى قەبىدىم ئەبىياتى رەۋش سەھل ۋە ئاساندۇر. ئەمما ئەتراك غەزەلىياتى ۋە تۈرك ئەلئازى مەسەۋىياتى دىشئار ۋە مۇشكۇلدۇركىم پارىسى دىئوان تەدۋىنى ۋە مەسەۋىياتى تەرتىبى ھەددىدىن قۇزۇن ۋە ئەدەددىن بۇرۇندۇر. ئەمما تۈرك دىئوانى تەركىبى دۇررى بۇ ئەمىر ساھىبى ئىقتىدار دەريا زەمىر نۇتقى بەھرىدىن ئۆزگە يەردە مەۋجۇد بولمايمىش بولغاي ۋە بولسا ھەم كەلئە - دەمدۇركىم بۇ ئالى جاناب تەۋسىقى خۇتوتى ۋە تەئرىقى رەقايمى جاھان سەفەسى ۋە فەلەك ئەۋراقىغە گۈنجايمىش تاپماغى مۇمكىن ئەرمەس كىم قۇتبۇلئەقتاب دەھر ۋە غەۋسۇلئەكە نانى ئەسىر، مەھرىمى ھەزرىتى ئەھەدىپەت ۋە ھەمدەمى كەئبەئى ھەۋىيەت، ساھىبى يەقىن بى گۇمان، خىلۋەت نەشىنى بى نىشان، ھەمرازى ئەسرى نەبىۋى، جاۋاھىرى دەرىيى مەئىنۋى، سافا جامىنىڭ ساق زۇلال ئاشامى — مەۋلانا نۇرىددىن ئابدۇررەھمان جامى «قەددە - سەللاھۇ سىررەھۇلئەقدەس» ئۇنىڭ خۇجەست سۇفائى ۋە سەفەدە ۋە ھەمىدە سىماتى بايانىدا — «نەفەھاتۇلئۇنىس ۋە ھەزراتۇلتۇددۇس» تەمەددەدەدۇركىم:

ئان ئەزھەمە شۇغىل سەرىر فەقىر دەلىر،
مەۋلۋى نىزامىددىن ئەلشىر ئۇنىڭ مەدايىمى.

بايانى ۋە سۇفائى ئەئىيانى ۋە سەفەدە تەھسىل ھاسىل لازىم كەلگەي، سائىر كۆتۈب ۋە تەسە - نىغانتىدىن «خەزائىنۇلسەئانى»، «مەجالسۇنەفائىس» ۋە «مەھبۇبۇلقۇلۇب» ۋە «دىباچەئى دەۋاۋىن» ئەلاھازەلئىقىياس خاھى دىئوان تەدۋىنى ۋە خاھى مەسئۇتى تەرتىبى، خاھى مەزە - شۇر ۋە خاھى مەنزۇم ئاتىمىش ئالتە قىتئە كىتابىدۇركىم تەسنىق تاپىپدۇر ۋە زۇھۇر سەفەسىغە بىتىلىمىدۇر. مەجازى يوقكىم زىمىندا ھەققى مەۋجۇد بولماغاي، بىلىمەك كېرەككىم فەرھاد - شىرىن داستانى ۋە لەيلى - مەجنۇن ھىكايىتى، بەھرام - دىلئارام قىسسەسى ۋە ئىسكەندەر زۇلتەرنەيىن نۇكتە تارازلىغى تەرتىبىدىن مۇراد ئۇلار قىسسەسى ئەرمەس، بەلكى بۇلار زىكرى لىباسدۇركىم مەئانى ئەرايىسى جىلۋەسىنىڭ نامايىشى ۋە مەزەمىن ئەپكار جەمالنىڭ

ئارايمىشى، ئۇلار زەمەردە مۇزھەردۇر ۋە گەر نەزورۇرى مەئلۇم ئەرمەسكىم سائىرۇنناس ھەك -
 يىتىن مەنزۇم قىاغاي ۋە بى مەئانى سوزلەر جەھەتتىن جان گۇدازلىق ئەيلەگەي، ۋە
 «مەنتىقۇتتەيىر» كىم تۇيۇر ئەلقازى ۋە قۇشلار نۇتقى رەۋشى بىرلە سوئال - جاۋابكىم تەر -
 تىب، تاپىدۇر. ھەقايىق مەزامىندىن خالى ئەرمەسلىگى ئەزھەرۇن مەنەششە مىسدۇركىم بۇ
 كارى ئەزىمى ھەققىتىدىن مۇتتەلئ بولماق بىرلە سەرۋەرى خاۋاقنى سىپەر ئىقتىدار ۋە
 مەمىر سالاتىنى ئالى مىقدار، بەھتەرى سالاتىنى ئادالەت گۇستەر ۋە سەفدەرى خاۋاقنى ئا -
 سالت پەرۋەر ساھىبى زىللى شەۋكەت ئىقبال، ھۇمايى ئاشيانى تەپىرانى سائادەت، ئىجالال -
 سۇلايمان پەرزات خىلافت ۋە ئەنقايسى ئىززەت ئاشيانى قافى جالالەت، گۈلى سەد بەرگى
 گۈلۇستانى كەررۇفەر، تارادۇت بەخىش دارۇلفەيز كاشىخەر - "سانەھەللاھۇ ئەننىلىئافات -
 ۋەزەرەر" شاھىنشاھ نىشان، گۈشەنەشەن - ھەزرىتى ئەمىر زوھورىددىن ئىبنى سۇلتان مەر
 تاهىر، "زادەللاھۇ تائالا ئىقبالەھۇ يەۋمەن، فەيەۋمەن ۋەرەفەئە دۇتبەتەھۇ سائەتەن فەسا -
 ئەتەن".

ھۇمايۇن ئەھدىكىم فەلەك زۇلمى ۋە دەھر ئاشۇبىدىن رەئايە خەبلى رافاھىيەت مەس -
 كەندە مەر فەتۇلھال ۋە ئافىيەت مەئىنىدە فارىخۇلئەھۋال دۇركىم زۇلم تەئەددى سىنانى
 ۋە چەۋر - سىتەم پەيكانى ئەدەم قافى ئەنقاسى مىژگانىدىن ئوزگە يەردە تەپىلماس:

(رۇبائى)

مەملىكەت ئەدلىدىن ئانداغدۇركى بەھرى شەھباز،
 كۈبىكىدۇر ئالدا ھەردەم كورگۈزۇر ئەجزو نىياز.
 دىبە قىرغول كەبۇتەر بىرلە ئۇرمىش بالۇپەر،
 شۇڭقار ئىلە ھەم خىرام ئولمىش ھاۋا ئۇستىدە قاز.

مەملىكەت ئابادلىغى ۋە ئەيىش نەشات ئەفراتى ۋە رەنج غەم تەفرىتىكىم ھوزن
 ئەشكى ۋە ئەلەم سەرەشكى جام سەھبا چەشمەسىدىن ئوزگە كوزدە كورۇنمەس.

(مەسنەۋى)

زەھى شاھكىم شاھى گەردۇن جاناب،
 تاپىپ ئەدلىدىن زۇلۇم ئەھلى ئەھتساپ.
 دۇئاسىدادۇر دائىما سۇبھى شام،
 غەربۇ، فەقىرۇ، غەنى، شەيخ، شاپ.

ۋەفتەن سەسەرى مەئدۇملىغى تەئىرىفىداكىم مەھبۇبى دىلناۋاز ۋەنىگامى ئىشۋە پەردازلار
 نەرگەسى جادۇبىدىن ئوزگە مەۋزەئە بىلىنمەش بولغاي، شاھ گۇرۇھى ئىلكى رىشۋەت
 دامىنغە دەست دارازلىق قىاماق شۋەسىدىن كۇتاھ ۋە مۇرتەشى ئەنبۇھى قەدەمى پاي
 مۇزد تەلەبىن ئەتمەك تەمەنناسىدىن لەك:

(رۇبائى)

مۈلك ئاچقالى ھەر خۇسروۋى ئالى مىقدار،
ئىنسانى ئادالەت سالاھ ئەتسە شۇئار.
فەتھ ئواجاي ئۇنىڭ ناھايىتى ئاخىر كار،
ئەلمىنەتۇ لىلاھ كى مۇكنا بارچەسى بار.

ۋە غەربىراق كىم بۇكىسى ئەمۋات ئەھياسىدەك نەچچە يۈز مىڭ چىرىپ مەرزەبوم بىسى نامكىم
ئەھياسىغە مۇسەبىمب ۋە ئىسلاھمغا بانئىس بولمىش بولغايلار، ۋە مەرزەبۇم ئابادلىغى تەئرد -
قىدا كىم خۇلد گۈلشەنى ۋە ئىرەم رەۋزەسى دەشتىدۇر، بىى بايان ۋە بايابانىدۇر. بىى
ئەنجامكىم "باغى ئىرەم" ئات قويۇلدى:

(غەزەل)

تاپتى شەھ ئەلتافىدىن بۇ دەشتى ناھەمئۇر سۇ،
ئابى ھەيۋان چەشمەسىدىن گۇنيا بىمار سۇ.
دەھر ئاشۇبىدىن ئەرمەستۇر رەئايە تەشەنەلەب،
ئەلدىن ھەردەم بىرۇر شاھى فەلەك مىقدار سۇ.
سۇسار ئەرسە ۋادىئى ئەلدىنە ئاھۇ، بەچچەئى،
يەتكەي ئول سائەت غەزەنغەر ئەشكىدىن بىسىيار سۇ.
ۋەھ، نە يەڭلىغ جۇبىبار ئەرمىشدۇر ئول باغى ئىرەم،
ئىچكەي ئاندىن شاھ سۇ، ئەھباب سۇ، ئەغىيار سۇ.
ئول زەمىنىكىم سەبۇرىغە قىلىندى ئىلتىپات،
ئاندا مەكسى ئەتمىش ئىرەم باغىدا ھەرنە بار سۇ.

بۇ يەڭلىغ پادىشاھى خۇجەستەقۇبايى مۇتەسەۋۋىرەلەردا بۇ خىيال خۇتۇرى مۇتەخەيى -
يىل ۋە بۇ تەخەيىۋل ئەۋھامى مۇتەسەۋۋۇر بولۇنۇپ ئىركانكىم مەقسەدى ئەقسايى ئەرباب -
دىن ۋە مەتلەبى ئەئلايى ئەسىيايى يېقىن ھەزرىتى شەيخ نىزامىددىن «پەنج گەنج» لەرى
دۇرلەرن ئەمىر ئالى جاناب ئەلفازى تۈركى رىستەسىغە تارتىدۇرلاركىم مۇسەمما «بىخەمە -
سەتۇن ناۋايى» دۇرۇر، داغى «مەنتىقۇتتەيىر» كىم مۇقتەددايى ئەرباب قۇلۇب، پىمشۋايى مەھ -
رىمانى خىلاۋەتخانەئى غۇيۇب، زەككىيەبە، شىرىن گۇفتار - شەيخ فەرىددىن ئەتتار «نەۋ -
ۋەرەللاھۇ ئاتالا مەرقەدەھۇ» تەسىنىقلارى بولغاى ۋە بۇ داغى بەلەفىزى تۈركى مەنزۇم بۇ -
لۇيدۇركى ئەسراىدىن خالى ئەرمەس. بۇلار مەقايىتى ئارائىسى جىماۋەسى پەردەئى خافادا
مەستۇر ۋە گۈشەئى ھىجابدا مەخفى ۋە نامەزكۇر ئالماغايكىم بەتەرز نەسىر شەھى ئاغازىن
قىلىنسا ئاۋام ئەرازىلى بەلكى خەۋاس ئافازىلىنىڭ ئىللىرىگە جارى ۋە كوڭۇللەرىگە كارى
تۈشمەككىدىن ئىستىفادە ئەيىلمەك بىرلە كارناھايىتىدىن خەبەردار بولغايلەر. بۇ فەقىرۇلھەقىر،
كەسىرۇلئىسىيانكىم بۇ ھۆكۈم خىتابىغا مەھكۇم ۋە بۇ خىتاب ئومۇرىغا مەئسۇر بولۇنۇپ ئەردى.

ئەگەرچە بۇ كارى ئۇزما سارى ئىلىك ئۆزاتماقتا ھەد ئارا يوقتۇر. ئىمتىسالۇلئەمر ۋاجىب ئىقتىزاسى «ئەتئۇللاھە ۋە ئەتئۇررەسۇل ۋە ئۇلۇلئەمرى مىنكۇم» تاقازاسىدىن ئەجز ئىنكە - سارلىغ بىرلە ناچارلىغ قەلىمىن سوزۇلدى:

(رۇبائى)

ئاھكىم قىلمىش ماڭا بۇ ئىشنى ئالى جاھ ھوكۇم،
رىشتە ئۆتكەرمەك دۇررى ناسۇفتەدىن ناگاھ ھوكۇم.
يەتمەدى ئول شەھ جانابىغە پىغانىم ھەركىچە.
دىدىم ئانچە: ئاھ ھوكۇم، ئاھ ھوكۇم، ئاھ ھوكۇم.

ئەربابى باسارەت مائاب ۋە ئەسھابى نازارەت ئىكىتساب ھەزاراندا، ھەقايىق دەسار مۇھەقە - قىمقلار ۋە داقايىتى شۇئار مۇدەققىقلار خىزمىتىدە فەقىرلار ئەققەرى ۋە ھەقىرلار ئەھتەرى، خۇبىلار مەھجۇرى ۋە مەھبۇبلار مەقھۇرى ئەمىر ھۈسەيىن مۇتەخەللىس «بىسسەبۇرى» ئانداغ ئەرز قىلادۇركىم نەۋۋاب مۇستەتاب قەمەرىمىكەب، گەردۇن جاناب، خۇرشد ئىشتىھار ئەمىردىن: «ئەلمەئۇرۇ مەئزۇرۇن، ئەزەرۇراتۇ تەبەھۇلىيەھزۇرات» ھوكىمى بىرلە بۇ ئەمىر ئەزىم دامىغە ئىلىك ئۇرۇلدى، ئەمما ۋاجىب ئەرمەسكىم بۇ كارى ئۇزما ھەققەتەدىن مىن كۇللىلۇجۇھ مۇتەلئە بولماق بىرلە شەرھ ئاغازىن قىلغاي. ھەر بۇلىۇل ئوز بىلگەنچە ناۋا كورگۈزگەي، ۋە ھەر تۆتى ئوز مىقدارىچە نۇكتە بەردازلىق سۆھسەن تۈزگەي. بۇ فەقىرغەكىم تەبئى ئەمبارسى تەزەبىيۇلدىن مەئانى گۈلچەھەرسى شەمەئى نامايىش قىلمىش بولغاي. ئول سۇ - رەت بىرلە مەئنى ئەرۇسغە ئارايىش بىرناۋر.

ئەلھاسىل قۇشلارنىڭ جەمئى بولماغى ۋە سى سەرۋ سامانىلىغ جەھەتتىن شىب فەرار جۇلۇس تۈزمەكى، بىرەھبەرىلىغ ھەيىستىدىن بىسەرەنجاملىغ يولىن تۇتماغىكىم ئەشراق گۈرۈھى ئارازىل ئالدا پەست ۋە تاجمۇرلەر ئەنبۇھى خەسسىلار ئالدا شىكەست بولماق دىس پادىشاھى باشۇ كۇھ ئىستەمەكى يەئنى شاھىنشاهى ھەقىقى جانابىئە يەتمەك تىلەگەنى:

(مەسنەۋى)

سەربەسەر قۇشلار ئالالا قىلدىلەر،
ھۇد ھۇد ئەتراپىدا غەۋغا قىلدىلەر.
بىزگە چۇن مانئە بولۇپ گۇمراھلىغ،
بەرسەڭ ئۇ شەھ سەيىردىن ئاگاھلىغ.

ھۇبۇپىنىڭ ئەنقا ۋۇجۇدۇدىن خەبەر بەرمەكى يەئنى پادىشاھى ھەقىقى ھەزەرەتمىغە يول كورگۈزگەي ۋە غەفلىت نىقابىن ئۇلار باتىنى ئارىزىدىن رەغمە ئەتكەي.

ھۇدھۇدنىڭ ئەنقا سىغاتىن ئەيىتماغى .

سۇبھانەللاھ، نەۋەسىئ دەرگىھ ۋە نەرەفىئ بارىگاھدۇركىم نەرسەسىغى يەتمەك ۋە مەقسۇد سەر رىشتەسىن ئىلىكلىمەك سەخت دىشۋاردۇر، لىكىن قۇدرەت ئېھتىمالى ۋە قۇۋۋەت ئىقتىدارىچە ئوزۇجۇدىن فەنا تۇپراغىغە نىسبەت ۋە ئەدەم گەردىغە ھەمدەست قىلماق نە دەۋلەت ئۇرما ۋە نە سائادىتى ئەئلا دۇركىم:

(بەيت)

مۇيەسسەر بولسا مەقسەد سەھل ئېرور ئى دوسلار خەيلى،
غەربۇ خاكسار ئاشىق پەژمۇردە ھال ئولماق.

قۇشلارنىڭ سوئالى ئول بابداكىم:

كىم كورۇبدۇ ئانى ۋە ھالاتىنى،
فىئىلى، ئەسما ۋە سىغاتى زاتىنى.

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى

يەئنى مۇرشىدى ئىرفان پاناھ ھىدايىتىكىم تەرىقەت خەيلىغە پادىشاھى سىچۇن چارا سۇنىدىن مەئرىپەت قىلماغى، پادىشاھىكىم سورادىقى لەم يىزەلى ئارا فەردانىيەت سۇفىتى بىرلە مەۋسۇقى ۋە سەرىرى لايەزالى ئۇزرە ۋە ھەدانىيەت بىرلە مەئىرۇفكىم "ۋاھىدۇن لامىن قىللەتمىن ۋە مەۋجۇدۇن لامىن ئىلەتمىن" ئىلىلمەتى غائىبەئى ئىجاد ئالەم ۋە تۇفەيلى ۋۇجۇدى جىسەن، ئادەم سەزاۋەرى خىتاب "لەۋلاكە لەما ئەزھەر تۇرە بۇ بىيىتى" ئۇنىڭ كىبىرىيالىغى فازاسىدا "مائەرەفناكە ھەققە مەئىرەتەكە" نۇكتەسىغە مايىل، "ۋەما ئەبەدناكە ھەققە ئىبادەتەكە" كالامىغا قايىلدۇرلار. مەئىرەفىتى كۈنەيغە يەتمەك ۋە ھەققەتى زاتىغا كوگۇل قويماق كۇفرى مەھزىدۇر. "تەفەككەرۇ فى ئالائىھى، ۋەلاتەفەككەرۇ فى زاتىھى" لىكىن شەممەئى سىغاتى ئەنۋارى پەرتەۋىدىن بايان قىلىشۇر.

ھۇدھۇدنىڭ مەئىرەفەتى قۇشلارغا بۇ بابداكىم كىچەئى ئولشاھى دەۋلەت ئاشىيان پەرۋاز قىلماغى ۋە بىر پەرى چىن شەھرىگە تۇشمىگى، جاھان مۇسەۋۋىرى ۋە دەھر مانىسى ئول پەرنەقىشەندىدىن نەقىشەندىمىغ تەرھىن ئورگەنىمىگى

قۇشلارنىڭ سوئالى ئولبابداكىم بۇ يەكلىغ پادىشاھى باتەممىزكىم سىغاتىن ئىشتىلىۋر ۋە ۋەسىغىن ئاڭلانۇر ۋىسالىن ئىشتىمەك بىرلە جان تەركىن قىلغايىمىر ۋەيا ۋىسال سەرھەد-دىغە ئاياغ تۇتقايىمىز:

(بەيت)

مۇيەسسەر ئىسە دوستنىڭ ۋەسلى بىردەم،
بىرىپ ئىككى ئالەم خېرىدارلەر بىز.

كى تەرىقەت يولىدا ھىممەت كەمەرىن باغلاماق بىرلە پادىشاھى ھەقىقى ۋىسالى
ھۇزۇرىغە يەتمەك تەمەنناسىن قىلمايمىز.

(مەسنەۋى)

دىدىلەر ھۇد ھۇدغە كىم ئى يىشۇا،
بۇيىلە شاھا فۇرقەنى ئەرمەس راۋا.
كىرگەمىز ئول شاھ يولغا جان بىلە،
جان ئاۋۇچلاپ دىدە ئى گىريان بىلە.

ھۇد ھۇدنىڭ رەھبەرلىغى قۇشلارغە:

(مەسنەۋى)

بىزگە چەرخ ئولسا مۇسائىد بەخت يار،
قىلىمىڭىز مۇنداغ سەفەرنى ئىختىيار.
مەن داغى بۇ يولدا جانىم بارىچە،
جىسىم ئارا تابى تاۋانىم بارىچە.
بارىڭىزغە ئەيلەيىن ھەمراھلىغ،
بارىچە مەنزىلدىن بىرەي ئاگاھلىغ.

كى بۇ يەڭلىغ ئاشىمقى سادىق ۋە تالىبى مۇۋافىق ھىممىتى پايەسى بەلەندىلىغىن
ئىرشاد تەرىقىن تۈزمەكى ۋە ھىمدايەت يولىن كورگۈزمىكى.

تۇتمىنىڭ ئوزرى ھۇدەزدغە

نۇكتە پەردازى مەنكىم شەكەرستان ئەقىساسەدىن ئوزگە فازا تاماشاسىن قىلمايمىش
بولغايىمەن. بۇ ۋادى شادايمىدىغە تاقەت يوقتۇر.

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى تۇتماغا

(مەسنەۋى)

ئەۋۋەل ئوز مەنزىلىگامنى ياد قىل،
كوڭلۇڭ ئول ئومىد بىرلە شاد قىل.

يەئنى پىر ئالجىباب سۇلۇك ناسايىمى بىرلە تەرىقەت يولىن كورگۇزمەكى ۋە مەھبۇب
ھەقىقى ۋىسال سائادىتىغە مۇشەررەپ قىلماغى.

تاۋۇسىنىڭ ئوزرى ھۇدھۇدغە

قۇشى مەنىكىم شاھ قەسىرىدە ۋە شاھىنشاھلار گۈلشەندە سەيىر قىلدۇرمەن. بۇ يول
شادايدىغە ئىمكان يېزىقتۇر.

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى تاۋۇسغا

رەئۇنەتى زاھىرى ئالايىشىغە غەيرە بولماق بىرلە بۇ يول قەتئىن قىلماق، ھىۋش
تەركىن تۇتماق. مەھز گۇمراھلىغىدۇركىم جاھان ئارايىشى، دەۋران زىستىگە ۋاڧا يوقتۇر.

(بەيت)

قازا مەششاتەسى زىبىغە مەغرۇر ئولما ئى دىلبەر،
ئۇچەر بۇنىل ۋۇسىمە، ئۇچمايىن قالماس تەلەۋۋۇن ھەم.

سەقىدى ئىمكان بۇ يول قەتئىدە ئىزتىراب كورگۇرمەك ۋە ئارايىشى زاھىرى تەركىن
تۇتماق:

(مەسنەۋى)

زىبى زاھىر جۇز تەبەسخور كەلمەدى،
كىمىسەگە ئاندىن تاڧاخۇر كەلمەدى.

ھىندۇۋى لائىب سەلتەنتى تاجى سىفائىدەلىغىدەككىم (ئەسل كىتابدا مەزكۇردۇر)

بۇلۇلنىڭ ئوزرى ھۇدھۇدغە

ئاشتى مەنىكىم زەمانى گۈل ئارىزىدىن كوز ۋە شاخسارىدىن كوڭۇل ئۇزمەككە ئىمكان
يوقتۇر. بۇ يەڭلىغ مەشۇق رىبا ۋە مەھبۇب دىلرەبا فۇرقەنى راۋا ئېرمەس.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى بۇلبۇلغا

ھالا ئاشىقلىق لافىن ۋە مەجنۇنلۇق گەزافىن ئۇرمىش بولغايسەن. ھەيىق، سەدھەيىق بۇنەۋى ئاشىق ۋە مەشۇقلۇقدىنكىم باھار ئەيىپامى ۋە رەپىئە فەسلىدىن ئۆزگە مەنۋالدا كورۇنمەس، ئاشىقلىق شىۋەسى ۋە مەشۇقلۇق ئايىنى ئانداغىدۇركىم زاۋال كۇسۇفى ئونىڭ قۇياشى سارىغە يول تابماس، ئەبەدىلىئابد مەۋجۇددۇر، تەخەيبىر تابماغىغە ئىمكان يوقتۇر.

(بەيت)

نە مېھرى ئىسى، نە ۋەفا رەڭگى تاپتۇڭ ئى بۇلبۇل،
بۇ باغ گۈللەرىغە بەرمە زىنپار كوڭۇل.

قۇمىنىڭ ئوزرى ھۇد ھۇدغا

قۇشى مەنكىم چىمەن سەيرى ۋە گۈلشەن ساياھىتىدىن ئۆزگە كورمەمىش بولغايسەن.
دەشت - تاغ كەسمەككە ئىمكان يوقتۇر:

(مەسنەۋى)

بۇيىلە يول رەنجىم چىپكا ئالغايىمۇمەن،
بۇ ھەۋەسى تۇخىمىن ئىكا ئالغايىمۇمەن؟

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى قۇمىنىغە

ئى گۇرۇھى گۇمراھ ۋەئى ئەنبۇھى بى سۇلۇك راھ، بىلمەك كىرەككىم جاھان ناغى
گۈلشەنى ۋە زامان لالەزارى چىمەنى سەيرىدىن ھىچ ھاسىل يوقتۇر. مەگەر تەلەق،
نادامەت ۋە تەئەسسۇق بى غايەت.

(بەيت)

يوق بۇ دەير ئىچرە بىرۇر جامى ئەجەل تەئىمىنى مەي،
كىم ئىرۇر پەيمانە تولماقدىن نىشان پەيمانە ھەم.

ئەجەل شەھبازى ۋە مەرگ شاھىنى ئومىر ھاۋاسى ئوزرە پەرۋازدادۇركىم ئاخىرۇل-
ئومىر بى مېھرىلىك چەڭگىن ئۇرغاي، ۋە بى ۋەفالىغ مىنقارنى ئۇزانتقاي. ئۇل ھالەتدە
پۇشايمان سۇد قىلماس:

(بەيت)

ئاللىغە بەس قاتمىغ يول ۋە قەتئىغە يوق گۇرۇز،
گەر شاھ، گەر گادا بول ۋە گەر تۇند، گەر ياۋاش.

بىسقىدەرى تاقەت سەفەر ئەسبەبىن مۇھەببىيا قىلماق ۋە سەفەر ئەھلىدەك ئامادە تۇرماق.

كەبۇتەرنىڭ ئوزۇرى ھۇد ھۇدغە

تائىرى مەنىكىم ئولۇس سارايمدا مەغرۇرانە ۋە سۇكاشاكشىدىن فارىغ بال، بۇنىمەتى ئۇزىمادى ئايرۇ سەفەر ئىختىيارىن قىلماق مەھز نادانلىغىدۇر.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى كەبۇتەرغە

ئې مەقھۇرى نەفىسى دۇن ۋە ئې مەھكۇمى ئەمبارەئى زەبۇن ۋە ئې مەلئۇنى دەر - گاه ۋە مەردۇدى كارىگاھى ئىلاھ، سىلمەسكىم جاھان ئەھلى سازىشى ۋە دەۋران خەيلى ئالايىشى زەرەر ئۇزرە زەرەردۇركىم نەفىى يوقتۇر. بىسقىدەرى ئىمكان تەركىمىن تۇتسماق ۋە ئازادلىغ دامىنىغە ئاياغ تارتماق ۋە تەۋەككۇل بايابانىغە قەدەم قويسماق، جاھان رەنجى ئەلەمى ۋە فەلەك دەرد غېمىدىن سىرفەتۇلھال يول يۇرمەك:

(بەيت)

كەبۇتەر فەقىر بۇرچىدا ئىماس شەھ شەستىدىن ئىمىن،
خوشا ئول چۇغىزكىم ۋەيرانە كۇنجىن ئىختىيار ئەتمىش.

كۇبكى دۇررىنىڭ ئوزۇرى ھۇد ھۇدغە

قۇش مەنىكىم گۇشە نەشىن ۋە تائىرى مەنىكىم ئۆزلەت گۇزىن، كسان جاۋاھىرى ۋە تاغ زاۋاھىرى، مەقسۇددۇركىم مۇندىن ئايرۇ سەفەر ئەزىمەتىن قىلماق مۇناسىب كورۇنمەس.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى كۇبكى دۇررىغە

ئى زاھىد ئەفسۇردە دىل، دۇر ئەندىش ۋەئى جاھىل نادامەت مائال، مەئىسەت كىش دەھر گەردىشى ۋە فەلەك رەفتارىدىن مېھر ۋەفا ئايىنى، ئىززەت ۋە ئايرۇ رەسۇمى زۇھۇرغە كەلمەككە ئىمكان يوقتۇر ۋە ئومر سەرمايەسى تەھى مايەلىسكىداكىم سەراپىدۇر

ئەدەم دەشتىدە، ۋە ھەبابتۇر فەنا بەھرىدە، مومكىن ئېرمەسكىم ئەجەل توند بادى ئالدىدا
زامانى قارار ئالغاي ۋە ئاندىن سوڭ نەما ئامەلەلەر زۇھۇرغە كەلگەيكىم مەئلۇم ئېرمەس.

(بەيت)

يۇز بىم ئاقبەت ئىشى مەئلۇم ئىماس كىشى،
تۇغماسا ئېردى يا تۇغۇبان ئولسە ئېردى كاش.

ھەيفىكىم بۇ يەڭلىغ جاھانى بى باقا جەھەتتىدىن دۇنيا ئىستەمەك بىرلە زاھىد دامەن
يايغاي ۋە بۇ دەۋلەتى ئۇزمادىن باش قايتارغاي.

(مەسنەۋى)

چۇنكى قىلدىڭ قۇرب قافى سارى-ئەزم،
تۈزگىل ئەمدى ۋەسل ئۇمىدى بىرلە بەزم.
ۋەسل ئۇمىدى چۇن بېقىندۇر شاد بول،
ھىجر تاغى تاشىدىن ئازادە بول.

تەزرۇنمىڭ ئوزرى ھۇدھۇدشە

قۇشى مەنكىم ھوسنى ئارايىشى تەرىپىنى دەريالىغ تەزنى بىرلە مەغرۇركىم بۇ يول
ئەزىمىن قىلماقتا ئېھتىياج يوقتۇر.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى تەزرۇغە

ئى بولفۇزۇل بى خىردە، ئوز ھوسنى تەئرىپىدىن دەم ئۇرماق، ئوز جامالى تەۋسىپى-
دىن تارانە تۇزمەك زەھى ھۇمقەتكىم. بەشەر جىنىسىدىن ۋۇقۇئغە كەلبەس، چىبەن غورۇر-
لۇغى ۋە گۈلشەن مەغرورلۇغىدىن سوز دىمىش بولغايىسەن. بۇداغى ئاقىلار تەئەققۇلى
زەيلىدىن قاراغدۇركىم بۇ نەۋۋ سۇست بۇنىيادلىق چەمەنغە كوزسالغاي ۋە بۇ يەڭلىغ بى
ئاساسلىغ گۈلشەنغە كوڭۇل باغلاغاي.

(بەيت)

تۈتۈمە ئۇلفەت باغ ئاراكىم سەرسەرى دەيدىن ئىرۇر،
ئىمىن ئول قۇشكىم ئەنىڭ مەئۋاسى ۋەيران ئىچرەدۇر.

قارچىغاننىڭ ئوزى ھۇد ھۇدغە

قۇشىدۇرمەنكىم شاھىنشاھلار ئىلكى ۋە گەردۇن پاناھلار شوئىلىسى ئوزرە چىلئە ساز،
شاھلار خەيلى ئالىمىدا پەست ۋە توپۇر ئەسناغىغە قەۋى چەڭگىم زورىدىن شىكەست،
بىلىمىل سمۇرغ مەنكىم ئېھتىياج ئاڭا يەقتۇر.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى قارچىغاغە

ئى مەھبۇس زىندانى جاھالەت ۋە ئى مەقھۇرى چاھى زەلالەت، بۇ نە بى شەرەلىغ -
دۇركىم شاھلىغ لافىن ئۇرارىسەن ۋە مالىكى رىقابلىغ گەزافىن ئەيىتتۇرسەن. مەئىمۇرى
نەفىسى دۇن ۋە مەھكۇمى ئەمبارەئى زەبۇندۇرسەنكىم بۇنەۋئى زىندىگارلىغ خۇسۇسىيىتىدىن
ئۆلۈم ۋە بۇ يەڭلىغ ئومىر مۇلازىمىتىدىن مەرگ مەنكىم دەرىجە خۇبىراق بەلكى مەھبۇب -
راقدۇركى:

(بەيت)

بالادۇر نەفىس شىركى فەقىر يولىدا خوش ئول فانى،
كى ھەر رە-رەۋغە جىسمى تۇپراغىن گەردى شىرك ئەتەش.

شۇڭقارنىڭ ئوزى ھۇد ھۇدغە

قۇشى مەنكىم تاجىبۇەرلەر ئالىدا مۇكەررەم ۋە شاھىنشاھلار ئىلكىدە مۇئەززەزە:

خوب ئىماس بىر شەھ قوبۇب باشىغە تاج،
ئوزگە شەھىغە زاھىد ئەتمەك ئېھتىياج.

رىياسەت مائابلا خەيلى ۋە جالالەت ئىكتىسابلار ئەھلىغە تەئەللەقات تەركىن قىلماق
سەخت دىشۋاردۇر. فەرد ۋە ئازاتلىغ نەشئەسىدىن بىخەبەردۇرلار، ئول نەشئەكىم ئازاتلىغىدا -
دۇر، مۇمكىنات ۋۇجۇدىدا تاپىلماس ۋە ئول راھەتكىم تەرك تەجىربەدىلىك شەۋەسىدەدۇر.
مەۋجۇدات جىمىسىدىن زوھورغە كەلمەس:

(بەيت)

ھەر چۇ بولغان تارىدۇر سەر رىشتەئى ئىززۇشەرفى،
ئەسكى شالىكىم فانا يولىدا بىر ئۇريان كىيار.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى شۇڭقارغە

ئى خۇد پەرەست شاقاۋەت مائال ۋە ئى مەدجورى ۋىدسالى لايەزال، زەھى بى ھايا -
 لىغ ۋە زەھى بى مەزەلىڭىم زوھورغە كەلتۈرمىش بولغايسەن. ھەر ئادەمىڭم ئەقىل ئاينە -
 دىن خەبەرداردۇر، بۇ نەۋىي ژاڭخالىق شۆھەسدىن مۇنەزەزەدۇر. جاھانكىم بى باقالغ بىرلە
 مەشھوردۇر ۋە زەمان ھەم بىۋاقىتلىق بىرلە مەئزۇف ۋە ئومر داغى ئول مەنۋالداكىم
 كەتمەك بىرلە تەۋ ئاماندۇر ۋە سەلتەنەت زاھىرى چىراغى داغى مۇھەببىيى سۈبھى زاۋال -
 دۇركىم ئىقامەت تەلەپىن قىلىماق ۋە ئىستىقامەت تەمىنەنەسەن ئىپادەمەك مەھزى
 نادانلىقدۇر:

(بەيت)

كەتكۈڭ ئاخىر رىھەت ئاھەنگىن تۈزۈپ ئى بولپەۋەس،
 بارچە قالغاي ئايرىلىپ بارغاي نادامەت بىرلە غەم.

بۇرگۈننىڭ ئوزى ھۇد ھۇدغە

قۇشۇدۇرمەنكىم ئاھۋىي تىز رەفتار ۋە كۈزەنى ئالى مىقدار چەڭگىم زورىدىن رەھالىغ
 تاپماغىغە ئىمكان يوقتۇر ۋە مۇشتەھىدۇرمەنكىم زامانى ئەتەمە تەرەددۇدىدىن خالى ئېر -
 مەسىەن، بۇ يول رەۋىشخە نىچۈك سازاۋەر بولغايمەن؟

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى بۇرگۈنغە

ئى مۇقەببىدى رىشتەئى جىھاد ۋە ئى پەيۋەندى دامى شۇبەھات، ئى قانائەت فەننىد -
 دىن مەھجۇر ۋە تەمەئ شۆھەسسىدىن مەغرۇر، بىلىمە سەمۇسەنكىم "ئەلقەنائەتۇ كەنزۇن
 لايەفى" قانائەت گەنجىدۇركىم فەنا بولماس، يەننى ئەبەدىلىئاباد باقدۇر. بۇ يەڭلىغ سۇد
 سەرمایەكىم قانائەت ئىچرەدۇر، تەۋەككۈل تەركىن تۇتماق بىرلە تۆمبە جۇپياۇق ئەپىلەمەك
 زەھى خەسەسەت ۋە رەھى دانائەت بولغاي:

(بەيت)

تاغ كەبى تارت قانائەت ئىتەكى ئىچرە ئاياغ،
 دەۋر فەلەكدىن ساڭا بىر قۇرس ئەگەر شام يىتەر.

كۇفنىڭ ئوزى ھۇدھۇدغە

تائىرى مەنكىم دائىمۇلئەۋقات ۋەيرانە ئارا مەسكەن تۇتماق بىرلە گەنج ئارزۇسىدىن

دېۋانە:

(مەسنەۋى)

بۇ ئۇزۇن يولدا مېنى تۇتقىل مەئاف،
مەن كىمۇ بۇمۇرۇغ بىرلە كۆھى قاق؟

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى كۆقتە

ئى گۇرۇھى نە ھۇسەت شۇئار ۋە ئى ئەنبۇھى شاماتەت ئەت-ئۇار، بۇ نە گۇمراھلىق -
دۇركىم ئومىر تۇسانى سەرىئۇلبۇسردۇر. ۋە ئەجەل مەھمىزى سەخت قەھرىمانكىم تۇرفەتۇل -
ئەيىن ئارا مەنزىلىگاھ سىۋادىن نامايىش قىلۇر ۋە قاتىغلىق رەنجى ئىنسان باشغە تۇشەر -
كىم بۇ مەنزىلىدىن ئاسانلىغ بىرلە ئۆت-مەك دىش-ئۇاردۇر. پاناھى يوقتۇركىم ياشۇنغاي ۋە
كۈنجى تابدېلماسكىم كىمىنگاھ قىلغاي. ئاخىرۇلئەمر فەنا ئاھەگگىن تۇمەككىدىن ئوزگە چارە
تابدېلماس ۋە مەرگ شەربەتىن چەكمەي ئىمكىن بولماس:

(بەيت)

دەھر بوستانى ئارا نازۇك نىھالى كورمەدۇك،
سايە يەگىلىغ بولماغان يەر بىرلە يەكسان ئاقبەت.

بۇ نەۋى دىشۋارلىقلاركىم ئادەم باشىدادۇر، دۇنيا ئەرۇسىن ئىستەمەك بىرلە تۇلى
ئەمەل رىشتەسىغە بەند ۋە ھېرىس ھاۋا قەيدىغە پەيۋەند بولماق ئەقىلدىن ئېرمەس:

(بەيت)

قەفەس قەيدىدادۇر بۇلبۇل، بۇكىم ۋەيرانە تۇتمىش چۇغىز،
ۋافاسى يوق ئىكەننى بىلدى گۇيا ئەھلى دۇنيانىڭ.

ھۇمانىڭ ئوزرى ھۇد ھۇدغە

قۇشى مەنكىم سايەم شارافەتتىدىن گادا شاھلىغ شارافەتتىن تاپقاي ۋە شاھى مەنكىم
يانا بىر شاھغا ئېھتىياج يوقتۇر.

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى ھۇماغە

ئى مەردۇدى ئەزەلى ۋە مەلئۇنى لەم يەزەلى، ئەيتۇرسەنكىم، قىلماغم خۇشراق ھاۋا -
يى جىلئەگاھ، بەرمەكىم شاھلارغا سايەمدە پاناھ، نەفس غارەتى ۋە روھ مەقھۇرلۇغىدىندۇر -

كېم دىل مىرئاتىن ۋە كوڭۇل ئائىنىسى مەئىسىيەت دۇدى ۋە غەپلەت نەفسى تىسىرە ۋە مۇكەددەر ئەيىلەمىش بولغاي، مۇرشىدى كامىل ئىرشادى ۋە پىر مۇكەممەل تەۋەجج-جۋھى شوئەلىسى خاكىستەرىدىن ئايرۇ رەۋشەن ۋە ھۇۋەيدا نامايىش قىلماس.

تاۋۇغىمىك ئۈزۈرى ھۇد ھۇدغە

قۇشى مەنىكىم لەھنىم سەۋتى ۋە سەۋتىم لەھنىدىن ئۇلۇس قۇلاغىغە ئاسايىش بەلىكى خالايمى سامئەسىغە ئارايىش يەتكەيكىم مۇسافىرەت ئىختىيارىن قىلماسەن.

ھۇد ھۇدنىمىك جاۋابى تاۋۇقغە

ئى شەھۋەتپەرەس گۇمراھ، ۋە ئى مەئىمۇرى نەفسى بەدخۇاھ، بىلىمەسىسەنىكىم دەھىر ئىشى بى ئەنجامدۇر. مەغرۇرى نەفسى ھاۋا ۋە مەقتۇنى جىنىس ماسىۋا بولماق ئەھلى خىرەد ئايىنى ئېرمەس، قۇشلار ئۆز نىسبەتلەرىن سۇرغىغە ھۇدھۇددىن سورىغانلارنىكىم بارنىگاھىدۇر ئەزىمۇششەئىن، ئىرش كىشۋەرى ۋە كۇرس ئەرسەسى ئۇنىڭ ئالدا فەرىشىدۇر ھەقىرۇ خىشىتىدۇر. خەسىكىم، ئەقىل ئىدراك رىشتەسى ۋە فەھىم تەسەۋۋۇر كەمەندى خىش - تى پايسىغە باش يەتكۈرمەككىن ئاجىز ۋە ئاتىلدۇركىم بۇ گۇرۇھى گۇمراھ ۋە بۇ ئەنبۇھى بى دەستىگاھ قەترەئىدۇر، مەۋھۇم ۋە زەررەئىدۇر. نامەئىلۇمكىم بۇ دەربايىسى زەخخار جانابىغە يەتمەك تەخەببۇلۇن قىلماققا نىسبىتى مەئىلۇم ئېرمەس. تاكىم قەدەم قوبىغاي ۋە بائىسى كورۇنمەسىكىم باتاھاشا يول يۇرگەي.

ھۇد ھۇدنىمىك جاۋابى

ئى ئەزىمى راھ ۋە ئى جۇيەندە شاھ بىچۇن ۋۇجىزدى خافا پەردەسى ئىچرە مەخپىي ۋە مەستۇركىم ئۆز ھوسنى قېددىن تاماشا قىلماق جەھەتتىن ئائىنى ئىستەدىكىم «كۇنتۇ كەزەن مەخپىيەن فەئەبەبتۇ ئەن ئەئرفۇ فەخەلەفتۇلخەلق» كىم ئول تەجەللى ئەنئۇرغە مەزھەر ۋە ئول شوئەلە شەرارەسىغە مەنقەل ۋە جۇدى ئىنساندۇركىم مەسنۇئات ۋۇجۇدىدىن سانسۇ جانابىغە نىسبەت بۇلا ئالغاي، كوزگۇ رەۋشەن بەرراق نىچە قىلسا زوھۇر، زاھىر ئولغاي ئەكىس ئانداغ سى قۇسۇر.

قۇشلارنىمىك يول كەيپىيەتىدىن ھۇدھۇدنىمىك سۇئالى

ھۇدھۇدنىمىك ئىمشق ۋادىسىغا يول كورگۇزگەنى

(مەسنەۋى)

بەردى ھۇدھۇد قەۋمىغە مۇنداق جاۋاب،
كىم بۇ يەكلىغ ئاڭلاڭىز رەئىي ساۋاب.

ئى سەر ھەلقەئى سالكان ۋە ئى سەر دەفتەرى كامىلان، بىلىكلار ۋە ئاگاھ بولۇڭ -
 لاركىم بۇ يول قەتئىن قىلماق ۋە مەقسەد سىۋادىغا يەتمەك سەخت دىش-شۋاردۇر، ئەگەر
 ئىشقىكىم مەقسۇد رىشتەسىغە پەيۋەند ۋە مەتلۇب تارىغى بەند ئەيىلەگەي، ھەر ئادىمكىم
 بۇ كارگاھى ئەرش ئاستان خىلۋەتگاھىغە ئاياغ قويماق ئىستامىش بولغاي. ئاھ، سوز ۋە
 ئاتەشى دەرد ۋە جاھان فورۇدۇركىم دەلىلى ۋۇسۇلى رەئا ۋە سەرمايەئى ھوسۇلى
 تەمەننادۇر.

(بەيت)

ئەجەب ئېرەستۇر ئەگەر تاپتى گۆھەرى مەقسۇد،
 بىرەۋكى بولدى فانا ئەشكى بەھرىدە غەۋۋاس.

يولدىۋركىم كۇفىر زۇننارى ۋە كەلسا سەنەمى ئىمان سەفەسى ۋە ئىسلام سەججادە -
 سىدىن بەھراقدۇركىم ناقۇس سىمائى ۋە بۇت سۇجۇدى سەھل ئىشدىۋركىم مۇسەھەق ئەۋراقىن
 دەيسر ئوتى شوئەلسىدىن ئورتەر، كۇفىر دۇدى ۋە ئىمان نۇرىدىن تەفرەقە مەئىلۇم
 ئېرمەس:

(مەسنەۋى)

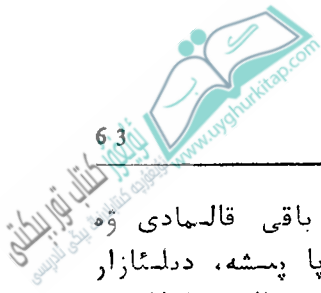
مۇغ دەيرى سارى بۇگۇن تەمەننا قىلدىم،
 دىن نەقدىنى كۇفىر بىرلە سەۋدا قىلدىم.

شەيخ سەنئان ھىكايىتىدە كىتىم

(مەسنەۋى)

شەيخ سەنئان ۋاسلى دەرگاھ ئىدى،
 كوڭلى غەيب ئەسرايدىن ئاگاھ ئىدى.

كىچە ئەردىكىم خۇاب بىدارى ئارا كوڭلى كوزگۇسى ۋە روھى ماراقي ئىچرە بۇ ۋاقىتە ئەكىسى
 جىلۋەگەر بولدى. ئاگاھ رۇم مەملىكەتى شەھرىستانىن سەير قىلماقدىن دەيرى ناھايىش بولدى
 ۋە ئول دەير تاماشاسىن قىلماق بىرلە مەھ جەبىنى ناھايان بولدىكىم شەيخ ۋۇجۇدىن ئورتەمەك
 بىرلە كۈلىن كوككە ساۋۇردى، نەچە مەرتىبە ئەردى بۇ سۈرەت زوھورغە كەلدى. ئەلپاسل
 ئىشقى ئوتى تىز ۋە ھىجر شوئەلسى شارارەخىز بولدى. ئىشقى غايىتى ۋە دەرد ناھايىستە -
 دىن ئول دەير ئەزىيەتىن قىلدى. ئاگاھ دەير دەرىچەسى زەپىلىدىن پەرى چەرە كورۇندى.

شەيخ ۋۇجۇدىن فانا بەرقى شوئەلىسى ئورتەدىكىم ھۇشۇدىن ئەسەرى باقى قالماي ۋە ۋەسل ئەددئاسى زاھىر قىلىپ ئەردى ئول كافىر خۇنخار سىتەمكار، جاپا پىشە، دىلئازار بويۇردىكىم، ئاشىقلىق مەزھەبىدە شارائىتلاردۇر كىم ئۈزلۈك مۇسەپىن خۇدئەمالىق كالامىن ئورتەگەي ۋە كۇفر زۇننارىن چەككەي ۋە سەنەم سەجدەسىن تۈزگەي ۋە خۇكبائلىق شىۋە-سىن كورگۈزگەي. ئاندىن سوڭ ۋەسل گۈلشەندە ئەبىدائەبەد مەيخۇارلىق قىلغاي. شەيخ، سەنەم شارائىتىن ۋۇقۇتغا كەلتۈردى ۋە ساجىدىيەت سەنەم شوھرەتىن كوتەردى:

(مەسنەۋى)

شەيخ كۈندۈز گىلەدىن ئاگاھ ئىدى،
كىچە مەنزىلگاھى ئاتەشگاھ ئىدى.

كىچە تاڭ ئاتقۇنچە ئوت ياقماق ئىشى،
كۇفر ئوتىنى رەۋشەن ئەتمەكدۇر ئىشى.

ئاخىر ۋەسل مىراجىغە ئاياغ قويدى، ۋىسال گۈلچەمىرسى ئىلكىدىن ئىتتىھاد بادەسىن چەكتى. مۇراد دەپىر ئەرسەسىدىن بۇ بۇلا ئالغايكىم ۋادىنى ئىشقىدۇر. ئىشقى ۋادىسىداكىم كۇفر زۇننارى ۋە خاھ كەلسا سەجدەسى ۋە خاھ سەنەم سەجدەسى، خاھ ئىمان سەفەپەسى ۋە ئىسلام سەجىجادەسى ۋە دىن حىرقەسى بارابەردۇر كىم، بۇ يول قەتئىدە دىن ئىسلام كەيپىتىدىن سور دىمەك ۋە ئىمان ئايىنىدىن تارانە تۈزمەك كۇفر مەھزىدۇر. مەجۇسى شۇئە-سى ئىمان ئەنۋارى بەرتەۋىدىن ياخشىراق بولغاي. ئاندىن سوڭ كەئبە سارىغە يۈر قويدى-لەر. كەئبە يولىدا ئول مەھلىقا روھۇللا بىشارىتىدىن شەيخ جانابىغە يەتتى:

(غەزەل)

بەلكى ئولكىم ئۇرار تۈنلەر فانا دەپىرىدە ئوتلۇغ ئاھ،
تۈزەتكەي ۋەسل جامىن چومگەلى ئىچىلاس رۇھۇللاھ،
نە بولدۇر ئاللاھ - ئاللاھ ئىشقىنىڭ نائازمۇن دەشتى،
ئىمەستۇر كىرگەن ئېل ئىمان، كۇفر - شىركىدىن ئاگاھ،
ئۇ شەرىەت پەرسەت كىسافىر مەست مۇدام ئولماق،
نە ئىشىدۇر گەر زامانى ۋەسل دەپىرىن قىلسا مەنزىلگاھ.

(مەۋئىزە)

بىلىمەك كېرەككىم ۋانا نەسىمى ۋە مېھ شەمىمىدىن يوقتۇر ۋە جاھان گۈلشەنىدىن ئىزھار ئىلىمىن كۈتەرمەك مۇمكىن ئېمەس. ئەجەل سەيياھلارى ھاياسزلىغىداكىم رەئايەت تەرىقىن بىلىمەس. ۋە مەرگ سەييارەلەرى بى ئارلىغىداكىم ئىئانەت روسۇمىن تۇتماس:

(بەيت)

يۈز قەدەھ قىلغىل ۋەرسەكسىم چىكەرسەن جامى مەرگ،
ھېچكىم خۇد تابىمىدىن ئەفزۇن قەدەھ.

نە شاھ باقىدۇر ۋە نە گادا، ۋە نە تاۋانگىر باقىدۇر ۋە نە بى مۇددەئا، ئاخىرۇلئومر قەبر سەرمەنزىلىن ياساتقانماقدىن ئوزگە چىارە يوقتۇر ۋە گور خاكۇسلىغىن ئەيلە - مەككىدىن باشقا ئوزر مەقبۇل ئېرمەس:

(مەسنەۋى)

ئىنان بىمىيان باھانەئى بۇد،
ۋىن گۇفتەنى مافاسانەئى بۇد.

مانىز سىدەرد داغى ئەنپۇھ،
ئەزپەبى سىرەۋىم ناسەد ئەندۇھ.

ھەركەس بە باھانەئى ئەزىن باغ،
چۇن لالە گىرىفت نەر جىگەر داغ.

قۇشلار پىشەۋاللىقتا قۇرئە سالغانى ۋە ھۇد ھۇد ئاتىغە چىققانى بۇ گۇرۇھى ئەھلى
ئىشىكىم مەھبۇبى ھەقىقىي يولمانا دىۋانەۋار كەزمەكى ۋە رەھبەرلىق
جەھەتتىن تەرەددۇد قىلماغى

(مەسنەۋى)

چۇن ئۇلارغا ھۇد ھۇد ئولدى پىشۇا،
يولنى قەتئە ئەيلەرگە قىلىدىلەر ھاۋا.

قۇشلارنىڭ سۇئالى ئولبايداكىم بۇ يول فەزاسى ۋۇسئەتى ھەددىن قۇزۇندۇر،
خالىغىغىمە سەبەب نە بولغاي؟

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

ئۇلۇس غەۋغاسى ئىززۇ جاھ ئاللاسىدىن يىراقدۇركىم بۇ يول ئارا جاھ جالال
ئەھلى. ئىززۇ ئىستىغنا خەيلى كىرمەككە ھەد ئارا يوقتۇر. خالىغىغىمە سەبەب بۇ بولغاي:
قۇشلارنىڭ سۇئالى ئولبايداكىم مەقسەد ساۋادى ئۇزۇندۇر ۋە مەتلەب مەملىكەت
كىتى يىراق. زامانى ئارام ئالغايىمىز. دان ۋە سۇرەنچىن مۇندەفئە قىلماق بىرلە يول
يۇرگەيمىز. تاكىم خاۋاتىر خۇتۇرىن ۋە خىياللات ئەۋھامىن رەفئە ئەتمەك بىرلە فارىغۇل
بال تەبىئى مەنازىل قىلغايىمىز.

قۇشلارنىڭ سۇئالى ھۇدھۇددىن بۇ بابداكىم:

بال ۋە پەر تەرتىبىدە سەر نەسەر بەراپەردۇرمىز، راھبەرلىك دەۋلىتىغە مۇشەررەپ
بولماغىغىمە نائىس نە بولغاي ۋە سەبەب نەدۇر؟

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

بىلمەسەنكىم سۇلايمان ئەلەيھىسسالام نەزەرىغە مۇشەررەپ بولغان بولغايىمەن.
بۇ تاجى ھىدايەتكىم مەندەدۇر. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام نەزەرى شارافتىدەدۇر. سۇ-
لايمان كېرەككىم ھىدايەت تاجى قويغاي:

(مەسنەۋى)

ھەق تائالا كىمىسەگە ئەيلەب نەزەر،
ھەم رەسۇل ئەيلەب ئىدى ھەم تاجىۋەر.

بۇيلە ساھىب دەۋلەتۇ ساھىب سەرىر،
ئىلتىپاتىن تاپتى مەن يەڭلىغ فەقىر.

ئاندىن ئولدى بۇ قەدەر ئىززەت ماڭا،
باش ئۆزە بۇ ئەفسەرى رىقئەت ماڭا.

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى بۇ بابداكىم:

يول قاتىخدۇر مەن زەئىقى ۋە ناتاۋان،
پىشە ئەنقاغە بۇلا ئالماس راۋان.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

ئې سالىكى راھ سىلمەسسەنىكىم بۇ يول قەتئىدا جان تەركىن قىلىماق ۋە ئوز
ۋۇجۇدىن نابۇد ئەتمەك مەقسۇد ئەسلىدۇركىم، مۇندىن ئوزگە ئاسايىش يوقتۇر:

(مەسنەۋى)

زۇئىقىنىڭ پايانى بولسا تەركى جان،
ئۇيلە ئولمەككە فىدا جانۇ جاھان.

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى

قۇشىدۇر مەنىكىم مەئىسەت نەھرى ۋە ئىسيان دەرياسى ئىچرە غەرق بولغانكىم:

(مەسنەۋى)

پاك ۋە سىلمىغە كېرەكدۇر پاكلىغ،
يوقكى لەۋسى جۇرم ئىلە بى پاكلىغ.

(بەيت)

لەھۋە ئىسيان بىرلە ئوتتى ئومىر، ھېچ ئىش قىلمادىم،
ئوت چۈشەر جانىمغا، زىكرى فەسلى ئەيىپام ئەيلەگەچ.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

بىلمەسسەنىكىم، ئومىر ئىشى بى باقادۇر، دەھر گەردىشى بى ۋافسا، جاھانكىم مەنزىلى
ئىقامەت ئېرىمەس. ھەر خۇشەكىم دەھر مەرزەئىدىن باش تارتقاي، ئاخىرۇلئومىر ئەجەل

داسىدىن رەھالىغ تاپماغىغە ئىمكان يوقتۇر. بۇ نەۋىي جەرايم دۇدىدىن باتنى ئائىنىسى تىبىرە ۋە مۇكەددەردۇر. ۋاي ئول ئادىمىغەكىم بۇ يەكلىغ رىھلەت كورگۈزگەي ۋە تەۋبە خاكىستەرىدىن باتنى كوزگۇسىن ئېرتماغاي. "ئەتتائىبۇ مىنەزەنبى، كەمەن لازەنبە لەھۇ" ھوكىمى بىرلەكىم ۋارىددۇر. تەۋبە شۇئەسى بىرلە ئىسيان خەس - خاشاكىن مەئدۇم ۋە مۇز - مەھل قىلماغاي، ۋە تائەت تەرىقىن تۈزمەگەي ۋە غەۋلەت چاھىغە تۈشكەي. زۇھىد سەترى ۋە ۋەردە پەردەسىدىن ئوزگە ھىجابى يوقكىم، دەۋزەخ ئوتى زەبانەسىغە دەفئە تۈشكەي:

(بەيت)

ھۇللەئى تائەت ئىتەر دەۋزەخ ئوتىن دەفئە،
يوق ئېرسە ئول ھارارەتخە نە دەفئە، كەفلىك گەرچە كەتاندۇر.

ئادەم ئەلەيھىسسالام ھىكايەسىدەكىكىم (ئەسلى كىتابدا مەزكۇردۇر).

يانا بىر قۇشنىك سۇئالى

ئادەم ئەۋلادىنى قىلمايدۇر ئىلاھ،
ئۇيەلكىم ئاندىن باش ئۇرمايدۇ گۇناھ.
بولمىسا سەندىن گىنە ئەي بى خەبەر،
ئەفۇ، رەھىمەت كىمگە بولغاي چارەگەر.

ھۇد ھۇدىنىك جاۋابى

يەئنى مەئرىفەتى نەفىس روھكىم ئىنسان زاتىدا پەيدا، ھەر لەھۋە ئىسيان جانىبى ۋە فىسقى - فۇجۇر تەرىپىغە راھبە نەفىسدىۈركىم، روھ ئەجىزىدىن بولغاي. بۇ دەرد داۋاسى ۋە بۇ مەرەز ئىلاجى رىيازەتتۈركىم بۇلار ئەھرازى مەئدۇم ۋە مۇزەدەل بولغاي روھ قۇۋۋەت تاپقاي:

(مەسئەۋى)

بۇ مەرەز تاپمىش رىيازەتتىن ئىلاج،
كىم كىشىگە مۇستەقىم ئولغاي مىزاج.

ئەبۇ تۇراب نەخشىبى ھىكايىتىدەكىكىم، رىيازەت جەھەتتىن مۇلەۋۋەنىلىك ئەلەمىدىن قۇتۇلدى ۋە ئاندىن سۇبۇكبارلىغ بىرلە بۇ يول قەتئىن قىلدى.
يانا بىر قۇشنىك سۇئالى بۇ بابىداكىم، نەفىسكىم ئەدۋۋى ئەزەلى ۋە دۈشمەنى ئەبەددۇر. ئۇنىڭ ئەمىرىدىن تەخەللۇق قىلماغىغە ئىمكان يوقتۇر:

(مەسنەۋى)

بۇيلە يولدا دۇشمەن ئولسا ئول ماڭا،
تەي نىچۇك بولغاي بۇ قاتتىغ يول ماڭا.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

ئى ھەردىس بىباڭ ۋە ئې نادان ناپاك ئەفسۇسكىم ئومر قوياشى زاۋال مەغرىبىغە
يەتمەك بىرلە كۇسۇق تەرەددۇدىن قىلىبدۇر. ۋۇجۇدىكىم فانا لەھەدى بەلكى ئەدەم تۇفراغىغە
يانماق فىكىرىن ئەيتىبدۇر. ئەجەل سەرھەنگى كەمەنگاھىدادۇركىم نامسەربانلىغ مەھزەمى
ۋە سىۋە فالىغ تازىيانەسى ئاسكىدەدۇر. ئاخىرۇلئەمر قەھىرىمانلىغ شىۋەسىن تۇزگەي ۋە
بىرەھىلىغ رۇسۇمىن كورگۇزگەي، ئىلاج پەزىر ئېرمەسكىم قۇتۇلغاي، بۇ نە گۇمراھلىغدۇركىم:

(بەيت)

ياشىڭ ئەللىككە چۇ يەتتى يانا ئىلىكىدىن ئىماس،
ياغىلىق تەڭرىگە ۋۇ ئەمرىگە نا فەرمانلىق.

(مەسنەۋى)

تىغىل ئىكەندە خۇد ئەنىڭ زارى ئىدىڭ،
لەھۇ ئىلە غەفلەت گىرىفتارى ئىدىڭ.

قېرىغاندا خۇد يىتىشتى ۋەرزىشىڭ،
قىسقى ئىسياندا تامام بولدى ئىشىڭ.

ئومرۇڭ ئوتتى غەفلەت، ئىسيان بىلە،
يەتتى ئۆلمەك يۇز تۇمەن ئارمان بىلە.

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى

يەئنى تالىبىنىڭ مۇددەئاسى ئىزھارىن ئەيلەمەكى، زامانى شاياتۇن مىكر-ھىلەسى ۋە
ئىپلىس لەئىن نەزۋىرىدىن خالى ئېرىمەسمەن:

(مەسنەۋى)

باشىمە ھەر لەھزە سالۇر يۇز خىيال،
كىم ئىمەس ئاندىن قۇتۇلماق ئېھتىمال.

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى

ئى مەئبۇر نەفسى دۇن، ۋە ئى مەھكۇم ئەمبارە زەبۇنى بىلگىلىكىم، نەفس غەلابىتىدۇر بۇ يەڭلىغ خۇتۇرات جىسمانى ۋە تەخەببۇلات شەيتانى تەسەۋۋۇرىن قىلدۇرغاي، ئەخلاق، زىمىمەئىكىم ئوز ۋۇجۇدۇڭدادۇر. ئىبلىسدۇر، قەۋى تەۋبە ۋە ئىستىغفار ۋە ھوزۇرى مۇرشىدى كامىل بۇلار چىركىنىدىن ئارتقاي ۋە مەقسۇد سەر رىشتەسىغە ئىلىتىكەي.

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى بۇ بابداكىم:

(مەسنەۋى)

دىدى بىر سائىلكى: ئى فەررۇخ جامال،
كوڭلۇمە بىھەد مۇھەببەت سالىدى مال.

ھەرىس مەنىكىم سائىتى بىدەرەم كۈلفەتىگە تاقەت يوقتۇر.

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى

ئى گۇرۇھى گۇەراھ ۋە ئى ھەرىس بىئىنتىباھ، بۇ بى شەرىملىكدۇركىم دۇنيا ئەھۋالى شەبنەمدۇر، بالا سەبىزەسى ئوزرە تالىبى مېھر زاۋالدۇركىم بى ۋافادۇر. بۇ نەۋئى بى بۇنياد ئەھۋالىغا كوز سالماغاي. خۇداۋەند بى زاۋال ۋە پەرۋەردىگار لايەزال دەرگاھىدىن تەۋفىق تەۋقىئىن ۋە ھىدايەت تەمەنناسىن قىلماقكىم مەقسەد سارىغە يەتكۈرۈر. گەۋھەرى مەقسۇد چۇن ۋابەستەئى تەۋفىق ئېرۇر دىسە بولماسكىم مۇنىڭ سەئىبى ئەنىڭ ئەھمالى بار.

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى

(مەسنەۋى)

دىدى بىر سايىلىكى ئى ئۇلۇي خرام،
مەسكەنەمدۇر بىر بېھىشت ئاسا مەقام.

بۇ تەرەپلەرنى قويۇپ ئەيلەب ھاۋا،
ئىستەمەك سىمۇرغ بولغايمۇ راۋا.

ئەھلى ھەرىس ۋە ئەھلى دۇنيىلاردىندۇركىم ھەرىسغا يەتتى ۋە ئاز ناھايىتىدىن بۇ يول قەتئىن خوپ كورمەس.

ھۇد ھۈنمك جاۋابى

ئى سالكى بى خەۋەر بىلمەس سىزلىرىم ۋە فسا گۈلى بۇيىدىن ئەسەرى مەئلۇم ئېر-
مەسكىم دەھر چىمەندىن زوھۇر قىلغاي ۋە باقا ۋەردىدىن شەمسى بىلىنمەسكىم جاھان
گۈلشەندىن ئافىيەت دىماغىغە يەتكەي. بۇ نەۋىي رەھىمسىزلىرىغا كوڭۇل بەرمەك زەھى بى
خىرەدلىغ ۋە زەلھى بى فەھىلىكىدۇركىم:

(بەيت)

دەھرنىڭ بىگانەۋەش زالىغا بولما ئاشنا،
كىم سىنى تا ئاشنا ئەتتى ئوزى بىگانەئىدۇر.

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى

ئاشقىمەنكىم مەھبۇب دىلناۋازغە ۋە نىگار ئىشۋە پەرداز فۇرقەتغە ئىمىكان يوقتۇر:

(مەسنەۋى)

ئايرىلا ئالماسىمەن ئاندىن بىر زامان،
ئاندىن ئايرىلماق ھامان ئۆلمەك ھامان.

ئاشىق مەجازىدۇركىم ناھايىتى بى ئاساس ۋە غايىتى بى بۇنىياددۇر. ھوسنى زاھىرىكىم
خۇنى بەلغەم جەھەتتىن بولغاي ئاخىر ۋەيراندۇر.

ھوسنى زاھىرنىڭ ۋە فاسى يوقتۇرۇر،
ھەم سەباتى ھەم باقاسى يوقتۇرۇر.

ئاشىق شەيدالىغىغا ئەرزىمەس، ئىشقىدىن رەسۋالىغىغا ئەرزىمەس، ئاشىقلىق رەسمى
ۋە مەئشۇقلۇق ئايىنى بۇ بۇلا ئالغايكىم ئەبىدىل ئاباد ھوسنى ئارايىشىغا فۇتۇرى ھادىس
بولماس ۋە كامال قۇياشىغە قۇسۇر يول تابماس:

(مەسنەۋى)

ئانى سوي، ھوسنىكىم بولغاي بەركامال،
بولماغاي مۇمكىن قۇياشىغە زاۋال.

يەنە بىر قۇشنىڭ ئەرزى

بۇ يولكىم شە دائىدى تەئرىغىن ئاڭلانۇر ۋە مەھنتى تەۋسىغىن ئىشتىلۇر:

(مەسنەۋى)

خەۋق مۇستەۋلى، مەن بەھەد زەئىق،
بۇيىلە يولغە نە دەپ ئولغايمەن ھەردىق؟

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

ئى دەرىخا، ھەر ئادىمكىم غەيبىپ ئالەمدىن شاھادەت ئەرسەسدە جىلۇ ۋە قىلۇر ۋە
ھاياتلىق لىباسىن ۋۇجۇد قامەتغە تارتار، خاھى سوھ ئومرى تابىسۇن، ۋە خاھ فەرىددۇن
شەۋكىتى ئەلەمىن كوتەرسۇن ۋە خاھ قارۇن ئەمۋالغە ساھىب بولسۇن. ئاخىرۇلئەمىر بۇ
دارىخانا فەزاسىدىن رەخت تارتمايىن ئىمكىن يوقتۇر. روسۇلى بۇ ۋەرتەدىن چىققانلىقى
ۋە ئەۋلىيا گۇرۇھى بۇ رەۋىشىدىن ئوزگە چارە تاپا ئالماس:

(مەسنەۋى)

ۋەھم قىلماقدىن قۇتۇلماق يوقتۇرۇر،
قايقۇرۇب ئازاد بولماق يوقتۇرۇر.

دېشۇە بەرمەك بىرلە يوق ئازادلىغ،
ھەم قىلۇر خەيلى ئەجەل جەللادلىغ.

ئەۋلا ئولكىم دەم غەنىمەتسىدۇر. بىر دەۋلەتخۇاھ ئالىدا بويۇن سۇنماق بىرلە سۇلۇك
يولنى كەزمەك ۋە مەھبۇب ھەقىقى ۋەسالىغە يەتمەك ھاياتى ئەبىدى ۋە ئومر جاۋدانىدۇركىم
ئاندىن ئوزگە يوقتۇر:

(بەيت)

دىمىكى ئاسرا ئى ئىساكى رەنجىم دەفئىغە بىر كۇن،
غىزا ئول ئاي قىلچى زەخمىنىڭ بىر قەترە قانى بەس.
سەنۇ ھەيۋان سۇيى ئى خىزىرى تۇتقىل تەركى جانىمكىم،
ماڭا يار ئالىدا ئولمەك ھاياتى جاۋدانى بەس.

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى ھۇد ھۇددىن

دايمۇلئەۋقات مەغمۇدۇرمەنكىم زامانى شادلىغ كورمەسمەن؟

(مەسنەۋى)

يول بارۇرغە خانىرى خۇررەم كېرەك،
دەھرى رەنجىدىن مەلالەت كەم كېرەك.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

(مەسنەۋى)

ددى ھۇد ھۇد كى نەۋەندى غەم سەرشت،
زاتىگە غەمدىن باھانە سەر نەۋىشت.

ئى كەھۇلەت دەسار باھانە جۇي، ئى سەھۇلەت ئەتۋار مەككار خۇي، بىلمەس سەن-
كىم تەلەب ۋادىسى ۋە ئىشق بادىيەسى يولدىۋرۇكىم غەم فوتۇرى ۋە ئەلەم -ۋوتۇرى زادە
راھدۇركىم بۇ يول رەۋشىدا غەمدىن ئۈزگە كارغە كەلمەس:

(مەسنەۋى)

غەمدىن ئەيىشەرلەر ئىرەنلەر شادلىغ،
بۇ مۇقەببەدىلىغ دۇرۇر ئازادلىغ.

غەم يېرىدۇر مەنەت ئابادى جاھان،
ئاندا ھەر نەۋۇ ئېلىگە بىر غەددۇر ئايان.

سۇبھانەللاھ! نە ئەرسەئى ۋەسە ۋە نەراھى مۇنىفدۇركىم زەررە ئەلەمىن جانى جاھان
شادلىغىغە بىرىلمەس ۋە نۇقتەئى ئەۋھامىن دۇنيا ۋە ئوقبا ئەيشى ناشاتىغە مۇئاۋىزە قىلمە-
ماس. ھەر جىنىسكىم بۇ يول فەزاسىدا جان تەركىن قىلۇر ۋە ھەر ئادىمىكىم بۇ مەسلەك
ئەرسەسىدا جان گۇزارلىغ ئاھەنگىن تۈزەر. ئەبىدى ئەيشى ساغەرى ۋە نەشات بادەسىدىن
مەست مۇستەغرىق-دۇركىم غەم ئىلىكى ۋە ئەلەم پەنجەسى ئۇلار شادلىغى دامىنغە دەست
دارازلىق قىلماقدىن كۈتەلدۇر. ئەگەرچە زاھىرەن مەغمۇدۇرلار.

(رۇبائى)

دەسەڭ گەر قاينۇدىن ئازاد ئۇلاي جەيب ئىچرە پىنھان،
ئول سەراپا ۋەرد يەڭلىغ مۇز تەرىپ مىزرابى ئەفتان.

ئول "سەبۇرى" يەڭلىغ ئەتسەڭ مۇددىئا ئەيشى داۋام،
ئەتمەڭ غېرىب ئول خاكسار، ئول خانە ۋەيران پەرىشان.

ئول ئىسلاھى زاتىنىڭ ھورمىتىڭم مۇەكىنات خەلقى ۋە مۇكەۋۋىنات فىتىرەتى ئۇنىڭ
ۋۇجۇدى تۇپەيلىدۇركىم ئىلمەتى غائىبەئى ئىجادى ئالەم ۋە باھانەئى ۋۇجۇد جىنىسى ئادەم
سازاۋەر تەۋسىفى «ۋەزۇھا ۋەلىلەيلى ئىزا سەجا» ۋە لايىقى تەئىرىفى «ماۋەددە ئەكە ۋە
ماقەلا» بۇ بەندەئى كەمتەرىنىڭم مەھبۇس زىندانى زالالت ۋە غەرىقى دەريايى مەئسىيەتدۇر،
رەھالىغ تاباغىغە ئىمکان يوقتۇر ۋە ئىسيان كۇفرى قاراڭغۇلۇغى ئارا گۇەراھ ۋە ئاتىلدۇر-
كىم ھىدايەت ئەنىۋارى پەرتەۋى ۋە رەھبەت پەرتەۋى ئەنىۋاردىن شەمەئى يەتكۇرمەڭ
بىرلە بۇ يول رەۋشىغە سەزاۋەر قىلغايىسەن ۋە جارايم سەھايىغى ئەۋراقى خۇتۇتىن ئەفۇم-
گەرلىكىدىن زايىل ۋە نابۇد قىلماق بىرلە مەقسەدى ئەقسايى ئەربابىدىن ۋە مەتلەبى ئەئلائى
ئەسھابى يەقىنىڭم بۇ كارى ئۇزما ئاقىبەتدۇر، روسۇل كەرەمىن قىلغايىسەن.

يەنە بىر قۇشنىڭ سۇئالى ھۇدھۇددىن

ئولبايدا كىم:

(مەسنەۋى)

مۇنتەزىرمەن ئەمىر ئىلە فەرمانىغە،
يوق مۇقەببەد قەھر ئىلە ئېھسانىغە.

ھەرنە ئەمىر ئەتسە تاپارمەندىن ھوسۇل،
ئول بىلۇر گەر رەد قىلۇر ياخۇد قوبۇل.

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى

ئى زاهىدى بىناۋا ۋە ئى ئابىدى بىمۇددەئا! بىلمەسسەنىڭم ئۇبۇدىيەت تەرىقىن
تۇتماق زەھى سائادەتدۇر. لېكىن شوھرەت كوسىن ئۇرماقدىن مەئدۇم ناچىر بولغايى.

يەنە بىر قۇشنىڭ سۇئالى

(مەسنەۋى)

يەنە بىر سائىل دىدىكى سەرەفراز،
كىمكى بولدى ھەق يولىدا پاكباز.

نەفى ئانىڭ نىدۇر ئىزھار ئەيىلەگىل،
چۇن ماڭا مۇبەھم ئېرۇرسەن شەرھ قىل.

ھەر ئالى نەھادىكىم بۇ يول قەتئى ھاۋاسن قىلغاي:

تابسا بۇ دەۋلەتنى ھەر ئالى نەھاد،
مۇندىن ئارتۇق يوق تۇرۇر بۇ يولدا زاد.

تائەت ۋەزىيان ۋە سۇد بەلكى بۇد نابۇدىن فەنا ئاتەشكە دەسىدە ئورتەگەي، كۈلىنى
ساۋۇرغاي فەناغە سەربەسەر، ئول سۇفەتكىم قالماغاي ئاندىن ئەسەر، ئاندىن سوڭ
مەقسەد ساۋاھملى يېقىندۇر ۋە مەتلەب سىۋادى نامايىش قىلۇر، كۇفر زۇننارى ۋە ئىسلام
سەبەسى تەركىن قىلماق، يەئنى ئوزلۇك قەيۇدىدىن بىلىكۇل چىقماق بىرلە يول يۇرگەي،
مەقسۇد رىشتەسىغە ئىتتىسال تابقاي:

(مەسنەۋى)

ئولكى دەرلەركىم سۇلۇك ئەھلىغە يول،
بىر قەدەمدۇر ياخشى ۋاقتى بولسە ئول.

ئول قەدەم بۇدۇركى يوقۇ بارنى،
ئورتەگەيكىم قويماغاي ئاسارنى.

بۇ قەدەم قويغاچ يىتەر مەتلۇبىغە،
ھەجر بارىب قاۋۇشۇر مەھبۇبىغە.

بىقەدرى ئىمكان ئوزلۇك تەركىن تۇتماق ۋە دىۋانەۋار يول يۇرمەك ۋە پىر دەۋ-
لە تەخۋاھ ئىستەمەك:

(بەيت)

بول سەفا ئەھلىغە ھەمدەم يار ۋەسلىن ئىستەسەك،
ئەكسىسى سالغايىمۇ ساقى بولماغۇنچە بادە سانى.

يەنە بىر قۇشنىمىڭ سۇئالى

قۇشەنكىم ھەممىتىم پايەسى چەرخ ئەۋجىدىن بەلەند، ۋە گەردۇن مالاقدىن
ئالدىۇر:

(مەسنەۋى)

گەر بۈيۈك ھىممەتنىڭ ئېلىگە نەفى بار،
ماڭا نەفىم ئولماق كېرەكدۇر ئاشكار.

مەن زەئىق ۋە ھىممىتىم بەھد قەۋى،
سوز بۇ مەئنىدا نە ئەيتۇر مەئنىۋى؟

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

ئەي ئەھلى تەرىق ۋە ئى مەستانە بادەئى تەھقىق بىلگىلىكىم ھىممەت نەفىۋى ۋە
ھەممىيەت فائىدەسى مۇندىن ئۈزگە ئېرمەسكىم، بۇ يول رەۋشغە لايىق ۋە سازاۋەر
بولمىش بولغايەنكىم، ئاخىرۇلئەمر ۋىسال سەرھەددىغە ئاياغ قويماق بىرلە دەۋلەتى
ئەبەدى ۋە سائادىتى سەرمەدى شارافتىن تابقايسەن:

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى

ھەر ئادىمىكىم ئىنسانى كويىدا مۇقىم ۋە دىيانەت ئەرسەسىدا مۇستەقىم بولسا تەلاقى
نە بولغاي ۋە ئىۋەز نە ھاسىل ئەتكەي.

(مەسنەۋى)

بۇ سۇفەتكە ئولكى بولغاي نىسبەتى،
بارمۇ ئول ھەزرەتدە ئانىڭ قۇربەتى؟

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

ئى بەتەرى ئەھلى بىنىش ۋە ئى مەتەرى سائادەت كىش:

بۇ سۇفەت كەلدى ئىرەنلەرنىڭ ئىشى،
بۇيىلە بۇ دەۋلەتغە يەتەس ھەركىشى.

ئادەم ئېرمەس ئولكى نا ئىنساقدۇر،
ئادەم ئىنسانى ئىستەمەس ناساقدۇر.

ھەر ئادىمىكى ئىنسانى، دىيانەت بىرلە مۇتتەسىپدۇر، ئالامەتى سائادەت بولغاي
ۋاللاھۇ ئەئىلەم.

(ئول خۇاجەئى بائىنسانى ھىكايەتدەككىم ئەسلى كىتابدا مەزكوردۇر.)

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى ئولجا بىدائىم

بۇ كارگاھ ئەرەسسى بەلەند ۋە ئالدىدۇر، بۇ قۇشلار ئەنبۇھىغا نەھەد باردۇركىم
تەقابۇل بولغاي؛

(مەسنەۋى)

سدرەغەكىم كەلدى ئالى شاخلىق،
گەر قۇشى قىلسا ئايان گۇستاخلىق.
چۈرئەتى جەننىدا بولغايىمۇ نىقاب،
يوقسە ئىستىغناغە بولغايىمۇ ھىساپ؟

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

ئى مەھرى مۇنەرى سۇپەھرى ئىززەت ۋە ئىقبالۇ بەدرى ئالى قەدرى سائادەت
كامال، بۇ ھالدا ۋە بۇ مەنۋالدا ھەر نەۋئى سوزكىم ۋاقىئە بولۇر خۇاھى ئىززەت جەھە-
تدىن بولغاي ۋە خۇاھى ئەجىز سەبىبىدىن زوھورغە كەلگەي، يەكسەندۇر قۇبھى ھوسنىگە
فەرى يوقتۇر،

(مەسنەۋى)

كىسەگە گۇستاخ ئول شاھ ئالدا،
يا كىرەك مەخسۇس دەرگاھ ئالدا.
ئوزلۇگىنىڭ قەيدىدىن بولغاي خالاس،
ئوزگە يوقلۇق بىرلە بەرگەي ئىختىساس.
ئول دىۋانە ھىكايەتدە كىكىم:

(مەسنەۋى)

بار ئىدى دىۋانە ئالى سىفات،
خەلق «مەجنۇنلەھەق» ئىتىب ئاڭا ئات.
چۈنكى ھەق يادى ئاڭا مەھبۇب ئىدى،
كىچە - كۈن يادى بىلە مەغلۇب ئىدى.

كەئبە يولىدا مەركەبىن يىتۇرمەككىن چۈرئەت زەبانىن ئىزئەتتەك بىرلە بى ساكانە
تۈكتە سورمەككىن دەرگاھى ۋاجىبەلۇۋچۇد جانابىغە خۇش كەلمەكى ۋە دوسلۇق ئەبىرىدىن
مۇھەببەت يامغۇرى ۋە لۇتىق بەرقى چاقىلماقكىن مەركەبىن تابماق.

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى ئولباىداكىم

غەيرى ئەسنافى ۋە ئەغىپار سونۇفدىن مەن كۈللىل ۋۇجۇھ فارىغە نىكىم ماسسۇئا
خۇتۇندىن ئەسەرى مەدۇم ئېرمەس.

(مەسنەۋى)

ئوزنى ئەيلەب مەن خىيالى بىرلە خۇش،
بولغالى بىركۇن ۋىسالى بىرلە خۇش.

مەن چۇ ئاندىن ئايرۇ ئېرمەن بىر نەفەس،
ئانى ئىستەب نىسەفەر ئەيلەي ھەۋەس؟

ھۇد ھۇد نىڭ جاۋابى

ھەر ئادىمكى ئوز تەئردىن ئەيتقاي ۋە ئوز تەۋسىفنى دىگەي. زەھى بەلاھەت ۋە
زەھى ھۇمقىيەت كىم، بۇ نەۋى نافر جاملىغ ئەكىسى ساممئە ئايەنەسىدە مۇنئەكس بولما-
مىش بولغاي ۋە نەزەر مىرئاتىدا نامەرتاكىم يەتمەگەي مەقسەد ھەردەي ھەددىغە، ئولكىمە-
سەكىم قىلغاندىن سوز دىمەك بىرلە قىلۇر ئوزىن پىمەند.

قۇشلارنىڭ ھۇد ھۇددىن سۇئالى ئولباىداكىم

قۇشمىنىكىم كامال دەرياسى ۋە ئەھلال بەھرى قەسىرىغە ئاياغ قويىمىش بولغايەن.

(مەسنەۋى)

بۇ مۇرادىم مۇندا چۇن ھاسل دۇرۇر،
يول ئازابىن تارتارىم مۇشكۈل دۇرۇر.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

ئى مەستۇر مەقسەدى ئەقسا ۋە ئى مەھجۇب مەتلەبى ئەئلا، غەفلەت چىركى تىپرەلد-
گى ۋە جاھالەت قاراڭغۇلىغى ئارا مۇقەببىدۇر، سەنىكىم ھەقىقەت كىشۋەرىدىن مەھجۇر ۋە
تەرىتەت خەتتەسىدىندۇركىم:

(مەسنەۋى)

سوز كامالدىن دىمەك ساھىب كامال.
ئەھلى نۇقسان ئىچرەدۇر بۇ قىلۇ فال.

بەسكى نۇقسان ئىچىرە كامىل سەن بەسى،
ئالىم ئىتىپ ئوزنى جاھىل سەن بەسى.

غەرق دەريايى جاھالەت ئۆلدۈرۈكەم دەير ئارا سۈرەش ئولغاي جەھىل بىرلە ئوز كامالىدىن
كلام
شەيخ ئەبۇبەكرى نىشاپورى ھىكايىتىدە كىكىم ئەسلى كىتابىدا مەزكوردۇر.

قۇشلارنىڭ سۇئالى ھۇد ھۇددىن بۇ بابدا كىم

غەم ھۇجۇمى ۋە ئەلەم شىۋەسى خۇتۇرىدىن نە نەۋى ئازادلىق شىۋەسىن تاپقايمەن
ۋە نە يەكلىغ شادلىغ ئانىنىن تۇتقايمەن:

نەقلايىكىم كوڭلۇمە يەتكەي سۇرۇر،
كىم ماڭا ئاندىن دەمى يەتكەي ھورۇر؟

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

(مەسنەۋى)

ددى ھۇد ھۇد ئوزنى گەرشاد ئىستەسەڭ،
ھەرنەفەس قايغۇدىن ئازاد ئىستەسەڭ.
ئوزنى ئانىڭ يادىغا مۇتاد قىل،
شادلىق ئىستەرسەن ئانى ياد قىل.

زەھى دەۋلەت ۋە زەھى سائادەتكىم زامانى يادى دەۋلەتنى مۇمكىنات چىنىسىغە تەلافي
بىرىلمەس ۋە سائىتى فىكىرىن ئەتمەك سائادەتنى جان جاھان خوشلۇغىغە مۇئاۋىزە
قىلىماس:

(نەيت)

زەھى سائادەت ئېرۇر سائەتى خىيالى غەمىن،
بىرىلمەش ئەنى كەۋنەين خوشلۇغىغە ئۆزە.
ئاندىن ئېرۇر ئەيشىدىن غەم ياخشىراق،
سوردىن يۇز قاتلا ماتەم ياخشىراق.

خۇجا ئابدۇللا ئەنسارى ئەيتىپدۇرلاركىم، كوڭۇل خوشاۋغى ۋە جان شادلىغى ئەنىڭ
يادىدۇركى ئاندىن ئوزگە يوقتۇر، ھەردىلىكىم ئاندىن خالى ۋە ئاتىلىدۇر. ھەجەر ۋە مەدەر
مىڭ دەرىجە خۇبىراق بەلكى مەھبۇبىراق بولغاي.

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى

ئولزامانكىم ۋىسال سائادىتىغە مۇشەررەنى بولغايمەن، بۇ دەرگاھى ۋالا ئاساس كارگا-
ھىدىن تىلەر مائاۋ نە بولغاي ۋە بۇ بارىگاھ تەقدىس ئاباد مەنشەئىدىن ئىستەر چىنىس
قايسىدۇر؟

ھۇد ھۇدىنىڭ جاۋابى

بىلىمەسسەنكىم ۋىسال ھوسۇلى ئىتتىھاد ۋوسۇلى مەقسەدى ئەۋلا ۋە مەتلەبى ئەئلا دۇر-
كىم ئاندىن ئوزگە مۇراد يوقتۇر.

(مەسنەۋى)

چۇن ساڭا ئول مەقسەدۇ مەقسۇد ئېرۇر،
ئاندىن ئايرۇ بارۇ يوق نابۇد ئېرۇر.

قۇشلارنىڭ سۇئالى ھۇد ھۇدىدىن ئولبا بىداكىم:

(مەسنەۋى)

قەتئە ئىتىپ شەھ بەزمىغە بولساق ئەنسى،
توھنە ۋاجىب دۇرۇر بەھەد نەفىس.

نە يەڭلىغ مەتاۋ ۋە نە يەڭلىغ كالادۇركىم ئول دەرگاھى ۋاجىبۇتتە ئىزىم جانابىغە
لايىق ۋە سازاۋەردۇر.

ھۇد ھۇدىنىڭ جاۋابى

ئى ئەزىمى راھى ھەقتەت ۋە ئى مۇسافىرى سەھرايى تەرىقتە بىلمەك كىرەككىم
دەرگاھىدۇر ئەزىمۇششان ۋە كارگاھىدۇر رەفئە، ۋە بەلەندىكىم ئەرش فازاسى ۋە كورسى
ئەرسەسى ئۇنىڭ جەنېدا خىشتىدۇر. ھەقىر، ئەقىل كەمەندى ۋە خىرەد رىشتەسى ئۇنىڭ ئەۋجى
پايەسىغە باش يەتكۈرمەككىدىن ئارى ۋە ئاتلىدۇر. مەتاۋ دەردى جانسوز ۋە كالاي ئاھى
ئالەم ئەفرۇز دۇركىم، ئاندىن ئوزگە لايىق ۋە سازاۋەر ئېرمەس، بارىگاھى ئىززۇ ئىستىغنا-
دۇر، ئول يۇز تۈمەن مىڭ ئەرىشىدىن ئەئلا دۇر ئول.

ئاندا كىبۇر ئىززۇ ئىستىغنا ۋە ناز،
ئولكى يوقتۇر ئول ئېرۇر ئەجزۇ نىياز.

يارەب نە بارىگاھى تەرەققۇۇ مائاب ئېرۇر،
فېكرىدە ئەقلىۇ ھۇش خىرەد، ناساۋاب ئېرۇر.
يوق توھفەئى نەفس ماڭا غەيرى سوز ئاھ،
شورابەئى سەرەشك ئىلە باغرىم كاپاب ئېرۇر.

يانا بىر قۇشنىڭ سۇئالى ھۇد ھۇددىن

بۇ بادداكىم سۇلۇك ناھايىتى ۋە كار ئاقىبىتى نامايىش قىلماس، بۇ يول غايىتى ۋە
ئەرزى پايانى كورۇنمەس. بۇ يول قەتئىن نە نەۋئى قىلغايىمىز؟ ۋە ۋەسىل سەرھەددىغە
نە يەكلىغ يەتكەيمىز؟

(مەسنەۋى)

بىزنى بۇ ئىشدىن خەبەردار ئەيلەگىل،
سۈرئەت ئارامىن ئىزھار ئەيلەگىل.

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

بۇ نوكتەدۇر دەقىق ۋە كالامدۇر كەڭكىم سۈرمىش بولغايىسەن، جاۋاب باساۋابىن سىر-
مەك لازىم ۋە لابۇددۇر:

(مەسنەۋى)

ئالدىمىزدا يەتتە ۋادىدۇر ئەزىم،
ھەربىرىدە سەھدۇ ئەندازە بىم.
يەتتە ۋادى ئەسلۇ باقىلار فۇرۇئە
ئەيلالى ئول ئەسلى شەئىغە شۇرۇئە.

ۋادى ئەۋۋەلكىم ئەرسەئى تەلەبىدۇر، ئاندىن سوڭ ۋادىنى ئىشقى بولغاي. بۇ ۋادى
ئارا ئوزلۇك شۋەسى ۋە خۇدئەمالىغ ئايىنى مۇرتەفەئە بولغاي. ئاندىن سوڭ ۋادى مەئرد-
پەتسۇركىم يۈز كەلتۇرۇر، بۇ ئەرسە قەتئىدىن سوڭرە ۋادى ئىستىغنا بولغاي. ۋادىدۇر
ۋەسە فەزايىدۇر رەفەئە، ئاندىن سوڭ ۋادى تەۋھىددۇر. ھەركام ۋە ھەرخىرام فەنا ئوزرە
فەنادۇركىم فەرد ۋە ئازادلىغدىن ئوزگە يوقتۇر. ئاندىن كېيىن ۋادىنى ھەيرەت بولغاي.
بۇ ۋادى شادائىدىغە ھەد، ئەندازە مەئلۇم ئېرىمەس. بۇلار ئىختىتامدىن سوڭ ۋادىنى فەقىر
فەنادۇر، سالىكلار رەۋىشنىڭ نەھايىتى ۋە ئەھلى سۇلۇك سەياھتتىن ئاخىرى بولغايكىم
بۇ ھال ۋە بۇ مەنۋالدا:

(مەسنەۋى)

قەتئە ئولۇر مۇندا سۇلۇك ئەھلىغە كام،
ئىش بولۇر ئۆزگە قىلغى بىرلە تامام.

ئىلاھى بۇ ۋادىلار كىم تەرىقەت خەيلىغە يۈز كەلتۈرۈر، سالىھلار ئەنبۇھىغە پىش كىلور،
ئىمكان يىوقكىم بۇلار قەتئەن قىلماغاي ۋە ئۆزگە رەۋدش بىرلە يىول يۈرگەي. ئاسانلىغ
بىرلە بۇ مەنازىل ئىختىتامىن بەرگە يىسەن ۋە ۋىسال سائادىتىغە مۇشەررەقى قىلغايىسەن. ۋە بۇ
غېرىپ خاكسار ۋە پەرىشان روزىگارنى داغى ئائۇمىدلىك بايابانىغە تاشلاماغا يىسەنكىم: "لا -
ھادى ئىللاھۇ، ئەئزەمە شەئۇھۇ، ۋەلائىلاھە غەيرۇھۇ".

(بەيت)

مەن غەرىبۇ راھ، ۋەسىل يار پۇرتەشۋىش مەگەر،
مەن ھەردى ساددەلەۋھ، دەھر بۇرنەقىشى فوسۇن.

(مەسنەۋى)

بۇ يەتتە ۋادى داغى ئىجىمال ئېرۇر،
لىك تەفسىلىدە كۆپ ئەشكال ئېرۇر.

ئەمما شەممەئى شادائىدىن بايان قىلىنۇر، ۋادى ئەۋۋەلىكىم ۋادى تەلەددۇر:

(مەسنەۋى)

چۇن تەلەب ۋادىسىغە قويساڭ قەدەم،
ئالساڭا ھەردەم يىتەر ئۆزگە ئەلەم.

دەرد شىددىتىدىن ۋە ئەلەم سەئوبەتىدىن ئۆزگە يىوقتۇر. ۋەسىل ئىشتىياقى ۋە فىراق
خار - خارى ئىتتىھاد ۋە مەھرۇملىق بالاسى ۋە ۋەسىل نامەئلىوملىغى ئىبتەلاسى، ھەجر
دەردى ۋە فۇرقەت رەنجىغە ھەد ئەھسا يۇقتۇر. سەرھەددى مەتلىبۇ پۇر مەنەت، تۇرۇقى
بى ئىمتىھان، مەنزىلى مەقسۇد پۇرئاسىب، رەنا ئازمۇن، مولك - مال خۇتۇرى ۋە جىنسى ئە -
ۋال فوتۇرىدىن ساق ۋە مۇسەفقالىغى كېرەككىم لازىمى تەكىمىرى فسانادۇر. جىھات سىتتە
قۇيۇدى ۋە ئىستەقىنات ئەربەئە بەندىدىن سىلكۇل فەرد بولماقكىم ئەۋۋەل قەدەمدۇر. ھەر
نەكىم غەيرى تەلەددۇر تاشلاماق، ئۆزىنى مەقسەد مەنزىلىغە باشلاماق، ۋەقتىكىم كوڭۇل

لەۋھى ۋە دىل سەفەسى ماسىۋا خوتۇندىن كۈللەن ساقى ۋە مۇجەللا بولغاندىن سوڭ شەۋق ئوتى تىز ۋە تەلەب رەخشى سوبۇك خىز بولغاي، مەقسەد يېقىندۇر:

(مەسنەۋى)

ئالڭا كەلسە ئەگەر فىلى دەمان،
كورگەسەن پەشە ھامان، قىل ھامان.
گەر يولۇڭنى تۇتسا يۇز شىر، پەلەڭ،
بولغاي ئالڭدا نىچۇككىم مۇرى لەڭ.

ئول شاھزادە ھىكايىتىدە كىكىم، ئىككى بىچارە ئى مۇستەمەند ئىش ق كەمەندىغە بەند، ۋە دەردى زىنجىرىغە پايى بەست بولۇپ ئېردى. مەھبۇبى ئىمتىھان كىش بويۇردىكىم بىرىن قەر زىندانى ئارا بەند ۋە يەنە بىرىن سەكبانىلىغ خىزىمتىگە پەيۋەند قىلغاي.

(مەسنەۋى)

بۇ دىدى مەنەت دىگەن قايسى بولۇر،
كام راھەت، دەرد مەشەققەت نە بولۇر.
مەنكى ئىشقى كوڭلۇم ئىچرە تۇتقالى،
راھەتى ئېردىم كويىدا ئىت بولغالى.
ئولدىدىكىم ئىش ق ئىتىپ كوڭلۇمگە زور،
رازى ئېردىمكىم ماقامىم بولسا گور.

شاھزادە ئى گەۋھەر نەزاد بۇلار ئىبتىقادى دۇرۇستلىغىن بىلدى.

(مەسنەۋى)

فەھىم چۇن بۇ نەۋى ئىخلاى ئەيلەدى،
ئول ئىكاۋنى مەھرىمى خاس ئەيلەدى.

بۇ ۋادى قەتئىدىن سوڭ ۋادى ئىشقىدۇركىم بايان قىلىنۇر.

(مەسنەۋى)

ئىش ق كەلدى مەشئەلى گىتى فورۇز،
دىمە مەشئەل شوئەلى ئافاق سوز.

ئىشقى تەئىرىفدەكم شوتلەئىدۇر گىتى فورۇز، مەشئەلىدۇر جاھانسوزكم، ئىشقى ۋە تەسى ۋە تەششۇق رەسومى ئارا پاك ۋە ئازادلىغ كىرەكدۇر. ئوت بەھرى ۋە شوتلە دەر-ياسى ئارا سەمەندەرلىغ لازىمكى، ھەر خەس-خاشاك ۋۇجۇدى خەرمىنى بۇ ئوت سوزىشىغە لايىق ۋە سازاۋەر ئېرىمەس:

(مەسنەۋى)

ئىشقى ئوتى ھەر خەسغە دەرخور كەلمەدى،
ئوتقا لايىق جۇز سەمەندەر كەلمەدى.
ئىشقى ئوتىدىن ئاشىقى پاك ئورتەنۇر،
بەرقىدىن مەدھى نەبۇۋۋەت مۇنبەرى.

پايەسىنىڭ بالا نەشىنى ۋە رسالەت موھىتى دۇرجىنىڭ دۇررى سەمەندىسى، خۇرشىد نەبۇۋۋەت پەرجام، سىپەھرى رسالەت ۋە بەدرى رسالەت ئەنجىم، گەردۇنى بالاغەت نەسازىدۇركم:

(مەسنەۋى)

چەراغى مەھپەلى ئارايى نەبۇۋۋەت،
گۈلى رەۋنەقى دەھ بادی فۇتۇۋۋەت.
ساچىنىڭ شامى سۇۋادى لەيلەتۈلتەدر،
يۇزۇڭ سۇبھى بەيازى لەيلەتۈلبەدر.
لەبى لەئلىك مەسھابىي فەساھەت،
ئايغىڭ گەردى مىسراجى ساباھەت.
مەسسە روھ پەرۋەر نۇتقى جان بەخشى
لەبى لەئلىك ھەياتى جاۋىدان بەخشى.

رەۋشەن ئولدى مەشئەلى تۇر، نەتاڭ گەر ئاندا مۇسا كەلدى سەرۋەر، دۇررى گەرەنما-يەئى دەججى ئەنەئەپسەھ ۋە بەدرى رىفئەت ئاباد، ۋە بۇرچى ئەنەئەفەلەھكى بالاغەت كەشۋەرنىڭ كامىكارى، ۋە مەلاھەت مەمالىكىنىڭ ساھىپ ئىختىيارى، تۇتق فەساھەت فەر-جامىنىڭ ئىبجىزى، ۋە كەلام مۇئىجىز بەيان ئۇنىڭ ئالدا تىغلى ئەبجەد خۇان، دەبىرىستان كالالەتدۇركم، نۇكتە سۇرمەك شۋەسىدىن مۇئەررا ۋە تەكەللۇم تۈزمەك ئايىنىدىن مۇبەررادۇر.

(بەيت)

سۇچۇك لەفزی مەسھاننك تۇفۇلىيەت داغى نۇتقى،
ئۇننك جان بەخشلىغىدا كوگلىگە كىرگەن خەيالىدۇر.

ئەسما بەئدى راقىمى تەسۋىد ساھايىمى ئىسيان، ئەسىرى سەرۋ سامان «سەبۇرى» بى
خانۇمان بۇ تەرز ئىلە ھال ئەھۋال ۋە بۇ نەھج ئىلە شەرھى مافىلىبال ئېتاركى: رەۋشەن
زەمىر، كىمىيا تەئسىر ھەزرىتى ئەمىر ئەلىشىر نەۋۋەرەللاھۇ تا ئالا مەرقەدەھۇ «پەنج گەنج»
لارى شەرھى شۇفلىغە ئىشتىغال كورگۇزمەك ۋە بۇ «خەمسە» مۇبارەك شەرھى تەفسىلى
تەرتىبىدە ئەركان تەرىقىن تۈزمەك ئۆزىنىكىم مەنتىقۇتتەيىر شەرھى جىلدىدا ئەرز قىلىنىپ
ئەردى. بۇ گۇرۇھ زۇمرەسىدىن بەئزەسىنىكىم بەتەرىقى تەسەۋۋۇق ۋە بەئزىسىن داغى بە-
تەرىقى ناسايىھ ۋە ماۋائىز تەقىر سەفەسەغە بىتىلدى ۋە تەھرىر ئەۋراقىغە چىكىلدى. ئەل-
ھال ھەيرەتلىك بىر شەرھىنىكىم ئاغازىكىم تەھەيىيۇردىن باشقا ئېرىمەس ۋە تەپسىلىنىكىم
ئىقتىسائى كىم تەفەككۇردىن ئۆزگە كورۇنمەس. تەگىرى تا ئالا ھەدى ۋە رەسۇل ئەلەيھىسسا-
لام نەئىتىدىن سوڭ يىگىرمە ماقالە بىرلەكىم تەرتىب تاپىدۇر. ۋە ھەر ماقالە ئىتتىمامىدىن
ھىكايەكىم بەرسەبىلى تەمسىل بۇ ھالغا لايىق ۋە بۇ خىيالغە مۇۋافىق ئىنتىزام بىرىلىدۇركىم
ئىنشائاللاھ ھەر بىرىدىن ئۆز يىرىدە شەرھى قىلىنۇر ۋە ئۆز مەھەللىدە تەرتىب بىرىلۇر.

ئەۋۋەللىقى ماقالات ئىمان شەرھىدا

”ئەلىمىنۇ، ئەنتۇ مىنە سىلاھى ۋە مەلائىكەتەيى، ۋە كۇتۇبەيى، ۋە روسۇلىيى، ۋە لىيەۋ-
مەئناخىرى، ۋە ئەتەدەرى، خەيرەيى ۋە شەررىيى مىنەللاھ“ دىمەكتىن مەقسۇد بۇ كەلىمات
ئېرىمەس، ۋە ئەگەر ئەھلى زاھىر مۇنى ئىمان دىسەلەر ئەھلى مەئنى دىمەس، ئولۇھىيەت
دەرياسىغە شۇناۋەرلىق ئەجىزىن زاھىر قىلىماق ۋە مەلائىك ھاۋاسىدا بىر نەچچە قانات ئۇرماق
ۋە كۇتۇپ ئەۋراقىدا بىر نەچچە ھەرى سۇرمەك، ۋە رۇسۇل جادەسىدا نەچچە قەدەم يۇ-
گۇرماق، ۋە قىيامەت قايمىم بولۇرسىدا قىيام كورگۇزمەك، ۋە قەدەر بابىدا ئەلا قەدر تە-
رەننۇم كورگۇزمەك:

كىمكى جاھان ئەھلىدىن ئىنسان ئېرۇر،
بىلكى نىشانى ئاكا ئىمان ئېرۇر.

ئىمان جاۋاھىرى ۋە ئىسلام زاۋاھىرى ئەھرىدۇركىم زەبان ئىقارارى رەۋشى ۋە ئىقارارى
زەبان سازىشى تەرتىبىدىن كوگۇل كوزگۇسىن ۋە دىل مىرئاتىن شىرك زەيلىدىن مەئەررا ۋە
شەك ۋە رەيب غۇبارىدىن مۇبەررا تۇتماق بىلە تەسدىق شەمىن يارۇتماق ۋە يېقىن ھا-
سىل ئەتمەككىدىن مەئىرىفەت سارىغە يۇز قويماق، قەۋلۇھۇتەئالا ”ۋەما خەلەقتۇلجىننە ۋەل-
ئىننەسە، ئىللا لىيەئبۇدۇنى، ئەيلىيەئرىفۇنى“ زەبان ئىقارارى ۋە كوگۇل تەسدىقىدا مۇغايە-

رەت ۋۇقۇتى ۋاقىت بولمايلىكىم ئىھاتەئى خىراجىدۇر. پەس لازىمدۇركىم ئىقرارى زەبان ۋە تەسدىقى قەلب مۇتتەفقۇلھال تۇشكەيكىم، "ئەلئىمان ئىقرار بىلىسان ۋە تەسدىق بىلىقەلب" يەئنى ئىمان ئولدۇركىم زاھىرى خىلىئەتى ئىقرار جاۋاھىرىدىن مۇرەسسە ۋە باتىنى كىسۋەتى تەسدىق زاۋاھىرىدىن مۇلەممەد بولغايكىم كەلام رەببىانى ئەھكامىغە بويۇن سونماق ۋە ھەدىس نەبىئى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇتابەئەتى مىنھاجى ۋە سۇننىتى سىراج ئەنئەدىدىن ئايرۇ ئىمان فازاسىغە قەدەم قويماق مۇمكىن ئېرمەس ۋە ئىسلام ئەقىئاسىدا كام ئۇرماقغە ئىمكان يوقكىم مۇتابىئەت تەرىقىن تۇتقاي. دىن بۇدۇركىم، ئىمان كەلتۇرمەك ھەزىرتى سە- مەدىيەت ئائىلا ۋە تەقدىس ۋەھدانىيىتى ۋە ۋاجىبەلۇجۇد تەئزىم فەردانىيەتىغە ۋەسقىتى سەمانىيەكىم: قۇدرەت ۋە باقا ۋە ھايات ۋە ئىلىم ۋە سەمىئە ۋە بەسىر، ۋە ئىرادەت ۋە كىلامىدۇركىم ئىمان كەلتۇرمەك ۋە مالائىكە گۇرۇھىغا داغى ئىمان كەلتۇرمەككىم ئەجسەد- دۇر، دائىمۇلئەۋقات، "سۇبۇھۇن، قۇددۇسۇن، رەببەنا ۋە رەببۇلەلئىكەتى ۋەررۇھ" تەس- بىھىغە قايىل ۋە شۇكر- سانا جانىبىغە مايىلدۇر ۋە كىتاپلىرىغە كىم قېدىمدۇر، كەلىمات ۋە ھىسورۇفلىرىغە تەقدىم ۋە ئەئخىر يىوقتۇر. ۋە روسۇل سەلەۋاتۇللاھى ئەجىمەئىنغەكىم ھەقدۇر. كىزىب گەردى ۋە سەھىر- نەيىرەك غۇبارى ئۇلار داھىنىغە يەتمەس ۋە سىدىق ئاينىدىن بىرى كورۇنمەس. بۇ گۇرۇھ ئەختەرى جاھاننىتاب ۋە بۇ ئەنبۇھ شەئشەئەھى ماھىتاب ئارا ئافتابدۇركىم خۇرشىد جاھان ئەفرۇز ئەششەسى ۋە مەھىر ئالەم ئەفرۇز شەئشەئەسى ئەنىك ئالدىدا ساپە يولالىس ۋە پادىشاھىدۇركىم ئىككى جا- ھان سائادەتى ساھىب نەگىنى ۋە كەۋنى ماكان كىشۋەرى سەدرى نەشىنى ئولدۇركىم سەل- لەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم خاتىمىن نەبىيىندۇرلەر ۋە سەدرىمۇرسەلەن ۋە يەۋم ئاخىرغەكىم بۇ كۇن ئەۋۋىلى ئىبتىداسى نەفخەئى ئەۋەلدۇركىم سۇردۇر ۋە ئىنتىھاسى ئىتتامى ۋە ئىتتامى ئىنتىھاسى ئەھل ئىمان گۇرۇھى جەننەتۈلمەئۇا قەسىرىدا ئىستىقرارى ۋە ئەھل دەۋزەخ ئەنبۇھىنىك داغى سىچىن كىارگاھىدا ماكان تۇتماغى، بۇ كۇن مىقدارى ئەللىك مىك يىلدۇركىم قەۋلۇھۇتائالا "فى يەۋمىن كانە مىقدارۇھ-ۇ خەمىسىن ئەلئەسەنەتىن" بەئزىغە نامەئى زات شىمال ۋە بەئزىغە داغى نامەئى زات يەمىنىكىم نۇزۇل قىلۇر:

(مەسنەۋى)

ئەھلى شىمال ئىچرە تۇشەر ماجارا،
 نامەلەرى يۇزلەرى يەگلىغ قارا.
 شادلىغ ئەسھاب يەمىنغە رەقەم،
 سەفەلەرى لەۋھىغە يەتمەي قەلەم.
 گۈلشەنى فىردەۋس ئارا نازۇ نەئم،
 ئانچەكى يول تابماي ئارادا نەسىم.

(مەۋئىزە)

بىامەك كېرەككىم ۋەقت تەگدۇر، ھايات گەرەنمايەسى ۋە ئومر سەرمايەسى مەنەسسەئى

زاۋالدۇركىم، بۇ ۋاقتتى غەنىمەت تۇتماق ۋە ئىبادەت سارىغە ئىرتەك كورگۈزمەكەدىن مایەئى ھاسىل ئەتمەك ۋەقتى يىتەركىم ئومر قۇياشى مەغرىپ سارىدىن تۇلۇد قىلۇر يەئنى تەۋبە ئىشكى ياپىلۇر، ۋە دۇئا ئىجابەتى مۇمكىن ئېرمەس بۇ ھالدا ۋە بۇ مەنئالدا يەئ- شايىمانلاركىم يۈز كەلتۈرۈر. ۋە تەئەلسۇفلاركىم ۋاقىد بولۇر مۇمكىنات خوشلۇغىغە ئەرزىمەس ۋە مۇكەۋۋىنات شادلىغىغە تىلافى كورۇنمەس:

(بەيت)

دۇئالەم ئەيشى يەككەم كولفەتى مۇردەن نەمى ئەرزەد،
ھەزەر ئەز ئۇلفەتى سۇبھىكى باشەددەر نەزەر شامەش.

كۈندۇركىم جالالەت يېلى ئىسەر ۋە جالال سوفىتى تەجەللىسى يىتەر، ئىنقىباد گۇرۇھى خەۋفىدىن خالى ئېرمەس ۋە ئەۋلىيا ئەنپۇھى داغى ئولنەۋئىسدۇركىم دەھشەتدىن باشقا ئېرمەس ۋە ۋەھشەتدىن بەرى كورۇنمەسكىم. قەۋلۇھۇتەئالا «يەۋمە يەفەررۇلمەرئۇمىن ئەخمى ۋە ئۇممىھى ۋە ساھىبەتەھى ۋە بەنەھى» ئول ھالەتدە دەست رەس يوقتۇر. نالە چەك- مەككىدىن، سىنە چاك ۋە پىغان تارتماقدىن ۋەھمىناك، ۋە مەئسىيەت ئىنكارى ۋە جۇرم ئىسيان پۇششىغە ئىمكىن يوقكىم: قەۋلۇھۇتەئالا "ئەلبەۋمە نەختىمۇ ئەلا ئەفۋاھمىم، ۋە تۇكەل- لىسۇنا ئەيدىھىم، ۋە تەشەددۇ ئەرجۇلۇھۇم بىما كانۇ يەكسىپۇن".

(بەيت)

ۋەھ نە قاتتىغ كۈندۇرۇر قىلماس پۇشايىمان ئاندا سۇد،
نالە قىلماق. ئاھ چەكەكەدىن نە ئىمكىن ئاندا سۇد.
گەر گادائى خانىقاھدۇر، ۋەر شەھىنشاهى جالال،
تەك دۇرۇركىم بەرمامش مۈلكى سۇلەيىمان ئاندا سۇد.
شاھ رەبەختى ۋە فاسىزدۇر تەرىقى فەقر تۇت،
تاپتى سىكەسلىك بىلە كوگلى بۇزۇلغان ئاندا سۇد.
نەس مۇفەد ئېرمەس سەبۇرى ئىززەتى جاھى غەرۇر،
بەرمەس ئېرسە تەكرى لۇتقى بىرلە ئىمان ئاندا سۇد.

ئىككىنچى ماقالات ئىسلام بابىدا

"ئەلسى"لارى ئەمىنىيەت باغىنىك سەرۋىنلاردۇر. ۋە "سىن"ى سائادەت قەسىرىنىك كۈنگۈرەسى ۋە "لام"ى لەتافەت گۈلچەھرەسىنىك سۇنپۇل زۇلفى ۋە "مىم"ى مۇھەببەت مەشەللىنىك نۇرىدۇر. ۋە ئول سەرۋىنلەر سايەسىدا يەر تۇتماق ۋە كۈنگۈرە قەسىرىغە تەلەپ

كەمەندىن سالماق ۋە ئول سۇنپۇل زۇلغىنى ھەبل مەتىن قىلماق ۋە ئول مەشئەل نۇرى
بىرلە كوزنى يارۇتماق:

(مەسنەۋى)

ئالەم ئارا خەلقنى يەزدانى پاك،
ئەھلى نىجات ئەيلەدى ئەھلى ھىلاك.

بۇ بىرىسىن ئابدى ئەسنام بىل،
ئول بىرىسىن زۇمرەئى ئىسلام بىل.

ئول بىرىگە دىل ئويى بولدى ماقام،
زۇمرەئى ئىسلامغا دارەسسالام.

قەۋلۇھۇتە ئالا: "ئىننەلئەبارە لەفى نەئىم ۋە ئىننەلخۇججەرە لەفى جەھىم" ئىسلام بايا-
ئىسدا: قالە رەسۇلۇللاھى ئەلەيھىسسالام "ئەلمۇسلىمۇمەن سەلامەلمۇسلىمۇن مەن يەدەھى
ۋەلسانىھى" رەھىم تەرىقىن تۇتماق ۋە تەرەھھۇم يولن كورگۇزمەك، ئىسلامكەم:

(مەسنەۋى)

بەش ياسامىش تەڭرى تەبارەك ئەنى،
دەسە بولۇر خەمسە مۇبارەك ئەنى.

ئولكىم "لائىلاھە ئىللەللاھۇ؛ مۇھەممەدۇن رەسولۇللاھ" لەۋھ سىتىرىداكىم بۇ مىسرا
ئۇلۇى نىگانە قۇشى زاھىر ۋە "جەنناتۇن تەجرى مەن تەھستەھلئەنھار" باب كۇشايىش پەنا-
ھى كىتابەسى داغى بۇ كەلىمە شەئىدىن مەشئان ۋە بۇ نۇكتە ئارايمىشدىن مۇزەببەندۇر. ئىس-
لامنىڭ ئىككىنچى جۈزۈى ئادايى سەلاۋاتدۇر. ئەتەپەئى ۋاھىبۇلئەتىياتدۇر. ۋە تاھارەت
داغى ئولنەۋئىدۇركەم:

(مەسنەۋى)

جاننى سافا چەشمەسىدىن زەۋقانك،
ئەيلەگەيسەن سەفھەئى خاتىرنى پاك.

كوڭسۇل گۇشەسىن ۋە دىل ھەرىمىن ئەغىيار نۇقۇشىدىن خالى ۋە ماسىۋا خۇتۇتىدىن
ئاتىل تۇتماق.
ئۇچىنچى رۇكنىكىم زەكات ئاداسىغە ئىشتىغال كورگۇزمەك:

(مەسنەۋى)

مۇندا داغى ئىككى سۇفەتدۇر تەرىق،
بىرسى ئەسلۇ، بىرى فەرئى رەفىق.

فەرئى ھۆكەمى بۇدۇركىم شەرئ مۇئەييەن ئەھكامىغە بويۇن سۇنماق، يەنى زاھىرى خىلقەتتىن شەرئى ئىھتىياتى جاۋاھىرىدىن مۇزەييەن ۋە مۇتابىئەت زاۋاھىرىدىن مۇرەسسە قىلماق ۋە ئەسلى ئومۇرىكىم مەقسەدى ئەسلى سارىغە مەشرۇد قىلماق ۋە خەير تەرىپىدىن رۇجۇد ئەيلەمەك.

تورتىنچى رۇكىنىكىم سەۋمىدۇر. سەۋمىكىم ماپەئىدۇر. بەلەند ۋادىيەئىدۇر، رەفمە ۋە ئەر-جۇمەندى، سەرمایەئى دۇنيا ۋە دىن، پىرايەئى زامان - زەمىنىدۇر. سۇبھى ئەۋۋىلىدىن شام ئاخىرىغە تەكرۇر "ئەئەمە ۋە ئەشربە زائىقى" تەركىن تۇتماق. كوگۇلكىم مەخزەنى ئەسرارى ئىلاھى ۋە ئائىسە چەھرە كۇشايى نامۇتەناھىدۇر:

(مەسنەۋى)

دەفئى قىلىپ زەنگى خىيالاتنى،
ئاسراماق ئول نەۋئى بۇ مىرئاتنى.

كىم ئاڭا جۇز دوست زۇھۇر ئەتمەگەي،
بەلكى ئەنىڭ خەيىرى خۇتۇر ئەتمەگەي.

كى روزەدارلىغ سۇفئى ئولدۇر ۋە سەۋمكارلىغ ماھىيىتى مۇندىن باشقا ئېرمەس. بەشىنچى رۇكىنىكىم كەئبە سارىغە شەۋق مەھمەلسىن چەككەي ۋە زىيارەتى ھەرەم سائادەتغە مۇشەررەف بولماق تىلەگەي. "ۋەمەن دەخەلۇھۇ كانە ئامىنەن" ھۇماسىغە تەلەب دامەن ئاچماق ۋە جان خۇشەسى دانەسىن ساچماقدىن زەۋق ئاھەنگىن تۇزمەك:

(رۇبائى)

كوگۇلمدە بۇ كىم كەئبە سارى كەتكەيىمەن،
فەكىرىمدە بۇ كۇن بارچەنى تەرك ئەتكەيىمەن.
ئومرۇم تۈگەنۇرگە يىتىشىپتۇر يارەب،
ئول مەنزىلى مەقسۇدغا ھەم يەتكەيىمەن.

بۇ ۋادى شەۋقى خاىرخارىكىم فەرۋدەس گۈلشەننىڭ گۈلى ۋە ۋادى ئەمىن شوئىلە-سىنىڭ غۇلغۇلدۇرۇر. سەمۇمى ھارارەتى مەسھا دەمى ۋە تەشەنەلىك غەرقى خىزىرى چەش-مەسىنىڭ بېسىمى، بۇ دەشت ئارا مەردانەۋار قەدەم قويماق ۋە مۇراد سەررىشتەسىنە ئىلىك ئۇزاتماق. مۇددىتىدۇركىم بۇ تەمەننا خارخارى كوگۇل گۈلبۇنىدا سىندى ۋە بۇ مۇددىئا

كارزارى خىيال ئەرسەسدا ئارام تۇتتى. غەربلىق دەشتىغە ئازادلىق باد پايىم سۇرمەك ۋە بىچارەلىك بايابانىغە غۇربەت سەمەندىن يورۇتماكدىن، ئول سائادەت سەرمەنزىلىغە كوز سۇرۇل-گەي ۋە داغى بۇكىم بۇ سەفەرى مۇبارەك قەتئىدا ئۇزۇلۇك بەندى ۋە خۇدەمالىق پەيۋەندىدىن ئۇزۇلۇپ فەنا بادەسىدىن سەرشار ۋە يوقلۇق كەيىفتىدىن بەرخوردار پىردەۋلەتخۇاھ دامىنە-غە ئىلىك ئۇرماق ۋە مۇرشىدى ھىدايەت دەستىگاھ ئىتەكىگە قول يەتكۈرمەكدىن يەقىن ھاسىل ئىتمەك، سائىتى يوقكىم بۇ ۋەھم خوتۇرى خاۋاتىر سەفەسىدىن ئېرىغاي ۋە زامانى مەئلۇم ئېرمەسكىم بۇ غەم ئەۋھامى كوڭۇل لەۋھىدىن كەتكەي:

(بەيت)

ئەيش ئىتەر ئەھبابلار، مەن ئەسرى غەم ھونۇز،
ھىجر شامى ئاھ دۇدىدىن كوزۇم پۇرنەم ھونۇز.

ھايات سەرچەشمەسىنىڭ نەۋىدى، ۋە نىجات مەنزىلىنىڭ ئۈمىدى، ئىسلامنىڭ بەش سۇتۇنلۇغ «زاتلىنىمادى» غە كىرمەگۈنچە مۇمكىن ئېرمەس. ۋە بۇ خەمىسە مۇبارەك پەنجە-سىغە ئىلىك ئۇرماغۇنچە ھېچ ئىش نەتىجە بەرمەس. ئىبراھىم بىنىنى ئەدھەمنىڭ كەئبەغە ناماز بىرلە بارغانى ۋە رابىئە ئەدەۋىيەغە كەئبەنىڭ نىياز بىرلە كەلگەنىكىم ئەسلى كىتابدا مەزكوردۇر، مۇندا زىكىر قىلىنمادى.

ساقى ئالىب كەل قەدەھى قىلما ناز،
كوركى نە مۇشتاقدۇر ئەھلى نىياز.

بەر! تولا كىم ئىچسۇن ئەنى بىر ھەرىق،
خاسسە ماڭا كىم بارىدىن مەن رەئىق.

ئۇچۇنچى ماقالات سەلاتىن بابىدا

كى "ئىننەللاھە يەئىمۇرۇ بىلەئەدلى ۋەلىئەھسان" ئەمرى بىرلە ھەق سۇبھانەھۇ ۋە تائالا خۇسرولىك خۇدىن ئۇلارنىڭ خەلافەتى باشىغە قويدىكىم ئەدالەتلەرى ئەيىننىڭ چەشمەسى زۇلالى مۇلك بوستانىن سىراب قىلغاي. تا بۇ بوستاندىن ئەمىنىيەت ۋە فاراغەت گۈللەرى ۋە ئۇلار زۇلم باغىدا مەي ئىچىپ گۈل ساچارلار بەلكى مەيدىن ھەردەم ئوزگەچە گۈللەر ئاچارلار:

(مەسنەۋى)

ئى فەلەك ئەۋجىدىن ئوتۇپ رىفئەتلىك،
ئايۇ قوياشتىن چالىنىپ نەۋبەتلىك.

تەختنىڭ ئوتۇب دەۋلەتى جاۋىد مۈلك،
سايبەنى جۇرئەتنىڭ ئارا خۇرشىد مۈلك.

تاج باشىڭدىن بولۇبان سەر بەلەند،
تەخت ئاياغىڭدىن ئولۇب ئەزىمەند.

شاھكىم ئەزىز تەرتىبى ۋە جاۋاب تەركىبىدە سائىر ئىنساندىن تافاۋۇتى يوقتۇر.
شاھكى جاھاندارلىق سەرىدا ئارام تۇتقاي. شارائىتلار دۇرۇر قىلمايىن ئىمكان بولماس.
ئەدىلىكىم رەۋنەق پەرىز ئىقلىمىدىن ۋە مەھەل ئارايى كىشۋەرى زامان زەمىندۇر. جاھاندار-
لىغ سەلىتىنەتى ئاساسى ئەدىل ئائىنىدىن مەئەمۇر، ۋە دىن - دىيانەت كىشۋەرى كامگارلىغى
مۇندىن ئوزگە ئېرمەس. چىنسانچە: "ئەلئەدىلۇ سائەتەن، خەپرۇن مەن ئىبادىتىسەلەقەيىن"
ھۆكىمگە پەيۋەند ۋە خالىقى بى مەسەل مانەند كارخانەنى ئىلاھىدىكىم ئىنسان ۋۇجۇدى
نەقىشى تەرتىبىغە قۇدرەت قەلەمى ھىكمەت نىگارلىغى تەرزىدىن سۇرەت نىگار ۋە بۇ سۇرەت
زىبىا پەيكەر خىلمىتىگە روھى ئۇلۇى خىرام ئىستىزاجىدىن كامكارلىغ بەخش قىلدى.
قەۋلۇھۇ تەئالا: "لەقەدخەلەقىنەلئىنسانە فى ئەھسەنى تەقۋىم" خۇاھى سالاتىن ئالىمىقدار،
ۋەيا خەۋاقىن سۇپەھر ئىقتىدار، خۇاھى غەرىب ئەزىزەر، ۋە خۇاھى گاداي خىرقە
دەربەركىم بىھۆكىمى "ئىننەللاھە خەلەقە ئادەمە ئەلا سۇرەتەھى" جاۋاھىر ئەزىز تەرتىبىدە
مۇغايىرەت يوقتۇركىم:

(مەسنەۋى)

بارچە جاۋاھىر بىلە ئەزىزادە تەڭ،
سۇرەت نەۋىى ۋە ھەيۋلادە تەڭ.

ئېرمەس ئۇلار تۇپراغ ۋە سەن نۇرى پاك،
خىلقەت ئۇلارغە، ساڭا بەھرى خاك.

ۋاھىبۇلئەتىيات ئەتاسىدىكىم كىشۋەر كۇشالىغ سەرىدا فەرمان راۋا ۋە مەملىكەت
ئارا ئىلىغ ئەۋرەنگىدا شارافەت بۇلا ئالماق بىرلە شاھىنشاھلىق سۇپەھر ئەرسەسدا ئورۇل-
دى ۋە ھۆكىمرانلىق مەھكىمەسىدە ئارام تۇتماقدىن نۇسرەت نوقۇشى سىككەسى بەھبۇدلوغ
نەقىش زاهىر ئەتتى. لازىمدۇركىم بۇ دەۋلىتى ئۇزما قەدىرىن باھەك ۋە ئوبۇدىيەت تاناپىغە
بويۇن سۇنماقدىن ئەدىل شەمىن يارۇتماق ۋە ئادالەت ئەۋرەنگى ئابادلىغىغە بائىس بول-
ماق بىرلە زۇلم تەركىن تۇتماق. چۇنانچە بەرسەبىلى تەمسىل غازى سۇلتانى، مازى ئانا-
رەللاھۇ بۇرھانەھۇ ئاۋانى خۇجەستە فەرجامىغا ھەم جەۋانى ۋە بىۋەزەنى بىساتىدا تىۋەنى
ئەدىكىم، ھەر ئىكاۋ قۇت لايەمۇتى ئول تىۋە كەسپىدىن يىتۇر ئەردى. ناگاھ شاھ بەھرۇ
بەرسۇلتان سەنجەرىنىڭ سەرھەنگى مەملىكەت ئىستىغال ھاۋايىچى سەبەبى ۋە ھاۋايىچى
مەملىكەت بائىسى جەھەتتىن ئول تىۋە مېھرىن چەكتى. تاكىم شاھ كاربارىغە سەرى ئەت-

كەي، قازارا بۇ تىۋە شاھ خىزمىتىدە ھالاكەت يېرىگە يەتتى. جەۋانكىم ئاناسى سەمىغە بۇ خەبەرى مۇۋەھھىش تەقىرىدىن يەتكۈزدى. پىرەزەن بىلدىكىم ئولمەكدىن باشقا مەئلۇم ئېر-مەس ۋە ھالاكەتتىن ئوزگە كورۇنمەس. كۈنى ئېردىكىم شاھ غازى سۇلتانى سەنجىر مازى ئاۋشۇغلىغە ئىشتىغال كورگۈزدى. پىرەزەن داغى پۇلى دەريا باشغە چىقتى، تاكىم سۇلتانى ئادىل يەتكەي، جەۋر-ستەمى زۇلمىن ئەرز ئەتكەي، گەردى نامايان بولدىكىم، كوردىكىم شاھدۇر ئاللىجاھ ۋە ئەمىردۇر. گەردۇن پاناھ پۇل باشغە ئاياغ قويدى. پىرەزەن غەرب بى ۋە تەن شاھ ئارغۇماق زەررىن لۇگامى جىلاۋىن تۇتتى. ئەجز ۋە ئىنكسارلىق يۈزىدىن ئەيدىكىم: تىۋە ئېردىكىم تەمەتتۇد نەقدى، بۇ تىۋە كەسىمدىن ھاسىل ۋە قۇت لايەمۇت ئەتتەمەسى ۋە بۇ شۇنۇر ئۇستىدىن ۋاسىل بولۇر ئېردى. ئاۋانكىم شاھلىغ يېرىگە چىكىم-دۇر، شاھلىغ خىزمەتى سارىغە ئىلتىبىدۇر. ئوچ كۈندۈركىم ئەتتەمە ۋە ئەشەبە زائىقىدىن مۇتەتتەلدۇرمىز. بۇ پۇل ئۇستىدە ئول تىۋە ئەجرەسى زىمانىن بەرگەيسەن ۋەيا پۇل سىرات ئۈزەسىدە بىرۇرگە سوز دىگەيسەن. بۇ سوز تەقىرىدىن شاھ ۋۇجۇدىن فەنا بەرقى ئورتەدى. مەركىبى ئۈزەسىدىن تۇشتى ۋە پىرەزەن ئاياغىغە يۈز قويدى. تىۋەسى زىمانىغە قاتار شۇتۇر باردار بويرۇدى ۋە ئۈزە ئاغازىن قىلدى. ۋە بەھىلىك تىلەمەك بىرلە ئەيدىكىم، ئەھد قىلماغىسەن تاكىم سىرات كارگاھىدا شەرمەسار ۋە ئول مەئبەر ئالدا رەسۋا ۋە بى ئابرو قىلماغىسەن. پىرەزەن داغى رىزايىرىدا ئارام تۇتتى. ۋە شاھ داغى ئوردا سارىغە خىرام ئەتتى. شاھ ئادىلىكىم ئەدل شەجرىسىدىن مۇراد سەمەرسىن بەرگەي ۋە رەئىيا گۇروھى ئول شەجرە سەمەرسىن تەرگەي. شاھ دەۋلەتى داۋامى ۋە ئەزەمەتى سەباتىغە مۇھەببەت ساتتە ۋە بۇرھانى قاتىندۇر:

(مەسنەۋى)

جاھان شاھ ئەدلىدىن ئاباد ئېرۇر،
ئادالەت ئاساسىغە بۇنىياد ئېرۇر.

نە نەۋى ئەيلىگەي زۇلم ئىلىكى تىغى تەئادۇل بىلە ئۇردى باش، ھەر شاھىكىم ئادالەت تەھقىقىدا تەخەللۇق كورگۈزمەس ۋە جەۋر-ستەم جەھەتتىن زۇلم ئايىنىن تۈز-مەس. ھەزرەتى تەقەددەس ۋە تائالا سۇبھانە مەكرەمەت داۋامى ھەددىقىسى يۈزىن ھاۋادىس خەزانە زەيلى خەتەرىدىن ساقلاسۇن. ۋە ھەر سۇلتانىكىم ئەدل شەمىن ئادالەت مەھكىمەسى سەرىدىدا يارۇتۇر دەۋلەتى سەبائى باغچەسى گۈلبۇنىن نەۋايىب چەشم زەخمى رەرەرىدىن ئوز پاناھىدا ئاسراسۇن.

(مەسنەۋى)

تا ھەرىس - ھەۋەس خىرمەنى بەرباد ئولماس،
تا نەفس - ھاۋا قەسىرى بەرئوفتاد ئولماس.

تا زۇلم - ستەم جانغا بىداد ئولماس،
ئېل شاد ئولماس، مەھلىكەت ئاباد ئولماس.

پاك خيالدىن تەقۋاغە سەداقەت ۋە ساق زېھنىدىن شەرئى مۇبىن تەھشىتتە مۇۋا -
فەقەت كورگۈزمەك:

(مەسنەۋى)

ساڭاكى چۈن مەشر كۈنى زۇلجالال،
زالسۇ مەزلۇمنى ئەيلەر سوئال.

ئاڭا ئۇۋەزدۇر، ساڭا شەرمەندىلىك،
ئاڭا بۇيۇكلىك، ساڭا ئەفكەندىلىك.

قالە رەسولۇللاھى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: "كۈللۈكۈم رائىن ۋەكۈللۈكۈم
مەسئۇلۇن ئەن رەئىيەتھى" رەئايە گۈرۇھى مەزلۇمى ۋە رەئىيەت ئەنئىھى مەھۇرغەكىم
شادلىغىدىن باشقە ئېرمەس ۋە بەشاشەت ئوزگە كورۇنمەس:

(مەسنەۋى)

ساڭا بىنەفشە كەبىدۇر قەددى نىگۈن،
باش كۇتارا ئالمادى ئۇياتتىن رەبۇن.

ھەر نە خاتا قىلغانىڭ ئولغاچ ھىساب،
بولغۇسدۇر ھەر بىرىگە يۈز ئازاب.

گەرچە سىنىق ئىگنە ھەققەتۇنناسدۇر، باغرىڭ ئارا خەنجەرى ئالماسدۇر، تاكى مەز -
لۇمىلار خەيلى ئەفۇ تىلىن ئاچماس ۋە بەھلىلىك نۇكتەسىن سۇرمەس. ۋەتەن فارارى ۋە
مەئىنەن ئىستىقراى ۋە يىلدۇركىم "نەئۇزۇبىسلاھى مىن شۇرۇرى ئەنئەغۇسىسا ۋەدىسىن
سەيئاتى ئەئمەلنا":

(مەسنەۋى)

ئى خۇلۇفا ئورنىدا مەسنەد نەشىن،
كور ئۇزا ئىشىڭنى ئۇلارنىڭ ئىشىن.
مەسنەد نەشىن مۇنبەرى خەلافەت،
ئەۋۋەلى سازاۋەرىدۇر خىتاب.

”يا ساھىبى لاتەھزەن ئىننەللاھە مەئەنا“ ۋە مۇخاتەبى سانىيە سىنەيىن ئىزھۇما فىلغا-
رى شاھى ساھىبى تەرىقى ئەبۇبەكرى سىدىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇكىم، خەلافەت كۇرسىسىدا ئا-
رام تۇتتى ۋە نەيابەت مائابلىغ تەختىدە مۇتەمەككىن بولدى. بۇ گۇرۇھ باۋۇجۇد ئەزەمەت
جەلال ۋە ئاتىغەت كەمال سائەتى رەئايە ئەھۋالدىن تەغافل ۋە تەساھۇل ۋاقىئە بولماس
ئېرىدىكىم سۇبھى - شام نەزەردىن ئەشكىن توكماكىدىن نالە قىلماق ۋە فىغان چەكمەككىن قان
يىغلاماق، كويىكو، سۇبىسۇ يۇرمەك بىرلە رەئايە ئەھۋالدىن خەبەردار ۋە مەزلۇملار ھالىدىن
مۇتتەلىئى ئەھۋال بولۇر ئەردى. بۇلار ھالىتىغە يۈز قويماق ۋە ئادالەت جانىبىغە شۇرۇد كورگۈزمەك:

ساقى گۈلچەھرە كىتۇر جامى ئەدل،
كۈزكى نە گۈللەر ئاچار ئەنجام ئەدل.
ئەدل ئاياغىن تۇتكى بولۇب شاد ئىچەي،
ئادىلدۇر ئاتنى قىلىب ياد، ئىچەي.

توتىنچى ماقالات رىيائى خىرقەپۇشلار سۇلۇكىدا

كىم ئوز قاشلاردا خىرقەئى تەلبىسارغە ھەقىقى لىباس ئاتدۇر، ۋە مۇئارىفلارى ئاۋام-
غا لىباسات ھەقىقى بادە نۇش رەۋىشىداكىم، خىرقەئى ۋۇجۇدلارى فانا ئىلكى زورىدىن چاك-
دۇر ۋە مەسھادەك جانبەخش نەفەسلارى روھى مۇقەددەس كەبى پاك ۋە مەھەللى تەۋاف-
لارى سەھەتى ئەفلاك:

(مەسنەۋى)

ئى بولۇبان سەنئەت ئىلە خىرقەپۇش،
شامۇ سەھەر زىكىر ئىلە سالىب خۇرۇش.
خىرقە ئۈزە نىچەكى ھەزىيان چىكىب،
زوھد رىيا ۋە سىلەلاردىن تىكىب.
ئەسا تۇتماقدىن قامەتى نىگۇن،
ۋە رىدا تاشلاماقدىن پەيكەرى زەبۇن.

ئەييارلىق فۇنۇندا ماھىر ۋە مەككارلىق شەۋەسىدە زاھىر ۋە سەھىر فەندەكىم ساھىرى
ئىلكى ساھىرلىق ئايىنىدىن شەل، ۋە مەكەر رۇسۇمىداكىم ئىبلىس پۇر تەلبىس كاربارغە خە-
لال، ئەمامە پىچىسى مىكەر تەزۈر دامننىڭ رىشتەسىدۇر، ۋە زىرق رىيا گەرەھنىڭ ۋابەستەسى
ۋە سەببە تارى ئۇزۇنلىغىكىم تولى ئەمەل رىشتەسىدىن نىشانە بىرۇر، بەرەھىمەن زۇننارى
رەشكىدىن فەسانە ئەيتۇر:

(مەسنەۋى)

ئول ياغاچكىم ئانى مسۇاك ئىتىپ،
ئاغزى لىئابى بىلە ناپاك ئىتىپ.

ۋە خانەقا ھىكىم كىلىپ مەئبەدى ۋە كەلسا مەسنەدى ئاندىن ياخشى كورۇنۇر، يالغان
ۋاقىتە تەقىرىدىن كارامەت فۇرۇش ۋە كىزب نەسايەھ تەئلىمىدىن توپان خۇرۇش:

(بەيت)

فانى ئولماي قىلغان ئىزھارى فانا بىلىكىم ئېرۇر،
ئول گاداكىم زەرق ئۇچۇن زاھىر قىلۇر يالغان ئولۇم.

بۇنەۋىسى ھايالىقى ئىفراتىدىكىم، شەرم تۇتماس. بۇ گۇرۇھ زۇمرەسى ۋە بۇ ئەنبۇھ
ھەلقەسى ئارا ھاييا پەرتەۋى ۋە شەرم زىياسى مەئدۇمەدۇركىم: "ئەلەھيا ئۇ شوئىبەتۇن
مىنەلىمىن" بۇ رىۋ - رەكك بىرلەكىم دەرۇش ئاتانۇر ۋە خەلافت مەسنەدىدا ئارام تۇتار.
ئىمان پەرتەۋى ئەشئەسىدىن خالى ۋە ئىسلام شەئشەئەسىدىن ئاتىلدۇر:

(بەيت)

ۋە نە پىرىدۇركى يارەب ئات ئاغا دەرۇش ئېرۇر،
باتىسى زەرق ۋە رىباۋۇ سەھر مەكر ئەندىش ئېرۇر.
نە ھايۋۇ شەرم نە ئائىنى رەسىمى ئادىمى،
جاھىلۇ نادان ۋە كەجرەي بەلاھەت كىش ئېرۇر.

مۇرىدلارىكىم سەق تۇزمەكەدىن مائاش ئىنتىزارى ۋە مەئشەتنىك تەئلىكىدىن بۇ ھەلقە
سارىغە ئىختىيارى، ھەيفىكىم بۇ نەۋى زىندەكارلىق خۇسۇسىتىدىن ئولۇم ۋە بۇ يەكلىغ ئومىر
مۇلازىمەتىدىن مەرگ مىك دەرىجە خۇبراق، بەلكى مەھبۇبىراقدۇر:

(مەسنەۋى)

بىرىن ئىتىپ تەزۋىر ئىلە خىلۋەت نەشىن،
بىرىن ئىتىپ كۇچ بىلە ئوزلەت گۇزىن.

ئەھلى رىيازەتدىن ئاتاب بىرىنى،
بىرىگە دەب ۋاقىتە تەئبىرىنى.

خىلۋەت كۆشەسىدە ئوزلەت كۆزىنى ۋە ئوزلەت نەشىمىنىدە خىلۋەت نەشىمىنىدۇر كىم مۇ-
راقىبە تەقلىدى تەرزىدىن باشىن ئەگدى سالماق ۋە تەۋەججۇھ ئاينىدىن قۇيى تۇشمەككەم

(بەيت)

رىيايى شەيخ باشىن يەر قۇيى سالغاچ دىمە ئارىقى،
زەغەن قىلغاي قاناتى ئىچرە باش سالىب ئەيان ئۇيۇقۇ.

سەبەھ زۇننارى ئىلكىدىن تۇشمەس، رىۋ- رەڭ ئەساسىن يەرگە قويماس ۋە بۇ خىل
جەھەتتىنكىم تەمەتتۇدۇ زائىقى تەركىن قىلماق ۋە سەرىخ يۈز بىرلە زاھىدانە كورۇنۇرگە ۋە-
سىلە ئىزدەمەك. بۇلار دىللارنى ھەقايىقى نۇرى پەرتەۋىدىن خالى ۋە مۇئارىنى، پەرتەۋى نۇ-
رىدىن ئاتىلدۇر. كىبىر ناھايىتى ۋە ئۇجۇب غايەتسىدىن سالام جاۋابىن بەرمەس، ۋە جاۋابى
سالام ئاۋازەسىن چىقارماسكىم نەئۇزۇ بىللاھ، يۈز ياسالماق بىرلە مەھاسىن تاراماق ۋە
رەفتارىن تۈزەمەككىدىن ئېگىر قەدەم سالماق، زامانى يوقكىم بى تەرەددۇد يول يۈرگەي ۋە
سائەتى تاپىلمەسكىم بى جەھەت قەدەم قويغاي:

(بەيت)

ناۋايى خانەقەھ دەۋزەخچە باردۇر شەيخ ئاڭا مالىك،
نەتاكك گەر ئانداكى ئېلىگە نەسەپىدىن ئازاب ئەيلەر.

خوشا ئول زاتلارىكىم ئىيسىۋى نەفەس بىرلە ئولۇك بەدەنگە جان ۋە مەسھادەم بىرلە
جانسىز تەنگە راۋان بەخش ئەتكەي، ۋە خىرقەلەرى نەچچەسى ئەرش ھامىلىغە دۇررەتۇت-
تاجدۇر، ۋە ئەساسى ستۇنى ھەقايىقى ئەساسىغە ئۆمدەتۇلۇتاجدۇر. ئاياغى ئىزى ماقاسىدى ئەئ-
لا ماراتىبى مەھرابى ۋە تەسىر ئاشنا ئىلىكى ئىجابەت نەيسانى رەشەھاتى سەھابىدۇر كىم
زاھىرى كىسۋەتى شەرىئى نەبىۋى رەئايەسى جاۋاھىرىدىن مەماۋ ۋە باتىنى خىلئەتى شە-
رىئەتى غەررا ئېھتىياتى زاۋاھىرىدىن لەبىزى ۋە رەۋشەن زەمىرى كوزگۇسى مەزھەرى تەجەل-
لىياتى ئىلاھى ۋە ھۇمايۇن خاتىرى قۇياشى مەترەھى تەئىيدات نامۇنەناھى. نە ئوزىدىن خە-
پەرى ۋەنە ئوزلۇكىدىن ئەسەرى، نە نام ۋە نە نشان:

(مەسنەۋى)

زۇلىمەت ئۇلار ئوتىغە بىر دۇدى ئاھ،
يوللارىدا خىزىرى بىر ئەخزەر گىياھ.
كوزلەرىدىن قەترە كى غەلتان بولۇپ،
خىزىرىغە يۈز چەشمەئى ھەيۋان بولۇپ.

ئول سائادەت ئەختەرىكىم بۇ تەرىقە ئەلبەسىغە بويۇن سۇنار ۋە ئول ئاسالەت گوھىرىم
كىم بۇ سىلسىلە گەرەھىغە نەبۇدىيەت باشىن كىيۇرۇر. ھەزرىتى ۋاھىبۇلئەتسىيات ئوز پانا-
ھىداساقلاسۇن ۋە شەيخ بەد فئىللارنىڭ دامىدىن ئاسراسۇن. مۇقەررىبى بارى خۇاجە ئابن
دۇللا ئەنسىرى سوزىكىم نەھايىتى سۇلۇكىدىن باخەبەر ئىپردى ۋە ئوز مەسلۇكى نەھايىتىدىن
خەبەر بەردى:

(بەيت)

كىكى خىيالغا كىلۇر ماسىۋا،
لاق مۇھەببەت ئاڭا ئېرمەس راۋا.

بەشىنچى ماقالات كەرەم ۋە سەفەدا

كى قەلبى دەرەم مەرگىدۇرۇر، بەلكى رەھمەت شەجەرەسىنىڭ بەرگى ۋە بۇخلىكىم ساخا
قەلبىدىن خالى بولسا نەھايەتسىز بەلا بولۇر ۋە بەزل سۈرەتى كورگۈزمەسە مۇرۇۋەتدىن
ھەدىسىز خەلا ۋە ئىسراق نەفىكىم ھەر ياندىن باقسا ئافەت بەھەد ئېرۇر، ۋە ئىتلاق مەزەم-
مەتىكىم كوبرەك ھەرفى "لاق" دىن خەبەر بىرۇر.

(مەسەۋى)

ئى تۇشۇب ئىلكىگە كەرەم كىسۋەتى،
قالمايىن ئىلكىگە دەرەم قىمەتى.
پەنجىك ئولۇب سىم فەشانلىقىدا فاش،
مەشرىق، مەغرەبىدا نىچۇكىم قوياش.
سىم ئىلە ئىلكىگە مۇرۇۋەت بولۇب،
ئاندا فانا، مۇندا سەخاۋەت بولۇب.

ھەزرىتى سەمەدىيەت تەئالا ۋە تەقەددەس ئەتاسىدىكىم كېرىملىغ سۇفىتى بىرلە مەۋ-
سۇق ۋە سەخاۋەت ئەۋسافى بىرلە مۇتەسقى بولۇنۇر نىدىنىكىم سەخاۋەتى ئەزەلىدۇر. ئول
سائادەتى ئەبەدى ھەر جىس ئىلكى بۇ ئىش دامىنىغە يەتمەس ۋە ھەرخىل كىشى ئاياغى
بۇ كار ئۇزما ۋۇقۇنغە قەدەم ئۇرالماس:
مۇئەمما بىئىسىمى مۇرشىد

(بەيت)

كەرەم كۇنكى ھەركەسكى دارەد كەرەم،
كەرەم داردەش دەر جاھان مۇھتەرەم.

بېخىلىكىم ئەخەسسى ئەخلاق زەمىنەدۇر، تەركىن تۇتماق ۋە ساخاكىم مەقسەدى ئەسلى سارىغە يول كورگۇزۇر ئىرتىكاب كورگۇزمەك قالە رەسولۇللاھى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: "ئەسسەخىيۇ لايەدخۇلۇننارە ۋەلەۋكانە فاسقەن" ئەمما ئىسفرات ۋۇقۇئىدىن ئېھتىيات رۇ-سۇمىن تۈزمەك ۋە تەفرىت ئايىنىدىن خۇررەم يولىن كورگۇزمەككىم: "كۈلۈۋەش-رىبۇ ۋەلا-ئۇسرىغۇ".

(مەسنەۋى)

بىلكى ساخا قىلغالى كىمبۇر مۇھىتى،
سىم بىرۇرگە كىم ئېرۇر مۇستەھىتى.
ساچماق ئاۋۇچ بىرلە گەھى ئات ئۇچۇن،
نەقد ئىتەك بىرلە مۇباھات ئۇچۇن.

بۇ كاركىم ئەھلى جۇنۇن خەيلىدىن ئوزگەدە ۋاقىئە بولماس ۋە بېھوشلار ئەھلىدىن ئوزگەدە مەئلۇم ئېرمەس. بۇ نەۋىي ساخا ئايىنىدىن بېخىللىق مىڭ دەرىجە خوبراقدۇر بەلكى مەھبۇبىراق. سەخا شىۋەسى ئولدۇركىم ئوز سەخاسىدىن سوز دىمەس ۋە پەزىلى ئايىنى ئولدۇركىم، ئېھسانى جەھەتتىن نۇكتە سۇرمەس. نە ئىسفرات تەرىقىسى تۇتقاي ۋە نە تەفرىت يولىن تۈزگەي نە ئولنەۋئىدۇركىم:

(مەسنەۋى)

يايار ئاڭا سۇفرەكىم ئول ئاچ ئىمەس،
بىرۇر ئاڭا تونكى يالىڭاچ ئىمەس.
ئات ئاڭا تارتاركى يۈز ئىلقىسى بار،
سىم ئاڭا بىرۇركى يۈز خەزنىسى بار.

بۇ نەۋىي سەخاۋەت شىۋەسىكىم ئېتىباردىن ئەھتەسى خارىجىدۇر. بۇ نەۋىي بەزىل داغى ئەقىل رەۋىشىدىن تاشقارى. خىسسىيەت زاتىدۇركى: "كەننەقىشى فىلھەجر" سەئىيى ھەككاكى بىرلە كوشىشىدىن زايىسىل بولماس ۋە نەزەرى كاسەسى لەھەد غۇبارىدىن ئوزگەدە تولماس. ھىكايەت: چۇنانچە بېخىللىكى فارايىز ئاداسى سەبىبىدىن مەسجىد سارىغە قەدەم قويدى ۋە قىيام كورگۇزمەككىدىن بۇ تەخەببۇل ئەۋھابى كوڭۇل رىشتەسىدە ئولتۇردى ۋە بۇ تەسەۋ-ۋۇر خۇتۇرى خاتىرى سەفھەسىدە ئارام تۇتتىكى، چىراغى فەتەلىسى ئۇزۇندۇر ۋە رەۋغەن داغى مەملۇكىم ئۇچۇرمامىش بولغاي، چىراغى شوئىلىسى تەۋەھھۇمى ھوش دىماغىن ئورتەدى ۋە تەسەۋۋۇرى چىراغى دۇدەسى خىرەدى ماشامىغە يەتتى. نامازىن بۇزماقكىن، ئوز كۈلبەسى سارىغە ئىزتىراب قەدىمىن قويدى. ۋە ئىز تارار ئاياغىن مەئبۇسلىق يولىغە تاشلادى. ناگاھ ھەرەمى ئىشىكىگە يەتتى ۋە كېنىزى سارىكىم ئاۋازى قىلدىكىم، چىراغ شوئىلىسىن ئوچۇرگەي-

سەن! تاكىم ئىسراف ۋۇقۇئى يۈز كەلتۈرمەگەي! كېنىز ئەيدى: زەھى بەلاھەتكىم چىراغ ۋە تىلەسى غېمىن يەرسەن، بىلەس سەنىكىم كەپشەك دۇردۇزى نە بولغاي؟ ئەيدى، تاكىم بۇ خىيال خۇتۇرىدىن ئوي سارىغە يۈگۈردۈم نە ئىلىنىم ھىمايلىغە ھامىلدۇرمەنىكىم، ئاياغىم يۈزى مەغلان خارخارىدىن تۈلدى، ۋە يۈزۈم بىرلە باسارغە موھتاجدۇرمەنىكىم، نە ئىلەين پۈشمى ئېھتىياتىن قىلدىم. ھەدىسدۇر بۇلار شەندە ۋە ئايەتدۇر بۇلار ھەققىدەكىم، قالە رەسولۇل-لاھى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: " ئەلبەخىلۇ لايەد خۇلۇلجەننەتە ۋەلەۋكانە ئابدەن". بۇ خىل ناھايىتى ۋە ئىسساك غايىتىدۇركىم نە ئومر ئاۋاندا شادلىغ يۈزىن كورگەي ۋە نە ئۇقبا مەھشەرىدە رەسۋالىغدىن ئوزگە زوھور قىلغاي. خەشە ئازادەلاركىم جاھان مەمالەكى نوقۇدى زەررەدۇركىم كوزلەرگە كورۇنمەس ۋە قەترە ئىدۇركىم بۇ نەۋئى دەريا دىل جەۋان مەردلار زۇمرەسىغە كىرالماس. ھاتەم تاي ھىكايىتىدەكىم ھىمەت ۋە سەخا ئەھلىغە پىشۋا ئەردى، ۋە ئەنىك مەھمانلىغى تەئىزىمغا باش ئىندۇرمەگەن گادا ھىمەتتىن كورۇپ ئىسناق بەردى:

(مەسنەۋى)

ھاتەم تايغە بىر ئازادەۋەش،
دىدىكى ئى ھىمەتنىڭ ئازادەكەش.

تاكى سەخا بولدى كەنىك ۋەرزىشى،
كوردۇگىمۇ ئىكىن بىر ئوزۇڭدەك كىشى؟

ھاتەم تاي ئەيدىكىم چەشنى ئام لاۋازىمىن مۇھەببىيا قىلدىم ۋە مەئرىكە ئەسبابىن تۇزدۇم:

(مەسنەۋى)

مەتبەخ ئارا يۈز تۈۋە قۇربان ئىدى،
قوي - قوزى بەھەد ۋە بىپايان ئىدى.

ئۇلۇس ئەنپۇھى زىيافەت كارىغە ئىشتىغال كورگۈزدى. خاتىرىمەدە كەچتىكى نەفەسى دەشت سارىغە يۈز قويغايىمەن ۋە تاماشا ئەيلەمەك بىرلە كوڭۇل ئاۋۇتقايمەن. ناگىھ قە-رىلىغ نەكەتتى ۋە سۇستلۇغ مەھنەتى رەنجىدىن قامەتى خەملىگى دەردىدۇر، ئاسا ئەلىغدىن مۇرەككەب سەيردا كوردۇم: بىر ئەسرى مەھنەن، بىر قۇچاق ئارقاسىغە يۈكەلەپ تىكەن. ئى نەھىق زار-زەبۇن ۋە ئى ئاۋارەئى دەرد ئازمۇن، بىمامەدىگىمۇكىم ھاتەم تاي چەشنى ئام مەتبەخدىن گادالار ئىشتىھاسى مومتىلىدۇر ۋە مۇنئىملار ئەتتەمەسى ئاندىن خالى ئېرمەس:

(مەسنەۋى)

سالدى ئول ئېمگاك ئوتى كوڭلۇمگە تاب،
لۇتپ تەرەھھۇم بىرلە قىلدىم خىتاب.

تاشلا! تىكەن، گۈلشەنى ئىززەتكە يەت،
چەككە مەشەققەت كۆپ، دەئۇەتكە يەت.

بۇ تەكەللۇم تەرەننۇمىدىن كۆلدى ۋە بۇ تەرەننۇم ئاداسىدىن تەكەللۇم تۇزدى:

(مەسنەۋى)

كى سالىبان ھەرىس ئاياغىڭغا بەندە،
ئازى تەمەد بويىنۇڭغا باغلار كەمەندە.

سەن داغى چەككىل بۇ تىكەن مەنەتەن،
تارتماغىل ھاتەمى تاي مەنەتەن.

ھەممەت ئەگەر بولسا ناۋايى ساڭا،
بەندە دۇرۇر ھاتەمى تايى ساڭا.

ساقى ئاياغ تۇت كەرەم ئىزھار قىل،
پەزلىنى ھاتەمى نەمۇدار قىل.

بىزگە چۈمەي ۋە جەھىغە يوقتۇر دەرەم،
كەملىغ ئېرۇر بىزدىن ۋە سەندىن كەرەم.

ھەئۇمدۇركى ھەمەتتى پايەسى ۋە جۇرئەتتى سەرمايەسى مەندىن فۇزۇندۇر.

ئالتىنچى ماقالات ئەدەب دەئۇبىدا

كى كىچىكلەرگە مۇجىبى ساۋادەتمەندلىغ ۋە ئولۇغلارغە بائىسى سەر بەلەندلىغدۇر.
تەۋازۇد ۋە سەغىداكىم قەددىن دال دەك خەم قىلغان، قەدەمىن دەۋلەت فەرقىغە قويار
ۋە ھايا زىياسى تەئىرىفىداكىم ھەر كىشى كىرسە رەھمەت ياغىنلارى بىرلە سىراپ بولۇر.

(مەسنەۋى)

ئى تەلەب ئويىدە نەشەست ئەيلەگەن،
قەددىنى خىزمەت يۈكى پەست ئەيلەگەن.

ھەرىس - ھەۋا غەرۇرى ۋە رىۋ - رەك تۇندۇ بادىدىن ئايرۇ ئەدەب رەسىمىن تۇتماقكىم
سەرەمدى ساۋادەت شەجەرەسىنىڭ سەمەرىسى ۋە ئەبەدى دەۋلەت گۈلشەنى گۈلىنىڭ غۇنچە-
سىدۇر. ئالجاھلىغ سەبەبى ئولدۇر ۋە ئولۇى نىگاھلىغ بائىسى ئاندىن ئايرۇ ئېرمەس. ساۋا-
دەت ئەختەرىكىم تەۋازۇد جەھەتتىدىن پەيكەرى زەبۇن ۋە ئەدەب بائىسىدىن قامىتى نىگۇن،

ئەدەب ئېھتىياتى رەئايەسىن لازىم تۇتار ۋە تاۋازۇد جۈرمىغە رەئايە كورگۈزمەكدىن سەداقەت لاۋازىمىن ۋاجىب كورەر:

(مەسنەۋى)

كوركى تەۋازۇتتە زەم ئولدى ھىلال،
بولدى فوزۇنراق ئاگا ھەر تۇن كامال.
يا“ غە تەۋازۇد سۇفىتى بەردى دەست،
قەدر ئىلە مۇسەفى ئۇزا تابى نەشەست.

لىۋايى شەرافەت شىققەئى جەلال ۋە ئەلەمى ئاتىغەت پەيكەرى كامال، تەۋازۇد شىۋەسى ۋە ئاداب ئائىنىدەندۇر، ئولۇغلار ئالدا تەۋازۇد كورگۈزمەك ۋە پەستلەر ھوزۇرىدا ئاداب روسۇمىن تۈزمەك، نە ئاگا ئىغرات مەرتىبەسىدە تەۋازۇد قىلغاي، ۋە نە تەفرىت ئاداسىدىن قامەتسەن خەم ئەتكەي، ھەر بىرىن ئوز يېرىدە ئاراغە سالماق چۇنانچە تەۋازۇد خەلقنى بۇ كىشى مۇھەببەتتىگە شىغەتە قىلۇر ۋە ئىرتىبات سەررىشەسىن ئۇنىڭ سارىغە ئۇزاتۇر:

(مەسنەۋى)

رۇتەدە سەندىن كىشىكىم بولدى پەست،
كورسەك ئوز ئالىگدا ئانى زىر دەست.

ئەدەب ئايىنى تەلقىنىن قىلماق ۋە تەۋازۇد شىۋەسىن تەئلىمىن ئەيلەمەك ئەگەرچە بارچە ئەلدىن خوبدۇر ۋە بارى خالايمىدىن مەرغۇپ. ئەمما سەرەفرازلاردىن خوبراق ۋە ئالجاھلاردىن مەرغۇبىراق. مۇھەببەت باغچەسى گۈلشەنى تەرتىبى ۋە مۇۋەددەت ھەدايىتى كۈلبۇنى تەرتىبى ئەدەپ ئايىنىدۇركىم مۇندىن ئوزگە ئېرمەس:

دائە يەب ھاسىل ئىتىب فەزلە نىجىس ئەيلەمەگەي،
باغ سەھنىنى رەئايەت قىلپان تەركى ئەدەب.

دوستلۇغ شىۋەسى پىرايەسى ئوياتدىن ۋە مەھبۇبىلۇغ كىرىشمەسى رەۋنەق ئەفزالتقى ئاندىن ئايرۇ ئېرمەس. ئەدۋۋى مۇتەكەببىر سارىغە مۇۋەددەت قامىتىن خەم قىلماق ۋە ئۇنىڭ تەقەززاسىن كوزگە ئالماق ۋە تەۋازۇتتىن داغى مۇتەبەر كورمەمەك:

(بىدىل)

ئەگەر دۇشمەن تەۋازۇد پىشە ئەست ئىمىن مەشەۋىدىل،
بىخۇنرىزى بۇ ۋەدە بى باك شەھىرىكى خەم دارەد.

مەۋئىزە: بىلمەك كىرەككىم ئومر فۇرىستى كەمدۇر ۋە ھايات مەھەللى ئاندىن كەمرەك، مەرگ زەھەرى ئول نەۋئى قەھرىمانكىم، ئەجەل سەرھەنگى ئاندىن مەھكەمرەك. نە ئاندىن ۋەفا شەمىسى يىتەر، ۋە نە مۇندىن مېھىر تەۋقىئى يول كورگۈزەر. ھايات نۇشى ئولۇم نىشىغە مۇبەددەل ۋە ئومر گۈلشەنى مەرگ خارخارىغە بەدەل بولغايدىكىم، كەتمەك خەبەرى يىتەر ۋە رېھلەت چەكمەك سۇرۇشى خەبەر بىرۇر. مالالەتلارنىكىم يۈز كەلتۇرۇر، نادامەتلارنىكىم پىش كىلۇر. ئاھ تارتماق بىرلە پايدا تابماس ۋە نالە چەكمەكدىن سود يەتمەس:

مەي ئىچ كى ئومر ئەبەد تاپساڭ ئەرزىمەس ئاڭا كىم،
دەمى زامانە ئارا بولغايسەن مالال بىلە.

لازىمىدۇركىم ئەدەب يولىن تۇتماق ۋە تاۋازۇد تەرىقتىن كورگۈزمەك.

نوشرىۋاننىڭ ھايا باغدا نەرگەس كوزىدىن كوزىنىڭ نەرگەسى ئۇيالىمىپ
نەرگەس كوزلۇك گۈلرۇخدىن كانارە ئىستەمەي. كانارە ئىستەگەنى

(مەسنەۋى)

شاھ ئېرمەس ئېركاندا نوشرىۋان،
بولدى بىروۋ ئىشقى بىلە ناتىۋان.
غۇنچە كەبى كۆڭلى ئارا قان ئىدى،
لىك غېمى خۇردەسى پىنھان ئىدى.

ناگاھ فىراق خازانى ۋىسال باھارىغە ھەمنەفەس بولدى ۋە فۇرقەت تۇنى كاشاكشىدىن
ۋەسىل سۇبېغە ئاياغ قويدى، نەزاھەت گۈلشەنى ۋە نەزاكەت چەمەندە بادە چەكتى:

(مەسنەۋى)

كامغا مەيلى ئەيلەدى ئول كامكار،
ئەيلەدى تەسلىم ئوزىن گۈلئۇزار.
سۇنغاچ ئىلىك دىلبەرى مۇنىس سارى،
تۇشتى كوزى بىر تەنە نەرگەس سارى.

دىلبەر ئىلكىدىن ئىلكىن چەكتى ۋە سىمبەر ۋىسالدىن كەچتى. شوخ سىمەن ئۇزار ۋە
سەرۋى قەد گۈلرۇخسار بۇ يەڭلىغ تەكەللۇم تۈزدى. ۋە بۇ نەۋئى تەرەننۇم كورگۈزدى ۋە

سال سۇبھىدە فىراق شامىن ئىزدىمەككە سەبەب نە ئېرىكىن ۋە ۋەسىل گۈلشەندە فۇرقەت خارىن تىلەمەككە سەبەب نە بولغاي؟ ئەيىدى:

(مەسنەۋى)

كىم بۇ ۋىسال ئىچرەكى ۋاقىئە دۇرۇر
نەرگەسى شەھلا كوزى مانىئە دۇرۇر.

ھايا سەۋداسى ۋە ئەدەب ماجىراسىدىكى بۇ نەۋىئى شاھلىق كۇرسىسىدا ئولتۇردى ۋە بۇ يەڭلىغ ئادالەت مەھكىمەسىدە ئارام تۇتتى. ۋەھەر ئادىمىكىم ئەدەب زاۋاھىرىدىن مۇرەسسەدۇر، سەلتەنەت كىشۋەرىدە مەسنەد نەشىن ۋە ئەمارەت مەسنەدىدە ئىززەت گۈزىن بولماقدىن سائادىتى ئەبەدى ۋە دەۋلەتى سەرمەدى مەئراجىنە ئاياغ قويغاي، ئەچىپ ۋە غەرىب ئىرمەس:

(مەسنەۋى)

ئەيش ناۋايى نىچە دىلىكەش دۇرۇر،
لىك ئەدەب بىرلە ھەيا خۇش دۇرۇر.
ساقى ئەدەب شەرتىنى ئامادە تۇت،
ئالىمە توقۇز يۈكۈنۈب بادە تۇت.

تا ئەنى ئىچ دەپ ساڭا مەن يۈز تۇتاي،
تامسا توققۇز، ئاقسا خۇد ئوتتۇز تۇتاي.

يەتتەنچى ماقالات قانائەت بابىدا

«ئەينى» جۇدىن ئايرىسا زەمزەمى نىجات «قافى» بەلكى سەلسەبىل ھاياتى سارى ئۇچماقنىڭ قاناتى دۇرۇر. ۋە پەرىشان تەمەنىكىم مەزەلەت زەھەرى تەمەنى مىزاقىغە يەت-كۇرۇر. ۋە قانىكىم كوزى ئوزرە قان مەۋج ئۇرسا ئىززىتى بار ۋە تامىكىم ئالتۇن مەسنەد ئوزرە ئارام تۇتسا مەزەلەتتى بىسىيار:

(مەسنەۋى)

كىمكى ئىشى بولسا قانائەت فەنى،
بىلكى ئەنى قانائەت قىلدى غەنى.

گەنج تەھەممۈلنى غىنا بىلمەگىل،

بەلكى غىنا گەنج قانائەتنى بىل.

نەقد قانائەتكە چۇ يوقتۇر فانا،
جەھد ئەت بۇ نەقد ئىلە تابقىل غىنا.

ئول دەرۋىشكىم قانىدۇر، ئالجاھ تامىدىن فايىق، ئول گادايبكىم بى تەمەدۇر، سا-
لاتىن ماراتىبىغە لايىق. شاھلىق روسۇمى ۋە ئالجاھلىق ئايىنى ئول ئېرمەسكىم تەمەدۇر يولسىن
تۇتقاي، ۋە قانائەت تەرىقىن ئونۇتقاي:

(مەسنەۋى)

شاھ ئىمەس ئولكىم باشىغە قويدى تاج،
شاھ ئانى سالىكم يوق ئاڭا ئېھتىياج.

ھەر جىنىس ئادىمىكىم جاھان مەزرە ئەسىدىن باش چىكەر ۋەھەر نەۋى ئىنسانكىم ھايات
مەھەللەسىدە مۇتەمەككىن بولۇر. لازىمدۇركىم كەددى يەمىن ۋە ئەرەقى جەمىندىن رىزىق
ماسىل ئەتكەي، چۇنانچە ۋارىسىدۇركىم: "كۈل مىن كەددى يەمىنەكە ۋە ئەرەقى جەمىنەكە
ۋە لاتەئىكۈل مىن دىنەكە" كەسب يولسىن تۇتماق ۋە كاسىبلىق شۇەسىدىن كوڭۇل ئاۋۇت-
ماق، ھەزرىتى خۇداۋەندە جەللە سۇلتانوھۇ قىسىمىغە رىزا بەرمەك ۋاھبۇلئەتتىيات ئەتاسىغە
قانائەت قىلماق. "قالە رەسۇلۇللاھى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەن قەنەئە، شەبەئە":

قەنائەترا بىسەنجىدەند مەردان،
فوزۇنتەر ئامەد ئەزمۈلكى سۈلەيمان.

ھەزرىتى سەمەدىيەت تەئالا ۋە تەقەددەس بەش ئىشىنىكىم بەش ئىش ئۇزەسىدە قويۇب-
دۇر. تائەتكە ئىززەت، مەئىسىيەتكە مەزەللەت، فاقەدا ھىكمەت، بىدارلىغدا ھەيىبەت، قانائەتدە
دەستىگاھى جالالەت ۋە ئاتىغەت ۋە ئەزىمەت:

(مەسنەۋى)

تابىسا قانائەت سارى ھەركىمىسە يول،
شاھ بۇ تەقدىر ئىلە ئول بولغاي ئول.

قانائەت مەنىسىدۇركىم سۈيىمىن تارتماق بىلە تۇگۈمەس ۋە مەخزىنىدۇركىم نەقدىن
ئالماقدىن ئوكسۇمەس. چۇنانچە: "ئەلقەنائەتۇ كەنزۇن لايەفىنى".

(نەزم)

تاغ كەبى تارت قانائەت ئىتەكى ئىچرە ئاياغ،
دەۋر فەلەككىن ساڭا بىر قۇرس ئەگەر شام يىتەر.

شەنى ئۆلدۈرگىم قانائەت جەھەتتىن بولغاي، نە مال جەمئىدىنىڭم ئەلغەنىيۇ غىنەلغەل-
بى، لاغىنەلئالى سەھمۇلبۇخارىدا كەلتۈرۈپدۈرگىم قالە رەسولۇللاھى سەللەللاھۇ ئەلەيھى
ۋەسەللەم: "مائەكەلە ئەھدۇن تەئامەن قەتتۇ خەيىرەن مەن ئەن يەئكۈلە مەن ئەمەلى يە-
دەبى" يەئنى يىمادى ھەرگىز تەئامەنى ئەھدى ياخشىراق ئاندىنىڭم ئىماكى كەسبىدىن ھاسل
ئەتمەش بولغاي.

قانائەت گۈلدۈرگىم نەۋايىبى خەشم زەخەمى زەرەرىدىن مۇبەررا ۋە ھاۋادىس تۇد-
دەبادىدىن مۇئەررا، ئاتىغەتى كامال سەبەبى ئۆلدۈر، ئەزىمەت چالال بائىسى ئاندىن
ئايرۇ ئېرمەس.

(بەيت)

ھەقدىن ئېزىلىق تىلەسەڭ ئېلىدىن ئۇز تەمەدۇ،
كىم خەلقنىڭ ئېزىسى دىدى: "ئەزەمەن قەنەدۇ".

دەرۋىش قانئە قۇرۇغ ئۆتمەكى شاھى تامئە خۇانىدىن خوبراق، ۋە فەقىر تەھى سەر-
مايەلەر يىمەكى تامئە شاھىنشاهلار ئەتتەمەسىدىن مەرغۇبىراق:

(مەسنەۋى)

كىمگە ئېرۇر مەخزەنى قارۇن،
ئەنىڭ مۈلكى جەمۇ، تاجى فەرىدۇن.

ئەنىڭ بەزلى دىبان گەنج ئىشكىن ئاچماسا فائىدەسىز دۇر. گەۋھەر ساچماسا، ئوز
يېرىدە ئىشلەتلىگەي ۋە ئوز مەھەللىدە سەرق ئىتىلگەي.

(مەسنەۋى)

بەزىل ھەيۋانئەۋەشلەر ئىلكىدىن تەمەدۇ قىلغاي كوئۇل،
ئۆيلەدۈرگىم ئارزۇ قىلغاي بۇغۇ شاخىدا گۈل.

بىلمەك كېرەككىم دەھر بىناسى مەمورەسى ۋە جاھان ئەبناسى مەئلۇمەسى زۇلمىدىن
ئۆزگە ئىمەس ۋە جەۋردىن باشقا مەئلۇم ئېرمەس:

(بەيت)

بى رەھىم دۇرۇر ئالەمۇ زالىم ئەفلاك،
بى مەھر دۇرۇر ئەنجۇمى دەۋران بى باك.

قايسى سەرۋ چىمەندە جىلۋە قىلدى، چالاک كى يەرگە توكۇلمىدى. نىچۇككىم خاشاك
ۋە قىتىكىم مەرگ غۇلغۇلەسى يىتەر، نەۋمىدلىغ ئاھى فەلەك يۈزىن تىيرە ۋە جاھان سەفۋە -
سەن خىمە قىلا ئالغايكىم فايدە بەرمەس. ئەجەل شەھبازى زور ئازمۇن ئىلكىن ئومىر ئى -
تەككىگە ئورار ۋە بى مەھرلىك چەنگىن ھايات دامىغە يەتكۈرەر. پۇشايىمان سود ئەتمەس ۋە
تەلەھۇنى داغى مۇفەد كورۇنمەس. بەس لازىمەدۇركىم قانائەت سارىغە ئىرتىكاب كورگۈزمەك -
دىن كوڭۇل ئاۋۇتماق ۋە ئازۇ تەمەدۇ ھەلقەسىدىن كانارە تۇتماق:

(مەسنەۋى)

ئىززەت تىلەسەڭ ئەپلە قانائەت تەمەدۇ،
مەسنەدى ئىززەت ئوزرەدۇر "مەن فەنەدۇ".

ھىكايەت:

قانۇ جاۋانىمەرد بىلە تاممۇ جاھان گەرد ھەمراھلىغى ۋە بىرىنىڭ فاراغەت گەنجى
ھېرىسىدىن مەزەللەت رەنجىغە قالىب، بىرىنىڭ قانائەت رەببى چىكەردىن فاراغەت گەنجىگە
يەتكەنى:

(مەسنەۋى)

فارس ناۋاھىسىدىن ئىككى رەفلىق،
ئەپلەدىلەر چىن سارى ئەزمى نەرىق.
بىرى ئەزەل قىسىمغا قانۇ ئىدى،
قىسىمىدىن ئارتۇق بىرى تاممۇ ئىدى.

دەشت - تاغ كەسىمەكدىن پۇيە ئۇرماق ۋە يۈل يۈرمەكدىن ماراھىل ۋە مەنازىل قەتتىن
قىلماق، ناگاھ خەرسەنگى نامايان بولدى.

(مەسنەۋى)

يارىمى يەردە، يارىمى يۇقارى،
ئول يارىمىداكى بولۇپ تاشقارى.

بۇ نۇكتە خۇتۇتى جاۋاھىرىدىن مۇزەببەندۇر. ۋە بۇ كالام سۇتۇرى زاۋاھىرىدىن مۇ-
كەلەل، ھەر ئادىمىكى بۇ تاش تەختەسىن يەنە بىر سارىغە ئايلاندۇرغاي:

(مەسنەۋى)

ئاندا بىتىكىلىك دۇرۇر ئەفسانەئى،
كىم بۇ ناۋاھى ئارا ۋەيرانەئى.
باركى ئاستىدا ئېرۇر تۇرغە گەنج،
ئالغاي ئەنى ھەركىشى كوپ چەكسە رەنج.

بۇ نۇكتە ئىستىمائى تاھمە جۇنۇنى سىلسىلەسىغە تەھرىك بەردى، ۋە بۇ كالام ئەۋد-
دىن ھۇشى دىماغىن ئورتەدى ۋە تاش تۇبىن قازماققا بەل باغلادى. يىللار ئول تاش ئاس-
تىدا مەزەلەت غۇبارىغە يۈزىن قويدى:

(مەسنەۋى)

قانە ئول ئىشقا چۇ نەزەر ئەيلەدى،
قىلمادى پەرۋايى گۈزەر ئەيلەدى.

ۋە دىدىكىم قانائەت گەنجىدۇر فانى بولماس ۋە دەريايىدۇركىم ئىچىك بىرلە قۇرۇ-
ماس. لىلاھىل ھەمد ۋەلىمىننەتكىم قەنائەت گەنجى ھەمراھىم بولدى ۋە كوڭلۇم خەزانەسى
قانائەت مەتائىدىن تولدى. لازىمىدۇركىم دەشت قانائەت سارىغە زەۋق مەھمەلنى باغلاغىمەن
ۋە بايبان قەتئىدىن كام ئالغىمەن، سۇبھى دەم ھالىتى ئېردىكىم شەھرى نامايىش قىلدى ۋە
كىشۋەرى نامايان بولدى، شەھەرغە ئېل كىرگەلى كوپ يول ئىدى. كىمكى بۇرۇن كىردى
ۋەلىمەھمەد ئول ئىدى، بار ئىدى دەرۋازەغە سۈرمەك ھامان، ھەرسارىدىن خەلق يۈگۈرمەك
ھامان، بۇ شەھەر ئائىنى ۋە بۇ دىيار رەسىمى بۇ ئېردىكىم ھەر ۋەقتىكىم شاھسى جاھان
پاناھ باقا مۈلكى سارىغە ھايات رەخشن سۈرگەي ۋە ئەدەم سەرمەنزىلەسىگە قەدەم يەتكۈر-
گەي. ئولۇس ئەنبۇھىدىن نەھان ۋە ئەھلى جاھان گۇرۇھىدىن پىنھان تۇتقاي. ھەر ساۋادەت
ئەختەرىكىم شەھەر دەرۋازەسىدىن ئىلگەرى قەدەم چەككەي، شاھلىغ تاجىدىن سەرەفراز ۋە
ئالجاھ تەختىدىن مۇمىتاز بولغاي:

(مەسنەۋى)

ئانى ھىمۇل رەسىم ئىلە خەيلى سپاھ،
قىادىلەر ئول مەملەكەت ئوزرە شاھ.

ئارى ئول كىشىكىم قانائەت تەرىقىن تۇتقاي، شاھلىغ سەرىرىدە مۇئەببەد ۋە گەردۇن پاناھلىغ ئەۋرەڭگىدە مۇخەللەددۇركىم زاۋال ئىلكى دامغە يەتمەس، ۋەيرانلىغ بازۇسى سا- ئادىتى ئىتەكىگە قول يەتكۇرالماس:

(مەسنەۋى)

يارىكى رەنج ئوزىگە ئالىب ئىدى،
گەنج تەمەنناسدا قالب ئىدى.

رەنج بۇيىلە يەتتى چۇ ئوز جانغە،
تاشنى ئويۇردى يانا بىر يانغە.

خەتغە باقىب كوردى بۇ مەستۇر ئېرۇر،
”خام تەمە دەھر ئارا رەنجۇر ئېرۇر“.

بۇ كار ۋۇقۇندىن دۇد باشغە ئاشتى ۋە ئوت دىماغغە تۇتاشتى، ئارى:

ئېزىقى ھەق ھەسەدى دۇشمەن ئىلە بولماس خار،
ھوسۇد ھىلمەسى ئىقبالىنى ئەيلا ئالماس ئىدىبار.
ئەگەرچە گۇلبۇنەكام خازاندىن ئافەت بار،
تەدارەك ئەيىلەر ئاڭا ئاقبەت نەسمى باھار.

ساقى ئىتىب مەن تەمەد ئول بادەدىن،
كىم ئالۇر ئازۇ تەمەد ئازادەدىن.
چۆرئەسىدىن سالىكى راھ ئېت مەنى،
مۈلكى قانائەت ئۇزە شاھ ئېت مەنى.

سەككىزىنچى ماقالات ۋەفا بابىدا

كى ۋادى سىمۇرغ ”سەن“ى نىڭ زىمىندا قى ”ۋاۋ“ دەك نەھان، ۋە ”فا“سى ”قاف“ ئاستىداكى ”فە“ دەك ئايان ۋە ”ئەلىقى“نى كىمىيا توبىداكى ”ئەلىقى“ نىشانەسى ۋە نۇقتەسى مەھرگىياھ بۇتەسىنىڭ دانەسى. بەس بۇلارنى تەمەد قىلغان كىشى سۇ سەتەمدە يۇگۇرمەك ۋە قۇرۇغ يەردە كىمە سۇرمەك:

(مەسنەۋى)

چەرخ توققۇز دۇرچ كى زەرگار ئېرۇر،
چەۋفدا يۇزىمىڭ دۇررى شەھۋار ئېرۇر.

ھەر بىرىنىڭ لەمئەسى شەمئى چىراغ،
نى دۇررى، نە شەمئە، دۇررى شەب چىراغ.

ھەر جانىب گەۋھەرى ئالى ۋە ھەر تەرەپ دۇررى لۇئالى، مەگەر ئول گەۋھەرى سا-
ئادەت پەيكەرىكىم ۋەفا جاۋاھىرى ۋە مېھر زاۋاھىرى بولغاي، قىممىتى نەقدى مەملۇئى خە-
زائىن ئىجادى كامالدىر، ۋە ئەمۋاجى رەڭگىنى ئابروي ئۇممانى جالال:

(مەسنەۋى)

بۇ دۇررى ناياب ۋاڧا مۇئىكىن،
گەر ئول ئىمەس، مېھرىگىياھ مۇ ئىكىن.
مېھرىگىياھ دىمەكى نەنقادۇر ئول،
جەۋھەرى فەرد، دۇررى يەكتادۇر ئول.

بۇ دۇررى يەكتا ۋە بۇ جەۋھەرى بى ھەمتا ئەدەم بەھرىدە نېھان ۋە يوقلۇق گىردا-
بىدا پىنھان ۋە مۇستەتىردۇركىم ئىستەمەككىن تابدىلماس ۋە جۈستجۇ ئەپىلەمەككىن قولغا
كەلمەس.

ۋەفا شەخسى تەئرىقىدەكىم مەئلۇمۇلۇئىمىدۇر ۋە مەجھۇلۇلۇجىسىم. ئەمما جەۋھىردۇركىم
كامال ماراتىبى مېئراجىغا سەبەب ۋە جاھ جالال پايەسى ئەرۇجىغە بائىس. ھەر ئاددىمكىم
ۋاڧاداردۇر جەڧادىن ئوزگە ئەنىڭغە يەتمەس. ۋە بى مېھرىلغىدىن باشقا زوھور قىلماس:

(بەيت)

ئەيش جامىن تۇتماڭ ئەي دەۋر تەرەب ساقىلارى،
نىگە كىم چەرخ ئەتتى بىزنى مېھنەت دەۋرانغا تۇش.

ئەمما ئەھلى ۋەڧاكىم مېھنەت ھوجۇمىدىن ۋەفا تەركىن تۇتماغى مۇمكىن ئېرمەس ۋە
ئەلەم كەسىرىتىدىن جەڧا روسۇمىن تۈزمەككىگە ئىمكان بىزىڭكىم:

(مەسنەۋى)

ئول كىشى گەر ئەزەلدە بەختىيار،
مۇڭا يوق شەققەتدە ئىختىيار.

ئۇپىلەكىم خۇرشىد ئېرۇرئەينى نۇر،
كوزنى يارۇتماقدا ئاڭا نە شۇئۇر.

جاھاننىڭ ۋە جاھان ئەھلىنىڭ بى ۋە فالغى رەۋشەن ۋە ھاياتنىڭ شوخ ئەفزا مەھ-
بۇبەسى ۋە فاسىزلىغى مۇبەررەھەن، ۋە فەلەك داغى ئول نەۋئىدۇركىم، زامانى جەفا تەركىن
تۇتماس، ۋە شادلىغ بىرلە كوڭۇل ئاۋۇتماس، شەپقەت مۇقابىلەسىدە مەھنەت ژالەسىن
ياغدۇرۇپ، مەرھەمەت ئوتتۇراسىدا دەردۇ غەم تۇپراغىن ساۋۇرۇر. ھەر ئادىمىكىم ئەھلى
ۋافادۇر جاھان سىتەمىدىن شىۋەسى غىزا ۋە دەۋران غەمىدىن روزگارى قارا، مۇراد غۇن-
چەسى بۇ باغ گۈلشەندىن ئاچىلماس ۋە مەقسۇد رايىمەسى بۇ گۈلشەن گۈلبۇندىن نەمۇ
قىلماس. غەم جۇششى غايەتسىز ۋە ئەلەم ھۇجۇمى نەھايەتسىزدۇركىم:

(مەسنەۋى)

مېھر ئىلىگە جەۋرمۇ ئېردى ئىكىن،
قائىدە بۇ تۇرمۇ ئېردى ئىكىن.

يارى يوقىكىم بى مېھرىك رەنجىدىن تەكەللۇم تۇزگەيمەن ۋە ھەمدەمى تاپىلماسكىم
ۋە فاسىزلىغ ئەلەمىدىن تەرەننۇم كورگۈزگەيمەن:

(بەيت)

غەمىم كۆپ ئەيتائالماسىمەن نەتاك كۆڭلۇم ھىلاك ئولماق،
ئىچىمدە يۈز قېلىچىنى غەيب كوكسۇم چاك - چاك ئولماق.

فەلەك گۈلشەنن نەۋمىدىلىغ ئاھىدىن تىبىرە ۋە جاھان سەفەھسىن ناكامللىغ ئەشكى
توفاتىدىن خىرە قىلىنۇركىم دەھر زۇلمىدىن سىتەمى يەتكەي ۋە چەرخ ئەلەمىدىن غېمى يۈز
كەلتۈرگەي. ئۇلۇس ئىختىلاتى ئىبتالاسى ۋە ئەھلى جاھان ئىرتىباتى بالاسى، ھىجر شامى ناھا-
يەتسىزلىغى ۋە فىراق تۇنى ماھابىتى غايەتسىزلىغى، ۋىسال ئارزۇسى غەۋغاسى ۋە ۋەسل تەمەنناسى
ئاللاسى، خۇبىلار بى ۋە فالغى دەردى ۋە مەھبۇبلار جافاكارلىغى ئەلەم پەرۋەردى، سەدا-
قەت پاناھلار رەۋشنىڭ كەملىغى ۋە رەفائەت ئىنتىباھلار سازىشى نامەھرەملىغى سىتەمىدىنكىم
كوڭۇل كوزگۇسى مۇكەددەر بولدى ۋە نەۋمىدىلىغى زەھەرىدىن ھايات جانى تولىدى:

(مەسنەۋى)

ھەركىشىگە يەتسە فەلەكدىن غېمى،
بولماسا ھەمدەرد ئانىڭ ھەمدەمى.
راز لىبىن تىككەن ئىپىن سوكمەسە،
ھەر نىكى كوڭۇلدە ئېرۇر توكمەسە.

دەرد ياقىب شەئىلەئى نابۇدىنى،
چەرخىدىن ئوتكەرگەي ئانىڭ دۇدىنى.

ئىشقى سەۋداسى ۋە جۈنۈن ماجەراسى ۋۇجۇدۇم خىرمىنىغا فانا بەرقىن ئۇردى ۋە
كۈلىن داغى كوككە ساۋۇردى. نەۋۋۇجۇدۇم ئەسەرى پەيدا ۋە جىسىم تارپۇدى ھۇۋەيدا:

(بەيت)

نە ئىشقى ئىدىكى ئەدەم ئەيلەدى ۋۇجۇدۇمنى،
چۇ ئۇردى سائىقە گەردۇنغە چەكتى دۇدۇمنى.
نە نۇكتە بود، نە بودۇمنى ئەيتايىنكىم،
ئول نەبۇد قىلدى فانا ئوتى بىرلە بودۇمنى.

نە ئومر گۈلشەنى نەزاھىتى ۋە ھايات چىمەننىڭ نەزاكىتى، خۇبىلار ئەنئاسى نەسا-
ئىسىدىن رەنەۋنەق ئەفزاى ۋە مەھبۇبىلار ئىسسىۋى نەفەسى شەمائىسىدىن مەھفەل
ئارايدۇر:

(مەسنەۋى)

بەس كىشىگە ئومر خۇشى بار ئىشى،
”يار“ دىگەن يار ۋە فادار ئىشى.

يار ۋە فانا ئىتىن ۋە مەھبۇب رەفاقت گۈزىن مەئلۇمدۇركىم، بەشەر جىنىسىدىن تابىلا-
ماس ۋە بۇ خەيىل زۇمرەسىدە مەئلۇم ئېرىمەس. فەرەزەنكىم، مەلەك ئەنئۇھى، مالائىك گۈ-
روھى ئارا بۇ نەۋئى بى باھا ۋە بۇ يەڭلىغ جەۋھىرى بى ھەمتا تابىلغاي، نە نەۋئى ئو-
نىڭ سارىغە مۇۋەددەت رىشتەسى چىكىلۇر ۋە مۇھەببەت ھەلقەسىغە كىرىلۇر، ئەگەر پەرىلەر
خەيلى ۋە پەرىزادىلار ئەھلى ئاراسىدا مەۋجۇددۇر. ئول داغى ھەمىنپىشىن ئەنقادۇركىم نە
يەڭلىغ ۋە رەفاقت ئاداسىدا تەكەللۇم تۈزگەي ۋە رەفاقت شىۋەسىدىن تەرەننۇم كورگۈزگەي:

(مەسنەۋى)

گەر ساڭا بار ئىسە بۇ سوزدە خەفا،
قايسى پەرى چەھرەدە كوردۇڭ ۋەفا.
تابىماق ئانى گەرچە دىشئۇاردۇر،
بولسا داغى ئادەم ئارا باردۇر.

ۋەسلى ئانىڭ بولسا كىيگە نېسىپ،
شەئىدەدۇر ئايەتى فەتھۇنقەرب.

ئولنەۋى ۋەفا جەۋھىرى ئايغى تۇپراغىدىن تەمەننا كوزى يارۇر، سۇرۇشى بۇ فەقىر
بى مۇددىئا قۇلاقىغە تۇشۇر، ئول يەڭلىغ ئەكسىرى ئەھمەر مەنافىتىدىن مۇددىئا باسرهسى
رەۋشەن بولۇر، نەۋىدى سائادەت سۇبھى نەسىمىدىن بۇ ئاشۇفەتتە دىل پەرىشان سەمىئەتتە
يىتەر:

(مەسنەۋى)

جاننى ساڭا تاپشۇرايىن ئەي سابا،
ئېلىت ئانىڭ ئالدىدا قىلماي ئىبا.
مەندىن ئاڭا ئەرزى دۇئا ئەيلەگىل،
ئالدا جانىمنى فىدا ئەيلەگىل.

ئاستاننى ئۈبمەكىدىن پەيامم يەتكۈر ۋە ئايغى تاۋافىن ئەتىھەكىدىن سالامم ئەرز
ئېت! ئول ھەڭگامكىم ۋىسال سائادىتىغە يەتتىڭ ۋە جامالى خۋانىدى دىدار دەۋلىتىغە مۇ-
شەرەف بولدۇڭ.

(مەسنەۋى)

ئەيتكى ئى باشىدىن ئايغ نۇرى پاك،
جىسم ساڭا روھكى روھى فىداك.
نېچە ۋىسالنى تىلەب زار ئولاي،
نېچە فىراقىڭدا گىرىفتار ئولاي.

ئىشقى زۇلمى ۋە ھىجر تۇغىيانى، فۇرقتىڭ شىددىتى تابىدىن ۋۇجۇدۇم خەرىمىن كۈل
قىلدى ۋە بەلىيەت سەرسەرى ئىسماكىدىن كۈلنى كوككە ساۋۇردى. دەرد غايىتى ۋە شەۋق
نەھايىتىدىنكىسىم ھەرگاھ ئايغ يالاڭ، ياقام چاك، مەيخانە يولىدا مەست بى باك:

(مەسنەۋى)

ھەردەم يىتىبان فەلەككە ھۇيۇم،
ئۇ باش ئىلە بارچە گۇفتۇگۈيۇم.

ۋە ھەركىشىگەكىم ۋەفا تەرىقىن تۇتتۇم ۋە ھەر ئادىمىغەكىم مېھرى رۇسۇمىن تۈزۈمەك
دىن تەلەتتۇنى شەمىن يارۇتتۇم، ۋەفا گۈلى تەمەنناسىدىن مەزەلەت خارخارى يەتتى ۋە

مەر ۋەفا مۇددىئاسىن ئېتىمەكدىن جەفا تاشى ئۇستىخۋانىمنى ئوشاتتى:

(مەسنەۋى)

۱ ۋايىكىم يۈز تاش ئارا يالتۇز باشىم،
چەرخ ساغىنىمىشكى ئېرۈر يۈز باشىم.
ھەم بۇ نەفەس باشىمە يەت رەھىم ئىشىم،
سۆڭرە نە ئاسىغ كېلىۋرۇڭ مەن كېتىپ.

تاكىم جان سېپارلىغ قىلماقدىن خۇررەملىغ يېرىدا ماقام تۇتقايمەن، ۋە جان تەركىن
ئەنئەنىدىن بەخۇدانە يىتقۇلمايمەن:

(بەيت)

ئى يۈزۈڭ قىبىلەئى جان، خاك دەرىڭ كەڭبەئى دىل،
رەھى ئىشقىڭدا فانا سەرھەددى ئەۋۋەل مەنزىل.

ھىكايەت:

ئىككى يار ۋافادار بىر بىرى ۋافاسىغا باشلاردىن كەچكەنى ۋە ئۇلار بەرگىتىدىن
يۈزىڭ باش قىلىچ قىنىدىن قۇتۇلغانى بەلكى قىلىچ قىنىغا تۇشكەنى:

(مەسنەۋى)

ئانداغ ئىشتىكى شەھى كامران،
تورت ئۇلۇس خانى تىمۇر كوراگان.
فەتھ ئاقالىغا قىلغاندا ئەزم،
ھىند سەۋادىدا قاتىغ بولدى رەزم.

ۋەقتىكىم ئەدۋ شىكەستىگە دەست رەس تاپتى ۋە خەسىم ئەلەمى فانا توندىمىباردىن
يىقىلدى. خەشەم غايىتىدىنكىم قەتلى ئام ھوكىمىن سۇردى ۋە ھەر كىشى ئوز باشچە مەز-
لۇملار باشىن كەستى:

(مەسنەۋى)

ئۇشۇ مەھەلدە ئىككى بىچارە يار،
بولدى قىتال ئەھلىگە ناگاھ دۇچارە.

تۇشتى سىباھى بىرىسىن چاپقالى،
شاھ ياساقىدىن ئامان تابقالى.

گوردىكىم يار ھاياتىن زۇلم تىغىدىن قەتئە ئەتكەي ۋە قولداشى باشىن جەۋر قىلد-
چىدىن كەسكەي، جەللاد ئالدا ئارام تۇتتى ۋە قاتىل نەزەرىدە جىلۋە قىلدى. ئەيدى:

(مەسنەۋى)

كىم ساڭا مەقسۇد ئەگەر باش ئېرۇر،
قوي ئەنى، بۇ باش ئاڭا پاداش ئېرۇر.

جەللادكىم ئەنىڭ سارىغە يۈز قويدى ۋە ھەمدىمى باشىن قەتئە ئەتمەككە قولسىن
باغلادى.

(مەسنەۋى)

چۇن ئاڭا يۈزلەندى قويۇپ يارىنى،
يارى ھەم ئەيتتى بۇ سوز ئىزھارىنى.
قايسىغە ئەيلەي دىسە بۇ زۇلم پاش،
يارى قويپ ئېردى ئاياغىغە باش.

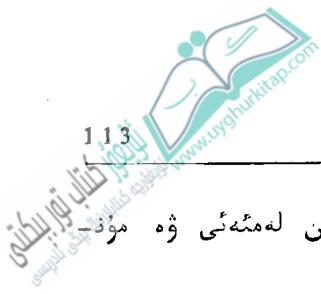
بۇ ھال ۋە بۇ مەنۋالدا ئېردىكىم "ئەلئامان" نىداسى يەتتى ۋە ئامانلىغ خەبەرى
يىتىشتى. ئىككى يار مۇۋاپىق جەمەتتە-كىم ئۇلۇس قەتلى ئىلىستى بىر تەرەپ بولدى ۋە.
خۇنرىزلىق بەلبىيەتى كوتۇرۇلدى:

(مەسنەۋى)

بەرسە ناۋايى ساڭا يارى خۇدا،
سەن داغى قىل باشىڭ، جانىڭ فىدا.
ساقى ئالب كەل قەدەھى يار ئىسەڭ،
مېھر ۋەفا شەرتى بىلە بار ئىسەڭ.
ئاغزىمە جان يەتتى داۋا قىل ماڭا،
ۋەدە نىچە، ئەمدى ۋەفا قىل ماڭا.

توققۇزىنچى ماقالات ئىشىق ئوتى تەئرىقىدا

شۇئەلىسى بالا سەھراسىنىڭ لالەلارى ۋە ئەخكەرى بالاكەش كوڭۈلىلەر پۇرگانەلارى
دۇرۇر ۋە مەھەت قارا شامى ئەنىڭ تۇتۇنى ۋە بۇ شامنىڭ مۇھىتىرى كەۋكەبلەرى ئەنىڭ

ئۇچقۇنى دۇرۇر، ھوسىن ئەنۋارىكىم مۇنچە ئوتقا بائىس، ئەنىڭ بەرقىدىن لەمئەئى ۋە مۇد-
چە ھارارەتتە مۇجىب، ئەنىڭ قوياشىدىن ئەشىئە دۇرۇر:

(مەسنەۋى)

ئادەمى خاكىنى چۇ سۇبھى ئەلەست،
ئەيلەدىلەر رۇھ مەيى بىرلە مەست.

ھىكمەت ئىلكى بىرلە تۇپراغىنى،
تۈزدىلەر ئانداغكى ئىرەم باغىنى.

قايسى ئىرەم، رەۋزەئى خۇلد بەرىن؟
رەۋزە نەكىم؟ جىلۋەئى ھورى ئەيىن؟

ھەر گۈل ۋە ھەرلەلە بۇ باغ سەھىدىن نەمۇ قىلىۋر:

(مەسنەۋى)

قامەت ئولۇب سەۋسەنى ئازاد ئاڭا،
بەلكى سەھى سەرۋى ئىلە شەمشاد ئاڭا.

ھوسىنى تەئىرىفى فەلەك ئەۋراقىغە سىغىماس ۋە سەباھىتى تەۋسىقى جاھان سەفھىغە
گۈنجايمىش تاسماس، زار بى ناۋا بۇلبۇلى بى مۇددىئا، بۇ گۈل ھوسىنى تەماسىدىن ھەيرەتى
ئاشتى، ۋە ئىشقى شەرارەلىغ شونىلەسى ھۇشى دىماغىغە تۇتاشتى:

(بەيت)

چۇ ئىشقى نۈكتەسى دەرمەن ھوجۇم ئېتەر ئۇششاق،
نەچۈككى دەرس دەر ئېلىگە بولۇر قەرىن غەۋغا.

ئىشقى شەرارەسى ۋۇجۇدى خەرىمىن ئورتەدى ۋە فۇرقەت توندىبادى كۈلىن كوككە
ساۋۇردى:

(مەسنەۋى)

كەلدى چۇ بۇ ھىرقەتى مەھرۇملۇق،
بولدى ئەيان ئاشقى ۋە مەشۇقلۇق.

ئىشىقىم ئوتلۇغ زەبانەسىن چەكنى، ئاشىق داغى دەرد غايىتى ۋە شەۋق نەھايىتىدىن
شەكەستە ھال بەلكى گۈڭگى لاللىغ يېرىگە يەتتى:

ئىشىق نە ئوت ئېردىكى قىلغاچ ھۇجۇم،
دەرد شەرەر بولدى سۇپەھرۇ نۇجۇم.
ئەقىل جەننىدا سىۋاد ئەتتى فاش،
روھ كوزىدىن داغى ئاقىزدى ياش.

دەير فازاسى بۇ ماجارا گۇفتىگۈيىدىن خالى ئېرمەس ۋە كەئبە ئەرسەسى بۇ غەۋغا
ئاللاسىدىن بېرى كورۇنىس، گاھا مەي شوئەلىسى سەنەم يۈزىدىن زوھۇر قىلىۇر، كەئبە
سۈككەنى ئىشىق تۇغىيانى زورىدىن مۇسەھەق ئەۋراقىن ئول شوئەلى شەرارەسىدە كويىدۇرۇر،
دەير مەئبەدى ۋە كەلىسا مەسنەدى ئىمان سەججادەسى ۋە ئىسلام خىرقەسىدىن خۇبىراق،
بەلكى مەھبۇبىراق كورۇنۇر:

(بەيت)

بولماسە ئول بۇت قاشى مەھرابىم ئىچرە جىلۋە ساز،
قىبەلغە كافىرمەن ئەر باش ئىندۇرۇپ قىلسام ناماز.

دەرد جۇشىشى غايەتسىز ۋە ئىشىق سوزىشى نەھايەتسىز:

خىرقەتى تەقۋانى قىلىپ ئىتقە جۇل،
رۇقئەلارى ھەرسارى جۇل ئۇزىرە گۇل.

سەنەم خەيلىن سەمەد خىتابىغە لايىق كورمەك ۋە سۇجۇدىدىن تەفاخۇر كورگۈزمەك،
مەھراب گۈشەسىدە كوفى ئورناتماقدىن سەججادە ئۈستىدە بادە چەكەك ئىشىق تەئرىفىدەكم
كارىدۇر مەكتەب ئېرمەس ۋە مەتائىدۇركىم ۋە راسەت شىۋەسىدىن فەرد ۋە ئازاددۇركىم
كەسب بىرلە قولغا كەلمەس ۋە تەقىلىد بىرلە مۇيەسسەر بولماس:

(مەسنەۋى)

ئوت سالىبان گۇلىشەن ئارا گۇل بىلە،
مەيىكەدە گۇنچىن يارۇتۇپ مۇل بىلە.

باغ نەۋاقتى كى گۇلدۇر بۇ گۇل،
كۇنى قاچان ئاگاھكى نەمۇلدۇر، بۇمۇل.

روھ بۇ گۈل سارىغە پابەست ئولۇپ،
جان داغى بۇ گۈل ئىسىدىن مەست ئولۇپ.

ئەقلى شەخسى مۇختىلفۇلھال دۇرۇر ۋە مەسىخ پامال:

(مەسنەۋى)

ئاشىق ئوزىن كى دىسە ئاشىق ئىبەس،
بارچە كىشى ئىشىقدا سادىق ئىبەس،
ئوزنى تەكەللۇق بىلە غەمناك ئېتىب،
مانەمى يوق لىك ياقا چاك ئېتىب.

بۇ نەۋى ئاشىقلىق شۈەسىدىن مەقسۇد گۈلى ئاچىلماس ۋە مۇراد غۇنچەسى قولغا
كەلمەس. خوشا ئول زاتلارنىكىم ئوزلۇك قەيدى ۋە خۇدئەمالىق بەندىدىن خالى، فەنا بەر-
قىدىن ۋۇجۇد خىرمەنى نابۇد ۋە ئىشىق شەرارەلىغ شونلەسى دۇددىن ئەيشى نشات يولى
مەسدۇد:

ئوزلىگىدىن ئىشىق ئانى پاك ئېتىب،
بەلكى فەنا ئوتغە خاشاك ئېتىب.

دەرد ئاسراماقدىن رۇخسارەسى سەرىغ ۋە ئەشك ھۇجۇمىدىن كوزى
قانلىغ، ئېرىغ، ئاھ چەكمەكىدىن فىنغان تارتىماق ۋە نالە ئەيىلەمەكىدىن
قان يىغىلماق، چەرخ كەسى جىسمى سەراسەر تۇگان مەھىتى شامىغە تانۇق، ھەر
تۇگان كوگىلى كوزگۇسى غەيىرى نۇقۇشىدىن ئاتىل ۋە روھى مەرتاتىدىن ئەغىيار نەقىشى
زايىل، دوست خىيالدىن لەبرىز ۋە مەھبۇب ۋىسالى ھەيرەتىدىن مەملۇ، قايسى تەرەپكىم
ئاگسا بارىب نەزەرى دوست جامالى بولۇبان جىلۋەگەر، بەلكى بولۇپ ئوزلۇگى ھەم بىر
تەرەپ كوزكى سالىب بار كورۇپ ھەر تەرەب، (بەيا ساقى شارابى رىمز جامىكى ئەزدىن
پاك شۇيەد نەقىشى ئەۋھام بەر ئايەم، تاز خۇد ئەز شىشە چۇن مۇل سەرايەم).
”قۇلۇ ۋەللاھۇ چۇ قۇلقۇل“.

ھىكايىتى شەيخ ئىراقى، شامدا ھوسنى شەمى جامالىن
كورگەچ پەرۋانەدەك تۇتاشقانى:

ئولكى فەنا كويىغە باقى ئىدى،
فەخىرى زامان شەيخى ئىراقى ئىدى.

كوڭلى ئەنىڭ مەخزەنى ئەسرار ئىشىق،
نۇتقى ئەنىڭ ئەبرى گوھەر بار ئىشىق.

سۇبەي ھالىتى ئېردىكىم شام سارىغە ئەزم قىلماق جەھەتتىن چىقتى ۋە شام سەر-
ھەددىغە يەتتى، شام ۋالىسى ۋە ۋالى شام شەيخ ئىستىقبالغە شۇرۇد كورگۈزدى، شەيختە
ئول خەپل چۇ ياۋۇشتلار، بارچەسى مەركەبلەردىن تۇشتلەر، ئاياغىن ئۇبمەكدىن تەزەررۇد
قىلدى ۋە سالامىن ئەيلەمەكدىن تەھىيەت نامەسىن ئوقۇدى.

بار ئىدى ۋالىغە بىر ئانداغ ئوغۇل،
كى ئاڭا يۈز مىسر شاھى ئېردى قۇل.

لۇتپ - مەلاھەتدە جاھان ئافەتى،
دەبە جاھان ئافەتى جان ئافەتى.

شەيخ ئانىڭ سارىغە نەززارە قىلدى. ۋە نەززارە ئەيلەمەكدىن بەخۇدانە يىسقىلىدى.
شەيخ ۋۇجۇدىن ئىشىق شەرارەسى ئورتەدى. ۋە ھىجر بەلالىغ شەئىلەسى پەيكەرى خا -
كىستىردىن فەلەككە يەتكۈردى. تىترەبان ئورتەنمەكدىن بولدى فاش، پاكلىغى ئېلىگە
نىچۈكىكىم قۇياش، شاھ كوڭلى بەھرىدىن ئىخلاس تەلاتومى مەۋج ئوردى ۋە شەھزادە
داغى ئىستقاد سىلكىگە كىردى، بويۇنسۇندى، ئىشىق ھەقىقىتىنى گەر ئوتتۇرۇدا كور، خۇاھ
ئانى كوزگۈدە كور، سۇدا كور.

چۇن غەرەز ئول ھوسنىغە بولدى شوھۇد،
كوزگۇ ۋە سۇغە ئارادا نەۋۇجۇد.

ساقى ئولۇبەن، ماڭا تۇت جان سۇبى،
ساقى ۋە پاك ئۇبىلەكى ھەيۋان سۇبى.

تا، ياقا ۋە كوكسۇم ئىتىپ چاك، ئىچەي،
ھەر نىچەكىم بولسا تولا پاك ئىچەي.

ئۈنۈنچى ماقالات راستلىق تەئىرىفدە

كى ۋۇجۇد ئوبىي بۇ تۈز سىتۇن بىرلە بەرپاي ۋە ئول ئوي شەبىستانى ۋە مەبەدە
بۇ شەمەئى ئەنۋار مەجلىس ئارايدۇر ۋە ئەگرىلىك نەفىسداكىم ئەگەر ئەگرى كىشى
زۇلفىدەك سەبەبلەر يۈزىدە يەر تۇتاركىم باش كەسكۈلۈكىدۇر ۋە ئەگەر ئەزىدەھادەك
گەنج ئۈستىدە ھەلقە ئوراركىم ئولتۇرگۈلۈكدۇر:

ھەر كىشىكىم تۈزلۈك ئېرۇر پىشەسى،
كەجرۇ ئىسە چەرخ نە ئەندىشەسى.

نەي تۇز ئۇچۇن ئىستەر ئۇنى ئەھلى ھال،
چۇن تۇز ئىمەس ئەگرى، كورەر گوشمال.

سەنانكىم تۇزلۇك جەھەتتىن سەر بەلەند دۇرۇر ۋە كەمەند ئەگرىلىك بائىسىدىن
خار ۋە نەزەند. شەمىكىم راستلىق سەبەبىدىن مەجلىس ئارايدۇر ۋە تۇزلۇك جەھەتتىن
رەۋنەق فەزاي، ئەگرىلىك تەركىن تۇتماق ۋە راستلىق يۈزىدىن ئىش قىلماق.

تۈزمەسە مېھرابىنى ئەھلى نىياز،
ئەگرى باقب راست ئىمەستۇر نەماز.

پەرى چەھرەكىم قامەتى نەخلى لەتافت چەمەنىنىڭ نەخلى شەمشادى ۋە قەدرى
نەھالى سەباھەت گۈلشەننىڭ سەرۋى ئازاددۇر. ۋە راستلىق جەھەتتىن ئۇششاق ۋۇجۇدى
خىزمىتىگە بالا شەرارەسن ئۇرار ۋە غەملىك پەيكەرنى ئىشقى ئالەم سوز شوئىلەسىدىن
ئورتەر:

چەكمەسە تۇز سەرۋ خىرامانىنى،
ئاتماسا تۇز ناۋەكى مۇگانىنى.
ئويناماغاي جانىنى ھەر زار ئاڭا،
بولماغاي ئېل كوڭلى گىرىفتار ئاڭا.

ئولىكى سۇلايمان ئىدى، ئاتى ئانىڭ بەھىر نەبۇۋەت دۇررى، زاتى ئانىڭ سەلتەنەت
مەسنەدىدا ئارام تۇتتى ۋە ئامارەت كىشۋەرىدە كوڭۇل ئاۋۇتتى. جاھان ئەقالىمى كىشۋەرى
ۋە رۇبىئى مەسكۇن مەمالىكى سەرىدە رىياسەت ھوكىمىن سۇردى. پەرىلەر خەيلى ھوكىمى
ئىھاتەسىدىن بويۇن تارتالماس ۋە توپۇر ئەسنافى ئەمرى قەبزەسىدىن چىقالماغى مۇمكىن
ئېرمەس ئېردى. قەبزەئى ھوكىمدە جاھان كىشۋەرى ئەمىرىغە ئىنسان ۋە دىۋ - پەرى
سۇبھى نەسىمى فەرمان بەردارلىغ رەسمىن تۇتتى ۋە فىرۇز پەيكەر خاتەمى خۇسۇسىيە -
تىدىنكىم دىۋ - پەرى گۇرۇھى ئەمرى ئىمتىئالىغە تەخەللۇق كورگۈزمەكدە ئاجىز ئېردىكى،
چۇنانچە كوڭۇلدۇر ئول پەرىنىڭ ئىشقى مۇلكىنىڭ سۇلايمانى، كىبار ھەم ئاھ دىن
ھوكىمدە ھەم داغدىن خاتەم. تەخت پايەسى "ئەسلۇھا سابىتۇن ۋە فەرئۇھافىسسامائى"
شەجەرەسىدىن مۇرەككەب ۋە روز ئەفرۇن، جانابى ئەۋرەڭگى "نەسىرۇن مەسنەللاھى ۋە
فەتھۇن قەرىب" نەججارى ئاكىدىن مۇرەتتەب، تاجى گەۋھەرى نەبۇۋەت بەھرىنىڭ
دۇررى نايابى ۋە ئەفسەرى جاۋاھىرى، مەئرىپەت مەئدەنىنىڭ لەئىل جاھانتابى:

بارگەھى تارۇم ئەخزەر كەبى،
خەيلى بۇ تارۇم ئوزرە ئەختەر كەبى.

ئاڭا داغى گەردىشى چەرخ بەرىن،
سەلتەنەت ئىچرە بېرىپ ئانداغ نىگىن.
ئول نىمەكىم ھەركىشى جانلىغ تاپىپ،
ھوكىمى ئەنىڭ بىرلە راۋانلىغ تاپىپ.

بۇ خاتەم خاسىيىتى ۋە بۇ نىگىن فەۋئىدى خۇتۇتى راستلىغىدىن ئېرىدىكىم تۈزلۈك ئايىنى ۋە راستلىق روسۇمىدىن جالالت كىشۋەردە نافرەزى فەرمان ۋە ئەمارەت مەسنەدىدا ھوكىران بولدى. جاھان ئەقالىسى كەۋكەبەسى ئاۋازەسىدىن تولىدى. ھەر ئادىمىكىم راستلىغ غەۋرىغە يەتەك تىلەگەي ۋە ھەر جىنى تۈزلۈك تورغە يىتتىشەك تەمەنناسىن قىلغاي، ئىككى قىسىمدۇركىم زىكر قىلىنۇر. ۋە ئىككى نەۋئىدۇركىم تەفسىل رىشتەسىغە چىكى! ۋر. بىرى بۈكى: تۈز بولسا كىشىنىڭ سوزى، يوق سوزىكىم ھەم سوزى ھەم ئوزى. بىرى بۈكى، يالغاننە تەئەسسۇف تىغرى دىگەي سوزى. تەكەللىق بىلەن شەقتە ئولكىم بەھسۇددىن باشقا ئېرمەس ۋە ياخشىلىقتىن ئوزگە كورۇنەس: "قەۋلۇھۇ تەئالا ئىسنىللاھ يۇھىبۇسسادىقن":

بەھىنى نۇتق نىگىرەد دۇرۇغ رەۋنەقى راست،
بىشۇست شۇي نەگەردەد سىندىرۇي ھەبەش.

ۋە شەقتى سانى ئولنەۋئىدۇركىم ئېھتىيات تەرىقىن تۇتۇلۇر، ۋە جەزم رىئايىتىن قىلىنۇركىم ھەر سوز ۋە ھەر كالام ئېھتىيات جاۋاھىرىدىن مەملۇ ۋە راستلىق زاۋاھىرىدىن لەبىز، ھەركىشى يالغاننى دىسە ئادەملىكى قەيەردە بولغاي؟
كاشكى بۇ دەۋراندا ۋە بۇ ئاۋان خۇجەستە فەرچام ۋە بۇ ئەھدىنىكۇ سەرەنجامدا كىم نەبىر ئادىمى تاپىلغاي راستلىغ خەلىئەتدىن مۇزەببەن ۋە نە بىر ھەمدىمى مەۋجۇد بولغاي سەداقەت كىسۋەتتىن مۇرەسسە، كى كىزىپ سارىغە ئېرتىسكەپ كورگۇزمەكىدىن سىدىق قەۋل جەھەتتىن ئىھىراق تەرىقىن تۈزمەك، ھەنگامىكى چىن سوز ئورنىدا قاشى ئوزرە چىن ۋە چىن ئەھلىدەك كوڭۇل قوزغاماق ئائىن. كىمىكى بۇ دەۋراندا قىلۇر راستلىغ، يوقتۇر ئىشى غەيرى كەم كاستلىغۇدۇر. چۈكەجلىككە قىلۇر ئىقتىزاسىن تىلەسەك راست ئىسەستۇر رىزا. دەھر پۇر فوسۇن ۋە چەرخى بۇقەلمۇن راستلىغ ئائىنىدىن مۇئەررادۇر ۋە تۈزلۈك رەسىمدىن خۇبەرراكىم زامانە ھادىسە تۇندىدادىدىن ئېرمەس.
"ئەزخۇمى گەردۇن مەھەببىيا شەۋ بەئىمائى بالا تىسىر مېباشەت، بىشارەت غايىى ئەبىرۇ كەمال".

سىدىق قەۋل تەئىرىقىدەكىم سوز سۇرمەكىدىن تۈگەنەس ۋە نۇكتە پەزدازلىق شە-
ۋەسىن تۈزمەكىدىن ئىتتام تابماس.

دۇرراچنىڭ يالغاننى چىن ئورنىغا ئەيتۈرىدىن ھادىسە نامىغا تۇشكەندە چىن سوزىن شىر يالغان ساغىنىپ پەريادىغا يەتمەگەنى ۋە ئەنى بالا دامىدىن خالاس ئەتمەگەنى:

بار ئىدى بىر بىشەدە بىر تۇندى شىر،
ۋەھشەت ئارا كوك ئەسەدىدەك دېلىر.
تىشلەبان ئول مايەئى پەيۋەندىنى،
ئاغزىدا ئاسرار ئىدى پەرزەندىنى.

تاكىم مور خەيلى بالاسىدىن ساقلاغاى ۋە بۇخەيل ئاللاسىدىن ئىمىن بولغاى. ئول بىشە گۆشەسىدە دۇرراچى بار ئېردىكىم ۋەتەنى مەلۇفى ۋە مەسكەنى مەنۇسى بۇ بىشە گۈنجىدە ئېردى، دائىمۇلئەۋقات شىر ۋەھمىدىن مەغمۇم، ھىزىر ئەۋھامىدىن غەمكىن، شىركى بالاسىن تىشلەمەككىن بىشە گۆشەسىغە كىرەر ئېردى.

يەتكەچ ئەنىڭ باشى ئۈزە ناگىمان،
«فرر» ئىتە ئوچسا ئىدى ئول ناتاۋان.
ۋەھم ئىلە سېسكەنمەك ئولۇب شىر ئىشى،
ئولتۇرۇر ئېردى بالاسىغە تىشى.

شىر كوڭلى بۇ غەم جەھەتتىن غەمناك ۋە بۇ ماتەم بائىسىدىن خەۋفناك ئېردىكىم نە نەۋىسى چارە سارى ئىلىك ئۇزاتقاى ۋە نە يەڭلىغ چارەسازلىغ رەسىمىن تۇتقاى، ئاخىرۇلئەمر دۇرراچ سەداقتىغە كوڭول قويدى، دوسلۇق ۋەئىدىسىن قىلا باشلىدى:

ۋەھمىنى قوي ھەمدەم ھەمرازىم ئول،
ئەيىش تەرەب ۋەقتى ناۋا سازىم ئول.
مەن داغى لەھنىڭ ئىشتىب شاد ئولاي،
نەغمەڭ ئىلە قاينۇدىن ئازاد ئولاي.

شەرت بۇ، بۇلا ئالغايىكىم گەزەندىسىنىڭ سارىغە جەۋر ئىلىكىدىن ئۇزاتۇر ۋە زۇلم چەڭگىن ئافىتىڭ ئىتەكىگە ئۇرار:

لۇتق قولىن جانىڭە ھەمدەست ئىتەي،
خەسىمىنى بىر پەنجە ئىلە پەست ئىتەي.

دۇرراچ داغى ساداقەت يۈزىدىن شەرت ئاغازىن قىلىدى، ھەر ئىسكاۋ دوستلىغۇ قەيدىغە باش كىيۈردى. كۈنى ئېردىكىم دۇرراچ قاناتى ئاۋازەسى يەتتى ۋە دام رىشتە - سىغە مۇبتالالىغى مەئلۇم بولدى. شىر ئالشان بىلدىكىم خەسىبى ئەنىڭ سارىغە يەتمەش بولغاى ۋە سەيپادى دام رىشتەسىغە تارتىمەش، ئىفتىشاش كورگۈزمەككىدىن دۇرراچ ئالغە قەدەم قويدى، كوردىكىم كىزىدىن ئوزگە ئېرمەس. شىر نەسپەت ئاغازىن قىلىدى. ۋە

كېزىپ تەركىن تۇتماق مەسلەھەتسىن تۇزدى. ئەمما دۇرراچ سەمىمە قوبۇل تۇشىدى. ۋەقت ئېردىكىم دۇرراچ ئاياغىغا دام رىشتەسى چىگىلدى:

قىچقىرىبان دام ئارا ئول مۇبتالا،
 نىچە دىدى تاب منى تۇشتى بالا.
 شىر قۇلاغىغا يىتىب ئول ماقال،
 سەۋىتىنى دائىمىدەك ئەتتى خىيال.

ئەگەر بىلىك سەبەبىدىنكىم بۇ نەۋىي بالا دامىغا مۇبتالا ۋە ئەسىرى ھەلەتەسى رىشتە بالا بولدىكى كىزىپ تەركىن تۇتماق ۋە سىدىق تەرىپىغە ئىرتىكاپ كورگۈزمەك:

ساقى ئالىب كەل قەدەھى دىلپەزىر،
 ئەيلە منى جۇرئەسىدىن شىر گىمىر.
 بەزىمنىڭ ئەسبابىنى قىلغىل نەسەق،
 ھازىر ئىتىب سىخ، كەباب، تەبەق.

ئون بىرىنچى ماقىلات

ئىلىم سىپەھرىنىڭ بەلەند ئەختەرىلىغى

كى جەھل تۇنىن يارۇتماق ئۇچۇن "ئەيىن" قوياشىدىن ۋە "لام" ى ئايدىن ۋە "سىم" ى ئەنچىمۇدىن نىشانە ئەيتۇر ۋە جەھل شامى تىپىرە مەنزەرلىغىداكىم، غەفلىت چاھىنى زالالەت كىچەسىدە زاھىر قىلىپ بۇ كىچە شاقاۋەتدىن فەسانە ئەيتۇر ۋە ئالەمنىڭ باۋۇجۇد فالاكەت قوياشىدەك سەر بەلەندىلىغى ۋە جاھىلنىڭ باۋۇجۇد گەنج - مال تۇپراق ئارا نەزەندىلىغى:

(مەسنەۋى)

دەھر ئىشى تا خەلق ئىلە بولمىش سەتىز،
 خار دۇرۇر ئالىم ۋە جاھىل ئېزىز.
 تاكى جاھان زۇلمىنى قىلىش پىسەند،
 يەرگە تۇشەر مېۋە، ياغاچ سەر بەلەند.
 رەزىلغە رىفئەت، بىلىك ئەھلىغە رەنج،
 تاغ ئۆزە خار، يەر ئاستىدا گەنج.

"ئەللىمىمۇ ئىززۇن فىددۇنىيا ۋە شەرەفۇن فىلىئاخىرەتى" ۋارىددۇر. ئەنىڭ

شەندە "ئولمىئى ئۈمىتى كە ئەنبىئى بەنى ئىسرائىل" نازىلدۇر كىم ئىلىم كىم ماشائىل، مەھافىل شەرايىم ئەبۇ سەلىللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەلىلەم كىم زالالىت "ئىنى تىپەرەلسى مەھابىتى ۋە جاھالەت كۇفرى قارانغۇلىقى تولى ناھايەتسىزلىغى ئارا سىدايەت سەرمەزە-زىلغە يەتكۈزۈر ۋە نىجات مەھەللىسىغە ئىلتار:

(نەئىت)

يۈز نەئىتىم ئاڭا كىم خۇلقى كېرىم ئېردى فەنى،
يەئىنكى كېرەم كانى رەسۇلى مەدەنى.
مۇنداغ دىدى ئىلىم ئەھلىنى ئەيلەرگە غېنى،
"مەن ئەكرەمە ئالىمەن فەقەد ئەكرەمنى".

ۋە بۇ داغى ئول شەئى مەھەلى رسالەت ھەدىسۇر. ھەر ئادەم كىم ھەزرەتى سەمەدىيەت تەئالا ۋە تەقەددەس جەللە سۇلتانۇھۇ ئازادەلارى سارىغە كوز سالماق تىلەگەي ۋە بۇ گۇرۇھسى ئەھلى نىجات تەرىپىگە يەتمەك ئىستىگەي ئىلىم تەلەبەسى جانىپىغە نەزەر سالغاي ۋە ئەھلى ئىلىم ھوزۇرىغە باش يەتكۈرگەي، خوشا ئازادەلارىكىم:

(مەسنەۋى)

ئېگىندا ئەۋراق كىتابى ئانىڭ،
قىلغالى تەھسىل شىتابى ئانىڭ.
ئاچ ئىتىبان قارنىنى مۇھتاجلىق،
تۇئىمەغە مۇھتاج ئىتىبان ئاچلىق.

زەۋق غايىتى ۋە شەۋق نەھايىتىدىن ھەر كۈن بىر مەنزىل ۋە ھەر ئاي بىر شەھەر،
ماراھىلى قەتىن قىلماقدىن مەقسۇد سەررەشتەسىغە يەتمەك ئارزۇسىن قىلغاي، مۇراد
ساۋاھىلىغە يىتىشمەك تەماناسىن ئەتكەي، «ئوتلۇبۇل ئىلمە ۋە لەۋبىسىنى» ھەدىسى ئەم-
رىدىن غۇربەت تۇنى، شەرارەلىغ تۇتۇنى ۋە غېرىبلىغ كچەسى ئوتلۇغ فىغان ئىشتىغالىنىڭ
ئۇچقۇنى زەئىغلىق پەيكەرلىغە بالا شوئىلىسىن ئۇرماقدىن كوزى قانلىغ ئارىغ ۋە نەھىنى
جىسمىن يەئىس سەدومىدىن ئورتامەك بىرلە يۈز ھەپىن ۋە دەرىغ سۇبھى سەھايىغىن بۇ تە-
مەننا خۇتۇتىدىن مۇزەببەن ۋە شامى رەسائىلى ئەۋراقسىن بۇ مۇددەئى تەقىرىدىن مۇرەسسەد
ۋە مۇتەررەھ قىلۇر:

(مەسنەۋى)

سەير ئېتىب ئاخشامغىچە بى تۇشەئى،
چۈن بولۇب ئاقشام تۇتۇبان گۇشەئى.

نە تابىلىپ كۈندۈز ئانىڭ مەسكەنى،
نە بىلىنىپ كىچە ئانىڭ مەئىنى.

بۇ نەۋىي مۇجاھىدە ئىفراتىدىن ئومر فۇرسەتتىن ئولۇم تەھسىلىغە سەرپ ئەتىھەك ۋە
ھايات ئەيىمانى ئىلىم ئىشتىخالغە مەسرۇف ئەيلەمەك:

(مەسنەۋى)

غۇربەت ئارا ھالى ياماندىن يامان،
ھەرنە يوق ئاندىن يامان، ئاندىن يامان.

ئەجىز ئىككىنسىز ۋە فەقىر ئىقتىقار جەھەتتىن دۇرۇركىم ساراپا فەقىر ئانىدىن مەملۇ ۋە
ئاۋارەلىغ رەسۇمىدىن لەبىز، بۇ خەيل گۇرۇھى ۋە بۇ گۇرۇھ ئەنپۇھى ئارا بەئزىكىم ئوز
مەقسىدى قەسىرىغە تەلەپ كەمەندىن تاشلاماق، دەۋلەتى ئەبىدى ۋە سائادەتى سەرمەدىسىغە
يەتمەك بىرلە مەقبۇللۇق شەۋكىتىن كوتەردى ۋە ئىشتىھار ئەلەمىن سەرا تەھتىدىن فەلەك
ئەۋجىغە تارتتى:

(مەسنەۋى)

قەرنى ئىلە دەۋران تاپىبان ئىقتىران،
تا بولۇبان بىركىشى ساھىب قىران.
كوڭلى بولۇپ مەسكەنى مەئۇپى ئىلىم،
قەترە كەبى پەيكەرى دىيىپى ئىلىم.

كىمبىيا تەئسىر نەفەسى تەڭرى تائالا ھەمدى بىرلە مۇۋەششەھ ۋە ئىسۋى دەمى ئىزا-
ھى رەسول ئەلەيھىسسالام نەئىتىدىن مۇۋەزەھ، ئوسۇلى ئولۇمى كوڭلى مۇھىتىدا مەئانى گەۋ-
ھىرى يەڭلىغ مۇزەھر ۋە فۇرۇد قانۇنى زەمىرى كوزگۇسىدە پىنھان ۋە مۇستەتىردۇركىم ئايا-
غى تۇپراغى مەقاسىدى ئەئلا ئەرۋىجىغە پايە ۋە قەدەمى نەقىشى ماتالىب ئەقسا سەر مەنزىلىغە
مايە:

(مەسنەۋى)

نۇتقى ئىزھار مائالى قىلىپ،
زىۋەرى ئەسرارى مەئانى قىلىپ.
چۈن توكۇبان خامە شەقتىدىن قارا،

ئابى ھايات ئول زۇلمەتى ئارا.

نۇسخە سەۋدايى زۇلمەتى ئەنىك،
مەنى بولۇپ ئابى ھاياتى ئەنىك.

يەتتە فەلەك مۇشكۇلى رەۋشەن زەمىرى مېرئاتىدا رەۋشەن، ھەفتە زەمىن راز نېھانى
كوڭلى ئائىنىسىدە ۋازىبە ۋە لايىھىدۇركىم، ھەللالى رەمۇزى ئاسمانى ۋە كاشفى ئەسرارى نە-
ھاندۇر. مۇشكات دەقايىقى بەلكى داقايىق مۇشكاتىدىن زەمىرى رەۋشەن ۋە ھۇۋەيدا دۇركىم ۋە
راسەت سۇفەسىدا «ئەلئولۇماتۇ ۋە رەسەتۇلئەننىبائى» مادايىمىدىن زاتى مەدۇھ ۋە ئەننىبىيا
ۋە راسەتى سائادىتىدىن شارافەت مەھكىمەسىدا ئولۇى ماقامدۇركى:

(مەسنەۋى)

مۇشكۇلى ئەفلاك بولۇپ بى جەدەل،
بۇ ئەلنىك فېكرەتى ئالدا ھەل.

جۇملە رەقەم كىلىكىگە مەرقۇم ئولۇپ،
بارچە ئولۇم ئالدا مەلۇم ئولۇپ.

دىن ئىشىدا جەھل ھەۋا دافىئى،
ئۇيەلكى غەزالى ئىلە شافىئى.

يوقكى بۇ ئىسنەيىن ئارا سالىس دىبان،
بەلكى نەبى ئوزىگە ۋارسى دىبان.

ئەگەرچە كامال سېپەھرىنىك قۇياشى ۋە جامال ئاسماننىك مېر جاھانتاپدۇر. فەقىر
داغى بەر كامال، نە شام تونىمەسى ۋە نە سۇبھى تەمەتتى پەيدا:

(مەسنەۋى)

تۇرغە بۇ كىم جاھىلى قاتىل ۋەشى،
كورمەكى ناخۇش دىمەكى نى جۇشى.

دىبانەت ئەسەرىدىن بېرى ۋە ئادىمىيەت شىۋەسىدىن نارى، جاھالەت تەئىرىفىدەكىم
خەفغاشدۇر. تەۋفىق قۇياشى پەرتەۋىدىن ئارى ۋە دىن - دىبانەت ئەنۋەرى شەئشەسىدىن
مۇئەتتىل ۋە نارى:

(مەسنەۋى)

تۇر فەراق ئولكىم بۇ جاھالەت بىلە،
جەھىلى قوي مۇنچە رىزالەت بىلە.

چەرخ ئانى ساهىبى جاھ ئەيلەبان،
تابىئە ئاگا خەيلى سپاھ ئەيلەبان.

ئارى بۇ گۈنۈبىزى نىلى ھىسار ۋە بۇ تاق بۇقەلەمۇن نىسگار ئادەت دىرىنىدۇركىم،
رىزالەت مائىلار خەيلغە جالالەت تاجىن كەيدۇرۇر ۋە خاساسەت ئىكتىسابلار باشغە ئايالەت
ئەفسەرىن قويپار:

(نەزم)

زىنەققارە ئاۋاز ئايەد بىرۇن،
كى گەردۇن، دۇنەست، دۇنەستۇدۇن.

ئول زات ئالى دەرىجات ۋە ئول بائىسى فەۋزۇننەجاتكىم ئەھلى ئىلىم دۇرۇر. فەقىر
نەھايىتىدىن غەير ئىشكىگە تەۋەققۇ مەركەبىن سۇرمەس، جاناب ۋاجىبۇلۇۋجۇد دەرگاھىدىن
ئوزگەگە مۇھتاج بولماس، ئىمام فەخرى رازى بىلەن سۇلتان مۇھەممەد خارەزىم شاھنىڭ
ھامامدا ئاشنالغ شەمى يارۇغانى ۋە ئىمامنىڭ سوزىدىن سۇلتان ئىستىعمادى ئىلك يۇغانى:

(مەسئەۋى)

زۇھرەئى راز ئەھلىغە مەسنەد نەھىن،
دەھر ئىمامۇلئۇمەئى فەخرىدىن.

قىلدى چۇ خارەزىمنى ئارامگاھ،
كورمەكىگە كەلمەدى خارازىم شاھ.

شاھكىم جاھ غورۇرى ۋە جالالەت مەغرۇرى ئېردى، ئىمام مۇلاقاتغە قەدەم قويمادى.
ئىمام داغى ئىلىم شوكۇھى ۋە كامال جالالىتىدىن سۇلتان زۇلئىقتىدار بارىگاھىغە ئاياغ
يىتۇرمەدى:

شاھنى پۇشايىمان ئىتىپ ئېردى ئۇيات،
لك ئىمام ئەيلەمەدى ئىلتىپات.

ھار ئىدى ھامامدا بىر كۈن ئىمام،
شاھ داغى ھامماغە قىلدى خىرام.

بىر بىرلەرى بىرلە ئىختىلات ۋۇقۇئى ئاراغە تۇشتى. شاھ ئالجاناپ ئىنىبىسات يۇزد -
دىن تەكەللۇم ئاغازىن قىلدى:

(مەسنەۋى)

ئەيدى كى بولۇپ ئېل ئىلمىڭ ئىلە بەھرىۋەر،
ئەيت، قىيامەت ئىشىدىن ماڭا بىر خەبەر.

كىمول ۋە ئول مەنۋالدا ئىنسان باشىغە نى نەۋئى ئىش يۈز كەلتۈرگەي ۋە رۇستە -
خىز شورشى نە بەگلىغ زوھۇر ئەتكەي؟ ھۇماي ئالى مەقام ھەزىزى ئىمام بۇ نۈكتە تارا -
نەسىغە مۇئەرەننۇم بولدى:

(مەسنەۋى)

كىم ساڭا چۈن ھەشر سوزى كام ئېرۇر،
بىل ئاڭا مانەند بۇ ھاممام ئېرۇر.

ئاندا گادا شاھ بىلە يەكسان بولۇر،
شاھۇ گادا بارچەسى ئورىان بولۇر.

سۇلتانلىغ جاھ - جالالى ۋە ئالجاھلىق شەۋكىتى بەھبۇد ئېرمەس، ئەمما ئىلىم شۇكۇ -
ھى ۋە فەزل كامالى ئىكتىسابى خوباۋۇقدىن باشقا ئېرمەس، ۋە سود سەرمايەدىن ئوزگە
كورۇنمەس:

(مەسنەۋى)

ساقى ئۇشۇل بادەنى تۇتقىل مادام،
كىم كورۇبان سەجدەگە تۇشكەي ئىمام.

ئىچسە كىشى بولغاي ئاڭا خاك راھ،
ئەتمە خارەزىمكى، خارەزىم شاھ.

ئون ئىككىنچى ماقالات

قەلەم شەققىنىڭ گۇناگۇنلىغى ۋە ئەھلى قەلەمنىڭ بۇقەلەمۇنلىغى

قايسى خۇتۇت كىتابىغە شۇرۇد قىلماق، ئەئمال نامەسىغە مۇجىب قارالىغ دۇرۇر ۋە
كاتىبىغە خەت مۇبەتەللىغى ۋە قايسى ھۇرۇفخە رۇجۇد قىلماق سەھىفە رۇخسارىغە مۇجىبى
ئاقلىق دۇرۇر، راقىمىغە سەفد ئەۋراقلىغ:

(مەسنەۋى)

ئول نە ئەجەب پەيكەرى مەتبۇئۇدۇر،
كەم ئۇنى خۇشۋەقت مەسنۇئۇدۇر.

نەۋكى نۇقتىنى نۇكتە نىگارەندىسى،
تىرناغى مەنزەر رەگى خارەندىسى.

قۇش دەك بولۇپ ۋەزىنى نەمۇدار ئاڭا،
نۇكتە ساچىپ ھەرسارى مەنقار ئاڭا.

بەلكى مۇشكىبار قەلەمى كافۇر كىردار سەفەھە غە رەقەم قىلغان مەۋزۇن ئادالىغ مەزمۇنى
ۋە شىرىن ئەلقالىغ ھەدىسى كۈتۈبىن چەرخ ئەتلىسىدەك فەقەرەت ئاداسىدىن رەۋشەن
سۇۋاد، مۇئجىبە ھەرەكاتى تەزىيىدە كىم سەراپا بالاغەت رەشەھاتىدىن مەملۇ ۋە غەير مۇئ
جەم نىگارىشى تەرتىبىدە كىم ئەرش مۇئەللا زىلۋجەسى يەڭلىغ ساددەرۇ ۋە فۇقەھادا
فاتىرى ۋە مۇشكۇلات رەسايىلى نوقۇشى ۋە مەنتىق ئۇنۋانى سانايىسىنىڭ دۇررى ۋە نەھۋ
ئۇلۇمى بەھرى سەمن گەۋھىرى كىلكى رۇتبۇللىسان ئەنگۈشتەرن مەنزەر رىشتەسىغە چىگە -
لۇركىم، راستلىق چىمەننىڭ جەدۋەل خۇتۇتدەك سەرۋى قەدلەر قامىتى بەنەقشە تەررەسى
يەڭلىغ ئېگىرى نازاكەت گۈلشەننىڭ ساددە يۈز گۈللىرى بايلار شەئىرەنى گۈلگۈنەسىدىن
زىنەت ئەفزايدۇر. ۋە "لام" لارى گىسۋىي تەررەسى مەرغۇلەسى كەئبە لىياسى يەڭلىغ
ماتەم ئىنشاكىم زەۋق ئەنگىز شۇئەرا ئەبىياتى، ۋە شەۋق ئامىز شائىرلار غەزەلىياتى، تەھرىر
رى فۇرقەت تۇنى دۇدەسى ھەركەتتىن دەردلىغ كىكۈل خۇنابەسىن كوز جۇيبارىدىن ئاقە -
زۇر ۋە غەرايىبىراق بۇكى مۇمكىن ئاقالىمى خەتتەسى قەلەم ئەھكام ئىھاتەسىدىن چىتقىماق:

(مەسنەۋى)

لەۋھىدە ھەر نەقىشكىم بولمىش رەقەم،
يازغۇچى بىر بىر قەلەم ئولمىش فەلەم.

مۇنچە شەرەفكىم ئاڭا مەۋجۇد ئېرۇر،
كاتىبى مەردۇد ئۇبىلە مەقبۇل ئېرۇر.

بەزى مەفتىسى ئېھتىياتى ئاندىن ۋە قەرزاقى شەرائىئە ئەنجام رەۋدىشى داغى ئاندىن
ئايرو ئېرمەس ۋە بەزىكىم سەراپا ئېھتىيات جاۋاھىرىدىن لەبىرىز ھايا ۋە بەزى سەراسەر
رىشتەت لەۋسىدىن نامەسى قارا:

(مەسنەۋى)

خامە ئۇچۇن دودە ئەسەر ئەيلەبان،
 دوۋدەسى ئالەمنى قارا ئەيلەبان.
 كىياكى ئۇلۇس ئورتەمەكىگە ئوتۇن،
 ئوتكەرب ئول ئوتنى فەلەكىدىن تۇتۇن.

پارە جەھەتتىن غەمكىن ئولتۇرۇپ، ئۇجىب كوڭلى كوزگۇسى ۋە دىلى مىرئانى، ماينى رەنج ۋە تەئەب. ئەمما ئول زاتلارنىكىم ئاراستەئى زاۋاھىر ئېھتىيات پىراستەئى خۇررەم ۋە ئىنبىساتدۇر، خامەسى زەبانى ۋە زەبانى خامەسى ئەزىمەت تەھرىرىدىن ئوزگەگە مايىل ۋە فەزىلەت تەقىرىرىدىن باشقەغە قايىل ئېرمەس. ئەمما بەئزى نەزاكەت دىسار نازىملار زەرا-يىقىنىنىڭ تەبىئى بەھرىدىن ساچمىلغان مەئانى دۇرلارى ۋە فەسائەت شوئار شائىرلار زەمىرى بۇرچىدىن تۇلۇۋ قىلغان مەزامن ئەختەرلەرنىڭ دۇررى تەھرىرىكى ۋە تەھرىرىكى كىياكىدىن ۋەرقى يۈزىدە نىگارنىش تابقان خەتتى زىبا ئەرۇسى مەھبۇبلار رۇخسارەسى ئوزرە خالى ھىندۇ يەڭلىغ مۇشكىتەر ۋە زۇلماتى سۇادىداكىم سوز ئابى زىندىگانى بەلكى مەئانى ھايات جاۋدىدىن مۇبىتەر خىزرى راھى، كىياكى ئىسكەندەرى ئىياكىدىن كامىياب، ھەر قەتەرەسى ئالەم - ئالەم سوز دۇررىنىڭ بەھرى ۋە مەئنى بەھرىنىڭ گەۋھىرى:

(مەسنەۋى)

ھىجر قارا شامىدا سۇبى نىجات،
 زۇلمەتى فۇرقەت ئارا ئابى ھايات.

ھەر ئادىمىكىم راستلىق جەھەتتىن قەلەم تارتقاي ۋە خامە يەڭلىغ تۇزلۇك سەھىفە -
 سىغە ئىلىك تۇتار.

تەڭرى نەسب ئەيلەب ئاڭا شادلىغ،
 بەرسۇن ئۇلۇسىدىن خەتتى ئازادلىغ.

خامەسىنى سەفە تاراز ئەيلەسۇن،
 سەفەسىدە سەھۋەنى ئاز ئەيلەسۇن.

ياقۇتنىڭ ھوسنى خەت جەھەتتىن دەرۋىش پادىشاھ قاشدا تەئىزىمى ئارتقانى ۋە
 قەلەم رۇ سۇادىنىڭ ئەھلى ھورمەت رەقەمى ئانىڭ سەھىفەئى ھالىغە تارتقانى:

(مەسنەۋى)

ساقى ئالب كەل مەيى ياقۇت رەڭ،
 قۇي! مەن ئاۋارەغىچە بى دەرەڭ.

تۇت ماڭا ئول بادەنكىم قۇت ئىتەي،
كارىمى بارىڭنى ياقۇت ئىتەي.

ئون ئۇچۇنچى ماقالات

ساھابىدەك نەفەئى رەسانلار بابىدا

كى ئەرەقى پىشانە بىلە رەياھىن زىبالارى باشغا گەۋھەر فەشان بولۇرلەر ۋە بولۇت ئارا بەرقدەك خەندانلىق يۈزلەرىدە پەيدا ۋە شەبنەم توکۈلگەن چىماردەك ئابىلەئى كەنى دەست بىرلە يەرگە پەست بولغان خەس ۋە خاشاكنى سىراپ قىلۇرلەر ۋە چىماردەك دىل - سوزلۇقلارى ئەھۋاللىرىدا ھۇۋەپىدا:

(مەسنەۋى)

ئى بولۇبان سۈبھى كەبى سىم فاش،
مەھرىڭ ئولۇب ئام، نەچۈنكىم قوياش.

سۈبھى كەبى خەلق يۈزىگە كۈلۈب،
چەرخ كەبى ئېل باشخە ئويۇرۇلۇب.

ھەزرىتى سەمەدسىيەت تا ئالا ۋە تەقەددەس جەللە سۇلتانۇھۇ، ئەئىناق ئەزەلى ۋە ئەل - تىناق لەمپەزەلىسى خۇاندىنكىم شەيئى ئەزئەشيا ۋە زەررەئى ئەزەررات ئۆمىد رىشتەسىن فەزلى كەرەمىدىن ئۆزىمەس ۋە نەۋمىدلىغ داغى يۈز كەلتۈرۈر. مۇر ۋە مار توئىمەسى بۇ دەرگاھى ئالجاھ كەرەمى مەزەرئىدىن ئۆزىگە مەزەرئىدە مەۋجۇد ئېرىمەس ۋە شىر، پەلەك توشەسى بۇ كارگاھى تەقەددۇس ئاباد ۋە ئىئاساس بەزلى مىرز بومىدىن باشقا مەۋزەئىدە قولغە كەلمەس. سائىر مەخلۇقات زۇمرەسىدىنكىم "ۋەلەقەد كەررەمنا بەنى ئادەمە" مەزمۇنىدىن ئىن - سان باشغە شەرافەت جەۋھىرى تاجىن تىكىتى ۋە تاجى قۇببەسىن ئايالەت گەۋھەر جاھان - تابى ئەشئەسىدىن مۇزەببەن ئەتتى ۋە داغى بۇخەيل گۇرۇھى ۋە بۇ گۇرۇھ ئەنبۇھى ئارا بەئزىكىم كېرىم سۇفىتى ۋە مەزھەرى جەۋۋاد سۇفىتى شەئشەئەسىدىن بەھرىئەردۇركىم ھەر بىرى ئۆز يېرىدە ۋۇجۇد خىلمەتەن كەيدى. بەدەن كىسۋەتەن كەبىجەكەدىن ئۆز مەھەللىدا ئارام تۇتتى: "خەيرۇنناس مەن يەنە نەفە ئۇنناس" مەزمۇنىدىنكىم سەخا تەرەقىدىن ئىلكىن يىغمادى. "شەررۇنناس، مەن يەزۇرۇنناس" كەلمەسىدىن بۇغز ھەسەد جانىبىغە رىغبەت قەدد - مىن قويمادى، جاناب ۋاجىبەتتە ئۆزىم كەرەمىدىنكىم غەير سارىغە تەۋقىئە مەركەبىن سۇرمەس ۋە زاتى ۋاجىبەلۇۋۇجۇد لۇتقى ئەمىدىن ئەغىيار دون شۇئار جانىبىغە ئومىد رەخشىن چىك - مەس، ئىقبالى ئافتابى ئىدبار كىسۋەتى زەللەتەدىن قۇتۇلغاي، ۋە سائادىتى ئەختەرى سەئىد ئەكبەر بۇرچىدىن تولۇد ئەتكەي، ھەردەم ۋە ھەر نەفەس دەۋلىتى ئىزدىيادى مەلۇم ۋە

شەرافىتى زىيادەتى مۇئەييەن كورۇنگەي. مۇرادى باسرىسىغە رەۋىشئالغ يەتكەي ۋە مەقسۇد گۈلشەندە رەئفەت گۈللىرى ئاچماغاي. سەخا شىۋەسىنىڭ رەۋنەق ئەفزالىغىداكى قۇياش زەررىسى لەۋاسى تورتىنچى تارۇم ئەرسەسدا كېرەم شىققەسى زەيلىدىن سەخاۋەت پەرتەۋىن جاھان گۈلشەندە زاھىر ۋە رۇبئى مەسكۇن فەزاسىدا رەۋشەن ۋە مۇتەبادىر قىلغاچ كەمالى دىباچەسى: "ۋەششەمىسى ۋەزۇھاھا" كەرىمەسى شەرافەتتىن مۇزەببەندۇركىم نەفەسى تەئە سىرى مەسھادىمى يەڭلىغ ئەمۋات ئەھياسىغە سەبەب ۋە ئولۇك تەنگە جان ۋە جانسىزىدىن كارۋان يەتكۈرمەككە بائىس ۋە كەرەم رەسومىنىڭ مەجلىس ئارالىغى تەئەرىفدەكم سەھابە - دەك گەۋھەر خاشلىغ جەمەتتىن ئاۋام ۋە خاس باشىغە يەكساندۇركى دەشت، تاغ، سەھرا ۋە باغ مىرزىبومى ئاندىن خالى ئېرمەس:

(مەسنەۋى)

قەترە ئەگەر بەھرغە ساچسە سەھاب،
بەھر قىلۇر قەترەسىنى دۇررى ناب.
نەخاغە دېھقان چۇ برۇر پەرۋەردىش،
بولۇر ئاڭا مېۋە ۋە گۈل بەرمەك ئىش.

چۇنانچە: "قەۋلۇھۇتائالا — مەجائە بىلھەسەنەتى فەلەھۇ ئەشەرەتە ئەمسالۇھا" ئەمما ئول ئادىملار كىم ھەسەد يۈزىدىن زەرەر يەتكۈرمەك فىكرىن ئەتكەي ۋە بوغز جەھەتتىن يامانلىق كوزلەمەك تەۋەھھۇمىن ئەيلەگەي: "مەن ھەفەرە بىئىرەن لىئە خەبى فەقەد ۋەقەئە ئەلەيھى". مەزمۇنى ئىقتىزاسىدىن رەۋنىقى شەمى يارۇماس ۋە زىياسى پەرتەۋى رەۋنىق تاپماس:

(مەسنەۋى)

ئولكى زەرەر شىۋەسىنى تۇر ئىتەر،
ئېلگە دىمەكم ئوزىگە جەۋر ئىتەر.
ئولكى ئوشاتۇر باسبان شىشەنى،
قىلماس ئاياغ زەخمىدىن ئەندىشەنى.

ئەھلى سەخاكىم فەقر نەھائىتىدىن بەزل تەركىن تۇتماس ۋە فەقر - غىنا ئاراسىدا تا -
فاۋۇت شىۋەسىن ئاراغە سالماس:

(مەسنەۋى)

كىمگە بىززات سەخاۋەت دۇرۇر،
فەقر - غىنادىن نەتافاۋۇت دۇرۇر.

ھەر جىنسى ۋۇجۇدى بۇ خىلىتە پۇششىغە سەزاۋەر ۋە سەخا كىسۋەتىن كەيمەكەدىن
كامىياب ۋە كامكار ئېرمەس:

ياخشى - ياماندىن بېرى ئېرمەس جاھان،
لىك يامان زاھىر، ياخشى نىھان.

ھاسىددۇن شۇئار، بەلاھەت شۇئار، بەلاھەت كىردار، ئەئىمال نامەسى قارالىغى ئاندىن
مەئلۇم ۋە شاقاۋەتى لىۋاسى سەر نىگۇنلىغى ھۇۋەيدادۇركىم "نەئۇزۇبىللاھى مېنھا، لىقەۋ -
لىھى ئەلەيھىسسالام ئەلمۇسلىمۇمەن سەلەمەلىمۇسلىمۇنە مېن يەدبەھى ۋە لىسانبەھى". خىۋاھ
ئابىلەئى كەف دەستى جەھەتتىن نەفىئى يەتكۈرگەي ۋە خىۋاھى زەبانى بائىسىدىن زەرەرى
دەفتىن ئەتكەي:

(مەسنەۋى)

مەئدەنى ئىنسان گە ۋەھەرى سۆزدۇرۇر،
گۈلشەنى ئادەم سەمەرى سۆزدۇرۇر.
سوز بىلە نەفىئە ئولماسا ئىل پىشەسى،
ياخشى كېرەك كوڭلىدە ئەندىشەسى.

ئەيىۋۇب خەلەق، ناخەلەق ئوغرىنىڭ ئېگىزلىگىن تۈزگەنى، ۋە گۇمراھلىغ زۇلمەتدە
ئاڭا يول كورگۈزگەنى، شەيخ سىلسىلەسىغە كىرىپ ئەييارلىق كەمەندىن ئۈزگەنى:

(مەسنەۋى)

ساقى ئىلىك تۇت گۇناھىم ئەفۋ ئىتىپ،
كىم چىقادۇر جانىم ئېغىزغا يىتىپ.
پات بول! بىر جام ئىلە يەتكۈر فۇتۇھ،
سەبە ئەتسە ئەيىۋۇبچە، يوق ئومەرى نوھ.

ئون تۆتىنچى ماقالات

ئەفلاك ھەيئەتى شىكايىتى

ھەر بىرسى دۇرچى كورۇنۇر، ھەر كەۋكەبى بىر گەۋھەرى پاك ئەمما ھىققەدۇر،
زەھەر ناك بەلكى زەھەرى ھىلاك ۋە جاھان لەئبىتى كىنايىتىداكىم جابۇكى كورۇتۇر. مەتبۇدۇ

ۋە مەۋزۇن ئەمما زالدۇر ئىشى مەكر فوسۇن، ھەددىن فۇزۇن ۋە ئول ھەلقەئى لوئالى
مەزەرەتتىدىن قەلەم تىلى لال ۋە بۇزالتىڭ جەمئى زاۋال:

(مەسنەۋى)

چەرخ ئېرۇر شەئبەدە سەنج ئى كوئۇل،
تابما فېرىبى بىلە رەنج ئى كوئۇل.
شەئبەدەسى ۋەھمە گۇماندىن فۇزۇن،
شەئبەدەدىن داغى فۇزۇنراق فوسۇن.

خىرقەسى نېچچىيەسى بالا ئەنجۇمەننىڭ يورۇنى ۋە تونى دەرزۇزى، بەلىيەت كەھكە
شاننىڭ مەكر فوسۇنى:

مەشئەلە خور بىرلەكى دەۋران قىلىپ،
تاس ئىرادەت خەرۋا پىنھان قىلىپ.

دەھر زالى مەكر فەرىمىداكىم چادىرى سىمگۇن ئىتەكى لەئبەتتىدىن بالا شوئەلسىن
چىقارۇر ۋە سۇبھى دېمىدىن بەلىيەت شوئەلسىغە ھارارەت يەتكۈرۈر:

(مەسنەۋى)

يوقكى چۇ سۇبھى ئاغزىنى كۈلكۇ ئاچىپ،
ھىلە بىرلە ئاغزىدىن ئوتلار ساچىپ.

رىۋ - رەك تەزۋىرى ۋە تەزۋىر ھىلەسى دامىدىن خالى ئېرمەس، چەرخ دون شۇئار
ۋە دەھر بۇقەلەمۇن نىگارىكىم زۇلم تەرەددۇدى ۋە جەۋر مۇشاۋىرىتىدىن ئوزگەگە ئىختە -
يارى ئىنانىن چىكىمەس. جاھان گۈلشەنى لالەزارىداكىم، ھىلە - نەيرەك گۈللەرى ئارىزىغە
فەرىب گۈلگۈنەسى بەرمەكدىن فوسۇن رەككىن ئىزھار ئەيلەمەك ۋە ئەييارلىق گۈلگۈن
قاباسىن لالە قامتىغە تارتماقدىن ئۇلۇس كوگلىنى مۇقەببەد قىلماق:

(مەسنەۋى)

مۇنچەكى لەئبەت چىقارىپ سىمگۇن،
قەسىدى بارى ئېلگە فەرىب - فوسۇن.

خوشا ئازادەلارىكىم دەھر فەرىبىن يىمەس، ۋە چەرخ مەكر - فوسۇن تەزۋىرىدىن
دۇنيا ۋە ماڧىھا شوغۇلىغە ئىلىك ئۇزاتماس، ئەيش ئىتەكىگە مەزەللەت قولى ۋە نىشاتى دا -

منىغە تەئەسسۇف ئىلكى يەتمەس. جاھانكىم بى ۋەفالىقتىن باشقا ئېرمەس ۋە فەلەك داغى جافاكارلىقتىن ئۆزگە كورۇنمەس:

فدا جانىمنى ئەيلەب ئالەم ئەھلىدىن تەمەد قىلدىم،
ۋافا، ئەستەغفىرۇللاھ قىلغان ئېرمىشمەن خاتا ئەسىرۇ.

بىلمەك كېرەككىم جاھاننىڭ ۋە جاھان ئەھلىنىڭ ۋافاسىزلىغى رەۋشەن. ۋە ھاياتنىڭ شوخ ئەفزا مەھبۇبەسى بى ۋافالىغى مۇبەررەھەن. بەس، بۇلار خەيلىدىن ۋافا تەۋەققىمىن ۋە بۇ گۇرۇھ ئەھلىدىن غەيرە - چاچا ئۇمىدىن قىلماقتىن بەھبۇدلۇق يەتمەس. ئى مەنشەئى قەھر، مەنبەئى جەۋر، يەئنى فەلەكى كىيۇد كەج دەۋر، ئى غەم پەيماي ئومر فەرساي، زۇلەۋگىدىن ۋاي، يۇز تۇمەن ۋاي. فەرار كورگۇز مەككىدىن قۇتۇلماق ۋە قاچماق يولىن تۇتماقتىن روھالىق تاپماق مۇمكىن ئېرمەس. غەم خۇتۇرى ۋە ئەلەم فۇتۇرى، كوڭلى مۇلكى ۋە جان كىشۋەرىدىن چەت - جاس. ئەھدى يوقكىم فەلەك زۇلمىدىن قۇتۇلغاي ۋە ئادىمى تاپىلماسكىم جاھان كۇلغىتە - دىن ئازادلىغ تاپقاي:

(مەسنەۋى)

كاننى ئانىڭ زۇلمى قىلىپ تىپرە بەخت،
ئۇيلىكى قان باغلاب ئەچى لەخت - لەخت.
داغى جافاسى بولۇبان ئانچە فاش،
كىم بولۇب ئوز ھالىغە بىر قەترە ياش.
لەئلىغە يىنشى چىكىب ئانچە يامان،
كىم بولۇب ئوز زەخمىغە بىر قەترە قان.
ئۇيلى بولۇب ھالى غېمىدىن تاباھ،
كىم بولۇب ئوز دەردىغە بىر تىپرە ئاھ.

قايقۇرماق جەھەتتىن ئازادلىغ يەتمەس ۋە غەم يىمەككىدىن رۇھالىغ يۇز قويماسكىم
ئاخىرۇلئومر تەھى دەستلىك بىرلە فانا يولى ئەزەمىن قىلغاي.

چۇنانچە ئىسكەندەرنىڭ يەتتە ئىمقلىم مەمالىكىن پەنچە تەسەررۇفمغا كىيۇرگەنى ۋە
خالى ئىلىك بىرلە ئالەمدىن رىھلەت مەركەبىن سۇرگەنى:

چۇنكى ئىسكەندەر يەتتە ئىمقلىمىگر،
بولدى جاھان مۇلكىدا ساھىب سەرىر.
قالمادى بىر يەركى يۇرۇب ئالمادى،
فە بەررۇ ۋە بەھر گۇزەر سالمادى.
خەتتى ھوكىمىغە كىرىب بەھرۇبەر،
قەبزەئى ھوكىمىغە كىرىب خەشكۇتەر.

ئاخىرۇلئومر باقا مۈلكىگە رىھلەت مەركىبىن سۇردى ۋە فەنا ئاھەڭگىن تۈزدى، ئەيدى:

(مەسنەۋى)

كىم بۇ نەفەسكىم بارادۇرمەن زەللى،
نەۋبىتى شاھى ماڭا كۇس رەھىل.

ئەمما ۋە سەيىتىمىدۈركى قىلغايىمەن ۋە ئەرزىمىدۇر ئەيتقايمەن:

(مەسنەۋى)

قەبرغە چۇن باشلاغۇڭىز دۇر يولۇم،
نەئىش ياندىن چىقارنىڭ بىر قولۇم.
تا كىشىكىم قىلسا نەزەر ئول سارى،
ئىبرەت ئىلە باققاي ئۇ شول قول سارى.

بىلگەيكىم يەتتە كىشۋەر شاھى ۋە بەھرۇبەر شاھىشاھى بۇ نەۋئى خالى ئىلىك بىرلە
باقا مۈلكى سارىغە قەدەم قوپار ۋە ناچارلىغى يۈزىدىن يول يۇرۇر:

(مەسنەۋى)

ساقى ئىرۇر كام دىلىم مەستلىغ،
مانىئە ئىرۇر لىك تېھى دەستلىغ.
لوتقى ئىلە بەر ئىلكىمە مەي جەۋھىرى،
مەي نەكى ئائىنەئى ئىسكەندەرى.

ئون بەشىنچى ماقالات

جەھل مەيىنىڭ دۇردىكەشلىرى شەندە

سالاھ خىرقەلەرى مەئىسىيەت ئىلكىدىن چاكىدۇرۇر ۋە جەھل مەيىنىڭ سەرخۇشلارى.
بابىداكىم ھەر بىرى مەيخانە ئىشكىدە مەست بى باك يۇرۇر ۋە يىنقۇق مەيخانە ئۇلارغە
تەخت جەمەشت ئاسا ۋە سىنۇق پەيمانە ئۇلارغە جام جاھاننامە ۋە نادامەت ئەشكى ياغىندە.
نىكىم گۇناھ شوئىلەسىن ئۇچۇرۇر ۋە تەۋبە بەرقى ئوتكىم مەئىسىيەت خىرمەننىن كويدۇرۇر:

ئى تەرەبىڭ جامىغە ھەمدە ستىلىغ،
 جەھل مەيى بىرلە ئىشنىڭ مەستلىغ.
 ئوكسۇمەيىن ئەيش مادامنىڭ سېنىڭ،
 جام جاھالەت بىلە كامنىڭ سېنىڭ.
 لىك ئىچىڭگە سالىبان بادە جۇش،
 كوڭلۇڭگە ئول جۇش ئىلە ھەردەم خۇرۇش.

نە ئولمەك غەمىدىن ۋەھمى پەيدا ۋە نە كەتتەك ئەلەمىدىن غەمى ھۇۋەيدا. ۋەقتىدە -
 كىم ئەجەل مۇھتەسەبى نامايان بولۇر، ۋە مەرگ ئەسەسى نامايىش قىلۇر، جافا تاشىدىن
 كوكسۇڭ ۋە قەھر شونلەسىدىن ۋۇجۇدۇڭ خىرمەنى خاشاك قىلا ئالۇركىم؛

(مەسنەۋى)

جىسىمىڭ داغ ئورتەسە ھەر داغ ئۇزە،
 توكسە ۋۇجۇدۇڭنى قارا تۇپراغ ئۇزە.
 سافالىڭ تەرھىن سىندۇرۇر،
 كوڭلۇڭ شىشەسىن سىتەم خارى پارە قىلۇر.

تەلەھۇق قىلماقدىن سۇد ۋە تەئەسسۇق ئەيلەمەكدىن بەھبۇد يوقتۇر.

(مەسنەۋى)

كوي باشىدىن چۇ بولۇر تەلبە فاش،
 ياغدۇرۇر ئەتفال ئاڭا ھەر سارى تاش.

مەستلىق ناھايىتىدىكىم، ھۇشىدىن ئەسەرى مەئلۇم ئېرمەس ۋە بىخۇدلۇق غايىتىدىنە -
 كىم بەھۇشلۇقدىن باشقا ئېرمەس؛

(مەسنەۋى)

ماڭلايىكىم تامغا تىگىپ قان بولۇپ،
 باشىدا دەستارى پەرىشان بولۇپ.
 ئېلگە قىلىپ ھەملە يامان ئىت كەبى،
 قايسى يامان ئىت قاباغان ئىت كەبى.

كۇچە كەزمەكدىن ئوز مەئىمەنى سارىغە يول ئىزدەمەك ۋە ھەر تەرەپ يۇرمەكدىن
 ئوز مەسكەنى جانىپىغە قەدەم قويماق پەركار خېتى يەڭلىغ سەرگەشتەلىقىدىن ئوزگە يىول

تابىاس ۋە گۇمراھلىقىدىن باشقە سارىغە قەدەم قويىماس. باتىنى كوزگۇسى جەھل دۇدىدىن تىپىرە ۋە زەمىرى ئائىنەسى جۇرم-ئىسيان غۇبارىدىن خىرە، نە تەۋفىق پەرتەۋىدىن ئەسە-رى ۋە نە ئىستىغفار ئەشئەسىدىن خەبەرى، بادە ئىچمەككىدىن زالالەت ئايىنىن تۇتماق ۋە مەيخۇارلىق قىلماقكىدىن فىسقى ئوتىن يارۇتماق:

(مەسنەۋى)

گەھ يىقىلىپ، گەھ قوپۇپ ئول ھەرنەفەس،
مەست سالىپ ھەر سارى يول ھەرنەفەس.

مەي قىلىپان بەھۇدە ھالىن ئانىك،
مەي بىلە ئالۇدە ساقالىن ئانىك.

بەھۇشلۇق جەھەتتىن يەرگە پەست ۋە بەخۇدلۇق بانئىسىدىن قارا تۇپراقتا ھەمدەست بولماق، نە باشدا دەستار يوقلىغىدىن ئوزگە غەمى يوق ۋە نە ئاياغدا كېغىش يوقلىغىدىن باشقە خارخار ئەلەمى، يۈزى تىپىرەلىگى زالالەت شامىنىڭ دۇدى ۋە ساقال ئالۇدەلىگى جاھالەت لەۋىنىڭ ئالايىشىدۇركىم:

(مەسنەۋى)

ئەيتكى قىران باشغە يەتكۈردى نىل،
يۈز قارالىغ بىرلە دۇرۇر يۈز قىزىل.

ئولكى كومۇر ساتماقنى ئەتتى شوئار،
يۈز قارا بولماقكىدىن ئاڭا قايدا ئار.

دۇنيا ئەرسەسداغى شەرمىسارلىقىدىن ئوزگە يوقتۇر، ۋە ئاخىرەت كارگاھىدا ھەم ئولنەۋىندۇركىم "ئىننەلئەبىراھ لەفى نەئىم، ۋە ئىننەلفۇججار لەفى جەھىم" نامەسى يۈزى ئىسيان كۇفرى قاراڭغۇلۇقى يەڭلىغ تىپىرە ۋە مەئىسىيەت شامى تىپىرەلىگىدىن خىرە:

(بەيت)

ئى ناۋايى جەھل ئىلە ئولمەك قاتىغ ئىشۇر ۋەلىك،
چۇن كامالى مەئىرىپەت كەسب ئولدى نە نوقسان ئولۇم.

مەي ئوتى ھارارىتى ۋە بادە تاپى ئىشتىئال ئاتەشىدۇركىم ئىمان بەغىن كۆيدۇرۇر
ۋە ئىسلام شاخسارىن ئورتەر:

(مەسنەۋى)

شوتلەسكىم ئورتەگەي ئەفلاكنى،
تۇشسە نە قىلغاي خەسۇ خاشاكنى.

ۋۇجۇدۇك ئۇيى ۋە جىسىمىك مەئۋاسى خاشاكدۇر، ھەقىر غۇباردۇر. بى ماپە نىچە بۇ
خاشاكغە ئوت ئۇرماغىك، نىچە بۇ تۇپراق ساۋۇرماغىك. تەۋبە ئاتىن تۇتماقدىن ئىستىغفار
ئاغازىن قىلماق ۋە نەۋمىدىلغ ئەشكىن توكمەكىدىن نەسۇھ تەۋبەسى يەكلىغ جاناب ۋاجى-
بەلۋۇجۇد دەرگاھىغا بويۇن سۇنماق:

(مەسنەۋى)

گوڭلى ئارا تۇشسە مالالەت ئوتى،
جانىنى كويدۇرسە خىجالەت ئوتى.

يەتسە بۇ ھالەتدە تەفەككۇر ئاگا،
قىلغاندىن بولسە تەنەففۇر ئاگا.

سابىقەئى لۇتىق ئىلاھى يىتىب،
جازىبەئى نامۇتەناھى يىتىب.

ئوزلۇكىدىن قىلسا جۇدا ھەق ئەنى،
قويماسا ئوز ھالىغە مۇتلەق ئەنى.

نەسۇھ تەۋبەسىدىن پەرتەۋى يەتكەي، تەۋفىق ئىشكى ئىچىداغاي، تەۋبە مەدەدى سا-
ئادەتى سەرمەرى كارگاھىغە ئىلتار ۋە دەۋلەتى ئەبەدى سەر مەنزىلىغە يەتكۈرۈر.

ھىكايەت:

بەنى ئىسرائىلنىك ئوزلۇكىدىن شەۋبەسى شىشەسى سىنغانى ۋە ئول ئەرتىغائى قەسەم
قانى تاشلارى بىرلە فەلەككە چىققانى ۋە مەي سەيلاپى ئول بىنانى يىققانى.

(مەسنەۋى)

بار ئىدى رىسند بەنى ئىسرائىلى،
بادە ئۇچۇن مەيكەدەلەر سائىلى.
مەي بولۇبان قۇۋۋەت ھاياتى ئەنىك،

خەلق ئىچىدە "پەيمىنە" ئاتى ئەنىك.

نېچە بارەكەم تەۋبە ئاغازىن قىلدى،
ئىستىغفار ئەنجامىن تىلغا كەلتۈردى.

ھېچ قايسى قوبۇللۇق شەرەپىغە يەتمەدى ۋە بادە سارىغە رۇجۇد قىلدى ۋە تەۋبە قىلماق شۇەسىدىن داغى تەۋبە قىلدىكىم دائىمۇلئەۋقات بادە ئىچمەككىدىن بەخۇد - مەسىت، بەھۇش ياتار ئېردى. ناگاھ تەۋبە ئىشىكى ئاچىلدى ۋە قوبۇللۇغ ئەسىرى مەئلۇم بولدى.

(مەسنەۋى)

ھاتىقى ئۇن چەكىنىكى ئى بولغۇزۇل،
تەۋبە قىل ئەمدىكى يىتىشتى قوبۇل.

سەن تىلەدىكى بىزگە رىزا بولمايدى،
غەيرى رىزا ھۆكىمى قازا بولمايدى.

ھەق چۇ ئانى تەۋبەغە مەھرەم قىلىپ،
سەددى ئىسكەندەر كەبى مەھكەم قىلىپ.

ساقى ئاياق كەلتۈر ۋە تۇت بىزگە پات،
ئەھد باشىن، تەۋبە ئاياغىن ئوشات.

ئوزرە دىسەم بۇغزۇمە قويغىل يىقىپ،
قويغالى كوكسۇم ئۇزەلىكىن چىقىپ.

ئون ئالتىنچى ماقالات

خۇدنىما مۇخەننەسۋەشلەرنىڭ دىنى، زىنىتى ئىككىتەسابىدا ھىلە ساز -

لىقلارى ۋە جان فىدا مەپنەتكەشلەرنىڭ دىن قۇۋۋىتى ھەسا -

بىدا سەرتئەندازلىقلارى

ۋە غەزا مەيدانى ساھەتى ۋەسفىداكىم ئەر بىلە نامەرد بىر - بىرىدىن ئايرىلۇر ۋە شاھادەت قانى تەئرىفىداكىم گۇناھ دۇدىدا يۇزى قارارغانلارنى سۇرخ رۇ قىلۇر.

(مەسنەۋى)

ئى سۇرۇبان ئەينى جالادەت ئارا رەخشىنى،
مەيدانى شىجائەت ئارا بەرقىدىن ئول رەخشىنى.

پۇيە چاغى رەخشى بولۇپ كۆھكەنە،
ئۇستىدە قاپلان كەبى ئول پۇيەزەن.

قانلىغ ئىلكىدە جاپا تىغى ۋە جەۋر ئايىنىن ئىگىنىدا سىتەم شەمشىرى، زۇلم سىنانى
پەيكەرسىدىن تەزۋىر نىشى ئايان، قەھرىمان ناۋەكى پەيكانى رىئۇ-رەك نەشتەرىدىن نىشان:

(مەسنەۋى)

ئولكى تاپىپ قەھر ئوتىدا نەشەست،
چەرخ دەنى تاقىغا سالىب شىكەست.

غەزەبى ناھايىتىدىن قاشى گەرەھى رەۋشەن،
ۋە قەھر زىيادىتىدىن خەشىمىگىن ئولتۇردى مۇبرەھەن.

نە جەۋردىن ئارامى ۋە نە زۇلمىدىن ئەنجامى، فەلەك مۇبارىزى جەۋر-سىتەم فۇتۇ-
نىدا ھەرىقى بۇلا ئالسىماس ۋە چەرخ جاپاگەرى جاپاكارلىغ ئايىنىدا ھەمدەسىت بولماغى
مۇمكىن ئېرمەس. قەھر ئوتى دۇدىدىن خانۇمانى تىيرە ۋە غەزەب شەرارەسى غۇبارىدىن
نامەسى كوزگۇسى خىرە؛

(مەسنەۋى)

زۇلم خەدەگىنى چۇ پەرران قىلىپ،
يۇزىنى پەيكانىغە سۇھان قىلىپ.

ئىككى بۇرۇتى قىلار ھەريان غۇلۇ،
نەفس-ھەۋا قۇشلارىغە ھەلقە مۇ.

زەررىن كۇلاھى ئەھل دىل كۇلارىگە بائىس ۋە تونى زەربافتى دەرۋىشلەر خەندەسد-
غە سەبەبكى تەمەس-خوردىن باشقا ئېرمەس. خۇدئەمالتىدىن ئوزگە كورۇنمەس. جەللادىلغ
فۇنۇنىدا ماھىر ۋە غەددارلىغ فەننىدە زاھىر ۋە مۇتەبادىردۇركىم رەھىم يولسىن كورگۇزىمەس
ۋە تەرەھھۇم رەسىمىن تۇتماس. تىيرە بەختلىغ ئالامىتى جەپىنى سەفەھەسەدە زاھىر ۋە ھۇ-
ۋەيدادۇركىم؛

(بەيت)

قونى ئىپەك بولماسا كوئىلى ھەزىن،
جىنىسى خىتاي ئولماسا قاشىدا چىن.

مۇنچە فەزىيەتلىق ئىمەس ئېردى بەسكىم ئۇرائالماي چىغىرئالماي نەفەس، فسق لەۋسىدىن باتىنى ۋەيران ۋە مەئسىيەت دۇددىدىن بىسەرۋ ساماندۇرۇر. ھەر نىسە كىم شەرىئى خىلافتدۇر ئول توككەيسەن گەر بادەئى سافدۇر. ئول ھەرىس ۋە ھاۋا خىلىئەتىن ۋە نەفس دەغا كىسۋەتىن غەيرەت ئىلكىدىن چاك، تەن چىركىن ۋە بەدەن لەۋسىن داغى رىزا چەشمەسىدىن پاك ئەتمەك، تەسلىم ئىگىنىگە رىزا كىسۋەتىن سالماق، ۋە غەزا سالاھىدىن مەردانە يول يۈرمەك:

(مەسنەۋى)

كوڭلۇڭ ئارا ھىمىت ئەگەر بارئىسە،
زاتىڭ ئارا جۇرئەت ئەگەر بارئىسە.

رىزا يولىدا باش قويماق، غەرا ئاھەڭگىن تۈزەمەك ۋە تەۋەككۈل مەيدانىغا ئاياغ تارتماقدىن جەڭ ئاغازىن قىل. ھەر جىنىسكىم بۇ ئىش ئىرتىكابىغە ئىلىمك ئۇزاتقاي فەتھى جەۋھەر قېلىچى پەيكەرىغە نۇسرەت ئايىتى بىتىلگەي ۋە نۇسرەت شەققە لىۋاسى فەتھى زەۋاھىرىدىن تۇتقاي.

قويكى بۇ يول ئەزىمىنى مەردانە بىل،
جانىڭ ئارا تۈز ئىسە شۇكرانە بىل.

ئەيكى يىتىشتى بۇ سائادەت ساڭا،
تا ئېرۇر ئىمكان شاھادەت ساڭا.

بىلمەك كېرەككى «ئەلئەجەلۇ ۋاھىدۇن» ئىقتىزاسىدىن ئەجەل بىردۇركىم «فەئىزاجائە ئەجەلۇھۇم لايەستەئىخسەرۇتە سائەتەن ۋە لا يەستەقدىمۇن» دەلىلدۇر قاتىم ۋە بۇرھاندۇر ساتىم:

(مەسنەۋى)

يەتسە ئول ئوق پۈيەدە جىسمىڭ تۇشى،
بىلىگىل ئانى گۈلشەنى دەۋلەت قۇشى.

لىللاھ ئىسە ياخشىراق ئېلىدىن فىراق،
ھەق چۈ بىلۇر، بىلمەسە ئېل ياخشىراق.

ھىكايەت:

ئابدۇللا مۇبارەكنىڭ بۇرقە بىلەن جەڭگە كىرىپ فەتھى جامالىدىن بۇرقە ئالغانى ۋە ھەسەن رەببۇ ئول جامالىنى كورۇپ ھەيران قالغانى

(مەسنەۋى)

قىلدى رېۋايەت ھەسەن ئىبنى رەبىئە،
غۇز ۋە مەسافىدا بۇ ئەمرى بەدىئە.
كىم بار ئىدى مەئرىكە پەيكار ئىلە،
زۇمرەئى ئىسلامغا كۇففار ئىلە.

كۇفر شاھى خەيلى ۋە كۇففار چىرىكى تەرەفدىدىكىم پەھلىمۋانى ئاراغە تۇشتى ۋە
ئىسلام زۇمرەسىدىن مۇبارىز تىلەدى:

(مەسنەۋى)

كافىرى قاتىل چۇ زەبەردەست ئىدى،
ھەركىشى بىر زەربەسىدە پەست ئىدى.
ناگاھ شىرى ئاراغە كەلدى ۋە ئەدۇ ئاراسىدا ئارام تۇتتى.

(مەسنەۋى)

چەھرەسىنى بۇرقە ئارا ياشۇرۇپ،
ئىشق ئوتى يەڭلىغ ياشۇرۇن كويدۇرۇپ.
قەھرى ئىلە كافىرغە يىتىشكەن ھامان،
ھەملە ھامان ئېردى ۋە يىتقماق ھامان.

ئىسلام تەرەقىمغە زەفەر نەسىمى ئىستى ۋە نۇسرەت ئەستارى فەتھ ساھابىدىن تۇشە
باشلادى، كۇففار ئاراسىغە ئالالا تۇشتى ۋە ۋەيرانلىغ يەتمەكدىن فەراز يولنى كورگۇزدى:

ساقى ئالب كەل قەدەھ ئېل جانىدەك،
تا سۇمۇرەي دۇشمەننىڭ قاندىك.
خۇسرۇۋى غازى كەفدىن بىر نەۋىد،
ئىچبەك ئىلە ئەيىلەي ئوزۇمنى شېھىد.

ئون يەتتەىنچى ماقالات

يىگىتلىك باھارنىڭ نەزاھەتىدا

كى رەياھىن ناز پەرۋەرلەرىن مۇلەۋۋەن ھۇللەلەر بىرلە ئاراستە قناۋر ۋە يىگىتلىكلىكى
باھارى لەتافەتداكىم رەياھىنى خەت بىرلە ئارەزى گۇلبۇسنى گۈلى رەياھىغە ئوت سالغۇدەك

پىراستە ئىتەر ۋە قېرىلىغ خازانى تەرەددۇددا كىم گۈلۈستان ئەشجارى بىرلە قۇشلار ئاز-
دىن بى بەرگ نەۋادۇرۇر، قېرىلىغ خازانى شىددىتىداكىم بەدەن گۈلۈستاننىڭ تازە گۈللا-
رى ئاندىن بەرباد:

(مەسنەۋى)

ھاۋاچۇن ھەمەل ئەيۋاننى يارۇتتى مېھەر،
دەھرغە مېھەر ئەيلەدى زاھىر سىپەھر.
بولدى چۇ پەرراش نەسىمى شامال،
سەپتى بولۇب ھەم سۇنى ساقا مىسال.

جاھان گۈلشەنى تۈزۈلدى ۋە دەۋران چەمەنى تەرتىبىن تابتى. رەياھن گۈللەرى ۋە
گۈل رەيھانلارى شاخلىرى ھەر تەرەپى ۋە ھەر جانىب كىم نەمۇ قىلدى:

ھەر بىرلەرى بىر تىغلى سىمەن بويدەك،
تىغل دىمە شاھىدى گۈلرۇيدەك.

ھوسن گۈلى ناز ئىشۋەسى ئاغازىن قىلدى. ۋە كەرەشمەسى غۇنچەسى لەئلىگۈن لەبىدەك
رەگى ياقۇت خۇتۇتغا نۇسخى خەتتىن چەكتى، يۈزى ئاقتابى ۋە ئارەزى قۇياشى ھوسن
سەھنىدىن تۈلۈد قىلدى ۋە ۋۇجۇد خىلمەتن كىيدى.

(مەسنەۋى)

كورگۈزۈبان لالە ئويۇن ئىچرە جۇش،
يەل ئۇچۇرۇپ گۈل باشىدىن كۈلەھ پۇش.

تازە گىياھ سۇرتى تىغىللار يەڭلىغ دىلدۇز، شەۋق ئەفرۇز ۋە نەۋرەس نىھاللىر
قامىتى شەباب يىگىتلەر قەددىدەك دىلسۇز، باھار يىگىتلىگى نەزاھىتىداكىم خۇبۇقدىن باشقا
ئېرمەس ۋە ياخشىلىقتىن ئوزگە كورۇنمەس. گۈلگۈن قەباسى ئالەم ئەھلىغە فەنا شوئىلەسىن
ساچماقدىن دىلنەۋاز ۋە ئۇششاقلىر ۋۇجۇدى خىرمىنىغە بالا شەرارەسىن تاشلاماقدىن ئىشۋە
پەرداز.

(مەسنەۋى)

باغكى تون ئاق، قىزىل ئەيلەبان،
ئول قىزىل ئاقنى ياشىل ئەيلەبان.

دۇر يېرىگە بارچە زۇمۇر رەد كىلىپ،
لەئلىنىڭ ئورنىغا زەبەرچەد كىلىپ.

دەمى يىتەر كىم خازان بۇرۇدەتى سەرسەر ئىسارى ۋە قېرىلىغ ساۋۇق نەفەسىدىن
نەشات كوزگۇسىگە تىپرەلىغ يىتەر.

(بەيت)

ئاھكىم ئوتكەردى كوڭلۇم خوشلۇغىن چەرخى دەنى،
ساۋۇق ئاھىم بىرلە سارغايىدى ھاياتىم گۈلشەنى.

سۇستاۋغ جەھەتتىدىنكىم بىنەفشە تەررەسى يەڭلىغ باشن قۇيىى سالماقدىن غەمكىن
ئولتۇردى. مەھزە رەنج تەئەب ۋە ئەسا مەدەدى بىرلە ئىلىگىرى قەدەم قويماق نەغزىش
سەئوبىتى رەنجۇرلۇقخە سەبەب، ئومر سەباھىتى سۇبھىنىڭ قۇياشى ئەجەل شامى تىپرەلىگى
ۋەھمىدىن مايىل غۇباردۇر ۋە ھايات گۈللەرى مەرگ تۇندىبادى خەۋفدىن خاكسار، پەرد-
شان روزىگار، رىھەلت غەمىدىن مەغمۇم، نەشات ئەسەرى ۋە ئىنپىسات خەبەرى نامەئىلۇم
فانا ئاھەڭگىن قىلماقدىن ئوزگە سوز مەئىمۇل كورۇنمەس.

(بەيت)

بىنەفشە سالخورد ئېلدەككى باش سالىدى قۇيىى گۇيا،
مەگەر ئاڭلاب خازانى ئومر ئاڭا دەئىب ئولدى قايغۇرماق.

لاجرەم قازا ئەمىرىغە بويۇن سۇنماقدىن تەسلىم سارىغە يۇز قويماق، ۋە قەدەر ھوك-
مىن مۇسەللەم تۇتماقدىن رىزا ماقامدا يولغا كىرمەك:

(مەسنەۋى)

ئاھكى ئومر ئوتتى جاھالەت بىلە،
قالدىم ئولۇم ۋەقتى خىجالەت بىلە.
ئومر كۇنى ئۇيىقىغە قىلدىم خىرام،
ئەمدىكى ئويغاندىم ئولۇب ئېردى شام.
ۋەقت كەمۇ يول ئۇزۇن مەي ئاچچىغ،
ئەسىرۇ قاتتىغ ھال يىتىپدۇر قاتتىغ.
باردى تىرىكلىك چاغى بۇد، نەبۇد،

ئوزنى ھەم ئولتۇرسەم ئىمەس ئەمدى سۇد،

تۇتاسە گەر بەخشش رەھمەت فاراي،
ۋاي مېنىڭ ھالىمە يۈز-يۈز قەتلە ۋاي.

ئون ياشىدىن كىم يىگىرمەغە تېكرۇ باھار كۈنلەرى يەڭلىغ سەركەش جەھل جامى ۋە
غورۇر بادەسى نەشەسىدىن مەست بەھۇش.

(مەسنەۋى)

قىلىمىدى ئەللىكىدە تەرەقتى كىشى،
ئاتمىش ئېرۇر بارچە تەنەرزۇل ئىشى.

ئاخىرۇلئومر جاھان تەركىن تۇتماقدىن ئوزگە چارە قايسىدۇر، كەتمەكدىن باشقا ئىش
داغى تەئىپىن ئېرمەسكىم رۇھالىغ تاپقاي. نەدامەت كەشاكشىدىن مەھزۇن ۋە تەلەھھۇق نادا-
مىتىدىن زار مەغبۇندۇركىم، ئەگەر نوھ ئومىرىن تاسۇن ۋە سۇلايمان جاھان فۇرۇز شەۋكىتى
رەئىيەتىن قۇياش زەررىن لىۋاسى يەڭلىغ تورىنىچى تارۇم ئەۋجىغا چىقارسۇن. تەۋفىق
مىنھاجى ۋە ھىدايەت يۇلدۇزى سىراجى پەرتەۋىدىن ئايرۇ:

(مەسنەۋى)

ياخشىراق ئول ئومىردىن ئۆتمەك يىراق،
ئومر نەكىم ئاندىن ئولۇم ياخشىراق.

ئومر ئېرۇر تەقۋايى تائەت ئۇچۇن،
تەڭرى بويۇرغانغە ئىتائەت ئۇچۇن.

خۇش كورۇنۇر قىلسە يىگىت ئەيش-ناز،
كور، نە كورۇنگەي ئەگەر ئوتسە ناھاز.

شەيخۇخىيەت ئەبىيىمدا كىم سۇستلۇق ناھايىتىدىن تائەت ئەھكامىغە قەدەم قويائالماس
ۋە بىچارەلىك مەھنىتىدىن خەم قامىتىن تۈزمەك داغى قولغە كەلمەس:

(مەسنەۋى)

قېرىكى زەئىق ئەيلەدى قەددىن نىگۇن،
تۇر قىلائالماس ئىلىكىنى ئەيلەب سىتۇن.

لازىمدۇركىم يىگىتلىك ئاۋانى نەزاكىتى ۋە باھار يىگىتلىكى نەزاھىتىدا تائەت سارىغە
قەدەم قويغاي ۋە ئىبادەت جانىبىغە شۇرۇدۇ ئەتكەي:

ھىكايەت:

ئىمام مەئسۇم زەينۇلئابدىن سەغىرە مەئسۇمە سىنىڭ كىبرۇششان كالامى،
ئەگەرچە ئول سەغىرەدىن مەئسۇم ئەردى:

(مەسنەۋى)

ئولكى فەلەككە سۇرۇپ ئېردى كۈمەيت،
مەشتەلەئى ئەنجۈمەن ئەھلى بەيت.

چەشمى نەبۇۋۇۋە تەخە بولۇپ نۇرى ئەين،
شەمئى ۋىلايەتتى ئەلى ئىبنى ھۈسەين.

بەسكى ئىبادەتدىن ئەربابدىن،
ئاتىنى ئەيتىپ «زەينۇلئابدىن».

كۈنى ئېردىكىم سائادەت گۈلشەنى گۈلبۇندا ئىقبال نەسىمى دەمىدىن پەرۋەردىش تابد-
قان، سائادەت غۇنچەسى ۋىلايەت ئەۋجىدا كامال قۇياشى پەرتەۋىدىن يارۇغان، سەئد
ئەكبەر شۈئەسى پەرتەۋى يەئنى ھەزرىتى ئىمام زەينۇلئابدىن جانابىدا تىسقىلى نامايىش
قىلدى ۋەكودكى كورۇندى، تەرەھۇم يۈزىدىن باشىن سىلاماقدىن مېھر ئىزھارىن قىلدى.

(مەسنەۋى)

بار ئىدى بىر نادىرە پەرزەنت ئاغا،
جان كوگۇل رىشتەسى پەيۋەند ئاغا.
پەردەئى ئىسىمەت ئارا رەخشان قۇياش،
ئومرى زامانىدىن ئوتۇب ئالتە ياش.

كوردىكىم مېھر يۈزىدىن سىلە ئاغازىن قىلغاي ۋە رەھم يولىن تۇتماقدىن مېھر كور-
گۈزگەي. فىغان تارتماقدىن يىغلادى، قاشى ئوزرە گەرە سالماقدىن نالە ئىزھار ئەتتى.
شاھى نىكۇ سەرەنجام ۋە ھەزرىتى ئىمام تەسەۋۋۇرىدا كەچتىكىم رەشىك يۈزىدىن يىغلاغاي
ئىدى ئول كودىكىگە مېھر شەمئىن يارۇتتۇم ۋە رەھم ئانىنىن تۇتتۇم. شىر خۇارەدۇركىم:

(مەسنەۋى)

چەندرەھى مەھد ئارا ئاجىز تىنى،
رەھم ئىتبان مېھر ئىلە سويدۇم ئانى.

ئەفۋە تەرىقىن تۇتقايسەنكىم مەئزۇردۇر، ئول كىچىكراقدۇر، سەن ئاندىن ئۇلۇغراق:

(مەسنەۋى)

بولدى چۇ زاھىر ساڭا مەئزۇر تۇت،
غەيرەت ئىلە رەشك تەرىقىن ئۇنۇت.
بۇ سۆز ئىلە كۆپرەك ئولۇب دەردناك،
ئەتتى قاشىدا دۇررى پاك.

يىغلاماقىم بائىسى رەشك جەھەتتىن ئېسىمەس ۋە پىغانىم جەھەتتى بۇ تەمەننادىن
كورۇنمەس. غەم شىددىتى ۋە ئەلەم كەسىرىتى ئاندىندۇركى:

غەير ئىلە چۇن بولدى ئەنكىڭ شىركىتى،
جانىمە ئوت سالىدى ئەنكىڭ غەيرىتى.
سەجە نىچۇك بولغاي ئەنكىڭ باشىمە،
كىم تابىنۇر ھەق بىلە بۇت قاشىمغە.
بولسا سەمەد بىرلە سەنەم جىلۋە ساز،
قىبەلەدە بولغايىمۇ راۋا ئول ناماز.

بۇ نۇكتە تارانەسى زەمىرى پەردەسىدىن ھەيرەت فىغانىن تۇزدى ۋە بىشارەت ئەسەر
تۇتقىدىن تەكەللۇم كورگۇزدى. خەيرۇلئەنام ھەزرىتى ئىمام ئاھ تارتىماقدىن فىغان چەكىتى
ۋە قان يىغلاماقدىن بىخۇدانە يىقىلدى. تىغلىغە ھەقدىن چۇن ھىدايەتدۇر، ھەرنە قىلىۇر تەقۇا
ۋە تائەتدۇرۇر.

(مەسنەۋى)

ساقى ئۇشۇل مەيكى خاراب ئەيلەگەي،
شەيخ كەيفىتىنى شاب ئەيلەگەي.
تۇتكى بولۇبىمەن سىرقى ناتاۋان،
ئەيلە مىنى تائەت ئۇچۇن نەۋ جاۋان.

ئون سەككىزىنچى ماقالات

فەلەك غەمخانىسىداكىم مائالى پاراكەندەئى ئەلەمدۇرۇر ۋە تەكەللۇفلار بىرلە مەسرۇر
بولماق ۋە جاھان ۋەيرانەسىداكىم ھەم ئول رەقەم دۇرۇر. كوگۇل ئويىن مەئمۇر تۇتماق
ۋە ھەر نەفەسكىم ھايات گۈلشەندىن نەسىم دۇرۇر، قەدىرىن بىناسەك ۋە ھەردەمكىم ئومر
گۈلىدىن شەمەم دۇرۇر، شۇكىرىن قىلىماق ۋە تاكى بەدەندە ھەق ئەمرى تائەتتىغە قۇۋۋەت
بارمۇغىتىم كورمەك ۋە تا ئەسھاب ۋىسالى مۇمكىن ئاكىدىن بەرمەي ئوزنى خۇررەم تۇتماق:

(مەسنەۋى)

دەھركى ھۇش ئەھلىغە زىندان ئېرۇر،
بولغان ئاڭا شىقتە نادان ئېرۇر.
تەبىئىنى بەندىغە خۇمۇل ئەيلەمە،
ئەقلىنى چاھىدا مولۇل ئەيلەمە.

ئولۇمدىن بۇرۇن ماتەم تۇتماق ۋە تەئزىب جەھەتتىن ھالاك سارىغە يەتمەك:

(مەسنەۋى)

ئولمەك ئۇچۇن مۇنچە نىدۇر ماتەمىڭ،
تۇتقۇسى ماتەم ساڭا خال ۋە ئەمىڭ.

ھەرنىچەكىم چىرخ بۇقەلەمۇن ئەۋزائى ئەتۋارى ۋە دەھر سەرنىگۇن كەجرەفتارى
ئەلەمدىن رەنجى ھادىسى بولۇر ۋە مېھنىتى يۈز كەلتۈرۈر. غېمىن ئونۇتماقدىن كوڭۇل
ئاۋۇتماق ۋە شادلىق يۈزىدىن ئوزنى خۇش تۇتماق:

(مەسنەۋى)

نىچە جاپا يەتسە فەلەكدىن ئونۇت،
ھەر نىچەكىم كۈللى ئېرۇر جۇزۋى تۇت.

جاھان سىتەمى، دەۋران ئەلەمى غەم يىمەككە ئەرزىمەس ۋە ئەلەم تارتارغە تەلافى
كورۇنمەس.

(مەسنەۋى)

شاد ئەنى بىلكىم دەھردە غەم يىمەس،
دەھر ئىشى چۇن غەم يىگەلى ئەرزىمەس.

جاھان لالەزارى ۋە جاھان كىردارىغە باقا مەئىلۇم ئېرمەس. نەشاتى جامى غەم
زەھرىدىن مەملۇ ۋە ئىنىسائى ساغەرى ئەلەم دەردىدىن لەبىزى. باغىدۇركىم سەبات گۈلى
ئاچىلماس ۋە گۈلشەندۇركىم داۋام لالەسى زوھۇر قىلماس.

چۇنكى جاھان باغى ۋاپاسىز دۇرۇر،
ئومر گۈلى ئاندا باقاسىز دۇرۇر.

147
www.uighurkitap.com
ئۇيغۇر تىبابىي نۇسخىسى

ھەر ئادىمىڭىز ھۇش - خىرەد ئائىنى ۋە ئەقىل بىنىش جەھەتتىن ئىككىم بۇدار بى مادار،
ئاپايمدار گۈلبۇندىن باش تارتار، بۇ نەۋى بىۋافالىغ چىمەنغە نە يەڭلىغ كوز سالغاي ۋە
بۇ يەڭلىغ باقاسىز گۈلشەننە نە نەۋى كوڭول باغلاغاي.

(مەسئەۋى)

تۇتقاي ئارام نەلايىق بۇ باغ،
ئول گۈل ئىلە قايدا مۇئەتتەر دىماغ.
ئومركى خارچ دۇرۇر ئوتكەن ئىشى،
ھەرنە كى ئوتتى ئاڭا يەتمەس كىشى.

كەتمەك شىددىتى كىلۈردىن ئىلگىرى زوھور قىلغاي، تەھنىيەت سالامى غەدا خەپىرد -
بادى ۋە مۇبارەك بادلىق تەئزىمى تەئزىيەت نەۋەسى:

(بەيت)

كېرەكمەس غەررە بولماق شاھىدى دەۋلەت باش ئىندۇرسە،
كى بىر خەملىغۇر ئانىڭ سالامى خەپىربادى ھەم.

ھەم ئول باغىمىڭىز بەقا نەسىمى ئافىيەت دىماغىغە يەتمىگەي ۋە ئىقامەت شەممى ئەمىند -
يەت مەشامىغە ئىسمەگەي. نە نەۋى ئىقامەت رەختىن باغلاماقدىن گىران چانلىق لەڭگىرىن
تاشلاغاي. لازىمدۇركىم تەنە ئىماتى جىسمانى ۋە مۇراداتى نەفسانى ھەپىستىد - نىكىم
تەۋەققۇئىن قىلماغاي ۋە ۋاڧا تەمەنناسىن ئەيلەمەگەي، كەتمەك ۋەھمىن ۋە رىھەلت ئەت -
مەك ئەلەمىن گۈل خۇردەسى مەسەللىك غۇنچەدەك كوڭۇلدە ئامانەت تۇتماق:

(مەسئەۋى)

قايسى نەفەس ئەيشىغە تابساڭ مەھەل،
ئاڭا غەنىمەتكى ئىرۇر بى بەدەل.
مازى ۋە مۇستەقبەلىڭگە بۇيلە ھال،
ھالىڭگە ھەم مۇنچە خىيالى مەھال.

ھەكايەت:

چىن مۇرغىزارنىڭ مىشكىن غەزالىنىڭ شىرشىكارلىغى ۋە مەجرۇھ سەيدىلارنىڭ ئۇنىڭ
دامىغە گىرىفتارلىغى ۋە شىر پەنجەسىدىن ئۇلارنىڭ ئەجەل پەنجەسىدە ھەمۋارلىغى

(مەسنەۋى)

بار ئىدى چىن شەھرىدە بىر نازىنن،
ئاجىز ئەنىڭ نەققاشدا نەققاش چىن.

جاھان شاھلىرى ئىشقى ئاياغىدا پەست ۋە زامان سالاتىنى زۇلنى زەنجىرىدا پايبەست
ئېردى. ناگاھ ئاۋ ھەنگامەسى تاماشاسىغە چىقتى ۋە شكار قىلماق جەھەتتىن تاشقارى
خىرام قىلدى، ۋە دەردمەندى ئەنىڭ سارىغە كوز سالدى ۋە ئاشىقى ئەنىڭ ئىشقى گەرە-
ھىغە تۇشتى:

(مەسنەۋى)

بادە چۇ كۇچلۇك ئىدى، ئاشى زەئىف،
چۇست يىقىلدى بۇلالىمادى ھەرىق.
چەكتىلەر ئول خەيلى مۇئەككەل ئانى،
خان قاشىغە نىچە ئاتىلار ئانى.

خاقان ئانىڭ سارىغە نەزەر قىلدى ۋە سىياسەت جەھەتتىن بويۇردى:

كىم بارسىن يەر بىلە ھەمۋار ئېتىڭ،
لاي ئىلە ئولتۇرتۇڭ دىۋار ئېتىڭ.

تاكىم جاھان خالايمىكى كوزى ئىپرەت شەمىدىن يارۇغاي، ئەھلى جافا ئەمىرنى چۇن
بىلدىلەر. ھەرنەكىم ھوكىم ئەتتى راۋان قىلدىلەر. ئەلەسسەباھ ئېردىكىم خان خاقان شكار
تەرىپىغە تۇشتى ۋە ئاۋ ئەزىمىغە تاشقارى چىقتى:

(مەسنەۋى)

كەلدى ھەمىل يەرگەكىم ئول لاي ئىدى،
ھەرسارى يۇز نالە بىلە ۋاي ئىدى.

كوردىكىم گۇرۇھى بىچارەۋار ئولۇم شىددىتىدىن فىغان تارتار ۋە مەرگ زورىدىن نالە
چىكەر:

(مەسنەۋى)

بارچە نادامەت بىلە ئەفىغان چىكىب،
ئەمدىكى ئەفىغان تۇگەنپ چان چىكىب.

بۇلاق

غەير ھەمۇل ئاشىقى ئازادە ۋەش،
كىم بولۇبان ئىشىقى بالاسىغە خۇەش.

ھەردەم ۋە ھەر نەفەس سانا تىلىن ئاچماقدىن ھەمد ئەيتماق ۋە شۇكر زەبانىن تەب-
رەتمەكدىن قان يىغلاماق. دەرد غايىتى ۋە شەۋق ناھايىتىدىن دەر ئېردى:

(مەسنەۋى)

كىم بۇ نەفەسكىم بارادۇر جان ماڭا،
يار غەمى ئەيلەمىش ئاسان ماڭا.
ئومرغە قالغاندا ئىككى، ئۇچ نەفەس،
زىكر ئىتتىبان يار ھەدىسى بەس.

تىلىدا بار ئېردى ۋە سوزىدە يار، ئاغزىدا يار ئېردى، كوزىدە يار. شاھىكىم ئىشىقى
شىددىتىن بىلدى ۋە دەئۋاسى سافلغىن كوردى. مېھر شەمىن يارۇتماقدىن ۋافا رەسمىن
تۇتتى ۋە مېھربانانە سوز دىمەكدىن قاشىغە كەلدى.

مەھلەكەدىن ئانى خالاس ئەيلەدى،
يار ھەرىمى ئارا خاس ئەيلەدى.
ئاسرا ناۋايى بۇ نەفەسنى مۇغتنەم،
لىك دىگىل ھەرنەفەسى شۇكر ھەم.
ساقى ئۇلۇبمەن مەي رەگىن ئۇچۇن،
مەي دىمەكىم بىر سەنەمى چىن ئۇچۇن.
چىنى ئاياقلار بىلە مەست ئېت مېنى،
چىن ئېلىدەك بادە پەرەست ئېت مېنى.

ئون توقۇزىنچى ماقالات

خۇراساننىڭ ئەدىمۇلىمەسەل كىشۋەرى بەيانىكىم "ئىرمە زاتىل ئىمادىئالەتى لەمىۋخەلەق
مىسلۇھا فىلەبىلادى" كەرىمەسى ئايەتدۇر، ئەنىڭ شەئىندە بەتەخسىس .....

.....
.....

①.....

ھەمد زاتى ۋاجىبەلۇجۇدىغەكىم، ئەقىل دانىشمەندى تەسەۋۋورى زاتى تەخەببۇلىن
① ئەسلى نۇسخىدا كاتىپ بىر ئابزاس سوزنى تاشلاپ كەتكەن.

قىلماقدىن ئاتىل، ۋە خىمىرەد ھۇشمەندى تەۋەھھۇمى كۈنھى تەسەۋۋۇرىن ئەيىلەمەكدىن زايىل دۇرۇر. جەللەت ئالائۇھۇ ۋە ئەمىت نىمائۇھۇ ۋە لائىلاھە غەيىرۇھۇ.

(بەيت)

كىمكى ئەۋھام خىيالى ئارا زاتىنى كەيۈردى،
قىلمادى غەيىر خىيالات ئىلە ئەۋھامى تەمەننا.

پادىشاھىكىم ئوز زاتى بىرلە قائىم بىە سالدۇرۇر، ۋە بى شۇبەھە بى زاۋالدۇرۇر. ۋە بى شەرىكىكىم "يامەن تەقەددەسەت ئەنل ئەشباھى زاتۇھۇ، ۋە نەزەھەت ئەنمۇشاپبەتەل ئەمسالى سىفاتۇھۇ، ۋاھىدۇن لامىنقىلەتەن ۋە مەۋجۇدۇن لامىن ئىلەتەن."

(رۇبائى)

ئى سەندىن ئولۇب سىررى دىل نۇر نەگاھ،
لۇتەنكىدىن ئولۇب مىزابان ئاگاھ.
زاتىغە دىمەككە ھەمد قاسىردۇر تىل،
لاھۋلە ۋە لاقۇۋۋەتە ئىلا بىللاھ.

نەت ئول سۇلتانى ئەسھاب تەرىقىتە، ۋە بۇرھانى ئەربابى ھەقىقەت، مەزھەرى ئەنۋارى ئىلاھى، ۋە مەزھەرى ئەسراى نامۇتەناھى. مۇبارىزى مەيدانى نوبۇۋۋەت ۋە سەدرى سۇدادى ئەيۋانى فۇتۇۋۋەت، سابىقەئى ئەلتافى ئەزەلى ۋە مەرھەمەتى ئەتتافى لەمپەزەلى، سەدر نەشىن سىدرەتۇل مۇنتاھا ھەزەرەتى مۇھەممەد رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋە سەللەمغەكىم شەفىئۇل مۇزەنەبىن ۋە خاتىمۇننەبىيىن دۇرلەر.

(رۇبائى)

يۇز نەت ئاكاكىم سىراج ئەيۋانى ئىلاھ،
مەسۇرى تەجەللىياتى ئالى دەرگاھ.
ئۇمىد شەفائەت ئىتەكەمەن، مەن رۇسپاھ،
مەھشەر كۈنى بىر ئۇمىتەن دىبان باقماساڭ ئاھ.

دەلائىلى روسۇلى تەجەللى ۋە زاتى ئەھەدىيەت، ۋە ئىلاھى رەھبەرى ۋۇسۇلى ئەزە-
ۋارى ھەزەرەتى سەمەدىيەت. مەخزەنى ئەسراى ھەق ۋە مەتلەئى ئەنۋارى مۇتلەق سەبەبى،
تەجەللىئى زات ۋە بائىسى ئەنۋارى سىفات ئول بولغايكىم "لەۋلەكە لەما ئەزھەرتۇر رەبۇ-
بىيەتەھ" ئەنىك شەئىندەدۇركىم نازىلدۇر.

(رۇبائى)

ئى ۋۇجۇدۇڭ ئەسەرى خىلقەتى ئەشيا سەبەبى،
 لەبى ئولۇۋەقتكى بىناغىل كەرەكمەزدى نەبى.
 سەيىدى ئەبتەھىيۇ ئۇممىيۇ مەككى زەكى،
 ھاشىمىيۇ مەدەنىيۇ قۇرەيىشىيۇ ئەرەبى.

ئەئىتنىڭ مەيدانىدا تىز گەردلىك ئاھەنگىن تۈزۈمەك ۋە مەدايىمىھنىڭ فەزاسىدا مەدە-
 داھلىق ئايىنىن تۇتماق زەھى گۇستاخلىق ۋە زەھى بىباكلقكىم، مۈلكىنات ئەجناسى ۋە
 مۇكەۋۋىنات ئەسنافى ئەئىتنىڭ تەھرىرىن ئەيىلەمەككىدىن شىكەست مەقال ۋە سىفاتىنىڭ
 تەقىرىرىن قىلماقكىدىن گۇڭگ لال دۇرۇر. "ۋەسەللۇ ئەلەيھى ۋەسەللىمۇ تەسلىما"
 داستان ئاغازى ۋە شاھى بەھرامنىڭ سەيىرغە پەرۋازى ۋە مانى نەققاش سۇرەتگەر-
 دەك غەپىرب قۇشنى سەيد قىلغانى. بەلكى ئاڭا سەيىد بولغانى ۋە مانى فەلەك نەقىشباز
 ئەجىب سۇرەت يۈز كوزگۈزگەندەك دىل ئارام سۇرتىن كورگۈزگەنى ۋە بەھرامنىڭ رىشتەئى
 تاقىتىن ئول سۇرەتدىن ئۇزگەنى، دىلئارامنىڭ دىلئارار ھوسنى كامالىغە سوز سۇرمەك ۋە ئانى
 بەھرام بىدىلىغە يەتكۈرمەك ۋە ۋەسل شەمىس ئىشەرت شەبىستانىدا رەۋشەن قىلماقلىرى
 ۋە ھىجر خەزاندىن قۇتۇلۇپ ۋىسال باھارىدا غۇنچەدەك كوڭۈللەرىنىڭ گۈل-گۈل ئا-
 چىلماقلىرى، ۋە دىلئارام سۇرتىن ماھى زەھرە چىن نەغمەسى شاھنى زار قىلغانى، ۋە
 كوڭلى قۇشى ئانىڭ چەڭگى رىشتەلەرىغە گىرىفتار بولغانى ۋە چەڭدەك كوڭلىن ئانىڭ
 غەيرىدىن خالى قىلىپ جان رىشتەلەرىدىن فىغان تارتقانى ۋە ئانىڭ زەخمەسى ئىلكىدىن
 بەلكى ئىلكى زەخمەسىدىن جان رىشتەلەرىنىڭ پىغانى دەمبەدەم ئارتقانى:

(مەسنەۋى)

ساز ئېتەر ئېردى بەزم شاھانە،
 رەۋزەئى ئول ھوردىن پەرىخانە.
 ئەسرۇ گۈلرۇخ جامالىغە شەيدا،
 دەمبەدەم ھۇشۇ ئەقىل ناپەيدا.

ئىشقى تۇغىيانى توفاندىن بىخىرەد ۋە مەي ئوتى ھارارىتىدىن بىخۇد بولغانى ۋەز
 غەزال شىر ئەفكەنىگە غەزال ئاتقاندا تەھسىن قىلماغاندىن ئاھۇگەرلىك باشلاغانى ۋە
 دامغا بەركىگەن كىيىكتەك ئانى كەمەندىغە بەركىتىپ كىيىكلەر كانارىدا تاشلاغانى:

(مەسنەۋى)

ئىككى گىسۇسىدىن كەمەند ئەيىلەب،
 تاشلادىلەر غۇلۇلە بەند ئەيىلەب.

گىسۇيىكىم ئۇلۇسقا قىلدى كەمەندە،
ئاقبەت بولدى ئوز ھىلاكىگە بەندە.

غەزەب مەستلىغىدىن ھۇشيار ۋە غەفلەت ئۇيقۇسىدىن بىدار بولۇپ ئول ئاشۇقتە تۇش-
لەردىن پەرىشان، بەلكى ئويغا قىلغىدا قىلغانلەردىن پۇشايىمان بولغانى ۋە مۇشكىبۇي غەزا-
لىن ئىستاي باياپانغە ئوزى كېتىپ ئانى تابماي ئوزىدىن كەتكەن.

(مەسنەۋى)

قىلدى بەھرام چۇن بۇ يەڭلىغ ئىش،
يەڭلاغۇ، يوقكى كۈلگۈ يەڭلىغ ئىش.
ئوزىدە ئىككى كۈنگىچە يوق ئېردى،
كۈڭلىدە شوئىلە، جاندا ئوق ئېردى.

ئوز پەرىئەشى ھەجرىدىن دىۋانە بولغانى ۋە ھوكۇما ئەنىڭ ئاشۇقتە دىماغى شەئشە-
ئەسىغە ئىشتىغال كورگۈزۈپ، مۇمتەد زامانلار مائالغە ئەسبەيسن تۈزۈپ كوپ زەخمەتلەر
بىرلە ئازغىنە ئوزىگە كەلگەنى ۋە سەۋدا دەفئىمىغە تاماشاشا ئۇچۇن يەتتى ئىقلىم سەلاتىنى
يەتتە قەسىر بىنا قىلغانلار:

(مەسنەۋى)

سالىدىلەر يەتتى قەسىر چەرخ نەھاد،
بولدى ئىش قىلماق ئول سۇفەت بۇنىباد.
كىم سەدا تۇشتى چەرخ تاقى ئارا،
ئېل نەزەرى فەلەك راۋاقى ئارا.
چەرخ يەتكۈردى ئاي ۋە كۈندىن خىشت،
ياسالۇر دەپ يەر ئۇزرە يەتتى بەھىشت.
ھەر زامان ئوزى شەكل ئېتىپ پەيدا،
شاھ تاماشاسىغە بولۇپ شەيدا.

يەتتە فەلەك دەك يەتتى قەسىرنىڭ تۈگەنگەنى ۋە مانى مۇسەۋۋەر ھەر قەسىردىن ئوزگە
رەك بىرلە نەقىش بەندىلىق قىلغانى ۋە داغى يەتتى ئىقلىم سالاتىنىڭ قىزلارنى ئول يەتتى
قەسىردا بەھرامغە ئەقد قىلغانلار ۋە ھەپتىنىڭ ھەركۈنى نەھرام بىر قەسىردا سوھبەت
تۇتقانى:

ھوكۇما بولىدىلەر چۇ ۋەقت شۇناس،
بۇيىلە سائەت ئىشىگە بولدى قىياس.

تاڭلا شەنبە كۈنى مۇناسىبدۇركى كەۋاكىب شەرەپتە سەبەددۇر.

شەنبە كۈنى بەھرامنىڭ مۇشكىم لىداسلار كىمىب گۈنەزى مۇشكىمگە
خىرام قىلىپ غىزال مۇشكىم بىرلە بادەئى مۇشكىم ئىچكىسى

(غەزەل)

كىتۇر ساقى قەدەھكىم ئاقتابى ئالەم ئارادۇر،
زەمىن سەبىزۇ ھاۋا جانبەخش، گۈلشەن راھەت ئەفزا دۇر.
پەرىشان ئولماكىم گۈلبەرگ تېك ھالا بۇ گۈلشەندە،
نىشأتى ئەيش ئۈچۈن ئەسبابى جەمئىيەت مۇھەببەت دۇر.
ئاچىلدى غۇنچە، كۈلدى لالە، كەلدى ئىشرەت ئەبىيەم،
زەبانى ھال سەبىزە ئىشرەت ئىماسىغە گوپادۇر.
قىلىپ بىخۇدلۇغۇم ئىزھارن ئەيتاي دەردى پىنھانى،
دىلۇ جان سەبئە سەبىيارە بۇتۇن كار فەرمادۇر.
كەل ئى بەھرام ۋەقىم ۋاقتى ئىل تەقىرر ھالىدىن،
بۈكۈن ئىقلىم ئەۋۋەلدىن مۇسافىر نۇكتە پەيماندۇر.
ئاڭا گەر ئارزۇدۇر سوز دىمەك بەھرامى ئالىندا،
ھاڭا ھەم ئوز شەھى بەھرامىم ئالىدا تەمەننادۇر.

ئەۋۋەلقى ئىقلىم يولمىدىن كەلگەن مۇسافىرنىڭ نۇكتە گۇزارامىغى

(مەسنەۋى)

ھىند مۈلكىدا بار ئىدى شاھى،
شاھلىغ ئىشلارىدىن ئاگاھى.

ۋە بىر فەرزەند دىلەند قەلەندەر ناۋاز ۋە شاھزاد گۈلخەن پەردازى كىم بولمىش بولغاي،
تاجى ئەيالەت سارى باش يەتكۈرمەكدىن ئارى، ۋە قەدەمى ئاسالەت فەرجامى تەخت جالالەت ئەۋ-
جىغە ئاياغ تارتماقدىن ئاتىل، دائىمۇ لقەۋقات فەنا ئاھەنگىن تۈزمەكدىن ئۈزگە كارى ۋە فەقىر
يولدىن تۇتماقدىن باشقە ئىختىيارى يوق ئېردى ۋە دەر ئېردىكىم:

(غەزەل)

سۇلۇكى فەقر ئەتۋارىم، مەزاقى ئىشقى ھالىمدۇر،
 تەجەررۇد ئالەمى سەيرىنىدا ئالەم پايىمالىمدۇر.
 جۇنۇنۇ فەيز ئازاد ئەيىلەمىش جۇملە ئالايىقىدىن،
 كامالۇ فەزل تەركى رۇتبەئى فەزلى كامالىمدۇر.
 تەبىئا قىلمىشام تەشخىس دەردى ئىشقى ئىمىش دەردىم،
 ئالامەت ئاھى سەردى، رۇي زەرد ئەشك ئالىمدۇر.

كىچە ئەردىكىم بى باكلىق يولنى تۇتتى ۋە بىخۇدلۇغ ئايىنىن تۇزدى ۋە ھەزرتى
 سەمەدىيەت ئەئالا ۋە ئەقەددەس مۇناجاتىدا ئېردى.

سۇبھى چۇن سەجدەئى نىياز ئەتتى،
 كوزىگە ئۇيۇقۇ تەركى ناز ئەتتى.

ئاگاھ كوردىكىم بايا باندىر ئەزىم شان ۋە دەشتىدۇر بى ئەندازە، ئولۇس غەۋغاسى
 ۋە دەھر ئەھلى ئەلالاسىدىن زەمانى خالى ئېرمەس:

(مەسنەۋى)

بارچە كۈچ ئەھلى ۋە سەفەر خەيلى،
 بىر تەرەفلىك بارچەنىڭ مەيلى.

ۋە بىر مەھبەلىكىم ئىستىغنا گەۋھەرىدىن مۇزەببەن ۋە مۇرەسسەئۇ ۋە ناز جەۋاھىرىدىن
 مۇتەررەھ ۋە مۇكەللەل نامايىش قىلدى ۋە گېرىشىمە پەردەسىدىن مەكنۇن ۋە مۇستەتىر.

(مەسنەۋى)

مۇتەھەررىك بولۇپ نەسىمى سەبا،
 چۇنكى مەھبەلدىن ئولدى پەردە رەبا.

پەرى چەھرەئى كورۇندىكىم ئەقل-ئىدراك رىشتەسىن تۇزدى، ۋە سەبىر-تاقەت بىنا-
 سىن بۇزدى.

فەررۇخ ئويغاندى سەكەب ئۇيۇقىدىن،
 كوزىدىن ئۇيۇقۇ ئۇچتى قايغۇدىن.

بىلدىكىم سەبىر ئىمكانى يوقتۇر ۋە ۋەسىل ئېھتىسالى داغى كورۇنمەس. دەرد ئوزۇرە دەرد ۋە ئەلەم ئوزۇرە ئەلەم، نە كېچە كوز مەئەندە ئۇيقۇ ئاسايىشى ۋە نە كۈندۇز ئافە-يەت مەسكەندە ئاسايىش ئۇيقۇسى:

(غەزەل)

ئەگەر تۇتسام غەمىم ئېلىدىن نېھان سەبىرۇ قارارىم يوق،
ۋە گەر شەرھى غەمى پەنھانىم ئەتسەم غەمگۈسارىم يوق.
ئىشىكىدىن قاۋىساڭ ئىتدەك يانە باش قويغۇم ئاياغىڭغا،
جاھاندا سەندىن ئوزگە دىلىستانىم يوق، نىگارم يوق.

ئەلھاسىل مۇسافىرەت ئىختىيارىن ئەتتى، شاھكىم بۇ كار ئاقبەتىدىن مۇتتەلىق بولمىش بولغاي. مەنئىن قىلدى ۋە ناسايىھ زەنجىرىن ئىختىيارى ئاياغىڭغا تارتتى. ئىمكان يوقكىم چۇنۇن تەركىن قاغاي ۋە تەئەللۇق رىشتەسى دامىنغە ئىلىك ئۇرغاي.

(بەيت)

پايى ئازادان بىزەنجىرى تەئەللۇق بەند نىست،
نالەرا زەنجىر ھەم سامان رەفتەن مەشۋەد.

ۋە شاھ خەير بادىن قىلدى ۋە تەلەب مەئۇاسىغە قەدەم قويدى. ماھى شەبگەرد ۋە خۇرشدى ئاسمان نەۋرەد يەڭلىغ مەنازىل قەتئىن قىلدى. شام سەبا بۇ تۈكتە تەرەنەسىغە مۇتەرەننۇم ۋە بۇ ھەرق كالامىغە مۇتەكەللۇم ئېردىكىم:

ھايات سەرق ئىتىبان ۋىرىد قىلمىشام ھاسىل،
زەمىر گۈسىنە گەرەۋ قىلمىشام ھاسىل.
تەبىئەت سەگ شەبگەرد ئاڭا قىلمىشام ھاسىل،
سەرئەشكى ئالى رۇخى زەرد قىلمىشام ھاسىل.
ئىشىم قارا كېچە تا سۇبھى نالەۋۇ پەرياد،
نە بەرسەلەر ئاڭا شاكىر، نە دىسەلەر ئاڭا شادە.

تەبىئى مەراھىل ۋە مەنازىل قىلدى، ناگاھ ئۇيقۇدا ئېردىكىم ئوز مەقسەدىن ھەلەب كىشۋەرىدە تابماق ئىلھامىن ئىشىتتى.

(مەسنەۋى)

ئويغانىپ سەبىرۇ تاقتى كەتتى،
قوپتى داغى ھەلەبغە ئەزم ئەتتى.

ۋە سپاھى ئىجازەتتىن بەردى ۋە پەدەرۇد رەسسىن تۇتتى ۋە ھەلەپ سەرھەددىغە يېتىپ ئېردى مەھمەلى نامايىش قىلدى.

(مەسنەۋى)

تۇشىدە كورگەن كەبى يافۇغى قارا،
ئىزىراپ ئوتى تۇشتى جانى ئارا.
بۇيلە ھالەتدە تۇند ئىستى شامال،
ئاچتى مەھمەل كانارەسىن فىلھال.

كوردىكىم ئوز مەقسەدى گۈلچەھرەسى جىاۋە قىلدى ۋە تەمەنناسى رۇخسارەسى كورۇندى.
ھىجر دەردى ئاشتى ۋە ئىشقى شارارەسى جاھانغە تۇتاشتى. فۇرقەت كاشاكشى ۋە مەنەت ئىزىراپ-
بىدىن ۋىسالى كۇنن ھىجر شامىغە يەتكۇردى، نەۋە دلغ ئەۋرەككى بەلكى مەئىۋىسلۇق گۈل-
خەنى ئارا ئارام تۇتتى.
ھەنگامى سۇبھىكىم مەھەللى ئىجابەت بولغاي، سەججادە ئۇزرە مەقام تۇتماق بىرلە دۇ-
ۋەت كاغەزىن چەكتى، بىتدىكىم:

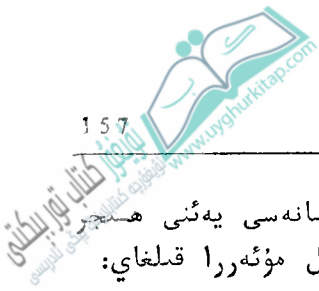
(غەزەل)

گىرىبان ئولدى رەسۋالىغ ئىلمىدىن چاكى دامەن ھەم،
مىنىڭ رەسۋالىغىمدا دوست ھەم تەئىنە ئەتتى دۇشمەن ھەم.
رەھى ئىشقى ئىچرە جا قىلدىم تۇتۇب تەركى تەئەللۇقىم،
ئىسەستۇر ئەۋد مۇمكىن كەلسە گەر بەھرام، بەھمەن ھەم.
مېنى ئى تاجىۋەرلەر ئىستەمەڭ مەنەت چىكىب زىنھار،
ئىشىم فەقرۇ، تەرىقىم ئەجز، مەئەن كەلدى گۈلخان ھەم.

ۋە ئول نامە ئىختىتامىغە ئىتتام رەقەمىن سۇردى ۋە ئوز خۇابىگھى تەكراسىدا بەركتە-
تى ۋە فانا ئاھانىگىن تۇتتى ۋە ھەلەب شەھرىگە يەتتى. كوردىكىم مەھەللاتىغە ئەدەد ۋە
كوي بازارىغە ھەد مەئۇم ئېرمەس. نە مەھبۇبىدىن ئەسەرى ۋە نە مەھمەل نەقىشىدىن خەبەرى،
نە تائام زائىقىن قىلدى ۋە شاراب شۇرىن ئەتتى. ئىبارەت رىيازەت ۋە مۇجاھىداتدىندۇر-
كىم ئېھتىتام ئايىنى ۋە رىيازەت تەرىقىم تۇتماي مەقسۇد ساۋاھىلى نامايىش قىلماس ۋە مۇد-
دىئا ھوسۇلى كورۇنبەس، جىدد جەھەد غايىتى ۋە مۇجاھىدە نەھايىتىدىن ۋەقتى يىتەركىم:

(مەسنەۋى)

رەفئە ئولۇب بارە قەيدى زۇلمانى،
بولغۇسى زاتى ئىلە رۇھانى.

ئىشقى شەجەرەسىنىڭ سەمەرىسى ۋە دەرد ساقىسى بادەسىنىڭ نىشانەسى يەنى ھىچ شۇرى ۋە شەۋق زورىدىندۇر كىم خۇرد خۇاب ئىللىتى كۈلغىتىدىن بايگۈل مۇئەررا قىلغاي:

(مەسنەۋى)

ئىشقى چۈن توئمەدىن قىلىپ ئىدى فەرد،
قۇت، قۇتى بولدى ئىشقى ئىلە دەرد.

ھەركەتدىن قالىپ تەنى زارى،
ئۆزىنى چەكتى بىر بۇزۇخ سارى.

قويدى باشنىڭ ئاستىغە بىر تاش،
ددى باش ئولماغاي ئىدى ماڭا كاش.

مەھنىتى ئاشتى ۋە ھىجر ئوتى تۇتاشتى. گىرىيە ئى شام ۋە ئاھى سەھەرگاھدىن ئۆزگە يوقتۇر ۋە ھەلبە كىشۋەردە خۇاجە ئى بار ئېردىكىم مەھماندارلىغ فەندە ماھىر ۋە مۇسا- فەر پەرۋەرلىك ئاندىدا يىگانە، مۇسافر ئىستەمەكەدىن بىر بۇزۇخ سارى تۇشتى، ۋە بىر ۋەيرانە كۈنجىغە سەمەندىن سۇردى. ئازادە ئىكىم ياتىدۇر ۋە ھەرگاھ نىگاھكىم ئول بىچا- رە جەبھەسىغە تۇشەر ئېردى. گىرىيە ئى بى ئىختىياردىن ئۆزگە كەلمەس ئېردى. ئاشقىلىق شۇەسى ۋە مەجۇنلۇق رەسۇمدۇر كىم بىچارەلىقتىن ئۆزگەنى دىمەس، بىناۋالىغدىن باشقەنى ئىستەمەس.

(بەيت)

ئىستەمەس غەر، غۇرۇر، ھەشمەتۇ جاھۇ جالال،
گۈلخەنى فەقر ئىچرە ئورتەنگەن گاداىى زەندە پۇش.

(مەسنەۋى)

ھەم يۈزى ئانى بىقارار ئەتتى،
ھەم سوزى ئانى ئەشكىبار ئەتتى.

خۇاجە سورىدىكىم:

كىلىپ ئالىغا دىدى: ئى مەردۇم،
كىمەن ئەھۋالىڭ ئەت ماڭا مەلۇم.

فەررۇخى ساھىب كامال ئەيتتىكىم:

(بەيت)

مەنەمكى قافىلە سالارى كارۋانى غەمىم،
 مۇسافىر رەھى سەھرايى مەنەتۇ ئەلەمىم.
 ھەقىرى باقىمە ماڭا كىمىسەدىن ساغىنىمەكم،
 فەقىر يادى ئاسا گادايبى مۇھتەشەمىم.

بىلىدىكىم سەراپا كامالدىن ئۆزگە ئېرمەس ۋە ئىشقىدىن باشقا كورۇنمەس. مەرھەمەت رەسۇمىن تۇتتى ۋە رىسايەت شەمىن يارۇتتى. سۈبھى ئەۋۋەلدىن شام ئاخىرىغە مەيخوار-لىغ رەسىمىن تۇزدى ۋە مەستلىغ جەھەتتىن فەررۇخ شاھزادە دەريا دىل ئوز سەرگۈزەشتىن بايان قىلدى ۋە تۇشلەرى ئىزتىراپىن تەقىرىغە كەلتۈردى. خۇاچەئى دىلاۋەر فۇتۇۋەت يۈزىدىن بۇ ئىش ۋۇسۇلىتە قەدەم قويدى ۋە مەقسەدى ھوسۇلىغە ئىقتىشاش كورگۈزدى. ئەيدىكىم:

(مەسنەۋى)

مەنكى ئانىڭ غەمىدە فالۇرمەن،
 دەردىغە چارە ئەيلەي ئالۇرمەن.
 قىلماسام ئولسە ئول مۇرۇۋۋەت ئىمەس،
 ئانى ياخشى مۇرۇۋۋەت ئەھلى دىمەس.
 مەقسەدىڭ ھوسۇلى ئاساندۇر،
 ۋە كامىڭ ۋۇسۇلى دىشۋار ئېرمەس.

(مەسنەۋى)

گەرچە جايىڭدا ھۇسن ئافەتدۇر،
 بىزنىڭ ئېلىدۇر ماڭا قارابەتدۇر.
 بىنى كامىڭغە يەتكۈرۈرمەن بىل،
 لىك ھەرنىكى دەرمەن ئانى قىل!

خۇاچە كوردىكىم ئوز مەھرىمىدىن باشقا ئېرمەس. ھەر ئىكاۋ مەستلىغ غايىتىدىن ئۇيقۇ مۇتتەكاسىن تۇتتى ۋە بەھۇشلۇق ئايىنىن تۇزدى. سۈبھى ئېردىكىم خۇاچەئى ئالى زاد ۋە فەررۇخ گەۋھەر نەژاد مېھمانىن ھاممام سارىغە باشلادى ۋە ھىچر چىركىدىن پاك ۋە ۋەسل نەۋىدى ئەتلىسىدىن مۇرەسسە، مۇزەييەن قىلدى، كوڭلى مىرئاتى ۋە دىلى ئائى-نەسىدىن ئىرفان قۇياشى ۋە مەئرىفەت خۇرشىدى نامايىش قىلدى. شادلىغ سەمەندىن مىندۇر-

دى ۋە مېھمان خانەسىگە يەتكۈردى خۇاجە ھەرەم سارا ئارا كىرچاك بىرلە ئۆز مەھرەمىگە گەيدىكىم:

ئى خۇش ئول كۈنلەركى رۇخسارىڭ ماڭا مەنزۇر ئىدى،
چەشم ئومىدىم چىراغى ۋەسلىدىن پۇر نۇر ئىدى.
ئادەم ئىدىم قۇرب دەرگاھىدا بولمىشىدىم قۇبۇل،
مەنزىلىم جەننەت، مەيىم كەۋسەر، ئەنىسىم ھور ئىدى.

ھالا كارىكىم ۋاقىئىدۇر. بۇ كار ۋۇقۇئىدىن باش تارتىماقغە ئىمكان يوقتۇر. ھەر نەرسەكىم جاناب ۋاجىبەلۇۋجۇد تەقدىرى كىلىكىدىن يازىلىبدۇر، كورمەسكە ئىمكان بولماس. قەلەمى تەقدىر يازغان بەلادىن مۇھتەرىز بولغان زەھى نادان، مۇقەررەر بولماغان روزى تەلەب قىلغان زەھى ئەبلەھ، كارىدۇركىم مەن ھەم رىزادۇرمەن، خۇداھەم نارازى ئېرىمەس. چۈن بۇ يەرگە فەسانەسى يەتتى، سەرۋى گۈلچەھەرەنى "تالاق" ئەتتى، دىدىكىم، نىدىن مۇنداغ ئەيلەدىڭ بىداد، چەكتى گۈلرۇخ نەفىر ئىلە فەرياد. دىدىكىم، ئەتۋارىڭ گەردىدىن غۇبارى كوڭلۇم ئائىنەسىدە مەلۇم ئېرىمەس ۋە ئەفئاللىك غۇبارىدىن گەردى زەمىرىم كوزگۇ-سىدە قارار ئالمامىش بولغايسىم رىزادىن ئوزگە يوقتۇر. شاھزادەكىم مېھمانلىغ رەسۇمى جەۋا-ھىرىدىن مۇكەللەل ۋە زىيافەت ئائىنى زەۋاھىرىدىن مۇرەسسە ۋە سەنىكىم ئاڭا مەقسۇددۇر-سەن. ئەقىدىڭ قىلۇرمەن:

ئول ئىرۇر ئەۋج سەلتەنەت ماھى،
دەھر ئوزە تەخت مەكرەمەت شاھى.

ئەلھاسل ئىجاب، قەبۇل رىئايەسىن تۇزدى ۋە شەھزادەغە ھەمخۇابلىغ ئەۋرەنگىدە ئارام بەردى ۋە نەچچە كەرۇر لەئىل جاۋاھىر نە گەۋھەرى ئالى ۋە نە دۇررى لۇئالىكىم توھفە قىلىمىش بولغاي. مىڭ ئەدەد بەندە تۇرك، رۇم، فەرەڭ يولىدا قۇللۇققە قىلغالى ئا-ھەڭ، مىڭ فەرسەخ يول ۋەدائىن قىلماق جەھەتتىن چىقتى. خەيرباد تەرىقىن تۇتتى يادكار ئىستەدى. بالاسىن ئانىڭ تىلەب ئالدى، قارا لىباسىن ئانىڭ ۋە فەررۇخ ئالى زاد يول قەتئىن قىلدى ۋە تىزگەردلىق ئائىنىن تۇتتى، ھەر گاھكىم گۈلچەھەرەسى ھوزۇرىغە كە-رەر ئېردى، ئىلىك ئۇزاتماققا ھەد-ئارا يوق ئېردى.

خىيالىڭدىن تەسەللىدۇر كوڭۇل مەيلى ۋىسال ئەتمەس،
كى ئاندىن ئوزگە بىر ھال ئولماغىن ئاشق خىيال ئەتمەس.

فەررۇخ زاد ئەيدى، ئول مۇرۇۋەتكى خۇاجە قىلدى، بىزدىن داغى فۇتۇۋۋەت دەر-كاردۇر. مادامكى خۇاجەنى ۋىسالغە يەتكۈرمەيسىن ئارام تۇتماغىم ئىنسانى ئېرىمەس ۋە ئوز

شەھرىگە بەتتى ۋە ئاتاسى ۋافات بولۇپ ئېركەنكىم قايم مەقاملىغ سەرىرى ئۆزۈرە ئارام تۇتتى ۋە ھوكرانلىغ ئاتىنىن تۇزدى. بوبۇردىكىم، خۇاچە ھەلبى ئىمارەتى يەكلىغ قەسىر تەئىمرىن قىلغاي ۋە قەسىر بى قۇسۇر تۇزەتكەي، ئول ئىمارىتىكىم خۇاچە كىشۋەردە ئېرىدى، ئول نەۋى ئىمارەت بىناسىن قىلدى:

ئۆيلە مانەندىكىم ساغىنغاي ئەقىل،
كى ھەلبە ھىند سارى قىلمىش نەقىل.

ھوكم بولدىكىم ماھى زەھر جەبىن تابقاي، ئوز مەسكەنى ئارا تەسكىن:

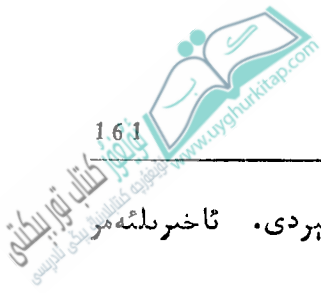
چۈنكى مەھۋەش ئوي ئىچرە سالدى كوزىن،
ئويىدىن چىقماغان ساغىندى ئۇزىن.
ھىند ئارا بۇيلە قىلدى شاھى سەخى،
ئەمدى كوركىم نىتەر ھەلبەدە داخى.

ۋە خۇاچەكىم ھەلبە كىشۋەردە قالب ئېردى، بۇ ئىككى ئەختەر قۇرخەندە خەيرە بادىدىن سوڭ كۇندىن كۇن تەنەزۇلدىن ئوزگە كورمەدى ۋە پەرسۇدەلىغىدىن باشقا يەت مەدى، ئەيتۇر ئېردىكىم:

دوست بى پەرۋا، فەلەك بى رەھىم، دەۋران بى سۇكۇن،
دەرد كوپ ھەم دەرد يوق، دۇشمەن قەۋى، تالى زەبۇن.

سايبەئى ئۇمىد زايىل، ئافتابى شەۋق گەرم، رۇتبەئى ئىدبار ئالى، پايەئى تەدبىر دۇن، ئەقىل دۇن ھىمەت، سەدايى تەئە بىر - بىردىن بەلەند، بەخت كەم شەفقەت، بە لايى ئىشق كۇن كۇندىن قۇزۇن يەلدە بەرگى لالەدەك تەمكىن، دانىش بى سەبات، سەۋ دا ئەكىس سەرۋىدەك تەئىسىر، دەۋلات ۋاژگۇن. ئەلھاسل سۇخەنچىلار ھەسەددىن شاھى ھەلبە قەيدىدا بەند، بەلكى زار نەژەند ياتار ئېردى. سۇبھى سەھايىقى ئەۋراقى سەفھە - سىن بۇ نۇكتە جەۋاھىرىدىن مۇكەللەل ۋە شام رەسايىلى ۋە رەقەلەرى سەتھىن بۇ كەلام زە ۋاھىرىدىن مۇرەسسە ۋە مۇتەررەھ قىلۇر ئېردىكىم:

ھوسۇد سورتى ئەھۋالىمە نەزەر قىلماس،
جاڧا قىلۇر، مەن بىچارە بىر ھەزەر قىلماس.
سانۇركى نالەئى زارىم ئاڭا ئەسەر قىلماس،
نى مۇرۇر ئىلە ئالەمدە دەر بەدەر قىلماس.
زەمانە ئىچرە مۇجەررەبدۇر ئىنتىقامى زەمان،
ھەمىشە ياخشىغە ياخشى يىتەر، يامانغە يامان.

لېكىن زاتى ۋاجىبەلۇۋجۇد دەرگاھىدىن ئۆزگە يەرگە سىغىماس ئېردى. ئاخىرىلىق مەر
راستلىغ جەھەتتىن بەند قەيدىدىن ئازادلىغ تاپتى:

مەخۇاھ ئەز خەلق يارى دەر نەۋائىب،
كى ئەز مۇمكىن نەيايەد كارى ۋاجىب.
نە مەخۇاھ ھەد كېلىدى كارى بەستە،
دىلى سافى بەدەست ئاۋەر چۇ بەستە.

ئەمما ئوز شەھرىدە ئارام تاپماغى مۇمكىن ئەمەس ئېردى. ئوز كىشۋەرىدىن چىقتى
ۋە فەررۇخ دىيارى يولدىن تۇتتى ۋە مۇددىتى مەددىدىن سوڭ فەررۇخ كىشۋەرى بەلكى
كىشۋەرى فۇرخەندە نەۋاسغە يەتتى ۋە بىر بۇزۇغ كۈنجىدە ياتار ئېردى ۋە شاھى فەررۇخ
داغى قارا لىباس ئىختىياردىن قىلدى، ھەر ئىكاۋ تەسفىيەئى دىل ھاسىل ئەتتى:

(مەسنەۋى)

چۇنكى شاھ خىئەتى قارا بولدى،
قارا كەيمەك ئۇلۇس ئارا بولدى.
قارا رەك ئېلىگە تاج تارىكىدۇر،
كىم بۇ رەك ئىچرەدۇر مۇبارەكدۇر.

(غەزەل)

دوستلار مەن بەئد ئەنبەر فاملىغ مۇئتاد ئېتىك،
تىبىرە تۇنلەر دىلەرەبالار خەتتى خالىن ياد ئېتىك.
مەن داغى زىنھار جۇز مىشكىن لىباس ئەتمان ھەۋەس،
مۇئىم ئەتمەك بۇ لىباس كەئبەدۇر ئىمىداد ئېتىك.
مۇئىتەرزىلەر تىلسەلەر تەرجىھى كافورى لىباس،
سورەئى ۋەللەيل تەفسىرىن دىبان بەرباد ئېتىك.
كوز قاراغىدىن نامايش ئەيلەمىش ئەسبىبى دەھر،
مايەئى سەيرى سۇلۇك ئېرمىش سۇۋەيدا ياد ئىتىك.
ئى سەبۇرى بۇيىلە ئىشىدىن روزىگارنىڭ تىبىرەدۇر،
بىلىمان ئايا بۇ كىسەل ئىرسى مۇدۇر يا ئادىتىك؟

فەسانە پەردازلىق قۇياشى ئىختىتام مەغرىبىغە رۇجۇد قىلدى:

(مەسنەۋى)

شاھ ئەنى فاقەدىن خالاس ئەتتى،
ئوز قاشىدا نەدىم خاس ئەتتى.
بولۇبان شاد ئول ھىكايەتدىن،
ئۇيىقۇغە باردى خۇش فەراغەتدىن.

يەكشەنبە كۈنى بەھرامنىڭ قۇياش دەك زەرباقت كىيىپ گۈنەزى زەررىن
نىگەرگە ئەزم قىلىپ سەرىغ ھۆللەلغ ھور بىلە ساغەرى ئەيش
تۇتۇب جام مۇسەئفەردىن ئەسفەرى مەي ئىچكەنى

ئىككىنچى ئىقلىم يولىدىن كەلگەن مۇسافىرنىڭ نۇكتە تەرەزلىغى:

(مەسنەۋى)

رۇم ئارا زەرگەرى ئىدى ماھىر،
ئىشى ئېلىگە قۇياشى كەبى زاھىر.

ئۇستادى ئېردىكىم مېھر زەررىسىدىن ۋە زەرنىخ خۇمىدىن ئاقتاب كۈرەسىن چىقارۇر
ئېردى، پادىشاھى ۋەقت ۋە ئالجاناب ئەسر خازىنى ئېردىكىم ۋە زارەت پايەسى ئەييار-
لىغ ئايغى تۇپراغىدىن مۇباھات كورگۈزۈر ئېردى، لېكىن سەراپا خىيانەتدىن باشقا ئېرمەس
ئېردى:

(بەيت)

ئەقىل ھۇش فەھم ئىلە ئىدراك يەڭلىغ پاك ئىدى،
لىك بىر ئەيىبى كى كۆب بى ۋەھشەتۇبى باك ئىدى.

ئەمۋالى ئەدەدى ۋە زەر دەسىمى ئەئىدادى تەئەققۇل ئەۋھامىدىن مۇبەررا ۋە تەخەپ-
يۇل تەسەۋۋۇرىدىن مۇئەررا:

يەتتە مەخزەن ھەر بىرى ئانداغ ۋەسىئە،
بىر تەھى سەندۇقى بۇ چەرخى رەفئە.
دۇررى گەۋھەر بى ھەد، بى پايان ئىدى،
ئېرۇر ئالدا قارۇن گەدايى نان ئىدى.

ئېرۇر تۇشسە گەر زەر خىرمىنى سارى نىگاھ،
گۇيا خۇرشىدى ئەنۋەر پەرگاھ.

گۈنى ئېردىكىم پادىشاھى ھۆكىمران مەھكىمە سەرىرى ئوزرە ئارام تۇتماق بىرلە ئەدل
ئەۋرەگى ئابادلىغىغە سەبەب بولۇپ ئېردى. خازىن زەھەب ئەيدىكىم، ئوزگەلەرگە ياغاچ
دىن دۇر تەخت لايىق ئولدۇرۇكى شاھى فەررۇخ بەخت تۇتقاي سەرىر ئوزرە مەسكەن، كوزنى ئول
مەسكەن ئەيىلەگەي رەۋشەن. شاھ خۇشۋەقتلىق كورگۈزدى، ۋە قەبۇل ھۆكىمىن سۇردى.
ھەر نەرسەكىم ھەۋايىجدۇر، تەھقىن قىلغاي. ۋە زەر خالىس چەككەي:

(مەسنەۋى)

ئىككى مىڭ پاتمان ئالتۇن ئەتتى تەلەب،
پۇتكەلى ئول مەقام ئەيشى تەرەب.

ھۆكىم قىلدىكىم جىد - جەھەد كورگۈزگەي ۋە ئېھتىمام يولن تۈزگەي، ۋە خەزائىن
گەنجىدىن زەر مەتلۇبىن ئالغاي ۋە نەچچە ۋەقت ئىستىشاش كورگۈزدى ۋە تەختى
ياسادىكىم، ۋەسقى ئول تەختنىڭ مۇسەمەن ئولۇپ، رۇبىنى مەسكۈن شەھىغە مەسكەن
ئولۇپ، سەككىز بۇرچكىم تورتى پەست ۋە تورتى بەلەند:

(مەسنەۋى)

پەستدە تورت تۇتى مەئۇس،
بىيىكى ئوزرە تورت ئولۇپ تاۋۇس.

ۋە پايەسى داغى سەككىزكىم ھەرگاھ، پادىشاھى ئالسىجاھ گەردۇن پاناھ، چىقىماق
تەمەننىسىن قىلغاي. ھەر پايە بىر - بىرىگە پەست بولماق - دىن تەۋازۇد كورگۈزگەي ۋە
ئارام تۇتقاندىن سوڭ تۇتى دىلنەۋاز ئەفسۇن پەرداز.

(مەسنەۋى)

ئەيتقايلاركى شەھىغە كام ئولسۇن،
ئاڭا بۇ تەخت مۇستەدام ئولسۇن.

تائىر ئالى مەقام ۋە تەنناز خوشخىرام:

(مەسنەۋى)

يەئنى تاۋۇس ھەم ئاچىپ پەرۇ بال،
شاھ باشى ئۈزە ھۇماي مىسال.

تابىبان ھەر بىرى بۇيۇك پايە،
ئەيلەگەيلەر قانات ئىلە سايە.

ۋە سەككىز سۇتۇن گەردۇن مائاب:

(مەسنەۋى)

كىم قايدان شەھ بولۇر نەشات ئەنگىز،
ئاز ئىشارەت بىلە يۇگۇرگەي نىز.

بۇ يەڭلىغ سەرسىرى ئاسمان تەزىن كارگاھىدا بۇ نەۋىئى شاھىنىشاھ كۇرسى نەشىن ئارام تۇتتى ۋە بىر ئۇستاد سەنئەت ئاراي چاپۇك ئەندىشىكىم بۇ سەرسىر رەشىك فەلەك ئاقبەتدىن مۇتتەلىق بولدى، بىلىدىكىم زەيد زەھباب رەسۋالىغىدىندۇرۇر ۋە شەرمىسارلىغى مۇئەييەن ۋە لىكىن ئىسكان يوقكىم ئىزھارىن قىلغاي. مەسلىھەت تەرىقىن تۇتتى ۋە ئىككى بۇرچ نەشىن ئورنىغە ئىككى تۇتى دىلىكۇشا تاپقاي، بىرى دىگەيىكىم "تەخت رۇكەشىدۇر"، بىرى دىگەيىكىم "تەخت مىس غەشىدۇر".

(مەسنەۋى)

سۇبھى كىم شاھ مەيلى قىلدى سەرسىر،
ئىككى تۇتى چىكىب فەلەككە نەفىر.
دىدىلەر شەھغە بى شەك، بى قۇسۇر،
سۇزنى كىم بولدى يوقارقى مەزكۇر.

شاھ زەرىسىن تەخت غايەت تەھەييۇردىن نەدامەت ئەنگۇشتىن ئىشىلەدى ۋە فەلەك

.....
.....
.....
①.....

چاھنىك ئاغزى تار ئىدى تۇبى كەك،
ئاغزى رەۋزەنچە، تۇبى ئوي بىلە تەك.
زەيدغە رۇتبەكى بولدى رەفىق.
ئان ئىككى قۇرس ئىدى، سۇ بىر ئىبرىق.
خەنجەرى كوڭلەك ئىچرە ئېردى نەھان،

① ئەسلى قوليازمىدا 4 قۇر خەت يىرتىلىپ كەتكەن.

خەنجەر ئىچرە نىھان ئىدى سۇھان.

خەنجەرى بىرلە قازىبان تۇپراغ،

پالچىق ئەيلەر ئىدى سۇ ئالغان چاغ.

چاھ ئاغزى تۇشى تىلەب ۋايە،

پالچىقىدىن ياسار ئىدى پايە.

ئەغلال بەندىن كەستى ۋە رىيازەت ئايىنىن تۈزدى. ئاخىرۇلئومىر رۇھالىغ تابتى ۋە
 فىدراز كورگۈزدى. ئەرتەسى ئەسەسلار خەيلى ۋە مىرشەبلار گۈرۈھسى كوردىكىم، نە زەيد
 ئاياغىدىن غۇبارى مەئلۇم ۋە نە جايدىن،

①.....

ۋە ھەر جىنىسكىم مۇھەببىيادۇر، ھەممە زەرنىگار دۇرر ۋە زەررىن پەركار:

(مەسنەۋى)

ئىككى فۇلاد ئىشىك فەلەك پەيۋەندە،

رەڭ ئىلە سەيىردە مەلەك مانەندە.

دىدى بۇ يەردە ئانچە ئالتۇن مۇفت،

مەن قىلۇرمەن شەھ ئالتۇنىنى نەھۇفت.

كەلدېيۇ ئوزۇنى بۇت پەرەست ئەتتى،

دەيىر دەرگاھىدا نەشەست ئەتتى.

بۇت پەرەسلىغ رەسۇمىن تۇتتى ۋە بەندەئى خاسلىغ شوھرىتىن كوتەردى ۋە بەرەھ -
 مەنلىغ مەنسەبىن تابتى. دەيىر كېلىكىدىن مۇزتاھىن ئالدى. دەيىر ئەھلى ۋە بۇت پەرەسلەر
 خەيلى مۇئەققىد سادىقۇلئىخلاسلىق كورگۈزدى. غارى تابتىكىم شام - سەبا ئەسنام زەررىن
 ۋۇجۇدىن مىس، ئاھەنغە تەبدىل بىرۇر ئەردى.

(مەسنەۋى)

ياسار ئەردى بۇتى تىمۇردىن چۇست،

دەيىرنىڭ بىر بۇتى شەبھى دۇرۇست.

جۇزۇى ئالتۇن بىلە قىلىب رۇكەش،

كى كورۇنگەي نەزەرغە زەررىن ۋەش.

① كوپ چىكىت ئورنىدىكى 4 قۇر خەت ئەسلى قوليازىمدا يىرتىلىپ كەتكەن.

①.....

ئەلھاسىل نە بىر بۇت زەررىن قالدى ۋە نە بىر تەشت لىگەن تاكى كۇففار ئالھىدىن
 بىر ئىلاھ قالمادى "لائىلاھە ئىللەللاھ". ۋە بىر كۇنى ئېردىكىم دەيىر بۇتى بىشارىتى
 تەقىرىن قىلدى، منى بۇ نەۋىئى ۋاقىب ئەيلەدى "لات" كى تۇگەنگەن ئىمىش، ئانامغە
 ھاياتكىم بۇلار ئەمىردىن بۇ ئەزم ئولمىش، سەفەر ئەتمەك خىيالى جەزم ئولمىش ۋە
 سەفەر ئىختىيارىن قىلدى، ئاھى سەھەرگاھ ۋە گىرىئى شامدىن باشقا زوھۇرغە كەلتۇرمەس
 ئېردى ۋە دەر ئېردىكىم:

زائىرى مەيخانە بۇت سەجدەسدۇر تائەتكىم،
 ئىشقى پىرىم، نەقد جان نەزردىم، تەۋەككۇل نىيىتىم.

كارىكىم ۋاقىتدۇر بارمايىن ئىمكان بولماس، ھىجر ئارا گەرچە غەم بىلە تولغۇم،
 قايدا بارسام ئۇلار بىلە بولغۇم:

كۇفرى ئەھلى مالالت ئەيلەب فاش،
 دىدى بارى قويۇپ ئاياغغا باش.
 دىنىگە كۇفرىدىن ۋابال ئولسۇن،
 كافىر ئولماق ساڭا ھالال ئولسۇن.

خەيىرىباد تەرىقىن تۇتتى ۋە يول ئەزىمىن قىلدى ۋە نەچە ئىلىتىمەك بىرلە بىر نامە
 بىتىبىدۇر، دەرگاھىدا قويۇپ ئېردى. كوردىكىم:

يىللار ئەتتىم دەيىر دەرگاھىدا خىزمەتكارلىغ،
 سەجدە ئورنىدا تەقۋالار ئورماغ ۋە مەككارلىغ.
 ئەھلى تەۋھىدەم قىلۇر سەجدەئى مېھراب ئىشقى،
 كورگۇزۇرمەن بۇيلە بۇتلار خەيلىدىن بىزارلىغ.

بارىن ئەتتىم مىس رۇي ئەندۇھ، ئى ئەھلى سەنەم ئەيلەدىم ئەييارلىغ، مەككارلىغ،
 بىزارلىغ. بەرەھمەن كوردىكىم كار ئۆزگەدۇر. ھەيىرەتدىن باشقا قالمادى ۋە ھەسرەتدىن
 ئۆزگە كورمەدى ۋە دەر ئەردىكىم:

چۇ بىلىمەي ئاڭا ۋاڭا ئەيلەدۇك،
 جاڭا كوردۇك نەسۇد ئەمدى.

---

① ئىككى مىسرا ئەسلى قوليازمىدا يىرتىلىپ كەتكەن.

ئەگەر ھەر نىسچە پۇشانمىز ۋە رۇم سەر ھەددىغە يەتتى ۋە ئوز جەبھىغە كىرمەك بىرلە مەھبۇسلۇق ئاينىن تۇتتى ۋە پادىشاھى گەردۇن جاناب سارىغە خەت يازدىكىم:

نە خىيانەتكى ئەيلەدىم بىلەين،
بىرىگە ئون ئۇەز ئادا قىلاين.

يەنە بىر ئەرزىم ئۇشۇبۇ نۇكتەكى شاھ تارتىبان ھەر يىل ئىككى قاتلا سىپاھ، رۇم مالىنى ئەيلەبان بەرباد، ئەيلەر ئەردى فەرەك بىرلە جىھاد تاكىم فەرەك بۇتخانىسى بۇتلاردىن سىندۇرغاي ۋە دەئۇەتى ئىسلام يولىن كورگۈزگەي. ئەمما بۇ تەمەننا ۋۇقۇئى دەست بەرمەيدۇر ئېردى، ۋە بۇ مۇددىئا ھوسۇلى زوھۇر قىلمايدۇر ئېردى. ھالا فەقىرىم فەرەك بۇتلاردىن سىندۇردۇم، ۋە تەخت زەررىن ئۇەزىن قىلدىم ۋە ئاندىن داغى ئارتۇرمەن. ۋە ئول دۇشمەنلەرىكىم ئاداۋەت يولىن كورگۈزدى، سالاسۇل ۋە غىلال بىرلە قەيدىن قىلغايىلەر ۋە ئىستىقبالىم كورگۈزگەيلەر. ئاندىن سوڭ شاھى ئالەمگەر ھۇزۇرىغە خىرام قىلۇرمەن. بۇ نامە ئىختىتامىغە ئىتىمام رەقەمىن سۇردى ۋە شاھ جانابىغە ئىسبەردى. شاھ كوردىكىم نامەدۇر دىلپىسەند ۋە رۇقئەدۇر ئەرجەند، شادلىغ يۈزىدىن ئىستىقبال قىلماق ئىختىيارىن قىلدى. بۇ ئەمەر ساھىبى ئىقتىدارغە داغى زەخمەتى ئارىز بولۇپ ئېرىكىم زەيد زەھەب ئەنىك تەشقىيەسىغە لەبىب ۋە مۇددىئاسىغە بائىس بولمىش بولغاي ئېردى، ئىستىقبال قىلدى ۋە ئەنداسى ئىنتىقامىن داغى ئول نەۋئى بەردى:

شاھ چۇ فەھم ئەتتى بۇ تەمەننانى،
تۇدە ماسدىن ئەيلەدى ئانى.
ئۇيقۇغە سالدى ئانى بۇ سوز،
كى قۇياش چىقماغۇنچە ئاچمادى كوز.
زەھى بىچارە ۋە بىخانۇمان، زار غەمناكەم،
مۇبەررايى سەباتى، ئەقلۇ فەھم ھۇش ئىدراكەم.
ئەنىسىم كەلئەدەمدۇر، مۇنىسىمىم غەمگۇسارىم يوق.
غەربەم، بىدىلەم، بى مۇددىئايەم خار - خاشاكەم.
ئەمىرى كىشۇەرى فەقىرەم، شەھى ئىقلىمى نەۋمىدەم،
ۋەلىكىن خەلق ئالەم ئىچرە بى باك ھەۋەسناكەم.
سەرىرى جاھى ئەۋرەنگى جالالەت ئىستەمەن ئى شاھ.
غۇبارى فەرىشى جەۋلانگاھى ئىشقىم بەند فەتراكەم.
دىل ئازارۇ، سىتەمگارۇ، چاچاچۇ كافىرى خۇنخۇار،
تەرەھھۇم قىل ۋاپا رەسىمىنى تۇت، كور سىنەئى چاكەم.
دىسەم ئەفلاك فەرىشى ئاستانى ھىمىتەم تاك يوق.
ندىن سەر ھەلقەئى ئەھلى جۇنۇنىم مەست بى باكەم.

“سەبۇرى” بىخۇدۇ مەيخانە تەھقىق ئىشى زىنھار،
دېمە سەرگەرم بەگۇ كوكنارى مەست تىرىياكەم.

دۇشەنبە كۈنى بەھرامنىڭ نەۋباھار مانەند ئەخزەر لىباس كىمىپ گۇنەبىزى
خەزەرغە يۈز قويغانى

سەرۋى ۋە سەبىزەرەڭ ھۇللە بىرلە جام زەمۇررەد فام ئىچرە زۇلالى ھايات نۇش
ئېتىپ ئول چەشمە زىندەگانىدىن ھاياتى خىزى كەسىپ ئەتكەنى.

ئۇچۇنچى ئەقلىم يولىدىن كەلگەن مۇسافىرنىڭ فەسانەسى

مىسىردا خۇاجەنى بار ئېردى غەنى،
ئىشىگى ھاجەت ئەھلىنىڭ ۋەتەنى.

مالدارىكىم ئەمۋالى ئەندادى ئەھسا ھۇدۇدىدىن بىرۇن، ۋە جەۋاھىرى تەئىدادى
ھىساب قەلەمىدىن تاشقارى، ۋە بىر فەرزەند ئالى تەبىئە، ھۇشمەندلىغ ئائىنى جەبەسى
سەفەسىدىن ھۇۋەيدا ۋە دانىشمەندلىغ ئالامىتى رۇخسارەسى ئەلۋاھىدىن رەۋشەن ۋە
مۇجەللاكىم:

مىسىر شاھىچە نەقد ھال ئىچرە،
يۇسۇفى مىسىرچە جامال ئىچرە.

گۈلچەھىرەنى كىم جان جاھان خەيلىن نىگاھى خەنجىرىدىن بى خانۇمان ۋە ھۇش
ئەقىل كىشۋەرنى ئەبىرۋىي كەجرى شەمشىرىدىن بى سەرۇ سامان قىلۇر ئېردى:

قەتل ئىتەر ئېانى نىگاھى يائىلاھ،
قاشى گويىا سايەنى تىغى نىگاھ.

جەۋانمەردىكى ھىمىمەت زاۋاھىرىدىن مۇكەللەل، ۋەھەمىيەت جەۋاھىرىدىن مۇرەسسەدۇ
ۋە مۇزەببىيەن. ئاتى سەئىد ئەردى. فىئىلى شاھانە ئەلھاسىل مەتەرزى شۇكۇفەئى بوستانى
ساباھەت ۋە مەتەرەھى غۇنچەئى گۇلۇستانى مەلاھەت، فەسانە پەرداز، دىلىسناۋاز ۋە سەبىزە
پۇش، ساھىبى راز ئىدىكىم دارىسەلئەنەت كىش سەرھەددىدە. شەھرىدىكىم ئاندا بۇتە-
خىسانەئى دۇرر ئالى رىفئەت ئىچرە سىپەھر تىمسالى، ئۇچى ئاياغى نىگاھ ۋە قۇلىسى
پايەسىغە نەزەر يەتمەك مۇمكىن ئېرمەس. ئىچى - تاشى سەربەسەر تەسۋىر، جانۋەر شەكىلى
تارتىلىپ بىر- بىر. ھەر ئاددىمىكىم بۇ كارگاھ ئەرسەسىغە ئاياغ قويغاي، ئۇيقۇ مۇتتەكاسىن
تۇتقاي:

تۇش كورەر ھېچ سەك سىزىن ئول شام،
كى ئىككى سۇرەت غېرىب ئەندام.

كىلىب ئانىڭ قاشىغە دەرلەر سوز،
تىكىب ئانىڭ كوزىگە ھەر بىرى كوز.

بىرىكىم خوبساق سارى يول كورگۈزگەي ۋە بىرى داغى بەلىيەت نەۋاسىن
تۈزگەي:

بۇ ئىككى ئىشدىن ئولغاچ ئول ئاگاھ،
ئۇيقۇدىن سەسكانىپ قوپار ناگاھ.

ۋە بىرى ئەيدى ئول دەير كەلسا ئارا پىرىدۇركىم ئەندۇھ شامىن نەشات سۇبەد -
غە مۇبەددەل قىلغاي ۋە بۇ تەرىقە بىرلە ئول جىنىسكىم بۇ ۋاقىئە ۋۇقۇئىدىن چارە سا -
رى ئىلك ئۇزاتماقدىن ئاجىز ۋە سەبىر ئېھتىمايغە داغى تاقتە كەلتۈرەلمەس. تۇشە -
دەكى كامى سارى تاپماسا يول، يا مۇشەققەتتە چارە تاپماسا ئول. ھالىدىن گەر خەبەر
تاپار، ئول پىر ئاڭا ئەيلەر ھەمول زامان تەدبىر. ھەر ئادىمىگەكىم بۇ ۋاقىئە يۈز كەل -
تۈرگەي مەتلەئى ئەنۋارى ئەسراى ھىلىم ۋە مۇكەممەل ئەنۋارى كارگاھى ئىلىم، كاشفى
ئەسراىن ئول پىرى كاردان جانابىغە يەتمەك بىرلە ئەرز ئىزھارىن قىلغاي:

قايسى بىر ئىشقا قاسا ئول ئېرشاد،
قىلغاي ئول نەۋئى جۇستەجۇي مۇراد.

سەرۋەرى ئاشقانى ئەھلى دەرد،
بەھتەرى سەئادەت كەشانى غەم نەۋەرد.

سەئد ھەممىيەت پەرۋەرد بۇ تەرانە تەرەننۇمىدىن ھۇش تەركىن قىلدى ۋە بۇ فە -
سانە تەقدىرىدىن مەجئۇنلۇغ يولدىن تۇتتى ۋە دەر ئەردىكىم ئى يار مەنازىل نەسىمى
جان ئەتر پەرۋەرد، مىڭ شەممى يەتكەچ چۇ شەممى بەخۇد ئولدۇم. جانان خەبەرىن
دەي يوقسە ئولدۇم. ئى ھىجر دە جىسىم ناتاۋانىڭ چۇن مۇزدەئى ۋەسىل تاپتى، جانىڭ
گەر ۋەسىل ئىشى ماھال ۋەشىدۇر، فىلھال بۇ مۇزدە بارى خۇشدۇر، ئەلھاسىل ئاتاسى
خەيرىبادىن قىلدى:

تۇشۇبان ئاندا تۇتتىلار ئارام،
ئالدىلەر شەربەتى تائام ئىلە كام.

باغلادى بەرھەمەن ئىشىگىنى جۇست،
ھىسى خەيبەر ئىشىكى يەڭلىغ رۇست.

مېھر سەئىدى مەغرەپ دەپىرىدا ئارام تۇتتى، سەئىد داغى بۇ دەپىر ئارا گىرىيەئى بى ئىختىيارىدىن ئۆزگە كۆرمەس ئېردى. ۋە تەئەسسۇفدىن باشقا خىيال سەفەسەنغە سىزماس ئېردى. ئەمما سۇد قىلمادى. قازايى مامەزا چۇن قۇت ھال ئەيلەر. زەھى ھەسرەت مۇۋەففەق ئۆلكى ئەۋۋەلدىن بولۇر ئۆز ۋەقتىدىن ئاگاھ ۋەھشەت غايىتى ۋە دەھشەت ناھايىتىدىن ئۇيۇقۇ سارى كوز سالماغى مۇمكىن ئېرمەس ئېردى. ھەنگامى سۇب-ھەمكىم ئۇيۇقۇ مۇتتەكاسىن تۇتتى، ۋە بۇ ۋاقىئە ئەرۇسى بۇ نەۋئى جىئاۋە قىلدىكىم كور-دىكىم ئىككى سۇرەتى دىلكەش قۇش كەبى لىك رەگگى ئەخسزەرۋەش پەم غايىتىدىن ئىز-تەرار كورگۇزدى. بىرى ئەيدى: "نەسبەك سىنىڭ پەرى ئەرمىشكى يۇزى مېھر خاۋەرى ئېرمىش"، ۋە بىرى داغى بۇ نەۋئى تەكەللۇم سۇردىكىم:

چۇ سىنى دىۋە قىلغۇسىدۇر ئەسمەر،
سالپ ئىككى ئاياغىڭا زەنجىمەر.

ئۇيۇقۇ تەركىن تۇتتى ۋە ئىز تەراب ئايىنىن سەرەنجام بەردى، بۇ كالام ۋۇقۇئىغە ما-يىل بۇ نۇكتە ئىزھارىغە قايىل ئېردىكىم:

ئەمدىكىم ئاچتى جامال خەلق ئارا سالىدى سەتىز،
كورگەچ ئەنى خەيلى ئىشقى تارتىبان يۇزتىمغ تىز،
قىلدىلەر كوگۇمنى ھەجران خەنجەرىدىن رىز-رىز،
چۇن جامالى جىلۋەسى ئالەمغە سالىدى رۇستەخىز،
قىلماغاي ئېردى كوزۇم ئەنى تاماشا كاشكى.

ۋە دەپىر ئىشكىن ئاچتى تاشقارى خىرام قىلدى، ئەمما زامانى ئارام ئالماقغە ئارام يوقكىم ھۇش خىرەد تەركىن قىلدى. گىرىيەئى شام ۋە ئاھى سەھەرگاھدىن باشقا كۆرمەس ئېردى ۋە دەپىر ئېردىكىم:

مەن كىسىم بىر بىدىلۇ بىچارەئى بى خانۇمان،
تالىتىم ئاشۇقتە، ئىقبالىم نىگۇن، بەختىم يامان.

ۋە ئىككى خەزرا پۇشكىم راھبەرلىك يولىن تۇتتى، پىر جانابىغە يۇز قويدى. ۋە غار ئارا پىر ھۇزۇرىغە مۇشەررەف بولدى. ئۆز سەرگۇزەشنىن بايان قىلدى. پىر ئەيدى: مەن داغى بۇ كارگاھ ئەرسەسەنغە يەتسەنگە بانئىسلاردۇركىم مەزكور بولغاي. ناگاھ دەپىر ۋاقىئەسى ئىختىيارىم ئىنانىن ئىلتىتى ۋە بى ئىختىيارلىغ سارىغە باشلادى. ئەلھاسل دەپىر ئۇيۇقۇسىدا ئەردىكىم تىپرە كۆرەر مەھبۇسلۇغ خەبەرىن بەردى. بۇ غۇسسە زوھورسىدىن جان تەرك-ن قىلماقغە يىتىپ ئېردىكىم، ئۇچ قەرىن بۇ غار ئارا ئىستىقامەت ئەتمەك سەرۋىشى يەتتى تا-كىم ئولۇمى ھىكىمەت تەھسىلن قىلغايىمەن ۋە نەجاتلىغ سەبەبى يۇز كەلتۇرگەي. ناگاھ ئى-لىم ھىكىمەت سەفەسەندە كوردۇمكىم:

چۇنكى يۇز يىل ئوتەرنىجات تاپار جانىغە،
مۇزدەئى ھايات تاپار تىپرە شامىغە.

قەتئە ئولۇرمەن بەئىد كوزىنى يارۇتۇر بىر ئەختەر سەئىد، ئاتى سەئىد ۋە جامالى فۇر-
خەندە، سەئىد ئەكبەر جامالىغە بەندە. ۋە تۇشى تەقىرىدىن قىلغايىسەن ۋە ئۇيقۇسى تەقەززا-
سىن ئەيغايىسەن. ساڭا داغى ئاندىن نىجاتلىغ يىتەر. يەتتە فەلەك مۇشكۇلى ۋە ھەفت زە-
مىن رەمۇزى ئەنىڭ ئىسمى ئايىنەسىدىن نامايىش قىلغاي. لازىم ۋە لايۇددىدۇركىم، تۇش-
نىڭ تەئىبىدىن دىگەيمەن ۋە ئۇيقۇڭ ماھىيىتىن تەقىرىغە كەلتۈرگەيمەن. تۇشىدە قۇشكىم
چىكىپ غېرىپ ناۋا ساڭا، ئۆلكىم دىدى پەرى نېسىپى شاھى گەردۇن مىقدار ۋە ئەمىر سا-
ھىپ ئىقتىدار، دۇررى دەريايى جىلالەت چۇش سۇلتان سەبزەپۇش قىزدۇركىم نەقۇش
ئاتقەئى سۇخەن پەرداز تىغ زەبانى ھوسىن تەئىرىفىن ئەتمەكدىن لالدۇر ۋە جامالى تەۋ-
سىسقىن ئەيلەمەكدىن مۇزتەرب ئەھۋال.

تىشلارى سىپارەئى مۇسەھەق، ئاغزى مەم ئۇستىدەدۇر،
قاشى بىسىمىللاھىر رەھمانىر رەھىم ئۇستىدەدۇر.
مەستلىغىدىن ئەزىمى جەۋلان ئەتسە ئول چاپۇكسۇۋار،
ئاڭلاغىل ئولنەۋئى گۈلبەرگى نەسىم ئۇستىدەدۇر.

لېكىن قەلئەئىدۇر ئالى ۋەھسىندۇر، بەلەند رەفئىكىم. دەست دارازلىق قىلىماق بىرلە
فەتھى مۇمكىن ئېرمەس. شاھ قورغان ئارا ياساپ بىر قەسىر ئاندا ساكىن دۇرۇر. بىر ئا-
فەتى ئەسىر ۋە قەسىر دەۋرىدە داغى ئۇچ ھىساردۇركىم، فەلەك قەلئەسى يەكلىغ مەھكەم
ۋە مۇقەففەل دەربەند، ئول ھارسى زەنگى دىۋە ھەيئەت ۋە رىۋ سالابەتكىم ئوزى ئالىدا
قىل ئىلە مور، ھەر تۈكى سانى قىل چاغلىق زور، رەزەم ۋەقتى قارا بەلا كېلىبان تىنىدە
ھەرتۈك ئەزىدېھا كېلىبان ۋە مەۋقەفى سانى دەربانى ھەللالى تىلىم ئەتمارى مۇددىئا ۋە
تەراھى ئاساسى تەرىھى مەقاسىدى ئەئلا، ھېكىم ئالى زات ۋە خۇجەستە سىفاتدۇركىم:

ھەرسۇفەت ئىلىم ئارا كېلىپ ماھىر،
ئىلىم تەقۋائى جامالىدىن زاھىر.

ۋە ئاندىن سوڭ تىمسال فەلەك نەقىشباز ۋە زاۋال فۇسۇن پەردازدۇركىم ئۇچۇنچى
بەندەرگاھ مۇھافىزىتىن قىلغاي:

ئومىرىدە مەكر-ھىلە ئەيلاپ ۋىرد،
ھىلەدە زال چەرخ ئاڭا شاگىرد.

ساھىرىمكىم سەھىر ئەھاتەسىدىن ئىمىكان خىلايىسى باش تارتماقلىغە ھەد مەئىلۇم
ئېرمەس:

ۋەھ نەزالىكىم كەمىن شاگىرد چەرخى نىگۇن،
ساھىرۇ پۇر مۇززەۋىر پىشەئى بەدكار دۇن.

بۇ يەڭلىغ پىرىكىم نەگەھبانلىغ قىلۇر ئېردى. ئەسلى فىتىرىتىدا ماھى سەڭگىن دىل جۇفت شۇغلىغە بولمايىن مايبىل ئەسلا زەۋج ئىختىيارىن قىلماس ۋە شەۋھەر تەمەنناسىن ئەيلەمەس ئېردى، ئىزدىۋاج ئەۋھامىدىن بۇ نەۋىي مۇستەھكەم قىلىپ ئېردى، ھەر ئادد-مىكىم بۇ ھىسار سەھەددىغە يەتمەك بىرلە ئەقد ئەمردى ئاشكارە ئەتكەي، كىنە ۋە مەكىر تەرھىنى سالغاي، ئەۋجى ھىسارىن نە نەۋىي ئېتىپ ئالغاي. لېكىن ھەر نەرسەكىم تەئلىم قىلۇرمەن، ھەر ئىلمىكى ئورگەتۇرمەن. سەندىن داغى ھىغزىن ئەتمەك دەركاردۇر، دىدى ۋە نەچچە لەفز قىلدى. سەۋادكى كىرەككى بۇلارنى تۇتساڭ ياد مۇھرەئى داغى جەيىدە ئېردى، چىقارپ ئانى ئىلكىگە بەردى. لازىمكى شەھىر سەبىز كىشۋەرى سارى سەفەر كېمىدە تىن سۇرگەي. سەن ئۆلكىم قەتران رەزىمىغە روبرو بولغۇڭ، موھرنى تىز ئاغزىڭغە ئالغىل، سۈيىنى خەسىم جانىبى سالغىل، موھردىن داغى ھەرنە ساچساڭ سۇ، خەسىم كوزىگە كەلتۇرۇر ئۇيۇقۇ. ۋەقتىكىم زەڭگى قەتران رەزىمىدىن رەھالىغ تابتىڭ. نۇسرەت ئىشكى ئاچماۋر، زەفەر زەۋاھىرى ساچماۋر. قويساڭ ئىككىنچى ئەقد سارى قەدەم، كىم ئېرۇر كامىل مەسەھادەم. سەجدەئى تەھىيەتتىن قىلغايىسەن ۋە سالام رەسۇمىن ئەيغايىسەن. بۇرۇن ئاندىنىكىم ئول ھە-كايەت دەر، چىقارپ رۇقئەنى ئىلكىگە بەر. رۇقئە سارى نەزەر سالغاي ۋە بۇ نامە ماھىيەتتىن خەبەر ئالغاي، مەن يەڭلىغ چارە سالىغ ئايىدىن تۇتغاي:

شاد بولغىل كى ئول خىرەد پەيۋەندە،
ماڭا شاگىرت ئېرۇر داغى فەرزەندە.

ھەر سەھەردىكى زال فوسۇن پەرداز كورگۈزگەي، ئول ھېكىم كارساز دەۋىن ئەتكەي، بۇ نەۋىي ۋەسىيەت تەلئىن قىلماقدىن خەير باد تەرىقىن تۇتتى. مەنزىل مەراھىل تەيىن قىلدى ۋە خەتتى كىش سەر ھەددىغە يەتتى. ۋە كىچە ئېردىكىم شادلىغ جەھەتتىن مەي پەرەستلىغ قىلدى. مەست بىخۇد قەلئە دەۋرىدە يۇرۇر ئېردى. ناگاھ زەنگى قەتران قەيد-خە تۇشتى. بىر تۇشى تەئىبىرى يۈز كەلتۇردى. رۇقئەكىم بەرمىش ئېردى. دانا ياد ئوقۇ-ماغلىقنى ئەيلەدى بۇنىاد، بەند قەيدىدىن ئازادلىغ تابتى. ۋە يول ئەزىمىن قىلدى. ۋە تاڭ-لاسى مەيدان ئەرسەسىدە جىلۋە قىلدى:

شاھ خۇد جىلۋە قىلدى مەيداندا،
زەڭگى يۇ دىۋ ساز جەۋلاندا.
ماھ رۇخ بۇرچى ئۈستىدە زاھىر،
مېھر ئەنۋار زۇھەل سارى نازىر.

زەنگى قەترانكىم جەنگاھ ئەرسەسىدە تۇردى ۋە سەئىد داغى رۇبەرۇلۇغ سېپىدە ئارام تۇتتى. ئىككىسى زور كەلتۇرۇپ دائىم كۈچلىشار ئېردى. گۈيىيا قايم مەھرەئى سەئادەت ئەنجام رەتۇبىن خەسىم جانىمىغە ئاتتى. كوزى چۇن بولدى ئۇيۇقۇنىڭ ۋەتەنى. سەئىد ئانداغ قۇنكاردى يەردىن ئانى باشى ئۈستىدىن ئەيىلاب بەخش، ئانداغ ئۇردىكىم يەرگە باغلادى

نەقىش. نەززارە غەۋغاسى ۋە تاماشا ئەھلى ئاللاسى فەلەك تاقىدىن ئاشتى ۋە ھېكىم دەريا دىل جانابىغە يۈز قويدى. تەھىبىيەت سالامىن ئەبىتتى ۋە مۇلايىمەت رەسۇمىن تۇزدى. ۋە رۇقىئەنى دىلپەزىركىم ئۇستاد ئۇلۇى زاد، گەۋھەر نەزاد جانابىدىن ئىلتىپات بولۇپ ئېردى سۇپارش قىلدى.

دىدى ماڭا يوقتۇر ھەددۇ يارا،
تۆكتە دىمەك بولۇپ سۇخەن ئارا.

يازمىش ئېردى ھېكىم دەريا دىل،
ئەيلەمەك زال سەھرىنى باتىل.

ئەيدىكىم زال دەۋرىدە رىشتەلەرىدۇركىم ھىكمەت بىلە سالىبدۇر، ۋەقتىكىم زال دەھ-
لىزىغە ئاياغ قويغۇڭ، سىنەسى ھەدەفەغە ھىمىمەت ئاياغىن قويغاپسەنكىم باتىل بولغاي،
ئولنەۋى قىلدى:

سەھىلارنى چۇ باتىل ئەتتى تامام،
ياندىيۇ شاھ سارى قىلدى خىرام.

شاھ ئانى قۇچتى داغى ئۇپتى يۈزىن،
ئانى فەرزەند ئاتا ئوقۇدى ئۇزىن.

ئى ئىشق ئەھلىنىڭ سەلەھ شورى،
كەلدى ماڭا غەم سىپاھى زورى.

تۇتتى مەيكى دەمى فەرەھ تاپايىن،
ئول خەياخە باش يالاڭ چاپايىن.

سوز ئامادەسىن تۇزدى ۋە توي ئەسبابىن مۇھەببەت قىلدى.

ۋەسل تاپتى پىرىشتە بىرلە پەرى،

مەر بىرلە سىتارەنى سەھەرى.

شاھكىم فانا يولىن تۇتتى ۋە رىھلەت تەرىقىن تۇزدى، سەئد دەريا دىل قايمىم ماقام-
لىغ سەرىرى ئوزرە ئارام تۇتتى:

چۇنكى راۋى تۈگەتتى قىسسە دۇرۇست،
دىدى بەھرام كى مۇسافىر چۇست.

ئەسلى بودۇڭنى ئەيلەگىل تەقىرى،

ددى راۋىكى ئى بەلەند سەرىر.

شەھرى سەبز ئەسىلزادەسىدىن،
مەن سەئىدنىڭ خانۋادەسىدىن.

شاھخە رەۋشەن ئولدى چۇن ھالى،
قىلدى ئول شەھەر ئوزرە ئانى ۋالى.

ئانى ئاسۇدە قىلدى قايغۇدىن،
ئوزى ئاسۇدە بولدى ئويغۇدىن.

سېپەشەنبە كۈنى بەھرامنىڭ گۈلگۈن لىباس بىلە قەسر گۈلنارىغە تەۋۋە جىجۈھ
قىلىپ شەفەقگۈن ھۈللەلىغ خۇرشىد بىرلە ساغەرى ياقۇت فام ئىچرە
لەئىل رەڭ مەي ئىچكەنى

توتىنچى ئىقلىم يولىدىن كەلگەن مۇسافىرنىڭ نۇكتە تەرازلىغى:

چۇن دۇئا بىرلە بولدى نىزكە سەرا،
ددىكىم ئېرتە چاغدا دېھلى ئارا.

خوسىرۇۋى ئېردىكىم مەردانىيەت بىرلە مەۋسۇق ۋە سەخاۋەت بىرلە مەئىرۇفىكىم،
ئەدل ئىنساڧى تەقىرى ۋە بەزل ئاتاسى تەڧسىلى فەلەك ساھايىمىنى ئەۋراقىغە سىغىماس
ۋە زەمىن رەسائىلى سەڧەسىغە گۈنچايش تاپماس:

بەزلەگەر دىبان سۇخەن سەنجى،
سىلەسىغە ئاتا قىلىپ گەنجى.

ئەدل ئىنساڧ ئولۇب سۇڧاتى ئانىڭ،
شاھلار ئىچرە "جۇنە" ئاتى ئانىڭ.

ناگاھ كىشۋەرى فەقر ناۋاھىسى ھادايىقى ۋە ئىقلىم ئەجىز ماۋازىسى چار باغىدىن
جاھان گەردىكىم:

ئەيلەگەن قەتئى دەشت تاغ ئىلە رۇد،
ئاڭا كەلتۇردى بىرسىدا مەرۇد.

مەزەد تەۋقىئى ھەددىن ئاشتى ۋە مەئاۋىزە ئومىدىدىن نەۋمىدىلىغ يۇز كەلتۇردى.
ساغىنىپ شەھ دىدى تابتىڭ ئانى، سوزلەگەي ھاجىتىنى پىنھانى، دىدى سورغان دەم ئول
گادا پىشە ھاجىتىدۇر بىر ئەررە، بىرتىشە. شەھ ئانىڭ ھىكىمىتىنى قىلدى سۇئال، دىدى

ھىكمەت يانپ بۇ كىم فىلھال، قايدا بۇ مەۋەدىن ياغاچ مەۋجۇد بولسا بارىن كىسىب قىلاي نابۇد. شەھ چۇ مەقسۇدىنى ئانىڭ بىلدى، سىلە بىر مۈلك مالن قىلدى. ناگاھ جاھان گەردىكىم سەيياھلىغ ئايىنى جەبىنى سەفەسىدىن ھۇۋەيدا ۋە سەييار-لىغ ئالامتى ئارىزى گۇشەسىدىن مۇجەل. بۇ نەۋئى شاھىنشاھ تەنەززۇھ ئىنتىباھ مەئانى بارىگاھى ھوزۇرىغە ئائىنە كەلتۇردىكىم مەھكىمە سەرىرى ئارا چىن ۋە يالغان ئازمايشىن بۇ مىرئات جاھاننامە چەھرەسىغە باقماقدىن مەئلۇم قىلىنۇر ئەردى:

چىن دىسە ئەكسىدە سەفا ئېردى،
دىسە يالغان يۈزى قارا ئېردى.

ئەلھاسىل شاھى سەپەر ئىقتىدار سورىدىكىم:

بىر مىنىڭدەك سەخى ئىشتىگىمۇ؟
يا مەگەر خىزمىتىغە يەتتىگىمۇ؟

ھە دىسە شەھىغە نەقىس راجىئە ئىدى،
يوق دىمەك خۇد خىلافى ۋاقىئە ئىدى.

ئاقىبەتۈلئەمەر ئەيدىكىم:

يوقتۇرۇر ئالەم ئارا سەن كەبى بىر ئەھلى كېرەم،
ھاتەم ئولغاي ئىشىكىڭ ئالدا مەقھور دەۋەم.

سۇلتان مۇئەززەم بويۇردىكىم ئائىنە مەزكۇر روبەروسىغە يۇر قويغاي تاكىم "زىددانى لايەجىتە ئەن" ماھىيىتى بىلىنگەي.

چۈنكى نەززارە قىلدى كوزگۇ ئارا،
ئەكسى كوزگۇ ئارا كورۇندى قارا.

شاھ ئالدا خىجالەت غايىتى ۋە ئىنقىئال ناھايىتىدىن خىجالەت باشىن بىچارەلىك گەربىلىغە تاشلادى. ئاخىرۇلئەمەر ئەيدى دىلاۋىردۇركىم تەقىرىر قىلمايىن ئىمكان بولماس ۋە ساھىب دىلىكىم تەھقىقەن ئەتمەيسىن چارە تاپىلماس. شاھى جاھان بەخشى ئەيدىكىم ئول سەخى تەئرىفىن دىگەيسىن ۋە تەۋسىپىن ئايغايىسەن — دىدىكىم:

ھىند ئىچىدە شەھرىدۇركىم رەۋزەدىن ئالەم ئىچرە بەھرىدۇر. جاۋانمەردىكىم بۇ مۈلك ئارا ۋەتەن تۇتمىش بولغاي كېرىمىلىغ سۇپىستى بىرلە مەۋسۇف ۋە سەخسا شۇەسى بىرلە مەئرۇف، ھۇسنى ئارا مېھر ئاسمانى ئول لۇتپ ئارا ئابى زىندىگانى، ئول كامال ئەۋسافىدىن

سوز دىمەك ۋە ھۇش خىرەدى مادايىھىدىن فەسانە پەردازلىغ شىۋەسىن تۇزمەك تەئىرىفى خۇتۇتىن جاھان سەفەسىغە سىزماق مۇمكىن ئېرەمس:

ئۇرا ئالمان ۋەلى سەخاسدا دەم،
مەن نىكىم تىرىلسە گەر يۇزھاتەم.

ئەيلەدى چۇن بۇيەردە نۇكتەنى بەس،
"چۇنە" سەبرۇ قارارىن ئالدى ھەۋەس.

سەفەر ئەسبابىن مۇھەببىيا قىلدى، مۇسافرەت كىشۋەرغە خىرام ئەتتى:

بار ئىدى بىر زەمىن نەۋەردى ئانىڭ،
بولمايىن بەرق نە بەردى ئانىڭ.

بىرىدىن تۇر ۋەزىئەتتە تەغىير،
سەكرىدى مەركەب ئوزرە شاھى دەلىر.

مەنزىل ۋە ماراھىل قەتئىن قىلدى ۋە كىشۋەرى ھىند سەرھەددىغە يەتتى. ئىزۇل كورگۇزمەككى مەسئۇد مەئىنىغە يۈز كەلتۈردى. كوردىكىم بارگاھىدۇر ئەزم ۋە دىناپىسەند ۋە كارگاھىدۇر رەمى ۋە بەلەند.

چۇ نەغە ئاندا بەردىلەر ئارام،
تارتىپ ئالىغە گۇنە-گۇنە تەئام.

ئەتتەمە زائىقىدىن سوڭ بەزم ئائىسىن تۇزدى ۋە مىزابانىلىغ رەسۇمىن كورگۇزدى. ۋە مەسرۇرلۇغ سەرىرى ئوزرە بادە چەكىمەك تەرىقىن تۆتتى ۋە مەسئۇد دەر ئىپرىدىكىم:

شەبىستانىمدا جام ئىچرە يۈزۈڭ ئەكىسى چىراغ ئولمىش،
چىراغىمغا ۋە لىكىن جام زەرفۇ بادە ياغ ئولمىش.
مەي ئىچكىل دەردۇغەم بىرلەھزە ساغ ئولماققا قويمايدۇر،
ئانىكىم بۇ كۇھۇن مەيخانەدە بىرلەھزە ساغ ئولمىش.

زەھى مەھمان ۋە زەھى مىزاباندۇركىم ئىختىلات ۋۇقۇتىن تۇتەشش بولغاي، مەھمان - دارلىغ قۇنۇنى ۋە زىيافەت ئائىسى رەسومىن چىمان بەجا كەلتۈرۈپكىم ئەقىل - ئىدراك رىشتەسى تەۋسىغىن ئەتمەككىن لال ۋە فەھم ئىدراك تەسەۋۋۇرى تەئىرىغىن ئەيلەمەككىن شىكەستە ماقالدۇر، ھەممەم تەكلىغىن قىلدى، تاكىم يول گەردى ۋە مۇسافرەت غۇبارىدىن ئارىغاي، ھەممەم ئىشتىغالىدىن فارىغباللىغ مەجلىسىغە قەدەم قويدى. ساغەرى لەئلى قام ئارا بادەئى گۇلرەڭ نىزىش قىلدى. بادە كەيىغىسىدىن سوڭ ئوز سەرگۇزەشتىن بايان قىلۇر ئىپرىدى. ماجاراسىن تۇزدى. نە سۇبھى ئارام تاپىقاي ۋە نە شام، ئاخىرۇلئەمىر شاھ ئالى جاھ سوردىكىم بۇ يەڭلىغ جاھ جالال سەرىرى ئوزرە مەسنىدە نەشىن ۋە بۇ نەۋئى

ئىززەت ۋە كامال كارگاھىدا ئىشرەت گۈزىن بولماغىنىغە بائىس نە بولغاي؟ ۋە سەبەب نەدۇر؟ دىدى مەسۇد: كى يۈزۈك فەررۇخ، چۈنكى سوردۇك زەرۇر ئېرۇر پاسىخ:

بىزگە شاھدۇرۇر نە يەڭلىغ شاھ،
 ئالەم ئەھلى باشىغە زىللى ئىلاھ.

شاھ-كىم ئەدل ئەۋرەڭگى ئابادلىغىغە سەبەب ۋە ئادالەت سەرسى بەھبۇدلىغىغە بائىس بولغاي ۋە رائايا گۇرۇھى ۋە سائىر ناس ئەنبۇھى ئەدل بەركاتىدىن مۇستەغنى ۋە فارىغ بال ۋە زۇلۇم نابۇدلىغى جەھەتتىن شاد ۋە مىزفەتۇلھال بولغاي. لىللاھىلمھەمد ۋەلىمىنەكىم:

.....
 شاھ ئەدلىدىن جاھان ۋەيرانەسى ئاباد ئېرۇر.
 كاشىغەر مەئۇرەئى ئىقلىم رۇم ۋە مۇلكى رەي،
 نە ئۇچۇنكىم شاھ دەئىبۇ رەسىمى ئەدل داد ئېرۇر.
 مۇرتىشى ئەنبۇھى مەقھۇرۇ زەئىفو خار - زار،
 جەۋر - زۇلۇم ئەھلىغە بىداد ئۇستىغە بىدار ئېرۇر.
 ساقىيا بىر جامىگە نەقدى جاھان جانىمنى ئىلت،
 مەست مەن كوڭلۇم تەئەللۇق قەبىدىدىن ئازاد ئېرۇر.
 بادە تۇتىكىم تەركى ئادەت قىلماغىم ئېرىمىش ماھال،
 دىلرەبالار بىرلە مەي ئىچمەك ماڭا مەئتاد ئېرۇر.
 گەر سەبۇرى تەبىئى نا مەۋزۇنى تاپسا ئىتىدال،
 ئەيب ئىمەسكىم سەرۋى قەدلەردىن ئاڭا ئىمىداد ئېرۇر.

”جۇنە“ كوڭلىگە خۇشۋەقتىلىغ ئالامىتى بىستىلدى ۋە مەسرۇرلۇغ ئاپىتى يازىلدى. ۋە بادە چەكىمەك تەرىقتىن تۇتتى. ۋە شوخلۇق ئانىنى شەمىن يارۇتتى. سۇبھى ئەۋۋەلە - دىن شام ئاخىرىغە مەيخۇارلىغ قىلدى:

قىلدى مەسئۇد بىر تەرەق ئىما،
 بولدى بىر گۈلئۇزار جىلۋە نەما.

جامى كەلتۇردىكىم كەئىس جاھان نەما كوزگۇسدەك مۇزەببەن ۋە ئانىنە ئىسسىكەندەر يەڭلىغ مۇرەسسە، مەھمان گەردۇن سەرسىر جانا بىغە باش تۇتتى ۋە مىزابان داغى مەي نۇشۇغ رەسىمىن تۇزدى:

دىدى ئۇلدۇر بۇ جامنىڭ ھالى،
 كىم چۇ بىر تولدى بولماغاي خالى.

ئوڭ سارى زور تابىسە پەيدەر پەي،
بولماغاي كەم كىشى ئىچەردىن مەي.

سول سارى يانسا نىچەكىم تولغاي،
ئاز ئىچىپ كۆپ ۋە لىك كەم بولغاي.

فەيلەسوف ئەرەستۇ پەرۋەر ھەكىمەت تەققىقىدىن بۇ نەۋى تىلىسىم بەندىن قىلمىش
بولغاي ۋە بۇ نەۋى فۇنۇن ھەكىمەت سەرشت ئالامەتن تۇزمىش، ئازمايش فىكىرن ئەتتى
ۋە ئىمتىھان تەسەۋۋۇدىن قىلدى:

ئازھايىش چۇ ئىختىيار ئوۋدى،
بۇ سۇفەت ئاندىن ئاشكار ئوۋدى.

ۋە داغى جاۋەن بەرد دەريا ناۋال ۋە مەسىئۇد ساھىب كامال ئىشارىتى قىلدىكىم
مەھۋەشى نامايان بولدى ۋە چەك رىشتەسىنە ئىلىك ئوردى.

چەك تارىغە چۇن پىغان بەردى،
كىكى ئولتۇرمىشى ئېردى جان بەردى.

ۋە داغى بىر بۇراق بەرق كام ۋە ئارغماق زەررىن لىجامكىم:

ئۇن كىلىب ئوزگە ئاتچە كامى ئانىك،
تۇن - كۇن يۇز ياغاچ خىرامى ئانىك.

ئانى پىشكەش قىلدى، ئاجايىبلاركىم زىكر قىلىندى. ۋە غارايىبلاركىم تەقىرىر سەۋ -
ھەسگە بىتىلدى، شاھ جانابىغە توھپە قىلدى، ئاخىرۇلئەمىر شاھ فەررۇخ بەخت ئۇزۇرە
ئاغازىن قىلدى ۋە ئەيدىكىم:

مەھمانلىغ ھەم ئولغاي ئۇشۇچە،
كى ئونۇت بولماغاي بۇ ئولگۇنچە.

سەب ئېرۇر گەرچە ۋىردى ھىجرانىك،
ئەزم ئىتەرمىز ئولسا فەرمانىك.

ۋە مەسىئۇد داغى ئىنتىزار تەھىيەسىن بىجا كەلتۇردى ۋە خەيرىباد تەرىقىن تۇتماق
جەھەتتىن يول ئاھەنگىن قىلدى ۋە پەدەرۇد رەسىمىن تۇزدى، دىدىكىم:

ئاشتىكىم بولغاي ئول بىر سەرۋ گۈلرۇخسارسىز،
ئۆيلە بۇلبۇلدۇركى قالمىشدۇر گۈلۇ گۈلزارسىز،

ۋاي ئول بىلىدىلغەكىم قالدى تىرىك دىدارسىز،
بىر ئىگەسىز ئىت كەبى قالدى ناۋايى يارسىز،
بولماسۇن يارەب كى ھەرگىز بەندە سۇلتاندىن جۇدا.

خۇاچە ئوز كىشۋەرىغە قەدەم قويدى ۋە شاھ ھەم ھىند ناۋاھىسىغە فۇلىكى خىمرا -
مىن سۇردى ۋە جاھان ئاباد سەرمەنزىلىدە ئارام تۇتتى. تەراز مەملىكىتى شەھرىستانى
ۋە مەسئۇد شەھرىستانى مەملىكىتى ئارا ئارام تۇتتى:

بىرەۋ ئېردى تەراز ئۈزە ۋالى،
ھەممىتى پەست مەنەبى ئالى.

زۇلم ئائىنى ۋە جەۋر - سىتەم رەسىمدە مەشھوركىم مۇسەھما "بىچىپۇر" دۇر. زۇلمى
شۆھرىتى ۋە جەۋر - سىتەمى ئىشتىھارى سۇلتانى ئەۋرەگىكى جالالت ۋە پادىشاھى سەرىر
ئەيالت ساپەئى ھەزرىتى شاھى بىچىگۇنە پادىشاھى جۇنە سەمئى شەرىشىغە مەسئۇد بولدى،
بويۇردى:

كى ۋىلايەتكە شاھ ئولۇب مەسئۇد،
ئول يىتىشسۇن ئىشىككە زۇدا - زۇد.

ۋەلىكىن بۇ خەۋەر ۋۇقۇندىن بۇرۇن بىچۇر ئاڭلامىش بولغاي، بىلىدىكىم مەئزۇلۇق
قەيدىدا بەند ۋە ئەزل بى ئابروپىلۇق بەندىدە قەيد بولماغى يېقىندۇر. چارە سازلىق
سارى ئىلىك ئۇزاتماق مۇشاۋەرىتىن قىلدى ۋە بەسۋىدۇلۇغ جانىبىغە يەتمەك فىكىرىن
ئەتتى. مۇزىر كاسالەت شۇئار مۇھەببەت ئەسەر ۋە مۇخىللى شاقاۋەت ۋىسار، مۇۋەددەت
پەرۋەر ۋەزىرى كەج ئەندىش، مۇلەۋۋى كىنەكىش بۇ كالام سەلىسەسى تەھرىكىن قىلدى
ۋە لەبى خۇمىدىن بۇ نۇكتە بادەسى تەرەششۇھ بىلگۇردى. ئەيدىكىم: مەسئۇد بىرلە
مۇسادىقەت تەرىقىن تۇنقايسىز ۋە مۇھەببەت ئەتۋارىن زوھۇرغە كەلتۈرگەيسىز، تاكىم
مەكر تەزۋىر رىشتەسىغە بەند، بەلىكى رىۋۇ زەنجىرىغە پىاي بەست قىلغايىمىز. مەسلىھەت
مۇندىن ئوزگە يوقتۇر. ئولنەۋئى قىلدى ۋە نامەربىانلىغ چاھىغە تاشلادى، دىدىكىم:

چەكىتى ئانى ئىككى كىشى،
ياغاچ ئۇرماق يەنە ئىككىنىڭ ئىشى.

ۋە مەسئۇد دەر ئېردىكىم:

يوق دەر ئارا بىر بى سەرۋ سامان،
مەندەك ھەم بى سەرۋىا ئوز ھالىغە ھەيران.
مەندەك يوقتۇر ئانداغكى سابا غەم كويىدا خانىمانى ۋەيران،
مەندەك يوقتۇر ئەسلا يەنى كى ئالاخان ۋە ئالامان.

مەندەك غۇربەتدە ئادا، نەچچە بۇ نەۋىي زاھىر ئەتتى ناۋا قىلمادى. دۇن سەڭ-
گىدىل پەرۋا چاھ قەئىدا غەم يىمەككىدىن قان يۇتسماق ۋە ئاھ دەرد ئالۇد چەكمەككىدىن
پىغان تارتسماق، زونى غايىتى ۋە سەئۇبەت نىھايىتىدىن جان بۇلبۇلى بەدەن گۈلبەننى
تاشلاماق يېرىگە ياۋۇشتى ۋە سور ئىسرافىل كارگىھىدا ئارام تۇتسماق تەبەنناسىن قىلدى.
چىپۇر بى ھەممىيەت ۋە جابىر بەدىكىنىڭ:

بىر قىزى بار ئىدى ئانىڭ گۈلرۇخ،
مىلە گۇفتار بەل، شىكەر پاسىخ.
ئىشقى ھۇسنى سالىپ دىماغىغە دۇد،
ئوتىنىڭ بائىسى ئىدى مەسئۇد.

بۇ ۋاقىتتە ۋۇقۇنىدىن دۇد باشىغە ئاشتى ۋە ئوت دىماغىغە تۇتاشتى. كېچە ئېرىدىكىم
چاھ باشىغە ئاياغ قويدى. تاكىم ئوز يۇسۇفى كەيغىتىن سورغاي ۋە مەسئۇد چارە سازلىغىغە
ئىلىك ئۇزاتقاي، چاھ سەر پۇشىن ئالدى ئەيدىكىم:

قايسى مەزلۇم سەن نە ئاھىڭ بار؟
يۇز تۇمەن مەۋت ئىلە ھاياتىڭ بار.

نىشانەئى فۇتۇۋۋەت، جەۋھىرى مۇرۇۋۋەت مەسئۇد ساھىب شەجائەت ئەيىتىكىم:

نۇتقۇڭ ماڭا ھايات بېرۇر فۇرقەتنىڭ مامات،
سۇبھانە خالىقۇلخەلق، خەلەقەلمەۋتە ۋەلەھىيات.

بەچارەمەنكىم غەم زىندانىدا مەقھۇر ۋە ئاۋارەمەنكىم ئەلەم چاھىدا مەجسۇر، ۋە
ئات ماڭا مەسئۇددۇركىم نەھىس ئەكبەر ئانىڭ سارىغە يەتسەككىدىن خىجىلدۇر. فۇرقەت چاھىغە
زۇلفى تاناپىن تاشلادى ۋە ھىجر زىندانى ئارا ۋىسال گىسۇسنى سالىدى. ئاياغ، ئىلىكىنى
يەشتىلەر، فىلھال، رۇھ سەر چەشمىدىن ئىدى تەمسال. مەھبۇب دىلىناۋاز ۋە نىگار ئىشۋە
پەرداز بۇ نۇكتە تارانەسىغە مۇتەرەننۇم ۋە بۇ ھەرقى كالامىغا مۇتەكەللۇم ئېرىدىكىم:

تاكى كوردۇم يول ئازىپ چاھ ئىچرە سەن دىلىخۇاھىنى،
قايسى ئوتكىم سالىمادىڭ ھەردەم مېنى گۇمراھىنى،
ئەتمەدىڭمۇ جانىمە قاتىل غەمى جانگاھىنى،
كويىمەكىمگە بەرق ئافەت قىلمادىڭمۇ ئاھىنى،
ئولمەكىمگە ئەشكىنى سىلى بالامۇ قىلمادىڭ.

ئوز ۋاقىستاتى دۇرلارىن تەقىرىر رىشتەسىغە ئىنتىزام بەردى ۋە ھاۋادىسات دۇررىن

تەلەففۇز تارىخە تارتتى، بۇ كالام ۋۇقۇشغە مايىل ۋە بۇ نۇكتە ئىزھارىغە قايىل بولدىكىم:

يەك نىسقى رۇخەت ئىننە ئەزاپەن لەشەددە،
بەنەمۇد بىمانىسقى دىگەرەش ئەلەستۇمىنكۇم بەبىئىدە،
زان نىست چۇداپەگىردى لەبەت بەددىمىد،
«يۇھىيى ۋە يۇمىت» خۇاندەم خەتەش مەن ماتەمنەلئىشقى،
فەقەد ماتە شەھد.....

مىسلى غۇرۇبا فىرار مۇشاۋىرىتىغە قەدەم قويدى، قاچماق مەسلىھەتتىغە قارار بەردى.
ۋە سەنگى فەلەك فەرسالارىن زەررىن لىجام قىلماق ئەمەرىن ئەتتى، ھەر ئىككاۋ ۋىسال
كىشۋەرىغە فىرار كورگۇزدى. ھىند ناۋاھىسىغە سەرمەنزىلىدە ئارام تۇتتى.

يولدا بىر ئەسكى قەلئە تامى ئىدى،
پەھىندا بىر نەچە ھارامى ئىدى.

ئالبان ئات، تونلارنى تامام قىلىدىلەر، جىلۋە گاھلارىغە خىرام شەھەر سارىغە يۇز
قويدى. ھەيرەت چار سۇسدا مۇتەھەييۇر ۋە فىكرەت بازارى سەھنىدا مۇتەفەككۇر ئېردىكىم
نە نەۋىي تونمە توقۇدىن ئىلىملىگەي ۋە نە يەكلىغ ئەتتەمە سەرمايەسىن قولغا كەلتۇرگەي:

قويدى بازار ئىچىگە چۇنكى قەدەم،
شاھ بەزمى ئۇچۇن بىرەۋ ئولدەم.
تاسلار ساز ئېتىپ ئىدى مەقبۇل،
نەچچەدە ئەمىنە، نەچچەدە تەنبۇل.

ھەر ئاددىمىكىم ھەمەللىغ رەسىمىن تۇتقاي شاھ جانابىغە يەتسكۇزگەي،
مۇزدى نەقىدى بىر دەرەدۇركىم ئالغاي. بۇ ھال ۋە بۇ مەنۋالدا شەجائى سەف-
دەرى دەريايى ھەمىيەت گوھەر مەسئۇد، دىلاۋەر تاسلار ھەمىلىغە يۇز قويدى
ۋە شاھ چارباغى دەرۋازەسىغە يىتىپ ئېردىكىم ئوز تۇسىن ئاسمان گەردىن ئاشىنا
كوردى، بىلدىكىم مەھمان مۇۋەددەت پەرۋەر شاھ جانابىغە توھپە قىلىش بولغاي. ۋە ئىك-
كىنچى دەربەند ئەقەبەسىدىن ئەبۇر يولىن كورگۇزدى. ئوز نۇدەماسى قۇلىلۇغىن نەززارە
قىلدى، مۇنى داغى ئولنەۋىي گۇمان قىلدى. ئاندىن سوڭ ئوز جام بى قۇسۇرى ماھىمىتىن
بىلدى.

ئەلھاسىل سەزاۋەر ئەۋرەك ئىززۇ جاھ ھەزرىتى شاھ كوردىكىم مەسئۇددۇر، بەرقۇار
سەكرىدى ۋە مەسئۇد ئاياغىغە باشىن قويدى. ۋە گىرىيەنى بى ئىختىيارى باشلىدى. مەسئۇد
داغى ئەجز غايىتى ۋە دەرد ناھايىتىدىن دەرد ئېردىكىم:

فەلەك ئاشۇبىدىنىكىم مەن كەبى زارۇ زار ئولغاي،
 جاھان زۇلىمى ئۇلۇس بىدادىدىن بى ئىتتىبار ئولغاي.
 زەھى ئازادەمەن ئىشقى ئارا مەچنۇن ئىمەس ھەمراھ،
 نە مەندە خانۇمان نە ماڭا يارۇ دىيار ئولغاي.
 جاھان ئەھلىدىن ئېتىمەك مۇددىئا مېر ۋاڧا رەسىمىن،
 دىمەكدۇر مەرگ زەھرىدىن ھاياتىم ئۇستىۋار ئولغاي.
 فانا دەشتى سارى تۇشمىش سەبۇرى دوستلار زىنھار،
 دىمەڭكىم ئىختىيار ئەتمىش ئاڭا نە ئىختىيار ئولغاي.

سوردى چۇن راۋى ئول دەقق مىسال.

چاھار شەنبە كۇنى بەھرامنىڭ ماۋى كەسۋەت بىرلە گۇنۇبەزى ئىلىۋقەرىغە مەيل
 قىلىپ، خۇرشىد ئاسمانى لىباس بىرلە جام فرۇزەگۇن ئارا كېپۇدان مەيدەك بادە سالپ
 نۇش قىلغانى ۋە نوشا نۇش قۇتىن تاقى نىلۇقەرىدىن ئاشۇرغانى

بەشىنچى ئىقلىم يولىدىن كىتۇرگەن مۇسافىرنىڭ
 داستان ئارالىغى

بار ئىكەندۇر ئەدەندە جەۋرفەنى،
 جەۋر قىلماق فەندە سەق شىكەنى.

زالىمىكىم جەۋر تىغىدىن مەزلۇملار قانن توكمەك ۋە ستەم سىنانىدىن مەجبۇرلار
 جىسىم مەجرۇھ ئېتىمەككىدىن ئوزگە كارى، باشقا ئىختىيارى يوق ئېردى:

يوق ساۋاھل ئىچىدە رەھزەن ئول،
 بەھر ئارا ھەم كىلىپ ئاڭا فەن ئول.

قايداكىم زەۋرەقى تاپىپ تەسكىن،
 ئاندا دىدەبان قىلىپ تەئىين.

بەھر كىشۋەرى ۋە دەريا ئىقلىمى ئەرسەسىدە ماكان تۇتماقدىن راھزەنلىك تەرىقىن
 تۇتار ئېردى ۋە بۇ جازائىر ئارا شەھرى ئېردىكىم ئىرەم رەۋزەسى ۋە رەۋزەئى ئىرەم
 ھەدىقەسى بۇ شەھر ناۋاھىسىدىن بەھرەۋەر بولۇر ئېردى ۋە ئەنھارى گۇفتىگۇسى "ئەينەن
 تۇسەمما سەلسەبىلا" تەكەلكۇلۇمىغا مۇتەكەللۇم ۋە ئەشجارى ئەسىمارى تەكەللۇمى
 "ۋەيۇسەۋنە فەھا كەئسەن كانە مىزاجۇھازەنچەبىلا" تەرەننۇمىغا مۇتەرەننۇمكىم چەننەت

سەرا دىيلىۋر ئېردى ۋە ئاڭا شاھى ئېردىكىم ئادالەت بىرلە مەشھۇر ۋە نۇسرەت
بىرلە مەغرۇر:

گۇئييا بار ئېرمىش ئاڭا بىر قىز،
ئادىمى ئىلە پەرى كورمىگەن ھەرگىز.

گۈلرۇخكىم جان ئارادۇر خار ئۇزا،
خارى ئانىڭ خارخارىدىن ئازار ئۇزا.

ئاگاھ نەھر تەفەررۇجى ھەۋەسى ئىختىيارى ئىنانىن ئىلىتتى، دەريا تەمەۋۇجى
تاماشاسى دەغدەسى ناچارلىغ سارىغە باشلادى، قەۋلۇھۇ تەئالا: "خۇلىقە لىئىسانۇ ئەجۇلا"
مەزمۇنى بىرلە زەۋق ئۇممانىغە ۋە سۆھسە زەۋرەقەن سۇردى، ۋە سەبىيارلىغ ئايىنىن تۇتتى،
جاھانكىم ھاۋادىس توندىبادىدىن زامانى خالى ئېرمەس ۋە زامان داغى سائەتى ناۋايىب
باد مۇخالىفەتىدىن بەرى كورۇنمەسكىم ھادىسە يەلى ئىستى، كىشىتبانلار ئەھلى فىغان
بادبانىن تارتتى ۋە مەللاھلار خەيلى ئەشك لىگىگېرىن تاشلادى، ئەمما سۇد قىلىمادى
ھاۋادىس دەقىغە شاھ كوڭ ھىسارى ئۇزۇرە گەھ چىقسۇن، گەھ فەقر ئەھلى ئۇچۇن دەپىر-
خانا دارۇلئامانى. بەس، ئەلھاسىل مۇئەببىرىكىم چابىر خۇنىخۇار خەيلى بار ئېردى
نامايىش قىلدى:

كىردى زەۋرەققە چابىرى خۇنىزى،
يەل كەبى قويدى يۇز ئۇلار سارى تىز.

ئالىغا سالىبان بارىن سۇردى،
بارىسىن مەئىمەنىغە يەتكۈردى.

چابىرىكىم مەھر مۇنىر سۇپەھەر ئىززۇ جىلال ۋە بەدرى ئالى مىقدار ئاسمان
كامال. گۈلچەھرەئى ساھىب جامال ھوزۇرىغە يۇز قويدى. كوردىكىم ئەختەرىدۇر سەئىد،
تالىئىدۇر مەسئۇد. ھۇش تەركىن قىلدى ۋە بىخۇدلۇغ سارىغە يۇز قويدى. ئەمما دەست
رەسلىك قىلىماغىغا ھەد ئارا يوق ئېردى. نىدىكىم ساھىب نەفەسلەر قەدەمى بۇ كار
ئۇزما ھۇسۇلىدىن مۇئەتتەل ۋە مۇئەررادۇركىم ۋە جەھىن دىيلىۋر:

قاشىغە قويدى بىر ئىككى گۈلىخەد،
سەرۋ گۈلرۇخغە ھەمدەمۇ ھەمقەد.

ماساقالاردىن ئوز كىشۋەرىغە رۇجۇد كورگۈزدى ۋە داغى بۇ جەزىرە فازاسىدا
كىشۋەرى بار ئېردىكىم ئىرەم مانەند، ۋە رەۋزە پەيۋەند ۋە ساھىب سەرىكىم:

ئاتى نىئمان ۋە مۈلكى ئاتى يەمەن،
ئەدلىدىن مۈلكى گۈلۇستانى چەمەن.

ۋە بىر فەرزەند ئەرجىمەند تازە ۋەردى گۈلۇستانى كامال ۋە مەتەزەئى شىگۇفەئى
بوستانى ئىززۇ جالالىكىم بولمىش بولغاي. مەھر ئوتىدا بى خانۇمان بەلكى بى سەرۋى
سامان يۇرۇر ئېردى.

مەھر زۇلفىغە كوڭلى باغلىق ئىدى،
گۇئىيا بۇ ئاڭا ئاتاغلىق ئىدى.

ئاڭا كىم مەھرەنىڭ خارابى سەھل مەھرغە ھەم سۇھەيل سارى مەيلى مەھرەنىڭ ئول
باغ گۇشەسىدە سۇھەيل ئىشقىدىن قان يۇتار ئېردى. شاھى گەردۇن پاناھ نىئمان ئالە-
چاھ ئەقد ۋەئەدەسنى قىلىپ ئېردىكىم بۇ ھال ۋە بۇ مەنۋالدا مەھەللى مەئاد بولغاي.

يۈكلەبان نەچچە چەك ئارا ئەمۋال،
ئاندا مەۋجۇد ھەرنە قىلسا خىيال.

بەھر مەئەبەردىن ئەبۇ كورگۇزۇر ئېردى ۋە دەريا مەھەللەسىدىن كېزەر ئېردى.
ئاگاھ كافىر سىپەھر كىردار ۋە زالىم فەلەك مىقدار جابىر خۇنىخۇار مۇلاقاتىغە روبەرو
بولدى. چەك رەسىمى تۇزدى، ۋە فەرخاش ئايىنىن كورگۇزدى:

جابىر ئەزەب ئۇرار ئىدى بەھەد،
بارچە زەربىن سەھل ئىتەر ئىدى بەھەد.

ئاخىرۇلئەمىر سۇھەيل مەقھۇرلۇغى بىلىندى ۋە مەجبۇرلۇغى كورۇندى، سۇھەيل شاھزاد
ۋە گەۋھەر نەژاد:

كوردى ئوزۇنى غېرىب بەند ئىچرە،
ھەلقە - ھەلقە خۇمى كەمەند ئىچرە.

بى خانتۇمانلىغ چاھىغە تاشلادى ۋە بى مەھرەبانلىغ مەھبۇسلۇغىغە يۇز قويدى:

يوقارى بىدىل، قويى بىدىل،
بىر - بىرىدىن ئىكاۋ ۋەلى غافل.

بۇ ئىكاۋغە بۇ يەردە مۇنداغ ھال،
قەۋم خەيلىغە ئەمدى كور ئەھۋال.

مېھر خەيلى ۋە دىلرەبا ئەھلى ئەنبۇھى ئوز كىشۋەرى ناۋاھىسىغە قەدەم قويماقدىن سۇلتان دەريا نەۋال جانىبىغە يۈز كەلتۈردىكىم:

ئاھ دەھر ئاشۇبىدىن سۇلتانى ئىقلىم كامال،
يەئنى مېھرى ئاسمان ئىففەتى ھورى مسال.
ئىستى ناگەھ توندىبادى بەھرى ئۇمان ئىچرەكىم،
سەرۋى گۈلرۇخ غايىمب، يەغما ۋە تاراج ئولدى مال.

بولغان ئېرىمىش بىدىل مەست، پەرىشان زەرراب جابىر گەردۇن، نىلەر كەلتۈردى، نىدۇر
ئاگا ھال:

ساقىيا ئەسبابى جەمئىيەت مۇھەببەت قىل تامام،
مۇتربىا قانۇنى غەم پەرۋەرنى ئىلىكىگە ئال.
ئومر يەڭلىغ شاھ زەربافتى ۋافاسىزدۇر ۋەلىك،
ئېخوش ئول ئازادەكىم ئېگىنگە سالمىش ئەسكى شال.
فەقر يولىدا سەبۇرى شاھلىغىدىن سوز دىمەس،
ئى شەھىنشاهى سەرىرى جاھ ئەۋرەڭكى جالال.

شاھى ئالجاناپ بۇ كار ۋۇقۇندىن مۇتتەلىم بولماش بولغاي، دۇد باشىغە ئاشتى ۋە
ئوت دىماغىغە تۇتاشتى. مۇسبەت تەرىقن تۈزمەكىدىن ماتەمىلەر ئەھلىدەك فىغان، دەرد ئالۇد
چىكەر ئېردى.

ددى ئوزىگە يىغلاپ ئاچچىغ - ئاچچىغ،
كى ئاچچىغ يىغلاماق ماڭا ئەسغ.

تىغ ئىلە باغرىم ئەيلەسەم پارە،
چۈن جىگەر گۈشەم ئەتتى نەچارە.

دەردى ئاشتى ۋە ئەلەمى شەرارەسى جاھان سەفەسىغە تۇتاشتى، شاھ نىئمان ھوزۇ -
رىغە نامە بىتدىكىم مازى ۋە مۇستەقبەل ھاۋادىسىن سەبب ئەتمىش بولغاي، جەڭ رەسومىن تۇتايىم
ئىمکان بولماس ۋە رەزم ئايىنىن تۈزمەيىن چارە تاپىلماس، سۇھەيىل شىر شۇكۇھ سىپاھلار
خەيلى بىرلە جابىر مەنازىلىغە يەتكەي ۋە مەن داغى بەھر تەرىقى بىرلە يەتكۈمدۇر تاكىم
ھېلاكىن قىلغايىمىز ۋە ئىنتىقام تىغىن ئۇرغايىمىز. شاھ نىئمان بۇ نامە نەھايىتىدىن ئىتتىلا
تاپتى. بىلىدىكىم كار ئوزگەدۇر، سۇھەيىل داغى ئەدۇ ئىلىكىگە تۇشمىش بولغاي.

يىغلابان بولدى ئەسرو كۆب غەمناك،
بۇ سىتەملەركى ئەيلەدى ئەفلاك.

ئاقبەت نامە يازدىكىم:

چۇن سۇھەيل ئەتكەلى سىزنىڭ سارى ئەزم.
ئالتە ئايدۇر ھىساب ئىتەرمىز جەزم.

بۇ داغى ھاۋادىسى جابىر بەندىدا مەقھوردۇر، كەچ قالۇر، سەبەبىدىن گۇمان بۇ ئېر -
دىكىم شاھ ئالدا مېھماندارلىغ فەندىدىن مەغرۇر ۋە زىيافەت ئاينىدىن مەسرۇر بولمىش
بولغاي:

دوستلار مەن تەلبە ھالىتە يىغلاڭ زار - زار،
كىم سالۇر گاھ - گاھ ئوت كوڭلۇمگە تۇشكەن خار - خار.

سوز ئۇزۇندۇر ۋەقت بى ھەنگامكىم قالن سپاھلار خەيلىن ساۋاھىل تەرىپىدىن چەك -
كەيسىز تاكىم جابىر ھېلاكىن قىلغايىمىز، ئەلھاسىل:

بولدىلەر ئىككى شاھ مۇستەئجىل،
بىرى دەريا بىلە بىرى ساھىل.

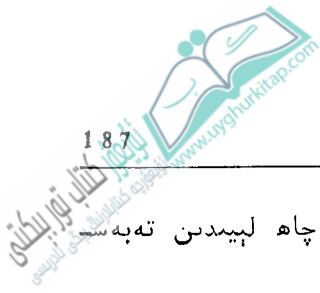
ناگاھ شاھى نەبەرد ئالغا نەخچىرى ئۇچرادى، ئوۋ ئەزمىغە خىرام قىلدى ۋە سپاھلار
خەيلى يىراق تۇشتى. جابىر خۇنخۇار زالىم بەدىكىردار كەمەندە ئېردى، بەند قەيدىغە تارتتى
ۋە بى رەھىملىغ ئىلكىن ئۇزاتتى.

بولدى نۇدەر ئىشىگە سۇرەت بۇ،
لىك نىئمانغە جىلۋەگەھ ئىدى سۇ.

ئۇلار داغى نۇدەر يەكلىغ مەكر جابىرىغە يولۇقتى ۋە خاكسارلىغ چاھىغە ئاياغ قويدى.
ۋە جان تەركىن ئەتمەك يېرىگە ياۋۇشتى. نەبىر ھەمدىمىكىم ھەمدەردلىغ رەسمىن تۈزگەي
ۋە ھەمدەردىكىم غەمگۇسارلىغ فەنىن كورگۈزگەي، بۇ كالام تەرەننۇمغە مۇتەرەننۇم ۋە بۇ
ھەرق كالامغە مۇتەكەللۇم ئېردىكىم:

لەبىلەرىڭدىن جان ئالۇردا بارچە ئېل قۇلدۇر ساڭا،
جان بىرۇردە بىر قۇلۇڭ يوق بەندەدىن چالاكرات.

كۈنى ئېردىكىم بەدرى مۇنەر سىپەھر ئەيالەت ۋە بەدر ئالى قەدر ئاسمان جەلالەت
مەر، ساھىبى ئەيالەت چاھ باشغە ئاياغ قويدى. تاكىم مەھبۇسلار خەيلىدىن بىچارە جىسمىغا

ئازادلىغ رۇھى نەۋىدىن بەرمەكدىن سۇھەيل جانىبىدە نامە بىتكەي ۋە چاھ لېيىدىن تەبەسسى
سۇم يەڭلىغ مېھر ئىزھارس قىلغاي.

كەلدى چاھ باشغە غەم پەرۋەرد،
چەكتى ئۇن كى ئەسرى مېھنەتۇ دەرد.

مەن داغى بىر فەقىرىمەن، سەندەك ناتاۋان ۋە ئەسىرمەن، سەندەك چاھ قەئىردىن مەخلەسك
تېلەرمەن ۋە خالاسلىغ كىشۋەرىغە باشلارمەن. تەمەننا يىكىمدۇر قىلغاي سەن ۋە مۇددىئايىدۇركىم
زوھۇرغە كەلتۈرگەيسەن. ئول مەھبۇسى زىندان ئەجز نىياز، سۇھەيل دەردمەند ساھىبى رازكىم:

بار ئىدى ئانچە مېھنتى بىريان،
مېھر گۈلچەھرە فۇرقەتى بىريان.

نۇتقى زەھمەرسىدىن سېپەھر جىبرىئىل ئاھەنگى يىتتىشى ۋە كالامى دەغدەغەسىدىن
مەسپە ئەنجازى يىتە كىرىشتى، ئەيدى: ھەر ئىشكىم بوپىرۇرسەن ۋە ھەركارىسكىم ھوكىمىن
سورارسەن سەئىي ئېيتاي، تاتىنمەدەدۇر جانىم قىلايىن تاكى بولغاي ئىمكانىم.

مېھر ئىشتىكەچ بۇ سوزنى سالىدى تاناپ،
فە تاناپ ئىككى گەسۋىي پۇر تاب.

كوردىكىم سۇھەيلىدۇر، مېھر ئاياغىغە يىقىلدى ۋە ھۇش تەركىن تۇتتى.

سەبۇرى چاھى غەم قەئىردە مەكس ئېتەر ناگاھ،
تانابى زۇلق ئىلە گەردىلبەرى ئاندىن خالاس ئەتكەي.

ۋەسل مېتراجىغە ئاياغ قويدى ۋە ئەبەدىلئاباد ۋەسل جامىدىن ئەختىلات بادەسەن
چەكتى. نەچچە كۈن قەسر ئارانمەھان ئېردى بادە تابىدىن سۇھەيل، مېھر گۈلزار ئەتتى مەيىل
رەشكىدىن ئى دوستلار. كوگۇم ئاساسىن يىقىتتى سۇھەيل مېھر بولغاچ جىلۋەگەر تاپتى
سۇھەيل، ئاندىن فۇرۇغى رەك ئالمىش ئەقىق مېھر تۇتقاچ سۇھەيل.

فاش ئىتت بىر سەردىمى غەملەر چەكتى زەنجىرى جۇنۇن،
چەكىمگەي مەنسۇردەك دارۇلقازا سارى بۇ خەيىل.
زۇلق ئەنەبەر قامى پۇتراشقاچ يايلىمىش ئارىزى،
گەرسەبۇرى ئەيب چەكسە ئەفغان يەۋم ۋەلەيىل.

ناگاھ خەسس گەردۇن كىردار ۋە خەزىر سېپەھر ئىقتىدار جابىر خۇنخۇار باغ سارىغە
ئاياغ قويدى. شىر زور جەك دەلىر بى دەرەك سۇھەيل شوخ شەك كۇشتىنگەرىلك فەنىن

زاھىر قىلدى ۋە مەيدان ئەرسەسىغە ئانداغ ئۇردىكىم يەر ئوزرە جىسىم تەسۋىرى نەقش باغلادى:

ھەركىشىم بىراۋگە قازغاي چاھ،
تۈشكەي چاھ ئارا ئوزى ناگاھ.

سالدى فىلھال ئانى ھەم ئول چاھ ئارا،
بۇ دۇرۇر تەبئى فەھمى ئاگاھ ئارا.

سۇھەيىل ئەيدىكىم جابىر تۇتقۇنىن قويغايلا تاكى:

مەن بىلىپ بارىن ئەيلەدىم ئازاد،
كەلتۈرۈڭكىم قىلاي قەدەھ بىلە شاد.

سەرۋەرى ساھىب ئىقتىدارانى ئەسىر ۋە مېھتەرى ئولۋى نىگاھانى دەھر.

بىرى تۇدەر ئىدى، بىر نىئمان،
كىمگە بولغاچ بۇ نەۋى قىسسە ئايان.

مەرۋ سۇھەيلۇ نۇدەر، نىئمانغە بولدى ۋەسل،
بىل ئۆيلە جىسىم غەمزەدەلەر جانغە بولدى ۋەسل.

فەغان چەكمەك بىرلە قان يۇتماق، ۋە ئاھ تارتماق بىرلە ياش توكمەكدىن بىخۇدلۇغ بايابانغە يۈز قويدى ۋە سۇھەيىل ئاتىغە ئىككى كىشۋەر فۇرخەندە ھۆكىمىن تاپشۇردى ۋە مەمر گۈلچەھەرە ئەقدىن باغلادى. ئەمىر ساھىب ئىقتىدار جاھانشاھ نۇدەر ۋە ئەمىر نىئمان بى خانۇ، نىلغ يولنى تۇتتى ۋە بى سەرۋ سامانلىغ فىرارىغە كام ئۇردى. خۇشا ئازادلىغ ھۇزۇ-رىدىنىكىم غەم گەردى ۋە ئەلەم غۇبارى مەسرۇرلۇغى دامىغە ئىلىك ئۇزاتماقدىن خالى ۋە ئاتلىدۇر. ئەبەدەن شاد ۋە خۇشۇدۇلۇغدىن باشقا زوھىرغە كەلمەس. زامانى شادلىق يەتمەس تەئەللۇق كىردارىدىن، خۇشا ئازادەكىم دەپىر ئارا ئەيمىش داۋام ئەتمىش. بۇ نەۋى سۇد سەرمايە ئىكىم ئازادلىغ گۈلخەندە جىلۋەگەر ۋە بۇ يەگىلىغ نەقد تۇتماقدىن غەم يىمەككە بائىس نە بولغاي؟ ۋە ئەۋايىق تارىغە بەند ئەتمەكدىن ئەلەم تارتماقغە سەبەب نەدۇر؟

”بەند بۈگەل باش ئەزىئەدايى پىسەر چەند باشى بەند سىمبەند ۋەزەر“

دەرىخا زىندە كارلىغ خۇسۇسىيەتتىكىم سائەتى مەرگ زەھەرىدىن ئىمىن بولماق بىرلە نەشات تەرەنەسىن تۈزمەك مۇمكىن ئېرەمس. ۋە ئومر ئىنسىباتىكىم نەشاتلىغىداكىم زامانى ئەيش جامىن چەكمەكدىن مەسرۇرلۇغ نەشئەسىن كورمەك، ئىمكان قەلەمرۇبىدىن تاشقارى:

خۇشائولكىم مۇنىڭدەك چاغ ۋافاسىز ئومرنى ئاڭلاپ،
سەبۇرى جامنى ئەھباب بىرلە دەمبەدەم چەكتى.

ۋە داغى ئەۋھام ئۇخرىۋى تەخەييۇلمىكىم نەفەسى كوڭۇل مۇتەخەييەلەسىدىن مۇرتەفسى بولماس ۋە كور بى-مۇرۇۋۇتەتلىغ تەسەۋۋۇرى خىيال مۇتەسەۋۋەرەسىدىن زامانى مۇندەفسى كورۇنمەس. مەلۇم ئې-رەمەسكىم نە نەۋى كار زوھۇر قىداغى ۋە نە يەڭلىغ ئىش ۋۇقۇنغە كەلگەي. ۋە ئەجەل سەبىياھلارى بى مەھرلىغ تەئرىفداكىم ۋاڧا يولىن تۇتماس ۋە قەھر يولىن ئونۇتماس. ئەۋلا بۇدۇركىم جاھان غېمى تەركىن ئەتمەكدىن ئەيشى نەشات يولىن تۇزمەك ۋە شەرىئى ئەھكامىن ئېھتىياتىن ئەيلەمەكدىن بىچارەلىغ گېربانىغە بويۇن سۇنماق ۋە ئۇخرىۋى ئەۋھامىنىكىم "ئىننەللاھە يەغفرۇرۇزۇتۇبە جەمئاً" جانابىغە تاش-لاماقدىن، "لاتەقنە تۇمىن رەھمەتۇللاھى" كارگاھىغە ئاياغ قويماق ۋە "شەفىئى مۇزنەبىن" شافائەتى شەربەتىن تارتماق تەمەنناسىدىن "مەن قالە لائىلاھە ئىللەللاھۇ مۇھەممەدۇن رە-سۇلۇللاھ، دەخەلەلجەننەتە" ھەدىسىغە كوڭۇل قويماق بىرلە ئوزنى خۇش تۇتماق.

چۇن تۇگەتتى فاسانەنى راۋى،
پەردار ئاچتى پەردەئى ماۋى.

شاھى بەھرام ئەبىر ئىھسانى، لۇتقى بىرلە كوكەرتتى ئانى، قەدرىغە بەرگەچ ئانىڭ ئەفرا-يمىش، كوزىگە ئۇيقۇ سالدى ئاسايىش.

پەنج شەنبە كۇنى بەھرامنىڭ سەندەل ئاسا خىلئەت بىرلە گۇلاشەنى سەندەل بويىدا
ئارام تۇتۇب سەرۋى سەندەل شەممە بىرلە بادەئى سەندەل ئەچمەكى،
ئالتىنچى ئىقلىم يولىدىن كەلگەن مۇسافىرنىڭ نۇكتە تەرازلىغى

قىلدىلەر ئەزم خاۋەر ئىككى كىشى،
تۇن - كۇن سەيىر ئولۇب ئۇلارنىڭ ئىشى.

بىرىكىم كارۋانى رەنەۋەرد مۇقبىل بايابان گەرد ۋە بىرى داغى مۇزىرر كاسالەت شۇ-ئار بەلاھەت ئەسەر مۇدىبىر جەھل پەرۋەر بولغاي. دەشت ھەيرەت سارىغە يۇز قويدى. مەنزىل ۋە مەراھىل قەتئىن ئەتتى. دەشتىكىم مەسھ ئەنقىسى سەمۇم ھاۋاسى يەڭلىغ زەھەر ئالۇد ۋە نەسىمى ئېسماكى دەۋزەخ تۇتۇندىن تىپرە، بۇ دەشت قەتئىن قىلۇر ئېردى، مۇدىبىر بى دەرد گاهى دەر ئېردى "مەست - بېھۇشۋار، سۇ ياراتماق مەگەر ئېرۇر دىشۋار" ئەلھاسىل ھەرلەفزىكىم سادىردۇر ۋە ھەر كالا مىكىم ۋاقىئدۇر. تەڭرى تائالا ئېتىرازىدىن ئوزگە يوق ئېردى ۋە مۇقبىل ئەسالەت ئىنتىباھ ئۇلۇى نىگاھ نەسپەندىن باشقا دىمەس ئېردى ۋە ھەيرەتدىن ئوزگە زوھورغە كەلتۇرمەس ئېردى:

سوزى مۇدىبىرغە غەير - پەند ئولماي،
لىك مۇدىبىرغە سۇد مەند ئولماي.

چەكتى مۇقبىل بەسى ئەزاب - ئەلىم،
تا ئاڭا قەتئى بولدى دەشت ھەممە.

ۋەقنىكىم بۇ دەشت بى پايان ئەختىتامى يۈز كەلتۈردى. ئاندىن سوڭ دەريائى ناما-
يش قىلدى. ھەر گاھ نىگاھىم بۇ بەھرى پايان ئۈتقەنە تۈشەر ئىپردى، ھەيرەت جەھە-
تىدىن بەخۇدلۇغ سارى يۈز قوبار ئىپردى. ھەيرەت چوڭقۇرلىغىدىن كوز ياشامىرى ھۇجۇمىدىن
كىرىپىكلەرى ياش دېڭىزىدە غەرق بولۇر ئىپردى. بۇ بەدەر زەۋرەقىغە ئاياغ قويدى. ناگاھ
مۇدبىر بى ھەممىيەت ئىپتىراز زابانىن ئاچتى ۋە ئىپتىراز قىلۇر يولىن تۇتتى. ئەيدىكىم:

ئاندا تەفۋىت، مۇندا بۇ ئىفرا،
ئەھلى ھىس ئەقلىنى قىلۇر ئىسقات.

ئۇنىڭ شۇم ئەنفاسى شەماتەتتىن بەھر چاپىقالدى، مەۋج ئافەتتىن دەريا ئەھلى
قىلغان تارتىماق ۋە ئاھ چەكىمەك بولە قان يۇتماقنى ئارام تۇتماس ئىپردى. تەمەۋۋۇج
فەلۇسى ئاشتى ۋە ئەمۋاج كۈلەكى سۇپاھر يۈزىگە ئۇلاشتى، رەۋرەقچە مەھارس ئۇزدى ۋە
جان تەركىن قىلماق فەسانەسىن تۇزدى:

ئول ئىكاۋ زەۋرەقندا سەير شىتاب،
مۇدبىر ئەھۋالى زەۋرەق ئىچرە خەراب.

مۇقبىلىكىم ئىستىدئا ئىلكىن ئاچتى ۋە ئىستىمداد دۇئاسىن قىلدى:

چۈن دۇئاسى ئانىڭ قىلىپ تەئىسر،
تاپتى تەسكىن تىڭىزدا ئول تەشۋىر.

بەھر كۈلەكى توختادى ۋە مەۋج تەسكىن يېرىدا ئارام تۇتتى. ناگاھ شەھىرى ناما-
يش قىلدى:

رەڭگى ئانىڭ سۇپەھر خەزىرادەك،
ھەيئەتى دۇر چەرخى مىنادەك.

ھەر ئىكاۋ بۇ خەت فازاسىغا نۇزۇل كورگۈزدى، تەڭرى سەجدەئى تەھىيەسى ئايىنىن
تۇزدى ۋە شۇكرانەئى دۇگانەسىن ئادا قىلدى، چەشمەئى نامايىش ئەيلدى:

جۇبىبارىكىم راۋاندۇر ئاندا كەۋسەرۋار سۇ،
جەننەت ئاسا، باغ تەجرى تەھتەلئەنھار سۇ.

تىزلىغىدىن سوزدىبان ئەھيائى ئەمۋات ئەيلەمىش،
ئەيب ئىمەستۇر گەردىسەم باردۇر مەسە گۇقتار سۇ.

جۇد ئىفرائىدىن ئولمىش ئېردى سۇ قىلدى نەمۇرۇزەدار،
ئانداغىكى تاپمىش قىناغالى رۇزدار ئىقتار سۇ.

تەختەئى سەگىگ كىم ناھايىش قىلمىش بولغاي، بۇ نۇكتە خۇتۇتى جاۋاھىرىدىن مۇ-
كەللەل ۋە بۇ كالام زاۋاھىرىدىن مۇرەسسە ۋە مۇزەببەلكىم بۇ مەنزىلغە ئولكىشىمكىم يىمتەر،
بۇ غەرايىپنىكىم تەفەررۇج ئىتەر. ئول ئادىمىكىم سىدىق داھىنى، كىزىب غۇبارى ۋە لەھزە
گەردىدىن مۇبەررا ۋە مۇئەررادۇر:

سۇدىن ئولغان زاماندا ساغەركەش.
ئەيلەگەي دەۋى جۇد مەئى ئەتەش.

ۋەئىللا ئول جىنىسكىم كىزىب پايىمالى ۋە لەھى ئىسيان ئىسغە ئالسىدۇر، ناگاھ كىزىب
يولنى تۇتقاي. قارنى ئول نەۋىسى چاك بولغۇسىدۇركى ھەم ئولدەم ھىلاك بولغۇسىدۇر:

كىرسە يالغانچى كويگەي ئەندامى،
پىشقاي ئول سۇدا پەيكىرى خامى.

ئەمما سادىق ۋەئىدىكىم كەررات - مەررات غۇت ئېرتىسكاىن قىلغاي، ۋە جۇد ئەتىش
مەئىن كورگۇرگەي:

لىك سادىق بېلىگە باغلاب لەك،
سۇغە كىردى نەچۇنكى بەھرغە جەك.

ناگاھ كوردىكىم مەھبۇب دىلناۋازغە ۋە نىگار ئىشۋە پەردازلار خەيلى:

تەن قۇرۇتماققە تۇتتى نەچچە ھەرىر،
بارچەسى دىلناۋاز تەبىئى پەزىر.

لىباس مۇرەسسە ۋە ئەتەلسى مۇئەررەھ ۋە مۇلەممە كەيۇردى، ۋە قەسىر سەندەل
شەمىم سارىغە باشلادى:

كىردى چۇن قەسىر ئىچىگە بەھۇشۋار،
ھەيرەت ئىچرە نەمەست، نەھۇشيار.

تەخت گەردۇن مەنەقدار مەنزىرىدا پەرى چەھرەئى نامايىش قىلدى، ئەقىل - ھۇش تەركىن ئەتتى ۋە بەھۇشۋار ياتتى ۋە بەخۇدانە ئەيتتۇر ئېردىكىم:

ماڭا ھەر نىچەكىم يوق زەھىرە دەم ئۇرماق ۋەسالىڭدىن،
ۋە لىكىن كام ئالۇرمەن ئولچە مۇمكىندۇر خىيالىڭدىن.

مۇقەبلىكىم "ئەننەجاتۇ فەسسىدىكى" ئىشارىتى بىرلە ۋەسالى سەرھەددىغە ئاياغ قويدى ۋە مۇدىبىرى ھەممىيەتكىم: "ئەلكەزەبۇ لا ئوممەتى" بىشارىتىدىن فۇرقەت باياپانغە تۇشتى. ۋە ئېرتەسى داغى مۇقبىل بايان نەۋەرد ئول چەشم سارىغە يۈز قويدى، ۋە نىچە مەرتىبە غۇت ئۇردى. نە مەھبۇبىدىن ئەسەرى ۋە نە قۇسۇر جەننەت سىرىشت ئەمكەنەسىدىن خەبەرى، نادامەت ئەشكىن تىوكتى، ئەمما فائىدە قىلىمادى ۋە داغى تەختەئى سەنىگىم نامايىش قىلدى، كوردىكىم پىتىلىبىدۇر:

ھەر ئادىمىكىم بۇ نەۋى سىمىيا سەھرىغە مۇپتالا بولغاي، بىر مەرتىبەدۇركىم كورۇنگەي ۋە ئاندىن سوڭ مۇمكىن ئېرمەسكىم زوھۇر خېتىن تارتقاي، لازىمدۇركىم:

چىققاچ ئوق تۇتماق كېرەك ئارام،
ئەيلەمەكلىك كېرەك سۇ ئىچەرە خىرام.

ئىلاج مەئدۇماغى جەھەتتىن سەفەر ئاھەڭگىن تۈزدى ۋە دەريا فازاسىغە مالالەت چەڭگىن سۇردى ۋە دەريا ئارا بارۇر ئېردىكىم، كىمەئى ئالى مىقدار سۇادى كورۇندى، ئانىڭ سارىغە شىتاب قىلدى، كوردىكىم:

كىمە ئىچەرە يوق ئېردى غەير ئولۇك،
ئاندا سەندەل ياغاچىدىن تولا يۇك.

بىر قىز بار ئېردىكىم پەرى يەڭلىغ، نە پەرى مەھر خاۋەرى يەڭلىغ، شاھىنشاهى بەھ - رۇبەر، سۇلتانى شەھىرى خاۋەر دائىمۇلئەۋقات "سۇدائ" ئىللەتتە گىرىفتار ۋە دەردىسەر زەخمىدىن بەچارەۋار ياتار ئېردىكىم ھوكۇمايى ئەسر ۋە ئەتىمىيى دەھر ئانىڭ دىياغى تەشقىبەسىغە سەندەل شەھىم بىرلە مۇداۋا قىلۇر ئېردى. ھەر شەھەر ۋە ھەر كىشۋەر ناۋا - ھىيىدىكىم سەرۋ سەندەل نەسىم ئىلتىمەكىدىن بۇ شەھىرى خاۋەر ئارا كىرگۈزۈر ئېردى ۋە ھەر مۇخالىفىتى تۇندىدادىن بۇ نەۋى ئاۋارەلىغ سارىغە تۇشمىش بولغاي:

مۇدىبىر ئول ئولگەن ئېلىنى سۇغە سالىب،
كىمە مالىنىڭ ئىختىيارىن ئالىب.

كىمە ئەمىننى قىلىب ئوزىنىڭ،
كىمەنى بەلكى ھەم قىلىب ئوزىنىڭ،

ئەلھاسىل، شەھرى خاۋار ناۋاھىسىغە يەتتى ۋە پادىشاھ جانابىغە يۈز قويدى. مۇدىر ناھە - ۋار ئەيدىكىم: تۇنجى قارىمەنكىم ئەمۋالىم ئەندادى ۋە ئەملاكىم تەئىدادىغە ھەد - ئەھسا مەئلۇم ئېرىمەس ۋە نەچچە نەۋكەر ۋە چاكەر، غۇلابلار كىم خىزمەتتە ئېردى. "تائۇن" جەھەتتىن ھىلاك يېرىگە ياۋۇشتى بەلكى جان تەركىن ئەتتى. بۇ ھال ۋە بۇ مەنۋالدا ئىپتىدائىي مۇدىر سەنەسى يارىلىدى ۋە روھى چۇغزى جىسىم ۋەيرانەسىدىن پەرۋاز قىلدى. شاھى گەردۇن سەرىر بۇ كار ۋۇقۇندىن ھەيرەت سارىغە يۈز قويدى، مۇقبىل ھۇشيار ساھىبى دىل بۇ كار ماھىيىتىدىن خەبەر بەردى:

قىلدى قۇلۇغى ئۈزرە تەبئى پەزىر،
كى شاھ ئەتتى ئانى ئۈزىگە ۋەزىر.

ۋە ئۆز ماھىيىتى ئەقدىن قىلدى:

رەفئە ئولۇب مۇقبىل ئالدىن مۇشكىل،
بولدى گۇلرۇخ خىيالىدىن خۇشدىل.
قەسر سەندەلۇ كامران بولدىلار باھەم،
سەندەلى نىشان بولدى بولارگە ئى ھەمدەم.
چۈن بۇ ئەفسانە سۇردى نۇكتە سارا،
ئۇيۇدى شەھ سەرىرى سەندەل ئارا.

ئازىنە كۇنى بەھرامنىك كافۇرى ئەسۋاب بىرلە قەسر كافۇرى ئىچىدە مۇشكىن
زۇلفى كافۇرى لىباس بىرلە تەخت ئاچ - ئۇزرا جام بەللۇرىندىن بادەئى كافۇر
مىزاج ئاشام قىلغانى ۋە ئول كافۇرلىقتىن ھىجران ھارارىتى تەسكىن
تاپىپ ئۆز غەزالەئى مەشكۇبۇمىدىن خەبەر تاپقانى

يەتتىنچى ئىقلىم يولىدىن كەلتۈرگەن دۇسافىرنىك فاسانە سەگالىقى

مەنكى تۇشمىش بۇيان گۇزار ماڭا،
مۈلكى خۇارەزم ئېرۇر دىيار ماڭا.
سەنئەتم ئاندا ساز چالماق ئىشى،
بىلىمەيىن مەن كەبى ئىشمىنى كىشى.
ئېلىگە تەئامم ئەيلەمەك ۋەردىم،
كىمكى ئۇستاد قەۋم، شاگىردىم.

ناگاھ بۇ نەۋئى ئاۋاز يەتتى ۋە بۇ يەڭمەغ غەۋغا يىتىشتىكى كىلىۋر تاجىرى خىمتاي
زاد بالەسى بىر كىنىز ھور نەژاد، لىك تاجىرغە ئانچەكىم ئەمۋال، مەھۋەشەغە يۈز ئانچە
ھۇسنى جامال، مۇستقى ئىلىمدا ماھىر ۋە ئىلىم غېنا فۇنۇنىدا زاھىر ۋە مۇتەبادىر ھەرگاھ -

كىم چەك رىشتەسىگە ئىلىك ئۇرار ۋە بەردە تارىغە پىمغان بىرۇر، جان تەركىن ئەتەمەككىن
ئۆزىگە كاپى ۋە ھىلاكەت يېرىگە يەتەمەككىن باشقا ئىختىيارى مەلۇم ئېرمەس:

بەردەدە ھالى ئاشكارە يوق،
كىشى كورمەك تىلەرگە يارا يوق.
سۈبى ئىلە شاھىم تارانە تۈزۈپ،
خەلىق پەرياد بىخۇدانە تۈزۈپ.
تەڭرىگە تۇن - كۈن مۇناجاتى،
بىرەۋ ئومىدى بىرلە ئەۋقاتى.

ئەمما ئادىمى ئانىڭ سارىغە قەدەم قويالىماس ۋە راز نەھاندىن داغى شەيىمى ئەزەشبا
ئىتتىلا تاپماس. كوزى جۇبىبارىدىن دەردلىغ كوڭلى خۇنابەسى راۋان ۋە كوڭلى ئاتەش
كەدەسىدىن ئوتتۇغ پىمغان ئىشتىغالى رەۋشەن ۋە ھۇۋەيدا.
شاھ بەھرام بۇ سوز تەقىرىدىن ھۇش تەركىن تۇتتى:

نەغمە سازىكىم رۇدى ئاۋازى،
ۋە سۇرۇدى نالەسى زەھەرئى سازى.

رىشتەسىگە فەزىھەت ئىلىگىن ئۇردى، مەنكى ئول شەھەر نەغمە سارى ئىدىم، بەزەلەر-
دە داستان ناۋازى ئىدىم.

چۈنكى ئول زاھىرئەتتى رۇد سۇرۇد،
ئاقبەت مەندىن ئەيلەدى بەدەرۇد.

ۋە مائاش تەڭلىگىدىن ھاياتىم رىشتەسى ئۇزۇلۇرگە يەتتى ۋە تەھى دەستلىك جە-
ھەتتىدىن ئوهرۇم قۇياشى كۈسۈق يېرىگە ياۋۇشتى، ئاخىرۇلئەم ئەيلەدىم رىخبەت ئول قەدەر
كافۇركىم ھارارەتتىن ئەيلەگەي مەھجۇر، رەجۇلسىيەت چۈ سەلب بولدى تامام، خۇاجە
دەرگاھى سارى ئۇردۇم كام، ئەرز ئىزھارىن قامدىم ۋە پەرياد رەسىمىن تۇتتۇم:

سۇڭرە ھالىم دىدىم شىتاب ئەتمەي،
سوز ئاداسىدا ئىزتىراب ئەتمەي.
كۈلۇبان تۇتتىلەر مۇسەللەم ئانى،
خۇاجە ھەم سەرۋى لالەرۇخ ھەم ئانى.

ئۇلار خىزمەتتە تۇردۇم، ئۇلار سۇپەرەسىدە ئەۋقاتىم كەچتى. ھەر گاھىكىم نەغمەئى
زاھىر قىلۇر ۋە سۇرۇدى ساز ئىتەر ئەشك گەۋھەرىن ساچماقدىن يۈزى ئالتۇنغە نىگارەش
بەرمەك ۋە ئاھ جانسوز چەككەككىن، ئاشقانە پىمغان تارتماق:

قايداكم بولسا ئېردى شەرھى فمراق،
يىغلار ئېردى يىنگانەئى ئافاق.

دەردى شىددىتىن بىلدىم ۋە ئەلەمى زىيادەتىن مەلۇم قىلدىم، ئەيدىمكىم:

مۆشكىلىدۇر ماڭا قىلايمۇ سۇئال،
قىل، دىگەچ سوزنى باشلىدىم فىلھال.

كىم سىنىڭ بىر غەمى نىھانىڭ بار،
خەللەسىدىن خاراش جانىڭ بار.

ئاياغايىسەنكىم مەقسەدىڭ سارىغە قەدەم قويغايىمەن ۋە مۇرادىڭ جانىمىغە پۇيە ئۇر -
غايىمەن. بۇ نۇكتە تەرەنەسىدىن يىغلاماق ۋە نالە چەكمەكىدىن پىسغان تارتىتى چۈن
ئىشىتىتى سوزۇم.

لۇغەت

ماھارتتى، قۇدرتى	— سۇنئى
ۋەرەقلىرى	— ئەۋراقى
مەخلۇقات - مەۋجۇدات	— مەسنۇئات
نامايەندىلىرى	— مەزاھىرى
خەتلەر - نەقىش - بەلگىلەر	— خۇتۇت
كوركەملەنگەن، زىننەتلەنگەن	— مۇكەللەل
رساللەر، بىرۇشۇرالەر	— رەسائىل
يۇزى - بىتى، تۇزۇلمىسى	— سەتھى
گۈزەللىكلىرى، بىزەكلىرى	— بەدايىئى
سەنئەتلىرى، ھۇنەرلىرى	— سانايىئە
كورۇنۇشلىرى	— زەۋاھىرى
ئۇسلۇب، نۇسخا	— مۇتەررەز
يېزىقلىرى - رەقەملەر	— رەقائىم
ۋەھىلەر، خىياللار	— ئەۋھام
يوقىتىلغۇچى (يوق شەيئىلار)	— مەئدۇم
توزۇپ - يوقىلىپ كەتكۈچى	— مۇز مەھىل
سېنى پاكلىق - ئەيىپسىزلىك بىلەن تونۇيمەن	— سۇبھانەكە
مۇھەممەت پەيغەمبەرنى ياخشى سۆيەتلەر بىلەن مەدھىيىلەمەك	— نەئت
پۇتۇن پەيغەمبەرلەرنى ئاخىرلاشتۇرغۇچى	— خاتىمىننەبەيىمىن

- لەم يەكۈن — بولمايدۇ
- ئىنايەت بەغرى — لۇتق - مەرھەمەت دېگىزى
- كاف - تۇن — تەڭرى كائىناتى يارىتىشتا "بولغىل" دەپ ئەمىس قىلىشى، بولۇشى
- مەئەرا — ئوچۇق، يالڭاچ، يالغۇز
- فىترەت — ئىنسانلارنىڭ يارىتىلىشى
- خەمدە — تەبرىگۈچى، ئىگىلىگۈچى
- مەستۇر — يېپىق، ئوراپ قويۇلغۇچى، ياپقۇچى
- تەزرۇ — قىرغۇل
- مەھجۇر — ئايرىلغۇچى، جۇدا بولغۇچى
- ھەيۇلا — مەۋجۇدىيەتنىڭ جەزھىرى، ئەسلى ماددىسى
- ماكان ئەقسا — يىراقتىكى ماكان
- مۇستەتىر — يوشۇرۇن
- ۋەھدەت پەردەسى — بىرلىك - يىگانىلىق پەردىسى
- مەسنەد نەشىن — مەخسۇس ئورۇندا ئولتۇرغۇچى
- بىنىش — كورگۈچى، كورمەك
- نامۇرە خەخەس — رۇخسەتسىز
- جۇرۇى — بىر قىسمى، بولۇگى
- ئۇمۇرى — ئىشلىرى
- كۇل — ھەمىسى، پۈتۈن
- نامۇشە خەخەس — نامەلۇم، تونۇقسىز
- مەلا جەۋاھىرى — كائىناتنىڭ تاشقى ماددى كورۇنۇش ماددىلىرى
- خەلا گىردابى — كائىناتنىڭ يوشۇرۇن، سىرلىق دولتۇلىرى
- مۇز مەر — يوشۇرۇن مەزمۇنى
- "كاف" نەھرى — مەزجۇدىيەتنى يارىتىشتا "كۇن" ("بولغىل") دىگەن فەرماندىكى "ك" ("كاف") ھەرپى دەرياسى
- يەكتالىغ تەختى — يىگانە - تەڭداشسىزلىق تەختى
- "نۇن" مەنىسى — مەۋجۇدىيەتنى يارىتىشتا "كۇن" ("بولغىل") دىگەن فەرماندىكى "ن" ("ن") ھەرپىنىڭ مەنىسى
- ھەفت ئەيۋان مېارى — يەتتە تەبەقە ئاسماننى بىنا قىلغۇچى بىناكارى
- سال، مەھ نىشانى — يىل، ئاي نىشانى
- ئىمىكان قەلمرۇيى — ئىمىكان نىيەت دائىرىسى
- زاتى ۋاجىبەلۇجۇد — بارلىغى ئۆز - ئۆزىگە رەرورى
- زاتى قايىم — بارلىغى بەرپا، ھەمىشە، مەڭگۈ
- تەفەززۇل — ئۇلۇغلىماق

- جامال لايەزال — ئۆزگەرمەس، يوقالماس ھوسنى
دېدار بىزەۋال — يوقالماس ھوسنى
مەرھەر — ئۆزىنى ئاشكارا قىلىشقا نامايەندە
ئائىنەئى باسەفا — يورۇق - نۇرلۇق ئەينەك
خەلقەئى — يارىتىشى
فەخەلە قنۇلخەلقە — مەخلۇقات - كائىناتنى ياراتتىم
مەئنى ئەرۇسى — ئىلىم - ئىرفان كىلىنى
رۇستەئى — كەڭلىكى
مەۋھۇم — ئېنىقسىز، نامەلۇم
ئارايىشى مەششاتەلىكى — بىزەكلەش - زىننەتلەش تارغىنى
مۇكەۋۋىنات — مەۋجۇدات، مەخلۇقات، ئالەم
چىراغانى — چىراغلارنى
قەنادىلىن — ئاباژۇر (ئاسما چىراقلار)
ئەرسە — مەيدان
تەئەددۇم — يوقلۇق
مەلەك خەيلى — بەرىشتە گۈرۇھى
نەيىبەرى ئەزەم — ئۇلۇغ تەقدىر سىياسىتى
ئەشئەشە — شۇئە، يالتۇن
سۇھا — "نەباتۇننە ئىش" يۇلتۇزىدىن كىچىك كورۇنۇش-شۇك
بىر يۇلتۇز
مۇھەببىر — ھەيران بولغۇچى
ئالاۋ — يالقۇنلاپ يېنىپ تۇرغان ئوت
شەمى ئەئلا — ئالى چىراغ
ئىقتىباس — پايدىلىنىش، بىرەر كىتاپتىن مەزمۇن تاللاپ نەقىل قىلىش
رسالەت — پەيغەمبەرلىك، ئەلچىلىك
مەسئەد — مەنئەپ، دەرىجە ئورنى، بىر ھۆكۈمدارنىڭ ئورنىدا
ئولتۇرۇش
شەمائىل — خۇسۇسىيەت، خىسلەت
ۋەما ئەرسەلىناكە، ئىللا — ئى مۇھەببەت پەيغەمبەر، سېنى پۇتۇن ئالەمگە رەھمەت قىلىپ پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتىم
رەھمەتنى لىئالەمسىن — ئى مۇھەببەت ئەلەيھىسسالام، سەن ئەلۋەتتە بۇيۇك - ۋە ئىننەكە، لەئەلا خۇلۇقىن
ئەزىم — ئەزىم
قۇم فەئەزىر — ئورنىدىن تۇرغىلى، غاپىل ۋە يولسىزلارنى قىيامەت كۈنىنىڭ ھىساۋى، دەۋزەخ ئازاۋىدىن ئاگاھلاندىرغىل

- ئەندەلب خۇش ئەليان — خوش ئاۋازلىق بۇلبۇل
 ماھى مۇنر — نۇرلۇق ئاي
 ئافرىنىش — يارىتىلغۇچى، مەخلۇقات - مەۋجۇدىيەت
 مېفتاھ — ئاچتۇچ
 خەزائىن — غەزىنەلەر
 ئەنقاي قاي لاماكان — بىرەر ماكانغا مەنسۇپ بولمىغان (پۇتۇن ئالەمگە مەنسۇپ)
 سۈمرۇغ — سۈمرۇغ
 مېسباھ — ئاسما چىراق
 جان جاھانى سەفا — ساپلىق ئالەمنىڭ جەمى - روھى
 ھەلالى رەمۇز — مەخپى سىرلارنى ھەل قىلغۇچى
 كېشۋەرى بۇد، نەبۇد — بارلىق، يوقلۇق مەملىكىتى
 رەھىمەتى رىزۋان — جەننەتنىڭ رەھىمىتى
 لەتائىق — ساپلىقلار، نازاكەت
 رىئىئەتى غۇفران — مەغپىرەتنىڭ مەرتىۋىسى
 شەرائىق ئەرۋاھى مۇقەددەس — پاك روھلارنىڭ ئۇلۇغلىرى
 ئەھلى بەيت — مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ تاۋابىئاتى
 ھەقايىق شۇناس — ھەقىقەتنى بىلىگۈچى، تونۇغۇچى
 مەمالىك مەلۇكەت — پەرىشتەلەر دۇنياسى
 مەسالىك جەبەرۇت — ئۇلۇغلۇق يوللىرى
 مەتھەر — ئاپتاۋا، تاھارەت چوگۇنى، ئىۋرىق
 گۇلۇستانى ئىجاد — ئىجات گۈلزارى
 بەھر ئىتتىھاد — بىرلىك - بىرلىشىشنىڭ دېڭىزى
 ھۇما — بەخت قۇشى
 تەيران — ئۇچۇش
 سانىيە سىنەينى — ئىككى كىشىنىڭ ئىككىنچىسى
 فىلغارى — ئوڭكۈردە
 گەۋھىرى گەرانمايە — قىممەت باھالىق گوھەر
 سەدارەت مەئاب — يۇقۇرى مەرتىۋىلىك
 ساھابەئى مۇھاجىر — مەككىدىن مەدىنىگە كوچۇپ بارغان ساھابە
 ئۇممانى ئادالەت — ئادالەتنىڭ دېڭىزى
 جەلالەت — ئۇلۇغلۇق
 ئەۋۋەلەن جۇشى زۇلال — تاتلىق، سۈزۈك سۇلۇق بۇلاقنىڭ دەسلەپكى سۈيى
 خۇمىستانى بى مىسال — ئوخشىشى يوق شەرۋەتنىڭ كۈپى
 قۇلۇزۇمى مەئدەلەت — ئادالەت ئوكيانى
 مۇسەففى ئايەتى زەنەر — غالىبىيەتنىڭ قۇرئانى

- فەرزانەگى — يىمگانه، بىردىن - بىرى
 پەلەڭ — يولئاس
 مۇھىتى ئىستىقامەت — سەبات ئوكيانى
 فۇتۇۋەت — مەرھەمەت، شەپقەت
 شىجائۇ — غەيرەت - جاسارەت
 سەفدەر — سەفلەرنى بوسۇپ - يېرىپ ئۆتكۈچى
 ھەمىيەت — جۇرئەت، غەيرەت
 ئەسەدۇللاھى غالب — تەڭرىنىڭ غالب ئارىسلانى
 كەررەماللاھۇ ۋەجھەمۇ — تەڭرى ئۇنىڭ ھورمىتىنى ئۇلۇغلىغاي
 مەزامىن — مەزمۇنلار
 مائانى — مەنىلەر
 رەمائىر سەنجان — قەلبىلەرنى، كوڭۇل، مەزمۇن، سىرلارنى ئولچىگۈچىلەر
 دەقايىقى بۇنياد — ئىچكى سىرلارنى بەرپا قىلغۇچى
 گۈلھايى باھارىستان — باھار مەۋسىمى گۈللىرى
 مۇدەررىس — ئۇستاز، مۇئەللىم
 مەدرەسەئى ئولۇمى ھال — ئىچكى ئىلىملارنىڭ ئالى مەكتىۋى
 سۈنۈرى ئەلۋاھى كامال — كامالەت يېزىقلىرى لەۋھەسى
 ساكىنى خانقەھى ئۇنىس — ئۆلپەت خوش سۆھبەت خانقاسىدا ئولتۇرغۇچى
 مۇئەللىمى قۇدىس — پاكلىق ئىلىملىرىنىڭ ئۇستازى
 نەررە شىر — ئەركەك ئارىسلان
 غەۋۋاسى جەۋاھىرى زات — ئىنسان ۋە مەخسۇقاتىنىڭ يارىتىلىشى جەۋھەرلىرىنىڭ
 سەررافى دۇررى سىفات — دېڭىزنىڭ چومگۇچىسى
 رەۋشەن زەمىر — ئۇلۇغ سۈپەت گوھەرلىرىنى تونۇغۇچى
 كىمىيا تەسىر — كوڭلى - قەلبى يورۇق، روشەن
 مەخدۇمى — خىمىيەۋى تەسىرلىك
 نىزامىدىن — مەن ئۇنىڭ خادىمى
 قۇدىسە سىررۇھۇ — ئىسلام دىنىنىڭ ئىنتىزامچىسى
 نەۋۋەرە مەرۋەدەھۇ — ئۇنىڭ ئىچكى سىرلىرى پاك بولغاي
 ئولۇمى ھەقايىقى — قەۋرىسى نۇرلۇق بولغاي
 دەفاتىر — ھەقىقەت ئىلىملىرى
 غەرەنغەر — كىتاپلار
 بارىقە — يىرتقۇچ ئارىسلان
 سەمەندەر — ھاۋادىن چۈشكەن ئوتلۇق چاقماق
 ئۆلۈكەلباب دەھر — يانار تاغلاردا ياشايدىغان جانۋار (ئوت چاشقىنى)
 زامانىنىڭ داناسى

- ئالى جاناب ئەسر — ئەسرنىڭ يۇقۇرى مەرتىۋىلىگى
 كاشىق ئەسراى ھەققەت — ھەققەت سىرلىرىنى ئاچقۇچى
 قۇتبى سالكانى تەرىقەت — تەرىقەت سالكىلىرىنىڭ پىشۋاسى
 ھەفت زەمىن رەمۇزى — يەتتە قات يەرنىڭ ئىچكى سىرى
 كائىنە — كائىنات، ئالەم
 كەلامى قەسىرى — سوزنىڭ قىسقارتىلمىسى
 ئەشئارى مەھارى — شېئىرلىرىنىڭ بىناكارى
 گەردۇن كەمەندى — ئاسماننىڭ سالغۇسى
 چەرخى بۇ قەلەمۇن — رەڭمۇ-رەڭ، خەلىمۇ-خەلىم ئۈزگىرىپ تۇرىدىغان ئالەم
 مەسنەۋىيات — ئىككىلىك ئۇسلۇبىدىكى شېئىرلىرى
 خۇراسان نازىمى — خۇراسان شائىرى
 نۇكتە پەردازلىق — ھىكمەتلىك سوزلەش ماھىرى
 فەرەسى قېدىم — قەدىمقى فارسىلار
 سەھل — ئاسان، يېنىك
 ئەتراك — تۈركلەر
 تۈرك ئەلفازى — تۈرك تىلى
 دىۋان تەدۋىنى — ئەدىبى-شېئىر دىۋان تۈزمەك
 ھەددىن فۇزۇن — چەكتىن ئارتۇق
 ئەدەددىن بىرۇن — سان-ساناقتىن تاشقىرى
 دۇرەرى — يىنجۇ، مەرۋايىت-گوھەرلىرى
 ساھىب ئىقتىدار — قابىلىيەت ئىگىسى
 دەريا زەمىر — دېڭىز كوڭۇللۇك (كوڭلىدىكى ئىلىمى دېڭىزدەك)
 تۇنقى بەھرى — سوزلەش دېڭىزى
 كەلئەدەم — يوققا ئوخشاش
 رەقائىمى — خەتلىرى
 جاھان سەفەسى — جاھان يۈزى
 فەلەك ئەۋراقى — فەلەك ۋە رەقلىرى (ئاسمان قاتلاملىرى)
 گۇنجايدىش — سىغىش
 قۇتبۇلئەقتابى دەھىر — زاماننىڭ پىشۋالىرىنىڭ پىشۋاسى
 غەۋسۇلئەكنافى ئەسر — ئەسرنىڭ ھال-دەردىگە يەتكۈچى
 مەھرىمى ئەھەدىيەت — تەڭرى سىرىغە ۋاقىپ بولغۇچى
 ساھىبى يېقىن — قەتئىلىك، جەزمىيەت ئىگىسى
 خىلۋەت نېشىن بى نشان — بەلگىسىز خىلۋەتتە ئولتۇرغۇچى
 جەۋاھىرى دەريايى مەنىۋى — مەنىۋى دېڭىزنىڭ گوھەرلىرى
 سەفا جامى — ساپ-پاك پىيالە-قەدەھى

- خۇجەستە سۇفات —
 ھەمرازى ئەسرارى نەبىۋى —
 نەفەھاتۇلتۇنۇس —
 مەدائىھى —
 سىفائى ئەبىيانى —
 سائىر —
 كۈتۈپ —
 تەسىنغات —
 خەزا ئىنۇلبائىنى —
 مەھپۇبۇلتۇلۇب —
 دىباچەئى دەۋاۋىن —
 مەنشۇر —
 مەنزۇم —
 زوھۇر سەفەسى —
 ئەرائىس —
 مەزامىن ئەبىكارى —
 زەمىرى —
 مۇزەمەر —
 سائىرۇنناس —
 جانگۇدارلىق —
 تۇيۇر —
 مەزامىنى —
 ئەزھەرۇن مەنەششەمس —
 كارئۇزما —
 مۇتتەلىئە —
 سەرۋەرى خەۋاقىن —
 سۈپەھر ئىقتىدار —
 ئالى مىقدار —
 ئەدالەت گۈستەر —
 ئەسالەت پەرۋەر —
 زىلى شەۋكەتى ئىقبال —
 سەئادەت ئىجىلال —
 قافى جەلالەت —
 گۈلى سەدبەرگ —
 گۈلۈستانى كەرۇفەر —
 گۈزەل، ئۇلۇغ سۈپەتلىك
 پەيغەمبەرنىڭ سىرلىرى بىلەن سىرداش بولغۇچى
 ئۇنىس (مۇھەببەت) نىڭ خۇش پۇرىشى
 مەدەھىيەلىرى
 ئوچۇق - رۇشەن سۈپەتلىرى
 باشقا - باشقىلار
 كىتاپلار
 ئەسەرلىرى
 ئىلىم - مەرىپەت غەزىنەلىرى
 كوئۇللەرنىڭ سويىگىنى
 دىۋانلەرگە كىرىش سوز
 نەسرىي ئەسەرلەر
 شېئىرىي ئەسەرلەر
 ئاشكارا ئېلان قىلىنغانلىرى
 يېڭى توي قىلغان كېلىنلەر
 مەزمۇن قىزلىرى
 قەلبى، كوڭلى
 قەلبى - كوڭلىدە ساقلانغان
 باشقا ئادەملەر
 جاننى كويدۇرگۈچىلىك
 قۇشلار
 مەزمۇنلىرى
 قۇياشتىمۇ ئاشكارراق
 ئۇلۇغ ئىش
 خەۋەردار بولغۇچى
 پادىشاھلارنىڭ سەردارى
 ئاسمان ئىقتىدارلىق
 يۇقۇرى مەرتىۋىلىك
 ئادالەتنى كېڭەيتكۈچى، يايغۇچى
 ئېسىللىقنى سويىگۈچى
 بەخت، شەۋكەتنىڭ سايىسى
 بەختنى ئۇلۇغلىغۇچى
 ئۇلۇغلۇقنىڭ تېخى
 يۈز ياپراقلىق گۈل
 تەنتەنە - ھەشەمەتنىڭ گۈلزارى

- خوشاللىق بەخش ئەتكۈچى — تەرادۇت بەخش —
 پەيزى - خوشاللىقنىڭ ئوردىسى قەشقەر — دارۇلغەيز كاشخەر —
 تەڭرى ئۇكاشخەرنى مۇھاپىزەت قىلغاي — سانھەللاھۇ —
 ئاپەت - بالايى - قازادىن — ئەنلىئات —
 زىيان - زەخمەتتىن — ۋەررەر —
 تەڭرى ئۇ كاشخەرنىڭ بەختىنى، كېپىلەپسىگىنى ئارتۇق قىلغاي — زادەللاھۇ ئىقبالەھۇ —
 كۈندىن - كۈنگە — يەۋمەن فەيەۋمەن —
 مەرتىۋە - دەرىجىسىنى يۇقۇرى قىلغاي — رەفەئەرۇتبەتەھۇ —
 سائەتتىن - سائەتكە — سائاتەن فەسائەتەن —
 پاراۋانلىق، خاتىرجەملىك — رەفاھىيەت —
 خاتىرجەملىك، ئامان - ئېسەنلىك — ئافىيەت —
 ئورۇن - جاي، ئامانلىق ئورنى — مەئىنەن —
 ئەھۋالدىن خاتىرجەملىك — فارىغۇلئەھۋال —
 ئاداۋەت — تەئەددى —
 كەكلىك — كۈيىكى —
 ئاجىزلىق — ئەجىز —
 غاز (غاز قۇش) — قاز —
 يوقۇلۇق تېخى — ئەدەم قافى —
 پىتىنە - پاسات شۇبىرىغانلىرى — فىتنە سەرسەرى —
 يوقىتىلىشى، يوقۇتۇلغانلىقى — مەئدۇملىغى —
 كوئۇلىنى ئالغۇچى سۇيۇملۇك — مەھبۇب دىلىناۋاز —
 مەھبۇبىنىڭ كىز ئۇچى بىلەن قاراپ قويىشى — نېگاھى —
 كىشىنى مەپتۇن قىلىۋالدىغان قارا كۆزلىرى — نەرگەسى جادۇيى —
 قىسقا، كەم — كۇتاھ —
 پارا بەرگۈچى — مۇر تېشى —
 گۇرۇھ — ئەنبۇھ —
 تاپان ھەقتى، قەدەم ھەقتى — پايى مۇزد —
 ئۈمىد، ئارزۇ — تەمەننا —
 ئاقساق، توكۇر — لەك —
 تەڭرىگە تەشەككۈر — ئەلىمىننەتۇ لىللاھ —
 بوز، بىنام يەرلەرنى ئېچىش — ئەمۋات ئەھياسى —
 ... گەز، ... مىقدار — جەرىب —
 يەر، يۇرت — مىرزبۇم —
 تېخى ئات قويۇلمىغان يەر (ئېچىلمىغان بوز يەر) — بىنام —

سەۋەپچى	مۇسەبب —
خەننەت باغچىسى	خولد گۈلشەنى —
باغى ئىرەم گۈلزارى	ئىرەم رەۋزەسى —
ئىستىقبالىسىز	بى ئىنجام —
تۈزلەنمىگەن دەشت - باياۋان	دەشت ناھەمۋار —
كىيىك بالىسى، كىيىك ئوغللىقى	ئاھۇ بەچچە —
تۇرماق	مەكسى —
تەسەۋۋۇر قىلغۇچى	مۇتەسەۋۋىر —
خاتىرىلىرى، ئوي - خىياللىرى	خۇتۇرى —
دىن ئىرىلىرى	ئىرباب دىن —
تەلەپ ئورنى	مەتلەپ —
جەزم ئەھلى، قەتئى كىشىلەر	ئەسھاب يېقىن —
ناۋايىنىڭ بەش داستانلىق ئەسىرى	خەمسە تۇننەۋايى —
ئەھلى دىللارنىڭ پىشۋاسى	مۇقتەدايى ئىرباب قۇلۇب —
غايىپ ئىشلارنىڭ مەخسۇس ئويى	خىلۋەتخانى ئى غۇيۇب —
ھۇشيار تەبىئەتلىك	زەكى تەبىئى —
تائىلىق سوزلۇك	شىرىن گۇفتار —
مەخپى پەردە	پەردەئى خەفا —
ئۇسلۇب، يول	تەرز —
ئەۋام ئارىسىدىكى تۈۋەن تەبەقىلىرى	ئەۋام ئەرزالى —
خاس - ئالاھىدە كىشىلەرنىڭ پەزىلەتلىرى	خەۋاس ئەفازىلى —
پايدىلىنىش	ئىستىفادە —
ئىشنىڭ ئاقىۋىتى، ئاخىرى	كارىنھايىتى —
كەم - توۋەن كىشىلەرنىڭ فەقىرى، يوقسۇلى	فەقىرۇلھەقىر —
كۆپ گۇناھلىق	كەسىرۇلئىيان —
بۇيرۇق قىلىنغۇچى	مەئمۇر —
بۇيرۇق بويىچە	ئىمتىسالۇلئەمر —
تەلپۈ، تەقەزاسى	ئىقتىزاسى —
ئاجىزلىق، بىچارىلىق	ئىنكىسارلىق —
تېشىلمىگەن مەرۋايىت	دۇررى ناسۇفتە —
ئاقىل، دانالار	ئىرباب بەسارەت —
ھەقىقەت پەردەدارلىرى	ھەقايىق دىسار —
تەھقىق، تەدقىق قىلغۇچى	مۇھەققىق —
ئىنچىكە - سىزلىق ئىشلار	دەقايىق —
تەتقىق قىلغۇچىلار	مۇدەققىق —

- ئەفتەرى —
 ھەقھور —
 مەن كۈللىلۈدجۈھ —
 شەرى ئاغازىن —
 تەبىئى ئەمبارەسى —
 تەزەببۇل —
 ئەرۇس —
 بى سەرۋە سامانلىغ —
 شەب فەراز —
 جۇلۇس تۇزماك —
 ئەشراف —
 خەسەس —
 باتىنى ئارزى —
 ئەسما —
 سوراھەقى —
 لەم يەزەلى —
 فەردانىيەت —
 ۋاھىدۇن —
 لامىن قىللەتىن —
 مەۋجۇدۇن لامىن ئىللەتىن —
 جاھان مۇسەۋۋىرى —
 دەر مانىسى —
 پەرى چىن شەھرى —
 نەقىش بەندىلىغ —
 سەرھەددى —
 دىدەئى گىريان —
 مۇسائىد —
 تاب - تەۋان —
 ھەممىتى پايسى —
 شە دائىدى —
 رۇئۇنەت —
 ئالايشى —
 مەھز —
 مەششات —
 ۋۇسىمە —
- يۇقسۇلراقى
 قەھر - غەزەپكە ئۇچرىغۇچى
 ھەمىمە جەھەتتىن
 شەرى قىلىشنى باشلاش
 تەبىئەت يۈكى، مەجبۇرىيىتى
 يوق قىلىش
 يېڭى كەلگەن كىلىن
 باشباشتاغلىق، ئىگىسىزلىك
 كېچىنى يورۇتقۇچى
 ئولتۇرۇش تۈزەمەك
 بۇيۇك كىشىلەر
 بېخىل، پەس تەبىئەت
 ئىچكى ھۇسنى - جامالى
 ئىسىملىرى
 مۇھاپىزەت پەردىسى
 ئوزگەرمەس، مەڭگۈ
 يىمگانلىق
 بىردۇر، يەككەنە يالغۇزدۇر
 بىرلىكى، يالغۇزلۇقى ئازلىقتىن ئەمەس
 باردۇر، بىرەر سەۋەپتىن ئەمەس
 جاھان رەسساملىرى
 زامانىڭ مانى نەققاشى
 چىنىڭ پەرىسى
 نەققاشلىق
 چىگراسى
 يىغلىغۇچى كوز
 ۋاقت، پۇرسەت
 چىداملىق كۈچى
 غەيرىتى دەرىجىسى
 قاتتىقچىلىقلىرى، ئېغىرچىلىغى
 نادانلىق، بوشاڭلىق، ياسانچۇقلۇق
 ئارىلىشىش، بۇلغۇنۇشى
 پەقەتلا، شۇلا...
 چاچ تارىغۇچى، بىزەكلىگۈچى (گىرىمچى)
 ۋۇسىمە، سۈرمە

- نىل — ھاۋارەڭ
 تەلەۋۋۇن — رەڭمۇ-رەڭ، ئۆزگۈرۈشچان
 ئارايىش زاھىرى — تاشقى بىزەك-زىنتى
 ھەيىق — ئەفسۇس، ئىست
 سەد ھەيىق — يۈز قېتىم ئەفسۇس
 گزاق — بەۋدە، قۇرۇق گەپ
 رەببە — باھار مەۋسىمى
 مەنۋال — ۋاقت، چاغ
 كۈسۈن — كۈننىڭ تۇتۇلىشى (كويۇشى)
 تەلەق — يوقۇلۇش، ھالەك بولۇش
 تەئەسسۇق — پۇشايمان قىلىش، ھەسرەتلىشىش
 شاھىن — لاچىن
 چەڭ — چاڭگال، تىرناق
 تۇند — قەھر-غەزەپ
 تائىر — ئۇچار قانات جانۋار
 فارىتىبال — خاتىرجەم
 نېمىتى ئۇزما — ئۇلۇغ نىمەت
 ئەمبارە — يامان ئىشلارغا ئەمىر قىلغۇچى
 شەست — توزاق، قىسماق
 ئۆزلەت گۈزىن — يالغۇزلۇقنى تاللىۋالغۇچى
 مائال — مەقسەت
 تەھى ماپە — سەرمايىسىز، نادان
 سەراب — تومۇز پەسلىدە تاشلىق سايلاردا، سۇيۇق يەردە
 ھۇباب — قۇياش تەسىرىدىن سۇدەك كورۇنگەن شۇئە
 قەرىسى — سۇ ئۈستىدىكى كۆپۈك
 تەرانە — تۈزۈلۈشى
 ھۇمقەت — ئاستا، لەرزىن ئاۋاز بىلەن ناخشا ئېيتماق
 قەراغ — ئەخمەقلىق، نادانلىق
 دەي — كۆز قارىچۇغى
 ئەسنافى — قىش مەۋسىمى
 قەۋى — گۈرۈھى، تەبەقىسى
 رەھرەۋ — كۈچلۈك
 شىراك — يول كورگۈچى، يولباشچى
 قۇلزۇم — ئاياغ بوغۇنچىسى
 ئوكيان — ئوكيان

مەنسىز سوز، قۇرۇق گەپ	ژاژ —
پاك، ساپ	مۇنەززە —
قوش كىزەك	تەۋ ئەمان —
ياۋا ئىشەك	كۈزەن —
يىمەكلىكلەر	ئەتئەمە —
گۇمانلىق نەرسىلەر	شۇبۇھات —
ئۇلىماق، يامىماق، ئۇلاشماق	يەيۈەند —
يۇمۇلاق توقاچ	قۇرسى توقاچ —
ۋاقتىلار	ئەۋقات —
ئەخلاق، قىلىق	ئەتۋار —
ئات ۋە ھايۋانلارنىڭ كوندۇرۇلمىگىنى	توسان —
ئاتنى چاپسان يۇرگۈزۈش ئۈچۈن ئوتۇككە بىكىتىلگەن غىدىقلىغۇچ	مەھمىز —
كوز يۇمۇپ ئاچقۇچە	تۇرفەتۈلئەين —
ئۇزۇن ئارزۇ	تۈلى ئەمەل —
كوڭۇل تۇتۇقلىغى، قارىلىغى	مۈكەددەر —
ئاۋاز، ئاھەڭ	لەھن —
مۇساپىرلىق	مۇسافىرەت —
بوش، بىكار، ئىشى يوق	ئاتىل —
تارتىنىش	تەھاشا —
پارىلداق، يالسىراق	بەرراق —
ئەجرى	سەۋاب —
مۈكەمەل ئىشلار	كامىلان —
يايلاق، ئوتلاق	رەئا —
خىرىستىيانلار ئىبادەتخانىسى	كەلسا —
خىرىستىيان ئىبادەتخانىلىرىدىكى كارناي	ناقۇس —
ئىشىتىلىشى	سىمائى —
بۇتقا چوقۇنۇپ باش ئۇرۇش	بۇت سۇجۇدى —
قۇرئان ۋە رەقىلىرى	مۇسەھەنى ئەۋراقى —
ئوتپەرەسلىر بۇتخانىسىدىكى ئوت	دەير ئوتى —
كافىرلىق تۇتۇنى	كۇفر دۇدى —
بولۇنۇش	تەفرىقە —
بۇت، بۇتخانىە	مۇغ —
ئوت ئۇچقۇنى	شەرارە —
گۈر بېشى ئورنى	قەبىرسەرمە نىزىلمىن —

پادا (چارۋا پادىسى)	گېلە —
تەخت ئىگىسى، تەختتە ئولتۇرغۇچى	ساھىب سەرىر —
سۇمۇرۇغ	ئەنقا —
گۇناھ دېگىزى	مەئىسىيەت بەھرى —
گۇناغا بۇلغۇنۇش	لەۋسى جۇرم —
زىرائەت ئېتىزى	مەزەب —
بۇغداي ۋە باشقا زىرائەت باشقى	خۇشە —
ئوغاق (ئوراق)	داس —
قۇتۇلۇش، ئازات بولۇش	رەھا —
گۇناھىدىن توۋە قىلغۇچى	تائىب —
كەندىر، زىغىر قوۋزىغىدىن ئىشلەنگەن رەخت	كەتان —
بەھۇدە، ئويۇن كۈلكىلىك ھەركەت	لەۋ —
ئوفېتسىر	سەرھەك —
پەس، يامان ئەخلاق (يامان قىلىق)	ئەخلاقى زەھمىمە —
ئاگاھلانمىغان، غەپلەتلىك ئادەم	بى ئىنتىباھ —
پادىشاھ، ھوكۇمەت باشلىغىنىڭ ئىمزاسى	تەۋقىق —
ئاخىرى، ئىنتىھاسى	غايىپتى —
ئارزۇ، ئۈمىتنىڭ ئاخىرى	ئازنە ھايىتى —
قېرى ئادەم، ئىرانلىق مەشھۇر رۇستەمنىڭ دادىسىنىڭ ئىسمى	زال —
ئۇستۇنلۇك قىلىش، ئىستىلا قىلىش، ئىشغال قىلىش	مۇستەۋلى —
قاينام، ئۆركەش	ۋەرتە —
مەڭگۈ ھايات	ھاياتى جاۋىدانى —
ئەركەك، مەردانە كىشىلەر	ئىرانلار —
خەۋپلىك يول	راھى مۇنىق —
ئاخىرەت، قىيامەت كۈنلىرى	ئوقبا —
دېڭىز، دەريا قىرغاقلىرى (ساھىللىرى)	سەۋاھىل —
يۇرت، مەملىكەت	سىۋاد —
يېقىنلىغى	قۇربەتى —
ئەخمەقلىق، نادانلىق	بەلاھەت —
ئەكس ئەتتۈرگۈچى، تەتۈر	مۇنتىپكىس —
كورۇنمەيدىغان يەر، نەرسە	نامەرتا —
يىراقتىكى مەقسەت	مەقسەدى ئەقسا —
كائىنات، مەۋجۇدات (ئالەم)	مۇمكىنات —
تىگىشىش، ئالماشتۇرۇش	مۇئاۋىزە —

توي، سورۇن	سۇر —
چالما، يەر	مەدەر —
ئوي جاھازىلىرى، بسات	كا-لا —
زورۇر	لابۇددى —
ئالدى، ئالدىنقى	پىش —
قورقۇنچىلىق	پۇرئاسىب —
سىنالمىغان، تەجرىبە قىلىنمىغان	نائازمۇن —
رۇشەن، نۇرلۇق، ئاشكارا	مۇجەللا —
توكۇر چومۇلە	مۇرلەك —
ئىت باقتۇچى خىزمەتكار	سەگبان —
جاھاننى يورۇتقۇچى چىراغ	گىتى فەرۇز —
سۇ ئۇزگۇچى، سۇچى	شىناۋەر —
روشەنلىكلەر، ئۇستۇنلۇكلەر	زەۋاھىر —
ئېتىگى، داۋامى	زەيلى —
گۇمان، شۈبھە	رەيب —
تاشقىرى، تېشى	خارىج —
يول	مىنھاج —
يول. ئاداۋەت، ياخشى ئىش	سۇننەت —
سول تەرەپ	زات شىمال —
ئوڭ تەرەپ	زات يېمىن —
ئاشكارالىنىش ئورنى، كېلىنى يۈتكەشتە ئولتۇرغۇزۇپ تەنە	مەنەسسە —
تەنە قىلىدىغان تەخت	
مۇستەھكەم تاناپ، ئارغامچى	مەبل مېتىن —
تۇۋرۇك، ئاساس	رۇكن —
ئابھايات بۇلغى	خىزر چەشمەسى —
قاچىنىڭ لىپىدە تولىشى، تولۇپ تېشىشى	سەرشار —
تۇۋرۇك	ستۇن —
ئامانلىق، تېچلىق	ئەمىنىيەت —
خەلقلەرنىڭ يىغىلىشى، يىغىن	مەھفەل —
چارپاي، ھايۋان	ھەيۇلا —
تەخت	ئەۋرەك —
تۇل خوتۇن	بىۋەزەن —
ئالتۇن يۈگەن	زەررىن لىگام —
ئات-ئۇلاغنىڭ چۇلۇۋۇرى	جىلاۋ —
توگە	سۇتۇر —

- ھۆكۈمەت، ئەمەلدارنىڭ دورغىسى — تاۋان —
 يىمەكلىكلەر — ئەتئەمە —
 ئىچمىلىكلەر (تاماق، شاراپ) — ئەشرەبە —
 يۈك كۈتەرگۈچى، ھامىلەدار — باردار —
 ئۈستۈن، يۇقۇرى — ساتئە —
 قەتئى، كەسكىن ھوججەت — بۇرھانى قاتئە —
 ھادىسەلەر، ۋەقەلەر — ھاۋادىس —
 خەلقنىڭ ھەقىقى — ھەققۇنناس —
 زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچى، ئاجىز — مەزلۇم —
 يۈلمۈ - يول، كوچىمۇ - كوچا — كۈ - نېكۈ —
 تەرەپمۇ - تەرەپ — سۇ - نېسۇ —
 ئاقىۋىتى، ئاخىرى — ئەنجامى —
 ئادالەت ئايىقى — ئەدل ئاياغى —
 جاسۇس، ھىلىگەر — ئەييار —
 جادۇ، گىمپىنۇساقۇق — سىھىر —
 ئىسرائىلىيە قەۋمىدە بىر جادىگەر — سامىرى —
 پالەچ — شەن —
 سەللە — ئەمامە —
 ھىلە - مىگر — تەزۋىر —
 ئوراۋ، خوتۇنلارنىڭ باش - بەدىنىنى ئورنىغان پىچىسى — پىچى —
 تەسۋىسنىڭ يىپى — سەبھە تارى —
 ئېغىزدىن ئاققان شال — لۇئاب —
 نەيرەك، ئالدامچىلىق — زەرق —
 ئالدامچىلىق، ھىلىگەرلىك، كوز بوياش — رىئۇ —
 كىشىلەردىن ئايرىلىپ بىر جايدا يالغۇز ئولتۇرۇش — ئۈزلەت ئېشىن —
 ئادەم يوق يەردە ئولتۇرۇشنى خالاش — خىلۋەت گۈزىن —
 بېشىنى مۇرىسىگە يۈلەپ ئولتۇرۇش — مۇراقىسە —
 كىبىر قىلىش، ئوزىنى چوڭ - ئۇلۇغ ھىساپلاش — ئۇجىب —
 ساقال - بۇرۇت — مەھاسىن —
 باھار يامغۇرى — نەيسان —
 بېخىلىق، خەسسىلىق — بۇخل —
 ھالاك قىلماق، يوقاتماق — ئىتلاق —
 ھەقلىق — مۇھىق —
 بىر ئىشتا چېكىدىن چىقىرىۋېتىش — ئىفرات —
 ساخاۋەت — بەزل —
 تاش قىرغۇچى، تاشچى — ھەككاك —

ياغ	رەۋغەن —
پىلىك	فەتلى —
تىكەن	مەغىلان —
تىكەننىڭ ئەندىشىسى	خارخارى —
ئاممىۋى زىياپەت	چەشنى ئام —
ئاشخانا	مەتبەخ —
جەۋر — جاپا	نەكبەت —
مېھنەت، جاپا	مەھن —
نېمە تدار، باي، سېخى	مۇنىم —
قاچا، ئاياق، پىيالە - جام، قەدەھ	ئاياغ —
پىشانە	فەرق —
ئايىلىپ، ئايرىپ	ئايرۇ —
كەمتەرلىك	تەۋازۇد —
قانائەت قىلغۇچى، قانائەتچان	قانئ —
تاماخور، ئاچكوز	تامم —
ئەمگەك قىلىش	كەددى يەمىن —
پىشانە تېرى	ئەرەقى جەبىن —
كوشكۇچى، رىئايەت قىلىنغان...	ۋارىد —
رىغىبەتلىك، ياراملىق	مەرغۇب —
خەزىنە، ئامبار	مەخزەن —
بۇغا مۇڭگۈزى	بوغۇ شاخى —
خارلىق شامىلى	مەزەللەت رىھى —
نەفە (مەفە)	مەھەل —
ئەبىدى، مەڭگۈ	مۇئەببەد —
ئۇلۇغلۇق	جەلال —
گۈل قاچمىسى	گۈلبەن —
ھەيۋىتى	مەھابىتى —
قىزىل خىمىيە	ئىكسىر ئەھمەر —
كوز، كۇرگۈچى	باسىرە —
جاننى تاپشۇرۇش، جاندىن كېچىش	جان سىپارلىغ —
خادىملىق، خىزمەتكارلىق	خۇدداملىغ —
ئالەمنى ئىشغال قىلىش، ئازات قىلىش	فەتھى ئاقالم —
جەڭ	رەزم —
مۇكاپات، جازا	پاداش —
كۆيدۈرگۈچى	مۇھتەرىق —

- ۋە راسەت — مەراسخورلۇق
 مەيكەدە — مەيخانە، ئىچكۈلۈك ئوي
 سىياكى — قاتارى، يولى
 تارىم ئەخزەر — كوك گۈمبەز (ئاسمان)
 دۇراج — كەكلىك
 ئەسەد — ئارىسلان
 جەھل — بىلىمسىزلىك، نادانلىق
 سەرى — يەر-زىمىن
 ئىنبىسات — خوشاللىق
 ئۇريان — يالىڭاچ
 رۇتۇللىسان — تاتلىق سوزلىمەك
 لەۋىس — چىركىن، پاسكىنا، بۇلغانغان
 نازىم — شائىر
 مائانى دۇرلىرى — ئىلىم گوھەرلىرى
 بىدەرەڭ — توختاۋسىز، ئىككىلەنمەي
 مەي ياقۇت رەڭ — قىزىل ھاراق
 سەھاب — بۇلۇت
 نەقى رەسان — مەنپەئەت يەتكۈزگۈچىلەر
 ئەرەقى پىشانە — پىشانە تېرى
 ئىدبار — بەختسىزلىك، ئىستىقبالىسىز
 دۇررى ناب — تولغان گوھەر
 بەرى — بىزار، پاك
 شەئبەدە — ئويۇن، ھەملە - نەپىرەڭ، سېرىكچىلىك
 خۇر — قۇياش
 تاس — داس، تەشتەك
 ئىنان — ئات - ئۇلاغنىڭ تىزگىنى
 مۇقەييەد — بەنت قىلىنغان، بېكىتىلگەن ئىش، نەرسە
 شۇخ ئەفزا — شوخاۋۇق ئارتتۇرغۇچى
 تەھى دەست — قولى قۇرۇق، كەمبەغەل
 بەر — قۇرۇقلۇق، يەر شارى
 تەر — ھول، كوكۇرۇپ تۇرغان ئوسۇملۇك
 كۇس رەھىل — كۆچۈش ئۈچۈن، چېلىنغان ناغرا - دۇمباق، ئولۇم خەۋەرلىرى،
 ھەرىي يۇرۇش بەلگىسى
 تەلەھۇنى — ئەفسۇس، پۇشايىمان، قايغۇ قىلماق
 ئەتقال — بالىلار

- ھەملە — ھۇجۇم
 زەمىرى — كوڭلى، قەلبى
 رىند — مەيخۇر، ھاياسىز، لۇكچەك
 ئىشتىھال — ئوت ياقماق
 سائىل — سوئال سورىغۇچى، تىلەدچى
 سوھان — ئىكەك
 چىغىر — ھاراق - شاراپ
 دەغا — ھىلىگەر، ھارامزادە
 غەزا — غازات، كۈرەش، جەڭ
 سەلاھ — جەڭ قۇرالى
 مۇبارىز — تاقابىل تۇرغۇچى، جەڭگىۋار جەڭچى
 ئەمتارى — يامغۇرلىرى، سۇ تامچىلىرى
 نەزاھەت — پاكلىق، يامان ئىشلاردىن يىراقلىق
 كۈلەھ پۇش — كۈلاھ كەيىگۈچى، دەرەخلىرنىڭ چىچەكلىشى ئالدىدىكى
 غۈنچە پومىزەكلىرى
 بەرۈدەت — سوغاقلق، سوغاق ھاۋا
 تەنەرزۇل — پەسكە چۈشمەك، پەسەيمەك
 سەيخۇخىمەت — قېرىلىق
 مەغبۇن — سودا - تىجارەتتە زىيان تارتقۇچى
 نوھ ئۆمرى — ئېيتىلىشىلەرچە نوھ پەيغەمبەر 950 يىل ئومۇر كۆرگەن.
 بۇ، ئۇزۇن ئومۇر سىمۇلى بولۇپ قالغان
 «مۇشتىرى يۇلتۇزى» — بەخت يۇلتۇزى
 ئانىنىڭ بىر تۇققانلىرى
 ئەم — ئاتا (دادا) نىڭ بىر تۇققانلىرى
 كۈللى — ھەممىسى، بارلىقى
 خەملىق — ئىگىلىش
 غەرەر بولماق — مەغرۇرلانماق
 باش ئىندۇرسە — باش ئەگسە
 ئىقامەت — تىك تۇرغۇرماق، تۇرماق
 شەم — پۇرسەت، خۇشپۇراق ئېلىپ كەلمەك
 گەران — ئېغىر، ئېغىرلىق
 لەڭگەر — كېمىنى دېڭىز، دەريادا جىم تۇرغۇزۇش ئۈچۈن تاشلانغان
 تاش، تومۇردىن ياسالغان ئېغىرلىق ئاسما
 تۇرلۇك ناز - نىمەتلەر
 جەھەت، سەۋەپ — تەنەئىمەت — ھەپسىيەت —

تەۋە ققۇدۇ —	ئۈمىت، ئارزۇ
غەزال —	كەيىك، جەرەن
مۇمىتەدرى زامان —	زامانىنىڭ ئۇزۇنغا سوزۇلىشى
راھەت ئەفزا —	راھەتنى ئاشۇرغۇچى، كۈپەيتكۈچى
گۈل بەرگى تەك —	گۈل بويۇرمىغا ئوخشاش
نەشاتى ئېش —	راھەت-پاراغەت خوشاللىقى
ئىشرەت ئەييامى —	ئىشرەت كۈنلىرى
زابانى ھال —	ئىچكى، روھى ھالدىكى تىلى
گۇيا —	سوزلىگۈچى
سەبىئە سەييارە —	يەتتە پىلانىت
كارفەرما —	ئىش بۇيرۇغۇچى
مۇرەسسە —	ياسالغۇچى، تەييارلانغۇچى
مۇتەررەھ —	تۈزەلگۈچى
شاكىر —	شۈكەر قىلغۇچى
پەدەرۇد —	خوشلاشقۇچى، ۋىدالاشقۇچى
ئىختىتام —	تۈگۈتۈش، ئاخىرلاشتۇرۇش
ئىتىمام —	تاماملماق، تۈگەتمەك
رەقەم سۇردى —	يازدى، بۇيرۇق قىلدى
خۇاىگاھى —	ئۇخلايدىغان ئورنى
تەكراسدا —	باراۋىرىدە
مەھەللات —	مەھەللىلەر
كوي —	كوچا، يول
ھەد —	چەك، دائىرە
زائىق —	تىشقۇچى
مۇجاھىدات —	جىددى جەھەت
ئىھتىمام —	ئىھتىيات، ئىستىۋار بەرمەك
خۇرد —	لايىق، سازاۋەر
قۇت —	ئوزۇق، يىمەكلىك
چەكتى —	ئىچتى، جاپا چەكتى، قىلدى، ماڭدى
بۇزۇغ سارى —	ۋەيرانە، خارابى تەرەپ
كاش —	كاشكى، ئۈمىتكى
سالار —	باشلىق، سەرکەردە
مۇھتەشەمەم —	قابرۇيلۇق، ھەشەمەتلىك
ئىقتىشاش —	ئاختۇرۇش، تەپتىش قىلىش، ئىزدەش
مۇتتەكا —	تايانچى، يۈلەنچى

- ھەممىم — مۇنچا
 ئۆز مەھرىمى — ئۆز رەپىقىسى، خوتۇنى
 تىلاق — ماڭماق، ئەرخوتۇننى نىكاھ ئەمىرىدىن چىقىرىپ قويۇپ بەرمەك
 نەفىر — ۋاقىرىماق، كارناي چالماق
 مەكرەمەت — ئۇلۇغلۇق
 ئەلھاسىل — سوزنىڭ خۇلاسىسى، قىسقىسى
 مۇھتەرىز — ئۆزىنى ساقلىغۇچى، ئېھتىيات قىلغۇچى
 بەندە — قۇل
 فەرسەخ — بىر فەرسەخ 7 كىلومېتىرلىق مۇساپە
 دەۋران بى سۇكۇن — زامان تۇراقسىز
 دۇشمەن قەۋى — دۇشمەن كۈچلۈك
 تالى زەبۇن — بەخت تەلەي ئاجىز
 سايەئى ئۇمىد زائىل — ئۈمىت سايىسى يوقالغان
 ئافتابى شەۋق گەرم — ئىشتىياق، ئارزۇ قۇياشى قىزىق
 رۇتبەئى ئىدبار ئالى — بەختسىزلىك، ئىستىقبالىسىزلىق مەرتىۋىسى ئالى
 پايەئى تەدبىردۇن — تەدبىر - چارە دەرىجىسى پەس
 ئەقل دۇن — ئەقل پەس
 سەدائى تەئىنە — تاپا - تەنە ھافارەت ئاۋازى
 بەلاي ئىشىق — ئىشىقنىڭ بالاسى
 دانىش بى سەبات — بىلىم تۇراقسىز، مۇقىم ئەمەس
 دەۋلەت ۋازگۇن — بەخت - ئىقبال تەتۈر
 سۇخەنچىنلار — چېقىمچى، سوز توشۇغۇچىلار
 قەبىدە بەندە — تۇرمۇسدا بەندە
 زار نەزەندە — بىچارە، زارلانغۇچى
 سۇبھى سەھايىمى — تاڭ - نۇر سەھپىلىرى
 ئەۋراقى — ۋەرەقلىرى
 مۇكەللەل — كوركەم، بىزەكلەك
 شام رەسائىلى — كېچە - قاراڭغۇ بىرۇشورلىرى
 سەتھى — يۈزى، تۈزلىگى، مەيدانى
 مىشكىن — ئىپارلىق، ئىپار پۇراقلىق
 ئەتمان — قىلمايمەن، ئەتمەيمەن
 ئىمداد — مەدەت - ياردەم بەرمەك
 مۇئىتىرىز — نارازلىق، قارشىلىق قىلغۇچى
 تەرجىمە — قوللىغۇچى، قۇۋەتلىگۈچى
 كافۇرى لىباس — ئاق كىيىم

- سۈرەئى ۋەللەيلى —
 سەيرى سۇلۇك —
 مايه —
 سۇۋەيدا —
 بىلمان —
 ئىرسى —
 رۇجۇۋ —
 فاقە —
 نەدىم —
 زەربەفەت —
 گۈنەزى زەررىن —
 ھۈللە —
 ساغەرى ئېش —
 جامى مۇسەئفەر —
 تۈكتە تەرازلىق —
 ئافتاب كۈررەسى —
 خازىن —
 ۋەزارەت —
 ئەييارلىغ —
 مۇباھات —
 بى ۋەھشەت —
 سىم —
 تەئىدادى —
 تەئەققۇل —
 ئەۋھامى —
 مۇبەررا —
 تەھى —
 چەرخى رەفئە —
 جىددى جەھەد —
 مەتلۇب —
 مۇسەممەن —
 رۇبىئى مەسكۇن —
 قەلب رۇي ئەندۇد —
 زەر خالىس —
- قۇرئاندىكى ۋەللەيلى سۇرسى
 "تەرىقەت ئەھلى" نىڭ مەشغۇلىيەت يولى
 ئەسلى، ماددىسى
 قاراڭغۇلۇق
 بىلىمەيمەن
 مىراسى، مىراس قالغان
 قايتىش
 يوقسۇللۇق، كەمبەغەلچىلىك
 شاھ، ھۆكۈمرانلارنىڭ يېقىن ھەمسۆھبەت
 ئادىمى، مەسلىھەتچىسى
 ئالتۇن ژىپلىق توقۇلما رەخت
 ئالتۇن گۈمبەز
 تون چاپان، كىيىم
 راھەت - خوشاللىق شارابى
 سېرىق رەڭلىك شاراب
 ناتىقلىق، سوزمەنلىك
 قۇياش شارى
 خەزىنىچى
 ۋەزىرلىك
 جاسۇسلۇق، مەككارلىق
 ئىپتىخار، پەخىرلىنىش
 خەۋىپسىز، قورقۇنچىسىز
 كۇمۇش
 سانى، ھىساۋى
 ئەقىلگە ئېلىش، پىكىر قىلىش
 خىيالى، تەسەۋۋۇرى
 يىراق، پاك، تاشقىرى
 قۇرۇق، بوش
 ئىگىز ئاسمان
 تىرىشىش، ھەركەتلىنىش
 تەلەپ قىلىنغان، ئۈمىت قىلىنغان نەرسە
 سەككىز بۇرچەكلىك
 يەر شارىنىڭ قۇرۇغلۇق قىسمى
 يۈزىگە بېرىلگەن يالغان سىر، پەرداز
 ساپ، راس ئالتۇن

مۇفت —	بىكار، بەدەلسىز، پۇلسىز
نەشەست —	ئولتۇرماق
شەبھى —	ئوخشىشى، تەڭدىشى
ئەندۇد —	سۇۋاش، سىرلاش
ئەھلى سەنەم —	بۇتپەرەسلەر
ئىۋەز —	بەدەل، ئالماشتۇرۇش، تىگىشىش
ئىستىقبال قىلدى —	ئالدىغا چىقتى، كورۇشتى
تۆدەما —	پادىشا ۋە بۈيۈك كىشىلەرنىڭ ھەمسۆھبەت مەسلەھەتچىلىرى
فەتراك —	غانجۇغا
تىرياك —	ئەپپيۇن
دارىسسەلتەنەت —	ھوكۇمەت پايىتەختى، ئوردىسى
سەرھەد —	چىگرا
سۇپەھر تەمسال —	ئاسىيانغا ئوخشاش
ئەرسە —	مەيدان
كاشىغى ئەسرار —	ئىچكى سىرلارنى ئاچقۇچى
پىرى كاردان —	ئىش بىلىدىغان قېبرى ئۇستاز
ھەمۇل —	ھەم ئول
مەتلەئى ئەنۋار —	تۇر مەنبەئى
قەرن —	زامان (بىرقەرنى 30 يىل)
چابۇكسۇۋار —	چاپسان، تېز يۇرۇشلۇك
دەست دارازلىق —	قول ئۇزۇنۇش
قەسر دەۋرىدە —	ساراي، ئوردا چۆرىسدە
مەقەل —	قۇلۇپ سېلىنغان (قۇلۇپلانغان)
چەرخی نىلىگۈن —	كوك ئاسمان
بەدكار —	يامان قىلمىشلىق
زەۋج —	ئەر، جۇپتى
شەۋھەر —	ئەر
خەسم —	دۇشمەن
رەزم —	جەك، ئۇرۇش
قەتران —	قاراماي، تېرەك يىلمى
زەڭگى قەتران —	قارا زەڭگى (نېگىر)
مائانى —	مەنىلەر
مىرئاتى جاھاننامە —	ئالەمنى كورسەتكۈچى ئەينەك
ئاقبەتۇلمەر —	ئىشنىڭ ئاقۋىتى
راجىئە —	قايتقۇچى
زىددانى لايەجەتە مەئان —	بىرلەشمەس ئىككى زىددىيەت، قارشىلىق

ئەمەلىيەتكە قارشى	خىلاف ۋاقىدە —
خىلمۇ - خىل، رەڭمۇ - رەڭ	گۈنە - گۈنە —
ئوي ئىگىسى، ساھىبخانە	مىزەبان —
ياقۇت رەڭلىك	لەئلى قام —
تەڭرى سايىسى	زىللى ئىلاھ —
بەرگۈچى	مۇرتېشى —
پىيالە، قاچا	كەئس —
يۈگەن	لىجام —
ئۆزۈرە ئېيتىش، ناماقۇل بولۇش	ئىتىزار —
كىمە	فۇلك —
تېز - تېز	زۇدا - زۇد —
تۇز	مىلە —
ئېغىزى، قاپقىسى	سەرىپۇش —
ئات	خىڭگى —
قاراچى، ھارامدىن تۇغۇلغان بالا	ھارامى —
نەقدىنە پۇللار	نەقۇد —
كوتەرمەك	ھەمل —
تىكلەش، تۇرغۇزۇش، قۇرۇش	ئىستىۋار —
سەپنى يارغۇچى، پالۋان، قەھرىمان	سەف شىكەن —
قاراچى	رەھزەن —
قېيىق، يەلكەن	زەۋرەق —
كۈزەتكۈچى، مارقىچى	دىدەبان —
تۇرلۇك دەرەخلەر	ئەشجار —
مىۋىلەر	ئەسىمار —
باغ، باغچا	ھەدىقە —
غەم - قايغۇ، ئەندىشە	خار - خار —
تەتۈر شامال، بوران	باد مۇخالىق —
كوز يېشى ئېغىرلىغى (كوپلىغى)	ئەشك لەڭگىرى —
چۈشكە تەبىر بەرگۈچى	مۇئەببىر —
زالم	جابىر —
ھۇشدىن كەتتى	ھۇش تەركىن قىلدى —
گۈل يۈزلۈك	گۈلخەدە —
بوي تۇرقى تەڭ	ھەمەدە —
ۋەدىلەشكەن ئورۇن	مەھەللى مئاد —
ئوتەر يول	مەئبەر —

ئوتتەك	ئەبۇر —
ئۇچراشماق	مۇلاقات —
ئوتتۇش، كىلەچەك	مازى مۇستەقبەل —
ياۋا ئېشەك، ئوۋ	نەخجىر —
بىر تەرەپ، يۇشۇرۇتۇپ تۇرۇش	كەمىن —
كېچە	لەيىل —
ئاخىرەتنىڭ غەم — قايغۇسى	ئەۋھام ئۇخرىۋى —
بەختىيار، سائادەتلىك ئادەم	مۇقبىل —
زىيانكەش، يامان ئادەم	مۇزىر —
ھورۇنلۇق، تەييارتاپلىق	كەسالەت —
ئەخمەقلىق ئەسىرى بار ئادەم	بەلاھەت ئەسەر —
زەھەر	سەمۇم —
زەھەرلەنگەن نەرسە	زەھەر ئالۇد —
قاتتىق، ئېغىر ئازاپ	ئەزابى ئەلىم —
ئوتلۇق باياۋان	دەشتى ھەمم —
دەريا دولقۇنى	ئەمۋاج كۆلدىكى —
دۇئا تىلەش	ئىستىئا —
مەدەت، ياردەم تىلەش	ئىستىمداد —
بىر ئىشنى چېكىدىن چىقىرىۋېتىش	ئىفرات —
بىر ئىشنى چېكىدىن چىقىرىپ ئىسراپ قىلىش	تەفرىت —
ئاچلىق، ئاچ قېلىش	جۇد —
تېنى، بەدىنى	ئەندامى —
ئىپەك، ئەۋرىشىم	ھەرىر —
سۇغا چومۇش	غۇت —
باش ئاغرىغى	سۇداد —
داۋالىماق، شىپالىماق	مۇداۋا —
مۈلىكلەر	ئەملاك —
ھېساپلاش، چېكىنى بىلىش	ئەھسا —
ۋابا، يۇقۇملۇق ئاغرىق	تاۋۇن —
ۋاقت، چاغ	مەنۋال —
ھۇقۇش	چۇغىز —

«نەسرې مىرزا مۇھەممەد ھۇسۇيىن بەگ» دىن

سەددى ئىسكەندەر

موللا سىدىق يەركەندى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقېيىم خوجا

نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن:

«نەسرې مىرزا مۇھەممەد ھۇسۇيىن بەگ» — يەركەندىلىك ئەدىپ موللا سىدىق يەركەندىنىڭ يىرىك ئەسىرى، ئەدىپ بۇ ئەسىرىدە شائىر ئەلىشىر ناۋائىنىڭ داستانلار سېكىلى «خەمسە» نى ھىكايىلەشتۈرۈپ، ئۇنى نەسرې شەكىلدە تۈزۈپ چىققان. بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا ئەينى زاماندىكى يەركەن ھوكۇمدارى مىرزا مۇھەممەت ھۇسۇيىن بەگ بۇيرىغاچقا، ئۇ ئەسەرگە «نەسرې مىرزا مۇھەممەد ھۇسۇيىن بەگ» دەپ نام بەرگەن. كىتاپنىڭ يېزىلغان ۋاقتىنى ئەسەرنىڭ ئۆزىدىن ئېنىقلىغىلى بولىدۇ. موللا سىدىق يەركەندى ئۆز ئەسىرىدە «نەسرې مىرزا مۇھەممەد ھۇسۇيىن بەگ» دىگەن نامنىڭ ئۆزىدىن ئەبجەد ھىساۋى چىقىدىغانلىغىنى، بۇ ساننىڭ ئەسەرنىڭ يېزىلغان يىلى ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە ئەسكەرتكەن. يۇقۇرقى نامنى تەشكىل قىلغان ھەرپلەرنى سانغا ئايلاندۇرساق: ن — 50، ث — 500، ر — 200، م — 40، ى — 10، ر — 200، ز — 7، ا — 1، م — 40، ح — 8، م — 40، د — 4، ح — 8، س — 60، ى — 10، ن — 50 بولۇپ، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى قوشساق 1228 بولىدۇ. دىمەك ئەسەر ھىجرى 1228 - يىلى (مىلادى 1813 - يىلى) يېزىلغان.

ئۇلۇغ مۇتەپەككۇر شائىر ئەلىشىر ناۋائى دەسلەپ ئۇيغۇر چاغاتاي ئەدىبى تىلىدا «خەمسە» نى يارىتىپ، تارىخىي خاراكتىرلىق بوسۇش ئېلىپ بارغان ئىدى. ئۇندىن كېيىن، نۇرغۇنلىغان ئەدىپلەر ناۋائىنى ئۇستاز تۇتۇپ، ئۇنىڭ يولى بىلەن مېڭىپ، كوپلىگەن نادىر ئەسەرلەرنى يارىتىشتى. لېكىن، بۇ ئەسەرلەرنىڭ مۇتلەق كوپچىلىكى يەنىلا شېرىپى ئۇسۇل بىلەن يېزىلغان ئەسەرلەر بولدى. ئەدىپ موللا سىدىق يەركەندى باشقىچە يول تۇتۇپ، زامانىسىدىكى ئەدىپلەر ۋە كەڭ خەلق كوپچىلىكىگە چۈشىنىشلىك بولسۇن ئۈچۈن، ئەلىشىر ناۋائىنىڭ «خەمسە» سىنى چۈشىنىشلىك ۋە راۋان تىل بىلەن ھىكايىلەشتۈرۈپ، ئۇيغۇر ئەدىبىياتى گۈلزارلىغىدا يەنە بىر پۇراقلىق گۈل ئېچىلدۇردى.

موللا سىدىق يەركەندى بۇ نەسىرى ئەسىرى ئۇچۇن، «خەمسە» دىن «بەھرام»، «پەر-
 ھات- شىرىن»، «لەيلى- مەجنۇن»، «سەددى ئىسكەندەر» داستانلىرىنى تاللىۋالغان، «خەمسە»
 دىكى «سەبئى سەبئار» داستانى ئورنىغا بولسا، ئەلىشىر ناۋايىنىڭ «مەنتىقۇتتەيىر» (قوشلار
 تىلى) ناملىق ئەسىرىنى نەسىرلەشتۈرگەن.

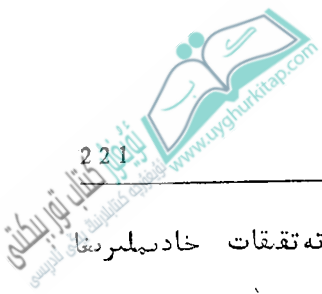
«نەسىرى مىرزا مۇھەممەد ھۇسۇيىن بەگ»نى ئەدىپ ئۇستۇن ماھارەت بىلەن ئىجادىي
 رەۋىشتە تۈزۈپ چىققان. ئەسەردە ئەينى دەۋردىكى ئۇيغۇر جانلىق تىلىنىڭ لىكسكىلىق ئالا-
 ھىدىلىكلىرى تولۇق ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ئەسەردە يەنە قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىغا مەنسۇپ بولغان
 سۆزلەرمۇ ئۇچرايدۇ، شۇڭا ئەسەر ئۇيغۇر پىروپوزىسىنىڭ شەكىللىنىش تارىخىدىن تاشقىرى،
 تىلشۇناسلىق تەتقىقاتىمۇ مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. جانلىق ۋە چۈچۈك رومان تىلى،
 ئۆتكۈر كىنايە ۋە گۈزەل تەسۋىرلەر، شۇنىڭدەك چوڭقۇر مەنالىق جۈملىلەر بىلەن
 يېزىلغان بۇ ئەسەر ئۆز دەۋرىدىكى ۋە ئۇندىن كېيىنكى دەۋرلەردىكى ئۇيغۇر پىروپوزىسىنىڭ
 تارىخىي تەرەققىياتىغا چوڭقۇر تەسۋىر كۆرسەتكەن. ئەسەرنىڭ ئاخىرىغا يەنە ئەدىپنىڭ بىر
 مۇنچە ساقنامىلىرى ۋە غەزەللىرى قوشۇمچە قىلىنغان.

ئەسەرنىڭ ئاپتونوم رايونلۇق مۇزىيدا ساقلىنىۋاتقان قوليازما نۇسخىسى 1861 - يىلى
 يەركەن شەھىرىدە كۆچۈرۈلگەن بولۇپ، قوليازما 1930 - يىلىدىن تارتىپ يەركەندىكى
 «ئالتۇن دەرۋازا» مەدەرىسىنىڭ مۇدەررىسى ئابدۇۋەلى خەلىپىتىم دىگەن كىشىنىڭ قولىدا
 ساقلىنىپ كەلگەن. بۇ قوليازما ئۇ كىشىگە ئاتىسىدىن قالغان ئىكەن. قوليازما 1957 -
 يىلى ئاپتونوم رايونلۇق مۇزىي ئىختىيارغا ئېلىنغان.

قوليازما مىنىڭ بويى 34.5 سانتىمېتىر، ئىنى 25 سانتىمېتىر، قېلىنلىقى 8 سانتىمېتىر
 بولۇپ، قاتتىق كۆن بىلەن مۇقاۋىلانغان. قوليازما 431 ۋاراق (861 بەت) باش - ئايە -
 خى تولۇق، خېتى ئېنىق ۋە ئوبدان ساقلانغان.

مەن بۇ قېتىم «نەسىرى مىرزا مۇھەممەد ھۇسۇيىن بەگ» كىتابىدىن «سەددى ئىس-
 كەندەر» داستانىنى نەشرگە تەييارلىدىم. داستاننىڭ ۋەقەلىك قۇرۇلمىسى ماھىرانە ئۇيۇشتۇ-
 رۇلغان، ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرى خىلمۇ-خىل، مەزمۇنى قىزىقارلىق، تىلى ناھايىتى گۈزەل،
 داستاندا، ئىسكەندەر زۇلقەرنەيسىن (ئالىكساندىر ماكدونىسكى) نىڭ تۇغۇلۇشى، ئۆسۈپ -
 يېتىلىشى، ئاتىسىنىڭ شاھلىق ئورنىغا ۋارىسلىق قىلىپ، ئەلنى باشقۇرۇشى ۋە ئۇنىڭ دۇنيا -
 نىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا قىلغان ھەيۋەتلىك يۈرۈشلىرى ھىكايە قىلىندۇ. ئەسەردە ئىسكەندەرنىڭ
 شاھلىق سالتەنەتى، ئەسەرنىڭ ۋەقەلىگە قاتناشقان شاھزادىلەر، مەلىكىلەر، سەركەردىلەر،
 ۋەزىرلەر، دانىشمەنلەر ۋە چەۋەندازلارنىڭ ئۆزلىرىگە خاس خۇلقى - مەجەزلىرى، كەسكىن ۋە
 شىددەتلىك جەڭلەر، ھەربى قاندىلەر، ھەرقايسى ئەل قوشۇنلىرىنىڭ قورال - ياراقلىرى ۋە
 ۋە جابدۇقۇشلىرى تەپسىلى تەسۋىرلىنىدۇ. ئەسەرنىڭ ئاخىرىدا، ئىسكەندەرنىڭ ئۆز يۇرتى -
 رۇمغا قايتىش سەپىرىدە يول ئۈستىدە ۋاپات بولغانلىغى بايان قىلىنىپ، ئەسەر
 تاماملىنىدۇ.

مەن داستاننى نەشرگە تەييارلاشتا، ئۇنى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا ئاغدۇرماي،
 بەلكى ئەينى ئوقۇلۇشى بويىچە ترانسىپىكسىيە قىلدىم، ئەسەرنىڭ ئاخىرىدا لۇغەت بەردىم. مەن

بۇنىڭدا، ئەسەرنىڭ ئەسلى نۇسخىسىنى كەڭ كىتاپخانىلارغا ۋە تەتقىقات خادىملىرىغا يەتكۈزۈشنى نەزەردە تۇتتۇم.

بۇ گەۋھەر ئەفشانلىقدىن چۇن ئۇلۇغ مەقسۇد تارىخ ئىلمى مەخزەنىسىگە ۋۇقۇقى تاپ - ماغلىق ۋە بۇ جەۋھەر ئەفشانلىقدىن كۆلى مۇراد سەلاتىن مازىيە ھالەتى مەكشۇقى بولماق ئېرىدىلەر. ئول جەھەتتىن مولۇكىسىم، تورت تەبەقە ۋاقىئە دۇرۇرلار. ئۇلار ئەھۋالدىن ئەجمال تەرىقە بىرلە ئىختىسا ئىتىلىدى ۋە ئەۋۋەلقى تەبەقە پىشادالەر دۇرۇرلەر، پىش نىسپاد - لەر ئىشلارنىڭ شەرھىن قىلماق.

ئەمما تارىخ ئەھلىنىڭ مۇھەققىتى نىگارەندەسى ئەنداغ رەقەم چىكەتتىكىم، ھەز - رەتى ئادەم ئەلەيھىسسالام خەلافەت سەرىرىدە مەقام تۇتقاندىن تاشاھ مەكى لەقەب ۋە رەسۇ - لى ئەجەم، ئەرەپ ئەنبىيالار شاھى لەدۇنى ئىلمىنىڭ ئاگاھى رەسۇلى ئىمىن سەيىپىمدۇل مۇرسەلەن ۋە ھەزرىتى مۇھەممەد مۇستافا سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ زامانىلارغىچە پادىشاھلارنىڭ ئاراسىدا بولغان ۋاقىئەنى تەھتىق قىلماق ئۈچۈن تەۋارىخىلارنى بۇقۇماقغە بىسىيار مايىل بولۇپ، ئانداغ تەھتىق بولدىكىم، ئەجەم پادىشاھلاردىن تورت تەبەقە زوھۇر تاپمىدۇرلەركىم تارىخ تەھرىرىنى رەقەم چەككەن مۇھەققىقلار ئۇلارنى مۇلۇكى ئەجەم دەپ بىتىدىلەر. ئەگەرچە ئول تەۋرىخلاردا ئىختىلاق باردۇر. ئانى مەئاق تۇتتىلەر، ئانىڭ ئۈچۈنكىم ھەۋادىسات مۇختەلغە بۇ دەۋراندىن يۈزلەنگەن سەبەبىدىن تەۋارىخىلەرغە فۇتۇر ۋاقىئە بولۇپ، نۇقسان تاپمىدۇر ۋە لىكىن تەۋارىخ ئەھلىنىڭ كىتابەت ئەخبارلەردىن ھەز - رەتى شەيخ نىزامىنىڭ تەۋارىخى مۇئەتتەبەردۇر. مەن ئۈزگەلەرنىڭ تارىخى بىلەن شەيخ نىزامىنىڭ تارىخىنى رۇبەرۇ قىلىپ، بۇ تارىخنىڭ فەرەستىنى رەقەم چىكىپ، ئەجەم پادى - شاھلارنىڭ تورت تەبەقەسىنى سابىت قىلىپ تارىختە ئالدىم. ئەمما ئەۋۋەلقى تەبەقە ئەجەم پادىشاھلارنىڭ لەقەبى پىشسداد دۇرلەر، ئىككىنچى تەبەقەنىڭ لەقەبى كىيانى دەرلەر، ئۈچۈنچى تەبەقەنىڭ لەقەبى ئەشكانى دۇرۇر، تورتۇنچى تەبەقەنىڭ لەقەبى ساسانى بولۇپ - دۇر. ۋە لىكىن پىشدادلار ئون بىر كىشى ئىلگەرى سەلتەنەت سۇرۇپ، تەخت ئۈزرە ئەدل - ئەسانىنى پىشە قىلىپ، ئاجىز ۋە بىچارەلەرغە دادىنى بەردىلەر. ئۇلارنىڭ پىشۋاسى كىيو - مەرس ئېردىكىم، بۇ جاھاننى ئانىڭ دەبەبەسى تۇتۇپ ئالەمنى ئاباد قىلدى. لىكىن ئانىڭ كىيەدۇرغان لىباسى ۋەھشى ھايۋاناتلارنىڭ تىرەسى ئېردى. ئاندىن كىيىن ھوشەك جاھاز - دار بولۇپ، تاج بىرلە تەخت ئانىڭدىن زىننەت تاپىپ، ئالەمنى ئاباد قىلدىكىم، دانالىقدا ئانىڭ بارابەرسىدە كىشى يوق ئېردى. ئول ھەم بۇ بىۋاقا ئالەمدىن كېتىپ، تەھمۇردىس پەيدا بولۇپ، ئانداغ يەخشىلىق قىلدىكىم، ئالەم ئەھلى ئۈمد بىلەن ئانغا كۆڭلىنى باء - لەدىلەر. يەنە نىشاپۇر شەھرى ۋە مەرۋى شەھرى، سىناھان شەھرىلەردەك كۆپ شەھەر - لەرنى بۇ ئالەمدە بەنا قىلىپ، ئابادلىقغە يەتكۈرۈپ، يولغە كىردى. ئانىڭ ئارقاسىدىن جەمەش ئالەمغە رەخىش سۇرۇپ، تەختگىرلىق قىلىپ، تاج بەخشىلىكىنى ھەم نە ھايەتغە يەتكۈزۈپ، خەلايىقە بىسىيار مەنەفەتلىلەر بېرىپ، غەرىب ئەمىرلەرنى يوق قىلىپ، بۇ دەھرنى ئاباد قىلىپ يانغاندىن كىيىن، زۇھاك شاھلىقنى ئىزھار قىلىپ، خەلايىقلارنىڭ قانىنى توكمەكدە ئابا قىلمايدى. نەچە كۈن ئانىڭ جاھاندارلىقى نەمۇدار بولۇپ، پات پۇر -

سەتدە ئانىنىڭ يانار چاغى بولۇپ كەتتى. ئاندىن كىيىن ئەفرىدۇن ئانداغ ئافاق گىر بولدى. كىم، ھەممە ئافاق ئاڭما پەزىر بولۇپ، باشغە تاج كىيىنى كىيىپ، زەرفۇش كاۋىيىنى ئاڭما لۇتق ئىلاھى بىلەن مۇيەسسەر بولدى. ئاندىن كىيىن مەتۇچمەرە ئانىنىڭ مەقامىدا ۋەلى ئەھد بولۇپ، ئانداغ سەلتەنەت سۇردىكىم، بۇ چەرىخ كۇھەننىڭ تاقى ئاڭما مەسەندىگە بولۇپ، دەريايى فراتنى ئول پەيدا قىلىپ، ئاقتىپ باغ - بوستانلارنى سەبزە ۋە خۇررەم قىلدى، ئانىدىن كىيىن نەۋدەر بۇجاھاندىن نەۋا تۇتۇپ، جاھان مۇلكىگە فەرمان رەۋان - لىقىنى قىلىپ، بى نەۋالارغە ئامان بەردى ۋە لىكىن بۇ ئالەمى غەددار ئانىنىڭ مۇرادىنى رەۋا قىلماي ۋەفا قىلماي. كەتكەندىن كىيىن ئەفراسىياپ شاھلىق قىلىپ، ئالەمنى زۇلۇم بىرلە ۋەيران قىلىپ، ئانىنىڭ زامانىدا ئاباتلىق ئاز ئېردى. ئانى ھەم بۇ چەرخ ئاباد قويماي يوق قىلدى. ئانىدىن كىيىن توھماستىنىڭ نوبىتى زاھىر بولۇپ، فەلەكىدىن ئانىنىڭ چەتسىنىڭ بەلەندىكى ئوتۇپ، تەخت تاجىنىڭ رەۋاجى ئاڭما مۇسەللىم بولۇپ، يەتتە يىللىق خراجىنى ئالەم ئەھلىغە باغشلاپ، بۇ ئالەمدىن كەتتى. ئاندىن كىيىن بۇ دەۋرانگىر شۇستىدىن زىبۇ - زىننەت تاپىپ، فەلەك تەۋسەنىنى ئۆزىگە رام ئەيلەپ، لىكىن ۋەقت يەتكەندە ئول ھەم بۇ سارايدىن خرام ئەيلەپ كەتتى. بۇ بارچە پادىشاھلەر بۇ جاھاننىڭ سەرەفرازى ئېرىدىلەر. نەچە كۈن سەرەفرازلىق قىلىپ ئاخىرلىشىمۇر بۇ ئالەمدىن بارچەسى فەند يەپ كەتتىلەر.

ساقىنامە:

كەتۇر ساقى ئول جامى - جەمشىدى ساز،
كى قىلغاي جاھاندىن مەنى بى نىياز.
چۇ يوق شاھلىق رەسمى ئاگاھلىق،
ئېرۇر مەيدىن ئاگاھلىق - شاھلىق.
مۇغەننى ئەجەم ئىچرە تۇتغىل نەغەم،
سغۇر ئاندا زىكرە مولۇكى ئەجەم.
ئۇلار پىمشاد ئېركەننى ياد قىل،
ماڭا سەن داغى تەركى بىداد قىل.
ناۋايى ئەجەپ يەرگە يەتمىش سوزۇڭ،
نە ئەلدۇد بۇلار خود بىلۇرسەن ئوزۇڭ.
ئەدەب بىرلە شاھانە ساغەر سۇمۇر،
دىماغىڭ چۇ گەرم ئولدى ئەفسانە سۇر.

ئىككىنچى تەبەقە كىيىنلار دۇرۇرلار. ئۇلارنىڭ ئالى تەختلەرىدىن ۋە كىيىنى تاج - لارىن باشىدىن ئاياغىچە دىمەك.

ئول مۇھەققىق تارىخدان بۇ سوزنى ئىپتىدا ئەيلەپ، فارس پادىشاھلارنىڭ تارىخىنى بۇ نەۋۇ ئادا قىلدىكىم، ئىككىنچى تەبەقە كىيىنى ئېرىدىلەر، ئالەمدە ئۇلاردىن خۇبسالۇق

زاھىر بولدى. بۇلارنىڭ بۇرۇنقىسى كەيىقۇباد ئېردىكىم، خىرەدەندىكىدە ئالى مەرتەبە ئېردى. رۇستەم ئانىڭ ۋەقتىدا نەۋجۇۋان يىگىت ئېردىكىم، كەيىقۇبادنىڭ ئالىدىدا فەھلىۋان بۇرۇر ئېردى، ئىككىنچىسى كەيىكاۋۇس ھەممە ئافاقنى مۇسەخخەر قىلىپ، توقۇز فەلەكىنىڭ تەسخىرىغە ھەم تەمەد تۇتار ئېردى. ۋە ئانىڭ سىپەھدارى توس كودەز ئېردىلەركىم، سىيا-ۋۇشغە ئاتەشپەرەستلىك ئوتىنى يورۇتتىلەر. ئۇچۇنچى كەيىخىسرۇ نىيەتسىنىڭ پاكلىقىدىن جاھان ئەھلىغە كەدخۇدا بولۇپ، ئالەم خەلقىنى ئاباد قىلدى ۋە ئانىڭ سىپەھدارى توس ۋە كودەز ۋە كىيۇ، فەراموز، زال، رۇستەم ئېردىلەر. تورتۇنچى لەھراسىب جاھان ئۇزەر شاھ بولۇپ، تەخت گامى بەلىخ شەھىرى ئېردى. پات پۇرسەتدە ئانىڭ كۈزلەرى تىيرە بولدى. لەشكەرنىڭ سەردارى بەختنەسر ئېردى. بەشىنچى كىشتاسىب مۈلكى ئۇزەر ھوك-مىنى جارى قىلدى ۋە لىكىن زەرەشتىنىڭ دىنىغە كىرىپ، ئاتەشپەرەست بولدى. ئالتىنچىسى بەھمەن مۈلك ئۇزەر قارار تۇتۇپ، زالالەت ئوتىدىن شەراھنى ئوچۇرۇپ، زابىلىستانغە فۇتۇر سالىپ بەيتۇلبۇقەددەسىغە فۇتۇر بەردى. ئول ھەم بۇ ئالەمدىن ئىنتىقال قىلىپ كەتتى. خۇدايى تائالا ئانىڭ مەملىكەتنى قىزىغە بەردىكىم، ئانىڭ ئاتى ھوماي ئېردى، بۇ يەت-تىنچىسىدۇر. تەۋفىق ئىلاھى ئاگا مەدەتكار بولۇپ، نەچچە يىلغىچە سەلتەنەت ئاگا توختادى. ئاگا ھەم بۇ ئالەم ۋەفا قىلماي كەتتى. سەككىزىنچى داراغە بۇ ئالەم ئىنتىقال قىلىپ، ئانداغ شاھىنشاهى بولۇپ ئېردىكىم، ئانىڭ شۇەسى ئەدىلى ئىھساندىن ئۈزگە يوق ئېردى. جاھان ئەھلىنى قەيىدىغە ئالىپ ھوكۇمەت سۇردى. توقۇزۇنچى ئانىڭ ئوغلى دارايى دارا ئىدىكىم، ئانىڭ ئارقەسىدىن ئالەمغە ئارايىش بېرىپ ئاباد قىلدى. ۋەزىرى ئول شاھىغە خەشمىناك بولۇپ، قەسدىلەن شاھ دارانى ھالاك قىلدى. ئىسكەندەر ھەم ئانىڭ ئەسىرىدە فەرمان راۋا بولۇپ، گەردۇنغە ئەلەمنى چەكتى. لىكىن، بۇ شاھلارنىڭ زىكىردە ئىسكەندەرنىڭ قىسسەسىغە شەرۋۇ قىلماغۇمدۇر. ئىنشاۋ ئاللا ئوز ئورنىدا بايان قىلىنۇر ۋە لىكىن بۇ توقۇز پادىشاھ كىيانلاردىن كىم، ئۇلارنىڭ ھوكۇمىتى فەلەك گەردىشىغە يېتىپ، ئاخىر ھالدا قارا يەرگە كىرىپ قارار تاپتىلەر.

ساقىنامە:

ئاياقچى مەيى دوستگانى كەتۇر،
 تولا ئەيلە جامى كىيانى كەتۇر.
 كى دەۋرانگە ئەينى ئولمىش جەفا،
 نى كەيىكا نى داراغە ئەيلەر ۋەفا.
 مۇغەننى تۇزۇپ نەغمەنى پەھلەۋى،
 سەرۇدى ئانىڭ بىرلە چەك مەئىۋى.
 بۇ شەھلەركى نەزم ئىچرە قىلدىم ساۋاد،
 سۇرۇدۇڭ ئاراسىن داغى ئەيلە ياد.
 فاۋايى مەي ئىچ، بول داغى رەھشۇناس،
 بۇ شەھلەردىن ئەت ئوز ئىشىگىنى قىياس.

جاھاندارلەرنى جاھان قىلسە پەست،
تاپا ئالماغايىمۇ گەدالارغە دەست.

ئۇچۇنچى تەبەقە ئەشكانى لاردۇرۇركىم، ئۇلارنى مۈلۈكى تەۋايىقى ھەم دەپ تۇزۇرلار.
ئۇلار ھالاتىن داستان سۇرمەك.

ئەجەم پادىشاھلارنىڭ داستانى ئول مۇئەرىخ ئانداغ رەقەم چەكتىكىم، ئۇچۇنچى تەبەقە ئەشكانى پادىشاھلار ئون توقۇز كىشى بار ئېردىكىم، بارچەسى ئالەم ئىچرە سەلتە- نەت سۇردىلەركىم، تەۋارىخىلەردە مەستۇردۇركىم، بۇلارنى مۈلۈكى تەۋايىقى ھەم دەرلەر. ئۇلارنىڭ بىرى ئەشك دارا ئېردىكىم، شەۋكەتىنىڭ تولاسىنى ئاشكارا ئىستىپ، نەچچە كۈن زۇلۇم قىلىپ، ئەدلى قىلماقغە ھەم كوڭۇل بېرىپ، جاھان مۈلكى بىرلەن خەيسىربادلاشىپ كەتتى، يەنە بىرى ئەشكان داراغە جاھان قالغاندا، خەلايىقىنىڭ كوزىدىن زۇلۇمنى پىمنىھان قىلدى. يەنە بىرى ئەشك ئەشكاغە بۇ جاھان مۇسەخخەر بولغاندا، ھەزرەتى ئەيسا ئەلەيھىسسالام ئول ئەسرىدە زۇھور قىلىپ ئېردىلەر. يەنە بىرى بەھرام شاھپۇرغە بۇ ئالەم فەرمان تۇتقاندا، جاھاننىڭ ھەممەسى ئانىڭ ئەدلىدىن بەھرمەند بولۇپ ئېردى. يەنە بىرى يەلاش ئىبنى بەھرام سەلتەنەت سەمەندىنى سۇرگەچ فەلەك بۇرچىغە كەمەند سالپ، مەھكەم قىلۇر ئېردى. يەنە بىرى ھورمۇز ئىبنى يەلاش بۇ جاھاننى تەسخىر قىلغاچ ئادالەت قىلماقنى دەر ئىچرە ئاش- كارە قىلدى. يەنە بىرى نەرس ئىبنى يەلاش جاھان تەختىنى ئالىپ، نەچچە كۈن كا- مىران بولۇپ ئوتتى. يەنە بىرى فرۇز ھورمۇزغە تاج - شەۋكەت قالغاچ ھەممە تاجۇەرلەر- دىن خراج ئالىپ ياندى. يەنە بىرى يەلاش ئىبنى فرۇز جاھان مۈلكىنى بىلگەندە، شاھلارنىڭ بارچەسى ئانىڭ مەملىكەتىدىن فەخرى قىلدىلەر. يەنە بىرى خىسرۇ ئىبنى يەلاش شاھ بولغاندا، يەر يۇزىنى ئانىڭ لەشكەرى تۇتتى. يەنە بىرى يەلاش، يەلاش شا- لىق قىلغاندا، ھىچ كىشىنىڭ ھەددى بولمادىكىم، ئانىڭ بىرلە يۇرتنى تالاشىغاي. يەنە بىرى ئەردۇۋان يەلاش جاھاندار بولۇپ، بۇ ئالەمنى ئالغاندىن كىيىن، بۇ فەلەك غەددار ئانىڭ قىلچىنىڭ بىسىنى ھەم ياندۇردى. يەنە بىرى ئەردۇۋان ئىبنى ئەشقان ۋەلى ئەھد بولۇپ، زامانە ئانىڭ ئوزىنى قىلۇر ئېردى. يەنە بىرى گودرەز ئەشقان جاھاننى ئوز تەسەرۇفغە كەلتۈرۈپ، تاپە قىلغاندا، بۇ دەۋران ۋەفا قىلماي جەفا قىلدى. يەنە بىرى تەيزى گودرەز شاھ بولۇپ بۇ چەرخى كۈھەن ئاڭا مەنزىلگاھ بولۇپ ئوتتى. يەنە بىرى گودرەز تىرى بۇ جاھاننىڭ ئۇلۇغى بولۇپ، قاينۇلۇق ئالەمدە زاۋال تاپىپ ياندى. يەنە بىرى شاھ ئەردۇۋان ئالەم يۇزىنى تۇتقاچ بۇ چەرخ كەج رەفتار ئانى چىقاردى. ئەلئىسسە، بۇ شاھلارغە ھاياتلىق باقى بولماي جاھان سەلتەنەتىنى بېرىپ، بۇ فەلە- كى غەددار پات - پۇرسەتدە ياندۇرۇپ ئالدى.

ساقىنامە:

كەتۇر ساقى ئول ساغەرى لەئلى رەك،
ئاڭا دەۋرىدە زاھىر ئەتمەي دەرەك.

چۇ يوقتۇر دەرەڭكى فەلەك جامىغە،
 كوڭۇل قويىمە ئاۋاز ئەنجامىغە.
 مۇغەنىنى بۇ شەھەرگە چەكسىم تەراز،
 ئۇلەر يادىغە نەغمە چەك دىلنەۋاز.
 كى نەغمەك بىلە بىر قەدەھ نۇش ئېتەي،
 دەمى نۇكتەدىن تىلىنى خامۇش ئېتەي.
 ناۋايى بۇ شەھەرگە كوردى جاھان،
 بۇكۇن بارچە تۇفراغ ئارادۇر نىھان.
 چۇ بارىغە قول يان ئەزىمەتدۇرۇر،
 زامانى خۇش ئولماق غەنىمەتدۇرۇر.

تورتۇنچى تەبەقە ساسانلار ئېردىكىم، جاھان مۇلكىدە جاھانلىق قىلدىلەر رەببى
 مەسكۇن مەمالىكىنى بىلدىلەر.

سوز خىرمەنىنىڭ دېھقانى نەۋا ساز بولۇپ، بۇ تارىخنىڭ سوز رىشتەسىنى بۇ نەۋە
 باغلادىكىم. تورتۇنچى تەبەقە ساسانلارنىڭ بارچەسىنىڭ قەدرى فەلەك
 مانەند سىپاھلارنىڭ ئەدەدى بولدىلار دىن زىيادە ئېردى. ئەلھال بۇلارنىڭ قارارگاسى
 ئەدەم بولۇپدۇر. بۇ تەبەقە شاھلارنىڭ ئەدەدى يىگىرمە توققۇزدۇر. ئەردەش ئىبنى بابەك
 ئېردىكىم، بەئزى خەلايىق ئانى ئەۋلىيالاردىن دىدىلەر. يەنە بىرى شاھپۇر ئىبنى ئەردە-
 شىر ئېردىكىم، شاھلار ئىچرە كارۋان ۋە دىلاۋەر ئېردى. ئول ھەم بەقا مۇلكىگە خرام
 قىلدى. يەنە بىرى ھورمۇز ئىبنى شاھپۇر ئاتاسىنىڭ يېرىدە قايمىم مەقام بولۇپ ئوتتى.
 يەنە بىرى بەھرام ئىبنى ھورمۇزغە تاج شاھى كىيىپ، جاھان ئىچرە ئەدىلدىن رەۋاج
 تاپتى. يەنە بىرى بەھرام ئىبنى بەھرام جەددى جەھد بىرلە بۇ دەھرنى مۇسەخخەر قى-
 لىپ، فەرمانىگە كەلتۇردى. يەنە بىرى بەھرام ئىبنى بەھرام شاھ ئالەم بولۇپ، بۇ دەھر
 ئىچرە كام تاپىپ، ئاخىرى ھالدا ناكام بولۇپ ئوتتى. يەنە بىرى نەرسىنى بۇ چەرخ
 گەردۇن ئەزىز قىلىپ، ئاخىرى ھالدا ئەدەم تەرەفمگە سەمەندىنى سۇردى. يەنە بىرى
 ھورمۇز ئىبنى نەرسى بۇ ئالەمگە ئەلالە سالپ، قەدرىنى فەلەكدىن ئاشۇرۇپ ياندى. يەنە
 بىرى شاھپۇر ئىبنى ھورمۇز كۇچ تاپىپ، سىپاھلار بىلەن بۇ ئالەمگە شور سالپ كەچتى.
 يەنە بىرى ئەردەش ئىبنى ھورمۇزغە تەڭرى تەئالادىن ئىئانەت يىتىپ، شاھلىق مەرتەبە-
 سىغە يەتتى. يەنە بىرى شاھپۇر ئىبنى شاھپۇرغە بۇ ئافاق فەرمانىگە كىردى. يەنە بىرى
 شاھپۇر ئىبنى بەھرام لەشكەر تۇزۇپ، جاھاننى ئالىپ، ئەيشى جامىنى قولغە كەلتۇرۇپ
 تۇش ئەيلىدى. يەنە بىرى فرۇز ئىبنى يەزىد جەرد ئەيىشى جامىنى قولغە ئالىپ، بۇ
 جاھاندىن ئەدىل ئىنسانى بىلەن ئوتتى. يەنە بىرى يەلاش ئىبنى فرۇز ئانداغ شاھ بولدى-
 كىم، ئادالەت بىرلە ئالەمنى ئاباد قىلىپ كەتتى. يەنە بىرى قۇباد ئىبنى فرۇز ھەم بەزم-
 نى تۇزۇپ، بۇ چەرخ ئىچرە تەخت سەلتەنەت مۇزەييەن ئەيلىپ، ئاخىرەت ساراينىغە ئەزم
 قىلدى. يەنە بىرى جاماسىت ئالەمگەر بولۇپ، جاھانغە ئەدىل ئىنسانى قىلىپ، باغۇ- بوستان

قىلدى. يەنە بىرى نۇشرۋان ئىبنى قۇباد تەخت سەلتەنەتنى قولغە ئالىپ، بۇ دەھىر ئىچرە داد ئەدلىنى زاھىر قىلىپ ياندى. يەنە بىرى ھورمۇز ئىبنى نۇشرۋان جاھاننى قولغە ئالىپ، جاھان جىسىمنىڭ روھىنى تازە قىلىپ يولغە كىردى. يەنە بىرى پەرۋىز ئىبنى ھورمۇزغە بۇ چەرخ ياۋەرلىك قىلىپ، ئانىڭ زامانىدا دىيارلار، يۇرتلار شاد بولۇپ ئوتتى. يەنە بىرى شەرۋىيە سەلتەنەت تاپىپ، ئاداۋەت تىغىنى سۇرۇپ، ئەزىز خەلىقلەرنى خارۇ زەبۇن ئەيىلەپ كەتتى. يەنە بىرى ئەرداشىر شاھ بولۇپ، ئانىڭ خونىزلىقى ۋە قەھرىمانلىقىدىن جاھان ئەھلى زەبۇن بولۇپ، قەھرىغە مۇپتىلا بولۇپ ئىپتىدائىدى. يەنە بىرى كەسىرى ئىبنى ئارىسلان جاھان تەختىگە زەھەر تاپىپ، ئەدەم مۈلكىگە ئەزم قىلدى. يەنە بىرى كەسىرى جاھاندار بولۇپ، ئانىڭ دەفسىرى گەردۇندىن ئوتۇپ، ئاخىرى ھالىدا قارا يەرگە كىردى. يەنە بىرى پەرۋىزنىڭ قىزى بۇ ئالەمدە تەخت نىشىن بولۇپ، ئالەم ئەھلىغە غالىپ بولۇپ ئوتتى. يەنە بىرى پەرۋىز ئىبنى بەھرام جاھاندار بولۇپ، سەلتەنەت بەزمىدە بىر قولغە تىغىنى ئالىپ، يەنە بىر قولغە ئىشرەت جامىنى تۇتۇپ، گۈزەر قىلدى. يەنە بىرى ئازەرم گەرد ئافاقتى مۇسەخخەر قىلىپ، تۇراننىڭ مەسەندىدە تەخت نىشىن بولۇپ ئوتتى. يەنە بىرى فەررۇخ كىشۋەر ئىچرە تەخت نىشىن بولۇپ، ئانىڭ تەبىئى دانالىقىدىن ئەدل قىلماق خۇاھىش قىلدى. يەنە بىرى يەزىد جەرد جاھان مۈلكىنى ئالىپ، ھوكم ئالىنى سۇرۇپ، لەقەبىنى شەھرىيار دىدىلەر.

ئەلقىسسە، ھەر بىر پادىشاھىكى جاھان مۈلكىنى تەسەررۇپىغە كەلتۈرۈپ، خۇرسەند بولۇپ مۇتەغەببىر بولادۇرغان خۇرسەندلىغىدىن غۇرۇر ھاسىل قىلىپ، جاھان مۈلكىنى ئوز مۈلكۈم دەپ گۇمان قىلىپ شاد بولماق ھامان، كەتمەك ھامان ئىپتىدائىدى.

نەزم:

قايۇ بىركى مۈلك ئالدى تاپتى سۇرۇر،
مۇبەددىل سۇرۇرىغە بولدى غۇرۇر.
جاھان مۈلكىن ئوز مۈلكى قىلدى گۇمان،
گۇمانى ھامان ئىپتىدائىدى كەتمەك ھامان.

بۇ بىۋاڧا جاھان ناپايداردىن قۇتۇلۇپ، دەھىر بۇقەلەمۇنىڭ ئازارىدىن نىجاد تاپىپ كەتتىلەر. جاھان مۈلكى ھەم بارچەلەردىن قالدى.

ساقىنامە:

ئاياقچى ماڭا جام شاھانە تۇت،
تۈگەلگەن سارى تولدۇرۇپ يەنە تۇت.
چۈ كەتكۈم دۇرۇر دەھىر بەزمى قالىپ،

كېتەر بارى كاممىنى مەيدىن ئالىپ.
 مۇغەنىنى سۇرۇد ئەيتىبان ئۇد تۇز،
 ۋە فاسمىز جاھان بىرلە پەدرۇد تۇز.
 چۇ كەتمەكلىك ئاندىن ئېرۇر ناگەزىر،
 دە خۇش دىل ئولماق ئېرۇر دىلپەزىر.
 ناۋايى بۇ يەڭلىغ ئىمش دەھىر ئىش،
 كىشى ھەرگىز ئاندىن ۋاڧا كورمەمش.
 كىشلىك بۇدۇركىم، ئۇنۇتساڭ ئانى،
 چۇ تەركىك قىلۇر تەرك نۇتساڭ ئانى.

ئىسكەندەر داستانىنىڭ ئاغازىدىكى ھەق ئەنجامىغە يەتكۈزگەي ۋە تارىخىنىڭ ئىنتىماھى
 كىم تەڭرى ئىختىتامى رەقىمىن سۇرگەي ۋە ئانىڭ نەسەبىدە ئىختىلاپكىم تارىخ
 ئەھلى قىلمىشلار ۋە ئول ئىختىلاپنى رەقىمى يىتمىپ، ئەھلى تەھەتتى ئىش
 ھەقىقتىن بىلمىشلەر ۋە مەلىك فىلىقۇسنىڭ دارىلبەقاغە كەتكەنى
 ۋە ئىسكەندەرنىڭ مۇلكى فانى تەختىن مەقام ئەتكەنى

ئول رۇمى تىراز نەقىشنىڭ نىگارەندەسى تارىخ پەردەسىنى ئاچىپ بۇ نەۋۋە راز كور-
 دىكىم، بۇ پادىشاھلارنىڭ تورت تەبەقەسىدىكى مەزكور بولۇپدۇر. بۇلارنىڭ دەۋرلەرى تورت
 مىڭ ئۈچ يۈز ئوتتۇز ئالتە يىل ئون ئايغىچە جاھاندارلىق ۋە كىشۋەر كۈشالىق بىلەن
 ئوتتى. بۇ مۇددەتنىڭ ئىچىدە مىڭ بەش يۈز يىل زامانە ئەھلى ئامانلىق تاپىپ فەرمان
 تۇتتىلەر. بۇ پادىشاھلارغە ئانداغ بىر ئىش نەسىب بولمادىكىم، كوڭلى خۇاھىش قىلغان
 ئىشلارنى ھاسىل قىلىپ ئەنجام تاپمايلا. لىكىن، ئول شاھى يەزدان پەرەست ئىسكەندەرغە
 بۇ جاھاندا ئاز ۋاقت ئىچىدە ئانداغ ئىشلار مۇپەسسەر بولدىكىم دىيىلگەندە مەفھۇم بولغاي.
 تەڭرى تەئالا ئاندىدەك كىمەرسەنى خەلق ئەتمەپدۇر. لىكىن، ئانىڭ زاتىنىڭ ۋە سىغىنى مۇج-
 مەلەن بايان ئەيلەپدۇرمەن ئەمدى مۇپەسسەلەن ئىسپاتىغە ئالۇرمەن. ئول پادىشاھلار مەك-
 تۇب بولغان تورت تەبەقەنىڭ ئىككىسىدىن كېيىن ئىسكەندەر زۇھۇر تاپىپدۇر. چىنانچە كى-
 يانىلەر بىر- بىرىنىڭ ئارقىسىدىن كەتكەندىن كىيىن، داراغە بۇ جاھان قالىپ، تەخت بىرلە
 تاج ئاڭا مۇباھات قىلىپ، شاھلار ئاڭا باج بىرۇر ئېردىلەر. ئوشۇ زاماندا رۇمنىڭ پادىشاھى
 فىلقۇس ئېردىكىم، ئانىڭ پاك زاتى سۇفاتلار بىلەن مالانىڭ يەڭلىغ ئېردى. ئەلقىسە،
 ئول نەزم ئەھلىنىڭ شاھى شەيخ نىزامى فىلقۇسنىڭ سەرگۈزەشتىدىن ئاڭاھ ئېردى. تەس-
 نىق قىلغان كىتابىدا بۇ يەڭلىغ داستان مەرقۇم قىلدىكىم، فىلقۇسنىڭ نەسلى فەرزەندى
 يوقلۇقىدىن بۇ ئالەم ئىچىدە ئانىڭ مۇرادى بىر فەرزەند ئېردى. بۇ سەۋدا ئانىڭ جىسىمىغە
 پىچ سالىپ، ھەرگىز ئول تەمەنناسى كوڭلىدىن چىقماس ئېردى. بىر كۈن شىكاردىن كوڭلى
 خۇش بولۇپ، تەرەپ بىرلە شەھەر تەرەپىگە ئەزم قىلىپ، ياناشىدا يول ئوزۇرە بىر ۋە يىرا-
 نەنى كوردىكىم، فەلەكنىڭ زۇلمىدىن ئول ۋە يىرانەنىڭ تاشى خەستەلەر كوڭلىدەك سۇنۇق،
 ئىچى ماتەمزادەلەرنىڭ خاتىرىدەك بۇزۇق ئېردى. ئول مەلىك فىلقۇس بۇ ۋە يىرانە ئىچىدە

بى نىختىيار ئاتىنى سۇرۇپ كوردىكىم، ئاندا بىر ھامىلە خاتۇن تۇغۇپىدۇركىم، جىسمىدا رۇھنىڭ ئەسىرى يوق ئېردى. تۇغۇلغان ئوغۇل بالاسى ئالدىدا زارلىق بىلەن ياتىپ، گاھ-گاھ بىغلاغان ئۇنىنى چىكىپ ياتۇر ئېردى. ئاناسىنىڭ رەھمەت بولغان كۈنى كەچ بولغۇنچە ئوغۇلنىڭ يىتىلغان ئۇنى كەلگەندە، مەئلۇم بولۇر ئېردىكىم، ئاناسىنىڭ ماتىمىنى تۇتۇپ يىغىلايدۇ. فىلقۇس ئۇلارغە نەزەر سالغاندا، كوڭلىگە ئوت تۇشۇپ بويۇردىكىم، نەچچە زەئىفەلەر كېلىپ ئول ۋافات بولغان زەئىفەنى غوسىل-تاھارەت قىلدۇرۇپ، ئوشۇل يەردە ئانى دەفن قىلدىلەر. ئوزى ئول تىغلىنى ئىمىزاز بىرلە ئالىپ ئويىگە كەلدى. يۇز ناز نىمەتلەر بىلەن پەرۋەرىش قىلىپ، ئوغۇلۇم دەپ ئىسكەندەر ئات قويدى. ئالەمى بەقاغە يۈزلەنگەندە ئانى قايم مەقام قىلىپ كەتتى. يەنە ئەھلى تائىرىخلارنىڭ مۇھەققەتلىرى مۇنداغ تەقىرىر قىلۇرلاركىم ئىسكەندەرنىڭ نەسەبىنى داراغە بەتكۈرۈرلەر. ئانىڭ ئۇچۇنكىم شاھ رۇم قىزىنى داراغە بەرگەندە، زىبۇ-زىننەت بىلەن تويلاپ دارا ئانى ئەقدىغە ئالىپ، نەپسان بۇلۇتى ئانىڭ سەدەفەغە دۇررە خوشابىنى توككەندىن كېيىن، بىر ئىشنىكىم كورۇپ سى مادارا ئاتاسىغە ياندۇردى. بىر ۋەقت بولدىكىم، ئول سەدەف دۇررىنى زاھىر قىلدىكىم، ئانىڭ سەبەبىدىن جاھان شەراپەتلىك بولدى. يەنە سوز ئەھلىنىڭ دانالارى زىكىر قىلۇرلاركىم، ئەھلى فەرسنىڭ تارىخىدا بىتىپدۇركىم، ئالەمدە ئىككى ئىسكەندەر كېلىپ، بۇ جاھاندا جاھاندارلىق قىلدىلار. بىرى ئولكىم دارا بىرلە جەڭ قىلغان، يەنە بىرى سەددى باغلاغان ۋەلىكىن بۇ زامانەنىڭ دانالارى بۇ قىسسەدىن ئەلگە بەھرە بىرۈرلەر. چىنانچە ئول ساڧا جامىنىڭ ساڧىسى ھەزرەت جامى ئەلەيھەررەھىمە ئىسكەندەرنىڭ ئەھۋالاتلىرىنى مەئلۇم قىلىپ، نەزمىگە كەلتۈرۈپ، تەسنىق قىلىپدۇر. مېنىڭ ھەم مەشغۇللۇقۇم بۇ بارەدىن دىققەتگە كېلىپ، تارىخلار ئالدىمدا ئېردى. ئىسكەندەرنىڭ ئىختىلاپلارى مېنى لال ئىتىپ، ئاجىز بولغاندا يەر ئۇيۇپ، ھەزرىتى جامىدىن سوۋال ئەيتىمكىم، ئىسكەندەر ئىككى ئىكەننى ياكى بىر ئىكەننى بايان قىلغىل، ئول ئىككى ئىسكەندەر دىگەننى رەد قىلىپ دىدىكىم: ئىسكەندەر بىردۇر، بۇ ئىشلار ئول بىرگە ۋاقە بولۇپدۇر. مەشھۇر چىنانچە ئانىڭ بارەسىدىن نەس قاتىس گۇۋاھىدۇر. ھەزەرەت نىزامى ھەم بۇ يەڭلىغ ئانىڭ ئاتىنى بايان قىلىپ، ھەزرەت جامى ھەم ئانداغ تەسنىق قىلدىكىم، ئىسكەندەر فىلقۇسنىڭ ئوغلىدۇر. بۇ سوز ئەھلى تائىرىخنىڭ ئالدىدا راست ئەمەسدۇر. ۋەقتىكى دىققەت بىلەن ئانىڭ ۋاقىئەسىنى تەھقىق قىلىندى. ئەمدى ئانىڭ ۋاقىئەلىرىنى تائىرىخ گۇي ئانداغ بايان قىلۇرلاركىم، تا ئالەم ئەھلى ئانىڭدىن بەھرى ئالغاي.

ئەلقتىسە، ۋەقتىكى، مەلىك فىلقۇس ئىسكەندەرنى تاپىپ، يۇرتنى ئانداغ زىبا ئايىنە بەند قىلىپ ياساپ، مۇزەييەن قىلىپ بەخشايىش ئىشكىلەرىنى ئاچىپ، توي ئەسبابلارنى تۇزۇپ شەھانە قاتىدەسى بىلەن تەرتىپ بېرىپ، ئىسكەندەرنىڭ جامالىدىن كوزلەرنى يارۇتتى. ئانى ماھافىزەت قىلماقغە كېچە-كۈندۈز ئاگاھ بولۇپ، ھەر سائەت زىبادەراق ئىھتىمام قىلىپ، پەرۋەرىش قىلماق ئۇچۇن مۇناسىپ غىزالارنى بېرىپ، جان ئىچرە ئاڭا جاي بېرىپ ئاسرار ئېردى. تا ئانىڭ تىلى تەلەففۇز قىلماقغە دورۇست بولدى. ئول ئىلىم تەھسىل قىلماقنى ۋاچىپ بېلىپ، يەقۇماس ھاكىمىنىڭ ئالدىغە كەلتۈردىلاركى، ئول ئالىم ئىلىم ھىسكە-

مەتدە مەشھۇر ئىدىكىم، فەلەكىيات سىرىدىن ئاگاھ ئېردى. ۋەقتىكى ئىسكەندەرنىڭ يۈزىگە نەزەر سالسا، ئەينىلىق ئىلىمىدىن خەبەر ئالدى. لىكىن، ئول ئالىمنىڭ ئىلىمىگە ھىچكىم بارابەر بولماس ئېردى. ئارستۇ ھەم ئاڭا فەرزەند بولۇر ئېردى. ۋەقتىكى ئول ھىكم دانا ئىسكەندەرنىڭ بەخت - تالىمىغا تەفەككۈر قىلىپ، تەدبىر بىلە ئافەتلىرىنى دەفئ قىلىپ، مۇباھات بىلەن ئانداغ تاپتىكىم، ئىسكەندەرنىڭ نەسەبىنى داراغە يەتكۈزۈپ قويدىكىم، ئىلىم دانىش كىتاپلاردىن ئانداغ تاپتى. ئانىڭ ئۇچۇنىكىم بارچە ئىلىملىرىدە ساھىبىپ كامال ئېردىكىم، ئانىڭدەك ئالىم كامىل يوق ئېردى. ئانىڭ تەۋەللۇد قىلغان كۈنىنى بىلگەن جەھەتتىن ئوزىگە شارافەت بىلۇر ئېردى. لىكىن، فەلەكىنىڭ بارچە ھالاتىغا نەزەر سالپ، يۈلدۈزلارنىڭ سەئىد، نەھسىنى بىلىپ، ئىسكەندەرنىڭ تەۋەللۇد قىلدۇرغان تالىمىنى پىتىپ، ئانىڭ ئەنكەمىگە ئانداغ رەقەم چەكتىكىم، بۇ تىقلى پاك تىنەت شاھلارنىڭ شاھى بولغۇسىم دۇركىم، شەۋكىتى يەتتە فەلەكىگە يىتىپ، رەفئ مەسكۇنىنى كېزىپ فەتھى قىلىپ، شاھلار قۇللارنىڭ سانىغە كىرىپ، بويۇنلارغە فەرمان تەۋقىنى قويغۇسىدۇرلەر. ئانىڭ ھىممەتى سىپەھر ئۇچىغە يىتىپ، فەلەك تاقىدا نەۋبەتنى چالغۇسىدۇر. ۋەقتىكى ئول ھىكىم دانا جەددى - جەعد بىرلە فەلەك مۇشكۇلاتىنى ھەل قىلىپ، بارچە ئەھۋالنى ھۆكۈم قىلىپ، ئانىڭ ئىقبالىدىن شاد خۇررەم بولۇپ، ئىرشاد لەۋھىنى مۇرەتتەپ قىلىپ، ئىسكەندەرنىگە تەئلىم بەرمەكنى بۇنىياد قىلدى. ھەرقايسى ئىلىمىغە تەئلىم قىلغان زامان، ئىشتىمەك ھامان، بىلىمەك ھامان ئابۇرى تەۋەققۇپ قىلماي، تۇرلۇك ئىلىمىلارنى ئۇرگەتىپ، ئانىڭ ئىستىدادى ئانداغ ئېردىكىم، ئۇرگەتكەن ئىلىمدىن ئون بەرابەر ئىلىمىنى كەسىپ قىلىپ ئىمكاننىڭ بارىچە ئىلىمدە بىنەزىر بولدى. مەلىك فىلىقۇس باشلاغىن ئىلىملىرىدە ئوزىگە خەلايىقلار ئانىڭ كامالاتىنى مۇسەللىم تۇتۇپ، دىلاۋەرلىق ئەمىرىغە لىپىقنى كوردىلەر. ھەرنەچكۈك ئىش سىپاھگەرچىلىككە لازىم بولۇپ، مەنپەئەت يەتكۈزۈپ، دۇشمەنلەر ئول ئىشىدىن يوق بولغاي، ھۈنەرلەرنى بىلدى. گاھى ئاتلىغ بولۇپ ئالەمغە شورىش سالىپ، پىيادەلىق ھالدا ھەم زور كۈچ ۋەرزىشى ھاسىل قىلدى. تىرىئەندازلىقدا ئوقى ساۋۇتلارنى تارىنى ئۇچۇرۇپ، تەخەببۇل تارىدىن كەرۇھلەرنى ئاچار ئېردى. نەيزەسى يۇلدۇز كوزىنى تىكىپ، بەلكى چەرخى ئەخزەرنىڭ كوزىنى تىكەر ئېردى ۋە ئانىڭ قىلىچى سەنگ خارانى شىكافى قىلغاندە ئىززەتتىن ئول قىلىچىغە غىلامى بولۇر ئېردى. كەمەندىنى قولغە ئالغاندە، فەلەك قورغانىنىڭ بۇرچىغە تاشلار ئېردى. ھەرقاچان گۇرۇزىنى سەنگ خاراغە سالىس، ئول قاتتىغ خارالەردىن گەردىنى كوكىكە يەتكۈزۈرۇر ئېردى. ۋە ئەگەر مەيدان ئىچرە كۈچ رەسەمىنى تۈزسە، ئۇلۇغ ئەزىدەھالارنى چۇرۇك ئىندەك ئوزەر ئېردى. سىپاھگەرچىلىكىنىڭ بارچە ئىشلارنى بىر يەرگە يەتكۈردىكىم، ئوزىگە خەلايىقنىڭ مۇندىداغ بولماق مۇمكىن ئېمەس ئېردىكىم، ۋەقتىكى ئاتاسىنىڭ ئومرى ئاخىرىغە يەتكەندە، قەددىنىڭ ئىگىگەندىن خەلايىق بىلۇر ئېردىكىم، جىسمى توپىراغ تەرەپىگە مايىس بولۇپدۇر. جىسمىنىڭ زەئىپلىق چاغىدا ئىسكەندەر شاھلىق قىلماقغە لايىق بولۇپ ئېردى، ئاتاسى تەگىرى تائالاغە يۈزلەنىپ تاج - تەختىنى ئىسكەندەرغە تاپشۇرۇپ، ئوزى ئولتۇرادۇرغان تەختىنى ئاڭا مەقام قىلىپ، ئوزى تەختەئى تابۇت تەرەپىغە خىرام قىلدى.

ئىسكەندەر ئاتاسىنىڭ ۋافات بولغانىنى كورۇپ، يىقىن بولىدىكىم جاھاننى تەرك قىلغاي. بۇ نىيەت ئاڭا غالىپ بولغاندە ئاتاسىنىڭ قىلغان ۋەسىيىتى خاتىرىغە كېلىپ ئېرىدىم، مەملىكەتتە بىر بىگانە قويماي شەبىستانىغە غەيرىدىن كىرمەگەي، ھەرەم-لەرىغە ھىچ يات غەيرىدىن دەخلى بەرمەسۇنكىم، ئاندا ھايا ۋە شەرم پەردەلەرىمىزنى يىرتىمغاي. مېنىڭ مۇرادىم سېنى ئىستەپ تاپقاندىن بۇدۇركىم، ھەرقاچان بۇ ئالەمدىن خەير بادلاشپ كەتسەم، مېنىڭ مەقامىمدا قايسىم مەقام بولۇپ ئولتۇرساڭ، تا مېنىڭ نامىم بەرباد بولۇپ بۇزۇلمىغاي. ۋەسىيەتلەر يادىغە كەلگەچ زورۇرتىدىن ئاتاسىنىڭ ھەرەم خانەسىغە پەردەپۇش بولۇپ شادلىق يەتكۈردى. ئانىڭ تەركى دۇنيا بولماقغە ھىممەتنىڭ مانى بولغانى ئابى زىلالغە يەلدىن خەس تۇشكەندەك بولۇپدۇر. ئاتاسىنىڭ ماتىمىنى بىر تەرەپ قىلغاندىن كېيىن، تاج بىرلە تەختى ئانىڭ شاراپەت ئانا تەختىنى مەقام ئەيىلەپ، بەزمىنى تۇزۇپ، جام نۇش ئەتكەلى ئاھەڭ قىلدى.

ساقنامە:

ئاياقچى بىرلە ئول جەۋھەر غەمىم زەدەي،
 دىماغىم زەدا جامى ماتەم زەدەي.
 كى ئاندىن سۇمۇرسەم غەمىم قالماسۇن،
 ئاتا سۇكىدىن ماتەمىم قالماسۇن.
 مۇغەننى قىلىپ ساز رۇدى-نىشات،
 ئانىڭ بىرلە تۈزگىل سۇرۇدى-نىشات.
 كى سۇر تەختىدە بولدۇم ئارامى گىر،
 بولاي تەھنىيەت بەزمىدە جامى گىر.
 ناۋايى جاھاننىڭ پەربىن يىمە،
 خەرد ئالدىدا نەقىش زىبىن يىمە.
 چۇ دەۋران ئىشى بېھۇ فالقۇدۇرۇر.
 فوزۇن شاھلىقدىن گادالىقۇدۇرۇر.

ھۇمايى ھىممەتنىڭ بەلەند پەرۋازلىغى تەئىرىپىدەكىم، جاناھىنىڭ سايەسى قوياشنىڭ ئەنقاي زەررىن جاناھىغە زولىمەت قاپىدا نەشىمىنىدۇر ئەزم جۈستەلىغى ۋەسفىدەكىم، بىزەننىڭ سىمىن بىزەسىن جاناھى ئاستىغە ياشۇرۇر. ھەر گاداغە ئول سايە تۇشسە، سەلاتىن ئانىڭ گادايسى دۇرۇر ۋە شاھىدىن سايەسىن ئالسە، گادا ئانىڭ قاشىدا كورۇنۇر.

ھەركىمەرسەكىم، ئانىڭ ھىممىتى بەلەند بولسە، ئالەم ئەھلىنىڭ ئاراسىدا ئەزىز ۋە ئەرجۈمەند بولغاي. ئەگەر بىر قارامىس پۇلى بولماسا، ھىممەتلىك بولسە، ئانى مۇقىس دىمەسلەر. مۇقىس ئولدۇركىم، ساھىپ ھىممەت بولماي، دون ھىممەت بولسا، ھورمىتىدىن مەھرۇم قالغۇسىدۇر. بۇ ئالەم خەلقىنىڭ رەسىم-قائىدەسى ئانداغ بولۇپدۇركىم

ئەھلى ئىستىغناھەر تەمەننىڭ يوقاۋۇقىدىن ھورمەتلىك بولغۇسىدۇر. ئەرنىڭ ھىممەتلىك بولماق كىمىيىمىدۇركىم، ئەھلى ساخاۋەتلىر ئاندىن ئىستىسبار تاپارلەر. كىمەرسە ئىنىڭ ھىممەتى بولماسا، غەنى بولسا ھەم ھورمىتى يوقدۇر. كىمەرسە ئى ساھىپ خەزىنە بولۇپ دون ھىممەت كەلسە، ئول گەنجى ساقلماقدا رەنجىدىن ئوزگە ھاسىل قىلالماس، ھەركىم ھىممەت كىمىياسىدىن ھۇنەر تاپسە، ئانى ئەل ئىچرە غەنى دىسە بولغاي. ھىممەت ئىستىغناسى ھورمەتغە سەبەبدۇركىم، ئانىڭ ساھىبىغە ئىپەتسىرام قىلسە بولغاي. ۋەگەر بېخىل كىم بىر يارماق تۇگۇپ قويسە، ئاچماقنىڭ كۆڭلى ۋەھىم قىلىپ بۇگۇن يا تاڭلا ئاچاي دەپ، تۇگۇن ئوزرە تۇگۇن تۇگۇپ ئول تۇگۇننى ئاچماقنىڭ ئانىڭ مۇرادى ئوزگە بىر يىراقنى قاتغاي. بەلكى ئاچماقنى خوپ كورمەي، دەرەمىلەر ھەرنەچە كوپ بولسە، تۇگۇنلىرى ئاندىن كوپرەك بولغاي، ئەگەر ئاندىن بىر تۇگۇن ئاچاي دىسە، كۆڭلىگە يۈز تۇگۇن تۇشكۇسىدۇر. ئانداغىم ئوبۇنچى ئايىغ ئويىناپ قولىغە نان كەلسە، ئىكان ئىمەسكىم ئىتغە سالغاي. قارغا ھەم ياڭاقىلاردىن بىر قانچەنى ئوغۇرلاپ ئالسا، يەرگە كومۇپ، ئانىڭدىن بەھرە ئالماغاي. ساچقاننىڭ يەر ئاستىداكى مەخپى ئويىلەرنى ئوغۇرلاپ ئالغان نىمەرسەلەر بىلەن توشقارپ، ئوزىدىن ھەم ياشۇرۇپ، ئول تونمەدىن مەھرۇم قالغاي. جەننىدىن بىر قۇرتىدۇركىم، تىپزەك تاشماقنىڭ سەرنىڭىگۇن بولۇپ، ئولمەكلىكى بىلىپ، تىپزەكنى تاشلاماي ئات ئاياغىدا يانچىلىپ ھالاك بولغۇسىدۇر، بەس. دون ھىممەت دەرەمنى سەرف قىلماقنى ئانداغ ئەيىپ كورەركىم، ئەھلى كەرەمىلەر يىغماقنى ئەيىپ كورگەندەك. ئەھلى كەرەمىلەر كەرەم قىلماقنىڭ خالى قىلماق دون ھىممەتلىر ئانى ئەيىپ بىلىپ ئەفسۇس يىمەك، ھىممەت ئەھلىنىڭ ئىشى. كىمەسىدىن دەرەم ئالىپ، ئەلگە بەھرە بەرمەك، ھىممەتسىزلىرنىڭ ئىشى. ئويىدە مەنزەنلەر تۇرۇپ فالاكەت بىلەن ئاچ قالماق، ئۇلار بىلەن موفىلسىلارنىڭ فەرقى يوقدۇر. بېخىل لەئىمىنىڭ دۇنياسى بولماسا ھىچكىمەرسەدىن ئاڭا ئاسىپ تەگمەس. دۇنياسى بولسا، خىلايىتى ئاڭا جان دۇشمىنىدۇر. ئانداغىم، قىزىل تۈلكى يا قارا كىشىنىڭ تۈكى قەتلىنىڭ سەبەبىدۇر. سەدەف ھەم دۇرلەرنى يىتقان ئۇچۇن دۇرلارنى ئالۇر چاغىدا، كوكسىنى چاك قىلۇرلار. ھىممەت ئەھلىنىڭ كۆڭلىنىڭ كەڭلىقىدىن غەنى بولماق ۋە فەقر بولماق ئانىڭ ئالدىدا تەڭدۇر. ئەگەر بىر گەنج كىشىگە بەرسە پەخرى قىلماس، يوقلۇقىدىن بىر يارماق بەرگەلى نۇمۇس قىلماس. لەززەتلىك غىزا يەپ مۇباھات قىلماس. يوغان ئۇماچ تاپسە، غەم يىمەس. ئەمما ئەھلى خرەدلەر تەئەممۇل بىلەن ئەھلى كەرەملىرنى ئىككى قىسىم تافاۋۇت قىلىدىلەر. بىرى ئولدۇركىم، ئەگەر ساخاۋەتلىك قىلىپ، نەقدىنەسنى كەرەم قىلىپ، خىلايىتىدىن جاپا يىتىپ، ھەر زامان مالالەت يىتىپ، ئەھلىغە خەلەل يۈزلەنسە، كەرەم ۋە ساخاۋەت قىلماقغە قودرتى يەتمەسە، ئانىڭ زاتىدا كەرەملىك ھىممەت بولسە كۇپايەت قىلغۇسىدۇر. يەنە بىرى ئولدۇركىم، كەرەملىكنىڭ ھىممىتى بىسار ئاللىقىدىنكىم، جاھان ئەھلىنىڭ جەۋرى-جاپاسى ئاڭا كەم بولغاي ئانداغىم بەلەند پەرۋاز قۇشغە ناۋەك ئەندازلارنىڭ قەسدى ئوقى يەتمەس. ئەگەرچە بىخىلار ھەسەد ئوقىنى ئاتماقنىڭ ساخاۋەتلىكنىڭ بولۇت مامۇقىنى كويدۇرەلمەسلىرى. تىغلى بالا ھەر قانچە پۇۋدىگەن بىلەن

ئەنجوم شەمىنى ئوچۇرەلمەس. ۋەگەر يولبارس ئىگىز تاقىغە چىقىپ سەكەرەپ تولۇنۇپمايغا قول سالپ ئالالماس. خۇدايى تا ئالا ھىممەتلىكلەرنىڭ ھىممەتىنى قانچە بەلەند قىلسا، مەنەتى شۇنچە ئاز بولغاي. كىمەرسەغە ھىممىتى ياۋەرلىك قىلسا، جاھاندارلىقىنى تەرك قىلىپ، گادالىقنى ئىختىيار ئەيلەپ، فەقرچىلىقنى فەخرى بىلىپ، جاھاندارلىقىدىن نامۇس قىلىپ كەچكەي. فەقر گۈيىنىڭ گادايىنى گادا دىمەگىلىكىم، ئانى خۇداۋەندە ئالەم شاھلارنىڭ شاھى قىلىپدۇر، گادالار پادىشاھلىقنى ھەۋەس قىلغاندەك، پادىشاھلار گادالىقنى ئىختىيار قىلۇرلار. مۇنداق ئاگاھلىق ھەقتا ئالادىن ئاتا بولغايكىم، خەلايىق شاھلىقنى قويۇپ، فەقرلىقنى ئىختىيار قىلغىلار. سىدىقنى ھەم مۇنداق ئەزم ئىئامىتىدىن مەھرۇم قىلماغىسەن، ئامىن يارەببىل ئالەمىن.

ئىسكەندەر بىلەن ئول گادالىق ئىختىيار ئەتكەن پادىشاھ بەلكى فۇمەقىغە پادىشاھلىقىغە يەتكەن گادا ھىكايەتكم، ئىسكەندەر ئانى مۇزەلەت چاھىدىن چىقارمىپ، سەلتەنەت تەختىگە ئولتۇرماقنى ئىستەدى. ۋە ئول تاج تەركىن قىلىپ، باشىدىن تەرك تاجى خىيالىن چىقارمادى. ئەمما ھەزرىتى مىرزى ئەلشىر ئانداغ رەۋايەت قىلىۋرگىم، ئول ئىسكەندەر جاھان ئەھلىگە پادىشاھ بولۇپ، كىشۋەرلەرنى مۇسەخخەر قىلىپ، پادىشاھلارنى ئۆزىگە مۇتە ئەيلەپ، ھەر پادىشاھنى ئۆز كىشۋەرىگە جاھان پاناھ قىلىپ، پادىشاھ قىلۇر ئېردى. ئول پادىشاھ بىلەن شەھرىدىن كوگلى تىنغاندا، يەنە بىر شەھەرگە ئەزم قىلىپ، پادىشاھى بىلەن فەرمان بەردار قىلۇر ئېردى. مەغرب زىمىنى تەسخر قىلغاندا، ئانىڭ پادىشاھى ھىلاك بولۇپ، جەڭ ئىشلارى توختاغاندىن كېيىن، ئىسكەندەر ئول پادىشاھنىڭ ۋاڧات بولغانىنى فەھىم قىلىپ، بۇ مەملىكەتتە بىر پادىشاھنى قايسىم مەقام قىلغىمىز دەپ فەرمان قىلدىكىم، بۇ مەملىكەتنىڭ شاھزادەلەردىن جاھانباىلىق تەرىقىسىدىن ئاگاھ بولغايكىم، بۇ مەملىكەتنىڭ ئىشلارنى ئاڭسا تاپشۇرغاي ئېردىم، ئانى بۇ خەلىقكە جاھانباىلىق قىلىپ، يۇرت يەنە بىر غەيرىگە ئىنتىقال تاپماغاي، دىگەندە جەمئى خەلايىق ئانىڭ دۇررى بار- بار كالاىمغە جانلارنى پىدا قىلىپ، دۇئالار ئادا قىلىپ دىدىلەركىم، ئافاق ئىچرە سەرەفراز بولۇپ، ھەمىشە رەئىيەت نەۋاز بولغىسەن. بۇ يەڭلىغ كىشىكم رەئىيەتلەرگە ئانىڭدىن فەراغەت يەتكەي ۋە ھەمە خەلايىق قوبۇل تۇتغاي دەپ، تەلەپ قىلۇرسەن. ئانداغ كىمەرسە مۇندا تاپىلماس. مەگەر بىر كىمەرسە باردۇركىم بۇ ئەسىردە خەلايىقتىن نەفەت قىلىپ قاچتىكىم، ئەجەپ بىر ئىشنى ئىختىيار قىلىپ، تىرىكلىك ئاراسىغە كىرمەي ئەسكى گۈرلەر ئىچرە ماكان تۇتۇپدۇر. تىرىكلىرىدىن ۋاڧا كورمىگەننى بىلىپ، قەبۇر ئەھلى بىلەن ئولغەت تاج بىلەن تەختىنىڭ تەركىنى ئىختىيار ئەيلەپ، سەرەفراز بولۇپدۇر. مەئلۇم ئېمەسكىم كېچەلىكىدە ئانىڭ بىرلە بىر بوم ھەمراھ بولۇپ، كۈندۈزلۈكى يىمەك ۋە ئىچمەكنىڭ ۋەجى ئانىڭدا بولغاي، مۇتەلەقا كىشى بىلەن ئىلىپتەت ئولماي، خەلايىقتىن كۈلپەتمەند بولادۇر. ھەر قاچان شىكەستلەر ئەھلى ئانىڭ بىلەن ئىختىلات ئەيلەپ ئىلغەت قىلسالار، گاھى ئۇلار بىلەن نەسايىپىدىن سوزلەرنى بايان قىلىپ، بىغايەت مۇفەد پەندلەرنى تەقىرىم قىلىپ، ئالەم ئەھلىنى ئالەمدىن نا ئومىد قىلىپ، ھەق تەرەپىگە ئىندەپ، تەقىرىم بىلەن ئانداغ بىر تەقىرىمى قىلىۋرگىم، ئالەم

ئەھلى فەنا فىللاھ تەرەفغە راغىپ بولۇرلار. ئىسكەندەر بۇ ۋاقىئەنى ئىشتىكەچ دىدىكىم، بارىپ ئانى ھەرقايدا بولسە تاپىپ ئالىپ كېلىڭلار. دەرھال ھوكۇم بىلەن ئانى تاپىپ، شاھ بەزمىگە يەتكۈزدىلەر. لىكىن باشدىن - ئاياغىچە بەرەھنە ئېرىدىكىم، پاقاسنىڭ چاكىدىن كوكسىنىڭ چاكى ھەم نامايان ئېردى. جاھان شۇغلىنىڭ گەردىنى ئىتەكىدىن سىلىكىپ، ئولۇكلەرنىڭ ئىككى سوڭەكىنى ئىككى قولىدا تۇتۇپ، ئىسكەندەرنىڭ قاشىغە كەلدى. ئىسكەندەر ھەم ئىززات ئىكرام بىلەن پىش كېلىپ، ئۆزىنىڭ ئالدىدا مەقام ئالى بېرىپ دىدىكىم، بۇ سوڭەكلەردىن ۋاقىئەنى بايان قىلىغىل. ھەر نىچە-ئۇك سورسام ئانىڭ جاۋابىنى بەرگىل. ئول ھەم ئانداغ بايان قىلدىكىم، بىر كۈن مەقبەرە زاردىن ئوتكەندە، سوڭەك-لەرگە نەزەر سالغانىمدا، كوڭلۈمگە كەلدىكىم، بۇ سوڭەكلەر شاھنىڭ ۋە يا گادانىڭ، قايسىدۇر، ئولدىن كىيىن بۇ ئىككى زاتنى فەرق قىلماي بىر دەپ بىلىپ، تىرىك-كەلگەندە نىچۇك نىزا، قىلۇرلەر؟ ئىسكەندەرگە بۇكالىم خۇش كېلىپ دىدى، ئەي دانا، بۇكالىمگىدىن سېنى بىسىپار بەلەند بەختلىك ۋە نۇكتەلەرنىڭ بىسىپار ئالى مەرتەبەلىك كىلىپدۇر. ئوزۇك ھەم بەلەند ھىمىمەتلىكدۇرسەن. ئەمدى كىشىۋەرىگە سېنى ھەشەمەتلىك قىلىپ، مەرتەبەگىنى بەلەند ئەيلەپ، شاھلىقغە سەزاۋەر قىلۇرمەن. ئول دانا دىدىكىم، ھىمىمەتم ئانداغ تۇغىيان قىلۇر-كىم فەقىر سەرمایەسىنى تەرك ئەيلەپ، شاھلىق دەرەجەسىنى مۇناسىپ كورۇپ، سەن دە-گەندەك ئىختىيار قىلماسىمەن. ئەگەر رەببى مەسكۇننىڭ ھوكۇمەتى مۇيەسسەر بولسا ھەم رىخەت قىلماسىمەن. ھىمىمەتم تورت نىمەرسەنىڭ سەرمایەسىنى تەلەپ قىلادۇر. بىرى - ھا-ياتى ئەبەد تاپماق دۇركىم، ئانىڭ نەھايەتى يوقدۇر. يەنە بىرى - يىمگىتلىك مۇيەسسەر بولماق دۇركىم، ھەرگىز قەربلىقغە بەدەل بولماغاي، يەنە بىرى - غەنىلىق دۇركىم، ھەرگىز مۇفاس بولماغاي، يەنە بىرى - شادلىق تاپماق كىم، ئاندا غەم بولماغاي. بۇ نۇكتەدىن ئىس-كەندەرنى ھەيرەت لال ئەيلەپ، سەرنىگۈن بولۇپ، خىجالەتدىن دىدىكىم، ئەي دانا فۇر-خەندەراي، مۇنداغ ھىمىمەتمگىدىن بۇ دەھردە ئاگاھلىق تاپىپ، مۇشكىۋلۇك ھەل بولۇپ-دۇركىم، ساڭا دەرگاھى ئىلاھىدىن فەقىر ئاتا بولۇپ، ماڭا شاھلىق مۇيەسسەر بولۇپدۇركىم، ئەگەرچە مەنى ئەوجۇمەند ۋە ئەزىمى شەئىلىقدا ھورمەتلىك قىلىپدۇر. لىكىن سىنى ھىمىمەت بابىدا مەندىن زىيادە بەلەند ۋە سەرەفرازلىق قىلىپدۇر. ھەر گادايىكى بەلەند ھىمىمەت بولسا، شاھلىق رەفئىتى ئانىڭ ئالدىدا پەستدۇر. ھەر فەقىرىكى تەرك جاھان بولسا، ھىم-مەتنىڭ بەلەندلىكىدىن كوزىگە ئەسىر شاھلارى ھەقىر كورۇنۇر.

ئىسكەندەرنىڭ ئارستۇدىن سوئالى باپداكىم، مەقسۇدغە قايسى مەقام يىقىنراق ۋە ئول مەقام سارى نى نەۋۋە خىرام مۇناسىپراق ۋە ئارستۇ يوقلۇق مەقامغە يول كورگۈزمەكى ۋە سۇبۇكبازلىق خىرامى ئاھەڭى تۈزمەكى

ھەزرىتى مىرزا ئەلىشىر ئەلەيھىم رەھىمە مۇھەققىلەردىن ئانداغ رەۋايەت قىلۇرلاركىم، بىر كۈنى ئىسكەندەر ئارستۇدىن سوئال ئەتتىكىم، مەنزىل مەقسۇدغە بارادۇرغان يول، يەخ-شىلىق ھاسىل بولادۇرغان ئىش قايسىدۇر؟ ئول ئاقىل دانا دىدىكىم، خەلايىتەدىن ئوزۇنى

يىگانە ئەيىلەپ، فەنا كويىنىڭ يولىدا ئوز ۋۇجۇدىنى يوق ئەيىلەمەك، يەنە ھەم دىدىكىم، ھەر كىمەرسە تەۋانگىرلىقىدا سالاھ ئىچرە بولسە، ئانداغ كىشىدىن بەخشى ئىشلار كوپرەك مۇيەسسەر بولغۇسىدۇر. ھەر يەخشى ئەمەلنىڭ مەنزىل مەقسەدىغە يەتمەكلىكىنىڭ دەخلى باردۇر. ئەمما ساخاۋەتلىك تەۋەنكىرنىڭ ئىتتىبارى كوپراقدۇرۇر. ھەركىم كوپ سوۋاپلىق ئىشلارنى ھاسىل قىلسە، ۋىسال ئومىدى ئاڭا كوپرەك بولغاي. تەۋەنكىر ئەھلىنىڭ خەيىرى-ساخاۋەت ئىشلارنى ئىككى ھالدىن خالى ئېمەس. بىرى ئولكى، قىياغان خەيىرى ئىشلارنى ھەممەسى مەردۇد بولۇر. ئەگەر قىلغانى ئوز يىرىدە بولسە، ھەقتائالا نەزىدە مەقبۇل بولغۇسىدۇر. يەنە كىمەرسە ئى ئىسىلى ئىشلاردىن ئوزىنى يىراق تۇتۇپ، فەرد ئىشلارغە مەشغۇل بولسە، ئاگاھ ئەھلى ئانى راھزەن دەرلەركىم، تەرىقەت يولىدا ھەقدىن ئوزگەنى ماسەۋەللاھ دەرلەر. كىمەرسە ئى شاھ ۋەسلىنىڭ يولىدا راھزەنلىك قىلىپ قاراچىلار بىلەن موۋافەقەت قىلسە، شاھ بەزمىغە قاچان لايمى بولغاي. ھەركىم ئوزىنىڭ بار-يوقىنى رەفئ ئەيتىپ، ھەقدىن ئوزگە گۇمان قىلماي، ئوزىنى مەقسۇد ئىچرە فانى قىلىپ، ئوزى قالماغاندا، مەقسۇدى قالغۇسىدۇر. گۇمان قىلماغىل كىم مۇندىن بەلەندىراق مەقام بولغالى، بۇ مەقامنى تاپقان كىشى ئەتتەمىغە يىتەر، دەپ جاۋاب بەردى. ئول گۇھەر پۇرۇش بۇدۇرلارنى ساچقاندا، سوئال ئەتكۇچىنىڭ ئاغزى سەدەق ئاغزىدەك ئاچىلىپ خامۇش بولدى.

ئىسكەندەرنىڭ سەلتەنەت تاجىدىن سەركەشلىك ۋە خىلاپەت تەختىدىن ئاياق تارتقانى ۋە رۇم ئەھلى باشلارنى ئاياغىغە قويۇپ، ئانىڭ مەقدەمىدىن تەخت پايسىن بەلەند قىلىپ، تاج قەدرىن ئەرجۇمەند قىلغانلار ۋە ئانىڭ ئەدلى ئەيە-ئىنىنىڭ قۇياشى بىلە زۇلۇم شامى خەفشاھىن كورئىتىپ، جاھاننى يارۇتقانى، زۇلۇم ئەھلىنىڭ ئالەم يۇزىدىن پىراق تۇتقانى

ئول رەقەمكەش بۇ سەفەينى يازماقغە قەلەمنى ياساپ، بۇ يەڭلىغ نۇكتەرنى بولدىكىم، ۋەقتىكى فىلقۇس ئاخىرەت سەفەرىغە رەھلەت رەختىنى چەككەن ھالدا تاج-تەختىنى ئىسكەندەرغە تەسلىم ئەيىلەدى. ئاڭا قەبۇل تۇشىمەي، ئەندىشە قىلىپ، ھەددىدىن قۇزۇن مەلۇل بولدىكىم، شاھلىقىدا ھەددىدىن زىيادە ئاپەتلىك باردۇر. ھەر نىچۇك ئىش قىلسا، پەلەكىدىن ئول ئىش ئۇچۇن مۇكافات يىتىپ، مۇپتەلا بولۇر دەپ، تاج-تەختى تەرك قىلماقغە كوڭلىنى شاد ئېتەر ئېردى. لىكىن ئاتاسىنىڭ ۋەسىيەتلىرىنى ياد قىلىپ، ئەمەلىيەت كەلتۇرمەكدىن ئوزگە چارە تاپماي، پەرىشان بولۇپ، ئۇلۇسنى يىغىپ، بۇ مەئرەكە تۇزدى. ئولۇغ ۋە ئۇششاقلار ھەممەسى يىغىلدى. بىھەد لاتاپەتلىك سوزلەرنى ئاغاز قىلىپ دىدىكىم، ئەي ئەھلى رۇم، ھەممىڭلار ئالىمدا جەمە بولۇپسىزەر، ئولۇغ-ئۇششاقلارنىڭ بارچەسى تەڭرى تائالاغە مەندەك بەندە بولۇرسىزەر. مەندەك دىل ئازاردە ئاتاسىز بىسكەس يوقدۇر-كىم، سىزلىردىن بىسىياركەمسۇرمەن. ئاتامنى تەڭرى تائالا لۇتقى ئەيىلەپ بۇ كىشۇەر ئوزرە كىشۇەر پاناھ ئەيىلەپ، بۇ ئىشلارغە سازلۇەر قىلىپ ئېردى. بۇ يۇكىنى كوتەرگەلى ئانىڭ قوۋۋەتى بار ئېردى. ھەقتائالا ئابا ۋە ئەجدادىمنى يۇرت ئەھلىغە ھوكۇمران قىلىپ ناسىق ئەيىلەپ، تەختى-تاجىغە ئۇلاردىن زىننەت بېرىپ لىكپەخت ئافەردە قىلىپ ئېردى. ۋە

لىكىن مەن بىغايەت ھەقىردۇرمەن. سەلتەنەت ئەمەردە ھەددىدىن قۇزۇن خەتەرناك ئېرۇرمەن. بۇ ئىشكە تاۋاناكشى كىرەككىم مەندەك ناتەۋانانىڭ ئىشى ئېمەسسىدۇر. ئاڭا ئوخشەككىم، شىرنىڭ چانگالىنى چۇمۇلە تارتماق، پىلىنىڭ يۇكىنى پەشە كۆتەرمەكسىدۇر. يەنە شاھلىق قىلماقغە نىيەت قىلسام، قابىلىيەتلىگىم مەندە يوقدۇر. بو تەكلىپىدىن بىسىيار رەنجۇر بولۇپ، شاھلىق تەركىنى ئىختىيار قىلغۇمدۇر. مەئزۇر تۇتۇڭلار، ئەرزىنىڭ ئىزھارىنى ئەيلەدىمكىم، كوڭلۇمنى بۇ ئەندىشەدىن خۇش قىلىڭلار. ئەمدى سىزلىر ئوزىڭىزلەرغە بىر شاھى تاپمىڭلار كىم بۇ كىشۋەرغە كىشۋەر پاناھ بولۇپ، ھەر ئىشدا زامانە ئەھلىنىڭ مەجسەنى كېلىپ تا شاھلىقغە لايىق بولغاي، ئانىڭدەك پادىشاھنىڭ ئولتۇرادۇرغان ئورنىنى تەخت - دولەتدىن ئارەستە قىلىپ، تاجىنى ھەم مۇزەببەن قىلىڭلاركىم، ئول ھەم ئەھسان بولۇتسىدىن ياغدۇرۇپ، يۇرتۇڭلار بوستانىنى ئەرەم باغىدەك قىلىپ، دۇشمەنلەر خەيلىنى ئاشىفتە ھال قىلىپ، پايىمال ئەيلەگەي. پىتنە ئوتىنى ياققانلارنى قىلىچ سىلابىدىن سۇ سېپىپ ئوچۇرگەي. رەئىبىيەتلەرغە سەتم قىلغان بىتىكچىلارنىڭ ئىلكىنى قەلەم قىلىپ، مۇساپىرلارنىڭ رىشتەسىنى ئۆزىمەي، قاراقچىلار قاراسىنى كورگۈزمەي ۋە ئوغرىلار يولىنى مەھكەم ئەيلەپ، ئولۇسلار مالىدىن قولىنى قىسقىە قىلىپ، زالىملار زۇلمىنى يوق قىلغاي. ئادالەت قىلماقنىڭ ھالىنى تاپىپ، دۇشمەنلەرنى يوق قىلادۇرغان ئەسبابىنى ئەلگە زىيادە قىلىپ، ئولۇس ئىلكىنى قەۋى قىلغاي. زالىملارغە جازا بېرىپ، رەئىبىيەتلەرغە ئاسۇدەلىق يەتكۈرگەي، دەپ، ئىسكەندەر بۇ سوزنى تۈگەتكەچ خەلايىتىلەر ھەر تەرەپىدىن فەرياد چەكتىلەركىم، ئەي شاھى رۇشەن زەمىر، ئەي ئادىل دادىپەر، نە ئۇچۇن بىزنى غەمگە قويارسەن؟ ئەدلىڭىدىن خەلايىتغە فەيزى يىتەر چاغدە، بۇ يەڭلىغ زۇلۇم كورگۈزمەككىم سەبەبى نەدۇر؟ بايان قىلغان سوزلەر بىرلەن خەلقنىڭ باغرىنى قان ئەيلەپ، مۇنداغ سوزلەرنى دىگۈنچە قانسىزنى ئاقىزغىلىمكىم، يولۇڭدا جانىمىز پىدا بولغاي. سېنىڭ سايەڭ بۇ ئەلنىڭ باشىدىن يىراق بولغاندىن بۇ ئەلنىڭ جانى تېنىدىن يىراق بولغانى ياخشىراقدۇر، بۇ كالاڭ ئەگەرچە جان بەخش كېلىپدۇر، يىقىندۇركىم، ئەل ئانىڭدىن ھالاك بولغاي. سەلتەنەت تەركىنى قىلادۇرمەن، دىگەننىڭ نەچچۈك سوزدۇركىم، سېنىڭ بەدەلىڭنى كورەدۇرغان نەچچۈك كوزدۇر. بۇ زامانەدە ئالەم ئىچىرە ئانداغ شاھىدۇر سەنكىم، ئەفلاك سەيىرىدىن ئاگاھ كېلىپ، جاھان ئىچىرە سەن بىلىمگەن ئۇلۇم يوقدۇر. رۇم ئەھلى بىلگەندەك ھەممە ئالەم ئەھلى ئانى بىلۇرلەر. سەندەك قۇياش تەلئەت ۋە موشتەرى پەرتەۋ ھىچ شاھىنى بۇ جاھان كورمەگەندۇركىم رۇشەن زەمىرىڭدىن ئەدل - ئەھسان زوھۇر قىلىپ تۇرادۇر. ئانداغكىم گۈلدىن ئەتىر، خورشىددىن نۇر ھۇۋەيدادۇر. يەنە ئانداغ بىلۇر - مىزكىم، بۇ مەملەكەت ساڭا خاس. ئومىد ئولكى، ھەممە جاھان قولۇڭغە تۇشۇپ، ھوكۇمران بولۇرسەن، ئوزۇڭنىڭ غەيىرىنى جاھان قىلىپ، جاھان ئەھلىنى بىنەۋا قىلماغايسەن، ئەگەر سەن بۇ ئىشنى قوبۇل قىلماي، مولكى ئەھلىنىڭ فەريادىغە يەتمەي، بىر بىگانەنى ئوي ئىچىرە قويمىغىلىقى ۋە ئىگە قىلماقنى رەۋا كورسەڭ، بۇ بالانى ئىختىيار قىلماي، بارچەمىز جىلايى ۋە تەن بولۇپ، پاراكەندە بولماغىلىقىنى ئىختىيار قىلۇرمىز، ھەر يۇرتلار دە گادالىقغە مۇپتىلا بولساق، تەڭرى تائالا سەندىن بۇ ماجىرانى سورغۇسىدۇر، دەپ ھەمەسى زار - زار يىغلاپ، يالاڭ باش بولۇپ، پىغانلارنى چەكتىلەر. ئىسكەندەر گويكى قىيامەتنىڭ ئالامىتىنى كورۇپ، دىگەن

سوزلەردىن پۇشمان بولۇپ، ئەلنىڭ ئەھۋالىدىن ھەددىدىن ئارتۇق كوڭلى بۇزۇلدى. سىدىقى ۋە سافالىقدىن خىجالەت بولۇپ، يۇرتنىڭ ياخشى نىيەتلىقىنى بىلىپ، ئاتاسىنىڭ ۋەسىيەتلەر-نى ھەم خاتىرىغە كەلتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ ئىلتىماسىنى تەغىمىر بەرمەكسى مۇناسىپ كۆرمەي، قوبۇل قىلدى. ئەگەرچە بۇ بارەدىن خاتىرىغە ھەددىدىن ئارتۇق مالاىيەت يىتىپ، زاھىرەن قىلغان ئىلتىماسىغە رىزا بەردى. دەرھال ئارستۇ قوپۇپ، تاج شاھىنى ئالىپ، ئىسكەندەرنىڭ باشىدىن ئەرجۈمەند قىلىپ، ئول تاجىنى سەربەلەند ئەيلەدى. فىماھال ئارستۇ سەنالارنى ئەيىتىپ، بىر قولىنى پەلەناس دانا ھەم بىر قولىنى تۇتتىلاركىم، بۇ ئىككى ھوكما ئانى يۇلەپ، تەخت ئەۋرەك ئوزرە قولداپ چىقاردىلەر. ئانىڭ ھۇمايۇن مەقدەمنىڭ بەرەكاتىدىن تەخت-نىڭ مەرتەبەسى بەلەند بولۇپ، قۇياش ئوزرە ئول تەخت سايە سالىپ، يۇرتنىڭ ئولۇغ-ئۇششاقى دەرەم دىنارلارنى ئانىڭ باشىدىن ئول مىقدار ساچتىلاركىم، گۇياكى يولدۇزلاردىن يەرنى ئاسمان قىلدىلاركىم، ھەددىدىن ئەفزۇن جاھان خەلقى خۇرسەندلىق قىلىپ، شاد بولدىلەر. كەچ بولغاندا، ئاقتاپ جاھان تاپ پەردەپۇش بولۇپ، شەپەق بادەسىنى بەزم ئارەستە قىلساق ئوچۇن تاپىپ. خۇرسەندلىقدىن فەلەك گەردىشى ھىلالدىن جام قىلىپ، دەمبەدەم قەدەھلەرنى تۇتۇپ، خۇرشىددەك شەبىستانىنى يارۇتۇپ، چىشىن قىلدىلەر، ئول شاھى گەردۇن جانابى ئىسكەندەر ھەر نەچۈك تەكەللۇم قىلسە، ئانىڭ جاۋابىنى ئول ھىك-مەت مەئاب ئارستۇ جاۋاب بىرۇر ئېردى. ھەر تەرەپىدىن نۇكىستەلەرنى بايان قىلىپ، قەدەھ گەردىشىنىڭ ھىكمەتىنى ئىزھار ئەيلەپ، ئىلىمۇ-ھىكمەتتىن ئوزگە تەكەللۇم ئول شاھى كامپايغە قىلماس ئېردى. ئەگەرچە ئەيىش تەرەپىدىن ئىپادەلەرنى زۇھور قىلسە ۋە لىكىن ھەممەسى مەھزى ئىلىم ئەدەبىدىن ئېردى. ھەر گۇفتى كەلامكى، ئول بەزىمدىن تەكەللۇمغە كەلدى. ئىلىمى دانىشىدىن ئېردى. شاھى ئىسكەندەرنىڭ دىماغى مەيىدىن قىزىزىپ، ئۇيۇقۇغە كوزلەرى مايىل بولغاندا، بەزم ئەھلىنىڭ ھەممەسى قوپۇپ چەققالى ئەزم قىلدىلەر. ئىس-كەندەر ئوز غەزىنىڭ مىقدارىچە ئۇيۇقۇلاپ، تۇن نىسپى بولغاندا، نەكرى تائالانىڭ ئىبادەتى ئوچۇن قوپۇپ، سەجدەغە مەرغۇپ بولۇپ، ئوزىنى خەسدەك بىلىپ، توپراقىغە پەست بولدى. ئىشى تاڭ ئاتقۇنچە يىغلاپ، ئوزرە ئىپتىقادىدىن ئوزگە بولمادى. قۇياش تۇلۇد قىلماقنىڭ ئاھەڭنى قىلىپ، جاھانىنى يارۇتۇپ، يۇلدۇزلارنىڭ يارۇغى ئوچۇن ئاقتاپ تۇلۇد قىلغاندىن كىيىن، ئىسكەندەر تەختنى مۇزەييەن قىلىپ ئولتۇرۇپ، خالايمىغە بار بېرىپ، ھەممەسى ھوكۇم بىلە كېلىپ، خىزمەتىغە سازاۋەر بولۇپ، ئاخشامغىچە ھەممەسى قول باغلاپ تۇردىلەر. شاھى ئىسكەندەر خەلايمىغە سوزىنى ئىپتىدا قىلىپ، بۇ تەرىقە بىلەن ئادا قىلدىكىم، ئول پەرۋەر دىگار ئالەمدىن مېنى سوراغىچى قىلىپ-دۇر. خەلايمى ئىچرە بىر دادىخاھ كىمەرسەئى بولسە، كېلىپ ئەرز-ھالىنى بايان ئەيلەپ، ھەر نەچۈك ئوز ئەھۋالىنى بى ئابا ئىپتىسۇن. قاشىمدا ئەرزىنى بايان قىلغان زاماندا مېنى ھەم ئوزدەك بىلگەي. تەختىمدىن يا تاجىمدىن ئول كىشىگە ۋەھشەت بولماغاي. مېنى پادىشاھ دەپ مەقسەد ئادا قىلغاندا، ئىزتىراپ قىلىپ، ئالدىراپ قالماغاي، ھەر دەرد-ئەلەمنى ئايان قىلسۇن، دادىنى بەرمەكلىك بىلەن ھەر نەچۈك دەردىغە مەرھەمنى قويغۇمدۇر، دىگەندە، خەلايمى ئەرز-ئەھۋالىنى باشلاپ، ئىس-كەندەر بىلەن قىلۇ قال ئەيلەپ، سەھەردىن-تۇشغىچە سۇراغ سوراپ، خەلايمىنىڭ دەر-

دىغە ئانداغ داۋا قىلدىكىم، كىشىنىڭ قانىنى توككەن كىشىنىڭ بويىنى كېسىپ، قولىنى كەسكەننىڭ قولىنى كېسىپ، بېچارەلەرگە رەھم قىلىپ، مەزلۇم غەمخارلەرگە داد بېرىپ، زۇلۇم ئەھلىنى قارا يەرگە پەست قىلدى. جاپاكەشلىرىنىڭ ئالدىدا جاپا قىلغۇچىلارنى زەبۇن كورگۈزۈپ، سەرنىگۈن ئەيلەپ، ئەدل بۇنيادىنى تۈزۈپ، يېرىم كۈنغىچە ئەلنىڭ دادىنى بەردى. ئاتاسى-نىڭ زامانىدا خالايتغە ئازار بىتەدۇرغان ھەر نەۋد ئىشلارنى جەمئى خالايتقىنىڭ باشىدىن دەفئە قىلىپ، ئامانلىق بەردى. ئوزگە پادىشاھلارنىڭ ئەلئۇمۇم ئەل ئىچرە پەيدا قىلغان رەسىم-قائىدەلەرنىڭ تەرھىنى بۇزۇپ، خالايتقىلارنى ئول بىدادلىقتىن قۇتقارپ، ئادالەت تەرىقىنى ئىزھار ئەيلەپ، رەئىيەتلەرگە ئەھتىياجىنى مەئلىم قىلىپ، ئىككى يىللىق خىراجىنى ئۇلاردىن كوتەردى. ھۇنەر ئەھلىلەرنى ھۇنەرگە مەشغۇل قىلىپ، يامانلارنى ھەر تەرەپكە قوغلاپ، ياخشىلارغە قۇۋۋەت بېرىپ، تەربىيەت قىلدى. يەنە نەرخ-نەۋاغە كوگۇل قويۇپ، يىنىڭ ساتغۇچىلارغە ئەدەپ بېرىپ، تارازۇنىڭ ئىككى باشىنى تۈزۈپ، تومۇردىن تاشلارنى ياساپ، موھۇر باسىپ بەردى. گەزلەرنى ھەم تومۇردىن تەخسىس تاپىپ، ئۇزۇن ۋە قىسقى-لىقىدىن ئەل قۇتۇلۇپ، گەزنى راست قىلدى. ھەرنىمەرسە ئى ئالماق ۋە ساتماقنىڭ ئەيانىنى تەئىين قىلىپ، قائىدە بىلە ئەلنىڭ نىزائىنى دەفئە قىلىپ، راستلىق بىلەن پەيمانەلەرنى تۈزدىكىم، تا كىمەرسە ئى ئەگرىلىك تەرەپكە مەيىل قىلماغاي. يەنە ھەم ئالتۇن تارتادۇرغان تارازۇلارنى ئەدل بىلە تۈزدىكىم، تا بىر-بىرىگە پەند بەرمەگەي، يەنە ھەم مۇسافرلار ۋە مۇجاۋىرلەرنى يول خەتەردىن ساقلانماقغە نىگاھبانلارنى يوللاردا قويۇپ، ئادالەت قولىنى ئانداغ بەلەند تۇتتىكىم. يولبارسلاردىن كىيىمكىلەر ئامان تاپتى. يېرىم كۈنغىچە ئادالەت بىرلە ئەلنىڭ دادىنى سوراپ، ھەر بىرىنى ئوز مۇرادىغە يەتكۈزۈپ، سوغى كۈنى ئاندىن زىيادەرەك شاد ئەيلەپ، بۇ تەرىقە بىلەن ئوز ۋەقت ئىچرە رۇم ئەھلىنىڭ ئەدلىسىدىن پات پۇرسەتدە غەنى بولدىلەر.

ساقنامە

كەتۇر ساقىيا تولدۇرۇپ جامى ئەدل،
كى كورگۈزدى ئىسكەندەر ئەيىامى ئەدل.
تا ئادىل بىلە تۇت ئانى بى ھەمال،
ئىچەرگە ماڭا گەرچە يوق ئىتىدال.
مۇغەننى ناۋايى تۈزۈپ موئىدىل،
نەۋاسازلىق قىل ماڭا مۇتەسىل.
قولاقىغە دىلىكەش سادايى بىتۇر،
مەنى بىنەۋاغە ناۋايى بىتۇر.
ناۋايى تا ئادىلدىن ئەتمە ئەدۇل،
قوبۇل ئەھلىدىن گەرتىلەرسەن قەبۇل.
چۇ ئادىل شەھ ئىلكىدىن ئىچكۇڭ ئاياق،
نەجە ئىتىدال ئاسراساڭ ياخشىراق.

ئادالەت ئەينى تەئرىفدەكم، سەلاتىنىڭ زۇلمات زۇلمى ئاراسىدىن ئەين ئابىھايات جاۋىدىنى دورۇر ۋە ئىچكەنلەرگە زۇلالى زەندەگانى يەتكۈرۈر.

ئادىل پادىشاھلارنىڭ زىننىتى ئەدىلدىن ھاسىل بولغاندەك، گادالارنىڭ زىننىتى ھەم ئول ئەدىل بىلە ھاسىل بولغۇسىدۇر. ئادالەت پىشەلىك پادىشاھىغە ئوزگە پادىشاھلاردىن ھىچ كىمەرسە تەك بولماس. ئانىڭ ئۇچۇنىكىم تەڭرى تائالانىڭ سۇپەتلەرنىڭ ئىسمىغە ئىسىم فائىل باردۇركىم، ئول ئىسىم ئەسىما ئوللاھلەردىن بولۇركىم، ئول سۇپەت ئەمرىغە ئول ئىسىمنىڭ دەخلى باردۇر. چىنانچە كەرەم قىلماقلىغ بىر سۇپەت باردۇركىم، ئول سۇپەتنىڭ فائىلى كەرىمدۇركىم ئەسىما ئوللاھلەردىن بولغاي. ئانگا ئوخشە رەھىم قىلماقلىغىدىن رەھىم بولۇپدۇر. لىكىن، تەڭرى تائالا ئەسىما سۇپەتدە ئوز ئېتىنى ئەلئەدىل دەپ ئادا قىلىپدۇر، ئادىل دىمەپدۇر بەس. مەئلۇم بولدىكىم، ھەر پادىشاھىكى ئەدىل قىلماق سۇپەتى بىلە مۇتتەسىپ بولسە، تەڭرى تائالاغە ياۋەرراق بولغۇسىدۇر. بۇ مەئنىدىن ھەر پادىشاھ ئانگا بولسە، ئانى خەلىل ئىلاھى دەرلەر. بۇ ئالەمنىڭ ئىنتىزامى ھەم ئوشبۇ ئىسىمنىڭ ئەسىرنىڭ بەرەكاتىدۇر بەس. ئادىل پادىشاھلارنىڭ ئەفتالى مەقبۇل ئىلاھىدۇر. كىم، قىيامەت كۈنى ئەدىل قىلماقلىغىدىن ئوزگە ئىشلاردىن سوۋال قىلماسلار. ئانىڭ ئۇچۇنىكىم، تەڭرى تائالا ئوزى ئەدىل بولسە، ئەدىل قىلغۇچىلارغە مەغپىرەت قىلغاي. ھەر پادىشاھىكى ئادىل بولماسا، يىقىن بىلگىلىكىم، ئىككى ئالەم ئانگا زىرۇ-زەبەر بولغاي. نۇشرۇان ئەگەرچە كۇفسىر بىلەن بولسامۇ، ئانىڭدىن ئەدىل قىلماق زوھۇر تاپىپدۇركىم، ئول سەبەبىدىن ئورنى بەرزەخ بولۇپدۇر. ئەگەرچە كافىرلىقىدىن بەھىشتىغە سەزاۋەر بولماپدۇر. ۋە لىكىن ئەدىل قىلماقلىغى سەبەبىدىن ھەم دوزەخىغە سەزاۋەر بولماپدۇر. ئولگەلى مىڭ يىل بولۇپدۇر، ئادالەت قىلماقلىغىدىن ئاۋازەسى تەخى تازەدۇر. پادىشاھلەر ئىچرە ھەركىم ئوز كىشۋەرىغە ئەدىل قىلماق سۇپەتنى پىشە قىلسە، ئانى پادىشاھ دىمەكلىك مۇناسىپ كورمەي، نۇشرۇان زامان دىدىلەر. چىنانچە ئەنپىيالار خەيلىنىڭ شاھى، رىسالەت ئەفلاكىنىڭ ماھى، ئول رەسۇل ئەرەب ۋە ئەجەم سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەسەللەم تەڭرى تائالانىڭ شۇكىرى سانا. سىنى ئانداغ ئىزار قىلۇر ئېردىكىم، سۇلتانى ئادىلنىڭ زامانىدا ۋەلادەت تاپىپ، مەۋجۇد بولۇپ-دۇرمەن دەپ، بايان قىلۇر ئېردىلەر. يەنە ھەدىدە ئەھلى ئادالەتلەرغە ئانداغ بىشارەت بولۇپدۇركىم، ئادالەت ئىچرە ئوتكەن بىر سائەت، بىر يىللىق تائەتسىدىن ياخشىراقدۇر. يەنە ھەم ھەدىس سەھم ۋارىد بولۇپدۇركىم، ئەگەر كۇفار ئىچرە پادىشاھ ئەدىلنى جارى قىلسە، مەملىكى ئابادىغە يىتەركىم ئانى نۇشرۇان دىسە بولۇر. ۋەگەر دىن ئىچرە زۇلۇمنى ئىختىيار قىلسە، ئاز پۇرسەتدە مەملىكى ۋەيران بولۇر. ھەر پادىشاھىكىم خۇدايى تائالانىڭ بەندە-لەرىغە ھوكىمنى جارى قىلسە ئەدىل-ئەھسان قىلماقلىغە ئانگا پەرمان ئىلاھى بولۇپدۇر. ئەگەر زۇلۇم قىلماقلىغى ئىختىيار قىلسە، نەچە ئەھۋال ئانىڭ جانىغە ۋەبال بولغۇسىدۇر. بىرى ئولكىم، ھەق ئەمرىغە ئاسى بولۇپ، ھەر ئىشى ئانگا جەرم گۇناھىدىن ئوزگە بولماس. يەنە بىرى ئولكىم، تۇخەللىقۇبى ئەخلاقلىلاھى^① پەرمانىغە سەركەشلىك قىلغان بولۇر. يەنە بىرى، زۇلۇم بىلەن ئەلگە ئىزتىراپ سالىپ ئاباد يەرلەرنى خاراپ قىلغۇسىدۇر. يەنە بىرى ئولكى، بارچە خالايقىنىڭ كوڭلىگە ئانداغ مەردۇد بولۇركىم، كېچە ۋە كۈندۈز ئانىڭ جانىغە

① تۇخەللىقۇبى ئەخلاقلىلامى - "خۇدانىڭ ئەخلاق خۇلقى بىلەن خۇلقلىنىڭلار" دىگەن مەنىدە.

قارغىشى بولۇر. قانچە زۇلۇم ئەلگە قىلسە، شەك ئىمەسكىم، ئۆزىگە ئاندىن زىيادە قىلىنۇ-
 سدۇركىم دوزەخ ئوتىغە سەزاۋەر بولغۇسىدۇر. ئانداغ شاھ خالايتىق دۇشمەن ئىمەسكىم،
 ھەقىقەتتە ئۆز دۇشمىنىدۇر. ۋەگەر زالىم كىمەرسەغە زۇلۇم قىلسە، ئول كىمەرسەگە ئىككى
 پايدە ھاسىل بولۇر. بىرى قىيامەت كۈنى ئانىڭ ئەجرى باردۇركىم، زۇلۇم قىلغان كىشىگە
 ئانىڭ ۋابالى بولۇر. يەنە بىرى زۇلۇمكەشلىقىدىن مەزلۇم ئات قويۇپ، ھىچكىم ئاڭا
 زۇلۇم قىلماقنى مۇراد بولسە، بۇ ئالەمدە مەردۇد ۋە بەدىنامدۇركىم، سە-
 پەرى ئاخىرەت قىلىنغاندا، بالا تۇتۇپ، جەھەننەم تەرەپىغە راۋان
 بولۇپ، ئۆز جانىغە دەرد-ئەلەملەر تاپغۇسىدۇر. كىمەرسە ئۆزىنى ئادىللەرنىڭ سانىغە كەلتۇر-
 سە، كىشىگە ھەم ئۆزىگە ھەم زۇلۇم قىلماقنى راۋا كۆرمەس. ئەدل-ئىھسان قىلماقنىڭ ھۇ-
 نىرىنى بىلسە، ئۆز ئىلكىدىن ئول ھۇنەرنى بەرمەس. پادىشاھلارغە لازىمدۇركىم، ھەر ھۇنەر-
 دىن ئۆزىنى يىراق تۇتۇپ، ئەدل-ئىھسان قىلماقنىڭ ھۇنرىنى خوپىراق كۆرگەي. ھەر
 پادىشاھنىڭ قىلغىنى ئەدل قىلماق بولسە، ئۆزگە ھۇنەرلەر ئەيىپدۇر.

مەھمۇدنىڭ ھىكايىتىكىم ئەجەل ئاغىر ئۇيقۇسىغە بارغاندىن سوڭرە، مەسئۇدنىڭ تۇشىگە
 كىردى ۋە ئادالەت ئەينىن پەيدا قىلۇر ئۇچۇن ئاڭا پەندلەر بەردى ۋە نەسەت زۇلالدىن
 ئانىڭ يۈزىگە بىر سۇ ئۇردىكىم، ئانى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئېسكەندۇردى.
 ئاڭلاندىكىم سۇلتان مەھمۇد غازىنىڭ ھايات جامىغە ئەجەل شەرىپىنى قۇيۇپ ئىرجە-
 ئى نەغمەسىنى ئىستىمائ ئەيىلەپ، ئالەمغە ۋەدائ قىلىپ، ھەق تەرىپىغە رۇجۇد قىلدى. جاھان-
 دىن كەتكەن چاغدا، مەسئۇد ئاتلىغ ئۆز پەرزەندىنى ئۆز سەلتەنەتتە قايمىم مەقام قىلىپ،
 دارۇلبەقا تەرىپىغە رەھلەت قىلدى. بىر كېچە مەسئۇدنىڭ تۇشىگە كىرىپ كوردىكىم، ئاتاسى تۇ-
 شىدە باشىدىن-ئاياغىچە نۇرانى بولۇپ، بەھىشت ئەنەبەر سىرىشتىڭ گۈلشەندە ماكان
 تۇتۇپ، ھەر نەپەس ۋە ھەر سائەت راھىتى زىيادە بولۇپ تۇرادۇر. ئالسىدا بىر ھەۋزى
 زۇمرەددىن باردۇركىم، ئانىڭ ئەۋسافىنى نەقىل قىلۇردا، ئاقىللار ئاجىز كېلىپ، چەرخ ئەخ-
 زەردەك مۇدەۋۋەر كېلىپ، بۇيى، رەنگى، تەمى كەۋسەر سۇيىدەك تۇرادۇر. ئول ھەۋزىنىڭ
 قىراغدا بىر دەرەخت مەھمۇدنىڭ باشىغە چەتىر يەڭلىغ سايە سالپ، ئول گۈلشەننىڭ سەھ-
 نىغە ھەم سايە بولۇپدۇر. يەنە ئول گۈلشەننىڭ سەبىزەسى زەئىپىراندىن بولۇپ، بۇيىدىن
 خەستەلەر ھەسسىمى زەئىپلىقى زايىل بولۇپدۇر. بۇ تاماشادىن مەسئۇدنىڭ كوزى رۇشەن بولۇپ،
 ئول بۇيىدىن دىماغىنى مۇئەتتەر قىلدى. ئول شاھ مەسئۇد بۇ تۇرفە ئەھۋالنى كورۇپ،
 يەر ئۇچۇپ ئاتاسىدىن سوئال ئەيىتتىكىم، ئەي ئاتا سۇلتانلىغىڭدا قايسى ئەمەل قىلىپ مۇنداغ
 مەنزىلغە سەزاۋەر بولۇپدۇرسەن؟ جوۋاب بەردىكىم، جاھاندارلىق قىلغان چاغدا، ئادالەت
 قىلماقنى ھەم شە ئىختىيار قىلۇر ئېردىم. چنانچە ھىندۇستان تەرەپىغە لەشكەر چەككەندە دىدىم-
 كىم، بۇ يۇرت چىرىكىدىن ئىمىن بولسۇن دەپ مۇنادىي قىلدۇردۇم. بۇ ھوكۇمنى لەشكەرىم
 ئاڭلاپ، سەيىر تاماشاھ قىلغاندە، ماڭا مەيىل پەيدا بولۇپ، ھەر تەرەپ نەزەر سالپ، بىر
 جەزىرە ئىچرە كوردۇمكىم، نەچە ئويلۇك كىشىلەر باردۇركىم، ئۇلارنىڭ ئىشى زەئىپلىق
 ۋە ئاجىزلىقىدىن ئۆزىگە ئۇلاردىن مەئلۇم بولماي، ئوي-بارقلارنى ① ياغاچدىن، قومۇشدىن

① ئوي-بارق - ئوي-ئىبارەت، قەدىمقى تۇرك تىلىدا "ئەۋ-بارق" دىيىلىدۇ.

ياساپ، گىلەم ئورنىدا بوريا سالپ، بۇزۇق قورشامنى باغۇ-بوستان بىلەر ئېرىدىلەر. ئوشۇ-لارغە نەزارە قىلغان چاغىدا، بىر مەزلۇمنىڭ ئۇنى قولاقىغە يىتىپ، شول تەرەپكە ئاتى-نى سورۇپ، يىتىپ كوردۇمكىم، بىر ناتىۋان ئاجىز مەزلۇمە نالە قىلىپ تۇرادۇر. ئانىڭ ئۇ-چۇنىكىم چەرىكىچى ئانىڭ قورشامىغە كىرىپ، بۇزۇپ نەچە شاخ ئوتۇنىنى ئالىپ، توپراسىغە سامانىنى ئالىپ سالىدۇر. يەنە ھەم ياشل بىر ھىجر ئاياق ئالىپ، زۇلۇم بىرلە تەئدى قە-لىمپ ئالغاندىن كىيىن چىقار ھالدا ماڭا روبرو يولۇقتىكىم، دادخۇاھى بىلە جىمدەل قىلىپ، ئىككى گۇۋاھلەر بىلەن چىقىپ كىلەدۇر. ئانىڭ زۇلۇم تەئدىسىنى بىلىپ، ئەشيارىنى ئىگى-گە ياندۇردۇم. يەنە قورشامنى ياساپ، ئايرىلغانلارنى مەھكەم ئىتىپ، ئول زالىمنىڭ قوللارد-نى باغلاپ، بوغزىدىن ئول ئوينىڭ ئالدىدا ئاستۇردۇم. ئول پىرزال مەزلۇمە ئەشيارىنى ئالغاندىن كىيىن، شول سائەت لەشكەر تەرەپىغە ياندىم. جاھان ناپايداردىن يۇز ئورۇپ، دا-رۇلبەقا تەرەپىغە رەھلەت قىلدىنىكىم، بۇ باغ رىزۋان مەقايىم بولدى. بىلىگىلىكىم نەھايەتسىز گۇناھلار بىلەن بۇ ئىشىم تەڭرى تائالاغە مۇقۇل ئاخىر ھالدا مەغپىرەت قىلىپ، خىتاپ كەلدىكىم، ئەي ئاسى بارگاھ گۇناھلاردىن ئۆزىگە ئەمەل قىلمايدۇرسەن. ھەددىن ئارتۇق گۇناھلارنىڭ تاشقان جەھەتتىن تامۇغ ئوتىغە سازاۋەر بولۇپ ئېرىدىڭ، ئوشۇ ئەدل كىم سەندىن ۋۇجۇد تاپىپ ئېردى. ئانىڭ بائىسىدىن ھەمە گۇناھلارنىڭ باغشىلاندى. بى غەرەز قىلغان ئىشكىدىن بۇ ئالەمدە ئانىڭ ئۆزىنى تاپىدۇرسەن. ئانداغىم ئول پىرزالنىڭ قورشام-نى بىرىپا تۇزىتىپ ئېرىدىڭ، ئانىڭ مۇزدىغە بۇ بەھىشت ئەنەرسەرىشت ئىككى شاھ ئوتۇن-نىڭ مۇزدىغە بۇ دەرەخت تۇبى، ياشل ھىجر ئاياقنىڭ ئۆزىغە بۇ زۇمرەد ھەۋزى بىر ئىتەك سامانىنىڭ ئۆزىغە بۇ زەئىمران زار ئول زالىمنى قەتل قىلغاننىڭ ئۆزىغە ھايات ئاباد تاپىدۇرسەنىكىم، مۇنداغ مەقسەدلەرنىڭ خوبلۇقىغە ھەد يوقتۇر دەپ، ئوغلىغە بىشا-رەت بەردىكىم، بۇ سەۋدادىن ۋاقىپ بولغان كىشىنىڭ ئەدل-ئەھساندىن ئۆزىگە ئىشى بولماس. ئەگەر ئالەمى فانددا ئەدل قىلماغىلىق ۋۇجۇد تاپماسە، بۇ ئالىمى باقىدا پۇشايماغىلىق سۇد بەرمەس. ساڭا ئىشارەت بۇكىم تامەقدۇر ئەدل-ئەھسان كەسپىدىن غاپىل بولماغىسەن. ئە-گەر پادىشاھ ئوز ئەدلىدىن غاپىل بولسە، داۋاسىز رەنجىغە مۇپتىلا بولغۇسىدۇر. ۋەقتىكى، شاھ مەسئۇد ئۇيقۇدىن ئويغانىپ، قايغۇدىن خاتىرى پاراغەت تاپىپ، ئادالەت تەرىقىنى پە-سەند قىلىپ، ئاتا بۇيرۇغىنى ئىختىيار ئەيلىدى. ھەر شاھىكىم، شاھ مەسئۇدكە ئەدل-ئە-سان قىلماقنى كەسپ قىلسە، ئومىددۇركىم تەڭرى تائالا سۇلتان مەھمۇددەك ئاڭا بەھىشت ئەنەرسەرىشت ئاتا قىلدى.

ھىكەمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارستۇدىن سوئالى ئول بابداكىم، ئول نەتىجەنى ئادالەت نەتىجەسىنى نى نەۋۇ ئىشلار بولا ئالغاي. ئول نەتىجە ئۆمىدىگە كىشى ئول يولغە قەدەم سالغاي ۋە ئارستۇغە جاھان كىشايلىق تىلى ئاچىلماق ۋە ئەدل نەتىجەسى جاھانگىرلىك ئەركەننىن سابت قىلماق ۋە ئادىلغە ئول جاھان سائادەتى ھەم تاپىلغاي.

ئىسكەندەر ئارستۇغە خىتاپ قىلىپ، ئەي ھەكىم دانىش ۋە ئەدل ئىختىيار قىلدۇرغان پادىشاھنىڭ ئەدل قىلماقلىرى نىدۇر؟ جوۋاب بەردىكىم، ھەر پادىشاھ ئەدل قىلماقنى پىشە تۇتسە، دۇنيا ئاڭا مۇسەخخەر بولۇپ، بۇ ئالەمدە ئافاڭىرلىق قىلىپ، تەختى نىشىن بولغۇسە-دۇر. ئانىڭ نەتىجەسى بۇدۇركىم، يۇرتى ئاباد ۋە غەنى بولغاي. يىقىندۇركىم، خەزىنەلەرى

تولۇپ، بىشىك بىگۇمان لەشكەرىغە سەرەنجام پەيدا بولۇپ، پادىشاھخە كوگۇللۇك بولغاندىن كىيىن، شەك يوقىكىم، دۇشمىنغە غالىپ كىلۇر. قاچانكىم، بىر دۇشمەننى زىردەست قىلىپ، يۇرتنى ئالسا، قۇۋۋەت زىيادە پەيدا بولۇپ، يەنە بىر دۇشمەننىڭ شەۋكىتىغە شەكەست بەرگەي. لەشكەرى بۇ تەرىقەلىق قىلىچى چاپسا، دۇئا بىرلە مەدەت بەرگەي، ئەگەر بۇ تەرتىپ بىرلە تەرەمنى سالسا، ئەجەپ ئەمەسكىم دەھىر مۇلكىنى ئالغاي. رەئىيەتلەرى تۇنلەردە دۇئا قىلىپ، ئوزگە لەشكەرلەر ھەم ئانىڭ قاشىغە كەلگۇسىدۇر. ھەركىم بۇ ئىشقا مۇنچە تەۋپىق تاپسا، ئانىڭ جاھانگىر بولماقنى ئاساندۇر. يەنە بىر مۇددەتتا بۇدۇركىم، كىمەرسە تەگىرى تائالاغە ئىلتىجا كەلتۇرۇپ، ئەدل ۋە ئەھسان قىلماقنى ئىختىيار قىلىپ، يۇرتدىن مۇشەققەت ئىشلارنى دەفئە ئەيىلەپ، خالاپىغە راھەت يەتكۇرۇپ، ئەدل قىلماقنى لازىم تۇتسە، ئالەم خەلقى ئانىڭ جانىغە دۇئايى خەير قىلغاندا، مەغپىرەتدىن ئوزگە جازايى ئەمەل بولماس، بەس. ئىككى ئالەم ئاڭا مۇسەللىم بولغۇسىدۇر دەپ، ئول ھىكىم دانا ئىسكەندەرغە جوۋابىنى بېرىپ، كالامنى تۇگەتتى. ئىسكەندەر ئول كالاھدىن مەنپەئەت تاپىپ، كوڭلىدىن بارچە شۇبھەلەر كوتەرىلدى.

ئىسكەندەر ئىشلارنىڭ تەپسىلىنى ئەجمال بىلە دىمەك ۋە ئول ئەجمالنىڭ مۇجەلاتىن تەپسىل قىلماق ۋە دارانىڭ رەسۇلى ئاڭا ئالتۇن بەيزە تالەي كېلىپ، پولاد نەيزە دەك ئانىڭ جاۋاپ تاپىپ بارماقنى ۋە ئول سەنان لەمئەنىڭ بەرقى ئانىڭ خەرمەن سەبىغە ئوت سالماقنى ۋە كۇنجۇد بىلە كوي ۋە چەۋگان يىبەرەككى ۋە ئىسكەندەر ئول چەۋگان بىلە كويىنى ئۇرۇپ كۇنجۇدنى قۇشلار تەرمەككى

ئول نۇكتە سەنج تارىخ قەلەمىغە بىسىيار رەنجلەرنى چېكىپ دىدىكىم، ۋەقتىكى ئىسكەندەر ئادالەت بىرلە يۇرتنى ئاباد قىلىپ، ئارىستۇنىڭ تەئلىمى بىلەن ئادالەت قىلماقنىڭ خاسىيەتلەرنى بىلىپ، ئالەم مۇسەخخەر قىلۇرغە ئىشتىھا پەيدا بولۇپ كوڭلىنى ئاڭا تۇتۇپ، ئوزىنىڭ خىيالدا ھەددىن فۇزۇن تەئەممۇل قىلىپ، ئەندىشە تارىنى ئۇزۇن چېكىپ ئېردى. ئانىڭ ئۇچۇنكىم ئەدل بىلە شىجائەت ئەقىل بەركامال ئەھلى ھىكىمەت ئېردى. قۇياش يەڭ لىمغ سىمپەھەر ئوزرە ئىلىمىنى تارتىپ، ئانداغ يۇرۇش قىلدىكىم، ئالەم يۇزىنى يەك قەدەم ئالدى ئافاق ئىچرە ئىشلارنى قىلدىكىم، كىشى قىلماغان بولغاي، ئاجايىپ ئىشلار ئاڭا مۇسەسەر بولدىكىم، تامام جاھاندارلارنىڭ قەدرى شەكەست تاپتى. قىلغان ئىشلارنى ھىچ كىمەرسە قىلالماس. ئەگەر قەرىنلەردە تەقىرىر قىلسە تۇگۇمەس. بارچەسىنى دىمەك ئاسان ئېمەس، بايان قىلغانلارنىڭ تۇگەتمەكلىكى ئىمكان ئېمەسدۇر. ئەمدى مۇناسىپ بۇدۇركىم، ئول ئەھ-ۋالنى مۇختەسەر بايان قىلغايىمەن. ئانىڭ قىلغان ئىشلارنىڭ ۋاقىئەسىنى ئادا ئەيىلەپ، مەقسەدىمىنى بايان قىلغايىمەن. ئانىڭ تارىخىغە بىسىيار تەئەممۇل قىلىپ، قىسسەسىغە تەپەككۇر بىلەن نەچە غارايىپ ئىشلارنى تاپتىمكىم، ئول ئىشلاردا ئاجايىپ بىسىيار باردۇر. ئاندىن يالغان ۋاقىئەلەرنى تاشلاپ، راستلىق بىرلەن تەقىرىرغە كەلتۇرگەيمەن. ئەلقىسسە، ئول شاھ دەۋلەت پاناھ يەئنى ئول ئىسكەندەر ئول ھالدا، رۇم شەھرىغە پادىشاھ بولۇپ، مۇخالپەت قىلغانلارنى ھالاك ئەيىلەپ، ئول شەھەرنى دۇشمەنلەردىن ئىمىن قىلدى. ئاڭا ئاندىن كىمىن چەرىك تارتىپ، جاھان ئىچرە يۇرتلارنى ئالماقغە ئىختىيار ئەيىلەپ، ئەۋۋەل جەڭ قىلىپ چىنى تارتىپ، مەغرىپ زىمىنىغە ئەزم ئەيىلەپ يۇردىكىم، زەنگىبار ئەھلىغە خەيرەلىك قىلىپ،

قىلىچ سۇيىدىن ئۇلارنىڭ تىرەلنىنى يۇدى. يەنە دارا بىلەن سوقۇشۇپ، ئۇلارنىڭ گەردىنى كۆككە يەتكۈزدى. يەنە يۇرت ئاچماقغە توختاماي يۇرۇپ، فەرەڭ مەملىكىتىنى ئالدى. ئۇلارنى ئىتائەت قىلدۇرۇپ، قىرىم شەھرى بىلەن ئورۇس شەھرىنى ئالدى. ئاندىن كىيىن مىسىر شەھرىغە بارىپ، ئاندا ھەم ئەزىز بولۇپ، ئۇلارنى ئوزىغە ئاشنا بىلىپ، ئىسكەندەردە-يەنى ئاندا بىنا قىلدى. زەردەشتىنىڭ دىنىغە كىرگەنلەرنى يوق ئېتىپ، ئۇلارنىڭ ئاتەشپەرەستلىك ئوتىنى تىغ سۇيى بىلەن ئوچۇردى. ئىراق-ئەجەم تەرەپىگە ئاتنى سۇرۇپ، خەرام قىلغۇچ قەدۇمنىڭ بەرەكاتىدىن ئول شەھەرلەر ئاباد بولۇپ، خالايتىق بەھەرە تاپتىلەر. يەنە شام بىلە ھەلەب تەرەپىگە ئەزم ئەيلەپ، ئۇلارنى ھەم ئابادلىققە يەتكۈزدى. ئاندىن يەمەن تەرەپىگە بارىپ، ئۇلارنى سەرەراز قىلىپ، ئانىڭ بەرەكاتىدىن تاشلارنى ھەقق بولدى. ئاندىن كىيىن مەككە مۇئەززەمگە يەر ئۇيۇپ، زىيارەت قىلماقچە بارىپ، قەبۇل بولغۇچ ئول ئىشىك ئاچىلدى. ئاندىن رۇخسەت ئالىپ، سەۋاھىل تەرەپىگە ئەزم ئەيلەپ، يۇزىنىڭ ئاچىيىپ-لارغە يۇز قويدى. يانپ فارس شەھەرلەرنى مۇسەخخەر قىلىپ، سا ئادەت بىلەن شىمال تەرەپىگە بارىپ، نۇسرەت تاپىپ، يانغاچ خۇارەزىمى شەھرىنى مۇتئە ئەيلەپ، ئاقتاپدەك ئالىمىنى چىكىپ، قىپچاق دەشتىنى يارۇتتى. ئاس شەھرى بىلەن رۇس شەھرىغە ئاتلانغاچ ئول خالايتىقنىڭ يۇزى قورقۇپ، كەھرىبادەك سارغاردى. ئاندىن كىيىن فەرخار شەھرىدە مەنزىل تۇتغاچ ئول شەھرىنى باغ ئەرمەدەك قىلدى. يەنە ماۋەرە ئۇننەھىر شەھەرلىرىنى ئالىپ، سەمەرقەند شەھرىنى بىنا قىلدى. ئاندىن بادىسابادەك ئوتۇپ، چىن شەھرىدە مەسئەد نىشىن بولۇپ، خاقانى چىن بېلىنى باغلاپ، ئالدىدا تۇردى. ئاندىن ھىندۇستان تەرەپىگە ئاتنى سۇرۇپ، ئانىڭ پادىشاھى كەيدىۋۇر دىگەننى قۇل قىلىپ، ھىندۇ بىلەن خىتاينىڭ بۇتخانىلەرنى سىندۇرۇپ، تا ئتە ئەھلىغە تا ئتە تەخانىلەرنى ياسادى. ئاندىن جەنۇب تەرەپىگە مايىل بولۇپ، سىند شەھەرلەرگە ئوتۇپ، كەچ ۋە مەگراىنى تاپىپ قىلىپ، گىرمان شەھرى تەرەپىگە بارىپ، خۇراسان شەھەرلىرىنى ئالىپ، ئاندا ئارام ئالغاچ، ھىرات شەھرىنى بۇنىياد ئەيلەدى. ئاندىن ئوتۇپ سىفھان شەھەرلىرىنى ئالغاچ ئاندا رەي شەھرىنى بىنا قىلدى.

ئەلقىسسە، تامام ئالەمنى مۇسەخخەر قىلىپ، كۆڭلىنى تىنچ قىلىپ رۇمغە بارىپ، نەچچە ۋەقت ئەيشى قىلماقچە مايىل بولۇپ، جامى مەيىنى نۇش ئەيلەپ تۇرغاندا، كۆڭلى ئارام ئالمايدىكىم، يەنە بىر قاتلا ئالەمدە سەيىر ۋە ساياھەت قىلىپ، يۇرتلاردا ياخشى ئىشلارنى بۇنىياد قىلىپ، ھەددىسىز ئىشلارنى غەرايىپ ئىشلارنى ۋۇقۇنىغە كەلتۈرۈپ، زاھىر قىلدى. ئانىڭ بىرى، يەنجۇنىنىڭ ئالدىدا سەد باغلادى، يەنە بىرى، بارچە ئالەمنى ساياھەت قىلغاندا، يوللاردا ياغاچلارنى قويۇپ، يولنى تەئىين قىلدى. چىنانچە ئون ئىككى مىڭ گەز يولدا بىر ياغاچ قويۇپ، ئانداغىكىم ئاغرامچىلارنى غۇلاچىلاپ، ئون ئىككى مىڭ گەز يولنى بىر مىل دىدىلەر. بۇ تەرىقتە تەئىين تاپىپ، يول يۇرگۇچىلەرگە ئاسان بولدى. يەنە بىرى، ھەر مەنزىلەردە راباتلارنى بۇنىياد قىلدىكىم، مۇساپىرلار ئاندا ئارام ئالدىلار. ۋەقتكى بۇ تەرىقتە بىرلەن ئالەمنى تۈزگەندىن كىيىن نەھەڭدەك دەريا تەرەپىگە مەيىل قىلىپ، يۈزلەندى. سۇ يۈزىدە ھەددىسىز كېسەلەرنى سۇرۇپ، بارچە كېرەكلىك نەرسەنى ئالىپ، نەچچە يىل موھىتدا يۈرۈپ، گاھى جەزىرەلەردە مەقام تۇتۇپ ھەق سۇبھانە تا ئالانىڭ فەزىلى بىلەن بارچە جەزىرەلەرنىڭ ئىچىدەكى شەھەرلەرنى ئالىپ، فەتىھ نۇسرەت تاپتى. دەريانىڭ ئىچىدەكى

يۇرتلەرنى ئالماي قالدى. مۇنچە ئىشلار بىلەن ھەم ئارام ئالماي، مەۋج دەريادەك ئىزنى-راپ بىلەن دەريانىڭ ئوتراسىدا كىرىپ، يۇقارى ئاسمان، تۈبەن سۇدىن ئۈزگە ھىچ نىبەر-سەنى كۆرمەي، دەريانىڭ تۈبىنى كۆرمەككە خىيال قىلىپ، ئەھلى ھىكمەتنىڭ مەسلىھەتى بىلەن بۇ شىشەنى ياساپ، تەۋەككۈل قىلىپ ئۇل شىشەنىڭ ئىچىگە، نەچچە ئەھلى ھىكمەت بىلەن كىرىپ، ئانىڭ ئاغزىنى گىلى ھىكمەت بىلەن بەركىتىلەر. نەچچە مىڭ قەرى تاناپنى شىشەنىڭ بىر باشىغا باغلاپ، ئۇل تاناپنىڭ يەنە بىر ئۇچىنى ئەلگە تۇتتۇرۇپ، يانار چاغدا ئۇل تاناپنى ئېشىپ تارتىپ ئالغاي، بۇ يەڭلىغ دەريانىڭ تۈبىگە كەتتى. دەريانىڭ ئىچىدەكى غارايىپلار ئاڭا جاھان دەر جاھان بىشۇمار زاھىر بولدى. دەريانىڭ ئىچىدەكى مەخلۇقاتىنى كۆرۈپ، ئۇلاردىن ھەم ئوز مۇرادىنى ھاسىل قىلدى. قۇرۇقلۇقتا ئاڭا ھەزرەتى خىزىر رەھبەر بولۇپ، دەريادا ھەم ھەزرىتى ئىلىياس ياۋەر بولدى. بۇ قىلغان ئىشلارنى ھىچكىم قىلماس. ھىچكىمىدىن مۇنداق ئىشلارنى بايەس. قۇربى ئىلاھى ھاسىل بولۇپ، پەيغەمبەرلىقتە ھەم لايىق بولۇپ دەر جە تاپتى. مۇنچە دولەتخە سازاۋەر بولۇپ، يەنە قانچە كىشىۋەرلەرنى ھەم مۇسەخخەر قىلدى. ئەگەر كىسەرسە ئانىڭ ۋاقتىلەرنى كىتابەت قىلماقچە قەلەمنى يۈنۈپ، رەقەم چەكسە كېرەككۈرىم، بىر شەھنامە مەكتۇب بولغاي. ۋە لېكىن بۇ دەپتەردە گۈنجايمىش تاپمادىكىم ئانى سىغدۇرغايىمەن. زەررەتدىن ئەجمال بىلەن ئانىڭ قىسسەسىگە رەقەم سۇردۇم. بۇ تەرىقە بىلەن بىر دەفتەرنى بىر بىيىت ئىچىرە ئادا قىلدىم. گويا بىر شەھەرى بىر ئوي ئىچىرە نەھان ئەيلىدىم. ئەمدى تەڭرى تائالا تەۋفىق بەرسە، ئانىڭ كۈلىمى ئىشلارغىچە قولۇمنى سۇنۇپ، راستلىق بىرلەن ۋاقتىلەرنى رەقەم قىلۇرمەن. ئەلقسە، دارا بىلەن بولغان ئىشلارنى بايان قىلۇرمەنكىم، ئۇل نەۋۋە ئىشى ھىچكىم ياد بەرمەس. فىلىقۇس رۇم شەھىرىنىڭ پادىشاھى ئېردى. شول زاماندا شاھ دارانىڭ پادىشاھلىقى جاھان ئىچىرە ئاشكارە ئېردىكىم. گىيانى پادىشاھلارنىڭ ئورنىدا پۇشىتى بەرپۇشىت ساھىپ تەخت كېلىپ، ئافاقىر ئېردى. لېكىن، ئانىڭ سوراغى لەھراسىپىنىڭ رەسىمى ۋە تەسپالارنىڭ قاتۇنى كۇشتاسىمىڭ قانۇندەك ئېردى. تەمام ئەمەللەرى گىيانىلەرنىڭ ئەمەللەردەك ئىزھار بولۇر ئېردى. جاھانبايلىق ياراتتى، بەھىمەن پادىشاھدىن تېگىپ ئېردى. جاھان مۈلكىدە ئانىڭدىن ئۈزگە ئوڭچە پادىشاھ يوق ئېردىكىم، ئۈزگە پادىشاھلار ئوزىنىڭ تەخت تاجىنى ئاڭا تاپشۇرۇپ، ئىتائەت قىلىپ، پىشىكەشلەر بىلەن باجۇ-خىراجىنى بېرۇر ئېردى. ئۇلارنىڭ بىرى فىلىقۇس ئېردىكىم، بى ماجىرا باج-خىراجىنى بېرۇر ئېردى. چىنانچە ھەرىيىلدا تۇخۇم ئالتۇندىن بىرۇر ئېردى. ۋەقتىكى بۇ فەنا دەيرىدىن فىلىقۇس كەتكەندىن كىيىن، ئىسكەندەر ئانىڭ جايىدا قايم مەقام بولۇپ، يۇرت ئاڭا تەئىيىن تاپىپ، ئەۋۋەلقى يىلىدا خۇرۇج قىلىپ، زەنگى پادىشاھىغە تىخ تارتىپ مەشغۇل بولغاندا، تىغىنىڭ شۇئەسىدىن زەنگىلار كويۇپ كومۇردەك بولدى. ئۇلاردىن ئانداق قان توكتىكىم، قاراباغلاردەك ئاشكارا بولدىلەر. ئىككى-ئۈچ يىلنىڭ ئىچىدە ئىسكەندەر ئانداق جەڭ قىلدىكىم، بارچە دۇشمەنلەرنى سەرنىگۈن قىلىپ ئىلگىگە ئالىپ، نۇسرەت تاپىپ، ئىككى-ئۈچ يىلنىڭ ئىچىدە رۇمنى ئاباد قىلىپ، لەشكەرنى دۇشمەنلەرگە ئانداق دەلەر قىلدىكىم، گويادى نەرەشەرلار قۇلانلارنىڭ قەسىدىغە دەلەر بولغاندەك بولدىلەر. ئانىڭ شەۋكىتى دەريايى مۇھىتىدىن ئالەمى فەلەكدىن ئېشىپ، قىلچىنىڭ شۇئەسى جاھان سوز بولۇپ ھەم ئالەمى ئەفرۇز بولدى. جاھانگىرلىق فىكىردىن

ئۈزگە ھېچ خىيال خاتىرىغە كەلمەس ئېردى. بۇ ئافاقنىڭ سەھنىسىنى ئۈزىگە تار كورۇپ، جاھان شەھلەرنى ئۈزىگە تەڭ كورمەس ئېردى. ئاتاسى فىلىقۇسنىڭ ۋاپاتىدىن ئۈچ يىل ئوتۇپ، ئۈزىنىڭ ئىشىنى ئون دەرەجە زىيادە بەلەند تۇتۇپ، كوڭلىگە ھەرگىز خۇتۇر يەتمەيدىكىم، داراغە خراجىنى بەرگەي، ئانىڭ ئۇچۇنىكىم ئەزەلدە ئانى بەلەند مەرتەبەلىك ئافرىدە قىلىپ، ھەممەت بابىدا ئانىڭ بىلە كىشى تەڭ بولماس ئېردى. لىكىن ئانىڭ تاقابلىدا شاھ دارا بار ئېردىكىم، ئاڭا مادارا قىلماقدىن ئۈزىگە ئىزھار قىلماس ئېردى. ئانىڭ سەلتەنەتغە نەزەر سالماي، كوڭلىگە ھەرگىز كەلتۈرمەس ئېردى. مۇبادا ئىككى يولبارس دەرەفتار بول-سەلەر يىقىندۇركىم، ياشراقى غالىپ بولغۇسىدۇر.

ئەللىقسە، بىر كۈنى ئىسكەندەر تەرەپ بىساتىدا فەلەك ياۋەر بولغان ھالدا دارا قاش-دىن بىر ئەلچى كېلىپ، ئىسكەندەرنىڭ ئاستانىغە تۇشۇپ، ئانىڭ قۇللارىدىن كىرمەككە رۇخسەت ئالىپ تۇرغاندا، ئىسكەندەر ئاڭلاپ تەلەپ قىلدى. ئىچكىرى كىرگەچ شاھ ئىسكەندەر-نى كورۇپ، يۈزى بىرلەن دەرگاھىنى سۇپۇردى. قۇللار رەسىمىنى بەجا كەلتۈرۈپ، سوزنىڭ ئەۋۋەلدە دۇئا قىلىپ، ئانىڭ لايىقىدا ئادا قىلغاندىن كېيىن، ئولتۇرماقغە ئورۇن بېرىپ، سەرەراز قىلىدىلەر. ئول ئەلچى يەرگە كوز تىكىپ ئولتۇرۇپ، سور بايان قىلغالى ئۈزىگە مەجال تاپمادىكىم، ئىسكەندەرنىڭ شەۋكىتى ئانى لال ئېتىپ بى ھال قىلدى. ئىسكەندەر بۇ مەئەنى فەھم قىلدىكىم، شەۋكەتىدىن ئاڭا ۋەھم پەيدا بولۇپدۇر. لېكىن ئاڭا كوز سال-ماي سوزلەرنى سورار ئېردى. تاكى ئول ئەلچى ئۈزىنى تاپىپ ھالغا كەلدى. ئىسكەندەر ئانى بىلىپ، شاھانە قارالاپ سوئال ئېيتتىكىم، شاھى كامىران دارا شاھ خۇش ۋە خۇررە-لىق بىلەن يۇرتلارنىڭ قاندىسى كوڭلىگە مۇۋاپىقمۇدۇر. ئەلچى دەرھال قوپۇپ، يەر ئۇيۇپ تۇردى. ئىسكەندەر يەنە خىتاپ دىدىكىم، مۇنداغ كەلمەككە مۇرادىڭنى بايان ئەيلەپ، دا-رانىڭ پىياممىسى ئەيىغل، ئەلچى يەنە يەر ئۇيۇپ دىدىكىم، ئەي شاھىنشاهى ئالى مەقام، ئىتماسلىقىغە چارەم يوقدۇر. ئىلگىرى مەلىك فىلىقۇس ھەر يىمادا رۇم مەملىكىتىدىن مىڭ تۇخۇم ئالتۇندىن بىرۈر ئېردى. ئۈچ يىل بولۇپدۇركىم، جانابىڭ شاھ بولۇپ، رۇم مەملى-كىتىدە ئارام ئالىپ، كام تاپىپدۇرلار. بۇ ئۈچ يىلنى خىراجىنى تەقسىم تاپىپ، شاھ دارا-نىڭ مەخزەنىغە ۋاسىل بولمايدۇر، مىنىڭ كەلگەنىدىن مۇراد بۇ ئېردى. ئەگەر لۇتىق ئەيلەپ ھىساپلاشىپ بەرسەلەر، ئانى ئالىپ بېرىپ، ۋاسىل قىلۇرمەن. ئەگەر بولماسە، جو-ۋابىنى ئالىپ بارۇرمەن. دىگەندە ئىسكەندەرگە بۇ سوز قاتىغ كېلىپ، غەزەپ زەھرىدىن ئاغزى تەلىخ بولۇپ، يۈزىنىڭ رەڭگى ئوتدەك بولۇپ، جاھان ئىچرە ئاتەش ئەفشان بولدى. يەنە بىر سائەت باشىنى تۈبەن سالىپ، غەزەپ ئوتىغە ھىكمەت سۈيىنى ساچىپ، غەزەپ خەيلىنى رەد قىلدى. يەنە باشىنى كوتەرىپ، سوزگە ئاغزىنى ئاچىپ، جوۋابىغە جەۋاھىرلارنى ساچىپ دىدىكىم، شاھ داراغە مەندىن سالام دىگەچ پىياممىنى يەتكۈرگىلىكىم، ئانىڭ شەھ-لىقىنىڭ بەقاسى يوقدۇركىم، فەنا بولماقدىن ئۈزىگە ئىنتىھاسى يوقدۇر. گەنج ئوزرە گەنجلىر يىغماق ئۇچۇن رەنج تارتماسۇنىكىم، ئومىرنىڭ ۋەقاسى يوقدۇر. ئەدەددىن قۇزۇن خە-زىنەلەرنى يىغماقغە ھەددىدىن زىيادە جەفالارنى چىكىپدۇر. بۇدەمغەچە يىتقان خەزىنەڭدىن ئەسقىمىنى كورگىل، لىكىن ئانىڭ كەينىدىن مەزەرىتى ھەم باردۇر، ھەر ئىشنىڭ زەرۋرى

مەنئەئەتتىن زىيادە بولسە، ئانى قىلماق ئاقىللار ئالدىدا خوپ ئېمەسدۇر. بۇ ئىشدىن ئوزۇڭگە نەفە يوقدۇر. بىزگە ئەلەم بولغۇسىدۇر بەس، ئوزۇڭنى ھەم بىزنى بو جافاغە سال- ماغىل، ئالتۇن تۇخۇملارنى تىلەپ ئوزۇڭنى مەنئەتغە تۇش قىلماغىلىكىم، ئالتۇن تۇخۇمى بەرگۇچى قۇش ھەۋا ئەيەلەپ ئۇچۇپ كېتىپدۇر. ئەگەر كوڭلۇڭ بۇ نەسەتتىن قەبۇل تۇت- سە، بىز ھەم دۇستلۇقتىن ئوزگە ئىشنى قىلماستىمىز، بۇ نەسەتتىمىز تەبىئىغە سۇد بەرمەسە يىبەزگەن پەيغامىڭ ھەم بىزگە دىلىبەند ئېمەس. بۇ بېھۇدە سەۋدانى باشىڭدىن، ئۇشۇ تەمەننانى خىياللىڭدىن ئالىپ تاشلاغىل. ئانىڭ ئۇچۇنىكىم، دانا نۇكتەدانلارنىڭ نەزدىدە ھەرىپنى تانۇماغىلىق ئۇلۇغ ئىشدۇر. ئىشلارنىڭ ناتەۋانلار بىلەن توشۇپدۇر. مىنىڭدەك كىشى بىرلە ئىشنىڭ تۇشمەيدۇر، نەچەند كىشىلەرغە بىرەر ئەسكى تاجىنى ساتىپ، ئۇلاردىن يىمىدا خىراجىنى ئالىپ تۇراسەنكىم، ئۇلاردىن تەخت مەملىكىتىنى ئالىپ ھەم تاج بەخش بولۇپ، خىراجىنى ئالماق مۇناسىپ ئېمەسدۇر. ئەمدى كىمەرسەكى تاج بەخش ۋە سەلتەنەتلىك بولسە، ئانىڭدىن خىراج ئالماقنى تەمە قىلغان دىلىبەند پىر ئېمەس. ئانداغىكىم دەريا ئىچرە نەھەڭگى بىياكىنىڭ ئالدىدا دۇرلەرنى تەلەپ قىلماغىلىق دۇر. بۇ يەڭلىغ تەمەننا قىلغانلار، ئوزىنى سۇ ئىچرە نەھەڭ تۇتمەسە قىلغۇسىدۇر. خىرەدەندەلەرنىڭ ئىشى ئانداغ خۇفناك يەردىن تەمە تۇتماغاي. بى جەھەت ئارامىزدا خوسۇمەتنى راۋا كورمەگىلىكىم، مال ھەشەمە - تىڭ ئول ئىش ۋاقتە بولغاندا، پاناھىڭ بولغاي. مۇنداغ خىيالىنى كوڭلۇڭدىن چىقارغىل. يەنە دىمەگىلىكىم، يەر ئوزرە ئەدەدسىز چەرىكىم دەستگەرىلىك قىلغاي. ئەگەر لەشكەرنىڭ تولا بولسە، مېنىڭ لەشكەرىم ئاز بولسە ئاللاتائالا ئاز ۋە تولاغە باقماي بەرگۇچىدۇر. ئەگەر دولەت ئىشى مۇپەسسەر بولسە، لەشكەرنىڭ ئازلىقى زەرەر قىلماس، دەپ ئىسكەندەر بۇ سوزنى تۇگەتكۇنچە ئول ئەلچى ئانىڭ ھەيپەتتىن ئېرىپ قورقۇپ قوپۇپ، ناتەۋان جانىنى ئالىپ يولىنى تۇتتى ۋە لىكىن ئوزىنىڭ ئولۇك - تىرىگىنى بىلىمەي يىلدام يۇرۇپ، داراغە پەيغامىنى يەتكۇردى. دارا ئانىڭ تەمام جەۋابىنى ئىشتىكەچ تەغىر تاپىپ كالامىنى مۇنداغ سۇردىكىم، بۇ نەۋد ئەفسانە دىسە، تەسەۋۋۇر قىلىۋرمەنكىم ئول دىۋانەدۇر ياكى مەستدۇر. بۇ سوزنى دىگەن چاغدا ئوزىنى بىلىمەي دەيدۇر. ياكى تەفلىل لايەتقىل بولغايكىم، بۇ سوز دىگەن ھالدا ئەقلى رەھنامە بولمايدۇر. ئول ئەلچى ئىسكەندەرنىڭ ھال شەرھىنى ئانداغ بايان قىلدىكىم، ئىسكەندەر تەلبە ۋە نافەھىم ۋە مەست ۋە تەفلىل غەفلەت پەراسەت ئېمەسدۇر. ئانداغ ھۇشەند ۋە باخىرەد كىمەرسەدۇر، ئانىڭ كالام ئاللىلار بىسپار بەلەند، ئام - ھىكمەتتە سانسى يوقدۇر. دىلاۋەرلىك سۇفەتتە بىنەزىر زەبەردەستە - لىكىدە بەنزەرى يوقدۇر سۇفەتلىرىنى بايان قىلغالى بولماس. ئانىڭ سوزلەردىن ئايان بولۇپدۇر. ئانىڭ شەۋكىتىدىن ھىچ كىمەرسەغە سوز دىگەلى ھەد بولماس. ھەرقانچە نەزەر قىلسام ئانىڭ فىكىر قىياسىنى ھەددىدىن زىيادە بەلەند كىلەدۇر، دەپ ئەھۋالى بايان قىلغاندا، دارا ئاڭلاپ خەشىمگىن بولۇپ، غەزەپ ئوتى شۇئە ئۇرۇپ، جاھان ئىچرە رۇستىخىز توشۇپ، تامام ئالەمغە غەۋغا تۇشتى. يەنە ئول ئەلچىنى زىندانغە بۇيرۇپ دىدىكىم، ئول مېنىڭ بەندەزادەمدۇر، خان دادامنىڭ ئۇششاقلاردىن دۇركىم ئابادۇ - ئەجدادى سەرتۇفكەندەمدۇر. ئەقىل مىزانغە نەزەر قىلسام، ئولكىمدۇر ئادەم قاتارىغە كىرگەي، ئانىڭ سوزى سوز بولۇپ، يا

مەن دىگەن سۆزگە مائىقۇل ۋە جاۋاپ بەرگەي، يا مەندىن تەۋەھبۇم قىلغاي، يا ئەلدىن ئۇياتغاي. ئەمدى ئانى يوق ئەتكەننىڭ سەرەنجامىنى تۇزۇپ، دىگەننى كوزگە كورگۈزەي. ئانداغ بىر گۇشمال بىرۇرمەنكىم، ھەربىر ئەسلىلەرگە يادگار قالغاي. ئول ھالدا تىلىنى ئۇ - زاتىپ دىگەن سوزلەردىن ئابا قىلماي ئادا قىلدى. سوزلەرنى ئەيتىڭ قىلىچەك ئىتىپ، بىر چەۋگان بىرلە بىر كويىنى نەچەند سوزلەر بىلەن يەنە بىر زەرفى كۇنجۇددىن ئىسكەندەرگە يىبەردى. ئانى ئۇزاتىپ يولغە كوزىنى تىكىپ تۇردى، تا نەچچۇك جاۋاپ كەلتۇرگەي. يەنە ھەم ئەلچى قىزىل تىلىنى باشغە ئافەت قىلىپ، ئىسكەندەرگە يەتتى. ياساۋۇللار ئىسكەندەرگە ئەرز ئەيتتەركىم، دارا قاشىدىن ئەلچى كېلىپدۇر. ئىسكەندەرنىڭ ئەمرى بىلەن ئانىڭ نە - زەرىغە ئوتكەزدىلەر. ئەلچى ئىسكەندەرنى كورگەندە ئەيتۇر سوزلەرنى ئۇنۇتۇپ، شەۋكىت - دىن چىسىغە تاب تۇشۇپ، كوڭلىگە ئىزتىراپ پەيدا بولدى. يەر ئۇپۇپ ئەرز ئەيلەپ، ئەلچىلىك تەرىقىنى ئادا قىلىپ، دۇئاغا قول كوتەردى. ئىسكەندەر دىدىكىم، ئەرز ئەھۋالىڭنى بايان قىلغىل. ئەلچى ھەم تەسلىمات بەجا كەلتۇرۇپ دىدىكىم، ئالدىڭدا سوز ئەيتۇرغە مە - جالىم يوقدۇر، لىكىن دارا دىگەن سوزلەرنى ئادا قىلۇرمەن، ئەگەر يوق دىسەڭ، قايندىن كەلگەن بولسام، يانىپ كەتگەيمەن. ئىسكەندەرنىڭ كوڭلىگە تۇشتىكىم، بىرىك سوزلەرنى دارادىن كەلتۇرۇپدۇر. ئاندىن كىيىن ئول ئەلچى بايان قىلدىكىم، ئول شاھى دارايى كىشۇر ئاراي ئانداغ پەيغامە يىبەردىكىم، قەدىم رەسمى بولغان خىراجىنى ئالماق بىزگە ئىھتىياج يوق ئېردى. لىكىن، شاھلار بىزنىڭ بەندەمىزدۇرلەر، نەچچۇك ھوكۇم قىلساق سەر - ئوفكەندە بولۇپ، قەبۇل تۇتارلار، باج خىراج بەرمەكى بىزنىڭ ھوكۇمەزغە ئىتائەت قىل - ماغلىقدۇر، ئاناڭ ھاياتلىق زامانىدا بۇ خىزمەتنى تەقسىر قىلماي ئادا قىلۇر ئېردى، ئەمدى ئانىڭ جايىدا بولغان جەھەتتىن ئول قىلغاننى قىلساڭ كېرەك، ئىتائەت تەرىقىنى بەجا كەلتۇرمەي، ئانا قىلغاننى قىلماي، ئۇچ يىلدىن بۇيۇزى خىراجىڭ خەزىنەمىزگە يەتمەدى، بۇ ئىشى ھەددىدىن ئاشىپ، كىشىنى يىبەردۇك تا خىراج ئالماقى ئانىڭ ئىشى بولغاي، نەچچە سوزلەرنى دەپدۇرسەن، دانالار مۇنداغ دىمەسلىر، ھەددىڭ ھەم بولماس ۋە لىكىن ياشىڭ - نىڭ كىچىگلىكىدىن، باشىڭ تاشقە تەگمەسلىكىدىن، ئەقانىڭ ئازلىقىدىن چۇنۇن پەيدا قىل - خاندۇر. جاھاللىتىڭدىن ئىشىڭنىڭ تەدبىر بىلە ئەسلاھىڭ يوقدۇر تەخى گۇدەكدۇر، دەپ مۇن - داغ تەقسىر قىلغان ئىشىڭدىن ئوتتۇك، ئەمدى لازىمدۇركىم، قالغان خىراجىنى سەرەنجام قىلىپ، ئۇلۇغ ئاستانەمىزگە ئۇپكەلى يەتكەيمەن. يۇزۇڭدىن ھەم ھىجايىنى دەفئ قىلىپ كەلگىل، تا بىزدىن ھەم ئىنايەتلەرنى بىمھساپ كورگەيمەن، ئەگەر ۋەھمى قىلىپ قورقساڭ، دىگەن سوزلەرىڭدىن ئىجتىناپ ئەيلەپ يانغىل، ۋەگەر تەكەببۇر قىلىپ غورۇر قىلساڭ، سوزلەرىمىزنى رەد قىلىپ ئۇناماساڭ، بىمامەسلىكىڭنىڭ نىشانەسدۇر ھەم كىچىگلىكىڭنىڭ تەقەز - زاسدۇر، يەنە قاشىغە مۇناسىپ نەرسەلەرنى يىبەردىم، بوينۇڭنى تولغاماي تۇرغىلىكىم، نامۇ - ناسىپدۇر، دەپ، ئول ئەلچى چەۋگان بىلە كويىنى ئالدىدا قويدىكىم، ساڭا كوي بىلە بۇ چەۋ - گان مۇناسىپ، سەن تەخى گۇدەكدۇرسەن، گۇدەكلەرگە بۇ يەخىراقدۇر ۋە لىكىن يۇرت ئىشى ئوزگە ئىشىدۇر. ئەگەر كوڭلۇڭدىن خىلاق ئىشنى كوتەرمەي ئوزرە تەقسىرنى ئىزھار قىلماساڭ، نىزاۋ بولغاننىڭ ئىپتىداسدۇر. ئەمما بۇ قىلغان خىيالنىڭ ئەبىسدۇر، ھەددىڭ بول - ماس جەھلىڭنى قويۇپ، ئوز جانىڭغە رەھىم قىلغىلىكىم، چەرىكىنىڭ ھەددى - ھىسابىنى

كۈنجۈدچە بىلىگىل، دەپ مەجلىسدىن قوپۇپ، زەرفى ئىچىدەكى كۈنجۈدنى ئالىپ، ئاغزىنى ئاچىپ. بىساتىدا ئول زەرفىنىڭ كۈنجۈدنى توكىدى، ھەركىم شاھ دارادىن قورقىمىسە، سىپاھلارنىڭ ھىسابىنى بۇ كۈنجۈددىن قىياس قىلسۇن، دەپ سوزىنى تۇگەتپ، جەۋابىغە مۇنتەزىر بولدى. ئول ئەلچى تەكەللۇم قىلىپ بولغاندە، ئىسكەندەر ئاستە تەبەسسۇم قىلىپ، تەنە بىلەن كالام ئاغاز قىلدى. دىدىكىم، ئول شاھى دەۋران يەئنى دارا فاساھەت تەرىقىدە داد بېرىپ سوزلەگەندە بى ئىختىيار بولۇپ، ئەجەپ نۇكتەلەرنى بايان قىلدىكىم، شاھلارنى بەندەم دەپ، سەرەفرازلارنى سەر ئۆفكەندەم دەپ، تەمەننا قىلادۇر، تەڭرى تا ئالا ئوز لوتقى بىلەن ھەركىمنى خالايمىق ئوزرە شاھ قىلغان بولسە، ئانى بەندەم دەپ خىستاپ قىلغانى تەرىقى ساۋاپ ئېمەسىدۇر. ئۇلارنىڭ قۇللۇقى ھەق تا ئالاغە خاسدۇر بەس. تەڭرى تا ئالا ئۇلارنى بەندەم دىسە، سەزاۋەردۇر. شاھ دارانىڭ بۇ دىگەن سوزلەرى بىشەك خاتادۇر، تەڭرى تا ئالاغە شېرىك بولماق شېرىكدۇر، مۇنداغ خىيال كۇففارغە ئەنجام تاپار، يەنە ئۇچ سۇفەت بىلەن مېنى ياد قىلىدۇر، بىرى — تىفل، يەنە بىرى مەست يەنە بىرى تەلبە، دەپ ماڭا توھمەت بېرىدۇر. مۇنداغ دىمەگىلىك كۇففار تەرەپىغە ئەنجام تاپغۇسىدۇر. ئىككى پادىشاھ يۇرت تالاشىپ، نىزاۋ قىلغانىنىڭ نىشانەسىدۇر. يەنە ئول شاھ دارا ماڭا ئىھسان قىلىپ كوي بىلەن چەۋگاننىڭ يىبەرگەنى بىر رەمزە تاپتىكىم ئول رەمزىدىن ماڭا ياخشى پال ھوۋەيدادۇركىم، يەرنىڭ ھەيئىتى ھەم كويىدەك مودەۋۋەر كېلىپ ئانى ئول دارا ماڭا مۇسەلەلمە قىلغانى مۇدەۋۋەر ئالەمنى تەڭرى تا ئالا ماڭا بەرگۇسىدۇر. ئىككىگە چەۋگان بەرگەنى، ھوكۇمەت بىلەن ئول كويىنى فەرمانىغە كىرگۇزگەيمەن. مېنى ئول دارا چوگاندىن بەھرىۋەر قىلىپ، ئوزى ئالەم مەيدانىدىن چىقىپ كېتىدۇر. ئىنشائاللا بۇ مەيداندا كوي ئۇرۇپ، ئاتلانپ چىقارمەن. دارادىن ماڭا مۇژدەلەر يىتىپ، ئانىڭدىن بىسىار مىننەتدار بولۇپدۇرمەن. يەنە يىبەرگەن كۈنجۈددىن ھەم بىر رەمزى بايان قىلغۇمەنكىم، ئول كۈنجۈددىن ئوزىنىڭ لەشكەرىگە تەشەببۇس قىلىپ، مېنىڭ لەشكەرىمىنى قۇشلارغە مۇشا بېھت بېرىپ، ئول كۈنجۈد قۇشلارغە غىزا بولغۇسىدۇر، دەپ نەچەند تاخۇلارنى فەرمانى بىلەن كۈنجۈدغە قويدىلەر. ئۇلار ئانداغ تەرگەلى تۇردىلاركىم، بىر دانەنى ھەم چۇمۇلغە قويمايدىلەر. دارانىڭ ئەلچىسى ئىسكەندەرنىڭ مۇنداغ دەقتى رەمۇزاتلەرنى كورۇپ لال بولۇپ، ھەيرەتدە قالدى. ئىسكەندەر ئانى يانغىل، دەپ فەرمان قىلدىكىم، ئىشىتكەن جاۋابىڭنى داراغە يەتكۇرۇپ، بايان ئەيلە-گىل. ئول ئەلچى ئاياغلىرى بىلە كېلىپ، باشى بىلەن يانپ كوزگەن - بىلىگەن ۋاقىتەلەرنى داراغە ئايان قىلىپ، مەئلۇم قىلدى. دارانىڭ ئاداۋەت ئوتىنىڭ شۇئەسى كوككە يەتكۇردى. زامانە خەلتى فەتتەغە قالىپ ئامانلىق ئەدەم كويىغە قاچتى.

نەزم:

ئاياقچى كېتۇر مەي كى تارتاي دەلەر،
چۇسەر خۇش بولاي، گۇكرەي ئانداكى شەرە
كەرەي خەسىم ئارا ئەيلەكىم شەر مەست،
بارىغە بېرەي، بەزم ئىچرە شىكەست.

مۇغەنى چالپ گەرم ھەنگامە تۇز،
 سەرۇدۇڭدا ئاھەڭ شەھنامە تۇز.
 چۇ ئاھەڭ گىن ئەتىئەلەر ئىككى شاھ،
 دەلەر ئولسۇن ئول نەغمە بىرلە سىپاھ.
 ناۋايى جاھان ئىچرە ئاشۇب ئېرۇر.
 خوتەن سەرسەرى ئەمىنىيەت رۇب ئېرۇر.
 بۇ ئاشۇبىدىن گەر تىلەرسەن ئامان،
 ئامان تاپماي شوغلىدىن بىر زامان.
 زامان ئەھلىغە بولسە مىڭ ئىپتىلا،
 ئېمەس مۇپتىلا بادە ئىچكەن تولا.

مۇخالىفەت مۇزەممەتدەكم مۇخ ھەسەد بىلە ئىغەتدۇرۇر ئەندىشە بىرلە ئافەت كورۇ-
 نۇركى، ئەكسىن تۇتسە، مۇسادىقەت يۈز بېرۇر ۋە تەركىن تۇتسە، سائادەت سەر مەنزىلغە
 يەتكۈرۈر ۋە سەير ئەھلى مۇخالىفەت بابىداكم، مۇۋجىبى خانىمان خاراپىلىغىدۇرۇر ۋە
 سەلاتىغە ۋاقىتە بولسە، جاھان خاراپىلىغىدۇر.

ئەي رەفتى ئاگاھ بولغىلىكم جاھان ئەھلىدىن ۋاڧا كەلمەس، ئۇلاردىن رەفائىيەت
 قىلماغلىق يىراقدۇر. ئەگەر ئەندىشە قىلساڭ، بۇ ئالەمدە ھەركىشىنىڭ بىر ھەم ھونىرى بار-
 دۇركىم، توگۈمەس ئاداۋەت بىلەن ئومىرلارنى زايە قىلۇرلەر. نەچچە خىل ئادىمىلار بار-
 دۇركىم، ھەمىشە ئاداۋەت قىلماقتە مايىل بولۇرلەر. قاچانكىم بىر ھونەرلىك بولسەلەر،
 بىر-بىرىگە ئازار بەرمەي قالماسلەر. ھەر ئىككىلا تەرەپدىن لاق ئۇرۇپ، ئارا يەردە خىلاق
 ئىشلارنى قىلىپ، كېچە ۋە كۈندۈز قىلىپ، ئۇلاردىن ئاداۋەت كەم بولماس. ئەمما مۇنداق
 بولماق يالغۇز ئەھلى ھۈنەرلەردە ئېمەس بەلكى ئەھلى دولەتنىڭ ئاراسىدا تولاراق زاھىر-
 دۇر. چىنانچە پادىشاھلار يۇزمىڭ چىرىكى بىلەن بىر-بىرىگە پادىشاھلىقنى كورسەتىپ،
 مۇخالىفەت ئىشلارنى پەيدا قىلۇرلەر. يەنە ھاكىملار پادىشاھنىڭ نىيەتلىقنى ئۈزىگە نىسبەت
 بېرىپ، ئانىڭ تەئىرنى تەلەپ قىلىپ، ھوكۈمەت ئۇچۇن پارچەسى نىزائۇ قىلۇرلەر. چىرىك
 بەگلەرى ھەم ھەر بىرى چىرىكى باشلاماغلىق مېنىڭ خاھىشىمچە بولسۇن، دەپ مەيىل قى-
 لۇرلەر. شاھىغە قانچە تەئىپ بولسە، ئانىڭ ئاداۋەتى زىيادەراق بولۇر. ئەدنالەرنىڭ بىلە-
 شى ئاز بولسە، ئانىڭ خۇسۇمەتى ھەم ئازراق بولغۇسىدۇر. تولا خەلقلەرنىڭ خاراپىلىقى
 ئاداۋەتتىن زوھۇر تاپىپ، ئۈزىنىڭ خاندانىنى ئاندىن ۋەيران قىلۇرلەر ۋە لىكىن ئۇلۇغ
 پادىشاھلار ئىختىيار قىلسالاركم، ئۈزگە سۇلتانلارنىڭ ئۈز ئەھدىگە قەدرىمىنى بەلەند قىلىپ،
 ئۇلارنى فەرمانىغە كىرگۈزسەم دىسە، بۇ خىيال گويا جاھان ئىچرە بىر توفاندۇركىم، جاھان
 ئەھلىنىڭ ۋەيران بولماقتى ئاندىندۇر. بەلكى دەريايى مۇھىت ئانىڭ چايدىقالغاندۇركىم،
 ئول شەھەردە ئامان قالماس. مۇنداق غەم سەيلايدىن ھىچ كىمەرسە نىجاد تاپماس. زۇلۇم
 سىتەمغە مۇپتىلا بولغۇسىدۇر. ئەگەر ئىككى پادىشاھ ئاداۋەت بېلىنى باغلاپ، جاھان ئەھلى
 ئىككىسىگە لەشكەر بولۇپ، بارچەسى بىر-بىرىنى قۇل قىلماق ئۇچۇن قىلىچىلارنى تار تار-
 لەر. ئاتاسى بىر پادىشاھنىڭ تەرەفدە، ئوغلى يەنە بىرىنىڭ تەرەفدە ئىككىسىگە ئاداۋەت

ئوتىدىن ئاندىداغ غەزەپ پەيدا بولۇرگىم، ئوغلىنى ئولتۇرگەلى ئاتاسى ئالدىراپ قالۇر. ئوغلى ھەم ئاتاسىنى ھالاك قىلماقچە تىغىنىنى سوزۇپ باشىنى كەسكەي. قېرىنداش قېرىنداشنى تاپسە باشنى كەسكەي. ئاشىنلەرغە ھەم بىگانلىك تۇشۇپ، ھەمىشە ئىلەر ھەم بىر-بىرىدىن كېچەرلەر. مۇنداق قارا بوراننىڭ ئاشۇبىدىن جاھان تولىسا، قىمتىنە غۇبارىدىن خەلايىتى كوزى تۇتۇلۇپ، ئالەم خەلقى ئوزىنى تاپماسلەر. مۇنداق بالانى ئېلىگە سالپ، گاھى قەتل قىلىپ، گاھى تاراج ئەيلەپ، گاھى جەلايى ۋە تەن ئىتىپ، ئالەمنى خارا قىلۇرلەر. ئەگەر ئىككى پادىشاھنىڭ ئاراسىدا جەڭ ۋاقىتە بولسەمۇ ۋە لىكىن ئوزگەلەرنىڭ ئاراسىدا خىلافي ئىشلار ئوتەدۇر. ئاننىڭ سەبەبىدىن بىچارە ئاجىزلار پايىمال بولۇرلەر. ئىككى پادىشاھ بىچارەلەرنىڭ جانغە رەھىمى قىلماي، جەڭ مەيدانىدا كىرىپ، بىرى زەفەر تاپىپ يەنە بىرى شىكەست تاپسە يىقىن بىلىگىم ئول كۈن ئافەت كۈندۈرگىم، قىيامەت بەرپا بولغۇسىدۇر. ئەمما ئىككى نامراد ئازادە خوشدۇرگىم، بىر-بىرىگە مۇھەببەت بەيدا قىلىپ ئىتتىھاد زاھىر ئەيلەپ، مۇۋافىق بولسە، بىرى قىلغان نىمەرسەگە يەنە بىرى مادارا قىلىپ، بۇ ھەم ئاننىڭ قىلغانغە رەفاقەت ئەيلەگەي. بىرىنىڭ مەقسۇدى يەنە بىرىگە ھەم مەقسۇد بولغاي. ئاننىڭ ھەم مەردۇدى بولغاي. مۇۋافىق ئىككى دەرۋىش نامۇۋاپىقى ئىككى پادىشاھىدىن ياخشىراقدۇر.

ئىككى جاھاندار مۇخالىفەتتىن جاھان ئەھلى خەرىمىغە بالا بەرقى يەتكەنى ۋە ئىككى يار مۇۋافىقەتتىن ئول تۇتاشقان ئوتغە يامغۇر ياغىپ بەست ئەتكەنى

ئاندىداغ بىر ۋەقە مەشھۇردۇرگىم، چىنىگىز بىلەن خۇارەزم شاھ ئاداۋەت ئۇچۇن جەڭ مەيدانى تۈزگەندە، جاھان بۇزۇلدىكىم، ئاننىڭ شەرىنى بايان قىلىپ بولماس. چە - نانچە مەشھۇردۇر، ۋەقتىكى چىنىگىز زەفەر تاپىپ، خۇارەزم شاھنىڭ يۇرتىنى ئالىپ، زىرۇ - زەبەر قىلىپ، ئاننىڭ كىشۋەردە مەقام تۇتۇپ، ئاداۋەت قىلىچىنى چىكىپ، قەتلى ئام قىلغاندا، جاپالىق تىگىزىدا قەھرىلىق مەۋجىلەرى ئاندىداغ تۇشتىكىم، ئاتا ئوغلىغە ئانا قىزىغە ھاي-ھاي دەپ قىلغانلارنى چەكىنلەر. ھاياتلىق تەسەررۇپىغە ئەجەل خەلەل سالپ، ئامانلىق قالمادى.

ئەلقسە شام شەھرىدە مۇھەببەتلىك ئىككى رەفەقەت بار ئېردىكىم بىر-بىرىگە مۇۋافىق ئېردى. قەزارە بىركۈن ئىككىلىسى بىر كافىر سىنەمگەرنىڭ قولىغە ئەسىر تۇشۇپ، كوزلەردە - نىڭ ئاقار قاندىن ئىككىلىسى جانىبىدىن ئىلىكىلىرىنى يۇدىلەر. ھەر بىرى جانىنى بىر - بىرىگە قىلغان ھالدا ئول قاتىل قىلىچىنى تارتىپ، بىرىنىڭ باشىنى كېسىپ ھالدا يەنە بىرى باشىنى ئاچىپ، يالبارىپ ئاتىماس قىلدىكىم، ئەۋۋەل مېنىڭ باشىنى كېسىپ ئاندىن كېيىن مۇنىڭ باشىنى كەسكىل. ئول قاتىل مۇنى ئولتۇرگەلى جەفا تىغىنى چىكىپ، ئىختىيار قىلغاندا، ئول ھەم باشىنى ئاچىپ، ئىلتىماس بىلەن ئەۋۋەل مېنى ئولتۇرگىل، دەپ قايغۇغە قالغاندا، شول چىنىگىزنىڭ كوزى مۇندا ئۇيقۇغە بارغان ئېردىكىم. ئول ئىككى دوستىنىڭ ئىشلارنى تۇشىدە كورگەچ ھەيرەتدە قالغاندا، بىر كىمەرسە كېلىپ دىدىكىم، مەرۇ - ۋەفا تەرىقىنى بۇ ئىككى دۇستىدىن ئۇرگەنىپ، ئالەم ئەھلىنىڭ جافاسىدىن كىم خۇارەزم شاھ ئاداۋەت قىلغان بولسە، جاھان ئەھلى ئول ئىشدىن بىگۇناھدۇر، سىزلەر ئىككى پادى -

شاھ سەلتەنەت بىلەن جاھاننى بۇزارسىزلىرى، بۇ ئىككى بىسچارە مۇھەببەت تەرىقىدە ۋەفا كورگۇزۇرلەر، دەپ بىشارەت بەردى. چىنگىز ئۇيغۇدىن ئويغانىپ دەرھال خالايمىغە ئولۇم - دىن ئامان بەردى. ئول ئىككى يار، بار ۋافانىڭ خاسىيەتىدىن ئالەم خەلقى نىجات تاپتە - لەر. بۇ كافىرىغە ھەم بۇلارنىڭ ۋافاسى ئەسەر قىلىپ، قۇلاقىغە بۇ ماجىرادىن خەبەر يەتتى. ئول ئىككى دەرۋىشنىڭ موۋافىقىلىقىنىڭ خاسىيەتىدىن جاھان ئەھلى خالاس بولدىلەر. ئەمدى ھەر كىمەرسەكى رەفاقتە ۋە موۋافىقتە تەرىقىغە مايىل بولسە ئاڭغا ئوشبۇ تەمسىل قىيامەتقىچە سەبەبدۇر.

ھىكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارىستۇدىن سونائى ئول بابىداكىم، مۇخالىفەتكى بارچە مىللەلدە مەمنود دورۇر ۋە نىزائىكى بارچە مەھەلدە دانا مەسمۇۋ ئانداغ مادە تاپىلغىمۇكىم، ئاندا دىلپەزىر بولغاي ۋە قىلماغى ناگوزىر ئارىستۇئول تىپىرەلىكىدە ياروغلىق كور - گۇزەكى ۋە ئول مۇخالىفەت ناھەغنى راستدا تۇزەكى

ئىسكەندەر ئارىستۇدىن سوردىكىم، ئىككى كىشىنىڭ ئاراسىدا نىزاد ۋاقىتە بولماق ھەرىئىدا خوپ ئېمەسدۇركىم، ئەقىلنىڭ ئالدىدا مەمنۇدۇر. بىر تەرىقەد تاپىلغىمۇ، ئول تەرىقە بىلەن نىزاد قىلماق راۋا بولغاي. بولماسە ئانىكىدىن زەرەر ۋاقىتە بولغۇسىدۇر. ئول ھەكىم دانا جاۋاپ بەردىكىم، مۇنداغ سوئال بىغايەت مۇشكىلدۇر، ئەھلى خىرەدلەر بەئزى نىزائلارنى رەد قىلۇرلەر ۋە بەئزى نىزائلارنى رەد قىلماسىلەر. ئەگەر كىمەرسەئى بىرىشنى قىلماقنى ئىختىيار قىلسە، ئانىڭ زىمىنىدا ئالەم ئەھلىغە زەرەر بولۇپ، شورىشەر پەيد دا بولسە، يەنە كىمەرسە ئول كىشى توختاتغاي. ئەگەر ئول زەرەر ئىشدىن توختاتماسە خوپ ئېمەسدۇر ۋە ئەگەر ئانىڭ مەنە قىلماقنى قەبۇل قىلماسە، مەنە قىلغۇچى ئېرىكرەك سوز بىلەن ئول ئىشدىن توختاتغاي. ئانىڭ بىرلەھەم ئورۇن تۇتماسە ۋاجىپىدۇركىم، ئول ۋەقتىدا نىزاد قىلغاي. لىكىن ئول نىزاد سۇد يا زىيان پەيدىدا بولغۇسىدۇر. ئاندا بىر شەرت باردۇركىم، نىزاد ئىچرە سەرەنجام تۇزۇپ، ئوزىنى ئول مۇددەئى بىلەن قىياس قىلماي. ئەگەر ئوزى ئانىكىدىن غالىپ بولغۇدەك بولسە، ئول ھالدا بەلىنى باغلاپ، نىزاد قىلغاي، ۋە ئەگەر ئوزىنىڭ قۇۋۋەتى ئاراداراق چاغلانسا، شورىشەرنى ھەم ئاراداراق زاھىر ئەتگەي، يا ئانى غالىپ كورۇپ، ئوزىنى مەغلۇپ بىلسە، يۇمشاق نەسەتلىر بىلەن كۇفايە قىلغاي، تا ئول خەشىمگىن بولمىغايكىم، دەھشەتنىڭ مۇمكىن بولماق ھوۋايدادۇر، نەسەت قىلغۇچىغە ئانىكىدىن قورقۇنۇچ بىلەن نىزقان مەۋجۇد بولغۇسىدۇر، نىزاد ئىچرە مۇنداغ مەرتىبەلەرنى بىلگەيسەن، ھەر ئىشدا ئەقىل خىرەد بىلەن بولماق كىرەك، ھەركىمەرسەگە ئەقىل خىرەد رەھنەمۇن بولسە، ئول كىمەرسە بۇ ئىشلارغە قالماس، دەپ بايان قىلدى. ئىسكەندەر ھەم ئافە جاۋاپنى ئاڭلاپ، ئوزگە سوز دىمەدى.

دارانىڭ ئىسكەندەر سوزىدىن ئاشۇنتە بولۇپ، سىپاھ يىغماقدىن ئالەمغە ئاشۇب سالىپ، ئالەم چىرىك يىغىپ، ئىسكەندەر رەزمىغە ئەزم قىلغانى ۋە ئىسكەندەر ھەم دەريايى ئانەت مۇقابىلىسىدە سەيلە بالاۋەكۈھ مۇخالىفەت مۇقابىلىسىدە، بەرقى رەزم دۇغا ياساپ يۇزلەشكەنى ۋە ئافاقنى ئول ئىككى شاھ زىرۇ - زەبەر قىلۇردا دارانىڭ لۋايى دەۋلەتى ئوزگە سەر - سەر ئافەتىدىن سەرنىگۇن بولۇپ، ئىسكەندەرنىڭ مەھچىمە ئەلەمى قۇياش لىۋاسىدىن ئوتكەنى

ئول ھىكايە تىگۈي ئىككى پادىشاھنىڭ سوز ئوزارغى بۇ يەڭلىغ زىننەت بەردىكىم، ۋەقتىكى دارانىڭ خىزمەتغە ئول ئەلچى يېتىپ ئىسكەندەر بىلەن بولغان ۋاقىئەنى ئەرز قىلماقدىن ئوزگە چارە تاپماي، بارچەسىنى ئەرز ئەيىلەپ، ئىزھار قىلدى. دارا ئانىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ، غەزەپ ئوتىدىن جىسمىغە تاب تۇشۇپ، باشىدىن - ئاياغقىچە ئوتدەك بولۇپ، گاسى دەۋران بىلە تۇند خۇياۋۇق قىلىپ، گاسى چەرخ گەردانىغە تۇق دەپ، دەمەدەم ئىزتىرابى ئاشىپ، يەر بىلەن كوككە تەئىنە ۋە ئىتاپ قىلدى. بۇ دەردنىڭ ئاشۇ - بىغە داۋا تاپماي چېرىك يىغماقغە يارىلىقداى. شول زەمان خەلىقلەرى رۇم ۋە زەنگىبار ۋە فەرەك ۋە ئوزگە ئەترافلارغە بارىپ، ھەم ئىران ۋە توران ۋە چىن مەشرىق زىمىنىدە - نىڭ ھەددىغىچە لەشكەر دەرياسىغە چۇش تۇشۇپ، فەلەكنىڭ كانارەسىغە خۇرۇش سالىدىلەر. يەنە ھەم مەغرىپ ھەددى جەنۇپ، شىمال ئەترافلارىدىن كىشى قالماي بەشىر خەيلىدىن، تورت ياندىن يىغىپ، تاغلار ۋە دەشتلەر ئىچرە بەلىكى رەبئ مەسكۇن ئىچرە جۇش ئۇرۇپ، سپاھدارلار چېرىك باشلار ئەلنى سۇرۇپ، سىياسەت تەرىقىدە زابىتلىق قىلىپ، مال - دۇنيا بىلەن چېرىك يىغىپ ئىككى يىلغىچە ئۇتقال قىلىپ، يەر يۈزىدە سىپاھلەرى سىغماي، ھەرگىز مۇنداغ چېرىكىنى ھىچ پادىشاھ يىغماغان بولغاي. ئول چېرىكىنىڭ باشى ۋە ئاياغى كەنارەسى زاھىر بولمادىكىم، فەلەك يۇلدۇزلارىدىن بەيىبان قۇمىلاردىن ئارتۇق ئېردى. ۋەئىدە قىلغان چاغدا ھەممە سپاھلەر جەم بولۇپ، دارا ئۇلارنى كورگەلى چىقىپ، نەزەر سالغاندا، ئاداۋەت ئوتى شوئىلە ئۇرۇپ، دىماغىغە بىر نەۋۋ غۇرۇر پەيدا بولدىكىم، ھەرتەرەپ يۈزلەنسەم مەقسەتم ئادا بولۇر. يەنە ھەر تەرەفدىن ئۇلۇس سۇلتانلارى ياخشى ھەمراھلار بىلەن قىلىچلارنى تارتىپ، نەزەردىن ئوتتى. گورۇھ - گورۇھ ئىقىلىم ئۇلۇغىلارى بوپىغە تەۋقىلەرنى سالىپ، ئىتائەت قىلىدىلەر. ۋەقتىكى دارا بارگاسىغە تۇشۇپ، ئېگىز بىر تەختى قويۇپ مەسنەدىنى تۇزۇپ چىقىپ ئولتۇردىكىم، ھىچ مەسنەدنىشىن ئانداغ كورمەگەن بولغاي. يارلىغى بىلەن تەمام كىشۇەر سۇلتانلارى كېلىپ، بارچەسى يەر ئۇپۇپ، تەسلىم قىلىپ، ئىھتىرام قىلىدىلەر. سۇلتانلارغە بۇ نەۋۋ يارلىغى بولغاندا، ئۇلارنىڭ ئىشلارى ئىتبار تاپىپ، باشنى توبەن سالىپ، كوز ئۇچىنى يەرگە تىكىپ، شاھ دارانى كورمەككە ياساۋۇللاردىن فەرمان تىلەپ، كەلدىلەر. يىراقىدىن بىسات قىراغىنى ئۇپۇپ، باشىنى ئالدىدا قويۇپ، ئاياغىنى ئۇپتىلەر. يەنە ھەر بىرى يانىپ ئورنىغە بارىپ، بارگاھ تۇفراغى بىلەن بىر بولدىلەر. بۇ يەڭلىغ يارىم كۈنىغىچە شەرافەت تاپىپ، مەھەل ئوتتى. يەنە خىتاي مۈلكىدىن مەنگۇخان، ھىندۇستاندىن قاراخان، مىسر شەھىرىدىن ۋەرەقە، ۋە باش دەشتى قىپچاق يېرىدىن تومۇر تاش، خارۋان مۈلكىدىن فەرەنگىس، نەھىرسۇۋاندىن ۋالى بۇلار ھەممەسى يەنە ئەدەددىن فۇزۇن شاھلار، شاھزادەلەر ۋە سپاھدارلاردىن دارانىڭ ئىلتىپاتىدىن سەربەلەند بولۇپ پايۇسلىقىدىن سەرەفراز بولدىلەر. ئانىڭ كورنىشىدىن دەرىجە تاپىپ بىقىياس پىشكەشلەرنى چېكىتلىرىكىم، يۈز يىمىلىق خىراجىنى ھىساپلاشىپ، بەلىكى ئاندىن زىيادەرەك ئېردى، بۇ ئىشنى بىر تەرەق قىلىپ، خەلايىقلارنى ھەرتەرەپ تارقاتتى - لەر. ئۇلۇغ تاجۋەرلەر سەرخەيلىلەرنى يىتىلەپ، ئىنايەت قىلىپ، ھەر بىرىنى ئوز ئورنىدا ئورۇن بۇيرۇپ، ھەرتەرەفدىن شاھلار يەر ئۇپۇپ، ئوز ئورنىدا ئولتۇردىلەر. ئوزگە سپاھدار -

لار بۇلارنىڭ خىزمەتدە ئىلتىپات تاپىپ بولغاندىن كېيىن، سۇخەندارلار سوز باشلادىلار - كىم، مۇنچە سىپاھلارنى ۋە خەلايقىلارنى تىلەپ، بىئارام قىلغانىمىزنىڭ بائىسى بۇدۇركىم، رۇمدىن فىلقۇس بۇ جاھاندىن رەھلەت قىلىپ، ئانىڭدىن بىر مەجنۇنۇەش تۇغۇلغان. كىمەر- سەدۇ باردۇركىم، سۇدەك تەرتۇر يۇرۇپ، ئوتدەك سەركەشلىك قىلىپ، ئۇچ يىماننىڭ بۇيۇزى خەزىنەمىزگە خىراج يىبەرمەي، باشىغە سەرەرازلىق تاجىنى كەيدى. مۇندىن ئانىڭ ھالىنى ئاڭلاغالى كىشى بارىپ ئېردىكىم، ئوزى ھەمىشە قىلىپ تۇرغان خىزمەتنى فەرامۇش قىلمە - دى. ئانىڭ بىرلە سوزلەشپ خىراجنى ئالىپ خەزىنەمىزگە يەتكۈزگىلى، دەپ ئېردۇك ئول ھەددىدىن زىيادە پەرىشان تەكەللۇپلارنى قىلىپ ياندۇردىكىم، سوز ئەيتتۇرغە ھەد يىوقتۇرۇ. يەنە ھەم نەچەند پەندە- نەسەت بىلەن كىشى يىبەرسەم ئاڭا ئول نەسەت سوز بەرمەدى بەلكى جاۋابدا بىسىپار تەرك ئەدەپ قىلىپ، مېنى ئاشۇقتەھال ئەيلەپ غەزەپكە كېلتتۇردى. ئانىڭ كالامىنى ئىشتەكچ گۇشمال بەرمەكنى زەرۇرەتتىن لازىم بولۇپتۇرۇ. ئول ناداننىڭ ئىتە ھەرتەرەپ كىشىنى چاپتۇرۇپ، چېرىك يىغماقنىڭ بائىسى بۇدۇرۇ. مۇنى ئاڭلاپ تەمام پادىشاھلار قوپۇپ يەر ئۇپۇپ دىدىكىم، ئانىڭ ھالىنى تەمام قىلىماق ۋە پىران ئەيلەمەككە مۇنچە شاھلار بىلەن چېرىك يىغماقغە ھاجەت ئېمەس ئېردى، ئانى يوق قىلىماقغە بىر قول كۇفايە قىلۇر ئېردى. دارا دىدىكىم، مۇنچە سىپالەر جەمەت بولغاندا لازىمىدۇركىم، نەچە كۇن رۇمدا ئارامگاھ قىلىپ ئولتۇرۇرمىز. ئانىڭ ئۇچۇنكىم زەنىگىبار بىلەن فەرەك ئاڭا كىرىدۇرلەر. ئاندا ئولتۇرۇپ دۇشمەنلەرنى خالاس قىلۇرمىز، ئەگەر يانساق ھەم مۇنا - سىپدۇرۇ. قەزا بۇ سورنى داراننىڭ ئاغزىغە سالدى. لىكىن، قەزا ئەمىرىغە رىزادىن ئوزگە چارە يىرتتۇرۇ. شاھ داراننىڭ فەرمانىغە بارچەسى ئىتتاق قىلىپ، رۇم ئەزمىغە ياراغ - جابدۇغ راستلاپ، ھەر تەرەدىن كوچۇپ چىقتىلەر. بۇخەبەر ئىسكەندەرغە يەتتىكىم، دارا يەر يۇزىدىن لەشكەرنى يىغىپ، بۇيان كەلمەكنى ئەزم قىلىپتۇرۇ. ئىسكەندەر ھەر ئىشنى فەھىلەپ فەرەت بىلەن ئىلاجىنى قىلۇر ئېردى. پەيدەر - پەي داراغە كىشى يىبەرسىپ، خەبەرنى ئالىپ تۇرار ئېردى. ئوزىنىڭ لەشكەرنى ھەم ئاراستە ئەيلەپ، ئالدىغە چىقار - دىكىم، ھەر بىرى رۇستەمدەك ئېردى. گۇيا ئانىڭ لەشكەرى يەلدەك، داراننىڭ لەشكەرنى ساماندىك ساۋرادى. ۋە لىكىن ئىسكەندەرنىڭ ئىشىمۇ مادارا بىلەن دارا يەگىلىغ ھەر ئىشىدا ئالدىراماس ئېردى. داراننىڭ جاھان سىپاھلەرى بىلەن ئاتلانغاننى ئاڭلاپ، ئوزى ھەم ئاڭا رۇبەرۇ بولماقنە شتاپ قىلدى. ئاڭا ئوخشەكىم دەرياغە ئەبىر غەررەندەدەك ۋەيا قۇلانلارغە شىردەررەندەدەك چىقتى. ئانى دارا ئاڭلاپ خەشىمىگىن بولۇپ، لەشكەرىغە ۋەھشەت پەيدا بولدى. ئىككى لەشكەر تۇشكەن يەرنىڭ ئاراسىدا يۇرۇش كەم بولماي، ھەربىرى ئوز خەلقىنى ساقلاماقتە چورەسىگە خەندەك قىلىپ، ئىككى ياندىن مۇھافىزەت قىلىپ يىزەكچىلەر بىدارلىق بىلەن خەبەردارلىق قىلىپ، ئەگەر بىر چۇمۇلە تەبىرەسە، ئوق بىلەن كوزىنى تىكەر ئېردىلەر. بۇ تەرتىمە بىلەن سىپاھلەرنى باشلاپ، بىر كۇنچىساۋك يەرنى جەك ئۇچۇن قويدىلەر. ئول يەرنىڭ ئوتراسىدا بىر ئېگىز تاغ بار ئېردىكىم، ئىككى ياندا ئىككى دەشت بار ئېردى. ئىككى دەشت ئىچرە ئىككى لەشكەر تۇشۇپ، ئول لەش - كەرنىڭ ئاراسىدا تاڭ يەلى يول تاپماس ئېردى. ئىسكەندەر لەشكەر ئاراسىدا جەددۇ -

جەھەد بىلەن زاپىتىلىق قىلىپ، خەندەكنى دەرىزە خەيپەردەك بەلكى سەددى ئىسكەندەردەك ياساپ، كوڭلىنى تىنىچ قىلىپ، شەمشەرزەن مۇبارىزلاردىن يۈز كىشىنى ئۈزىگە ھەمرا قىلىپ، دارانىڭ لەشكەرىنى تاماشاھ قىلغالى ئول تاغقە چىقىپ كوردىكىم، ئانىڭ لەشكەرى يەر يۈزىدە تۇتۇپ، تاغلەر ۋە دەشتلەرنى ھەركەتتە كەلتۈرۈپ، ئۇللىقىدىن گەردۇغۇبار پەيدا بولۇپ، فەلەكنى نافەيدا قىلىپدۇر. ئىسكەندەرنىڭ نەزەرى تۇشۇپ، ئانىڭ ھەددىسىز لەشكە - رىنى كورۇپ، مەغز سەيرىدىن ھوش كېتىپ، خىيالىدا بۇ سوز كەچۈردىكىم، قاچان جەڭ ئىشىغە ئىلىكىنى سۇنسا لار، مېنىڭ لەشكەرىمىنىڭ بىرىغە غەنىمىنىڭ يۈز كىشىسى رۇبەرۇ بولغۇسىدۇر. ھىكىمەت تەرىقىدە مۇنچە لاپلارنى ئۇرارمەن ئەمما بۇ ئىشىدا تەئەججۇپدۇركىم، ئوزۇمنى چاغلماي جەڭ مەيدانغە كىرىپدۇرمەن، بۇ يەردىن يانشىمنىڭ ئىمكانى يوقدۇر، ئەگەر جەڭ قىلسام، زىياندىن ئوزگە يوقدۇر. مۇنداق تەفەككىر قىلغاندا، بىر تاش ئوزرە ئىككى كەكلىكىنى كوردىكىم، بىر - بىرىگە ئۇرۇشۇرلار. بىرىنىڭ قوۋۋەتى زىيادەرەك، يەنە بىرى ھەقىر ئېردى. ئىسكەندەر ئول ھەقىر بىلەن قوۋۋەتلىكىنى كورۇپ، دارا بىلەن ئوزىگە نىسبەت بېرىپ، ئوزىنىڭ تەرەقىدىن ھەقىر كەكلىكىنى تۇتۇپ، دارانىڭ تەرەقىدىن قوۋۋەتلىكىنى تۇتۇپ پال سالىدى. ئۇلارنىڭ سوقۇشقانغە نەززارە قىلىپ بىچارەنىڭ جانى تەرەددۇد قىلۇر ئېردى. ناگاھ ھاۋادىن بىر بۇركۇت كېلىپ سەيد قىلۇرغە شىتاپ ئەيىلەپ، قوۋۋەتلىك كەكلىكىنى ئانداغ سەيد قىلىدىكىم، گوياكى ئەزەلدە يوق ئېردى. يەنە بىر ھەقىر كەكلىك ئوز ئورنىدا جەلۋەگەر بولدى. ئىسكەندەر بۇ فالىدىن كوڭلى خوشھال بولۇپ، بىلدىكىم، دۇشمەنى مەقھۇر بولغۇسىدۇر ۋە لىكىن ئوزگە يەردىن بولەك بىر كىشىنىڭ قولىدىن شىكەست تاپغۇسىدۇر. ئوزىنىڭ سەرەراز بولغانىنى ئاڭلاپ، لەشكەر تەرەقىمگە ياندى. ئاقتاپ ھەم غەرۇپ بولغان چاغدا لەشكەرىنى مەھكەم قىلماق ئۇچۇن يىزەكچىلەر - نى ئاگاھلىق بىلەن ئارەستە قىلىدىكىم، ھەرتەرەقىدىن خەبەردار بولۇپ، لەشكەرنىڭ چۆرە - سىدە تاڭ يەلى تەبىرەمەس ئېردى. ئانداغ مەزبۇت قىلدىكىم، لەشكەرىمنىڭ ئىچىدىن تاش - قارى ئون ھەم چىقىماس ئېردى.

ئەلقىسسە، ئىككى پادىشاھ ھەرتەرەقى خىيال قىلىپ، يەسالنىڭ ئىشىدا تەفەككىر ئەيىلەپ، تېگىش قىلماقدا تەبىيار بولۇپ تۇردىلەر. بىر تەرەقىدە دارا گەردۇندەك بارگاھىنى بەرپا قىلىپ، تەخت ئوزرە چىقىپ، مەخفى ۋە ئاشكارە ئىشلاردىن گوفتىمگۇ ئەيىلەپ، ئوزىنى فەتئە ۋە نۇسرەتتە سەزاۋەر كورۇپ، ئىسكەندەرنى كوزىگە ئىلماي، لىكىن قەزانىڭ ئىشلاردىن ئاگاھ بولمايدى. سىپاھلارنى ھەم ئىسكەندەرنىڭ بارەسىدىن دەر ئىپىردىلەركىم، ئەگەر شاھ دارا سوقۇش قىلسۇن، دىسسە قورقىماي ئاڭا رۇبەرۇ بولۇرسىز. بەئىزىلەرى دەر ئىپىردىكىم، بىزنى كورۇپ قوپۇپ قاچقۇسىدۇر، بەئىزەس دەر ئىپىردىكىم، ئوزرە ئەيىتىپ ئالدىمىزغە كەلگۇسىدۇر ۋە لىكىن بارچەنىڭ ئىشىتىمىيىرى تاڭلا ئىسكەندەر بىلەن جەڭ قىلۇرمىز، دەپ گوفتىمگۇ قىلۇرمىز، دەپ ئەمدى ئانىڭ ئۇچۇن - كىم ئول قوۋۋەتلىكىدۇر، ئانى زەربەدەستلىك بىلەن سوقۇشۇپ ئالۇرمىز، دەپ سىپاھلارنىڭ جەڭ ئىشىغە ئارايىش بېرىپ، ھەربىرنىڭ كوزىدىن ئۇيقۇ قاچىپ، لەشكەرغە ئىنتام قىلماق دىن خوش خەبەر بېرىپ، ئىسكەندەرنىڭ لەشكەرى شىكەست تاپغاندىن ئۇمىد تۇتار ئېردى.

لەر. سپاھلار سەرەنجامنى راستلاپ، ساۋۇتلار دېۋىلغەلەرنى مۇھەيييا قىلىپ، ئول كېسچە ئۇزۇن كۈندەك ئۇلارغە مەئلۇم بولدى. ھەر ئىككىلا تەرەقدىن شۇبۇ خىيال كەم بولماي، تاكى سۇبھى سادىق ئوز جامالىنى ئەيان قىلىپ، سەھەر ۋەقتىنىڭ زەررىن ئىلمى ئاشكارە بولدى. ئول ئىككى لەشكەر دەرياسغە قەزا جۇش سالپ ئۇلارنىڭ خۇرۇشى فەلەككە يەتتى. مۇبارىزلار نەئرهلەرنى چىكىپ، يەر ئەجىزاسغە زىلزىلە سالپ، "ئىزازۇلئىلەتىل ئەرزۇ زۇلزىلە-ھانىك" ① مەزمۇنىنى زوھۇر ئەيىلەدىلەر. شەمشەربازلار باشدىن - ئاياغىغەچە فەلەك تەركىمىنى دەك كوك تومۇر ئىچرە غەرق بولدىلەر. ئاتلانپ يەسالنى تۇزگەلى ئاتىلەرنى سۇرۇپ، چىقتىلەر. ۋەقتىكى دارا ئانداغ دەۋلەت بىلەن ئاتلاندى. ئىسكەندەر ھەم ئوز ئوتىرۇسىدا سپاھلەرنى تۇزدى. جەڭ سەفلەرنى ئانداغ تۇزدىلەر، بىر ھەددى مەشرىق، بىر ھەددى مەغرب ئېردى. مۇنداغ يەسالنى يەتتە داپقۇر تۇزدىلەر. ئەمما، دارانىڭ لەشكىرى مەشرىق زىمىنىنىڭ خەلقى سەمەرقەنددىن - چىن سەرھەددىغەچە، مۇغۇل بىلە ئوزبىك، قالماق يۇز ئەل-لىك مىڭ يەنە ئوزگەلەر بىلەن ئالتە يۇزمىڭ چېرىكى جەمئى بولۇپ، بارچەسى جەڭ ئىشىغە ساھىپ ھۇنەر ئېردىلەر. ئۇلاردىن چىن ئەھلىنىڭ چېرىكى ئوزىنى ئانداغ زىننەت بەردىكىم، گويا ئۇلارنىڭ لەشكەرى ئەرمە باغىدەك كورۇنۇر ئېردىكىم، يەتتە رەڭ زەر بەستى تەئىتى تىللا مەتائىلاردىن، ھەربىرى ئاتلارغە ياپۇغ قىلىپ، دېۋىلغەلەرنى چىنىدەك مۇلەممەد ئەيىلەپ، ساۋۇتلار ئۇستىدە ھەربىر مەتائىلارنى كىيىپ، تەييار بولۇپ تۇردىلەر. قالماق خانى لەشكەرنى ھەيىت بىلەن ئانداغ ياسادىكىم، ئەجەل خەيلى دوزەختىن نشان بېرىپ، تامۇغ شوتلەسىدىن يارەغلەرگە رەڭ بېرىپ، جىلۋەگەر بولۇپ، ئاراستە بولدىلەر، بۇلارنىڭ كەررۇ - فەرردىن جاھان ئىچرە شورشەر تۇشۇپ، ئۇرۇش ۋاقتىدا، بىر - بىرىدىن زىيادە جەڭ قىلۇرلار، خا - نىنىڭ ئاتىنى توقىرات دەرلەر، مۇغۇل خانىنىڭ لەشكەرى ھەربىرى شىر غەررانىدەك ئوت ياللاپ، ئۇلارنىڭ تولاللىقى ئىتنىڭ ھەم تۇكىدىن تولاراق ئېردى. ئۇلارنىڭ ئاشۇبىدىن ئالەم قارا بولۇپ، مەيدانغا كىردىلەر. بۇلارنىڭ خانىنى مەنىگۇخان دەرلەر. يەنە بۇلارغە مەركىت بىلەن ئوزبىك يانداشىپ تۇردىلەر، بارچەسىنىڭ ياراغ - جابدۇغى مۇرەزىدە دابول خەلەرى مۇزەييەن ئەيىلەپ، ھۇسنى جامالى ھەم ئاق كۇمۇششەك تابان بولۇپ، سەرەنجام بىلە بولدىلەر. يەنە ماۋەرائۇننەھر لەشكەرى ئىككى دەريانىڭ ئاراسىداكى ئون شەھەرنىڭ سپاھلەرى بىلەن جىلۋە بېرىپ تۇردىلەر، بارچەسى يولبارسلارنى ۋە فىلىسلارنى ئاجىز قىلۇرلار، ئوق بىلەن چۇمۇلنىڭ كوزىنى سوقارلار. ئول ئەسىردە سەمەرقەند شەھىرى مەۋجۇد ئەمەس ئېردىكىم، ئانى كېيىن ئىسكەندەر بىنا قىلىپدۇر. ئەمما يەنە بىر تەرەپىدە مەغرب زىمىن مۇبارىزلارنى مەجمۇئە بولۇپ يەنە بىر تەرەپىدە بەرتاس خەلقى، بەربەر خەل - لىقنىڭ مۇبارىزلارنىڭ نەيزەلەرى، قالقانلارنى ھەم ياراغلارنى بىلەن ئاتلىرىنىڭ جابدۇغى ھەم سېرىق ئالتۇندا رەڭ بېرىپ، جابدۇنۇپ تۇردىلەر. بىر مۇبارىزلارنىڭ قىرىق مىڭ نەيزە دارا ئەسپى تازىلەرگە مىنىپ، قارا ئەلەملەر، قارا نەيزەلەر بىلەن بارچەلەرنىڭ ئاتلار - نىڭ ياپۇغى ھەم قارا قىلىپ ئاتلانپ تۇردىلەر. ئۇلارنىڭ سەردارى تەلىئە ئاتلىغ سۇلتانى بار ئېردى. ئەرەپ مۇبارىزلارنىڭ پىشۋاسى ۋەكىئە ئاتلىغ ئوزىنىڭ قەبىلىسى بىلەن مۇر -

① "قىيامەت كۈنى بولغاندا، يەر ئوزىنىڭ نەۋرىشى بويىچە قەۋرسە" دىگەن مەنىدە.

رەسەتكە ياراغ - جابدۇغى بىلەن مۇرەتتەپ بولۇپ تۇردى. مەدايىن نەۋاھىسىدىن ئەردەشىر ئاتلىغ بۇ پادىشاھ يۈز مىڭ دىلاۋەر پەھلىۋانلارنى بىلەن قىلچىلارنى چېكىپ تۇردى. لارىكىم، ئەلەملەرنىڭ شادەسى گۈل بىنەفشەنىڭ رەڭگىدە، ئاتلارنىڭ ياپۇغى ھەم ئوشۇل رەڭدە تەييار قىلىپ چىقتىلەر. ئىككى دەريانىڭ ئاراسىدىن قۇتۇپ مەملەكەتنىڭ باھادۇرلارى، باغداد شەھرىنىڭ دىلاۋەرلەرى بىلەن ھەممە سپاھدارلەر جەمئى بولۇپ، كوك تومۇر ئىچرە باشىدىن ئاياغىچە ئوزۇنى راست قىلىپ، جەمئى ئالتە يۈز مىڭ مۇبارىز تەييار بولۇپ تۇردى. يەنە دەشتى قىپچاق خەلقى، خۋارەزىمى خەلقىدىن يەتتە يۈز مىڭ مۇبارىزلەردىن يەسال قىلىپ تۇردى. لارىكىم، بارچەسىنىڭ كىيەدۇرغان كەيگۈلۈكى، ئاتلارنىڭ ياپۇغىلارى بىلەن ياراغ - جابدۇغى ھەم ئاق قىلىپ، سەق تارتىپ تۇردىلەر. ئۇلارنىڭ شەئۇ - شەۋكىتى ئانداغ ئاراسى تە بولدىكىم، تاغلارنى ۋە تۈزلەرنى تۇتۇپ، يەتتە غول بولۇپ ئوزۇنى مەھكەم قىلىدىلەر. تولالقىدىن ئۇلارنىڭ ئاراسىدا تاڭ يەلى يول تاپماس ئىپتىدى. ھەممەسى گورۇھ - گورۇھ سەفلەرنى تۈزۈپ، ھەر سەفدە يۈز مىڭ مۇبارىزلار شاھانە زىبۇ - زىننەت بىلەن ئوز ئىشخە مەشغۇل بولدىلەر. بۇلارنىڭ كەيپەكى ياشل رەڭ، ئەلەملەرنىڭ رەڭگى ھەم ياشل بولغاندىن بۇ ئالەم گۇيا مرغۇزار بولۇپدۇر. بۇلارنىڭ ئاراسىدا شاھ دارا بار ئىپتىدىكىم، بۇ دەھرنىڭ ھەددى يوقدۇركىم، ئاڭا مۇخالىفەت قىلغاي. بۇ يەڭلىغ جەڭ قائىدىسىنى تۈزۈپ، ئىسكەندەر تەرەپىگە يۈزلەنىپ، ئاستە ئەزم قىلدى.

ئەلغىسە، يەنە بىر تەرەپدە ئىسكەندەر ئوز لەشكەرىگە ئارايىش بېرىپ، فەرەڭ سپاھىلاردىن جەمئ قىلىپ تەييار قىلدىكىم، بارچەسى قان توكەرگە يۈرەكلىك ئىپتىدىلەر. دارانىڭ لەشكەرنى كوزىگە ئىلماي سپاھدارلىرى رۇستەمدەك جەۋلان بېرىپ، بارچەسىنىڭ كىيىمى گوھەرلەردىن مۇكەللا ئەيىلەپ، فەرەڭ ماتائىلاردىن يەتتە قىسىم زەربەفىتىلەردىن تەجەممۇل بېرىپ تۇردىلەر. ئۇلارنىڭ لەشكەرى يۈز مىڭغە يېتىپ، بارچەسى چۈست چابۇكلىكىدىن قۇياش تېغىنى كۆھەل قىلۇر ئىپتىدىلەر. ئول مەجمۇندا بەرتاس بىلە رۇبەس ئىپتىدىكىم، فەلەك ئەسرىدەك تۇند خۇي ئىپتىدىلەر. بۇلارنىڭ كىيەدۇرغان تونى، دابۇلغاسى، ئوتاغاتى ۋە ئوزگە سىلاھلەر ھەممەسى سېرىق ئالتۇندىن ئىپتىدى. ھەربىرى كېچەلىكىدە كېلىپ بومدەك مۇۋاپىقەت - لەرغە يۇمىنى بەركەتلىك، مۇخالىفلارغە شوم بولۇپ، ئەدەدە يۈز مىڭ مۇبارىزلەر مەيدان ئىچرە سەق چېكىپ تۇردىلەر. ئۇلارنىڭ سەردارى زەنگى تەئىس بولۇپ، ئوزگەلەر ئۇلارغە تابى بولۇپ، بارچەسىنىڭ ساۋۇت - دۇبۇلغەسى زەنگىدىن ئىپتىدىكىم، كوزگۈدەك تابان ئىپتىدىكىم، قارا تۇندە خۇرشىددەك رەۋشەن تۇرار ئىپتىدى. بارچەلەرى قىزىل يۈزلۈك شىرغەراندەك دۇشمەن قەسدىگە كېلىپدۇرلەر. ھەممەلەرنىڭ رەڭگى - رۇيى شىرۇ پەلەڭدەك جۇببە - جامە - سى ھەم ئوشۇل رەڭدىن ئىپتىدى. بارچەلەرنىڭ ئوتاغاتى تومۇردىن ياساپ، قۇشنىڭ شەھپەر قاناتىدەك دابۇلغەسىنىڭ ئوزەسىگە ھىلالدەك سانچىپ قويغان ئىپتىدىلەر. كىيىملىرى ھەم پو - لاددىن كىيگەن ئىپتىدىلەركىم، ھەرگىز تىخ - تىبىر ئاندىن ئوتەمس ئىپتىدى. رۇم سپاھىلارى بىلەن غول بولۇپ، جەڭ مەيدانى ئۇلاردىن زىننەت تاپىپ، ھەربىرى يولبارسدەك ئالەم يۈزىنى تۇتە تىلەر ۋە لېكىن بۇ لەشكەر ئىچرە ئىسكەندەر فەررۇخ سەربەر يولبارسدەك باشى ئۇستىدە نۇسرەت ئەلىمىنى قويۇپ، سپاھىلارنى ياساپ، دارا لەشكەرنىڭ ئوتتۇرىسىگە يۇردى. دارانىڭ مۇبارىزلەرى

ھەم ئانداغ يۇرۇش قىلدى. ئىككى ياندىن كوسلارنىڭ ئۇنى ئانداغ بىر غەربو چەكتىكىم، گسويا يۇز نەررە دىۋىسلەر مەست بولۇپ، نەررە چېكەرلەر. نەفرلار ئەژدىھاردەك ھەركەت بىلەن بوينىغە ئىككى خەم سالپ، نەفسىنى تۇتماق ئۇچۇن ئاغزىنى ئاچپ، دۇشمەنلەر خەيلىنى تۇتماقغە قەسد قىلۇرلەر. كارناي بىلە سۇرناينىڭ ئۇنى قىيامەت كۇنىنى ئاشكارە قىلىپ، ئەلەملەر بىلەن شامال ھەركەتكە كېلىپ، فەلەك يۈزىدىن خەبەر بىرۇرلەر. لەشكەرنىڭ تولا-گەرد غۇبار پەيدا بولۇپ، ھاۋانى ئانداغ تۇتتىكىم، دەشتىلەر، تاغلار ئەيان بولماس ئېردى. بۇ لەشكەر دەرياسىغە تۇشكەن كىشى نەفسىنى ياندۇرماق ئۇچۇن سۇ يۇتماقدىن ئۈزگە ئىش بولماس ئېردى. ئول لەشكەرنىڭ تولاقتىدىن يەر يەنچىلىپ غۇبار بولۇپ، فەلەككە ئۇرلەدى. قىلىچلار ئول غۇبار ئىچرە دەريادا ئاقادۇرغان چىومۇلىلەردەك كورۇنۇر ئېردى. ئول غۇبار قارا بۇلۇت يەر ۋە كوك ئاراسىدا ھىچاپ بولۇپ، مىلىتىقلارنىڭ ئۇنى ھاۋا گۇرگىزىگە نەدەك، ئوت چاقىندەك مەئىلۇم بولۇر ئېردى. جەبىبارلىق تىغىنى قولتغە ئالىپ، نەيزەلەرنى ھەم تۇتۇپ، قەتل قىلماق ئۇچۇن ئىككى تەرەفدىن تۇرغاندا، زىمىن ۋە زامان ئۇلاردىن تىترەپ تۇردى. يۇرۇپ ئىككى لەشكەر بىر-بىرىگە يېقىن يەتكەندە، ئاياغلىرىنى تاغدەك يەرگە بەركىتىلەر. ئاندىن كېيىن ئەۋۋەل ئانداغ بىر سۇرەن سالدىلەركىم. ئالەمغە ئەجەپ رەستىخز تۇشتىكىم، جاھان خەلقىغە قوزغالان تۇشۇپ، فەلەك خەلقى ئاندىن ھەيران بولدى. بىر لەھزە ئول سۇرەندىن لەشكەرنىڭ ئاغزى خامۇش بولغاندىن كېيىن، بىر شامال چىقىپ گەرد غۇبارىنى سۇردى. خەلايىتىغە جاھان رەۋشەن بولۇپ، ھەر تەرەفدىن ئەنبۇھ-ئەنبۇھ لەشكەر سەفلەرنى كورۇپ، رەنگىگا-رەك ئىشلارنى تاماشەھ قىلىپ تۇرغاندا، ئىسكەندەرنىڭ سەفدىن بىر كىمەرسە ئاتىنى سۇرۇپ، چاقىندەك جەۋلان بېرىپ، ھۈنەرلەرنى بازى قىلىپ، كورۇندىكىم، ساۋۇت ئۇستىگە چىنى بىر ھەرىر كىيىپدۇركىم، سۇ ئوزرە سەبىزەدەك كورۇنۇر ئېردى. نەيزەسى ئوك قولدا، قالقانى لەئلىدەك سول قولدا، ئوتاغاتى گۈلى سوسۇندەك دابۇلغەسىدە قويۇپ، بۇ ھەببەت بىلەن مەيدانغە كىرىپ، ئەۋۋەل ئىسكەندەرغە دۇئا قىلىپ دىدىكىم، مۇرادىنى تاپىپ، دۇشمەنغە غالىپ كەلگەي. يەنە بىر تەرەق باقىپ دىدىكىم، مېنى بارق بەربەرى دەرلەر، ئىلگىرى شاھ داراغە قۇل بولۇپ، قۇللۇقىدا مېنى قاتارغە ئالماي، تۇزۇك مېنى توناماي رەئايەتلەرنى ھەم قىلماس ئېردى. خەرج-خىراجەتم قالماي، بىنەۋا-لىق يۈزلەنپ، ئەرز ئەھۋالىمنى شاھىغە دېسەم، جاۋابىمغە ھىچ ئىلتىپات قىلمادى، رۇخسەتمىغە ئىجازەت تەسەم، قەھرى ئەيىلەپ باستۇرۇپ، تايقاتتى، مۇنچە زۇلۇم-ستەم قىلغىچ بەختىم ھېنى ئىسكەندەر فەرەست قىلدى، ۋەقتىكى ئىسكەندەرنىڭ دەرگاھىغە يىتىپ، فەنا تىلەپ ئەرز ئەيىلەسەم، ئانچە لوتق ۋە كەرەم قىلدىكىم، تەربىيەتدىن سەرەفراز بولۇپ، خىزمەت قىلماي مۇزدىنى ئالىپ شەرەندەدۇرمەن. بۇ كۇن بۇ مەيدانغە كىرىپ، ئىككى ئىش ئۇچۇن جەك قىلۇر-مەن، بىرى شاھ ئىسكەندەرغە بەندەچىلىكىمنى ئادا قىلىپ، ئوزۇمدىن شەرەندەلىكىمنى دەفئ قىل-غايىمەن. يەنە بىرى ئولكىم بۇ مۇبارىزلەر بىلەن جەك قىلىپ، ئۇلارنى قەتل ئەيىلەپ، ئىشىمنى شاھ داراغە كورسەتكەيمەن. ھەركىمەرسەنى مېنىڭ بىرلە جەڭغە يىبەرسە، ئىككى مەقسۇدۇم ھاسىل بولغۇسىدۇر، بىرى ھەرقاچان ئۇلارغە مەندىن ئىنايەتلەرنى زىيادەرەك قىلۇر ئېردى، يەنە بىرى قاشىمغە يىبەرگەن كىشى بىلەن ئىشىمنى كورگەي، دەپ كالامىنى ئول بارق

تۈگەتتى. دارانىڭ لەشكەرىدىن بىر غەزەپناك مۇبارىز مەيدانغە كىردىكىم، تۈتۈندەك غەلەز، ئوتدەك سەركەش ئېردى. دابۇلغەسىدىن ئاتىنىڭ تاقالارغىچە كوك تومۇر ئىچىرە غەرق بولغان ئېردى. ئاتىنىڭ تاقالاردىن شەرارەلەر نەمۇدار ئىپتىدائىم، بەلسا بۇلۇتتىدىن بەرق ئوتى چاقىلغاندەك، بىردەمدە فەلەككىن ئاشىپ يەل دىماغىغە ھۆھۈر باسار ئېردى. بويىنىغە تىغى ھىندى ھىمايىل قىلىپ، قولغە خارەلىك نەيزە ئالىپ، ئانداغ ھەببەت بىلەن مەيدانغە كىردى. ئانى مۇبارىزلەر شىردەرەندە ئات قويغان ئېردىلەر. ئەنجۈمەن ئەھلى ئاتنى ھەر-ران دەر ئېردىلەر. مەيدانغە كىرىپ، داراغە دۇئا ئەيىلەپ، ھاجەتسىنى دۇئا ئادا قىلىپ، بارق تەرەپكى ماسنىق ئوقىدەك چاپتى. بارق ھەم چاقىنىدەك ئانىڭ تەرەپكى يۈگۈرۈپ، بىر-بىرىگە ئانداغ چىرماشتىلاركىم، چالشىپ بىر-بىرىدىن ئاشتىلەر. ئاخىر بارق چۈستلۈق بىلەن مەركەبغە مىنىپ، نەيزەسىنى يىراقىدىن ئول شىر دەرەندەغە ئانداغ ئاتتىكىم، بۇ چەرخى گەردۈن ئافرىن دىدى. دەرھال تۇشۇپ، بويىنىنى باغلاپ، توختاماي ئىسكەندەر ئالدىغە يەتكۈزدى. ئىسكەندەرغە بۇ پال سائادەت يۈزىدىن نۇسرەت جامالىنى ئاچتى. يەنە شۇ بارق ئىسكەندەرغە يەر ئۇپۇپ، مەيدان تەرەپكى مەركەبىنى سۇرۇپ، يەنە بىر ھەرىقىنى تىلەپ تۇردى. دارانىڭ تەرەپكىدىن بىر مۇبارىز چىقتىكىم، جەڭ ئىشىغە ۋەزەش قىلىپ، يۈز دۈشمەنغە رۇبىرۇ بولۇر ئېردىكىم، باشىدىن ئاياغىغەچە تومۇر ئىچىرە غەرق بولۇپ، ئات-نى ھېچكىم بىلمەس ئېردى. لەقەبىنى فاس دەر ئېردىلەر. ئەمما ھىرران بىلە قېرىنداش ئېردىكىم، بارقىنىڭ يولىنى توسۇپ، بارق ھەم ئاڭا ئاتنى سۇرۇپ، يەنە جەڭ ئىشىغە كۈشۈش قىلىپ، نەيزەلەرنى بىر بىرىگە ھاۋالە قىلدىلەر. بىناگاھ بارقىغە ئىقبال يۈزلەنسە، پۇرسەتنى تاپىپ، ئانى ھەم نەيزەلەر بىرلە يىقىتىپ، زارۇ-زەبۇن قىلىپ، ئىسكەندەر ئالدىغە كەلتۈردى. ئىسكەندەر ھەم بۇ ئىشنى كورۇپ، فەلەككىن كام تاپتى. لېكىن دارا فەلەككە تەننە قىلدى. يەنە ھەم بارق بەربەرى مەيدانغە كىرىپ، جىلۋەگەر بولۇپ، مۇبارىز تىلەر ئېردى. يەنە بىر مۇبارىز غەزەپ بىرلە بارقىنىڭ قاشىغە قەسەد ئۇچۇن ئانداغ بىلىدام يۈ-گۈردىكىم، يىتىشكەن زامان تېگىش قىلىپ، بارق بەربەردىن يىقىلدى. ئەلەفەرەز توقۇز دىلاۋەر پەھلۋانلاردىن ھەربىرى ئىش چاغىدا نەررە شىردەك ئېردىكىم، بارچەسى بارق بەربەرىغە ئەسىر بولۇپ، نەيزە زەخمىدىن دەستىگىر بولدىلەر. ئاندىن كېيىن ھېچكىم بارق بىلە جەڭ قىلغالى مەيدانغە كىرمەكنى ئىختىيار قىلمادى ۋە لېكىن بارق مەيداندىن كەتمەدى. مۇبارىز تىلەپ، نەزەرلەرنى ئۇرار ئېردى. دۈشمەنلەرنىڭ كۆڭلىگە ئوت تۇشۇپ، داراغە بۇ ئىشدىن ئىزتىراپ پەيدا بولۇپ، مەيدانغە بىر كىشى چىقسۇن، دەپ ئالدىرار ئېردى. ئاخىرۇلئەم بىر كىمەرسە مەيدانغە كىرىپ، بارقىغە ئاتنى سۇرۇپ يۈردىكىم، جىسمىنىڭ ھەببىتى فەدەك، كۈچى ھەم فىلىدىن زىيادەرەك، مەندۇرغان مەركەبى كەركىدان ئېردىكىم، ئانىڭ ياپۇغىنى يولبارس تېرەسىدىن ئىتىپ، ئالەم خەلقىغە يولبارسىدەك ئافەت بولۇر ئېردى. باشىداق قانداق قىزىل مەتائىدىن ئېردىكىم، ئانىڭ چۆرەسىگە قارا مەتائىدىن تۇتۇپ، كىيىپ ئېردى. ئانىڭ ۋەھمىدىن ئولۇم ھەم ئولۇم تىلەر ئېردى. ئول كىمەرسەنىڭ يۈزى ھەددىدىن ئەف-زۇن قىزىل خورمادەك، ساقالى ھەم خورماننىڭ سېرىق قوبزاقى يەڭلىغ ئول خورما ئىچىگە ئالىپ تۇرغاندەك، ئىككى كوزى ئالماس پارەدەك، چۆرەسى قىزىل قان تىلۈپ قالغاندەك

ئېردى. ئانىنىڭ ۋەتىنى مەغرىب زىمىنىنىڭ نەۋاھىسى ئېردىكىم، ئول يەرنىڭ خەلقى سەھرا - نىشىن ئېردى. ئۇلارنىڭ ھەيىتى بۇ يەڭلىغ ئېرىمىش ئىكەن. ئول خەلقنىڭ بىر كىشىسىنىڭ شەۋكىتى بىر لەشكەرنىڭ خەلقىچە بار ئېردى. ئەگەر بىر پادىشاھ دۇشمەن تەرەفسىگە لەش - كەرنى چىكىپ، ئول دۇشمەننىڭ ئىشىدىن ئول پادىشاھ ئاجىز كەلسە، ئول قىزىل يۈزلۈك - لەردىن بىر كىشى كېلىپ، مەيدانغە كىرىپ، جەڭ قانۇندەسىنى نەمۇدار ئەيلەپ، ئول شاھنىڭ دۇشمەنىنى ئەسەر قىلىپ، ئوز ۋەتىنىغە يانار ئېردى. ھىچ كىمەرسەنىڭ مەجالى يوق ئېردە كىم، ئانى توختاتغاي، ئەسەر ھەم ئالىپ بارۇر ئېردى. خەلايىق بارق بەربەزىدىن ھەيىرەتدە قالىپ تۇرغاندا، ئول كىشى كېلىپ، ئىككىلەسى مەيدانغە كىرىپ، بەربەرى بىلە چالسىشىپ، گاھى چاپىشىپ، بۇ ھەددىدىن ئۇ ھەدغە گاھى بىرى قاچىپ يەنە بىرى سودەرەپ، مەيدان باشغە يەتكۈرۈپ ۋە لېكىن بارق ئىشى كۆشىش قىلماقدىن مەغدۇر قالماي، ئوزىدەك توقۇز پەھلىۋانى ئالىپ، قوللارى تالغان زاماندا، ئول كىشى كېلىپ، بارقنىڭ زەئىپ بولغا - نىنى چاغلاپ، بىلىدىن تۇتۇپ، سول ئىلكى بىلەن مەركەبىنى تۇتۇپ، مەھەل تاپسىپ، قويا بەرمەي، يانىپ ئوز لەشكەرىگە ھەم كىرمەي، مەغرىب تەرەفسىگە ئەزم ئەيلەپ، مەقسەدىنى قولغە ئالىپ رەۋان بولدى. تا خەلايىقنىڭ كوزىدىن نەمان بولۇپ، خەلايىق ھەم بۇ ئىش - دىن ھەيران بولدىلەر. ئول مەغرىبىنىڭ بىياكلىكىنى ئىسكەندەر كورۇپ، غەمگە قالىدى. يەنە بارقنىڭ ھالى نەچۈك بولدى، دەپ پەرىشانلىق قىلىپ لېكىن خۇش ۋەقتلىك ھەم قىساد - كىم، دارا تەرەفسىگە بارماي، ئوز سەھراسىغە ياندى ۋە لېكىن شاھ داراننىڭ يۈزۈغ كوڭلى بۇ ئىشىدىن ئاباد بولۇپ، شاد بولدى. لېكىن ئول مەغرىبى بارق بەربەزىغە غالىپ بولۇپ، دارا تەرەفسىگە كەلتۈرمەگەن جەھەتتىن تۇزۇك خۇش بولماي، بارقنىڭ دەفئىغە بىر مۇنچە قانائەت قىلدى. ۋەقتىكى قۇياش يەڭلىغ مەغرىب زىمىنىنىڭ كەيىنىگە بارغاندا، ئاي ھەم مەھرۇخاۋەردەك جىلۋە قىلغاچ، جاھاننى ئىسكەندەردەك يارۇتتى. كەچ بولغاندا ھەر ئىككىلە لەشكەر جەڭدىن يانىپ تۇشۇپ، ھەربىرى ئول ئارامگاھنى بەركىتىپ، خەندەك چاپىپ، چورەسىنى مەھكەم ئەيلەپ، بارگاھنى خەرگاھلەر بىلەن مەھكەم قىلدىلەر. ھەر ئىككى تەرەفدىن يىزىكچىلەر چىقىپ، مۇھاپىزەت قىلماقدىن تىنمادىلەر. شاھ دارا بارگاھ ئىچرە مەقام تۇتۇپ، زەرۈرەتتىن نەغمە بىلە جامى مەينى تىلەدى. ۋەلىكىن شىشە يەڭلىغ مەخفى قانلارنى يۇتۇپ، دەر ئېردىكىم، بۇ جاھان تاڭلا نەچۈك ئىشلارنى زاھىر ئەتكەي. ئىسكەندەر ھەم بىر قانۇندەنى تۇزۇپ ئولتۇردىكىم، ئۇنىڭ ياندا ساھىپ كامال خىرەمەندلەر ۋە ئالىملارغە ئورۇن بېرىپ، سول قول تەرەفدە مۇبارىزلەرغە جاي كورسەتىپ، تەئمۇل بىلەن ساھىپ خىرەدلەر فەتئە قىلماق بابىدا ئەندىشە قىلىر ئېردىلەر. پەھلىۋانلار نۇسرەت تىلەپ، كەچەنىڭ زۈلمەتنى بەئزەسى ھەيىرەت بىلەن بەئزەسى خۇۋى بىلەن ئوت - كەزدىلەر. ئىسكەندەر ئىبادەت قىلماقغە خىلۋەتگاھغە كىرىپ، تەئەززۇھ قىلىپ، تۇفراقغە پەست بولۇپ، زەفەر تەلەپ قىلماقتىن فەراغەت تاپىپ، سەھەر يۇلدۇزلەرى چىراغىنى يارۇتدىلەر. يەنە ھەم ئىككى تەرەپتىن ئاشۇپ تۇشۇپ، ھەر تەرەفدىن ئىككى خەيىل سەف - لەرنى تۈزەتەككە كۇس چالغۇچىلار جۈنۈشغە كېلىپ كۇسلارنى چالغالى تۇردىلەر. ئول نەيزەدارلارغە شىتاپ پەيدا بولۇپ، نەيزەلەرغە ھەم پىچۇتاپ تۇشتى. شەمشەر زەنلەرغە ھەم جەڭ قىلماق لازىم بولۇپ، شەمشەرلەرنى ئىتتىك قىلدىلەر. شولزامان يەنە ھەم نەھا -

يەتسىز جەڭ بولدىكىم، قىيامەت قايم بولدى. ئىسكەندەر نىياز بىلە خىلۋە تىگاھىگە كىرىپ، چارەسازدىن چارەسنى تىلەپ، چىقار ۋەقتىدە بىر قاسىد يىلدام يېتىپ كەلدى. مەخفى بىر نامەنى تۇتۇپ دىدىكىم، خىلۋەت يەردە ئوقۇپ ماجراسىنى ئاڭلاغايسەن. ئىسكەندەر ئاچىپ ئوقۇدىكىم، تەڭرى تاڭالا دەردىڭنىڭ ئىلاجىنى قىلىپدۇر.

ئەقىسسە، دارانىڭ ئىككى كىشى بار ئېردىكىم، ئۇلارنىڭ ئىشىنى نىبابەت قىلماغلىق ئېردى ۋەلىكىن ئانىڭ زۇلمىدىن ئىككىلەسى جانلاردىن تويۇپ، كوڭۇللەرنى ئۆلمەككە قويۇپ ئېردىلەر. ئانىڭ ئۇچۇنىكىم، دارا ئۇلارنى قورقۇتۇپ، دەپ ئېردىكىم، زەفەر تاپقاندا-دىن كىيىن بۇ ئىككىسىنىڭ قارارگاھى گورنى قىلۇرمەن. ئول ئىككىسى ئىتتىپاق بىلەن دا-رانىڭ قەسدىغە ياراغ راستلاپ دىدىلەركىم، بىزگە قەتلى قىلغۇچە ئانى بىز بۇرۇنراق قەتل تىغىنى سۇرۇپ، تەمام خەلقلەرنى ئانىڭ زۇلمىدىن خالاس قىلغايىمىز. ئانىڭ زۇلۇم تىغىدىن ئولگۇنچە بۇ نەۋد ئۆلسەك ئارمانىمىز قالماستىن، دەپ ئىسكەندەرگە بۇ مەزمۇنىدىن نامەنى بىر كىشىدىن ئىبەردىلەر. ئىسكەندەر ئول نامەنى ئوقۇپ، مەزمۇنىنى ئاڭلاپ، گۇمان قىلدىكىم، بۇ نامە مىكەر-فەزىپىدىن بولغاي، دەپ دەم ئورماي سەبرى-تاقەت بىلەن دىدىكىم. مۇڭا مەسلەھەت ئولدۇركىم، ھىچ قايداغ جاۋاپ ئىتتىپاق مۇناسىپ ئېمەسدۇر دەپ كوڭلىدە دىدىكىم، بۇ كىشىنىڭ يانغانى ياخشىراقدۇر. ئەگەر راست بولسەمۇ مۇنداغ بولماغلىق بىسىپار يىراقدۇر. نامەنى ئالىپ كەلگەن كىشى ئاتلانپ رەۋان بولدى. يەنە ھەم ئىككى تەرەفدىن لەشكەرلەرنى ئارەستە ئەيىلەپ، جەڭ رەسمىنى تۈزگەندە، مەيدانغە كىشى كىرمەستىن ئىلگىرى دارانىڭ قەسدىغە تۇشكەن ئىككى قاتىل شاھ دارانىڭ ئىككى يانىدىن يېتىپ كېلىپ، تۇيۇقسۇز دارانىڭ قانىدىن قىلىچلارنى قىزىل لەئلى رەڭ قىلدىلەر. ئانداغىكىم بېرىپ كېلىپ، خەنجەرنى يۈرەكىگە سۇرۇپ، بى دەرىخ قانىنى يەرگە توكتى. يەنە بىرى ھەم قىلىچىنى باشىغە ئۇرۇپ، ئۇل زەخمىلەر بىلەن تەختىدىن ئالى دەرەختىدەك يىقىلدى. دى. يەر ئوزرە تۇشۇپ، لەشكەرگە كەيىقۇبات خانى ۋادىسىنىڭ مەشئەلى ئۇچۇن قازادىن بۇ نەۋد ئىش پەيدا بولۇپ، ئالەم خەلقىغە ئالالا تۇشۇپ، لەشكەرگە قوزغالان يۈزلەنىپ، شاھىغە مۇنداغ ئىش باشىغە كېلىپدۇر. مۇندا ئىسكەندەر فەراسەت بىلەن ئول ئىشىنى فەھىم قىلىپ، تەئەننى بىلەن ئول دارانىڭ لەشكەر تەرەفسىگە ئەزم ئەيىلەدىكىم، ئۇلار فەرىشان بولۇپ بۇزۇلماغاي. ئول مەجمەئىنىڭ قاشىغە يەتتىكىم، دارانىڭ باشىغە يىغىلغان ئېردىلەر. ئىسكەندەر ئاندا كەلگەچ ھەممەسى باشىنى يەردە قويۇپ، شاھنىڭ ھالىنى ئاشكارە قىلدىلەر. ئىسكەندەرگە مادارا ئىشى لازىم بولۇپ كوردىكىم، دارانىڭ جىسمى قان ئىچرە ياتادۇر. ئوزى ئانىڭ باشدا ئولتۇرۇپ، ھالىغە كوڭلىنى قويۇپ، يىغلاپ، باشىنى ئوزقويىنغە ئالىپ قويدى. ھەر تەرەفدىن ئانىڭ يۈزىگە ياشىنى تۇتۇپ، ئول بېھۇش بولغان ھالىدا گۇلاب سەپكەندەك ياشىنى سەپىپ، ئول ھەم نەرگىس كوزلەرنى ئاچتى. ئانداغ فەھىم قىلدىكىم، ئىسكەندەر باشم ئوزرە كېلىپدۇر، قورقماي ۋەھىم قىلماي مەرھەبا، دەپ تىلىنى تەكەللۇمە-غە ئاچتى. ئانداغىكىم ئەي شاھى نەۋجۇۋان، جاھان ئوزرە شاھلىقىنىڭ پايدار بولغاي، ھىچ ئاتادىن سەندەك ئوغۇل ۋۇجۇدغە كەلمەگەن بولغاي، دۇشمەننىڭ ئوزىنى سەندەك ھىچكىم قوبۇل قىلماغان بولغاي، قانچە ئىشلارنىڭغە خىلاف قىلىپدۇرمەن ۋەلىكىن بىسىپار ئارزۇ قە-

لۇر ئېردىكىم، سەندەك كىشى بۇ جاھانغە يىگانە كەلمەپدۇر، سەلاتىنلەر ئۆزۈرە تاجدارلىقنىڭ مۇناسىپدۇر. قىلغان ئىشلارنىڭ مۇناسىبىتى ئۆزگەلەرنىڭ ئىشىغە يوقدۇر. جاھان ئىچرە تەڭ-رى تائالانىڭ قۇدرەتدۇرسەن. بىرزامان جەمالىڭغە كوزۇم تۇشۇپ، كالامىڭغە قۇلاق سال-غىن، ئول ھەيىيى دانا ئەجەل يەتكەن چاغىمىدا مۇرادىمنى بېرىپ، جەمالىڭدىن مۇشەررەف بولۇپ، قىلغان ئۇمىدىمغە يېتىپدۇرمەن ۋەلىكىن ئوزۇمدىن ئائۇمدى بولغان چاغىمىدا، مېھمان بولۇپسەن، بۇ جاندىن ئۆزگە نىسار قىلادۇرغان نەرسە يوقدۇر، بۇ ھالدا نەچكە مېھماندار-چىلىق قىلاي، ئەگەر قوبۇل ئەيلەسەڭ جان فەشانلىغىڭنى قىلغۇمدۇر، بەلىكى مېھماندارچە-لىقىغە قۇدرەتسىم يوقدۇركىم، مەن ساڭا بىر نەفەس مېھماندۇرمەن.

نەزم:

بۇ سائەت يىتىپ مېزبانلىق قىلاي،
قەبۇل ئەيلەسەڭ جان فەشانلىق قىلاي.
ياڭلىدىم نىتىپ بولغايمەن مېزبان،
كى خۇد مەن سەڭا بىر نەفەس مېھمان.

ھالا ئائىتىقات قىلىپ، باشىغە قەدەم قويۇپ كەلگەنىڭدىن مىننەتداردۇرمەن. ئەمدى غەرەزىڭنى بايان قىلغىل. ئەگەر ھوكۇمەتنى جارى قىلاي دېسەڭ، تەڭرى تائالا ياربولۇپ، ئىك-كىلا ئالەمنى ئاتا قىلغاي. ۋەگەر مېنى قەتلى قىلسماق ئۇچۇن قەدەم رەنج قىلغان بولساڭ، مۇرۇۋۋەت قىلىپ، بىرزامان تەۋەققۇپ قىلىپ ئۈچ سوزۇمنى ئەيتقۇنچە ئامان بەرگىل. ئىس-كەندەر شىرىن تەكەللۇمنى ئاڭلاپ، ماتەمزادەلەردەك خۇرۇش چىكىپ دىدى:

نەزم:

ساڭامەن كەمىنە پىرىستەندە مەن،
پىرىستەندەلىق ئىچرە شەرمەندەمەن.
ئوزۇمگە كىرەك قۇللۇغىن چاغلان،
سېنىڭ بارگاھىڭدا بەل باغلان.
يەقا يىرتىبان، تاجنى تاشلان،
دىدى زار يىغلاپ، بۇ سوز باشلان.

ئىلاھى بۇ يەتتە كىشۋەرنىڭ شاھى ھايات بولغاي، بۇ جاھان مۇنداغ شاھىدىن خالى قالماغاي، كاشكى دۇشمەنلەردىن نىجات بېرىپ، ئەھلى خىيانەتلىرىنى ئالەمدىن قوغلاغاي ئېردىم. تىلىم ئەيتۇرغە بارماسكىم، بۇ يەتتە كىشۋەرنىڭ شاھى مەندىن خىراجىنى تەلەپ قىلماق ئۇچۇن ماڭا گىنەخۇاھ بولۇپدۇر. بەلكى شاھنىڭ ئىلتىفاتلارنى ئازكورگەچ بىر مۇنچە ئۇيات-خۇم كېلىپ، يۇزۇمگە ھىجىپ سالىپ، سىپاھلارنى چىكىپ، خىلاق ئىشىمنى ھازىر ئەيلەپ، ئا-راغە جەڭ مەئرىكىنى ئايان ئەيلەپدۇرمەن ۋەلىكىن مۇنداغ ۋاقىتەلەردىن خەبەردار بولماي

خىيانەت قىلغان بەدىنىيەتلىرى بىلەن ھەم ئەسرار ئەمەس ئېردىم. بۇ خەبەرنى كەلتۈرگەن كىشىگە سەزا بەرمەسمۇ ۋەلىكىن بۇ ئىشغە رىزالىقنى بەرمەپ ئېردىم. ئەمدى بۇ ماجرا ئايان بولغان سەبەبىدىن يارۇق ئالەم كوزۇمىگە قاراڭغۇلۇق بولۇپدۇر. بۇ شاھىغە لازىمدۇركىم، بۇ سوزۇمغە چىن پۈتمەك ئۈچۈن ئىسكەندەر پات فۇرسەتدە بۇ ئالەمدىن كەتكەي، بۇ شاھىنىڭ يىلغىچە ھاياتلىق تاپقاي. ئوزرە ئېيتقاندىن كىيىن دىدىكىم، شاھى ئالەم ئۈچ سوزۇم بار دەپ ئىفادە بېرىپ ئېردى، ئاڭا مۇنتەزىردۇرمەن. ئانى ئىزھار ئەيلەپ فەرمانە بىلەن سە-رەفراز ئەيلەگەي. ۋەقتىكى شاھ دارا ئىسكەندەردىن بۇ سوز بىلەن خۇش بولۇپ، دۇئا-لەر قىلىپ ئەيىدى: ئەي ئىسكەندەر زامان، ئۈچ سوزۇم، ئۈچ ۋەسىيەتتىم-دۇر، ساڭا كوڭلۇمنىڭ غەرىزىنى زاھىر قىلماق نىيەتم باردۇر. بىرى بۈكىم، ئول ئىككى گىنەجۇي قەتلىمغە قولىنى سۇندىلەر، ئۇلارنى قەتل قىلىپ روھۇمنى شاد ئەتكەيسەن ئەگەر-چە ماڭا ئاندىن نەفۇ بولماسە ۋەلىكىن ساڭا مەنئەئەت بولغۇسىدۇر. يەنە بىرى، قەۋم خەي-لىمغە ئاداۋەت قىلماغىلىكىم، ئۇلارنى كىيىنى نۇسرەد دەرلەر، ئۇلار ئىچرە ئانداغ كىمەرسە يوقدۇركىم، ئانىڭ قولىدىن ئاداۋەت ئىشى كەلگەي، ئەگەر ئۇلارغە لۇتق كەرەم ئەيلەسەڭ بارچەسى خادەم بولۇپ، قاين مەيلىڭ بولسە، خىزمەتتىڭغە ھازىر بولۇرلەر. قەدىمدىن كەل-گەن خانەزاتىمنى زايە قىلماغىلىكىم، ئۇلاردىن ساڭا ھىچ خۇشۇ يوقدۇر. يەنە بىرى، رۇشەڭ قىز فەرزەندىمىدۇركىم، بۇگۈن مەندىن جۇدا بولغۇسىدۇر. ئانىڭدىن كىيىنى سۇلتانلارنىڭ نىشانەسى تاج كىيىنى باردۇر. سەلتەنەت بەھرىسىنىڭ گەۋھەرى، شەرەق ئەۋجىنىڭ ئەختە-رىدۇركىم، ھەرەمىڭنى ئول شەمى بىلەن يورۇتۇپ، ئانىڭ شوئلى بىلەن كوڭلۇڭنى ئاۋۇتغىل. مەھرۇ-مۇھەببەت بىلەن شەبىستانىڭغە كەلتۈرۈپ، ئەقىد نىكاھ ئەيلەپ، يانىڭدا ئولتۇرغۇزغاي-سەن. بۇزۇلغان زەرئەتگاھىمنىڭ خوشەسى جىگەرىمنىڭ پارەسدۇر. ئەمدى ھەرەمىڭدە فەر-زەندىم بولۇپ، خەستە بولغان باغرىمىغە پەيۋەند بولغىلىكىم، ئەگەرسەندىن بىر نۇنغە تاپسە بىرچىگەركۇشى فەرزەند ھاسل بولغۇسىدۇر. ئاتا تەرەفدىن ئىسكەندەر نىھار ئانا تەرەفدىن كىيىنى نىژاد بولغاي، ئانىڭ ئۇچۇنىكىم، ئادالەت قىلماقغە ئانىڭ نەسىبى ئىككىمىزگە سابىت بولۇپ، شايدە ئەھلى ھەسەبلەردىن بولغاي، ئۇشۇ ۋەسىيەتلىرىمنى قوبۇل ئەيلەپ، خەس-تە كوڭلۇمنى شاد ئېتىپ خۇش قىلغىلىكىم، خەيىرباد قىلۇر ۋەقتىم يىقىن بولۇپدۇر. ئىسكەندەر ياشى بولۇپ دىدىكىم، ئەي شاھىنىشاھ ئىتائەتلىك يولىدا باشىمنى قويۇپ، قىلغان ھوكۇمۇڭنى قوبۇل ئەيلەدىم. خۇدايى تائالا تەۋفىقىمنى بەرسە، ئۇمد ئولكى، ئوزرۇمنى ئادا قىلىپ روھىڭنى شاد ئەيلەرمەن. دارا مۇنداغ قوبۇل تۇتقان سوزىنى ئاڭلاپ، كوزلەرىنى يۇمدى. ماتەمدارلەرى بۇ تەرىقەدە مەرسىيەسىنى ئوقۇدىلەر:

نەزم مەرسىيە

ئەجەل شامى تاڭ يوق ئەگەر بولسا، پاش،
كى بەھمەن كۈنىگە ئۇياتتى قۇياش.
ئەدەم بولدى قانۇن لۇھراسىبى،
نىگۈن بولدى ئايىن كوشتاسىبى.

بولۇپ تىرە كەيخىسرۇ ئاين چىراغ،
 سىياۋۇش ئاتى باغرىغە قويدى داغ.
 ئۇنۇت بولدى كەۋس يادى داغى،
 بىل ئاۋازەئى كەيىقۇبادى داغى.
 مەنۇ چىمەرە ئەۋجىغە تۇشتى جەزۇ،
 فەرىدۇن راۋانغە تۇشتى فەزۇ.

ۋەقتىكى دارا بۇ دەھىر بۇ قەلىمۇندىن رەھلەت قىلدى. ئىسكەندەر ئانى شاھانە ساندۇق ئىچىگە ئالىپ، كىيىنى مەھاپەغە قويۇپ، جەڭ مەيدانىدىن جۇدا ئەيلەپ، گەرد غۇ- بار قاننى ئارىغلاپ، غۇسل تەھارەت قىلىپ، بىر سەبىزەزارلىق دەشتىدە دەفن ئەيلەپ، رۇزەسنى ياساپ، مەقبەرەزارلىق قىلدى. ئول سەبىزەزاردا بەھىشت نىمەتلەرغە سەزاۋەر بولدى. ئىسكەندەر لەشكەرنى ئوشۇل سەبىزەزاردا تۇشۇرتۇپ، فەلەككە كوك بارگاھنى تىكىپ، ئوزى ئانىڭ ئىچىگە تۇشۇپ، دەرھال ئەلنى قەتل قىلماقدىن ئامان بەردى.

ساقنامە:

كىتۇر ساقى ئول مەينى جانى تاپاي،
 غەم ئىچرە ئۇلاردىن ئامانى تاپاي.
 ئەگەر دوراغۇ بەردى داراغە پات،
 ئىسكەندەرغە ھەم بەرمەس ئابى ھايات.
 مۇغەننى بۇكۇن نەغمەئى چەڭ تۇز،
 ۋەلى نۇھە ساز ئەيلەپ ئاھەڭ تۇز.
 كىدەردىمىغە تارتىپ فىغان يىغلاين،
 ①.....

ناۋايى جاھانغە ۋەفا يوقتۇرۇر،
 ئانىڭ دەبئى رەسمى جەفا ئوقتۇرۇر.
 ۋەفا ئەيلەپ، ئانىڭ جەفاسىن ئۇنۇت،
 نەۋا ئىستەسەڭ بىنەۋالنى تۇت.

سابىت رەسۇم ئاشناسداكىم، كارخانە ئىلاھدىن نەمۇدار دۇرۇر ۋە ئانىڭدەك ئول بارگاھدا مالائىك خەيلى ۋە خۇاھى رەسۇل مەئشەرى ۋە خۇاھى ئەۋلىيا گۇرۇھى ۋە خۇاھى ساپەرناس جامائىتى ئەلا قەدر مۇراتبەھم ھەر بىرى ئوز يېرىدە مۇرەتتەپ دۇرۇر، بۇ كارگاھدا ھەمۇل دەستۇر بىلە ياخشىراق سۇرەت بەلكى زورۇرەت دۇرۇر. ھەركىمەرسەكىم، شاھلىقنى تىلەسە، ئاڭا لازىمدۇركىم، بارچە لەشكەردىن ۋە ئوزگە خەلايق ھالىدىن ئاگاھلىق قىلغاي. رەسىم-قائىدەنى تۇزگەلى ھەر كىشىنىڭ مەرتەبەسىغە نەزەر سالپ، رەئايەت قىلغاي، ئۇلۇغلارغە ئۇلۇغچە، كىچىكىلەرگە كىچىگلىكچە ئاتا قىلغاي

① قوليازمنى كوچەرگەن كاتىپنىڭ سەۋەنلىكىدىن بىر مىسرا چۇشۇپ قالغان.

كىم، ھەر ئىشنىڭ ئوترا ھالداقۇ ياخشىراق دۇرۇ. «خەيرلىك مۇرى ئەۋسانەھا» نىڭ ① مەزمۇنى بىلەن ھەر ئىشنى ئۆز ئىتىدىالدا ئىزھار قىلماغلىق سائادەتنىڭ ئەسەردۇرۇ. بۇ قاتۇن بىلەن قاتىدەنى تۇزسە، ئانىڭ مەملىكەتى ۋە يۇرتلارنى ئاباد بولۇپ، زىننەت تاپغۇسىدۇرۇ. ئۆزىنىڭ سەرەنجامىنى ئارەستە قىلىپ، ھەر ئىشدا سەلتەنەت ئەمرىدىن مۇرادىنى تاپغاي. ۋە گەر ھەر نەچۈك پادىشا بۇ قاتىدە بىلەن ئىشلارنى تۈزمەسە، ئانىڭدىن نەچۈك مەملەكەت ئىچىرە تۇزۇكلۇك زوھۇر تاپىپ، سەلتەنەتنى ئۆز ئىتىدىالدا قالغاي. ئانىڭ مىسالى ئاندىغىكىم، كىچىك بالالەر شەترەنج ئويناقتە ئويۇننى ياپسە، ئول بالا ئويۇننى موھرە تىزمەكنى بىلمەي ئويناپسە، ئالماقتى-بەرمەكنى ھەم بىلمەس. پىيادەنى شاھنىڭ ياندا ئورۇن بېرىپ، فىلىنى رۇخنىڭ جايىدا قويۇپ، بۇ تەرىقتە بىلەن ھەر بىرىگە يەر بەرسە، ئوزۇك دىگىلىكىم ئەھلى خىرەدلەر ئانى نى دىگەيلەر. مۇنداغ ئويۇننى كەچ بولغۇچە ھەر قانچە ئويناپسە، ھىچ دۇرۇ ئىت يالا-قىغە سامان سالماق، سۈگەكلەرنى ئاتغە سالغاندەك بولۇرۇ. ھەر كىشى بورىگە قوزىلار تۈمە قىلسە، ئۆزى ئۆزىگە بەلا پەيدا قىلغۇسىدۇرۇ. ساھىپ ئەقىل راۋا كورمەسكىم، يولبارىسىنى گوشت بېرىپ بوداغاي، ئارىسلاننى قارىن بىلەن تويغازغانى ئۆزىنىڭ قارىنى يىرىتقاندۇرۇ. تاز باشغە تاج كەيدۇرگەنى تاخۇغە تۇماغ كەيدۇرگەندەك بولۇرۇ. بەلەند پەرۋاز شۇڭقارغە مورەسسەگە بىر تۇماغە ئازدۇرۇ. كىمەرسە يىلاننىڭ باشىنى يەنجىسە، بالادىن ئۆز يولىنى تىنچ قىلغۇسىدۇرۇ. ۋەگەر ئۆزى قويندا ماكان بەرسە، ئۆز قەتلىغە قەست قىلغان بولۇرۇ. بىلىگىلىم، ئىت ئەگەرچە بورى بولسە، ئانىڭ جايى ئىشكىدۇر لىكىن موشۇكنىڭ مەقامى ئويۇننىڭ تورى بولۇپدۇرۇ. ئەگەرچە بورى دەشت سەيدىنى شىكار قىلىپ، ئۆز يىرىدە ئانىڭدىن يىمەكلىكنى لازىم قىلسە، موشۇك ھەم ئوي سەيدىنى ئاشكارا ئەيلەپ، ئۆز ئورنىدا ئۆزىگە پەر-ۋەرىش قىلغاي. كېرەكدۇركىم، ھەر كىمەرسەگە زەرۋرەتدىن ئۆز ئىتىدىالدا پەرۋەرىش قىلسە، ھەربىرى ئۆز چاغدا كېرەكلىكدۇرۇ. يەنە ھەم شاھلارغە لازىمدۇركىم، فەراسەت بىلەن گۇھەرشۇناس بولغاي. لەئلىنى كورۇپ، ئوت گۇمان قىلماغاي، ئوتنى ھەم گەۋھەر دىمەگەي-كىم، خەرموھەرنى فرۇزەدىن جۇدا ئەيلەپ، تازە چىنىسى سۇتۇق كوزادىن فەرق قىلغاي. لىكىن بۇ ئىش بىسىپار دىشۋاردۇركىم، ئالەم ئەھلىدىن ئادەمسىلەر كورمەكدە ھەممەلەرنىڭ سۇرەتى بىردۇرۇ. ۋە لىكىن بىرى نەھوسەت ۋە ئاغرىق بولۇپ ئىدىبارغە مۇپتىلا بولغاندۇرۇ. يەنە بىرى نۇر سائادەتدۇركىم، ئىقبال ئانىڭدىن ھۇۋەيدادۇرۇ. ئىككىزەك قېرىنداشنىڭ سۇ-رەتى ئوخشەسەمۇ ھەر بىرىنىڭ ھەقىقەتى ۋە مىزاجى ئوخشاماس. كىتابەتدە ھەم ئەلنى بىرلە ئەلنى بىر كورۇنسە، ھىساپ ئىچىرە بىسىپار تافاۋۇتى باردۇر بەيابانلاردا ئولۇپ قۇ-رۇپ قالغان كەشىپلەرنىڭ ھەيئەتى سەدەفغە ئوخشاسەمۇ لىكىن بىرى دۇررى يىستىمىنىڭ جايى، يەنە بىرى نەچچە سۈگەكلەرنىڭ ماكاندۇرۇ. ھوما بىلە كەرەس بىر-بىرىگە مانەند كورۇنۇرلار ۋە لىكىن ئارادا بىسىپار تافاۋۇتى باردۇرۇ. ئادەمسىلەر ھەم بىر-بىرىگە مانەند بولسە، لىكىن فەرق باردۇركىم، ئەھلى بىسارەتنىڭ كوزىدە رۇشەنچۇرۇ. ئەمما شاھلارغە نۇر فەراسەت بىلە شىنا سالىق كېرەكدۇركىم، كىمىياندىن ئالتۇننى فەرق ئەيلەپ، قىزىل تابە-

① خەيرلىك مۇرى ئەۋسانەھا - «ھەر ئىشنىڭ ئوتتۇرا ھال بولغىنى ياخشى»

داندىن كۈننى تەفاۋۇت بىلگەي. ئەگەر مۇنداق فەراسەت بولماسا، بىسىپار ئىمتىھان قىلغانى ياخشىراق دۇر. ئەگەر شاھ ئىلكىگە دانىشۋەر ۋە ئاقلاردىن تۇشىسە، ئۇلار بىلە بىر نەۋىد ھەمسۇھبەت بولۇپ، ئۇلارنىڭ خاتىرىنى ساقلاپ، رەئايە قىلغاي. تاخاسۇئام ئول شاھىدىن رازى بولغاي. ۋەگەر شاھىدىن خەلايىق خۇرسەند بولماسا، دۇشمەنغە قەسد قىلغالى بولماس. دۇشمەنلەر تىغ سۇرگەلى كەلسە سەزاۋەردۇر. ئانىڭ ئۇچۇنكىم، ياخشى يامان خەلقنى پەرق قىلماي، ئول خەيلى بىلەن ئاداۋەت پەيدا قىلىپدۇر. ئانداغ شاھ ھەرگىز زەفەر تاپماس كىم، ئوز خەلقنى دۇشمەنغە دوست ئەيلەپدۇر. ئەگەر زاھىر ئانى ئول خەلقىدىن مادارا قىلماغلىق كورۇنسە، زەۋر بولغان چاغدا دۇشمەنلىكىنى ئاشكارا قىلغۇسدۇر.

سۇلتان ئەبۇ سەئىد كورگان نەۋرە مەرقەدە ھىكايەتسىم رايى ئەقدە كۇشايى بىلە كوپ مەملەكەت ئالدى ۋە تىغ ئومۇر فەرسايى بىلە ئوپ ئەلگە ئاشۇب سالىدى ۋە لىكىن سىپالەرى ئېمەس ئەركاندىن ئىشىن ۋەقتى بارچە قوزغالدى ۋە ئوزى ئەندا ئارا مەھلە-كىگە قالدى. بەلكى خەسىم ئول سەرەفرازنىڭ تىغ گىن بىلە بۇيىن چالدى.

سۇلتان ئابۇ سەئىد كورگانى سەلتەنەت ئىشىدا دانا ئېردى. خۇراسان بىلە ماۋەرا-ئۇننەھىر ۋە ئوزگە دىيارلەر خۇارەزىمدىن گىرمانغىچە، كاشغەردىن سىفھانغىچە، زابىلىستاندىن كابۇلىستانغىچە فەرمانغە كەلتۇرۇپ، ھەممە يۇرتلارنى رىئايە بىلە گۈلىستاندەك قىلىپ، سەلتەنەت ئىچرە دارايى دەھىر بولۇپ ئېردى. باشغە جاھانگىرلىك ھەۋاسى پەيدا بولۇپ، سانسىز لەشكەرنى يىغىپ، تەبىرىز شەھەرلەرنى ۋە رۇم دىيارلەرنى فەتە قىلغالى يۇردى. تەگىرى تائالا ئانى ھەر ئىشىدا ئاگاھ قىلىپ ئېردى ۋە لىكىن بىر ئەيىبى بار ئېردىكىم، ھەممىشە خەزىنە يىغماقغە مايىل بولۇپ، ئوز خەيلىنىڭ ئاقلارنى ھەقىر كورۇپ، ئۇلارغە نۇقسان ئىشىنى خۇاھىش قىلىپ، ئوز كوڭلىنى خۇش قىلىۇر ئېردى. لىكىن ئول سۇلتاننىڭ خەزىنە يىغماقدىن سىپالەرى رىزا ئېمەس ئېردى. ۋەقتىكى سۇلتان نەۋاھى تەرفىگە سەپاھلارنى چەكىپ يۇردى. نەۋاھىنىڭ شاھى ھەم سىپاھلەرنى چەكىپ، يۇرتلارم خەلىل تاپ-ماسۇن، دەپ بىر يەرگە چىقىپ، جەڭ ۋە جىدەلنى ئىزھار قىلىدىلەر. بۇ ئىش ھەددىدىن فۇزۇن قاتىغلاشىپ ئاداۋەت كۈنلەرى ئۇزاقلاشىپ، دىشۋار بولدى. سۇلتاندىن سىپاھلارنى خۇشۇد ئېمەسلىكىدىن بىر سائەت لەشكەرىغە دىشۋارلىق يۈزلەنگەن سەبەبىدىن بۇزۇلۇپ، ھەر تەرەقدىن سۇلتانغە يۈز ئويۇپ قاچىپ، دۇشمەن قاشغە بارىپ، ئاخا مەدەت بەردىلەر. ئانىڭدەك ئۇلۇغ سۇلتان دۇشمەننىڭ ئىلكىگە ئەسر تۇشتى. دۇشمەننى جانغە قەسد ئەيلەپ، قاندىن قىلىچىنى لەئلىگۈن قىلدى. ھەر نەچۈك شاھىدىن خەلقى خۇش بولماسا، ئىش چاغىدا پۇشمانلىق سۇد بەرمەس. شاھ سىپاھلەردىن جۇدا بولسە، بىر كىشىدۇر. بىر كىشىنىڭ ئىشى نەچۈك بولغۇسدۇر. ئاخا ئوخشەكىم، گۈلىستاندىن گۈل ئايرىلسە، قۇرۇپ قالغۇسدۇر. بەدەنسز كوڭۇلنى بىر لۇقمەئەت دەرلەركىم، سىپاھلەر بىلەن شاھى بەدەن ئىچرە كوڭۇلدەك تور. شاھى بىلەن لەشكەرى ئاشىق ۋە مەشۇقدەك بولماق لازىمدۇر. ھەر نەچۈك ئىشىدا مۇۋافىق بولغايىلەر. جاھان ئالماق ئاسان ئېمەس ۋە لىكىن ئىتتىفاق بولسە، دىشۋارلىق ئېمەسدۇر.

ھىمكەت ئەسكەندەرنىڭ ئارستۇدىن سوئالى ئول باھىداكىم، ساھىپىراي تەئەققۇل بىلە ئىش بەكرى يۇزىدىن نىقاپ ئاچقاندىن سوڭ فىكا ۋىسالدىن كام تاپماس ۋە ئانىڭ جەۋابى.

يەنە ھەم ئىسكەندەر ئارستۇدىن سوردىكىم، ھەكىم دانا ھەر نەچچۇك ئاددەمىغە ئوز فىئىلىدىن سۇد يا زىيان ھاسىل بولغۇسىدۇر. تەئەققۇل بىلەن بىر ئىشغە نەزەر سالىپ، نەتىجەسىنى ئاڭلاپ بىلۈركىم، تەمەۋ قىلماغلىق خۇارلىقىنىڭ بائىسىدۇر. قەنائەت قىلماغلىق ئىززەت ۋە شەرافەت تاپماغلىقنىڭ ئەسرىدۇر. شاھىلەر ھەم ئوز ئىشنىڭ بەھبۇدلىقىغا ئاگاھ بولۇپ، ئەل رىزاسىنى ھاسىل ئەيىلەپ، دۇئاسىدىن مەقسەدىنى تاپارلار. ھەممىشە ئوزلەرنىڭ بەھبۇدلىقىنى ئۆلەرنىڭ دۇئاسىدىن تاپسەلەر بائىس نىدۇركىم، ياخشى ئىشلارنى تەرك ئەيىلەپ، يامان ئىشلارنى قىلىپ، ئەلگە زۇلۇم قىلۇرلاركىم، ئاندىن شەۋكىتى ۋە سەلتەنەتغە شىكەست تاپىپ، بىراۋغە مەغلۇپ ۋە مەقھۇر بولۇرلار. ئول ھەكىم كارۋان تەئەممۇق فىكرى بىلەن جاۋاب بەردىكىم، بۇ سوز ئىچرە نۆكتەئى دەققى باردۇركىم، ھىمكەت دەرياسىنىڭ غەۋۋاسى-لىرى نەچچە قىسىم جاۋابىنى بېرىپدۇرلەر. بىرى ئولكىم، كىمەرسە ئەقائۇ دانىشىنى ئوزىگە ھاكىم قىلىپ، فەساد ئىشلارنى ۋە سەلاھ ئىشلارنى تاپىپ فەرق ئەيىلەپ، سەلاھ ئىشلارنى ئىختىيار ئەيىلەپ جەددۇجەھەد بىلەن قىلسە، مەنغەئەت تاپغۇسىدۇر. ئىككىلا ئالەمدە سەرەف-راز بولۇر ۋە لىكىن نەفىسىغە بىسىيار مۇشەققەت بولۇر. ئانىڭ ئوچۇنىكىم نەفىسى ئاسان ئىشغە مۇشتاقدۇر. ئەگەر نەفىسىنىڭ مۇرادىنى ھاسىل قىلسە، خۇدانىڭ بەندەلىرىغە زەرەر قىلىپ، مەنغەئەتتىن بىنەۋا قىلغۇسىدۇر. يەنە بىرى ئولدىركىم، ئانىڭ بەللىستىدە بىر خىسلەت بولۇركىم نەققە زەرەر بىلاجەيدۇرغان ئىشغە مەشىغۇل بولۇپ خەيىرۇ-شەرىنى كوزلە-مەي تەبىئى بى ئىختىيار ئانى قىلماقنى خۇاھىش قىلۇر. لىكىن سەلاھ ئىشلارنى تەبىئىغە مەرغۇپ بولماي خوپ ئېمەس دەپ قىلماس. بۇ فىئىل ھەم تەڭرى تائالانىڭ بەندەلىرىغە زەرەردۇر. يەنە بىرى ئولكىم، فىكىرى بىلەن سائەت شۇناس بولۇپ، يۇلدۇزنىڭ سەئىدۇ نەسىنى بىلىپ تالىشى يار بولۇپ، بىر ئىشنى قىلۇركىم، مەنپەئەتلىك ئىشنى زوھۇرىغە كەل-تۇرۇر. ئانداغكىم بىر كاتىپ مۇسەھەق مەجدى كىتابەت قىلماقنى تەلەپ قىلسە، ئەگەر ئانىڭ تالىشىغە ئىقبال يۇزلىنىپ، كىتابەت قىلماقغە ئىمكانى يوقدۇر، دەپ ئوچ سوزنى تەقىرر ئەي-مەدى. يەنە ھەم مۇنداغ نۆكتە سۇردىكىم، ئەھلى ھەقىقەتلەر ئەيتىپدۇرلەركىم، خۇاھى ئەھلى مەسچىد خۇاھى ئەھلى گىنىشت ئەزەلدە سەۋىشت بولغان قىسمىتنى فىكىر تەدبىر بىلەن ئاڭا تەغىير بەرمەككە ئىمكانى تاپماس. ئەگەر ھەق ئىشنى تاپسە، ئانى قىلغالى ھەر-گىز مەھەل تاپماس. تا ئادا قىلغايكىم، تەڭرى تائالانىڭ خۇاھىشى ئول ئىشدا يوقدۇر ۋە-گەر تەدبىر بىلە بىر ئىشنى قىلدىكىم، ئول تەدبىر تەقىدرغە راست كەلسە، ئول ھەم ئانىڭ تەدبىرىدىن ئەمەسكىم، تەڭرى تائالانىڭ تەقىدىرىدىندۇر. بۇ تەقىدر ئەھلى تەھقىقلارنىڭ ئالدا مۇۋافىقتۇر، دەپ ئىسكەندەرغە دىدىكىم، بۇگۇن تەۋفىق تاپقۇچىدۇرسەن، ھەر كۇن تەۋفىقنى ئاللا تائالا زىيادە قىلغاي. ئول ھەكىم دانا بۇ نەۋۇ تۆكتە بايان ئەيىلەپ، ئىس-كەندەر ھەم ئول تۆكتەدىن بەھرە تاپىپ، كوڭلى رۇشەن ئەيىلەپ، خامۇش بولۇپ، بو سوز-دىن دىلى مەخزەن ھەقىقى بولدى.

ئىسكەندەرنىڭ دارا مەمالىكىگە مۇلۇكران بولۇپ، كەنوز ۋە خەزايىنىنى موھۇر ۋە سەھاپ-
دەك زەرفاش ۋە زەر ئەفشانلىق قىلىپ، سپاھ ۋە رەئىيەتنى ئول ئەمسانلاردىن ئاباد
ئېتىپ، ئالەم مەمالىك شاھلەرىن تىلەرگە ئەلچىلەر يىبەرگەنى ۋە ئۇلار بارچە ئانىك
ئەمرىغە ئەتقىياد قىلىپ، كەشمىر شاھى نامۇۋامق ئەفسۇنلارنى ئوقۇپ، ھىندى
رايى باز گۇنى جەۋاپ بېرىپ، خاقانى چىن سوزىدىن قاشىغە چىن سالغانى

بۇ زەفەرنامەنى رەقەم چېكىپ، ئانداغ ئادا قىلىدىكىم، دارانىڭ ۋاپاتى ئاشكارا
بولۇپ، ئىستائەت قىلدۇرغان لەشكەرى گۇرۇھ-گۇرۇھ كېلىپ، ئىسكەندەرنىڭ ئالدىغە
باشىنى قويدىلەر. يىراق يۇرتلاردىن كەلگەن خەلايىق ۋەتەن ئەزمىنى قىلىپ، مەشرىق
زەمىنىنىڭ سۇلتانلارى، خوارەزىمنىڭ، ھىندۇستاننىڭ، چىن مۇلكىنىڭ خەلقى شول كۈنى
قاچماقغە مەپىل قىلىپ، توختاماي ئوز مۇلكىگە يەتتىلەر. ئىسكەندەرغە فەتئە ۋە نۇسرەت
ئاتا بولۇپ، شەۋكەت تاپىپ، ئېگىز تەخت ئوزرە مەقام ئەيلەپ، ۋەسىيەت ئىشلەرغە ئىستىقال-
مەت قىلدى. ئەۋۋەل شاھ داراغە ئوزىنىڭ مۇناسىپىتىدە ماتەم تۇتۇپ ئەئزاز ۋە ئىكرام بىلە
شاھانە قائىدەسىنى قىلىپ، دەفن ئەتتىلەر. ئانىڭ ھالىغە ھەم ئوز ئەھۋالىغە زار-زار
يىغلايدىلەر، بېھد بىر ئۇلۇغ ئىش باشىغە تۇشۇپدۇر. ۋەقتىكى دارانىڭ ئىشىدىن فارىغ
بولۇپ، ئىككى قاتلىنىڭ سوراغىنى سوراپ، ئىككى ياغاچنى دار قىلماق ئۇچۇن يەرگە
كومدىلەر. ئول ئىككى قاتلىنى باشىن تۇبەن ئاستورۇپ، تىبىر بارانغە ھوكۇم قىلىپ، تىبىر-
باران قىلدىلەر. ھەركىم گۇمراھ بولۇپ، ئوز شاھىغە خىيانەت قىلسە، ئانىڭ جازاسى بۇ-
دۇر، دەپ ئىككىلەسنىڭ بەدەنىنى كويدۇرۇپ، كۈلىنى كوككە ساۋرىدىلەر. يەنە ھوكۇم
قىلىدىكىم، دارانىڭ ئۇرۇغ-قەياشلارنى كەلتۈرۈپ، ئامان بېرىپ، لۇتىق ۋە مەرھەمەت
قىلىپ، ئۇلارنىڭ كوكلىدىن ۋەھىم قورقۇنچىنى كوتەرىپ، دارا قىلغاندەك ئىكرامنى ئىسكەندەر
ھەم ئانداغ مادارا بىلەن قىلدى. يەنە نەچچە كىشىنى تەئىين قىلىدىكىم، ئۇلارنىڭ ھەر-
بىرى پىسەندىدە ئەنجۇمەن ئارا ئېرىدىلەر، بىر نامە بىلەن رۇشەڭ قاشىغە يىبەردى.
ئول نامەدە ھەر نەۋۋە پەند نەسەت ئانداغ ئىشقا ئېرىدىكىم، تەئرى تا ئالا ئانىڭ ھوكىمىغە
خورسەند بولماق سائادەتلىك ئاچقۇسىدۇر. كوپ جەزەد-فەزەد قىلماق سۇد بەرمەس.
جاھان باغىسىدىن ئەگەر بىر گۈلبۇن پىنھان بولسە، ئۇمىددا دۇركىم، شۇگوفتە بولماغان
غۇنچە تەرۇتازە بولغۇسىدۇر. سەدەفنىڭ كوكسى يارىلسا، ئانىڭ دۇررىنى شەرافەت تاجىنى
ماكان ئەتكۇسىدۇر. يەنە ئانداق نەچەند دانالارغە ئەھسان ۋەئىدەلەرنى قىلىپ فەرمان
ئەيلەدىكىم، ئول سەرۋ ئازادە پەرىزادەنى شەبىستانىغە كەلتۈرسۇنلاركىم، قۇياش گۈل
رەخنى چەرخ ئايۋانغە يەتكۇزگەيلەر، دەپ دارانىڭ ۋەسىيەتلەرنى ئادا قىلدى. ئاندىن
كېيىن جاھانگىرلىك ئىشغە مەشغۇل بولۇپ، دارانىڭ جەم قىلغان نىھان ئاشكارە خەزد-
نەلەرنى تاپىپ، ئەفرىدۇننىڭ زامانىدىن يىغىلغان، شاھدىن-شاھىغە ئىستىقال قىلغان
كەيتقۇبادنىڭ زامانەسىغىچە خەزىنە ۋە دەفنەلەرى ئاڭا جاھان مۇلكى بىلەن قالدى.
ئاندىن كېيىن ئانىڭ ئەۋلادىغە جاھان مۇلكى بىلەن بىر-بىرىگە مىراس قالىپ، ئوزىگە
نەچچە نەخزەنلەر تولۇپ، يەنە بەركە تەككەندە ئىككى بارابەر بولۇر ئېردى. دارا جاھاندارلىق
تەختىدىن بەھرەۋەر بولغان پۇرسەتغىچە مىڭ ئۇچ يۈز ئون تورت يىسىل بۇلەر ئالەم

پەناھ بولۇپ، جاھان ئەھلىگە پادىشاھ بولۇپ كەلگەن. بۇلەر بېھساپ جەمئى قىلغان خەزىنەلەرنى تەڭرى تائالا ئىسكەندەرگە نەسپ ئەتتى. دارانىڭ قورغان سوققان خەزىنەلەر يۈز سەكسەن قورغان ئېردى. بۇ بارچە بۇ خەزىنەلەر جاۋاھىرلەر بىلەن ئالتۇن - كۈمۈش ئېردى. خەزىنەچىسى كېلىپ، ئىسكەندەرنىڭ ئاياغلىرىنى ئۇيۇپ، خەزىنەلەرنىڭ ئاچقۇسىنى، قورغانلارنىڭ ئاچقۇسىنى كەلتۈرۈپ تاپشۇردى. ئىسكەندەر بىسىيار جۇستىمىچۇ بىلەن خەزىنەلەردىن، قورغانلاردىن گۇفتىگۇ ئەيىلەپ، لۇتقى كەرەملىرىنى قىلىپ، ۋەئىدەلەر بىلەن ئۇمىدۇار قىلدى. قايسى قورغاننىڭ خەزىنەچىسى كېلىپ مەلۇم قىلسە، شول كىشىگە ئول خەزىنە ھاۋالە قىلىپ، لېكىن ئەۋۋەل نەۋبەندەلەرگە ھوكۇم قىلدىكىم، خەزىنەلەرنىڭ ھىسابىنى راستلاپ دەقتەرگە ئالىڭلار. نەۋبەندەلەر دارانىڭ دىۋان بەگلەردىن دەقتەرنى تىلەپ، جەمئى بولغان خەزىنەلەرنى تاپىپ، خەزىنەدارلار بىلەن ھىساپلاشىپ، قايسى دەقتەرنىڭ ھىسابى قوبۇل بولسە، دەقتەرلەرگە ئالىپ، تۇگىدى دەپ ھىساپىغە ئالۇر ئېردىلەر. ھەركىمەرسەنىڭ ھىسابى راست كەلمەسە نەۋبەندەلەر شىددەت بىلەن تاپتۇرۇپ، ھىساپىغە ئالىپ، ئىسكەندەرگە ئەرز ئەيتىپ، ھەممەسەنىڭ خاتىرى تىنچ بولدى. ئاندىن كېيىن ئىسكەندەرنىڭ ھوكىمى بىلەن بارىنى ئورداغە ئالىپ كەلگەلى گۇرۇھ - گۇرۇھ خەلايىق بارىپ ئىسكەندەرنىڭ خەزىنەسىگە ئىككى يىلىغىچە تاشۇپ گەنجىلەرنى ئالىپ كەلدىلەر. نەۋبەندەلەر رەقەم چېكىپ، ھىساپ دەقتەردىن مەلۇم قىلدىلەركىم، تەخى خەزىنەلەرنىڭ جەمئى نىسپى بولمايدۇر. يەنە ئىسكەندەرنىڭ ھوكىمى بىلەن قالغاننى تەخمىنەن تەئىين قىلىپ، خەزىنەچىلەرنىڭ قولغە تاپشۇرۇپ، خەزىنەلەرنىڭ ئىشىكلەرنى بەركىتىپ قويدىلەر. ئىسكەندەرنىڭ ھوكىمى بىلەن ئىشنى تۇگەتپ، نەۋبەندەلەرنىڭ ئۇلۇغلىرى ھىسابىنى كەلتۈرۈپ، قىياس بىلەن فەھىم قىلدىلەركىم، يەتتە يۈز مىڭ تۈمەن خەزىنەلەر ئالىپ كەلدىلەر. يەنە دارانىڭ ھەر گۇرۇھ لەشكەرنىڭ ئۇلۇغلىرىنى ئالىپ كېلىپ، ئىسكەندەرنىڭ ھوكىمى بىلەن دىدىلەركىم، دارانىڭ دىۋاندىن سىپاھىلەرنىڭ مۇقەررەر بولغان مەۋاجىپى ئۇلۇفەسى ئەرز ئەيىلسۇنلەر، ئانىڭ فىكىرى شاھ ئالەم پەناھ ئىسكەندەرگە فەرىزىدۇر. ئۇلار ھەم مۇقەررەر بولغان مەۋاجىپىنى ئەرز ئەيىلەپ، شاھ ئالەمنىڭ ئالدىدا بىسىيار ھەقىر كورۇندى. يەنە دارانىڭ لەشكەرى تەۋەھبۇم بىلەن دىدىكىم، بىزگە ئول مەۋاجىپ رەنج ۋە مۇشەققەت بىلەن نىسپى قولمىزغە كىرەر ئېردى. ئول شاھ ئالەم بىناھ لوتقى ئەيتىپ دىدىكىم، ئەگەر دارانىڭ رەسمى نىسپى بەرمەك بولسە ۋە لېكىن بىزنىڭ رەسمىمىز ئىككى بارابەر بەرمەك بولۇر، دەپ دارانىڭ رەسمىدىن دۇچەند قىلىپ بېرىڭلاركى سىپاھىلەرنىڭ رەنج مۇشۇققەتى كوتەرىلسۇن. بۇلار تورت يۈز مىڭ كىشى چاكەرىلىك ئىشىغە تەئىين بولغان ئېردىلەر. يەنە ئىككى يۈز مىڭ مەۋاجىپخور بىرگە ئىككى مەۋا - جىپخور تەئىين بولۇپ، جەمئى ئالتە يۈز مىڭ سىپاھىلەرگە ئۇلۇفە بەردى. لەشكەرگە مەۋاجىپنىڭ تەئىينى ئىككى بارابەر تەزىمىن بولسە، رەئىيەتلەرنىڭ خىراجىنىڭ نىسپىنى ھەئاق قىلىپ، نىسپىنى تەئىين قىلدىلەر. سىپاھىلەر شاد بولۇپ، رەئىيەتلەرى ھەم ئاباد بولدىلەر. ۋەقتىكى سىپاھىلەر بىلەن رەئىيەتلەرگە گەنجىلەرنى توكى. ھەم ئانىڭدىن ھەم مۇنىڭدىن رەنج چەكمەك دەفە بولدى. ئاندىن كىيىن ئول شاھى ئالەم پەناھ ئىسكەندەر

دېدىكىم، ماڭا گەنج يىغماق مۇناسىپ ئېمەسدۇر. سىپاھىلەرىم بىلەن رەئىيەت-تەلەرىم مەندىن خۇشۇد بولسە، ماڭا بەسدۇر. ئەگەر گەنجلەر دەريالاردىن ۋە كانىلەردىن بەلكى بۇ جاھاندىن ھەم ئەفرۇنراق جەمئى قىلسە، ئانگىدىن كىشىگە مەنئەئەت بەرمەسە، ئول گەنجلەرنىڭ ۋە تاش-تۇپراقنىڭ فەرقى بولماس. ئەگەر نەفىئىدىن بولسە، مەخزەن يىسراقدۇر. ئەلىدىن خارە يەخشىراقكىم، ئول خارە بىر تاش ئېپىرۇر. بى زەرەر ۋەلى گەنجىدىن ئەلگە دۇر يۇز خەتەر. كىشىنىڭ كى بىنەفە ئېپىرۇر مەخزەنى جاھان ئەھلىدۇر، سەرمەرى دۇشمىنى ئەگەر يۇرتى بىلەن لەشكەرى ئاباد بولسە، ئاسانلىق بىلەن ئالەمنى مۇسەخخەر قىلغۇسىدۇر. ئىسكەندەر ۋە قىتكى بۇ سەرمایەنى تاپىپ، خەلايىق ئوزۇرە لۇتقى ۋە مەرھەمەتتىن سايە سالىپ، ئىران خەلقىنى ئوزىدىن رازى قىلىپ، جاھان ئاچماقنىڭ سەرەنجامىنى راستلاپ، ئەۋۋەل ئەھلى ھىكىمەت دانالار ۋە ئولمالەرنى ئىلغاپ تاپتىكىم، پارچەسىنىڭ رايى سوز بايان قىلماقتا ھەر بىرى قىلىنى يارار ئېپىردىلەركىم، زۇبان تىغى بىلەن شەمشەر بازلەرنى مادارا قىلىپ، سوزلەپ بىر ئۆكتە بىلەن ئۇلارنىڭ يۇزىدىن ياغىنى تامتۇرار ئېپىردىلەر. پارچەسى ئىلمى دانىشدا ساھىپ ۋۇقۇق كېلىپ جاھان فەيلە-سۇفى ئېپىردىلەر. ئول شاھى ئالى خىرەد ئىسكەندەر شوبۇ ئەھلى ھىكىمەت دانالارنىڭ ھەر بىرىنى بىر تەرەق تەئىن قىلدى. ئانداغكىم بىرى-شەھرى ساقلاپ، يەنە بىرىنى ھىندۇستانغە، يەنە بىرىنى شەھرى چىنغە، يەنە بىرىنى بەيتۇلھەرەمغە، يەنە بىرىنى كەشمىرغە، يەنە بىرىنى مىسىر ۋە باغدادغە، يەنە بىرىنى شەھرى نوشاۋىرغە تەئىن قىلىپ، ھەر بىرىنىڭ قولغىغە بىر نامە بېرىپ، ھەر نامەدە بىر دىلخۇش مەزمۇنلارنى پۇتۇپ ئېپىردىلەركىم، ئول مەزمۇن بۇ ئېپىردى: "بىسىلاھىل ئىلىۋل ئەزم، لەيسە كىسىلەھى شەيئۇن ۋەھۇۋۇ ۋە سەمىئۇل ئەلىم زاتىدۇركىم، ئانىڭ زاتى بىلەن فەلەكلەر بەستۇن قايسىم ئەلھال باسوفاتىدۇركىم، ئانىڭ ئەۋسافىدىن مۇتەرجىمىلەر لىسانى لالدىر. لەم يەزەل قەدىمى دۇركىم، ئانىڭ ئىپتىداسى يوق. لايزەل ئەزىمى دۇركىم، ئانىڭ ئىستىھاسى يوقدۇر. گادالار زەمىرنىڭ ئاگاھى شەھنشاھلارنىڭ شاھنشاھى دۇركىم، دارايى دەۋرانلار ئالى جانابىنىڭ فەرمانىغە مەھ-كۇمدۇرلار. شاھلەرنى شاھلىقىدىن رەد قىلسە، جەھەت ئىستەگەلى ھىچ كىشىنىڭ ھەددى بولماس. گادالارنى شاھ قىلسە، ئانى رەد قىلغالى ھىچكىم قۇدرەت تاپىپ دەم ئۇرماس. بەس، ئول ئولدىدۇركىم، بارچە پادىشاھلار قازاغە رىزا بەرگەننى ئايان ئەيىلەگەي. تەڭرى تائالا ئانىڭ ھەمىدىنى ئادا قىلىپ، تەكەللۇم تەرىقىنى ئانداغ سوردىكىم، مەنى ئىسكەندەر دەرلەر، يەتتە كىشۋەرنى ئالماق مەنىڭ سۇفەتسىدۇر، سەنى خاقانى چىن دەرلەر، تىوران زىمىنى لەشكەرنىڭ دۇركىم، مۇبارىزلارنىڭ ئاندىدۇر. مۇنى بىلىگىلىكىم، بۇ ئالەمدە مەۋجۇد بولغان بار يوقنى كىمەرسە تەدبىر بىلەن مۇمكىن ئەمەسكىم، تەڭرى تائالانىڭ تەقدىرىدىن ئوزگە قىلغاي. گادالارغە شاھلىق بېرىپ نەۋازىشلار قىلغۇچى ئولدىدۇر. شاھلارنى ھەم گادا قىلماق ئانىڭ سۇفەتسىدۇر. لازىمدۇركىم، شاھلار ئوز بەھبۇدلۇقىنى ئاندىن بىلىپ، قازاغە رىزا بەرگەيلەر. گادالەر ھەم خۇشۇد بولۇپ شۇكرانە ئادا قىلغايىلەر. ھەر نەچچۇك ئەمىر-فەرمان تەڭرى تائالادىن زۇھۇر تاپسە، ئابا قىلغالى ھىچكىمنىڭ قۇدرەتى بولماس. ئەلھال تەڭرى تائالا ھوكۇمدىن ماڭا بۇ جاھاننىڭ ھەممەسى قىسىمەت بولۇپىدۇر. بۇ ئىشلارنىمدا ئوزى يار بولۇپىدۇر. ئوزۇم ھىچ ئىشدا ئىختىيارىم يوقدۇر. چىنانچە ئەۋۋەلى

ھالدا ماڭا ئىقبال يۈزلەنسە، ئالەم ئاتا بولۇپدۇر. ئاتام رۇم مەملىكەتىنىڭ پادىشاھى ئېردى. بۇ ئالەمدىن رەھلەت قىلغاندا، ئانىڭ جايىدا كىشۈم ئارا بولۇپ ئىدىم. ئىلىم-ھىكمەتتىن ھەم ئاگاھ ئېردىمكىم، شاھلىق تەمەنناسى مەندە يوق ئېردى. ئول ۋاجىبول-ۋوجود بۇ ئىشلارنى ماڭا قىسەت قىلىپ، ئەزەلدە مۇقەددەر قىلغان بولسە، ئىختىيارىم-خەمنى قويماس، ئولۇسلايم ھەم بۇ ئىشدا ئىختىيار قىلماس، مەتقۇل كورمەس ئېردىلەر. ئەمىر ئىلاھى بىلە ھاتىغنىڭ ئىلھامىدىن ھەر ئىشنى قورقە، ئەيمىسە شورۇدۇ قىلىدىم ئەۋۋەلى ھالدا تەڭرى تائالانىڭ ئەمرى بىلەن ماجرا تۇزۇپ، زەنىگبار خەلىقنىڭ روزى-يىغىنى قارا قىلىپ، كوسلارنى چالىپ ئەزىم ئەيىلەپ، بەرتاس بىلە رۇسنى ھوكە-ۋىغە كىرگۈزۈپ، توختاماي فەرەك دىيارىنى ئالىپ، يەنە ھەم جەددى-جەھەد ئەيىلەپ، شاھ دارانى قولۇمغە تۇشۇرۇپ، سەرەفراز بولۇپ، ھەق تائالا ماڭا بۇ ئىشلارنى ئاتا قىلىپدۇر. ھەر تەرەق تالىتىم يۈزلەنسە، ھەق تائالانىڭ ئەمرى بىلەن جەڭ ئىشلارنى زاھىر قىلىسام، ئۇلاردىن گەرد غۇبارىنى فەلەك ئوزە چىقاردىم. بۇگۈن ئىران مەملىكى ماڭا مۇسەخخەر بولۇپ، بارچە شاھلار بەندەئى فەرمان بولۇپدۇر. ئول گۇرۇھكىم دارانى شاھىنشاھ بىلىپ، ئانىڭ فەرمانىغە ئىتائەت قىلۇر ئېردىلەر. بارچەسى كېلىپ، دەرگاھىمغە باشنى قويۇپ، قوللۇغۇمنى قىزۇل ئەتتىلەر. ھەم بۇلارغە ھەددىن ئەفزۇن ئىسنايەتلەرنى زاھىر ئەيىلەپ، سەرەفراز ئەيىلەدىم. ساڭا ھەم بەخت-تالىتىڭ ياۋەرلىك قىلىسە، قوبۇپ ئوزگەلەردەك جانابى سېھىر ئىنتىسابىمغە كەلگىل. ھەر نەچۈك فەرمان قىلسام، كالامىمنى ياخشى بىلىپ، تابوغۇمدا باشىڭ قويۇپ، ئاياغىمنى ئۇپكىل. بارچەلەرىڭغە لۇتق ئىھسان ئەيىلەپ، مادارا بىلەن مۇۋافىقتىڭنى بى قەدەر ئىمكان ئەيىلەگۈمدۇر. سىنىنى شاھلىق ئىچرە بەلەند ئەيىلەپ، ئىسنايەتلەر بىلەن ئەرجۇمەند قىلۇرمەن. كىشۈلەرىڭغە رەقەم چىكىپە ساڭا يەك قەلەم تابىسە قىلىپ بېرۇرمەن. بۇ دەۋراننىڭ ئافەتتىن پاناھىڭ بولۇپە دۇشمەنلەرىڭغە دۇشمەن بولۇرمەن. ۋەگەر قاشىمغە كەلگىلى بىر مانىسى ۋۇجود تاپىپ كېلەلسەي زورۇرەتتىن ئاستان بۇسۇقۇمنى قىلالماي ئوزۇرۇڭنى ئىزھار قىلساڭ، قۇۋۇقۇمىزغا ئوغۇلۇڭ بىلە ئىنىڭنى يىبەرگىل. ئەگەر ئىككىلەسى بولماسە، بىرىنى راۋان ئەيىلەگىلكىم، دانا ۋە ساھىپ خىرەد بولغاي. تاكى ساڭا مۇتەمىد ۋە نايىپ بولۇپ، مال بىلە پىشكەش-لەرنى تارتىپ، قۇللاردەك قۇللۇقۇڭنى بەجا كەلتۇرۇپ، ئوزۇرىنى ئادا ئەيىلەپ، مۇددىئانى بايان قىلغاي. ھەر نەچۈك مۇرادىڭ بولسە، ۋەئىدەغە ۋافا ئەيىلەگۈمدۇر. ۋەگەر ئىتائەت قىلماي، جاھىل تەرمىقى بىلەن ئاداۋەت ئەيىلەپ ۋالالەت يولىنى ئىختىيار قىلساڭ بۇ چەرەك جەرەفتارىدىن ھەر نىمە ئالىدىڭغە كەلسە، ئانى ئوزۇڭدىن كورگىل. ئول ۋەقتتە مېرۇ ۋە مادالوا خىيالىنى مەندىن ئۇتۇتقىل-كىم، قولۇمدىن كەلگەننى مەئزۇر تۇتقىل. دەپ مەقسەدىنى كىتابەت قىلىپ، قاسىدغە بېرىپ راۋان قىلدى. قالغان سوزلەرنى قاسىد ئوزى بايان ئەيىلەگەي. نامە تامام ۋەسساللام. بۇ تەرىقە بىلەن كىتابەتلەرنى ئىتتىا قىلىپ، ھەر تەرەق ھەر پادىشاھىغە سوزلەرنى ئوز مۇناسىبتىدا ئىنشا ئەيىلەپ، بارچە كىتابەتلەرنى مۇرەتتەپ قىلىپ، قاسىد-لارغە بېرىپ، ھەر بىرىنى ھەر بىر تەرەفغە ئۇزاتتى. ئول قاسىدلارنىڭ ھەربىرى كارۋان دانا ئېردىكىم، سوز بايان قىلماقدا ھەر ئىشنى بىلىر ئېردى. ھەربىرى ئەزم قىلغان

تەرەفكە يۈرۈپ، ئاز ۋاقىتتا يەتتىلەر. ھەر پادىشاھ ئول ئىشنى بىلىپ، قاسىدىلارغە تەئزىم بەجا كەلتۈرۈپ، رەئايەتلەرنى قىلىپ، خاتىرىنى شاد ئەيىلەپ، نامەسنى قولغە ئالىپ، كوزىگە سۇرتتىلەر. ئاندىن كېيىن ئوقۇپ، مەزمۇندىن ئاگاھ بولۇپ، پىشكەش بىلەن خىراجىنى مۇھەببەتتە ئەيىلەپ، ئوزگە ئىھتىياجلىرىنى ھەم ئادا قىلىپ، قاسىدىلارنى ياندۇردىلەر. قاسىدىلەر ھەم تاپقاننى ئەزم ئەيىلەپ، شاھى ئىسكەندەرغە جەزم قىلدىلار. لېكىن ئۇچ پادىشاھ خەت قىلىپ، ئىتائەت قىلۇردىن توختادىلەر، ھەربىرى بىر تەرىققە بىلەن سوز بايان ئەيىلەدى. ئول ئوچ پادىشاھنىڭ بىرى شاھ كەشمىردۇركىم، ئاتى مەللىۇ بىن ھەباك ئىپىردى. قورقىماي دىدىكىم، ئىسكەندەر ئەگەرچە شاھى ئافاق بولۇپدۇر، لىكىن مەنىڭ مۈلكۈم ئافاق ئىچرە بى نەزىردۇر. يەنە ماڭا ئوچ ئىش تەڭرى تائالا نەسىپ قىلىپدۇر، بىرى ئولكىم، بۇ شەھەر بىسىيار مەھكەمدۇر، تاغلارنى ھەددىدىن ئەفزۇن ئېگىز، سىغىلى ھەم ئۈستىۋاردۇر. يەنە شەھەرنىڭ چورەسى ئاستىنى ھەم تامام سۇپەيدادۇر، ئىككىنچى ئولدىدۇركىم، ئانچۇنان ئەفسۇنگەرچا كارلارم باردۇركىم، ئەگەر فەلەكدىن فىتىئە پەيدا بولسى، ھەربىرى ئەفسۇن بىلەن بىر يۇمران كوچۇكىنى شىردەرەندە قىلىپ، جاھان خەلقغە سالافەتلىك كورگۈزۈلەر. ئەگەر ئىسكەندەر ئالەم خەلقىنى يىغسە، ئافەت يەلىنى پەيدا قىلىپ، ئانداغ قوزغالان سالۇرلاركىم، ئىسكەندەرنىڭ لەشكەرى ئامان تاپماي، ئىتتىك شامال پەيدا بولۇپ، سامان سارۇلغاندەك سورۇلۇر. ئۇچۇنچى ئولكىم، ئەگەر ئىسكەندەر ئاداۋەت قىلىپ، ئەئەددى بىلەن مۈلكۈمگە كېلىپ ئالىسە، بۇ يۇرتتا تاغ ئىچى بىر ئېگىز تاغنىڭ توفەسىدە بىر سىغىل باردۇركىم، بىيەكپارە مىسىدىن ۋە خۇلەدىن بۇرۇنقى ئەھلى ھىكمەتلەر ياساپ، تىلىم بەرپا قىلىپدۇر. بۇ شەھەرنىڭ ئىچىدىن شول سىغىلغىچە مەخفى نەقەپ ئۇرۇپ يول قىلىپدۇرلەر. ئەگەر بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىغە ناگىھان بىر ئىش تۇشۇپ، شول نەقەپكە كىرسە، شول قورغانغىچە يول باردۇركىم، قويۇندەك توفەسىگە چىقادۇر. قاچانكىم ئول نەقەپنىڭ تاش يۈزىنى ناپەيدا قىلسە، دەۋۋۇم بارە ئەسلا پەيدا بولماسە، شەھەر ئوتدەك قىزىپ ھارارەتتىن خەلقى ھالاك بولغاي. شامال توختاپ قالغاندىن جانى بارنىڭ تۇرماقى مۇمكىن ئېمەسدۇر. يەنە ئوت بولماسە دىمەككە ھاجەت يوقكىم، ئادەمىلەر يىمەك - ئىچمەكنى نەچۇك سەرەنجام قىلغاي. بەس، بارچەسى زەرۋرەتتىن بۇ شەھەردىن يەنە بىر تەرەفكە كەتكەيىلەر. ئول شاھ مەللىۇ بۇ قىياس بىلەن مۇنداغ جاۋاپنى بەردى. ئاندىن ھىندۇستان پادىشاھى كىم، ئانى شاھ راي دەرلەر. قاسىدغە ئانداغ دىدىكىم، ئول ئىسكەندەر شاھ ئالى دۇركىم، ئانىڭ ھوكىمىغە فەرمان پەزىر بولۇپ ئىتائەت قىلغۇچىدۇرمەن ۋەلېكىن ۋەقتىكى دارا ئىسكەندەر تەرەفسىگە لەشكەرنى چەككەندە تەئرىق بىلەن نامە يېتىپ، مېنى ھەم تەكلىف قىلىپ تىلەپ ئىپىردى، ئەمىرىنى ئۇلۇغ تۇتۇپ يولنىڭ يىراغلىقىدىن ئىككى يىللىق خىراجى مۈلكۈمدىن ئالىپ بى قەدرى ھاجەت لەشكەرىمىغە بېرىپ ئىپىردىم. ۋەقتىكى شاھ دارانىڭ سەرھەددىغە يېتىپ كورسەمكىم، شاھ ئىسكەندەر بىلەن جەڭ ئەنجامنى تۇزۇپدۇر. بىناكى دارانى ئىسكەندەر - نىڭ ئىقبالى پەست قىلىپ، ئەجەل دامىغە مۇپتىلا ئەيىلەپ، ئانىڭدىن ئىسكەندەرنىڭ ئىقبالى گەردىنى كوككە چىقاردى. بىز ھەم بايا بانلارغە كىرىپ، يولمىزنى تۇتۇپ ئىپىردۇك.

يىراق يەرلەردىن كەلگەن بارچە سپاھىلەر بەرباد بولۇپ، فەلەكەدىن ھەددىدىن ئەفرۇن ئۇلارغە بىداللىق يېتىپ ئېردى. سوقۇشقانلارغە دەرد-ئەلەمدىن شەرمەندەلىك پەيدا بولۇپ تۇتۇلغانچە باشتىن-ئاياغىغە چە بەندكە تۇشتىلەر. ئازادەلەر ھەم بەندە بولۇپ، شاھزادە ئىسكەندەر لەشكەرنىڭ جۇلاۋىدا بولدىلەر. مەن ھەم شول ۋەقتىدا نەچچە ئاي باياپانلارنى كېزىپ يۇرتۇمغە ئوزۇمنى ئالدىم. لەشكەرىم قەتلىغە تۇش بولۇپ، ئوندىن بىرى نىجات تاپىپ مۇندا كېلىپدۇر. ئول سەبەبىدىن يۇرتۇمغە ئەجەپ بىر ئەھۋال پەيدا بولۇپدۇركىم، يۇرتۇمنىڭ ھەممەسى ماتەم تۇتۇپ قارا كېيىپدۇرلەر. بۇلارنىڭ رەڭگى قارا بولغانى ئەسلى ئېمەسدۇر، بەلكى قاراللىق بولتۇسىدۇر. ئىسكەندەرغە ئىتائەت قىلماسمەن دىگەلى ھەددىم بولماس، لىكىن باشمىغە بىر شىكەست ئىشى تۇشۇپدۇر. ئانىڭ ھوكىمىنى دىلۇجان بىلەن باشمىغە ئالىپدۇرمەن ۋەلىكىن زۇلۇم ئەيلەپ قانىمنىڭ پېيىغە كىرمەسۇن. بۇگۈندىن ئىككى، ئۈچ يىل ئوتكۇنچە، يۇرتۇمغە ئەمىن ۋە ئامانلىق يۈزلەنگەندە بويۇرغان نەرسە كېرەككە قۇدرەت تاپىپ، بى قەدرى ئىمكان سەرەنجام قىلىپ ئانى كورگىلى بۇرۇرمەنكىم، بىسىار ھەۋە-سىم باردۇر، ئەگەر ئىككى-ئۈچ يىل ئۆتمەي مېنى ھەرەجكە قويۇپ، تەكلىپ ئەتسە، ئاندىن ماڭا ھەددىدىن زىيادە مالامەت يەتكۈسىدۇر. ئەگەر لۇتقى ئەيلەپ، ئەرزىمىغە يەتمەسە، تەڭرى تائالا ھەرنىمە ئەزەلدە مۇقەررەر قىلغان بولسە ئانى كورەرمەن، ئىسكەندەرنىڭ ھوكىمى قازاننىڭ ھوكىمى ئېمەس دۇر، پادىشاھ مەجەزى بولسە، پادىشاھ ھەقىقى ئېمەس، ئانىڭ سوزىنىڭ ھورمىتىنى مەن تۇتسام كىرەكدۇركىم، مەنىڭ ئىززەتىمنى ھەم ئاسراغاي، دەپ مۇنداغ جاۋاپنى بەردى. خاقانى چىن ھەم ئوزگەچە خىتاپ قىلىپ دىدىكىم، ئىسكەندەر يىبەرگەن نامە زەھەردىن ئاچمىغ، قىلچىدىن ئىتتىك، قاسدىنى يىبەرگەن كۈنى تەئىمىل قىلماي بۇ نامەنى پىتىپدۇر، لەشكەرىمنىڭ تولالىغىنى بىلمەيدۇرمۇ، ئاندىن كەملىكىم يوقدۇر. پادىشاھىكىم يەنە بىر پادىشاھىغە تابۇ بولماسە، ئاڭا مۇنداغ كىتابەت قىلماق رەسىم ئېمەسدۇر، يەنە كىتابەتدە ھىكىمەت سوزىنى دېمەس ئېردى، ئىنشا قىلىپ ئوزىنى ھەكىم خىرەدمەند دەپ سەند قىلادۇر، ئەگەر ئانىڭ ئەقلى ساق بولسە، بۇ سوزىنى دېمەس ئېردى، ئەھلى خىرەدنىڭ ئالدىدا بۇ سوز مۇناسىپ ئېمەسدۇر، يەنە دىدىكىم، خاقانى چىن جانابىمىغە كەلسۇن، مۇنداغ سوزىنى چەرخى گەردان ھەم دېمەس، دارا ھەم نەچە ۋە-قت جاھاندارلىق قىلىپ، ئارامىزدا يارۇر بۇرادەرلىك ھوۋەيدا ئېردى، مۇخالفەت ئەسبا-بىنى تۇزمەي، مۇنداغ تەكلىفىنى ماڭا كورگۈزمەس ئېردى، ئىسكەندەرنى ھەم دارايى ساقى تۇتۇپ، جاھان مۇلكىنىڭ شاھى بىلۈرمەن، يىبەرگەن نامەنى ئالدىراپ پىتىپ يىبەرسە جاۋابىدا مەن ئىزتىراپ قىلماسمەن، ئەگەر نامەنى يىرىكىلىك بىلەن كىتابەت قىلسە، مەن ھەرگىز ئانداغ قىلماسمەن. ئەگەر دارادەك يارلىغ قىلسە، مەن ھەم سوزىگە خېرىدارلىق قىلۇر ئېردىم، ئەگەر ئانىڭ خىيالى نامە پىتكەندەك بولسە، مىزاجىنى ئوز ئىتىدالدا ساق-لاماي، جەڭ-جىدەلدىن ئوزگە ئىشىم يوقدۇر، قايدا جەڭ ئىشى تۇزسە، مەن ھەم ئاندا ئەزم ئەيلەپ، سەئى قىلغۇمدۇر، ۋەگەر چېرىك تارتىپ قاشمىغە ھەم كەلسە، شە-رىمنىڭ دەرۋازەسىنى ياپماسمەن، سپاھىلارنىڭ تولالىغىدىن گەردى فەلەككە يەتسە، چىقىپ رۇبۇرۇ بولۇپ جەڭ قىلۇرمەن، دەپ جاۋابىنى بەردى. بۇ ئۈچ مەسلىكەتنىڭ شاھىلارنىڭ پەيغامىنى ئول ئۈچ قاسىد ئىسكەندەرنىڭ جانابىغە قاندا بىلەن تۈگەگۈنچە ئادا قىلدىلەر.

ئوزگە پادىشاھلار يىلدام كېلىپ، ئىسكەندەردىن بىسىيار ئىتتىفات كوردىلەر. نەچچە قاتلا شاھانە مەجلىسلەرنى تۇزۇپ، مەي بىرلە نىمەتلەردىن تۇرغۇلەرنى كورگۈزۈپ، قانچە مەي بىلەن ھەر بىرىنىڭ كوڭلىنى ئىشرەتتىن خۇش قىلدى ۋەلىكىن ئول ئۇچ شاھنىڭ فىكىردە بولۇپ، ئەيش پەردەسىدە تەرەپ بەزىمنى ئارەستە ئەيلەپ، كوڭلىدە ئۇلارنىڭ ئەندىشەسىنى قىلۇر ئېردى ۋەلىكىن قىش فەسلى يېقىن بولغانى ئۇچۇن، چېرىكىنى قىش كۈنى چىقار - مەي ئەچكەلى مەشغۇل بولدىلار.

نەزم:

مەي ئىچكەندە چىنى ئاياغى ئالىپ،
 دىگىل سۇرەت ئالدىمدا چىنى چالىپ.
 ناۋايى سىمۇ بادە ۋە جان فەزاي،
 كى قالمىش نە مەللۇ، نە خاقان، نە راي.
 بۇ مەئنىغە خەتدۇر ساغەردەدۇر،
 ئۇلەردىن دىمە سوز، ئىسكەندەردەدۇر.
 يوق ئىسكەندەر ئالەم ئارادە بەھس،
 ئېرۇر بەلكى خىزىر مەسىھا بەھس.

مەجنۇن ھىكايىتىكىم، قىش كۈنىنىڭ ئۇزۇن قارا تۈنى لەيلى زۇلفىنىڭ مۇشكىن ئىد - سان يىل كىارۋاندىن ئىستىشمام قىلىپ كام ئۇرار ئېردىكىم، بەخت مەشائەسى ئول سەررەشتەئى مۇرادىنى ئىلكىگە بەردى.

بىر فەسانە ئىشتىمكىم، مەجنۇن شۇرىدە ھال بولۇپ، دەشت ئىچرە ھەمىشە قىش - ياز يۇرۇر ئېردىكىم، ھاۋا قىزىغانىدا ئول دەشت دوزەخدىن نىشان بېرۇر ئېردى. ئانىڭ قائىدەسى سايەدە ئولتۇرماس ئېردى. سايە ھەم تاپماس ئېردى. ۋەگەر قىش ھاۋاسى زەمھىرى توكسە، قۇم ئىچرە يۇرۇپ، مىسكىن تەرفىگە ماپىل بولۇپ، دەردەندە جاندىن نالەلەرنى چېكىپ، بادە ساپا گۈل تەرەفگە خىرام ئەيىلەگەندەك لەيلىنىڭ تەرەفگە قەدەم ئۇرار ئېردى. بىرقىش نىھايەت سىز ساۋۇق بولۇپ، يول يۈرگەچ لەيلى تەرەفگە ياۋغراق بولغاندا، بۇلبۇلغە گۈلزار ئىسى كەلگەندەك، ئانىڭ دىماغىغە لەيلىنىڭ ئىسى كەلدى. بۇ ھالەتدە قارا تۈن ئېردىكىم، نىگارىدىن مۇشامىغە بۇي كېلىپ، كوزلەرنى يۇمۇپ، قەدەملەرنى ئۇرۇپ، لەيلىنىڭ ئويىگە يېتىشكەن زامان ئىشكىگە تەككەچ ئول ئىشك ئاچىلدى. كوزىنى ئاچىپ كوردىكىم، ئوي ئىچرە قاراتۇندە ئول لەيلىنىڭ جامالى ئاقتاپدەك روشەندۇر. ئول ھالدا ئىشتىياق ئوتى جانىغە تاب سالپ بى تاقەتلىكىدىن لەيلىنىڭ ئالدىدا توفراقغە يۈزىنى قويۇپ، ئىككى كوزىنى يۇمۇپ ياتتى. لەيلى بۇ ئەھۋالنى غەيرىدىن كىشى بىمەگەي دەپ، ئول ھوجرەدە پىنھان ساقلادى. كىمەرسەنىڭ ھۇشى تەرك بولغاندا، ئەھلى ھۇشلار - دەك ئانىڭ خىرام ئەيىلەگەنى ئىشقىنىڭ ئىشقىدۇر. ئىشق ئىچرە تۇرغە ئىشلار باردۇركىم، ئىشقىسىز مۇلداغ ئىشلار بولماس.

نەزم:

ناۋايىغە يارەب قەرب ئەت ئانى،
قەرب ئاتىڭ ئەرسە، نەسىپ ئەت ئانى.

ئىلاھى ئاتەۋان سىدىقىغە ئىشقى ھەققىدىن نەسىبە ئاتا قىلىپ كەرەم خۇانىدىن بى
بەھرە قويماغايىسەن.

رۇبائى:

ئەگەرچە نىدىكى بولسام ئاجىز ۋە خار،
ئۇمىدىم بار لوتقۇڭدىن تاپىپ بار.
ئەدۈلەركىم نەزەر تاپسە كەرەمدىن،
موھىپلەرغە ئۇمىدى مەغىپەت بار.

ھىكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارىستۇدىن سوئالى ئول بابىداكىم، سىتافەسلى بىر دوست
كەسىرىتىدىن ۋە ياغىن شىددەتىدىن مەۋجىپ پەرىشانلىق ۋە بائىس بى سامانلىق دۇرۇر.
خەلق ئاڭا نىچۇن راغىپ ۋە تەبىئى ئاڭا نىگە تالىپ دۇرۇر. ھەكىم جاۋابىغە ئاغىز ئاچماق
ۋە ھىكمەت ساھابىدىن دۇر ساچماق.

ئول ئىسكەندەر ئارىستۇدىن سورۇدىكىم، قىش فەسلىدە ئادىمىلەرغە نەچەند دىشۋار -
لىق يۈزلەنەدۇر، بىرى شامالدىۈركىم، ئانىڭدىن ئەلگە ھەرەج يىتەدۇر. يەنە بىرى ساۋۇق
زاھىر بولادۇركىم، ئانىڭدىن خالايقىلار ھالاك بولادۇر. يەنە بىرى ئۇزۇن كېچەلەردە
زەمبەردىر بىرلە قار ۋە چاپخۇن پەيدا بولۇپ، خالايقىنىڭ تەبىئى ئانىڭدىن ئىھتىيات قىلماسا،
بىسىار ھەرەج قىلغۇسىدۇر، بەس. نى ۋە جىسىدىن ئەل يازدىن ئارتۇقراق قىشغە تالىپ
ۋە راغىپدۇرلەر؟ بۇ ۋەھشىەتدىن ئاگاھ قىلغىلىكىم، تاندىن ئادىمىلەرنىڭ تەبىئىغە بۇ مۇش -
كۆل ئىش ئاسان بولغاي. ئول ھىكىم دانا ئارىستۇ بۇ ئىشغە ئۈزگەچە قىياس قىلىپ،
جاۋاب بەردىكىم، بۇ ھىكمەتدە بەش ئىش باردۇر. بىرى، قىشنىڭ مىزاجى ھول ساۋۇق
كېلىپدۇر. دانالار مۇنداغ بۇ نەۋۋە بايان قىلۇرلەركىم، ئادەملەرنىڭ ۋە ھايۋاناتلارنىڭ
مىزاجىغە تاڭ يەلىدىن قۇرۇق ئىسغىلىق ياز ۋاقتىدا پەيدا بولۇپ، ھارارەتكە سالۇر. ئانى
ھول ساۋۇق ئىتىدىلغە كەلتۇرۇر. يەنە بىر ئىش بۇدۇركىم، ئادىمىلەرنىڭ مىزاجىغە كۆھۇ -
لەت پەيدا بولغاندا، ئەيىش - فەراغەتنى خۇاھىش قىلۇر. دانالارنىڭ قاشىدا مۇقەررەردۇر -
كىم، ئەيىش قىلماغىلىقىغە قىش ياخشىراقدۇر. كۈندۈزى قار ۋە ياغىن بولغان سەبەبىدىن
فەراغەت چاغىنى غەنىمەت بىلىپ، مىزاجىنىڭ خۇاھىشنى رەۋا قىلۇرلەر. كېچەلىكىنىڭ
ئۇزاقلىقى فەراغەت قىلماقغە دەلىلدۇركىم، سوھبەتى مۇناسىپ بولسە، ئۈزىنىڭ ھەرەمى
بىلەن سكونەت تاپىپ، ئۇيقۇلاپ قالغاي. ئويغانغۇچە دىماغى رەتۇبەتنى كەسىپ قىلغاي.
ئوز ۋاقتىدا ئۇيقۇغە رەغبەت قىلغانى، بەدەننىڭ ھىممەتلىكىنىڭ نىشانىسىدۇر. ۋەقتىكى
ئول ئۇيقۇدىن ئادىمىلەرنىڭ مىزاجى خۇش بولغاندا، بارچە ئەزاسى قۇۋۋەت تاپىپ، مەق -

دۇرغە كەلگۈسىدۇر. ئۇچۇنچى ئىشى بۇدۇركىم، ئەھلى ھ-ۋەنەرلەر كۈشە تۇتۇپ، مەئاش ئۇچۇن كەسىپ ۋە كار قىلماقغە ئۇزۇن كېچەدە ئۇيقۇدىن قوپۇپ، ئوز ھۇنەرلەرغە مەش-خۇل بولۇرلەر. تور تۇنچى ئىشى بۇدۇركىم، ئىلىم تەھسىل ئەيىلەپ، رەشىد تاپغان ئالىملار كۈندۈز ئىلىم تەھسىل قىلغالى فەراغەت تاپماسە، ئۇزۇن تۈنلەردە شەبچىراغنى ياندۇرۇپ، كېچەنىڭ ئىككى باشىدا مۇتالىئە ئەيىلەپ، تۈن ئوتراسىدا ئۇيقۇلاپ، دىماغى ئارام ئالغاي. بەشىنچى ئىشى بۇدۇركىم، ئەھلۇلئىللاھ كىم، يىمەك - ئىچەكنى قويۇپ، ئىبادەت قىلۇرغە جەدۇ - جەھەد ئەيىلەپ، خەلايىتى كوزىدىن بولۇرلەر كىم، ئۇلارسىز جاھان رۇناق تاپماس. قارا تۈنلەردە ئىتائەت قىلۇرلار كىم، ئالەبغە ئاندىن يارۇغلۇق يېتەدۇر، بەس. ئۇلارنىڭ شەب بىدارلىق مەدىدى بىلەن ئالەمنىڭ يارۇغلۇقى ۋە ئابداللىقى زىيادە بولماغلىقى ئاندىن - دۇر، بەس. بۇ نەچە سەبەپ نەۋۇ ئىشلارنىڭ سەبەبىدىن ئالەم ئەھلىغە قىش مۇيەسسەر بولۇپىدۇر. ئالەم ئەھلى قىشنى تەلەپ قىلغالى سەبەپ بائىس بولۇپىدۇر، دەپ ئول ھىكم دانا سوزىنى بايان قىلدى. ئىسكەندەر ئانىڭ جاۋابىغە ئافەرىن دەپ پىسەند قىلدى.

ئىسكەندەرنىڭ جاھانگىرلىك مۇددىئاسى بىلە ئەزم ئىتىپ، خوراسانغە يىتىپ، ھېرات سانە - پاللاھۇ ئەلۇۋە تاقات ۋالبەلىياتى بەنا قىلىپ، ماۋەرائۇننەھىرنى ئالىپ، سەمەر قەندىنى مانەند تەرەفىدىن كەشىمر سارى مۇتەۋەججە بولغانى ۋە كەشىمرلەر سەپىرى دەفئىغە موسا كەبى يەدى بەيزا كوركوزۇپ سەپىرى ئايىن قەلئەلەرنى موئىجات بىرلە بۇ - زۇپ مەلۇنىڭ داغى بۇزۇلۇپ تىلىسم قورغانغە ئەزم ئەتكەنى ۋە ئىسكەندەر - نىڭ كەشىمر شەھرىغە يەتكەنى.

تارىخدان بۇ ماجرانىڭ سوزىگە داستان سەرا بولۇپ، ئانداغ شەرىئە ئەتتىكىم، ۋەقتىكى ئىسكەندەر قىشلاق ئەزمىنى قىلىپ، قاراباغ ئىچرە ئارامگاھ ئەيىلەپ، جاھانگىرلىك ئەندىشەسىنى كېچە ۋە كۈندۈز تەدبىر بىلەن مەسلەھەت قاماق ئۇچۇن ھىكمەت ئەھلى بىلەن ئەنجۇمەن تۇزۇپ، بۇ ئەمردە تەفەككۈر قىلىپ، ھەمىشە خىيالىدا ئول تەدبىر قىلۇر ئېردى. تەقدىر ئىلاھى ھەم ئانىڭ تەدبىرىغە مۇۋاپپەقەت ئەيىلەدى. شۇبۇ مەسلەھەت دۇرۇست بولۇپ، فارىغ بولغاندىن كىيىن، سىپاھلەرنىڭ ياراغ - جابدۇغىغە زىننەت بېرىپ، قۇم خەيلىغە دىلا - دارلىغ ئەيىلەپ، ھەق تائالادىن مەدەتكارلىغ تەلەپ قىلۇر ئېردى. ۋەقتىكى بارچە ئىشلارنىڭ مەسلەھەت قەيدىدىن نىجات تاپتى. فەراغەت چاغىنى مۇيەسسەر قىلىپ، شىكار قىلماقغە ئاتلانپ، سەيىد قىلغالى ئورۇس دەرياسىنىڭ پىشەسىدە يۇرۇر ئېردى تاكى ھەمەل بۇرچىغە قۇياش تەھەييۇل قىلدى. ئىسكەندەر ھەم قۇياشكە دەشت ئوزرە بارگاھىنى چىكىپ، سە - پاھلەرنى ھەم سەبىزەزاردەك يەر ئوزرە جىلۋە بەردى. ياخشى سائەتنى تاپىپ، سائادەت بىلەن قىشلاقىدىن چىقىپ، ئىسپاھانغە يۇز قويۇپ، ئاندىن ھەم ئوتۇپ، خۇراسانغە يۈزلەندى. ئانغا يەتكۈنچە ئىران زىمىنىنىڭ بارچەسىنى ھوكمىغە فەرمان بەردار قىلدى. خۇراسان ھاۋا - سى ئانىڭ مىزاجىغە بىسىيار مۇۋافىق كېلىپ ياراشتى. ئانىڭ ئۇچۇنكىم ئول كىشۋەر ئوزگە ئىقىلىلاردىن كەڭرۈرەك، يېرى ھەم ئېگىز ئېردى. ئىسكەندەر ئانى كورۇپ، ھەر تەرەقى ساياھەت قىلىپ، ئانىڭ فىزاسى بىلەن بۇلاقلار ۋە ئېقىنلار ئانىڭ كوئۇل كوزگۈسىدىن بارچە غۇبارىنى يۇپ مۇسەففا قىلدى. يەنە ئانىڭ ئىچىدە ئۇلۇغ تورت دەرياسى باردۇركىم، ئانىڭ

شەرقەسى فەلەك تاقىغە يېتەر ئېردى. ئول شەھەر جەننەتدىن نىشان بېرىپ، ئېقىن سۇلارى ھەم جەننەت ئېرىقلارىدەك نەمۇدار ئېردى. ئۇلارنىڭ بىرى ھەرمەند دەرياسىدۇركىم، ھەربىر قەترەسى يۈز ئاغرىقنى دەفئ قىلۇر ئېردى. ئول ئېرىقلاردىن زابىلىستان شەھرى گۇلۇستاندەك زىننەت تاپىپ، سافا ئىچرە كوزگە خىرەلىك سالپ، ئوشۇل شەھەردىن تىبىرەلىكىنى ئەرئتۇر ئېردى. ئافتاپ ئالەم ئەفرۇزدەك رۇشەن ئېردى. بۇ مەئىنىدىن ئول شەھەرنىڭ ئاتى شەھ-رىنىمىرۇز دەرلەر. بۇ شەھەرنىڭ ھەربىر گادايبى ھاتەمدەك، سىپاھلارى ھەم رۇستەمدەك كې-لىمىپدۇرلەر. ئول دەريالارنىڭ سۇيى زەر سۇيىدەك مەننەئەت بىرەدۇركىم، شاراپ تەھۇرادەك كېچە ۋە كۈندۈز ھورلەر ئانى ئىچەرلەر، ئېرىقلارى بەلىخ شەھەرنى ئاباد ئېتىپ، دۇشمەنلەر ئاندىن رەشىك ئەلتۈرلەر. ئانداغ شەھرىدۇركىم، ھۇشەك ئانى ئوزگە شەھەرلەردىن خوپ كورۇپ، پايتەخت ئەيىلەپ، ئىبراھىم ئەدھەم ھەم ئانى ياخشى بىلىپ، مەقام ئەيىلەدىكىم، چەرخى ئەزەم ئانىڭ گەرداھى بولۇپ ئېردى. يەنە ئاندا بىر دەريا باردۇركىم، كەۋسەر-دىن نىشان بېرۇر. خالايقنىڭ جىسمىدىن ئول سۇ رەنج مەننەتنى دەفئ قىلۇر. ئانى گەنج راۋان دەرلەر. ئول دەريادىن ۋاخان شەھىرى ۋە مەرۋى شەھىرى ئاباد بولۇپ، خۇش ھاۋالىقىدىن قۇشلارى تەزەرۋى، تېرەكلەرى سەرۋىدەك پەيدا بولۇپ تەھمۇرس پادىشاغە پايتەخت بولۇپ ئېردى. ئانىڭ ئارقەسىدىن شاھ سەنجەرغە ئارامگاھ بولۇپ ئېردىكىم، ھىچكىم ئانداغ كورمىگەن بولغاي. يەنە ئاندا بىر دەريا بار ئېردىكىم، ئانى جەننەران دەرلەر. ئا-نىڭ سۇيى ئابى ھاياتدىن خەبەر بىرەدۇر. يېرىنىڭ بەلەند ئېگىزلىكى فەلەكدىن نىشان بېرىپ، چۆرەسى كەھ-كەشاندەك كورۇنۇپ تۇرادۇر. ئانىڭ ئۇششاق تاشلارى يۇلدۇزدەك تابان بولۇپ، لەتافەت ئىچرە دۇررە مەرۋايمىدەك شەئىلە بېرىپ تۇرادۇر. سۇيىنىڭ خاسىيەتى ئابى ھاياتدەك باردۇركىم، ئانى ئىچكەن كىشى ئولۇمدىن نىجات تاپقۇسىدۇر. ئول سۇنىڭ كەنارەسىدە گۈلبىنلەرى ياشل رەك بىلەن ئانداغ جەلۋە بېرەدۇركىم، گويا بەقا ئىچرە خىزىر پەيغەمبەردەك كورۇنۇرلەر. ئول ئېگىز يەرنىڭ فەزاسى بىلەن جەننەت ئاسا ھاۋاسى كېلىپدۇر ۋەلىكىن بۇ سۇفەتلىك دەريانىڭ سۇيىدىن جاھان خەلقىنىڭ مۇرادى ھاسىل بولادۇر. شاھى ئىسكەندەر مەزكۇر بولغان خۇراسان شەھىرىنى خۇش ھاۋا بىلىپ، بۇ تورت دەريانىڭ ھەقتەنىنى مەئلۇم قىلىپ دىدىكىم، بۇ شەھەرنىڭ يىرى جاھاننىڭ گۈلشەنىدۇركىم، كوگۇلۇم مۇنى پىسەند ئەيىلەپ، خاتىرىم رۇشەن بولۇپدۇر ۋەلىكىن بۇ دەريالار مەنزۇر بولغاچ ئاندا جەننەت ئاسار بىر شەھىرىنى ياساپ، بىنا قىلدى. بىر ئات قوپار ھالدا ئىسكەندەرنىڭ خا-تىرى ھىراتدىن ئوزگە پىسەند قىلمادىكىم، ئەھلى دانىشلەر ئانى ھىرات دەر ئېردىلەر. بۇ لەفرىزغە ئىلتىفات قىلغان جەھەتتىن بۇ شەھەرنى ھەم ھىرات ئات قويدىلەر. ئىسكەندەر-نىڭ لەقەبى ھەم ھىرات ئېردى. لىكىن ئاۋامى ناس ئىسكەندەرنى ھىرى دەر ئېردى.

ئەلقتىسە، ھىرات شەھىرى تورتۇنچى ئىقلىمدا ۋاقتە بولدىكىم، ئاندا شەمس يۇلدۇزى تۇلۇد قىلىپ، پەرۋەرىش قىلۇر. ئانىڭ ئۇچۇنكىم، يەتتە يۇلدۇز يەتتە ئىقلىمغە تەقسىم بولۇپ، تەربىيەت قىلۇر. يۇلدۇزلارنىڭ ئۇستى شەمس يۇلدۇزى. يەتتە ئىقلىمنىڭ ئۇستى خۇراسان كېلىپدۇر ئەمما خۇراسان بەدەن يەكلىغ ئانىڭ جانى ھىرات شەھىرى بولۇپدۇركىم، جانسىز بە-دەننىڭ فەزىلەتى يوقدۇر. تا مادامكى فەلەك ئوزرە ماھى تابان بەرقاراردۇر. ئول ئىقلىم ھەم

زاۋال تاپماغاي. ئول ئىسكەندەر ئوزگە شەھەرلەرنى ھەم كوككە ئەزم ئەيلەپ، مەنزىلىمۇ - مەنزىل يۇرۇپ، تا جەيھۇن دەرياسىدىن ئوتۇپ، يەنە بىر كىشۋەرنى فىردەۋىسۋەش كور - دىكىم، ھاۋاسى بىلەن سۈيى فىردەۋىسسىدەك رۇشەن لەتافەت ئىچرە بەھىشتىن بەھرە ئالۇر ئېردىكىم، ئول كىشۋەرنىڭ ئاتى ماۋەرائۇننى ھەر دەرلەر. ئىككى دەريانىڭ ئاراسىدىن يۈز ياغاچتىچە ئانىڭ فەزاسى كېلۇر ئېردى. ئول ئىككى دەريانىڭ بىرى سەيھۇن دەرياسى مە - شىرق تەرەپكىگە ئاقادۇر. يەنە بىرى جەيھۇن دەرياسى مەغرى تەرەپكىگە ئاقادۇر. بۇ ئىككى دەريادىن بولەك ئون بەش دەريا ئاقادۇر، ھەربىرىدىن بولەك - بولەك نەھەرلەر جارىدۇر، ھەر نەھەردىن شەھەرلەر ئابادلىتتە يىتىدۇر ۋەلىكىن ئول دەريالار قاتارىدا بىر دەريا باردۇر، ئانى دەريايى كوهەن دەرلەر، بېھىشت دەرياسى ئىكەنگە شەك يوقدۇر. نا - تەۋانلار ئول سۇدىن ئىچسە، تەۋانە بولۇرلەر، كوزلەرنى ھەم روشەن قىلادۇر ۋەلىكىن ئول دەريادىن بىر شەھەر ئاباد بولماي ھىچكىم شاد بولماس ئېردى. ئەگەرچە لاتافەتدە ئابى ھايات ئانىڭدىن رەشەك ئىلتىسە، لىكىن سۈيى زايە بولۇر ئېردى. ئىسكەندەر بۇ كىشۋەرنىڭ ئاب ھاۋاسىنى كورۇپ، خۇسۇسەن كوهەن دەرياسىنى ھەم كورۇپ دىدىكىم، بۇ دەريا نىل دەرياسىدىن زىيادە كەدۇر. يەنە كوهەن دىگەن بىر پىشەدۇر، جاھان گەنجىنىڭ تىلىسى ئولدۇر. ئانىڭ ئۇششاق تاشلارى يۇلدۇزلاردەك ياشل سەبىزەزلىق چەرخ مىنادەك نامايان ئېردى. ئول دەريانى شول پىشەگە نىسبەت بېرىپ، دەريايى كوهەن دەرلەر، شول پىشە - نىڭ تۇبىدىن ئاقار ئېردى. ئىسكەندەر ئانى كورۇپ، ياندا ئوزىگە بىر شەھەر بىنا قىلدى - كىم، فەنا غۇبارى قىيامەتغىچە ئاڭا بولماغاي. ئاڭا سەمەرقەند فىردەۋىس مانەند ئات قويدىلەر. ئانى ئىستىمام ئەيلەپ ئەتەمىغە يەتكۈزگەندىن كىيىن، كەشمىر شەھىرىگە خىرام ئەيلەپ راۋان بولدى. دەشت ۋە بايابانلارنى كېزىپ، كەشمىرگە بارىپ سايە سالغۇچى ھىممەتنىڭ بەلەندە لىگىدىن بىسىار يۇرتلارنى مۇسەخخەر قىلىپ، فەتۋە نۇسرەت تاپتى. كەشمىرنىڭ سەرھەدىغە قەدەم قويساندا، بىر تاغ زاھىر بولدىكىم، ئانىڭ باشى فەلەككە يىتىدۇر، قەمەرنىڭ يۈزى كوكەرگەنى ئاندىدۇر. ئاڭا نەززارە قىلغان كىشىنىڭ بوركى يەرگە تۇشەر ئېردى. ئول تاغنىڭ ئىككى تەرەپى ئانداغ يىراقدۇر، ئانى كەزمەككە خۇاھىش قىلماغانى ياخ - شىراقدۇر. مۇنداغ كوهەتقەدەك ئىگىز تاغ كوكىدىن يەرغىچە يېرىلغان ئېردى. ئاراسىدىن بىر يول كورۇندىكىم، ھەر نەچۈك دانالەر ئاندا يول تاپماس ئېردىلەر. بۇ يولنىڭ ھەر تەرەپى تاغدىن ئوزگە مەئلۇم بولماس. ئانىڭ كەڭرۈلكى تەخمىنەن يۈز قەرى ئېردىكىم، كەشمىر ئەھلى ئاندا دەرۋازە ئورناتىپ، ئىككى تاغنى بىر - بىرىگە بەركىتىپ سالغان ئېردى. ئانىڭ ئىگىزلىكى ۋە قالىنلىقى يۈز ئەللىك قەرىدىن بار ئېردى. گەج - ماج بىلەن تاشلاردىن ئانداغ بەركىتكەن ئېردىكىم، كوكىچە بىر پارچە تاغدەك دەرۋازەسى ھەم تومۇردىن ياساپ، فەلەك تاقىدەك مەھكەم ئەيلەپ، تاغنىڭ كەمەر گاهىغىچە قوپارىپ، ئۈستىدە بىر بۇرچنى ھەم ياساپ ئېردىكىم، دۈشەنلەرنى ئاندىن سەئى بىلەن دەفئە قىلغايىلەر. لىكىن ئول دەر - ۋازەنى كورگەن دانالار تەسەۋۋۇر قىلىپ دىگەيلەر، بۇ دەرۋازەنى كۈچ بىلەن ئىشلەپ تەييار قىلمايدۇر. بەلكى دىگەيلەر، جادۇ بىلەن ياساغاندۇر. يەنە ئىككى مىڭ كىشىنى ئاندا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپدۇر، بارچەسى ھەلسەز ۋە ئەفسۇنگەر ئېردىلەر، ئاندا كەل -

گەنلەرنىڭ چارەسىنى قىلۇر ئېرىدىلەر. ئول دەرۋازەگە مىڭ قەرى يەر يېقىن يەتكەندە، كىشىنىڭ ئاياغى سۇست بولۇپ ھەركەتدىن قالسىپ، ئوز جانىنى زەبۇنلۇق ھال دە كورەر ئېردى. ئۇلارغا ھەم دەرۋازە تەرەپكە يۈزلەنسە، ئاياغلارىدىن تەۋانلىقى كېتىپ، تاپ يەر ئېردى. ئىسكەندەرنىڭ لەشكەرى بۇ ۋاقىتەنى كورۇپ ھەيران بولۇپ، ئاشۇقتە ئەھۋال پەرىشان بولدىلەر. يانپ ئىسكەندەرنىڭ ئالدىدا كورگەن ۋاقىتەنى بايان قىلدىلەر. ئىسكەندەر بۇ سوزگە ئىلتىپات قىلماي، ئارستۇ بىلەن دەرھال ئول يەرگە يەتتىلەر. يىراقدىن كورمەككە ئىنالىماي، ئازمايش ئۇچۇن يىقىنراق بېرىپ كورۇپ دىدىلەر كىم، مۇنى بىزنىڭ كەشمىرى دەرلەر. بۇ مىكىر بىلەن تەزىر ۋە فوسۇنگەر ئىشىدۇر، لازىمدۇركىم، مۇنىڭ چارەسىنى قىلىپ، تاكى بۇرچىنى ئويۇرۇپ، كەجۇ - ماج بىلەن بنا قىلغان دەرۋازەنى بۇزۇرمىز، دەپ چىرىكى كىمىراق ياندۇرۇپ تۇشۇردىلەر. مۇھاپىزەت قىلماق ئۇچۇن يۇرۇپ بىر دورى قىلدىلەر. كوڭلى جەمە بولغاندا بارگاھ ئىچىرە تۇشۇپ، مەقام تۇتتى. ئەمما چىناھىنىڭ خىزمەتدە بەش يۈز ھوكما بار ئەردىكىم، ئۇلاردىن ئون كىشى ئۇلۇغ ھىكىم كېچە ۋە كۈندۈز ئىسكەندەرنىڭ ۋازارەتىنى قىلۇر ئېرىدىلەر. ئول ئون ھىكىم بۇدۇر. ئەفلاتۇن، ئارستۇ، بىلىناس، ئەرشۇمەندىس، شىناس، فىلىمۇن، دەۋالىس، فەرفۇر، ۋۇنۇكىس، سوقرات، ھورمۇس بۇلارنى ئوزگە ھوكمالەر بىلەن ھازىر قىلىپ، ئەنجۇمەن تۇزۇپ دىدىكىم، بۇ ئىش ئەفسۇن كەشمىرىدۇر. ئانى دەفئە ئىتەرگە نەچۇك تەدبىر قىلىۋرمىز. ھوكمالار دەرھال سوزنى ئاغاز قىلىپ، تىلىنى ئىسكەندەرنىڭ دۇئاسىغە ئاچىپ دىدىلەر كىم، بۇ ئىشدىن شاھى ئالەم غەم قىلما - سۇنلەر كىم، ئەگەر مۇنچە يۈز بارابەر بولسە ھەم قورقۇنچ يوقدۇر. دەرۋازەنىڭ ئىشى چەرخ گەردانچە بولسە، ئانىڭ ئىشى بىزگە ئاساندۇر. تەڭرى تائالا شاھى ئالەمنىڭ ئىقبالىنى زىيادە قىلسۇنكىم، بىزگە ئانىڭ ئىقبالى رەھنەما بولغۇس - دۇر. ئىنشائاللا بۇ نەپىرەڭلەرگە شىكەست بېرىپ، بىيەكپارە يەر بىلەن يەكسان قىلىۋرمىز. ئول جادۇگەر ھەرقانچە سەرگەر - لىك قىلىپ ھەقەبارلىق ئەيلەپ، جادۇ قىلسە، ھىكىمەت ئەھلى ئانى دەفئە قىلماغۇنچە يانماغا - لەر. ئول ھوكمالەر رەھبەرىڭدۇرلەر بەلكى چاكىرىڭدۇرلەر، دانالىقتا ھەر بىرى بىر جاھاندەك ئۇلارنىڭ جاھان ھىكىمەتى ھەر يەردە ئاشكارەدۇر. ئەفلاتۇن جادۇگەر جادۇسىدىن ئاگاھ بولۇپ، ئانىڭ جادۇسىغە يۈزلەنىپ، ئانىڭ بىرلە ئۇرۇشقا ي. ئارستۇ ھەم ئەفسۇنگەرنىڭ ئەفسۇنىنى يوق قىلماقتە دەم ئۇرغاي. ئەگەر كەشمىرنىڭ ئەفسۇنگەرلەرى مىڭ بولسە، بىزنىڭ بىرىمىز ئۇلارغە بەسدۇر. ئەگەر ئىسكەندەر ئىككى كۈن ئارام ئالىپ ئولتۇرسە، ئۇچۇنچى دۇشمەنلەردىن ئىنتىقامىنى ئالسۇن. ھوكمالەرغە ئىلتىجا قىلىپ، بۇلارنىڭ سەپىرىنى جابىجا بۇزۇپ ۋەيران قىلىۋرمىز. ئىسكەندەر بۇ سوزدىن خۇش بولۇپ، ئەھلى ھىكىمەتلەرغە ئافرىن دەپ بارچە - لەرىغە ئوز ئىشىڭىزلىرىغە مەشغۇل بولۇڭلار، دەپ فەرمان قىلدى. ھوكمالەر ھەم ئىسكەندەرغە دۇئا قىلىپ، ئوز ئىشىغە قوپتسىلەر. ئىسكەندەر ھەم قوپۇپ خاۋەتگاھىغە كىردى. ھوكمالەر ھەم ھىكىمەتتە يۈزلەنگەندە، فىكىر - قىياس بىلەن سائەت تاپىپ، تومۇرچىلىك ئەسبابىنى تۇزۇپ، قەلىبە ۋە خولە ۋە سماپدىن كۆپ مەسەللىك بىر ھۇققەنى سۈرەتكە كەلتۈردىلەر - كىم، ئانىڭ ئىچىگە نەچەند دارۇلاردىن مۇرەككەپ قىلىپ قويدىلەر. ئىككى تەرەپدىن ھىكىمەت بىلەن فىتلى قوپۇپ دورۇست قىلدىلەر. مەھەل تاپىپ، ئول فىتلىغە ئوت قويا بەرىپ، ئول

ھۇققە ھاۋاغا چىقىپ، دۇشمەنلەرنىڭ ئىچىگە تۇشكەي. فەتلىە كويۇپ، ئول دارۇلارغە ئوتنىڭ ئەسەرى يېتىپ، ئول ھۇققە يەرگە يەتكەندە، يارىلىپ نەچچە پارە بولغاي. ئاندىن غەرايىپ ۋە ئەجايىپ ئاۋاز بىلەن ئوت ۋە تۇتۇن، بۇي پەيدا بولۇركىم، نەچچە ئىش ئاندىن پەيدا بولغۇسىدۇر. بىرى ئانىڭ ئاۋازىدىن سەھىرلەرنىڭ سەھىر ئەسبابى بۇزۇلغاي، يەنە بىرى ئوت بىلەن ئول دەرۋازە ئاچما-غاي، يەنە بىرى تۇتۇندىن سەھىرلەرنىڭ يۇزى قارا بولغاي، يەنە بىرى ئانىڭ بۇيىدىن سەھىرلەرنىڭ ئەفسۇن ئىلمى قالمىغاي. مۇنداق تىلىمىنى زىبالتى بىلە ئارەستە قىلىپ، ھوكمالەر جەمئى بولۇپ، شاھ ئىسكەندەر قاشىغە يۇز قويۇپ، بۇ تىلىمىنى رەمز بىلەن بايان قىلىپ، زاھىر قىلدىلەر. ئىسكەندەر ئول ئىشنى كورۇپ، شاد بولۇپ، بۇلارغە ئوزرە ئەيىتىپ دىدىكىم، مۇنداق تىلىمىنى سىزەر تەييار قىلدىڭىزەر، ئالەم خەلقى مۇنداق قىلماس. ھوكمالەر ئىسكەندەرنىڭ كوڭلى خۇش بولغانىنى بىلىپ دىدىلەركىم، ھوكمۇڭغە ئىنتىزاردۇرمىز. ئىسكەندەر دەرھال قويۇپ، ئول دەرۋازە تەرەفىگە ئاتلاندى. لەشكەرگە ئول ئىشدىن ئاللا تۇشۇپ، ئارقاسىدىن سەلدەك راۋان بولدىلەر. ھوكمالەر ئىسكەندەرنىڭ ئالدىغە كىرىپ، جاھان شاھلارى جىلاۋىدا يۇرۇپ، ئول جادۇنىڭ قاراغىغە يەتكەندە، ئول كۇفنىڭ ئەسبابىنى تۇزۇپ، يەردە قويۇپ، ھەكمەت بىلەن فەتلىەسىغە ئوت قويۇپ، ئول دارۇلارغە ئوتنىڭ ئەسەرى يېتىپ، ئانداغ ھاۋا تۇتتىكىم، بارىپ دۇشمەنلەرنىڭ ئاراسىغە تۇشۇپ، يەرگە تەككەندە يارىلىپ، ئانداغ بىر ئۇن چىقاردىكىم، بۇ تورت ئىش ئاندىن زۇھۇر تاپتى. بىرى ئۇن يەنە بىرى بەدبۇيۇق يەنە بىرى ئوت، يەنە بىرى تۇتۇن. ئەمما ئۇندىن ئەفسۇنگەرنىڭ ئەفسۇنى باتىل بولدى. ئوت بىلەن سىقىل دەرۋازەسى كويىدى. تۇتۇندىن ئەفسۇنگەرنىڭ يۇزى قارا بولدى. بەدبۇيۇقدىن سەھىر ئىلمى سەھىرلەرنىڭ خاتىرىدىن چىقتى. مۇنداق رەستەخىز ئۇلارغە تۇشكەندە، قاچماقدىن ئوزگە چارە تاپمادىلەر. قاچىپ پەرىشانلىق بىلەن بى نەۋا بولۇپ، ھەممەسىنىڭ يۇزى قارالتى بىلەن مەلۇننىڭ پايتەختىگە يەتتىلەر. ھەپچىكىم بۇلارنى تانۇماي، ئوزى دىمەگۈنچە بىلىمەدىلەر. بۇ ئەھۋالنى تۇرغە مەسال بىلەن مەلۇغە ئەرز ئەتتىلەر. مەلۇ ئانى ئاڭلاپ، ئىچىگە ئىزتىراپ تۇشۇپ، ئىسكەندەرنىڭ قەۋىلىقىنى ئوزىنىڭ زەئەلقىنى بىلىپ دىدىكىم، ھوكما ئالدىدا جادۇ ئىشى، ئىسكەندەرنىڭ ئالدىدا مېنىڭ ئىشىم ھەپچىدۇر. ئول دەرۋازە بىلەن سىقىلنى ئالغانىنى بىلىپ، يەنە ئىسكەندەرنىڭ فەرمانىنى تۇتماي سەركەشلىكىنى خاتا بىلىپ، بىچارە بولۇپ ھەيران بولدى. خەلقى ھەم پەرىشان بولۇپ، يۇرتىدا قارار ئالماي، قاچاقدىن ئوزگە چارە تاپالمادىلەر. ئول قورغانكىم ئېگىز تاغنىڭ تۈپەسىدە ئېردى. شۇل قورغانغە بارماقنى ئىختىيار قىلىپ، دەرھال نەقىبىنى ئاچىپ، بېھساپ خەزىنەلەرنى تاشۇغالى تۇردى. ھەددىسىز نەفس مەتائلەر، مىقداردىن زىيادە جەۋاھىرلەر، بىساھا گۇھەرلەر، ئالتۇن قاچالارى بىلەن ھەممەسىنى قورغانغە يىبەردى. ئول خەزىنەنى كورگەن ئەلنىڭ ئەقلى ھەيرەتدە قالدى. كوڭلىنى تىنچ قىلىپ، ھەشەم بىلەن ئول قاراتاغ ئۇستىدىكى قورغانغە كىرىپ ئولتۇردى.

ئەلقىسە، ئىسكەندەر ئول دەرۋازەنى ۋەيران قىلغاندىن كىيىن، ئول قورغان تەرەفىگە ئەزم قىلماقنى ئىختىيار قىلدى ۋە لىكن ئەھلى ھەكمەتلەر ئاڭا رۇخسەت بەرمەي دىدى.

لەر كىم. بۇگۈن مۇناسىپ ئەمەسدۇر. ئانىڭ ئۇچۇنىكىم، ئول تۇتۇن بىلەن بەدبۇيلىقنى ئۇلارنىڭ دىماغىغە تۇزۇك ئەسەر قىلىسۇنىكىم، ئاندىن ئۇلارنىڭ دىماغى نەقس تاپماي. ئىسكەندەر بۇ سوزنى ئىشتىكەچ خۇش بولۇپ، توختاپ ئوز بارگاھىغە يانىپ تەرەب بىرلە بەزمىنى تۇزدى. ھوكىمالار بىلەن بەزمىنى ئارەستە قىلىپ، بىسپار ئىھسانلەر ۋە ئىلتىپاتلەر-دىن بەخشايشلەرنى قىلىپ، ھۆرمەتىنى قىلدى. ئاقتاپ غەرۇب بولغاندىن كىيىن قەدەھ بىرلەن دىماغىنى خۇش ئەيلەپ زەرب بىرلەن فراغەتنى قىلدىلەر. ھەر بىرىنىڭ دىماغى قىزىغۇنچە ئولتۇردىلەر. ئاندىن كىيىن ئۇيغۇدىن راھەت ئالىپ، ئارام ئالدىلەر. ۋەقتىكى قۇياش تولۇد قىلىپ، جاھاننى رۇشەن قىلغاندا، ئىسكەندەر ھەم خۇرشدەك يۈزىنى ئاچىپ، رۇستەمدەك رەخشىغە مېنىدى. لەشكەرى ھەم تۇش-تۇشىدىن يۇگۇرۇپ ئول دەرۋازەنىڭ ئاغزىغە يېقىن كېلىپ، نەچچە كۈنغىچە لەشكەرى كۆچۈپ، ئول دەرۋازەغە يەتكەندە، شەھەر تەرەقىدىن بىر قاسىد كېلىپ تەزىم بەجا كەلتۈردى. ئانىڭ بىر قولىدا نامە، بىر قولىدا ئاچتۇ بار ئېردى. ئىككىلاسىنى ئىسكەندەرغە تۇتتى. ئول خەتنى شەھەر خەلقى كىتابەت قىلىپ، ئىسكەندەرغە تۈۋبە مەزمۇندا يىبەرگەن ئېردىكىم، ھوكىمۇڭغە فەرمان بەر-داردۇرمىز. مەلۇ بۇ دىيارغە پادىشاھ بولغانىڭ بۇ يۈزى بىزلەردەك قۇللارنىڭ ئىختىيارى يوق ئېردىكىم، جانابىڭنىڭ قۇللۇقىنى ئايان ئەيلەپ، خىزمەتلىڭىگە كېلىۋر ئېردۇك. ئەلھال شەۋكىتنىڭ ئانى پەست ئەيلەپ، شەكىست يەپ، قارار بولۇپىدۇر. ئەمدى بىز قۇللۇق ئىچرە شەرمەندە بولۇپ، ھەر نەچۈك ھوكىمۇڭغە قۇللاردەك فەرمانلىقىنى تۇتارمىز. ۋەيران بولغان شەھەرىمىزنى ئاباد قىلساڭ، مال بىلەن جانىمىزنى ساڭا پىدا قىلىۋرمىز. ئەگەر بىزگە فەرمان قىلساڭ، ھەممەمىز يۈزۇڭۇزنى كورگەلى ئالدىڭىزغە چىقارمىز، دەپ يىبەرگەن نامە جاۋابىغە ئىنتىزاردۇرمىز. شۇبۇ نامەنى ئىسكەندەر ئوقۇغاچ جاۋابىغە نامە پىستىپ يىبەردىكىم، سىزلەر كورگەلى چىقارمىز دەپ، پەرىشان ئەھۋال بولماڭلار، يۇرتۇڭىزلاردا فراغەت بىلەن ئولتۇرۇپ، ماڭا دۇئا قىلىپ، تەڭرى تائالانىڭ ئىبادەتىغە مەشغۇل بولۇڭلار. ئىنشائاللا ئوزۇم كېلىپ، شەھەرگە داخىل بولۇرمەن، دەپ نامە پىستىپ يىبەردى. نامە بىلە قاسىد يەتكۈنچە ئىسكەندەر ئوزى ئول شەھەرگە تۇشتى. مەلۇ ئاندا بىر قەسىر شاھانە تەرەب قىلغالى بىنا قىلغان ئېردى. شول قەسىردە بىر تۇرپە باغ ئارەستە قىلغان ئېردىكىم، ئانىڭ ھەر بىر گۈلى شەمى كافرۇسىدەك تابان ئېردى. ئول گۈلشەننىڭ چەرخ فەرسا پەشتاقى بار ئېردىكىم، فەلەك تاقى ئانىڭدىن رەشك ئىلتۇر ئېردى. ئول گۈلشەننى جەننەت ئاسا، ئات قويغان ئېردى، ئانىڭ ئىچىدە ئىسكەندەرغە شەھەر ئىچىدە لەشكەرىغە مەنزىل تەيىن بولۇپ خاسۇتام بۇ ئىشنى ئىسكەندەرغە مەلۇم قىلىپ، ئەرز قىلدىلەر. ئىسكەندەر جەننەت ئاسادا مەقام تۇتتى. خاسلارى ئىسكەندەردىن ئىلتىپات كورۇپ، ھەر بىرى يېڭى باشىدىن ھايات تاپتىلەر. ئاۋاملارى ھەم يىراقتىن ئۇن چېكىپ، دۇئا قىلىپ، ئىلتىجا قىلدىلەر. ئىسكەندەر بارچەسنى لۇتقى مەھربانلىق بىلەن شاد ئېتىپ، بۇزۇلغان كوڭۇللەرسىنى ئاباد قىلدى. يەنە ئانداغ ھوكۇم قىلدىكىم، ھىچ كىمەرسەدىن ھەر قايداغ كىشى بىر قېتىم يىپ تەما تۇتما-سۇنىكىم، ئانىڭ بىرلە بوغزىدىن ئاسىلماغاي. يەنە يۇرت خەلقىغە مال بېرىپ ۋە تىنچ قىلىپ ئامانلىق بەردىكىم، ھەر ياخشى-يامان بەھرە تاپىپ، خۇرسەند بولدىلەر. كىشىنىڭ ئەلىمىدىن

كشىگە زەھمەت يەتمەي بىر دەرەم ھەم ناھەق ئالمادىلەر. ئىسكەندەر ئوزى جامى مەي ئىچىمەككە مايىل بولۇپ، ئەيشىغە مەشغۇل بولغاندا، كەشىمىر خەلقى ھەر تەرەقدىن كېلىپ، ئىسكەندەرنىڭ زىيارەتتىكى قىلۇر ئېردى. لىكىن ئىسكەندەر ھەددىدىن زىيادە كەشىمىرنىڭ ئاجايىپ ۋە غارايىپ نەرسەلەرنى كۆرەر ئېرىدىكىم، ئانىڭ شەرھىنى قىلىپ، راست كەلمەس، ئول جۈملەدىن بىرى بىر جام كوردىكىم، مەيدىن تولغاندا، دەريادەك ئانىڭ مەيى ھەرگىز تۈگۈمەس ئېردى. ۋەقتىكى مەللۇ يۇرتىنى تاشلاپ چىقىپ كەتكەندە، بىر قازناق-چەسى توختاپ قالسى، نەچەند تۆھفى ئەشيانلارنى ئانىڭ خەزىنەسىدىن ئالىپ، ئىسكەندەرنىڭ چاناھىغە تۇشتى. ئۇلاردىن ئول جام ھەم بار ئېرىدىكىم، بادەدىن توشقارغاندا، ھەر قانچە ئەھلى بەزىلەر ئىچسە، ئەسلاكىم بولماس ئېردى. جامنىڭ دەۋرىدە تەئىرىپىنى ئانداغ يازغان ئېرىدىكىم، جەمشىد ئالەمنى ئالغاندا، نەچچە يىل ئەھلى ھىكىمەتلەرنى يىغىپ، سەئى بىلەن تىلىشىمىدىن ئىككى جام تەييار قىلىپ ئېرىدىكىم، بىرىسى جامى گىتى نەما شوھرەت بىرىسىنى جامى ئىشرەت فىزاي ئات قويۇپ ئېردى ۋە لىكىن جامى گىتى نەما شوھرەت تاپقان ئېردى. بۇ جامى ئىشرەت فىزانىڭ تەئىرىپى بۇدۇركىم، ھوكىمالار مۇنى مۇرەتتەپ ئەيلەگەندە، تەئى سېلىم بىلەن بۇ تەرىقەدە تەرتىپ بەردىلەركىم، ئانىڭدا مەي ئىچكەن كشى بىر قانچە نۆش قىلسە، نۆگەمەس ئېردى. ئىچكەنسىرى مالا مال لاپ - بەلەپ تولۇپ، بىر قەترە كام بولماس ئېردى. تۇرغە ئىشىن بۇدۇركىم، ئەگرى بولسە ھەم توكۈلمەس ئېردى. يەنە ئانىڭدا ئىچكەن كشى ھەرگىز سىراپ بولماي قانماس ئېردى. يەنە ئانىڭ خاسىيەتى بۇكىم، ئالەمدە مەي ئەسەرى قالماغاندا، ئانىڭدا ھەم مەيىنىڭ ئەسەرى قالماس ئېردى. ئىسكەندەرنىڭ قولىغە تۇشۇپ، مەجلىس ۋە بەزم بادە ئاشايىنى تۇزۇپ، ئانىڭ تاماشاسىنى ھىكىمەت ئەھلى بىلەن قىلىپ، بىردەم ئىلكىدىن قويماي، ئول نەۋد ئىشرەت فىزاي بولدىلەركىم، جامى گىتى نەما ھەم ئانداغ ياد بەرمەس.

ساقنامە:

كىتۇر ساقى ئول جامى ياقۇت گۇن،
كى ئەل تەبىئىدە ئىشرەت ئەتكەي فۇزۇن.
نەچچە بادەدىن ئىچسە كەم بولماغاي،
مەئاشىرغە ئاندىن ئەلەم بولماغاي.
مۇغەننى سۇرۇدى چىقتار دىلنەۋاز،
بولۇپ ئەھلى كەشىمىردەك سەھرى ساز.
ئەگەر نەغىمە بەس قىلماق ئەتسەڭ ھەۋەس،
ھەمۇل جامى كەم بولمايىن قىلما بەس.
ناۋايى ئەگەر تاپساڭ، ئول نەۋد جام،
فىكىم بادەدىن مۇزگە ئىچسەڭ ھارام.
خىتاپ ئەتكەسەن جامى باقى ئانى،
ۋەلى تۇتسە گۈلچېھرە ساقى ئانى.

بۇ سىدىققە ھەم تۇت ئانىڭدىن ھايات،
 مەي كىم مۇدام ئولسا، ئاندىن ئىجات.
 نىجاتى چىنان بولسە، مەدھۇش مەست،
 ئەبەد مەستى بولسام چۆمەست ئەلەست.

ئىككى رەفئى ھىكايەتىكىم، بىرى سەيرىدىن قۇياش سۈز كىشۋەرىدە شاھ بولغاندەك
 مۇلكى سەلتەنەتكە يەتتى ۋە بىرى سىكوندىن ھەر ئالەم ئەھلىغە لەكەدكوب بولغاندەك
 خاكسارلىق ھاسىل ئەتتى ۋە بوگىرددەك ھەركەت ئەتمەدى. تۇفراقىدىن قوپۇپ، ئالى
 مەقامغە يەتمەدى.

خۇراسان شەھرىدە ئىككى رەفئى مۇۋافىق بار ئېردىكىم، ھاۋادىيات ئالەمدىن شىكەست
 يەپ، مەئاش تاپماسلىقىدىن ئاجىز بولۇپ ئېردىلەر. بىرى ئوز يۇرتىدا خارلىققە قالىپ،
 ئۇلۇسىدىن ھاقارەت كۆرەر ئېردى. مۇقىلىس بولغاندا لازىمىدۇركىم، ئەلگە ئاز كورۇنگەي.
 بىسىار كورۇنمەك خار بولماغلىقىنىڭ دەلىلىدۇر. ئانىڭ ئۇچۇنكىم جاۋاھىرزارلىقىدىن ئەزىز
 كېلىپ، زەر مېھرىنىڭ تولاللىقىدىن باھاسى بىر يارماق بولۇر. يەنە بىرى سەفەرنى ئىختىيار
 قىلماقنىڭ سەبەبىدىن نادامەتدىن خالاس بولۇپ، سەفەردە ئاجايىپ ئىشلارنى كورۇپ، نەسەبەسى
 يوغان شەھەرگە تۇشتىكىم، گۇيا ئولۇك ئابىھاياتقا تۇشۇپدۇر. ئاندا ئىلىم ھىكمەت تەھسىل قىلماقنى
 ئانئا ئەزەلدە مۇقەررەر بولغان ئېردىكىم، نەچە ۋەقت ئاندا مەقام ئەيلەپ، ئەھلى ھىكمەتلەر بىلەن
 ھەمسۆھبەت بولۇپ، ھەددىسىز ئىلىمنى كەسپ ئەيلەپ، ئۇستاد بولدى. ھەركىمنىڭ نىيەتكە
 باقىپ، قابىلىيەت پەيدا بولۇر. ئول ۋەجھىدىن ۋۇقۇق تاپىپ، ئىلىم ھىكمەتدە ئاگاھ بولدى.
 بۇ ئىشغە سەفەر قىلماقنى سەرەفراز بولۇپ ئولتۇرماي، يەنە سەفەر قىلماقنى ئىختىيار
 قىلىپ، ھىندۇستان مولكىغە گۈزەرى تۇشتىكىم، ھىندۇستان پادىشاھىنىڭ نەزەرىدىن ئوتتى.
 پادىشاھ مۇنى دانا بىلگەچ ئارادا كىشى قويدىكىم، كوزۇمنىڭ نۇرى مەستۇرە بىر ئاجىزە
 بالامنى ئەقدۇننىكاھ ئەيلەپ، ئانى ھەم فەرزەندە ئەيىلەگۈمدۇر. بۇ دانا ھىكم بۇ ۋاقىئەنى
 ئاڭلاغاچ ئىككى كۈننىڭ ئىچىدە ئانىڭ سەرەنجامىنى راستلادى. پادىشاھ ئوز ۋەئىدەسىنە ۋاڧا
 قىلىپ، دىگەندەك ئىككىلا فەرزەندىنى كەدخۇدا قىلىپ قويدى. بات - فۇرسەتدە شاھىنىڭ
 ئومرىغە زاۋال يەتكەچ، ئول داناغە شاھلىق ئىنتىقال تاپتى. ئوز دىيارىنىڭ مەملىكىتىدىكى
 دوستى مۇنىڭ پادىشاھ بولغاندىن ئاگاھ بولۇپ، دەرھال سەفەر ئەزمىنى قىلىپ، فەلەكدىن
 جىسمى پايىمال بولۇپ، بۇ كىشۋەرگە كەلدىكىم، دوستى مۇندا كىشۋەر پاناھ بولۇپ ئېردى.
 پادىشاھ مۇنىڭ كەلگەنى مەقبۇل بولغاچ ئىنايەت قىلىپ ۋەزىراتقە سەرەفراز قىلدى. ئوز
 يۇرتىدا زار بولۇپ، ئولۇس ئالدىدا خارلىق چىكىپ، ئەفتادە بولۇپ ئېردى. مۇندا ۋەزىر-
 لىقىغە سەزاۋەر بولغانى سەفەرنىڭ خاسىيەتدۇر. ئەۋۋەلقى سەفەر قىلغان رەفئىنىڭ سەفەر
 قىلماقنى كامالىغە يەتكەچ سەلتەنەتكە لايىق سەزاۋەر بولدى. ھەر كىسەرسە ئوز ۋۇجۇدىدا
 سەيرىسلىك قىلسە ئاخىر تەگرى تاڭالا ئاڭا ياخشىلىق ئەمرىغە سەزاۋەر قىلۇر. ئىلاھى بۇ
 سىدىققە ھەم ئوز ۋۇجۇدىدا مەئىنىۋى سەيرىسلىكنى ئاتا ئەيىلەگىل بىننەبى ۋە ئالەھىل ئەمجاد ①.
 ھىكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارستۇدىن سوئالى ئول بابىداكىم. چۇن سەفەر مۇجىپ شىد-
 ① بىنەبى ۋە ئالەھىل ئەمجاد - پەيغەمبەر ۋە ئۇنىڭ تۇلۇغ ئائىلە-تاۋاباتلىرىنىڭ ھورمىتى بىلەن، دىگەن مەنىدە.

دەتدۇر. ھىكمەت ئەھلىدىن ئاڭا نىگە رۇخسەتدۇر ۋە چۆپ ئىشتەك.

ئىسكەندەر ئارىستۇدىن سوئال قىلدىكىم، سەفەردە رىنج مۇشەققەت تارتىپ، كىشىنىڭ تەبىئى رەنجىدە بولادۇر، سەبەب نىدۇركىم سەفەر قىلماقنى تولا خەلىق لازىم تۇتادۇر؟ ئارىستۇ فىكىر بىلەن جاۋاب بەردىكىم، سەفەردە ئەگەر ھەرەج بولسەمۇ دانالار ئاڭا رۇخسەت بېرىپدۇر ۋە لىكىن مۇندا بىر ئىش باردۇركىم، ئانىڭ نەفىئى بىسىياردۇر. ھەر رەنجىنىڭ ئارقىسىدىن راھەتى، ھەر مۇشكۇل ئىشنىڭ كەينىدىن ئىشرەتى باردۇر. چىنانچە ئاش ۋە تائام جاننىڭ پەيۋەندىدۇركىم، ئوتنىڭ جافاسنى تارتماغۇنچە خاملىقىدىن چىمەماس، ئالتۇن ھەم خالايتقىچە بىسىيار مەرغۇپدۇر، ئوتىغە كىرمەگۈنچە مۇسەفنا بولىماس. سەفەر قىلماقنىڭ مۇشەققەتى دوزەخدىن كام ئەمەس، ئول ئوتدا كۆيمەكنى ھىچكىم ئىختىيار قىلماس. لىكىن، ئانى ئىختىيار قىلماقلىقنىڭ بائىسى مۇسافىرلارنىڭ ئالتۇن ۋە جەۋى خالىس بولۇپ بىخەش بولغاي. كىمەرسەئى ئىمتىھان مەھەككىگە ئالسە، ئانىكىدىن ھىچ شەك ۋە شۇبھە تاپماغاي. يەنە سەفەر قىلماقلىقنىڭ بائىسى بۇدۇركىم، بەدەننىڭ سەھەت تاپماقنى ئانىكىدىن ھاسىل بولغۇسىدۇر. تەرەددۇد بىلەن قانچە قەدەم ئۇرسە، فاسىد خەلتلەر بەدەندە ۋە مەئدەدە ھەزم بولۇپ، غىزاغە ئىشتىھا پەيدا بولۇر. ئول جەھەتتىدىن تەن دۇرۇستلۇقى پەيدا بولغۇسىدۇر. يەنە بىر ۋەجھى بۇدۇركىم، ئادىمىنىڭ تەبىئى ناخۇش بولۇپ، ھاۋا بىلە سۇنىڭ غالىپلىقىدىن ئاغرىقى جىسمىغە ئارىز تاپىپ سەھەت قالىماس. ئول ھالدا ئادىملارنىڭ تەبىئى تازە ۋە بولەك نەرسەنى تەلەپ قىلۇر، مەكرۇ بىر نەرسەنى خۇاھىش قىلماس، تازە ۋە يېڭى نەرسەلەرگە تەبىئى راغىمىپ بولۇر، بۇ ھالەت سەفەردە مۇيەسسەردۇركىم، سۇ بىلە ھاۋا ئاندا مەكرۇ ئەمەسدۇر بەس. سەفەر قىلماقنىڭ ئادىمىلارنىڭ تەبىئىغە سەھەتلىك ۋە ئىستىقامەتلىكى موجدۇ بولغۇسىدۇر. ئەگەر ھىكمىم دانا سەفەرغە رۇخسەت بەرسە، خىمەرد ئەھلى ئانى مەئزۇر تۇتتىلەر، دەپ ئارىستۇ جاۋابىنى بەردى. ئىسكەندەر ئافەرىن دەپ خامۇش بولدى.

ئىسكەندەرنىڭ كەشمىر شەھىرىغە يەتكەندىن سۇغرى، مەللۇنىڭ تىلىسىم قورغانىدىن يەل بىلە ئەتنى ئوغۇرلاغانى ۋە ئول ۋىلايەتنى ئولۇك جىسمىدەك نەسلىنى مۇنقەتئى قىلغانى. ھارارەتى مۇنقەتئى بولمىش بولغانىدا، ئەفلاتۇننىڭ ئول تىلىسىمىنى ئاچىغانى ۋە ياشۇرغان يەل بىلە ھاياتىم بەرباد ئېتىپ، مەخفى ئوت شىرارى ئەخكەرنىڭ خىرمان ئەمرىغە ساچقانى ۋە ئىسكەندەرنىڭ مەللۇ ئورنىدا فرۇز چىراغ دەۋلەتىن يارۇتغانى.

تارىخ دانىشۋەرلەرى ئىسكەندەر تارىخىنى ئانداغ دىدىكىم، مەللۇ ئەزم ئەيىلەپ، قورغانىغە قاچىپ، تىرىكلىكىنى جانىغە مەنەت قويۇپ، قۇتۇلغانىغە خۇرسەند بولدى. ئىسكەندەر كېلىپ، ئانىڭ تەختىنى ئالىپ، ئىقبالىغە تىمىرەلىك سالىدى. ئىسكەندەر يۇرت خەلىقىغە ئەدل بىلە ئىھسان قىلىپ، ئۆمىد بەردى. ئۇلار ھەم ئۆمىدۇر بولۇپ، فەرىمانىغە ئىستائەت قىلىپ، لۇتى ۋە ئىھسانىغە كوڭلىنى باغلايدىلەر. مەللۇنىڭ ئەھۋالىدىن خەبەر سورغانىدا، بۇ يەڭلىغ خەبەر بەردىلەرگە، شاھنىڭ شەۋكىتىدىن قاچىپ، فالان قەلئەدە بىر قورغان باردۇر، بىلىمەسىمىز، سەھىدۇر ياتىلىسىمىدۇر، دەپ ئانىڭ شەھىرىنى تامام بايان قىلىپ، ئەجەپ بىر نەۋۇ ئانىڭ ۋاقىئەسىنى بايان قىلدىلەرگە، ئانىڭ فىكىرىنى قىلماقغە زەرۇر بولدى. ئىسكەندەر

دەر يەنە دانالار مەجمەئىنى ئىستەپ ھوكما ئەھلىدىن مەسلەھەت سورىدىكىم، كەشىر شەھرى ئەگەر تازە گۈلزارلىق بولسە، ۋە لىكىن ھاۋاسى بىسىار ئىسىغىدۇر. ھەمىشە رۇھ پەرۋەر نەسىبى بولماسە، دۈزەخدىن نىشان بىرۇر. مەئلۇم بولاردۇركىم، بۇ گۈلشەندە نەسىم يېلى موجد بولمايىن، گۈللەرى ئوت، سۇنبۇللارى تىرە تۇتۇندۇر، يەنە ئەجەپ ئىش بولۇپدۇر-كىم، ئوت ھەم تاپىلمايدۇركىم، يۇرت ئىچرە مۇنداغ ئوقۇبەت بولسە، ئەلگە بىسىار دىشۋار-لىق بولتۇسىدۇر. مۇمكىن ئەمەسكىم، بۇ دىشۋارلىق مۇندىن يوق بولغاي. ئەگەر بۇ ئىشنىڭ ئىلاجى مۇمكىن بولسە، مۇندا ساكىن بولساغلىق خوپ ئىشۇرۇر. ئەگەر بۇ دىشۋارلىق مۇندىن يوق بولماسە، ئەدل ئۆلدۇركىم، بۇ شەھەرنى تاشلاپ كەتكەيمىز، لېكىن مۇندىن ئاجىز كېلىپ، چىقىپ كەتكەنمىز، ئىشتمەككە مەرغۇپ ئەمەسدۇركىم، ھىكمەت ئەھلى دۇئا ئەيىلەپ دىدىلەركىم، ئەگەر شاھ ئالەمغە بۇ ئىش مۇددىئا بولسە، ئانىڭ مىكىر - ھىلمەسىنى دەفئە ئىتىپ، دىشۋارلىقىنى ئىنشائاللا كوتەرۇرمىز. شاھ ئالەمنىڭ تەبىئى ۋەھىمە قىلماسۇنكىم، بۇ قۇللارنىڭ ئالدىدا ئاساندۇر. ئون كۈننەچە مۇھەلت بەرسەلەر، بۇ ئىشنى دەفئە قىلماقغە، تەڭرى تا ئالا نۇسرەت بەرگۈسىدۇر. ئىسكەندەر دىدىكىم، ئون كۈنغە-چە ئىشىمىز توختاپ قالسە، ئوت بىلە يەلنىڭ يوقلۇقىدىن خالايمىق ئاجىز بولغۇسىدۇر. دەپ، ئىسكەندەرنىڭ تەبىئى بۇ ئىشدىن مەلۇل بولدى. ئەفلاتۇن قوبۇل ئەيىلەپ دىدىكىم، شاھ ئالەمنىڭ تەبىئە غەم يەتمەسۇنكىم، ئۇچ كۈندىن كېيىن بىر تەدبىر قىلايىكىم، مۇنداغ مىكىر ئىشغە ئىنشائاللا تەغىر بەرگەيمەن. بۇ سوزنى دىگەچ، ئىسكەندەرغە خۇشھاللىق يۈزلەندى. بۇ ھالەتدە يەل-نىڭ يوقلۇقىدىن ئانداغ ئىسىغ بولدىكىم، جاھان دوزەخدەك قىزىپ، خالايمىق ئىچىدە ھا-رارەت تۇشتى. مۇتەئەجىپ بۇكىم، ئانداغ ئىسىغدا ئوتنىڭ يوقلۇقىدىن باۋەرچى ئاشپەز-لەرغە بىر فىغان تۇشۇپ، سوز بىلەن مەئلۇم قىلدىلەركىم، ئالەم ئىچرە ئوت ۋۇجۇدى قالمايدۇر. يەنە چاقماق تاشلارى ھەم ئەھلى دىللارنىڭ كوڭلىدەك يۇمشاپ قالىپدۇركىم، چاق-ماق بىلەن ھەر قانچە ئۇرسا، ئوت ئورنىدا سۇ پەيدا بولادۇر. ئەگەر شىلان ئىشىدا نەقىس پەيدا بولسە، ئول ئەيىپنى بىزدىن كورمەگەيلىر، دەپ ئەرنى قىلدۇق. ئوت بىلەن يەل نا پەيدا بولغاننىڭ بۇ يۈزدە، ئىسىغ نەفەسىمىز ئوت، ساۋۇق ئاھىمىز يەل بو-لۇپدۇر. كۈندۈز بۇ جاھان تونۇردەك قىزىپ، كىچەلگى چىراغ ياندۇرغالى ئوتدىن نىشان تاپالماي، ئەجەپ بۇدۇركىم، يەلنىڭ يوقلۇقىدىن بىر شەھە چىراغ ھەم رۇشەن بولمايدۇ دەپ ئەرنى قىلدىلەر. ئول ئۇچ كۈندە خالايمىق ئانداغ زەبۇن بولدىكىم، ئاجىزلىقىدىن ھەمىيەلەرى ئىگەكلەرىغە قولنى قويۇپ، ھەيران بولدىلەر. ئەفلاتۇن قاشغە ئىسكەندەر ئوزگە خەلقلەر بىلەن كېلىپ دىدىكىم، قىلغان ۋەئدەك ئوتۇپ، خالايمىقغە زەخمەت يىتىپدۇر. ئەگەر مۇندىن زىيادە ئوتسە، خالايمىق بۇ مۇشەقەتتىن بى ئارام بولۇرلەر. ئەفلاتۇن دىدى: خا-لايمىق بۇ ئالەمدىن بى تاقەت بولماسۇنكىم، بۇگۈن ھەم قىلغان ۋەئدەنىڭ ئىچىدە داخىل-دۇر، ئىنشائاللا تاڭلا مەقسۇد ھاسىل بولغۇسىدۇر. بۇ سوز بىلەن ئىسكەندەر خۇش بولۇپ، بارچەسى ئوز جايىغە ياندىلەر.

ئەلتىسسە، بۇ ۋاقىئەنى دەفئە قىلماقغە، ئەفلاتۇن قورقماي، قوبۇل قىلماقنىڭ سەبەبى-دۇركىم جاماس ھىكمىنىڭ كىتابىنى كورۇپ، بۇ ئىبادەتنى ئوقۇپ ئېردىكىم، بىر زاماندا

ئىسكەندەر شاھنشاھ بولۇپ، جاھان مۈلكىنىڭ شاھلىقى ئاڭا مۇقەررەر بولۇپدۇركىم، جاھان مۈلكىنى تەسخىر قىلغاندا، كەشمىر شەھرىغە ھەم نۇسرەت تاپىپ، فەرمانىغە كەلتۈرۈر. ئول شەھەرنىڭ شاھى مەللۇ دىگەن قاچىپ، مەھكەم قورغانىغە كىرىپ، خەلايىتىدىن ئوت بىلەن يەلنى ياشۇرغۇسىدۇر. ئول قورغاندا بىر تىلىسىمنى مەھكەم قىلغاندۇركىم، ئانى جۇستىجۇي قىلىپ تاپماقچىدۇر. قورغان ئىچىرە تاشىدىن بىر ئوي بىنا تاپقاندىركىم، ئەھلى ھىكەمەتلەر ئانى تىلىسىمدىن مۇرەتتەپ قىلىپ، يەلنى ئاندا بەند قىلىپ، خەلايىتىغە ھەرەج قىلۇرلەر. بۇرۇن چاغدا ئەندازىدىن تاشقارى ئاندا شامال چىقار ئېردىكىم، خەلايىتىغە بىسىيار ھەرەج يېتەر ئېردى. بۇ شامالنى ئول ئويىدە ئىلگىركى ھوكىمالار بەند ئەيلەپ، ئول ئويىنىڭ تۈز-لۈكىنى بىتەدرى ھاجەت يۇرتىغە باقىپ ئاچىپ قويدىلەركىم، تۇنلۇكۇدىن يەل ئوز ئىتتىدالدا چىقىپ، كەشمىر شەھرىنىڭ خەلقى ئانىڭدىن بەھرەمەند بولۇرلەر. شول تۇنلۇكىنى مەللۇنىڭ ئەمرى بىلەن بەند قىلىپ، يەلنى توختاتىغىلەر. يەنە قورغان ئىچىرە، تىلىسىمدىن بىر چاھ باردۇركىم، چاھنىڭ ئاغزى تار، تۇبى قورغاننىڭ كەڭرۈلگىچە كەڭرۈدۇركىم، تۇبىدە بىر ئۇلۇغ ئاتەش كۈدەنى ياساپ، كىيىمەرسىنىڭ زاماندا ئوت قالاغان ئېردى. يەنە ئول چاھ-نىڭ تېگىدە بىر ھەۋزى كورلاپ، ئىچىدە تىلىسىمى بىلەن خۇلەدىن بىر سۈرەتنى ياساپ، ئالدىدا كورۇكىنى قويۇپ، ئول سۈرەتنى ھىكەت بىلەن ھەركەت بېرىپ، ئول ئاتەش كۈدە-نى ياندۇرۇپ تۇرادۇر. كەشمىر شەھرىنىڭ ئوت پەيدا بولادۇرغان يەرى بەلكى ئافىتاپ تۇلۇق قىلادۇرغان يەر ھەم ئولدۇر. يەنە ئول شەھەرنىڭ چاقماق تاشلارنىڭ ئوتى ھەم ئاندا بەند قىلغاندۇر. ئول سۈرەت كورۇك باسىپ، ئاتەش كۈدەدىن شوئىلەر پەيدا بولۇپ، چاھنىڭ ئاغزىدىن ئوتنىڭ شەرارەلەرى چىقىپ، كەشمىر خەلقىغە يەتكۈرۈر. بىر كىمەرسە ئول چاھ ئاغزىنى بەركىتىپ قويۇپ، مەھكەم قىلسە، كەشمىر خەلقىغە ئوت ناپەيدا بولۇپ، يەر-نىڭ تۇبىگە قۇياش يەڭلىخ كىرىپ كېتەر. ئىسكەندەر بىر ۋاقىتدا كەشمىرنى ئالىپ، ئانىڭ پادىشاھى بۇ تەدبىرنى قىلۇر. ئول ھالدا بۇ ئىشنى دەفئە قىلماق ئۇچۇن، ئەھلى ھىكەت-لەر ئىسكەندەرگە دىگەيلەركىم، بۇ ئىشنىڭ دەفئىغە ئىھتىمام قىلۇرمىز. لېكىن ئەفلاتۇن ھىك-مەتدە بىسىيار داندۇركىم، ئانىڭ قولىدىن بۇ ئىش ئاسان بولۇر. ئەلقىسىسە ئەفلاتۇن نەقە-بىنى ئاچغاي. خىرام قىلغاندا، ساناپ ئون يەتتە قەدەم يۇرۇپ، ئانىدىن ئوتىمەي ئىككى تەرەفكە يەخشى نەزەر سالىپ، مۇلاھىز قىلغاي. يەنە ئول نىسقاينىڭ ئاغزىنى تاپىپ، ئول يەردە خەرگاھىنى تىككەي. ئىككى تەرەفدىن كۈمۈشدىن ئىككى لەۋھى نامايان بولۇركىم، ئىككىلاسىنى ئىككى تەرەفنىڭ تامىغە چاپلاپ، سالغايكىم، ئاندىن ئىككى يول نامايان بولۇپ، بىرىدىن يەل، يەنە بىرىدىن ئوت تۇغىيان قىلۇركىم، باغلىنغان يوللارنى ۋەيران قىلىپ، تاشقارى چىقغاي. ئىككى ئاچىلغان يولدىن ئوت بىلە يەل چىقىپ، قورغان ئەھلىغە رەستە-خىز سالىپ، بەرھەم بەرگەي. قورغانداكى ئالى ئىمارەتلەرنى پەست قىلىپ، خەلقى ھىلاك بولغاي. چاھدىن شوئىلە ئۇرۇپ چىققان ئوتلار قورغانغا ئانداغ تۇتاشقايكىم، نە سىقىل قالغاي نە بۇرچى قالغاي. ئىچىدەكى خەلقى ھەم كاباب بولۇپ قالغاي. ئاندىن كېيىن ئەفلاتۇن تاشقارى چىقىپ كورسەكىم، ئول ئوت بىلەن يەلنىڭ شەرارى شەھەرگە يەتسە، كىرىپ ئول لەۋھىلەرنى تاملارغە رۇست ئەيلەپ، ئاچىلغان يوللارنى ئوز ئىتتىدالدا قويغايكىم، ئوت بىلە

يەلنىڭ شىددەتى كەم بولۇپ، بۇرۇنقى ھالىغە كەلگەي، دەپ ئەفلاتۇن بۇ ئەفسانەنىڭ شەرھىنى بايان قىلىپ، ئىسكەندەر بىلەن ئەھد قىلىپ، ئۈچ كۈن تەييار بولغان ئىشىغە كىرىپ، خالايمىق بىلە ئىسكەندەرنى ئۇزاتىپ، ئول نەقەپنىڭ ئاغزىدا خەرگاھ تىكتى. كەچ بولغاندا، ئىسكەندەرنىڭ خىۋەتگاھىغا كىرىپ، ئىسكەندەرگە ئەرز قىلدىكىم، لازىملىق نىمە-سەلەرنى سەرەنجام ئەيلەيدۇرمەن. ئەمدى بىر ئىش قالدىكىم، ئىقبالىڭنىڭ قەۋىلىقىدىن ئول ئىككى ئاچماغان يولدا، قۇۋۋىتىڭ بىلەن ھىمەتلىك لازىمدۇركىم، ئىككى لەۋھىنى سىندۇر-غايىسەنىكىم، تا بۇ ئىش سەرەنجام تاپىپ، ئاجىزلىرىڭ ئىشى كۈشادلىق تاپىغاي. ئەفلاتۇن ئەرز قىلغاچ ئىسكەندەر نەچچە مەھرەم خاسلىرى بىلەن ئاتلانىپ، ئول نەقەپ تەرەفسىگە ئەزم قىلدى. ئەفلاتۇن ئىسكەندەرنى قارا تۈندە نەقەپ ئاغزىغا تۇشۇرۇپ، ھەراھلار بىلەن نەقەپ ئىچىگە كىرىپ، يۈردىلەركىم، مۇلاھىز بىلەن ئول كۇمۇشدىن ياساغان لەۋھىلەرگە يەتتىلەركىم، ئوت بىلەن يەلنىڭ ئاغزىدا قويغان ئېردى. ئەفلاتۇننىڭ ئەمرى بىلەن لەۋھ-لەرنى كورۇپ خۇش بولۇپ، شادلىقىدىن ھەق ئاتالانى ياد قىلىپ، ئىككى لەۋھىنى ئانداغ تەپتىكىم، ئىككىلىسى تايغە يۇمۇرۇلدى، دەرھال نەقەپىدىن چىقىتىلەر، ئىككىلەر قورغان تەرەفىگە باقىپ تۇردىلەر. بىر فۇرسەتتىن كىيىن ئول ئوت قورغاندىن كوككە ئورلەپ چىقتى. بىر نەفەس ئۆتمەي، يەل پەيدا بولۇپ، قورغان خەلقىگە قوزغالان سالى. يەنە ئىسكەندەر بىلە ئەفلاتۇن ئول نەقەپكە كىرىپ، ئاچىلغان ئىككى يولىنى گەج - ماچ بىلەن ئوز ئىتتدا-لدا يەل بىلەن ئوتنىڭ يولىنى قويۇپ، مەھكەم باغلادىلەر، تا ئوت بىلەن يەلنىڭ ئاشۇبى ئاز قالدى. كىيىن ئىككىلىسى كۆڭلىنى تىنچ قىلىپ چىقىتىلەر ۋە شاد بولۇپ، لەشكەر قاشىغە كەلگەن زامان، ئارقاسىدىن غەۋغا ئۇنى پەيدا بولدىكىم، ئەلالە بولۇپ، ۋاھ ۋەيلا چىكىپ، نەقەپتىن چىقىپ كەلدىلەر، قورغانغە ئوت تۇشۇپ فەلەك ئەۋجىغە يەتتى. يەنە ھەم يەل ئاشۇبى پەيدا بولۇپ، ئەلنى ھەر تەرەفى تاشلادى. ئوتتىن يۈرەك باغرى كاپاب بولۇپ، يەلدىن فاراگەندە بولۇپ، سەراسىمەدە ئىسكەندەرنىڭ ئالدىغە بارچەسى كېلىپ، تولاسى ئوتدا كويۇپ، بەئزەسى يەلدىن فاراگەندە بولۇپ، ئالغانى ھالاك بولماي چىقىپ كەلدىلەر. بۇلار-نىڭ بىرى ئوزى مەلۇ ئىمىنى ھوباك، يەنە بىرى ئانىڭ ئوغلى ئاتى فرۇز ئېردى. يەنە بىرى ئالەم ئەفرۇز، مېھرىناز ئاتلىق بىر قىزى ھەم بار ئېردى. مەلۇ ئىسكەندەرنى كورۇپ، باش-نى يەردە قويدى. خىجالەت بولۇپ، باشنى يەردىن كوتەرىپ، ياشنى توكۇپ بۇ بىيىتنى ئوقىدى:

نەرسە:

كى شاھا قاشىڭدا گۇناكارمەن،
جازا ھەرنە قىلساڭ سازاۋەرمەن.
ئەگەر ئەفۇ جۇرمۇغىغا شامىل دۇرۇر،
تىرىلمەك ماڭا ئەسرو مۇشكۇل ئېرۇر.

ئوزۇر تەقىرىنى ئىزھار قىلىپ، ئىدىكىم، ئوتنىڭ سەبەبىدىن ھاياتلىقىم مۇنقەتتە بولۇپ، يەنە ھەزرەتتىڭ ئالدىدا ئۇياتلىق بولۇپ، ھەر ھالىدا ئولسەكىم جەزم بولۇپدۇر. سىنى

ئاللاتائالا ئىقبال بىلەن سالامەت ساقلاپ، ئومۇرۇڭنى ئۇزۇن قىلغاي. ئەگەر مېنى شاد قىل ساڭ، بۇ ئىككى بەندە زادىڭغە ئەفۇ ئەيىلەپ، مېنى شاد ئەيىلەڭمى. ئىسكەندەر ئانىڭ ئاجىز ۋە تەسلىمىنى كورۇپ، كوڭلىدىن خۇۋى - خىستەرنى چىقاردى. مۇنداق بولماقنى بىزدىن كورمەڭلىكىم، ئوز ئوزۇڭغە بۇ ئىشنى قىلىپدۇرسەن. ئەمدى يۇزۇڭنى توغراقغە قويۇپ، ئاجىز - لىق بىلەن ئوزۇڭنى ئەيان قىلىدىڭ. ئەمدى ئەفۇ ئەيىلەپ، گۇناھىڭغە كەرەم خامەسنى چەكتىم. قىلغان ئىشىڭدىن ئەگەر سالامەت بولساڭ، كىشۋەرىڭدىن خىراجىنى مۇقەررەر قىلىپ، تەخت - تاجىڭنى ئىنايەت بېرۇرمەن. سېنى ئوز يۇرتۇڭغە شاھ قىلىپ، كىشۋەردىڭنى قولۇڭغە بېرىپ چىقىپ كېتەرمىز. ۋەگەر ئومۇرۇڭ مۇھەلت بەرمەسە، ئوغلۇڭغە ھورمەت بېرىپ، يۇرتۇڭدا سېنىڭ ئورنۇڭدا قايىم مەقام قىلۇرمىز. يەنە قىز فەرزەندىڭنى ھەم ۋىسال ھەرە - مىغە خاس قىلىپ، نىكاھىڭغە ئالىپ، مۇنىس قىلغالى ئۆلپەت ئالىپ، سېنىڭ بىرلە خۇشا - ۋەندە بولۇرمىز، دەپ بۇ نەۋد سوزنى ئادا قىلغاندا، خۇش ۋەقت بولۇپ، جاننى ئىسكەندەرغە فىدا ئەيىلەپ، ۋاپات بولدى. ئىسكەندەر مېھمان بولغان ۋەجھىدىن جان بىرلە نەقىدىنلەرنى نىسار ئەتتى. ئولگەندىن كېيىن ئەركان دولەتلەرى، يۇرتنىڭ ئۇلۇغلىرى كېلىپ، ئىسكەندەر نەچچە كىشىنى تەئىين قىلىپ، ئانىڭ سەرەنجامىنى بېرىپ، ئولۇكىنى شاھانە تەرتىپ بېرىپ، زىننەت بىلەن ئارايىش قىلدى. ئوزگە شاھلارنى سىپاھلارنى بىلەن جىنازەسىنى كوتەرمەك ئۇچۇن ھەمرا قىلىپ بەردى. ئاباد ئەجدادىنىڭ دەفىن قىلادۇرغان زىيارەت گامىغە ئالىپ باردىلەر. ئاندا ئۇلۇغ رەۋزىنى پەشتاقى بىلەن بىنا قىلغان ئېردى. مەللۇنى ئاندا دەفىن قىلىدىلار. ئىككى - ئۇچ كۇنغىچە جامائەسى ماتەم تۇتۇپ، جەزەد - فەزەد قىلىپ بولغاندا ئاندىن كېيىن مېھرۇناز دىگەن قىزى فرۇز دىگەن ئوغلى ماتەمزادە بولغان جەھەتتىدىن، ئىسكەندەر قاراسىنى ئۇشۇتاي، دەپ شاھانە بەزمىنى تۇزۇپ، توققۇز پايىلىك تەختىدە ھەشەم بىلەن ئولتۇردى. ئوزگە شاھلار يىراقىدىن ئىككى سەپ تۇزۇپ، ئىككى تەرەفدىن ئولتۇردىلەر. ئوزگە خالايق ھەم ھەر يەردە، ئوز ئورنىدا ئولتۇردى. ئىسكەندەر لۇتق ۋە كەرەم بىلەن دوستلاردەك دۇش - مەنلارغە ئىش بەردىكىم، ئانداغ نەغمەت بۇ چەرخ گەردان ھەم كورمەگەن بولغاي. فەلەك خانىدەك بىر تۇمەن خانى قۇرس - خۇرشىددەك نانلارنى بىلەن سەرەنجام قىلىپ، ھەددىسىز ئات بىلە قويلارنى ئولتۇرۇپ بەردىكىم، ھالاۋەتدە تەئرىپىغە راست كەلمەس. تاباقلاردا ئاشنىڭ ئورنىدا كابابلارنى قويۇپ، زىيافەتنى ھەددىدىن ئەفزۇن قىلدىكىم، جاھان ئەھلى ئاندىن بەھرە ئالدى. فارىغ بولغاندىن كېيىن دۇئا تەگىمىز قىلىپ، ئىسكەندەرنىڭ ئەھرى بىلەن ئەركان دولەت كېلىپ، فرۇزنىڭ زىننەتنى ئۇچۇن باشىغە تاج زەر قويۇپ، زەررىن تون ئۇستىگە كەمەر زەررىنى باغلاپ قويدىلەر. يەنە ئۇچ توققۇز ئەركان دولەت ئۇلۇغلىرىغە تون بىلەن ساۋۇتلارنى ئالدىدا قويۇپ، يەنە ئىككى يۇز كىشىگە تون بىلە دابولسىغەلەرنى قويۇپ، يەنە ئىككى مىڭ كىشىگە يالاڭ تونلارنى قويۇپ بولغاندىن كېيىن ئىسكەندەر ئال - دىغە كېلىپ، تەسلىماتلارنى ئادا قىلىپ، يۇكۇنۇپ فرۇزنى شاھلىقىغە تىلەدىلەر. ئاندىن كېيىن دىدىلىرىكىم، تەئىرى تائالا ئانىڭ تەقدىرىغە چارە يوقكىم، بۇ جاھان ئىچرە شاھ، گادانىڭ گوزەرگاھى بۇدۇر. ھەر شاھ گادايىكى باردۇر، كەتمەكدىن ئوزگە چارەسى يوقدۇر. ئەگەرچە ئومىردىن ئومىدى بولسە ھەم ھەمىشە تىرىلىمەكى مۇمكىن ئەمەس. كىمەرسە جاھان

ئوزره ساھىپ تەخت بولۇپ، رەختلەرى بىلەن مۇزەييەن بولسە، ئاخىر ھالدا تەختەئى تابۇتخە مۇھەتاج بولۇپ، قىيامەت ئىلگىدىن يالاڭشاچ بولغۇسىدۇر. ھەر ھالدا ھىچكىم كەتمەي قالماستىن، لازىمدۇركىم، كېتەر فېكىرىنى ھەمىشە قىلغاي. بۇ ئالەم زىرائەت گىھى دۇركىم مۇندىدا تېرىغاننى ئاندا ئۇرۇپ، تۇشە قىلغاي. ھەر كىشىگە قىلغان تۇشەئى ئاخذ-رەتدۇر ۋە لېكىن شاھلارنىڭ تۇشەسى ئەدل قىلماقدۇر. ئەمدى سېنى بۇ يۇرت ئوزره شاھ ئەيلەپ، كىشىۋەر فەناھ ئەيلەيدۇرمەن. كېرەكدۇركىم، لوتقى ئېھسان پىشە قىلىپ، ئادالەت يولنى ئىختىيار ئەيلەسەڭ، رەئىيەتلەرگە شادلىق يەتكۈرۈپ، يۇرتنى ئابات قىلغايسەن، دەپ ۋەئزە - نەسىھەت قىلىپ، ئىككىلا ئالەمنىڭ خوپلۇقىغە بەھرىمەند قىلدى. يەنە ئىسلام ئەھلىنىڭ تەرىقىتىنى ئورگەنسە، ئوز دىنىغە تەئلىم بېرىپ، مۇسۇلمان قىلدى. فرۇز شاھ ھەم بۇ سوزلەرنى دىلۇجان بىرلەن يەر ئۇيۇپ، قوبۇل ئەيلەدى. دىددىكىم، ئەي شاھى ئالەم، قىلغان ئەمىر - فەرمانىڭنى مىننەتدار بولۇپ تۇتارمەن. جان بىلەن ئۇمىدىم ئولكىم تەڭرى تا ئالانىڭ ئىستىمانىتى بىلەن دىگەنمىڭنى قىلۇرمەن. لېكىن ئۇزۇر ئېيتىغالى تىلىم يوقدۇركىم، ئاتامنىڭ قىلغان ئىشلاردىن خىجىل بولۇر ئېردىم. دىماغى خەلىل تاپىپ، نەسىھەتلەرگە قۇلاق سالماست ئېردى. ئول جەھەتتىن خاتا ئەيلەپ، شاھ ئالەمنىڭ فەرمانىدىن ئاباد قىلدى. سىپار نەسىھەتلەرنى قىلىپ ئېردىم، دەۋلەت يانغان سەبەبىدىن ئىشىمت مەس ئېردى. ئىنشائاللا تەڭرى تا ئالانىڭ فەزىل كەرەمىدىن ئۇمىدىم بۇدۇركىم، ھەزرىت تىڭنىڭ قۇللۇقىنى سەجا كەلتۈرۈپ، ئىسانلاردىن بەھرىمەند بولغايچەن. ئەگەر قېرىلىقىدىن ئول خاتا قىلغان بولسە، لېكىن مەن ئاتالەرنى سىپار كورۇيدۇرمەن، ھەرگىز خاتا قىلماسەن. ئىسكەندەر بۇ سوزنى ئاڭلاپ، ئاتاسىنىڭ مۆلكىدە ئانى شاھ ئەيلەپ، تەخت تاجىنى بەردى. ئەگەر ئاتاسى كۈھەنسال بولۇپ، ناتەۋانلىقىدا كەتسە، ئانىڭ ئورنىدا نەۋجۇۋان ئوغلى قايم مەقام بولۇپ ئولتۇردى.

ساقنامە:

ئاياقچى مەڭا جامى پەيرانە تۇت،
 دىمەي خەرۋانە فەقىرانە تۇت.
 ھەمۇل جانىم بولسۇن ماڭا چارە رەس،
 كى باشىدىن قىلىپ مەن يىگىتلىك ھەۋدىس.
 مۇغەننى ھەزىن نەغمە بۇنىاد قىل،
 يىگىتلىكنىڭ ئايامنى ياد قىل.
 كى ئول نەغمەدىن تازە ھۇشى تاپاي،
 ساغىنىپ يىگىتلىكنى ھۇشى تاپاي.
 ناۋايى بەسى گەنج ئالدىڭ دەرىخ،
 يىگىتلىكنى بەرباد قىلدىڭ دەرىخ.
 يىگىتلىكدە يول ئۇردى نەفەس دەسۇد،
 نادامەت قېرىلىغىدا ئەمدى نەسۇد.

بۇ سىددىقتە ھەم تۇت مەئى پىرلىق،
 مەئى پىرلىق تۇت مەئى پىرلىق.
 يىگىتلىك ھەبا ھەدەر كەتتى ئول،
 بارى خوپلۇقىدىن گۈزەر ئەتتى ئول.
 مەي تۈتكى كەتكەي بارى ھۇشلۇق،
 كى ئاندىن ماڭا يەتسە بىھۇشلۇق.
 جۇنان قالمىغاي بارۇ يوقىدىن ئەسەر،
 ئەسەر دىمەكم بىل، ئەسەردىن خەبەر.

ئول غافىل يىگىت ھەكايە تىمكىم، ۋاقىق پىر نەسىيەتىن قەدىرىن سىلمەدى ۋە ئىش
 ۋەقتىدىن ئوتكەندىن سۇڭرە پۇشايما نلىق سۇد قىلمادى.
 ئانداغ ئەفسانە ئىشىتمىكىم، بىر رەئنا قەددىدەلىكەش نەۋجۇۋان يىگىت بار ئېردىكىم،
 ياشلىقنىڭ تەقەزاسىدىن سەۋدە ئىشلار قىلىپ، قىش - ياز نەغمە ۋە شاراپ بىلە بولۇر
 ئېردى. تەرىقەت يولىدا پىر كامىل بىر ھەمسايەسى ئانىڭ قوشنىلىقىدىن ئاجىز كېلىپ،
 دىلپەزىر نەسىيەتلەرنى قىلۇر ئېردى. ئاڭا مائۇقۇل بولماي، مۇنداغ جاۋاپ بېرۇر ئېردىكىم،
 يىگىتلىك چىاغدا فەراغەت قىلماق، قەربلىقدا زوھد تائەت قىلماق چاغدۇركىم، ۋەرەد تەقۋى
 ۋەقتى ئولدۇر، دەپ كوڭلىنى خۇش قىلىپ، بادەنۇشلۇقنى قىلۇر ئېردى. ياشلىقى ئوتكەن
 دىن كېيىن قۇۋۋەتنىڭ يوقلۇقىدا ئەمدى ئىبادەت قىلاي دىگەندە، فىسقى فوجۇرنىڭ ئادە-
 تىدىن ھەم زەئىپلىقتىن ئىبادەت قىلالماي، ئەگەر قىلسە ھەم زوق تاپماس، قېرىپ ئومرد
 نىڭ ئاخىرى ۋەقتىدا، ئول پىرى كامىل كېلىپ كوردىكىم، ئول يىگىتكە نەزۇ جان چاغى
 يېتىپدۇر. ئول پىرى كامىل رەھىم ئەيلەپ، باشىدا ئولتۇرۇپ، قىلغان يامان ئىشلاردىن
 پۇشايما كورۇپ دىدىكىم، قانچە پەند - نەسىيەت قىلىپ دەپ ئېردىم، سەن ئۇناماي، سىجا
 ئىشلارنى قىلدىڭ، مۇنداغ ئىش ئالدىڭغە كەلمەكنى بىلمەدىڭ. ئول دىدى، مۇنداغ تەجرىبە
 ماڭا يەتمەپ ئېردى، قېرىلىق چاغىدا، مۇنداغ ئەھۋالدا بولماقنى بىلمەم، يىگىتلىك
 چاغىدا گۇناھ ئىشلارنى قىلماس ئېردىم. ئول پىرى كامىل دىدىكىم، ئاتاڭ شول ھالدا
 زەئىپ ناتەۋان بولغاي ئېردى، مۇندىن زىيادە تەجرىبە بولۇرمۇ؟ ئىشتىكۇچى تەسىلم ۋە
 تەسەددۇق قىلدى. ھەركىمگە تەڭرى تائالادىن ئىسنايەت بولسە، ئوزگەلەرنىڭ ھالىدىن
 تەجرىبە تاپار.

(داۋامى بار)

لۇغەت

ئا

ئاتلار، ئاتا - بوۋىلار
 كوپىنچە سوزگە ئۇلىنىپ كېلىدۇ

ئابا -
 ئارنىز -

ۋە "پەيدا بولغۇچى، كورۇنگۇچى" دىگەن مەنىلەرگە ئىگە.

- سەنئەت، ئىمتىھان — ئازمايش —
 زىيان، زەرەر، ئاپەت، كۈلپەت — ئاسپ —
 شۇنىڭدەك، شۇنىڭغا ئوخشاش — ئانچۇنان —
 جاھان، ئالەم — ئافاق (ئۇفۇق) —
 بوسۇغامنى سويۇشنى — ئاستان بوسلۇقۇمنى —
 ئاخىرى — ئاخىرۇلئەمر —

ب

- (1) ھەققىدە (2) قەلئە (3) ئات — بارە —
 ئەقەللىق. دانا — باخىرەد —
 كوز قارچۇغى — بىسارەت —
 (1) كىيىم - كېچەكسىز (2) يوقسۇل — بەرەھنە —
 (1) ئەستە ساقلاش (2) مەھكەم — بەرم —
 ئىككى نەرسە ئارىلىغىدىكى قوشقۇچى — بەرزەخ —
 ياكى ئاجراتقۇچى نەرسە — بەھبۇد —
 (1) ياخشىلاش، ئۆزگەرتىش — بەيتۈلۈقمۇقەددەس —
 (2) بەخت، پاراۋان — بەرھەم —
 قۇددۇس شەھرى —
 ئاستىن - ئۈستۈن —

پ

- (1) تازىم، ھورمەت (2) بويسۇنۇش — پايىبۇس —
 ئاساسلىق، مەھكەم، دائىمى — پايدار —
 تارىختىكى ئىران ئىمپىراتورلىغى پىشادا — پىشادا —
 سۇلالىسىنى تىمكىلىگەن پادىشاھنىڭ نامى — پىشادا —
 تۆھپە، تارتۇق — پۇشتى بەرپۇشت —
 ئاتىدىن - ئاتىغا، ئەۋلاتتىن ئەۋلاتقىچە — پەدرۇد —
 ۋىدالىشىش، خوشلىشىش — بەركەند —
 پارچە - پۇرات، بولەك —

ت

- ئوزۇق - تۈلۈك، يول ئوزۇغى — توشە —
 خوشاللىق، شاتلىق — تەرەب —

- تەزەررۇ — كەكلىك، قىرغاۋۇل
 تەسخىر — قولغا ئېلىش، ئۆزىگە قارىتىش، رام قىلىش
 تەسەررۇپ — ئۆز ئىختىيارىغا ئېلىش
 تەۋانگەر — كۈچلۈك، قۇۋۋەتلىك، باي، دولەتلىك
 تەۋەللۇد — تۇغۇلۇش، دۇنياغا كېلىش
 تىير باران — ئوق ياغدۇرۇش
 تەۋقىق — مۇۋاپىق ياردەم، مەدەت.

ج

- جان فىشانلىق — جان پىدالىق
 جەرم — گەۋدە، بىر نەرسىنىڭ بارلىغى (شەكلى)
 جەشىن — مۇراسىم، بايرام، زىياپەت
 جۇببە - جامە — كىيىم - كېچەك
 جۇببەندە — ئىزدىنىۋاتىشى، قېتىلغۇچى، تەلەپ قىلغۇچى
 جۇببىجۇ — بىردىن - بىر، ئىنچىكىلەپ، مۇبەسسەل
 جۈنبۇش — قىمىرلىماق، ھەرىكەت، قوزغىلىش

چ

- چابۇك — چاققان، تېز، چەۋەنداز
 چاۋۇش — ھۈدەيچى (ئەرزگە كەلسەن كىشىلەرنى
 شاھقا خەۋەر قىلغۇچى) ئىشىك ئاغىسى، لەشكەر بېشى
 كوك ئاسمان — كۆك ئاسمان

خ

- خۇدەن — مەن ئۆزەم
 خۇتۇر — كۆڭۈلگە كېلىش، ئەسلىش، يادىغا كېلىش
 خەشىناك — ئاچچىقلانغان، غەزەپلىك
 خەر موھرە — مۇنچاق

ھ

- ھەرەج — قىيىنچىلىق، مۇشكۈللۈك
 ھەسەپ — نەسىل، نەسەپ، نام، ئابروي

ھادىسىلەر، ۋاقتىلەر،	ھەۋادىسات —
ھەمسۆھبەت، بىلىلە ئولتۇرغۇچى	ھەمىنىش —
پەيت، چاغ، غەنىمەت	ھەنگام —
پارتلىغۇچ (بومبا)	ھوققە —
ھەسەتخور، كورەلمەس	ھۇسۇد —

د

ھۇجۇم قىلىش، تالمىشىش	دەرەقتادەن —
ئەستايىمىدىل، توغرا. دەل	دەقىق —
ئىككىمىچى قېتىم	دەۋۋۇم —
ئىككى باراۋەر	دوچەند —

ر

تەك، ئۇزۇم	رەز —
پەسكەشلىك، پەس تەسئەتلىك	رەزالەت —
توغرا يول تاپقان	رەش —
يول بىلىگۈچى، يول تاپقۇچى	رەھشۇناس —
ھىجرىيە 7 - ئاي	رەجەپ —
قۇتۇلۇش	رەست —
ئالەمدىن كېتىش، مۇراجەت قىلىش	رۇجۇۋ —
شاخمەت تاشلىرىنىڭ بىرى. ئوفېتسىرگە تەڭ	رۇج —

ز

يوقىلىش، تۈگىشىش	زايمىل (زائىل) —
زەر (ئالتۇن) چاچقۇچى	زەرئەفشان —
ماي ۋە سوغاقلق قاچىلايدىغان ئىدىش	زەرق —
قەلب، يۈرەك، دىل، يۇشۇرۇن ئوي - پىكىر	زەمرە —

س

ئىتائەتسىز، باشباشتاق، قامەتلىك	سەرگەش —
سۇلتانلار، پادىشاھلار	سەلاتىن —

سوز بىرىكىمىسىدە "ئولچىگۈچى" مەنىسىدە كېلىدۇ
 سوبۇكبىر — چاققان، يەڭگىل
 مەنج —

ش

شاخمەت
 غەلىتە، چوچىتەرلىك
 شە ترەنج —
 شۇگۇفتە —

ق

قەرى — ئۇزۇنلۇق ئولچىمى
 قۇرس — دۇڭلەك شەكىلدىكى نەرسە

ف

فائىل — ئىشلىگۈچى، بېجىرگۈچى
 فۇرخەندەراي — دانا
 فۇرۇز — ياندۇرغۇچى، ياققۇچى
 فۇسۇنرىز — ئەفسۇن يازغۇچى
 فەزەد — قورقۇنچ، ۋەھىمە، سەۋرى - تاقەتسىز
 فەرامۇش — ئۇنتۇلۇش
 فەساد — بۇزۇلۇش، بۇزۇقچىلىق، تەرتىپسىزلىك

ك

كوس — دۇمباق (مىستىن ياسالغان)، چوچۇش
 كوھۇلەت — ئادەمنىڭ ئوتتۇرا ياشلىق دەۋرى
 كوشايلىق — شاتلاندىرۇش، خوشال قىلىش
 كەد خۇدا — ئەركىشى، ھوكۇمران
 كييانى — خاندانلىقنىڭ، پادىشا ئائىلىسىنىڭ

گ

گەرم — يېقىملىق، قىزغىن، ئوچۇق چىراي، تېز
 گۈزىر — چارە - تەدبىر، قېچىش
 گۈزەرگاھ — ئوتىدىغان جاي
 گۈزەن — تاللانغان، خىللانغان
 گۇنجايش — سىغىدىغان

قۇلاقنى بۇراش، تەنبەھ، جازالاش
گۈل دەرىخى.

گۈشمال —
گۈلبۇن —

ئى

ئولۇم بۇيرىغى
ئىززەت قىلىش، ھورمەت قىلىش
تامام بولۇش
مەپتۇن بولۇش، بەردىلىش
قەھرى - غەزەپ، ئاچچىق
ئىززەت، ھورمەت
تېگىشلىك، تەئەللۇق
پۇراش
ياردەم تەلەپ قىلىش
نورمال، ئورتاھال

ئىرجەئى —
ئىزار —
ئىختىتام —
ئىپتىلا —
ئىتاپ —
ئىكرام —
ئىنتىساپ —
ئىستىشمام —
ئىستىئانەت —
ئىتىدال —

ل

يىپەك رەختىن تىكىلگەن تون
ئوچۇق، يورۇق
تېپىش، تېپىپ يانچىش
ئاغزاكى سوز، ئىپادە

لايە —
لۋايى (لەۋايىيە) —
لەكەد كۆب —
لەفز —

م

مىللەتلەر
مېھمان كۈتكۈچى، ئوي ئىگىسى
ئوتلاق، يايلاق
يېزىلغان، پۈتۈلگەن
سوزۇلغان، ئۇزاققا تارتىلغان
مائاش (ئايلىق)
كەچۈرۈم سوراخ
خالسى، ساپ، تازا، نوقۇل، يالغۇز
يۇمىلاق، دۈگىلەك
گۇمانسىز، ئېنىق، تاپشۇرۇلغان

مىلەك —
مىزبان —
مىرغىزار —
مەرقۇم —
مەددىد —
مەۋاجىپ —
مەزىرەت —
مەھزى —
مۇدەۋۋەر —
مۇسەللەم —

- مۇشاممەد — يامغۇر ۋە سۇ ئوتكۈزمەيدىغان پەردە
- مۇنقەت — ئاچراغان، كېسىلگەن، ئۇزۇلگەن
- مۇنتەفى — ئوچكەن، سۇنغان، تۈگمەك
- منقاد — بويسۇنغۇچى، ئتائەت قىلغۇچى
- مۇجمەلات — ئىخچام قىلىپ دېيىلگەن سوزلەر
- مۇخالىپەت — كېلىشمەسلىك، قارشىمۇ - قارشىلىق
- مۇسادىتەت — سەدىمىيەت، سەدىمى دوستاۋق
- مۇزدى — ياللانغان، مەدىكار
- مۇھىت — ئىھانە قىلىنغان، زور دىگىز
- مۇشاسسە — ئوخشۇتۇلغان، ئوخشۇتۇش
- مۇخ — ئىلىك، ھەر بىر نەرسىنىڭ خۇلاسىسى

ن

- ناف — پايدىلىق، مەنپەئەتلىك
- نايدىپ — قىسەت ناھا، كام ئۇچرايدىغان، تېپىلغۇسىز
- نيسار — چاچماق، چاچقۇ (ھۆرمەتلىك كىشىلەر بېشىدىن گۈل ياكى تەنگە چېچىش)
- نىياپەت — ئىز باسار، ئورۇنباىسار
- نىژاد — نەسىل - نەسەپ، كېلىپ چىقىش
- نىكبەخت — بەختلىك، تەلەپلىك، بەختىيار
- نەزۇ — جاننى ئېلىش، ئېلىش
- نەزۇ ھالىتى — ئولۇش ۋاقتى
- نەھۇسەت — شۇماۋق، نەسلىك، بەختسىزلىك
- نەفىر — كارناي، ئاۋاز، نالە - پەريات
- نەقىب — لەخمە، توشۇك، بىرەر جامائە ياكى قەبىلىنىڭ ئەتىۋار - لىق كىشىسى
- نەقدىسە — نەق پۇل. غەنىيەت

ۋ

- ۋاجىبۇل — ئتائەت قىلىش زورۇر بولغان
- ۋەردۇ — مەنى قىلىنغان ئىشلاردىن ئوزىنى تارتىش، پەزىز تۇتماق
- ۋەلادەت — تۇغۇلماق
- ۋۇقۇدۇ — بىرەر ۋاقىتەنىڭ سادىر بولىشى. پەيدا بولۇش

ئو

ئوزار —
ئولۇق —

يۇز، چىراي
تاماق

ئە

ئەسەد — ئارىسلان، يولۋاس
ئەدەد — سان، ساناق
ئەنداز — سوزگە ئۇلىنىپ كېلىپ: ئاتقۇچى، سالغۇچى، تاشلىغۇچى
ئەنبۇھ — دىگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ
ئەجمال — كۆپ، جىق، تولا
ئەخزەر — ئەڭ گۈزەل، بەك چىرايلىق
ئەينەيىن — يېشىل، كۆك
ئەۋرەڭ — ئىككى كۆز
ئەيۈل — تەخت
ئەيۈل - يەقىن — بىرەر ھادىسىنى كۆز بىلەن كۆرۈپ ئېنىق بىلىش

ي

يەسال —

گۈلتاج

سەرلىق چىراق

بۇرۇنقى زاماندا، ھەسەن دىگەن بىر كەمبەغەل ماشىنىچى بولۇپ، ئۇنىڭ خوتۇنى ۋە ھالاۋىدىن ئاتلىق بىرلا ئوغلى بار ئىكەن. ھالاۋىدىن ئون ياشقا كىرگەندە، ماشىنىچى "با-لاممۇ ماڭا ئوخشاش ماشىنىچى بولسۇن" دەپ ئويلاپ، ئوغلىغا ھۇنرىنى ئۈگىتىشكە باشلاپتۇ. لېكىن ھالاۋىدىننىڭ بۇ ھۇنەرنى ئۈگەنگىسى كەلمەپتۇ. ئۇ دادىسى دۇكاندىن چىقىپ كەتسەلا كۆچمىغا چىقىپ بالىلار بىلەن ئويناپتۇ. بۇ ئەھۋالنى بىلگەن دادىسى ھالاۋىدىنغا نەسىھەت قىپتۇ، ھەتتا ئۇنى تىللاپتۇ، جازالاپتۇ. لېكىن، ھالاۋىدىن شوخلۇق ۋە ئويۇنچىلىغىنى تاشلىماپتۇ. ماشىنىچى خاپىلىق دەردىدىن كېسەل بولۇپ ئۇزاق ئۆتمەيلا ئولۇپ كېتىپتۇ. ماشىنىچىنىڭ خوتۇنى ئويىدىكى مال - مۈلكىنىڭ ھەممىسىنى دىگۈدەك سېتىپ خىراجەت قىپتۇ، يىپ ئىگىرىپ سېتىپ كۈن ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ. ئارىدىن بەش يىل ئۆتۈپتۇ، ھالاۋىدىن ئۆنەش ياشقا كىرىپتۇ. بىر كۈنى ھالاۋىدىن كۆچمىدا بالىلار بىلەن ئوينىۋاتقاندا، بۇلارنىڭ يېنىغا يىمەك چاپان كىيگەن، سۈتتەك ئاق سەللە ئورغان بىر ئادەم كەپتۇ ۋە ھالاۋىدىنغا كۆزىنىڭ قىرىنى سېلىپ كۆڭلىدە: "مۇشۇ دەل مەن ئىزلەپ يۈرگەن بالا ئىكەن، ئاخىرى تاپتىم" دەپتۇ. بۇ مەغرۇپتا تۇرىدىغان ئادەم ئىكەن. ئۇ ھالاۋىدىننىڭ قېشىغا كېلىپ:

— سەن ھەسەن ماشىنىچىنىڭ ئوغلىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ھەئە، دەپتۇ ھالاۋىدىن.

مەغرۇپتىن كەلگەن ئادەم ھالاۋىدىننى قۇچاغلاپ ھۆكۈرەپ يىغلىۋېتىپتۇ.
— ئەي ھالاۋىدىن، مەن سېنىڭ تاغاك، داداڭنىڭ ئىنىسى بولمەن، — دەپتۇ ئۇ، — تۇرغۇن يىللاردىن بېرى چەتئەلدە يۈرگەچ رەمەتلىك ئاكىمنى كورگىنىم يوق. ئەمدى سىلەر-نىڭ شەھىرىڭلارغا ئاكىمنى كورەي دەپ كەلگەن ئىدىم، بىراق ئۇ ئولۇپ كېتىپتۇ. مەن سېنى كورۇپلا تونىۋالدىم. چۈنكى سەن داداڭغا قۇيۇپ قويغاندەكلا ئوخشايدىكەن سەن..... ھالاۋىدىننىڭ "تاغىسى" ئۇنىڭ قولىغا ئىككى ئالتۇن تەڭگە تۇتقۇزۇپ:
— بۇ پۇلنى ئاناڭغا بەر ۋە دادامنىڭ ئىنىسى كەپتۇ، ئەتە كەچتە بىزنىڭ ئويىگە كېلىدۇ، دىگەن، — دەپتۇ.

ھالاۋىدىن ئويىگە كىرىپ ئانىسىغا بۇ ئەھۋاللارنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.
— نىسە دەۋاتسەن؟ — دەپتۇ ئانىسى. — داداڭنىڭ ئىنىسى يوق ئىدى، ئۇنداق تاغاك نەدىن پەيدا بولۇپ قاپتۇ؟

— سەن ماڭا تاغاك يوق دەۋاتامسەن؟ — دەپتۇ ھالاۋىدىن قاتتىق ۋاقىراپ، — مانا ئۇ ماڭا ئىككى ئالتۇن تەڭگە بەردى، ئەتە كەچتە بىزنىڭ ئويىگە كەلمەكچى!
ھالاۋىدىننىڭ ئانىسى ئەتىسى ياخشى تاماق تەييارلاپ مېھماننىڭ يولىغا قاراپتۇ. ھالاۋىدىننىمۇ ئەتىگەندىن كەچكىچە ئويىدىن چىقماي تاغىسىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ. كەچ كىرگەندە بىرسى ئىشىكنى قېقىپتۇ، ھالاۋىدىن يۈگرەپ چىقىپ دەرۋازىنى ئاچسا، دىگەندەك "تاغىسى" ئىكەن. ئۇ ئويىگە كىرىپ ھالاۋىدىننىڭ ئانىسى بىلەن تېچلىق - ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن:
— ئەجەپلەنمەڭ، مەن بۇ يەردىن 40 يىل ئىلگىرى چىقىپ كەتكەن ئىدىم. ھىندىستان،

ئەرەپ ئەللىرى ۋە باشقا تۇرغۇن مەملىكەتلەردە بولدۇم، جاھان كەزدىم. ئاخىرىدا تۇغۇلغان يېرىمنى سېغىنىپ ئۆز ئۆزۈمگە: "سېنىڭمۇ ئاكاڭ بار، بەلكىم ئۇ كەمبەغەلدۇر، سەن شۇ كۈنگىچە ئۇنىڭغا ھىچبىر ياردەم قىلمىدىڭ، ئۇنداق قىلماي، ئاكاڭنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭ ھال - ئوقىتىنى ئۆز كوزۇڭ بىلەن كورگىن، ھالدىن خەۋەر ئالغىن!" دېدىم. شۇنداق قىلىپ كېچە ۋە كۈندۈز يول يۈرۈپ ئاخىرى سىلەرنى تاپتىم. مانا ئەمدى ئاكام ئولۇپ كەتكەن بىلەن ئۇنىڭ ئورنىغا ئىش قىلىدىغان ئوغلىنى كورۈپ ئولتۇرۇپتەن.

— ئۇنداق بولسا ناھايىتى ياخشى، — دەپتۇ ھالاۋىدىنىڭ ئانىسى، — بۇ نەكەمۇ ھورۇن بالا بولۇپ قالدى. ئوزلىرى ھىچ بولمىغاندىمۇ بۇ بالىنى ماڭا يار - يولەك بولۇشقا كوندۇرۇپ بەرسىلە ئوبدان بولاتتى! ....

— غەم قىلماڭ، — دەپتۇ ھالاۋىدىنىڭ "تاغىسى" — ئەتە بىز ھالاۋىدىنى ئىككىمىز بازارغا بارىمىز. مەن ئۇنىڭغا چىرايلىق كىيىم - كېچەك ئېلىپ بېرىمەن - دە، بىر سودىگەرگە شاگىرتلىققا بېرىمەن. ئۇ سودا ئىشىنى ئۈگىنىپ ئالغاندىن كېيىن، مەن ئۇنىڭغا دۇكان ئېچىپ بېرىمەن. ئۇنىڭ ئوزى سودا قىلىپ بېيىپ كېتىدۇ. "تاغىسى" قايتىپ كەتكەندىن كېيىن، ھالاۋىدىنى تېزىرەك تاڭ ئېتىشى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ ئويۇغۇغا كېتىپتۇ. تاڭ سۈزۈلۈپ كېلىۋاتقان مەزگىلدە، ئۇ ئورنىدىن دەس تۇرۇپ تاغىسىنى كۈتۈپ ئېلىش ئۈچۈن تاشقىرىغا چىقىپتۇ. "تاغىسى" ھايال قالماي كەپتۇ، ئۇ ئالدى بىلەن ھالاۋىدىنى مۇنچىغا ئاپىرىپ پاكىز يۇيۇندۇرۇپ چىچىنى ئالدۇرۇپتۇ. قەنت سالغان يېمىش سۈيىنى ئېچكۈزۈپ ئۇسسۇزلۇغىنى قاندۇرۇپتۇ، ئاندىن كېيىن ھالاۋىدىنى ئەگەشتۈرۈپ بىر دۇكانغا كىرىپ، ھالاۋىدىغا سېرىق، يېشىل يوللۇق قىسقا چاپان، قىزىل دوپپا ۋە ئىگىز پاشىنىلىق ئوتەك ئېلىپ بېرىپتۇ ۋە دۇكاندىن چىقىپ ھالاۋىدىنى ئەگەشتۈرۈپ بازار ئارىلاپ شەھەرنىڭ سىرتىدىكى قېلىن بىر جاڭگاللىققا قاراپ مېڭىپتۇ. بۇ ۋاقىت چۇش مەزگىلى بولۇپ قالغان ئىكەن، ئەتىگەندىن بېرى غىزا يىمىگەن ھالاۋىدىنىڭ قوسىغى ئېچىپ ھېرىپ ماغدۇرى ئۇزۇلۇپ قاپتۇ. لېكىن ھالاۋىدى بۇنى ئېيتىشقا ئىزا تارتىپ، ھىچنىمە دېيەستىن مېڭىۋېرىپتۇ. ئاخىرى چىدىيالىماي:

— تاغا، بىز قاچان تاماق يەيمىز؟ — دەپ سوراپتۇ، — بۇ ئەتراپتا ھىچ بىر دۇكان يوق، يا شەھەردىن بىر نەرسە ئالمىدۇق، قولۇڭدا قۇرۇق قاپتىن باشقا نەرسە يوق، — دەپتۇ.

— سەن ئاۋۇ ئىگىز تاغنى كورۇۋاتامسەن؟ — دەپتۇ ھالاۋىدىنىڭ "تاغىسى" مېنىڭ شۇ تاغنىڭ ئېتىكىگە بارغاندا دەم ئېلىپ، تاماق يىگىم بار ئىدى، لېكىن سېنىڭ قوسىغىڭ بەك ئېچىپ كەتكەن بولسا مۇشۇ يەردە تاماق يىسەكمۇ بولىدۇ.

— سەن ئۇ تاماقنى نەدىن ئالسەن؟ — دەپ سوراپتۇ ھالاۋىدى ئەجەپلىنىپ.

— تاماقنى ھازىرلا كورسەن، — دەپتۇ ھالاۋىدىنىڭ "تاغىسى".

ئۇلار بىر بۈك - باراقسان ئىگىز دەرەخنىڭ تۈۋىگە بېرىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئاندىن ھالاۋىدىنىڭ "تاغىسى":

— ھازىر سېنىڭ قانداق تاماق يىمىگىڭ بار؟ — دەپ سوراپتۇ. ھالاۋىدىنىڭ

ئانىسى ھەركۈنى چۈشتە كەندىر يېغى بىلەن پۇرچاق قاينىتىپ بېرىدىكەن، قوسىغى رىيادە ئاچقان ھالاۋىدىدىن ئويلاپ تۇرمايلا:

— ماڭا ياغ بىلەن قايناتقان پۇرچاق بەرگىن، — دەپتۇ.

— سېنىڭ قورىغان توخۇ گۆشى يىگىڭ كەلمەمدۇ؟

— پاھ، كېلىدۇ، — دەپتۇ ھالاۋىدىن قاتتىق ۋاقىراپ، — لېكىن ئۇ تاماقلارنى نەدىن

ئالسىن تاغا؟

— دەل مۇشۇ قاپنىڭ ئىچىدىن، — دەپتۇ ھالاۋىدىننىڭ “تاغىسى”. ئۇ قاپنىڭ ئاغزىنى

ئېچىپتۇ. ھالاۋىدىن قاپقا قارايتۇ. بىراق قاپنىڭ ئىچىدە ھىچ نەرسە يوق ئىكەن.

— قورىغان توخۇ گۆشى نەدە؟ — دەپتۇ ھالاۋىدىن.

— مانا، — دەپتۇ ھالاۋىدىننىڭ “تاغىسى” ۋە قاپنىڭ ئىچىدىن بىر تەخسە قورۇلغان

توخۇ گۆشى ئاپتۇ. يەنە كەينى - كەينىدىن بال سېلىنغان پۈلۈ، قورۇلغان پۇرچاق، ئۇزۇم،

ئانار، ئالما قاتارلىق يېمەكلىكلەرنى ئېلىشقا باشلاپتۇ. ھالاۋىدىن بۇ سىرلىق قاپقا تىكىلىپ

قاراپلا قاپتۇ.

— يە، — دەپتۇ مەغرەپلىق كىشى ھالاۋىدىنغا، — بۇ قاپتا ھەرخىل تاماق بار، بۇ

قاپقا قولۇڭنى تەككۈزۈپلا: “قوي گۆشى يىگىم كېلىدۇ، ياكى پوشكال يىگۈم كېلىدۇ” دىسەڭ

شۇ تاماقلار ئالدىڭدا تەييار بولىدۇ.

— بۇ نىمە دىگەن كارامەت؟ — دەپتۇ ھالاۋىدىن، — مېنىڭ ئانامنىڭ قولىدىمۇ شۇنە

داق قاپ بولسا نىمە دىگەن ياخشى بولاتتى - ھە؟

— ئەگەر مېنىڭ ئېيتقىنىمنى قىلىدىغان بولساڭ، — دەپتۇ مەغرەپلىق كىشى، — ساڭا

نەچچە تۈرلۈك قىممەتلىك سوغا تەقدىم قىلىمەن. ئەمدى ماۋۇ قەنت سالغان ئانار سۈيىنى

ئىچىپ ئۇسسۇزلۇغۇڭنى قاندۇرۇۋال، ئاندىن كېيىن ئالدىمىزغا قاراپ ماڭايلى.

— نەگە بارىمىز؟ — دەپ سوراپتۇ ھالاۋىدىن، — بىرىنچىدىن، ھېرىپ قالدىم. ئىككىنە

چىدىن، كەچ كىرىپ ئويگە قايتىدىغان ۋاخ بولۇپ قالدۇغۇ؟

— ياق، — دەپتۇ ھالاۋىدىننىڭ “تاغىسى”، — بۈگۈن بىز ئاۋۇ گورۇنگەن تاققا يېتىنە

شىمىز كېرەك. ئويگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن مەن ساڭا مۇشۇ سىرلىق قاپنى سوغا قىلىپ

بېرىمەن.

ھالاۋىدىننىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭغۇسى كەلمەپتۇ، لېكىن قاپنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، ئۇلۇغ-

كېچىك تىنىپ ماقۇل بولۇپتۇ.

ھالاۋىدىننىڭ “تاغىسى” ئۇنى قولىدىن يېتىلەپ تاغ تەرەپكە ئېلىپ مېڭىپتۇ، ئۇلار

ماڭا - ماڭا كۈن ئولتۇرۇپ گۈگۈم چۈشكەندە تاغنىڭ ئېتىگىگە يېتىپ كەپتۇ.

— قۇرۇق شاخ تېرىپ كەلگىن، ئوت يېقىش كېرەك. ئوت يېقىلغاندا مەن ساڭا ھىچ

كىشى كورمىگەن بىرنەرسىنى كورسىتىمەن، — دەپتۇ ھالاۋىدىننىڭ “تاغىسى”.

ھالاۋىدىن “ھىچ كىشى كورمىگەن نەرسە” نى كورۇشكە ئالدىراپ، ھارغانلىغىنىمۇ ئۇنە

تۇپ ئالدىراشلىق بىلەن شاخ تېرىپتۇ. ئۇنىڭ “تاغىسى” ئوت يېقىپ، قوينىدىن بىرقۇتا

بىلەن كىچىككىنە ئىككى تاختاي ئاپتۇ ۋە:

— ھەي ھالاۋىدىن، سېنى ۋە ئاناڭنى بايلىق دىگەنگە كومۇۋەتكىم كېلىدۇ. شۇڭا سەن

مېنىڭ ئېيتقانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئورۇنلىغىن، — دەپتۇ ۋە ئۇۋۇتۇلغان كىچىككىنە نەرسىنى

ئوتقا سېپىپتۇ، رەڭلىك يالقۇن لاۋىلىداپ ئاسمانغا كوتىرىلىپتۇ.

— ھالاۋىدىن ياخشى تىگىشا، — دەپتۇ ھالاۋىدىنىڭ “تاغىسى”، — مەن ھازىر ئوتقا قاراپ دەم سېلىشقا باشلايمەن. مەن دەم سېلىپ بولۇشۇم بىلەنلا ئالدىدىكى يەر يېرىلىدۇ. شۇ ۋاقىتتا سەن مەن قۇلاقلىق يوغان بىر تاشنى كۆرسەن. سەن قۇلغىدىن تۇتۇپ تاشنى كۆتۈرسەن. تاشنىڭ ئاستىدا ئوڭكۇر ۋە تار پەلەمپەي كۆرىنىدۇ. سەن شۇ پەلەمپەي بىلەن تۈۋەنگە چۈشكەيسەن، ئالدىڭغا بىر ئىشىك ئۇچرايدۇ، شۇ ئىشىكتىن كىرىپ ئىلگىرىلەپ مېڭىۋەرسەڭ، ئاجايىپ قورقۇنۇچلۇق ياۋايى ھايۋانلارغا دۇچ كېلىسەن. ئىككىنچى سەن ئۇلاردىن قورقىما. چۈنكى سەن ئۇلارغا قولۇڭنىڭ ئۇچىنى تەككۈزۈپلا قويما، يېقىملىق چۈشۈپ ئولتۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن سەن ئۇچ ئويىدىن ئۆتسەن، تۆتىنچى ئويىدە بىر مايىمۇن بار. مايىمۇن سەل سوزلەپ كېلىپ ساڭا قاراپ ئېتىلىدۇ. مايىمۇننى ئۈزەڭگە يېقىنلاشتۇرما. چۈنكى، ئۇ ساڭا بىرلا سۈرۈشۈپ كەتسە قارا تاش بولۇپ قالىسەن. تۆتىنچى ئويىنىڭ ئۇيان تەرىپىدە بىر چوڭ باغ بار. شۇ باغدىن ئۆتۈپ باغنىڭ نېرىقى تەرىپىدىكى بىر ئىشىكنى ئاچ. كېيىن ئالتۇن بىلەن ئىسىل تاشلارغا لىق تولغان چوڭ بىر ئويىنى كۆرسەن، سەن نىمە خالىساڭ شۇنى ئال. ماڭا پەقەت ئويىنىڭ ئوڭ بۇلۇڭىدىكى تامغا ئېسىلغان كونا مەس چىراقنىلا ئالغىچە چىقساڭ بولىدۇ. ساڭا مەن بۇ سىزلىق قاپنى سوغا قىلىپ بېرىمەن. بۇ ئۇزۇك قايتىشىڭدا سېنى ھەممە بالا- قازالاردىن ساقلايدۇ. ئۇ شۇنداق دەپ ھالاۋىدىنىڭ چىمچىلاق قولىغا كىچىككىنە پاقىراپ تۇرغان ئۇزۇكنى سېلىپ قويۇپتۇ. “ئاجايىپ قورقۇنۇچلۇق ھايۋانلار بىلەن ھەر تۈرلۈك بالا- قازالار ئۇچىراپ تۇرىدۇ” دىگەن سۆزلەرنى ئاڭلاپ ناھايىتى قورققان ھالاۋىدىن “تاغىسى” غا: — ھەي تاغا، يەرنىڭ تېگىگە نىمىشقا ئۈزەڭ چۈشمەيسەن؟ شۇ چىراقنى ئېلىشقا ئۈزەڭ چۈشكىن، مېنى ئويۇمىگە ئاپىرىپ قويغىن، — دەپتۇ.

— ئۇنداق دىمە، — دەپتۇ ھالاۋىدىنىڭ “تاغىسى” — بۇ غەزىنىگە سېنىڭدىن باشقا ھېچكىم ئېرىشەلمەيدۇ. بۇ دەپنە — دۇنيانىڭ يەر ئاستىدا ياتقىنىغا بىر نەچچە يۈز يىللار بولدى. ئۇ پەقەت ھەسەن ماشىنىچىنىڭ ئوغلى ھالاۋىدىن ئاتلىق بالىنىڭلا قولىغا كىرمەكچى. سەن مېنىڭ ئېيتقىنىمنى قىل، بولمىسا ساڭا ياخشى ئاقىۋەت بولمايدۇ.

ھالاۋىدىن ناھايىتى قورقۇپ كېتىپتۇ ۋە: — ماقۇل، مەن ساڭا چىراقنى ئېلىپ چىقىپ بېرىمەن، لېكىن، سەن ۋەدەڭدە تۇر، ماڭا قاپنى سوغا قىل، — دەپتۇ.

— ۋاي- ۋاي سوغا قىلمەن دىگەندىكىن سوغا قىلمەنغۇ، ئاخىر!، — دەپتۇ ھالاۋىدىنىڭ “تاغىسى” غەزەپلىنىپ.

ئاندىن كېيىن ئۇ كىشى ئوتقا بىر ئاز ئۇۋۇتۇلغان نەرسىنى چېچىۋېتىپ دەم سېلىشقا باشلاپتۇ. ئوقۇغانىبىرى ئاۋازى كۆتۈرۈلۈپتۇ. ئۇ ئەڭ ئاخىرقى سۆزنى قاتتىقراق ۋاقىراپتۇ. دەل شۇ چاغدا يەر- زېمىننى زىل- زىلگە كەلتۈرگىدەك ئاۋاز چىقىپ يەر يېرىد- لىپتۇ. ھالاۋىدىنىڭ “تاغىسى” تاشنى كۆتۈرۈپ بېرى ئال” دەپتۇ. ھالاۋىدىنىڭ كۆزى پۈتۈن ئاستىدا ياتقان مەس قۇلاقلىق يوغان تاشقا چۈشۈپتۇ. ئۇ، تاشنىڭ قۇلغىدىن چىڭ تۇتۇۋېلىپ ئالدىغا تارتىپ ئاپتۇ. دىگەندەك، تاشنىڭ ئاستىدا ئاغزى يۇمىلاق، كەڭ ئوڭكۇر، ئوڭكۇرنىڭ تۈۋىنىدە تار پەلەمپەي كۆرۈنۈپتۇ. دە، پەلەمپەينىڭ

ئەڭ يۇقۇرى قىسىمغا سەكرەپ چۈشۈپتۇ.

— ئەمدى مېڭىۋەر، لېكىن چاپسانراق يېنىپ چىققىن! — دەپتۇ “تاغسى” .
 ھالاۋىدىن ئالمان- تالمان توۋەنگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. توۋەنگە چۈشكەنسىرى قاراڭغۇ-
 لۇشۇپتۇ، لېكىن، ئۇ توختىماي ئالدىغا قاراپ مېڭىۋېرىپتۇ. پەلەمپەينىڭ ئەڭ توۋەنكى
 پەشتىمغا يەتكەندە ھالاۋىدىننىڭ ئالدىنى بىر تومۇر ئىشك تۈسۈپتۇ. ئۇ تومۇر ئىشكىنى
 ئېچىپ كەڭ بىر ئويگە كىرىشى بىلەنلا يولۋاس تېرىسى يېپىنچاقلىمۇالغان بىر سۈرلۈك
 زەنگى كورۇنۇپتۇ. زەنگى ھىچبىر گەپ- سوز يوقلا ھالاۋىدىننىڭ ئېتىلىپتۇ. لېكىن ئۇ
 ھالاۋىدىننىڭ قولىنىڭ ئۇچى تېگىپ كېتىش بىلەنلا قاپاق تېرەكتەك ئورۇلۇپ جان
 ئۇرۇپتۇ. ھالاۋىدىن بەك قورقۇپ كېتىپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ئالدىغا قاراپ مېڭىۋېرىپتۇ.
 ئۇ ئىككىنچى ئىشكىنى ئېچىپ كىرىشى بىلەنلا بىر ئارىسلان ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ھالا-
 ۋىدىنغا ئېتىلىپتۇ. لېكىن، ئۇنىڭ ئالدىنقى بىر پۇتىنىڭ تاپىنى ھالاۋىدىننىڭ بېشىغا
 سەل - پەللا تېگىپتۇ. دە، پالاققىدە چۈشۈپ ئولۇپ قاپتۇ. ھالاۋىدىننىڭ ئەرۋايى قىرىق
 گەز ئۇچۇپ، بەدىنىدىن مۇزدەك تەر قۇيۇلۇپتۇ، شۇنداق بولسىمۇ مېڭىشىنى داۋاملاشتۇ-
 رۇۋېرىپتۇ. ئۈچىنچى ئىشكىگە بېرىپ ئىشكىنى ئېچىشىغا ئۇنىڭ قۇلىغىغا كارامەت بىر خىل ئاۋاز
 ئاڭلىنىپتۇ. قارىسا ئوينىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىككى ئەژدېھار ياتقان ئىكەن، ئۇلار بېشىنى كوتىرىپ
 تىمانى چىقىرىپ ھالاۋىدىننىڭ ئالدىغا كەپتۇ. لېكىن ئەژدېھارنىڭ تىلىنىڭ ئۇچى ھالاۋىدىننىڭ
 قولىغا تېگىشى بىلەنلا ئۇلار ئولۇپ قاپتۇ. ھالاۋىدىن توتىنچى ئىشكىگە كېلىپ ئىشكىنى
 ئاۋايلاپ قىيا ئېچىپ قارىسا، بېشىدىن - ئايىغىچە يېپىنچا ئورۇۋالغان كىچىككەنە بىر
 مايىۋىدىن باشقا ھىچ نەرسە كورۇنمەپتۇ. مايىۋىن ھالاۋىدىننى كورۇپ قاپتۇ - دە، ۋاقى-
 راپ ئېتىلىپتۇ ۋە:

— سادەڭك كېتەي، بالام ھالاۋىدىن، ئاخىر يېتىپ كەپسەنغۇ؟ مۇنۇ قاپ - قاراڭ-
 غۇ يەر ئاستىدا مەن سېنى ئۇزۇندىن بىرى كۈتكەن ئىدىم، — دەپتۇ، بۇ مايىۋىن
 ھالاۋىدىننىڭ كوزىگە خۇددى ئوز ئانىسىدەك قىياپەتتە كورۇنۇپتۇ. مايىۋىن ھالاۋىدىننى
 قۇچاغاغىلى كەپتۇ. مايىۋىن ئەمدى قۇچاغلای دەپ ئىستىلگەن ۋاقىتتا، ھالاۋىدىن
 “تاغسى” نىڭ: “مايىۋىنغا تېگىپ كەتسەڭ قارا تاش بولۇپ قېتىپ قالسىن” دېگەن سوزى-
 نى يادىغا ئاپتۇ - دە، كەينىگە داچىپ ئىشكىنى يېپىۋاپتۇ ۋە بىر ئاز توختاپ ئىشكىنى سەل
 قىيا ئېچىپ قارىسا، ئۇ ئويىدە ھىچ نەرسە كورۇنمەپتۇ. ھالاۋىدىن بۇ ئويىدىنمۇ ئوتۇپ بەشى-
 چى ئىشكىنى ئېچىپ، قېلىن دەرەخە ۋە خۇش ھىدلىق گۈللەر ئۈستىگە چىرايلىق باغنى
 كورۇپتۇ. ھالاۋىدىن بۇ يەردە يانچۇقلىرىنى ۋە دوپپىسىنى رەڭدار تاشلار بىلەن توشقۇزۇپتۇ.
 ئاندىن باغدىن ئوتۇپ، غەزىنىگە قاراپ مېڭىپتۇ. بۇ يەر ئاستىدىكى ئەڭ ئاخىرقى بىر
 چوڭ ئوي بولۇپ، ئالتۇن - كۈمۈش بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىكەن. لېكىن ھالاۋىدىن ئۇلارغا كو-
 زىنىڭ قىرىنىمۇ سالىپتۇ. چۈنكى ئۇ ئالتۇن بىلەن ئىسىل نەرسىلەرنىڭ قەدىر - قىممىتىنى
 بىلمەيدىكەن. ئۇ پەقەت ئوينىڭ ئوڭ بۇلۇڭىغا ئېسىغلىق تۇرغان مىس چىراقنى ئېلىپ
 يانچۇغىغا سېلىۋاپتۇ - دە، تاشقىرىغا چىقىدىغان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. پەلەمپەي بىلەن
 كوتىرىلىپ ئاران دېگەندە پەلەمپەينىڭ ئەڭ يۇقۇرقى پەشتىمغا چىقىپتۇ ۋە:
 — تاغا، قولۇمدىكى تاش سالغان دوپپامنى ئېلىۋالغىن، ئاندىن كېيىن مېنى تارتىپ

چىقىرىپ قويغىن، مەن ئۈزەم چىقالمايمەن، — دەپ ۋاقتراپتۇ.

— ئالدى بىلەن چىراقنى بەر! — دەپتۇ “تاغسى” .

— چىراق يانچۇغۇمدىكى تاشلار ئارىسىدا قالدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى ئالالمايمەن، —

دەپتۇ ھالاۋىدىن، — ئاۋال مېنى تارتىۋال، ئاندىن كېيىن چىراقنى بېرىمەن.

ھالاۋىدىننىڭ “تاغسى” ئەسلىدە چىراقنى ئېلىۋېلىپلا يەر ئاستى غەزىنىگە بارىدىغان يەرنى كىشىلەرنىڭ بىلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ھالاۋىدىننى يەر ئاستىغا تاشلاپ كەتمەكچى بولغان ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ھالاۋىدىنغا يالغاندىن يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ. لېكىن ھالاۋىدىننىڭمۇ ئۇنىڭغا چىراقنى بەرگۈسى كەلمەپتۇ. چۈنكى ئۇ “قاراڭغۇدا تاشلىرىم چىچىلىپ كېتىدۇ” دەپ ئويلاپتۇ. يەنە بىر تەرەپتىن چاپسانراق يەر ئۈستىگە چىقىۋالغۇسى كەپتۇ. شۇ چاغدا ھالاۋىدىننىڭ “تاغسى” ئاچچىغلاپ:

— ھە، شۇنداقمىدى؟! سەن مانا چىراقنى بەرمەمسەن؟ ناھايىتى ياخشى قىلدىڭ!

ئۇنداق بولسا يەر ئاستىدا قېلىپ ئاچلىقتىن ئول! — دەپ ۋاقتراپتۇ ۋە قولىدىكى ئۇۋۇتۇلغان نەرسىنىڭ قالغىنىنى ئوتقا تاشلاپ نەرسىلەرنىدۇر ئېيتىپتۇ. ئۆڭكۈرنىڭ تاغى شۇ ھامان يېپىلىپ-تۇ، مەغرەپتىن كەلگەن بۇ كىشى ھالاۋىدىننىڭ “تاغسى” بولماستىن، بەلكى بىر ھىلىگەر سېھرىگەر، رەھىپى جادىگەر ئىكەن. ئۇ بۇ يەردە كومۇگۈلۈك غەزىننىڭ بارلىغىنى، ئۇ غەزىدىننى ئېچىش پەقەت ھەسەن ماشىنىچىنىڭ ئوغلى ھالاۋىدىن ئاتلىق بالىنىڭ قولىدىن كېلىدۇ-ھانلىغىنى رەم بېقىپ بىلىگەن ئىكەن. بۇ غەزىندىكى ئەڭ ئىسىل نەرسىلەرنىڭ بىرى مۇشۇ سىرلىق چىراق ئىكەن. چۈنكى بۇ چىراقنى قولغا چۈشۈرگەن كىشىلەردە دۇنيادىكى پادىشا-لارنىڭ ھىچ بىرىدە يوق كۈچ-قۇۋۋەت، بايلىق بولىدىكەن. بۇنى قولغا چۈشۈرەلمىگەن مەغ-رىپلىق كىشى ئوز ئېلىگە قايتىپ كېتىپتۇ. ھالاۋىدىن يەر تېگىدە قالغاندىن كېيىن زار-زار يىغلاپتۇ، قاخشايتۇ. لېكىن ئۇنىڭ ئاۋازىنى ھىچ كىم ئاڭلىماپتۇ. ھالاۋىدىن بىرەر ئامال تېپىش ئۈچۈن پەلەمپەي بىلەن توۋەنگە چۈشۈپتۇ. لېكىن ئۇ بايا كۆرگەن ئىشىكىلەرنىڭ بىرىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. ھالاۋىدىن ئەڭ توۋەنكى پەلەمپەي پەشتىغىدا ئولتۇرۇپ ئىككى قولى بىلەن ئىگىسىنى يولپ يىغلاۋېرىپتۇ، شۇ چاغدا ئۇنىڭ “تاغسى” قولغا سېلىپ قويغان ئۇزۇك پىشانىسىغا تېگىپ كېتىپتۇ. يەر دىر-دىر تىرەپ ھالاۋىدىننىڭ ئالدىدا قورقۇنۇچلۇق بىر مەخلۇق پەيدا بولۇپتۇ. ئۇنىڭ بېشى گۈمبەزدەك، ئىككى قولى ناھايىتى يوغان، پۇتلى-رى تۇۋرۇكتەك، ئاغزى ئوڭسۇرۇدەك، ئىككى كۆزى چوڭدەك ئىكەن، ماڭلىيىدا ناھايىتى يوغان بىر دانە مۇڭگۈزى بار ئىكەن.

— لەبەي، نىمە تەلەپلەرنىڭ بار ئىدى؟ — دەپتۇ ئۇ مەخلۇق گۈكەرەپ تۇرۇپ، — نىمە

تېلىسەڭ شۇنى ئالسەن!

— سەن كىم بولسەن؟ — دەپتۇ ھالاۋىدىن ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى توساپ.

— بارلىق چىنلارنىڭ باشلىقى دەھنوش دىگەن مەن بولسەن، — دەپتۇ ئۇ مەخلۇق، —

مەن ئۇزۇكنىڭ ۋە ئۇزۇك ئىگىسىنىڭ قولىمەن. مېنىڭ خوجايىنىم نىمە بۇيرىسا مەن شۇنى

ئورۇنلايمەن!

— مېنى يەر ئۈستىگە چىقىرىپ قوي، — دەپتۇ ھالاۋىدىن. ئۇ شۇ ھامان يەر ئاستىغا

چۈشىدىغان ئوڭكۈرنىڭ يېنىغا چىقىپ قاپتۇ. قارىسا ئاللىقاچان تاڭ ئاتقان ئىكەن. ھالاۋىدىن

ئوز شەھرىگە قاراپ يۈگرەپ كېتىپتۇ. ئۇ ئويىگە كەلسە ئانىسى زار-زار يىغلاپ ئولتۇرغان ئىكەن. ھالاۋىدىن ئويىگە كىرىپتۇ-دە، ھۇشىدىن كېتىپتۇ. ئانىسى ئۇنىڭ يۈزىگە سۇ پۇر-كۆپ ھۇشقا كەلتۈرۈپتۇ. بالىسى ئېسىنى يىغىپ بېشىنى كۆتەرگەندىن كېيىن ئانىسى:

— بالام سەن نەگە باردىڭ؟ ھىلىقى تاغاڭ نەدە قالدى؟ ئۇنى نىمىشقا باشلاپ كەل-مىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۇ مېنىڭ تاغام ئەمەسكەن؛ ئۇ بىر زالىم جادىگەر ئىكەن. — دەپتۇ ھالاۋىدىن قاتە-تىق ئوكسۇپ يىغلاپ تۇرۇپ، — ئانا ساڭا كورگەنلىرىمنىڭ ھەممىسىنى تولۇغى بىلەن ئېيتىپ بېرىمەن. ئاۋال قوسىغىمنى تويغازغىن.

ئويىدە نان يوق ئىكەن، ئانىسى ھالاۋىدىنى قايناتقان پۇرچاق بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇپتۇ. — مەن يەر ئاستىغا چۈشتۈم، ئۇ يەردىن كارامەت ئىسىل تاشلارنى تاپتىم، — دەپتۇ ھالاۋىدىن ۋە يەر ئاستىدا كورگەن بارلىق ئىشلارنى ئانىسىغا تولۇق سوزلەپ بېرىپتۇ. ئاندىن يەنە پۇرچاق سېلىنغان قاچىنىڭ تېگىگە قاراپ:

— يەيدىغان بىرەر نەرسە يوقمۇ ئانا؟ — دەپ سوراپتۇ.

— نەدىمۇ بولسۇن بالام، ھىچ نەرسە يوق، بۈگۈن ۋە ئەتە يىپىشكە پۇشۇرغۇنزمىنىڭ ھەممىسىنى ھازىر ئۆزەڭ يەپ بولدۇڭغۇ؟ سېنى ئويلاپ ئاۋارە بولۇپ خاپىلىق تارتقانلىغىم-دىن ھىچ ئىشىمۇ قىلالىدىم. شۇڭا بازارغا ئاپىرىپ ساتقىلى يېمىمۇ يوق، — دەپتۇ ئانىسى.

— قاتىچۆرمەن ئانا، — دەپتۇ ھالاۋىدىن، — مېنىڭ يەر ئاستىدىن ئېلىپ كەلگەن بىر چىرىغىم بار، قاراشقا ئوزى كونىراق، شۇنداق بولسىمۇ سېتىشقا يارايدۇ.

ھالاۋىدىن يانچۇغىدىكى چىراقنى چىقىرىپ ئانىسىغا ئۇزىتىپتۇ، ئانىسى چىراقنى قولغا ئېلىپ ئايلاندۇرۇپ كورۇپتۇ ۋە:

— بۇنى بازارغا ئېلىپ چىقاي، ھىچ بولمىسا ئوزۇق ئالغۇدەك پۇلغا ياراپ قالار، — دەپتۇ.

ھالاۋىدىننىڭ ئانىسى كونا لاتا ۋە ئاق بور ئېلىپ تاشقىرىغا چىقىپ چىراقنى ئېستىشقا باشلاپتۇ، شۇ ھامانلا يەر-جاھان گۈلدۈرلەپ كېتىپتۇ ۋە بىر سۇرلۇك مەخلۇق پەيدا بولۇپ-تۇ. ھالاۋىدىننىڭ ئانىسى قورققىنىدىن بىرلا ۋاقىرپ ھۇشىدىن كېتىپتۇ. ھالاۋىدىن تاشقىرىغا يۈگرەپ چىقتىمۇ ئانىسى بەھۇش يېتىپتۇ. ئۇنىڭ يېنىدا كومتۇرۇلگەن چىراق تۇرۇپتۇ. ھويىلە-نىڭ ئوتتۇرىسىدا بولسا ئىگىزلىگىدىن بېشىنى كورۇپ بولمايدىغان ناھايىتى يوغان بىر مەخلۇق تۇرۇپتۇ. ھالاۋىدىن چىراقنى قولغا ئېلىشى بىلەن ھىلىقى مەخلۇق گۈلدۈرمەمدەك ئاۋاز بىلەن:

— ھەي چىراق ئىگىسى، مەن ساڭا خىزمەت قىلىشقا تەييارمەن، ئەمىرىڭنى بەر، نىمە تىلىسەڭ شۇنى ئالىسەن، — دەپتۇ.

ھالاۋىدىن يەر ئاستىدا بۇنداق مەخلۇقنى بىر كورگەچكە ئانچە قورقۇپمۇ كەتمەپتۇ ۋە بېشىنى يۇقۇرى كوتىرىپ، مەخلۇق ئاڭلىغۇدەك قىلىپ توۋلاپتۇ:

— ھەي مەخلۇق، سەن كىم؟ سېنىڭ قولۇڭدىن نىمە ئىش كېلىدۇ؟

— مەن شەھەرىنىڭ مايىۋون جېنىدۇرمەن. مەن چىراقنىڭ ۋە چىراق ئىگىسىنىڭ قولى-مەن، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ مەخلۇق، — مېنىڭدىن نىمە خالىساڭ شۇنى سورا، ئەگەر سەن

بۇ شەھەرنى خانىۋەيران قىلىپ بۇزۇپ تاشلىشىمنى ياكى بولمىسا ئوردا ئېلىپ بېرىشىمنى تىلىسەڭمۇ ئەمرىڭنى ئورۇنلايمەن!.....

ھالاۋىدىن قولىنى ئاغزىغا كانايچە قىلىپ تۇرۇپ:

— ماڭا قورىغان ئىككى توخۇ گۆشى ۋە ياخشىراق تائاملاردىن ھازىر قىل! — دەپتۇ.
چىراقنىڭ قولى كوزىدىن غايىپ بوپتۇ. دە، ئۇزاق ئۆتمەي ئۈستىگە چىرايلىق داستىخان يېپىلغان جۈزىنى كوتىرىپ يېتىپ كەپتۇ. چوزا ئۈستىدە ئون ئىككى ئالتۇن تاۋاق، ئۇ تاۋاق-لاردا ھەرتۈرلۈك شىرىن لەززەتلىك تائاملار بولۇپ يەنە ئىككى چوگۇن سۇمۇ بار ئىكەن. ھالاۋىدىن ئانىسىنى ھۇشقا كەلتۈرۈپتۇ. ھالاۋىدىن بىلەن ئانىسى ئۇ تائاملارنى تويغىچە يەپتۇ.

— ھەي ئانا دەپتۇ ھالاۋىدىن تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن، — مۇنۇ چىراقنى ھىچ كىشىگە كۆرسەتمەي ساقلاش كېرەك، چۈنكى بۇ بىزنى نۇرغۇن دولەتكە ئىگە قىلدۇرۇۋاتىدۇ.....
ئارىدىن بىرنەچچە كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. ھالاۋىدىن بىلەن ئانىسىنىڭ يېمەشكە تامىقى تۈگەپ كېتىپتۇ. دە، ھالاۋىدىن ھىلىقى ئالتۇن تاۋاقتىن بىرنى بازارغا ئېلىپ چىقىپ يۈز تىللاغا سېتىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ ھالاۋىدىن ھەر ئايدا بىر ئالتۇن تاۋاقنى ساتىدىغان بوپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ ھىلىقى يەر ئاستىدىن ئېلىپ چىققان تاشلىرىنىڭ يەر ئۈستىدىكى ھەرقانداق قىممەت باھالىق تاشلاردىنمۇ ئىسسىق ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ.

بىر كۈنى ئەتىگەزلىكى ھالاۋىدىن بازار ئارىلاپ يۈرسە، سۇلتاننىڭ جاكاجىسى مەي-دانغا كېلىپ:

— ھەممىڭ دۇكانلىرىڭنى تاقاش، ئويللىرىڭگە كىرىش. سۇلتاننىڭ قىزى بۇدىرە خېنىم ھازىر مۇنچىغا بارىدۇ، ئۇنى ھىچكىم كورگۈچى بولمىسۇن! — دەپ ۋاقىراپتۇ. سودىگەرلەر ئالمان-تالمان دۇكانلىرىنى يېپىشقا باشلاپتۇ. قالغان ئادەملەر بولسا بىر-بىرنى ئىتتىرىشىپ بازار مەيدانىدىن تارقىلىشقا باشلاپتۇ. ھالاۋىدىن سۇلتاننىڭ قىزىنى كورۇشىنى ئويلاپتۇ. چۈنكى شەھەرنىڭ بارلىق خەلقى "دۇنيادا بۇ پادىشانىڭ قىزىدىن ئارتۇق چىرايلىق قىز يوق" دەپ ھىكايە قىلىشىدىكەن. ھالاۋىدىن مۇنچىغا يۈگۈرەپ بېرىپتۇ. دە، ئىشكىنىڭ ئارقىسىغا مۇكۇۋاپتۇ. ئۇنى ھىچ كىشىمۇ سەزمەپتۇ. شۇ ۋاقىتتا ئالتۇن ئىگەرلىك كوك خېچىرغا مىگەن بىر توپ قىزلار كورۇنۇپتۇ. بۇلارنىڭ ئارىسىدا باشقا قىزلارغا قارىغاندا ئالاھىدە چىرايلىق ياسانغان، ئۆزىمۇ باشقىلاردىن چىرايلىق بۇدىرە خېنىم بار ئىكەن. ئۇ خېچىردىن چۈشۈپ ھالاۋىدىننىڭ قېشىدىن ئىككى چامدام نېرىدىن مېڭىپ ئوتۇپ مۇنچىغا كىرىپ كېتىپتۇ. ھالاۋىدىن مۇرىسىنى قېقىپ ئېغىزىنى تىنىپتۇ. دە، رۇھى چۈشۈپ ئاستا قايتىپ كېتىپتۇ. سۇلتاننىڭ قىزى بۇدىرە خېنىمنىڭ ھۇسنى-جامالى ئۇنىڭ كوز ئالدىدىن زادى كەتمەپتۇ. "دۇنيادىكى بارلىق قىزلاردىن چىرايلىق دىگەن سوز راست ئىكەن!" دەپتۇ ھالاۋىدىن. — مەن ئۇنىڭغا ئويلەنمەسمەن ئولگىنىم ياخشى.

ئۇ ئويىگە كېلىپ كەچكىچە يېتىۋېرىپتۇ. ئانىسى: "نېمە بولدىك؟" دەپ سوراپتۇ. ھالاۋىدىن ئۈنچىمماي يېتىۋېرىپتۇ. ئاخىر ئانىسى سوراپتۇ ئارام بەرمىگەندىن كېيىن ھالاۋىدىن:

— خېنىم ئانا، مەن سۇلتاننىڭ قىزى بۇدىرە خېنىمغا كويۇپ قالدىم، شۇنىڭغا ئويلەندە-

گۇم كېلىدۇ، سەن بۇدىرە خېنىغا ئەلچى بولۇپ سۇلتاننىڭ ئويىگە بېرىپ كەلگەن، — دەپتۇ. — نىمە دەپ جەزىلەۋاتىسەن؟ — دەپتۇ ئانىسى تېرىكىپ، — ئەقىللىرىدىن ئاداڭنىڭمۇ؟ — ماشىنىچىنىڭ بالىسى سۇلتاننىڭ قىزىغا ئويۇلۇنۇپتۇ دېگەن گەپنى سەن ئاڭلىغانمۇ؟ بۇنداق گەپنى قويۇپ قوسىغىڭنى ئوبدان تويغۇزۇۋېلىپ ئۇخلا، بۇنداق گەپلەرنى ئويۇڭغۇمۇ كەلتۈر-مىگەن.

— تاماق يىگۇم كەلمەيدۇ، بۇدىرە خېنىغا ئويۇلەنگۇم كېلىدۇ، — دەپ توۋلاپتۇ ھالاۋىدىن، — جېنىم ئانا، بۇدىرە خېنىغا ئەلچى بولۇپ سۇلتاننىڭ قېشىغا بارغىن. — سۇلتانغا ئەلچى بولۇپ بارغىدەك ھالدا ئاداڭنىڭ يوق، — دەپتۇ ھالاۋىدىننىڭ ئانىسى.

ھالاۋىدىن ئانىسىغا يالۋۇرۇشنى توختاتماپتۇ، ئانىسى:

— جېنىم بالام، مەن باراي، لېكىن سۇلتاننىڭ ئالدىغا قۇرۇق قول بېرىشقا بولمايدى-غانلىغىنى ئوبدان بىلىسەن، مېنىڭ سۇلتانغا سوغا قىلىشقا ئېلىپ بارىدىغان نەرسەم يوق، — دەپتۇ.

ھالاۋىدىن خۇشاللىغىنى سىغۇرالمىي ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كېتىپتۇ. — ئانا، ئاۋۇ ئالتۇن تاۋاقنىڭ بىرىنى ئېلىپ ئۇنى مەن يەر ئاستىدىن ئېلىپ كەلگەن ئىسىل تاشلار بىلەن تولدۇرغىن. بۇ سۇلتانغا يارايدىغان ئەڭ ئىسىل سوغات، چۈنكى سۇلتاندا مېنىڭ تاشلىرىم-دەك ئىسىل تاش بولماس، — دەپتۇ ھالاۋىدىن. ھالاۋىدىننىڭ ئانىسى ئالتۇن تاۋاققا ئىسىل تاش تولدۇرۇپتۇ، تاۋاقنىڭ ئۈستىنى نېپىز يىپەك ياغلىق بىلەن ئوراپ سۇلتاننىڭ ئوردىسىغا قاراپ مېڭىپتۇ.

“مۇنداق سوزنى سۇلتانغا قانداقمۇ ئېيتارمەن، — دەپتۇ ئانىسى كېتىۋېتىپ ئوز-ئوزىگە، — سۇلتانغا قۇدا بولغىدەك ئەھۋالسىز يوق، مەن بىر مۇساپىر ئايال، ئېرىم بولسا كەمبەغەل ماشىنىچى ئىدى، ھالاۋىدىننىڭ بولسا سۇلتانغا كويۇغۇل بولغۇسى بار. بۇنى ئېيتىشقا مېنىڭ تىلىم بارمايدۇ. ھەي... بەلكىم بىزنىڭ ئىسىل تاشلىرىمىز سۇلتانغا ياراپمۇ قالار، بەلكىم ئۇنىڭدا مۇنداق تاشلار دوۋە-دوۋە بولۇپ كەتكەندۇر، مېنى پەقەت دۇمبالاپ ئوردىدىن ھەيدەپ چىقارمىسلا بولغىنى. پەقەت زىندانغا تاشلىمىسلا بولاتتى”. ھالاۋىدىننىڭ ئانىسى شەھەر كوچىلىرىنى ئارىلاپ سۇلتاننىڭ ئوردىسىغا كىرىپ كەپتۇ. كونا پەرىزەنجىلىك بۇ ئايالغا كىشىلەر ھەيران بولۇپ قارىشىپتۇ، ئۇششاق بالىلار ئۇنىڭ پەرىزەنجىسىنى تارتىشىپتۇ. لېكىن ئۇ ھىچ قايسىسىغا پىسەنت قىلماپتۇ. ئۇ بىر بۇلۇڭغا بېرىپ تۇرۇۋاپتۇ. بىر چاغدا ھاكىملار ۋە سولەتلىك ئادەملەر بىر-بىرلەپ يىغىلىشقا باشلاپتۇ. سۇلتان ئەڭ ئاخىرىدا قىلىچلىرىنى ياللىڭاچلىغان زەنگىلەرنىڭ ھەمىرايلىقىدا كەپتۇ ۋە تەختتە ئولتۇرۇپ ئەرز قوبۇل قىلىشقا باشلاپتۇ. ئىشلار تۈگىگەندىن كېيىن سۇلتان قولىدىكى ياغلىقنى كوتىرىپ بىر سىلكىپ قويۇپ-تۇ-دە، چىقىپ كېتىپتۇ. ھالاۋىدىننىڭ ئانىسى سۇلتانغا بىر ئېغىز مۇگەپ-سوز قىلماي ئويىگە يېنىپ كەپتۇ. ئۇ ئەتىسى ئوردىغا يەنە بېرىپ يەنە گەپ قىلالماي قايتىپ كەپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى ئۇ يەنە بېرىپتۇ. ئاقسۆۋەت ھەركۈنى ئوردىغا بېرىشقا ئۈگىنىپ قايتۇ. بىر كۈنى سۇلتان ھالاۋىدىننىڭ ئانىسىنى كورۇپ قايتۇ ۋە ۋەزىرگە:

— ئاۋۇ قېرى ئايال كىم؟ سورىغىن، ئۇنىڭغا نىمە كېرەك؟ مەن ئۇنىڭ تىلىگىنى

ئىجاۋەت قىلاي، — دەپتۇ.

ۋەزىر ھالاۋىدىنىڭ ئانىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— ھەي موماي، سېنىڭ تىلىڭنىڭ بولسا ئۇنى سۇلتان ئىجاۋەت قىلماقچى بولدى،

ئېيتقىن، — دەپتۇ.

ھالاۋىدىنىڭ ئانىسى قورققىنىدىن غال-غال تىترەپتۇ. قولىدىكى تاۋاق يەرگە چۈشۈپ

كەتكىلى تاس قاپتۇ. ۋەزىر ئۇنى يېتىلەپ سۇلتاننىڭ قېشىغا ئېلىپ كەپتۇ. ھالاۋىدىنىڭ ئانىسى سۇلتانغا ئىگىلىپ سالام بېرىپتۇ. سۇلتان ئۇنىڭغا:

— سەن ھەركۈنى بۇ يەرگە كېلىپ نىمىشقا ھىچنەرسە دېمەي كېتسەن؟ نىمە تىل-

گىڭ بار؟ ئېيتقىن، — دەپتۇ.

ھالاۋىدىنىڭ ئانىسى يەنە بىر قېتىم تازىم قىلىپ:

— ھىممەتلىك سۇلتان، مېنىڭ ئوغلۇم سىزگە مۇنۇ تاشلارنى سوغا قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇ

سىزنىڭ قىزىڭىز بۇدېرە خېنىمنى سورايدۇ، — دەپتۇ. ئۇ تاۋاقنىڭ ئۈستىدىكى ياغلىقنى ئېلىش بىلەنلا تاشلار يالت-يۇلت قىلىپ ئەتراپنى يورۇتۇۋېتىپتۇ.

— ئەي ۋەزىر، — دەپتۇ سۇلتان، — مۇنداق تاشلارنى سەن تۇغۇلغاندىن بېرى كورگەن-

مىدىڭ؟

— كورمىگەنمەن، — دەپتۇ ۋەزىر.

سۇلتان ئىسىل تاشلارنى ناھايىتى ياخشى كوردىكەن، ئۇنىڭ غەزىنىسىدە ھالاۋىدىدىن

ئەۋەتكەندەك ئىسىل تاشلار يوق ئىكەن.

— قولدا مۇنداق ئىسىل تاشلىرى بار ئادەم مېنىڭ قىزىمغا ئەر بولۇشقا لايىق، دەپ

ئويلايمەن، سەن قانداق قارايسەن ۋەزىر؟ — دەپتۇ سۇلتان.

بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ ۋەزىرنىڭ ھالاۋىدىغا ناھايىتى كۈنلۈكى كەپتۇ. چۈنكى، ۋەزىر

بۇدېرە خېنىمنى كېلىن قىلىشنى ئويلايدىكەن. ھەتتا سۇلتان بۇدېرە خېنىمنى ئۇنىڭ ئوغ-

لىغا بېرىشكە ۋەدە بېرىپ بەرگەن ئىكەن.

— ئەي، سۇلتان ئىگەم، تونمايدىغان ئادەمگە بۇدېرە خېنىمنى بەرمىگەيسىز، ئۇنىڭ

بۇ تاشلىرىدىن باشقا يەنە ھىچ نەرسىسىمۇ يوقتۇر. ئۇ يەنە سىزگە ئىسىل تاشلارغا لىق

تولغان قىرىق تاۋاق بەرسۇن. تاۋاقلارنى كوتىرىپ ماڭىدىغان قىرىق كېنىزەك قۇل ۋە ئۇلارنى

قوغداپ ماڭىدىغان قىرىق قۇل ئەييارلىسۇن، بىز ئۇنىڭ باي-كەمبەغەللىگىنى شۇ ۋاقىتتا

كورىمىز، — دەپتۇ ۋەزىر.

— سەن ۋەزىرنىڭ نىمە دېگىنىنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ بېرىپ بالاڭغا ئېيتقىن، ئەگەر ئۇنىڭ

قىزىمغا ئوبىلەنگۈسى بولسا ۋەزىر ئېيتقان شەرتنى ئادا قىلسۇن، — دەپتۇ سۇلتان ھالاۋىدىدىن-

نىڭ ئانىسىغا.

ھالاۋىدىنىڭ ئانىسى سۇلتانغا تازىم قىلىپ، ئويىگە قايتىپتۇ. ئانىسىنىڭ قولىدا تاۋاقنىڭ

يوقلىغىنى كورگەن ھالاۋىدىدىن:

— سەن بۈگۈن سۇلتان بىلەن سوزلەشكەن بولساڭ كېرەك. ئۇ نىمە دېدى، — دەپ

سورايتۇ.

— ھەي ئوغا-ئۇم، مېنىڭ سۇلتاننىڭ قېشىغا بارغىنىدىن بارمىغىنىم، سوزلەشكىنىمىدىن سوزلەشمىگىنىم ياخشى ئىكەن، — دەپتۇ ئانىسى. ئۇ سۇلتاننىڭ دىگەنلىرىنى ھالاۋىدىغا سوز- لەپ بېرىپتۇ. ھالاۋىدىن خوشاللىغىدىن كۈلۈۋېتىپتۇ.

— سەۋرى قىل ئانا، بۇنىڭدىن ئوڭاي ئىش يوق! — دەپتۇ ھالاۋىدىن ۋە يەر ئاستىدىن ئېلىپ كەلگەن چىراقنى قولغا ئېلىپ ئايلاندۇرغان ئىكەن، ھىلىقى ھەيۋەتلىك مەخلۇق — چىراق قۇلى يېتىپ كەپتۇ:

— ساڭا خىزمەت قىلىشقا تەييارمەن. نىمە تىلسەڭ شۇنى ئالسەن، — دەپتۇ ئۇ.
— ماڭا ئىسىل تاشلار تولىدۇرۇلغان قىرىق ئالتۇن تاۋاق، ئۇنى كوتىرىپ ماڭىدىغان قىرىق قۇل كېنىزەك، ئۇلارنى قوغدايدىغان قىرىق قۇل كېرەك، — دەپتۇ ھالاۋىدىن.
— بولىدۇ، — دەپتۇ چىراقنىڭ قۇلى. چىراقنىڭ قۇلى كوزدىن غايىپ بولۇپلا بېشىدا ئىسىل تاشقا لىق تولغان ئالتۇن تاۋاق كوتەرگەن چىرايلىق قىرىق كېنىزەك قۇل، ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قىلىچىلىرىنى يالڭاچلىغان قىرىق قۇل پەيدا بولۇپتۇ. ھالاۋىدىنىڭ ئانىسى قۇللار بىلەن كېنىزەك قۇللىرىنى سۇلتاننىڭ ئوردىسىغا باشلاپ مېڭىپتۇ. ئۇلار سۇلتاننىڭ ئالدىغا كېلىپ سالام بېرىپ بېشىدىكى تاۋاقلارنى ئېلىپ يەرگە قويۇپتۇ.
— ھەي ۋەزىر، — دەپتۇ سۇلتان، — بۇنداق باي ئادەمنىڭ ماڭا كويۇغۇل بولالمىغىدەك قانداق يېرى بار؟

— لايىق، تەخسىر ئىگەم، — دەپتۇ ۋەزىر دېمى ئىچىگە چۈشۈپ.
— بېرىپ ئوغلۇڭغا ئېيىت، — دەپتۇ سۇلتان ھالاۋىدىنىڭ ئانىسىغا، — بۇ سوغاتلارنى قوبۇل قىلىدىم، بۇدىرە خېنىمنى بېرىشكە رازىمەن، ئوغلۇڭ كەلسۇن، ئۇنىڭ بىلەن كورۇشەي. ھالاۋىدىنىڭ ئانىسى سۇلتانغا تازىم قىپتۇ-دە، ئويىگە قاراپ يۈگۈرەپتۇ. ئۇ ئويىگە كىرىپلا ھالاۋىدىغا:
— سۇيۇنچە بالام، سۇلتان سوغىتىڭنى قوبۇل قىلدى. سېنىڭ بۇدىرە خېنىمىغا ئويۇلۇ- نۇشۇڭگە رازىلىق بەردى. سەن دەرھال ئوردىغا بارغىن. سېنىڭ بىلەن سۇلتان كورۇشەك- چى، — دەپتۇ.

— بولىدۇ ئانا، سەن چىقىپ تۇرغىن، — دەپتۇ ھالاۋىدىن.
— ھالاۋىدىن چىراقنى قولغا ئېلىپ ئايلاندۇرۇپتۇ. چىراقنىڭ قۇلى پەيدا بولۇپتۇ. ھالاۋىدىن ئۇنىڭغا:

— ماڭا گۈزەل قىرىق سەككىز كېنىزەك يەتكۈز، ئۇلار مېنىڭ شىرىملىرىم بولىدۇ. ئۇلارنىڭ يىگىرمە توتى ئالدىدا، يىگىرمە توتى كەينىدە ماڭىدۇ. ماڭا يەنە مىڭ ئالتۇن تەڭگە، شاھانە تون-سەرۇپاي ۋە دۇنيادا ھېچكىمدە يوق ئارغىماق ئات كەلتۈر، — دەپتۇ.

— دىگەنلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى بىجا كەلتۈرمەن، — دەپتۇ چىراقنىڭ قۇلى.
چىراقنىڭ قۇلى ھالاۋىدىن بۇيرۇغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەپتۇ ۋە:
— يەنە قانداق تىلىڭىڭ بار؟ سەن بۇ شەھەرنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىپ ۋەيران قىلىشىمنى ياكى ئوردا سېلىپ بېرىشىمنى تىلەمسەن؟ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىش مېنىڭ قولۇمدىن كېلىدۇ، — دەپتۇ.

— ياق، ھازىرچە توختاپ تۇرغىن، — دەپتۇ ھالاۋىدىن. ئۇ ئاتقا مىنىپ سۇلتاننىڭ ئوردىسىغا قاراپ يول ئاپتۇ، كىشىلەر توپلىشىپ تۇرغان يەرگە بارغاندا خۇرجۇندىن ئالتۇن ئېلىپ چېچىپتۇ. ھالاۋىدىن ئوردىغا بېرىپتۇ. سۇلتاننىڭ بەگلىرى بىلەن يېقىن كىشە-لىرى دەرۋازا ئالدىغا چىقىپ ھالاۋىدىننى ئىززەت-ئىكرام بىلەن كۈتۈۋاپتۇ ۋە ئوردىغا باشلاپ كىرىپتۇ. سۇلتان ئۇنى قىزغىن قارشى ئاپتۇ.

— خوش كېلىسەن يىگىت. توپىغا كېرەكلىك نەرسىلەرنى تەييارلىدىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ سۇلتان.

— تېخى تەييارلىغىنىم يوق، — دەپتۇ ھالاۋىدىن، — بۇدېرە خېنىغا ساراي سالغۇزغىنىم

يوق.

— خوش، ساراينى قەيەرگە سالدۇرماقچىسەن؟ — دەپتۇ سۇلتان، — سەن ساراينى دەرد-

زەمنىڭ ئۇدۇلىدىكى ئاۋۇ تۈزلەڭگە سالدۇرساڭ قانداق بۇلار؟

— خالىغىنىڭىزچە بولسۇن.

ھالاۋىدىن سۇلتان بىلەن خوشلىشىپ بارلىق شېرىكلىرى بىلەن ئويگە قايتىپ كېلىپ، چىراقنى قولغا ئېلىپ ئايلاندۇرغان ئىكەن، چىراقنىڭ قۇلى دەرھال پەيدا بولۇپتۇ. ھالاۋىدىن ئۇنىڭغا:

— ماڭا ساراي سېلىپ بەر، ئۇ يەر يۈزىدە مىسلى تەڭداشسىز ساراي بولسۇن، — دەپتۇ.

— بولدى، — دەپتۇ چىراقنىڭ قۇلى ماختىنىپ، — ئەتە سەھەر تەييار بولدى!...

دىگەندەك ئەتىسى سەھەردە سۇلتان كورسەتكەن تۈزلەڭلىكتە ئاجايىپ بىر ئىگىز ساراي بىنا بولۇپتۇ. ساراينىڭ تاملىرى ئالتۇن-كۈمۈشتىن، تۈۋرۈكلىرى ئالماس تاشتىن ياسالغان ئىكەن.

ھالاۋىدىن ساراينى كوزدىن كۆچۈرگەندىن كېيىن چىراقنىڭ قۇلىغا:

— مەن بىر ئىش ئويلاپ تاپتىم، سەن بۇ ساراينغا ئورنىتىلغان مۇنۇ بىر تۈۋرۈكنى ئېلىپ تاشلا. سۇلتان بىزنى بۇ تۈۋرۈكنى قويۇشنى ئۇنتۇپ قاپتۇ، دەپ ئويلىسۇن. بۇنى سۇلتاننىڭ ئوزى قويماقچى بولسۇن، بىراق بۇ ئۇنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ، مېنىڭ ئۇنىڭدىن كۇچاۋك ۋە باي ئىكەنلىگىمنى ئۇ شۇ ۋاقىتتا بىلەر، — دەپتۇ.

چىراقنىڭ قۇلى قولىنى بىر سىلكىگەن ئىكەن، شۇ ھامان تۈۋرۈك غايىپ بوپتۇ.

سۇلتان ئەتىگەنلىكى دەرىزىنىڭ ئۇدۇلىدا يالت-يۇلت قىلىپ پاقىراپ تۇرغان ھەيۋەت-

لىك ساراينى كورۇپتۇ. سۇلتان ۋەزىرىنى چاقىرىتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا ساراينى كورسىتىپتۇ.

— خوش، ئەمدى نىمە دەيسەن؟ — دەپتۇ سۇلتان، — بىر كېچىدىلا مۇشۇنداق كاتتا

ساراينى بىنا قىلغان ئادەم ماڭا كويۇغۇل بولۇشقا لايىق ئەمەسمۇ؟

— ئەي تەخسىر، — دەپتۇ ۋەزىر، — سىز بۇ ھالاۋىدىننىڭ جادىگەر ئىكەنلىگىنى تېخىچە

بايقىماي يۇرۇۋاتسىز، ئۇ سىزنىڭ پادىشاھلىغىڭىزنى تارتىۋالماستىن يەنە، ئېھتىيات قىلىدىك!...

— سەن بۇ گەپلىرىڭنى كۈنچىلىك تۈپەيلى ئېيتىۋاتسەن، — دەپتۇ سۇلتان ۋەزىرگە.

شۇ ۋاقىتتا ھالاۋىدىن كىرىپ سۇلتانغا سالام بېرىپتۇ ۋە ساراينى كورۇپ بېقىشنى ئوتۇ-

تۇپتۇ. ۋەزىر بىلەن سۇلتان ساراي ئىچىنى تولۇق ئايلىنىپ چىقىپتۇ. ئاخىردا ئۇلار چىراقنىڭ

قۇلى ئېلىپ تاشلىغان تۈۋرۈك ئورنىغا كەپتۇ.

ساراي تېخى پۈتمەپتۇ بۇ يەرنىڭ بىر تۇۋرۇڭى كەم ئىكەن، — دەپتۇ ۋەزىر. —
— ھىچ ۋەقەسى يوق، — دەپتۇ سۇلتان، — تۇۋرۇڭنى ئۈزەم قويغۇزۇپ بېرەي، قۇرۇلۇش
باشلىغىنى ياقىر.

— تەخسىر، بۇنىڭغا ئارىلاشمايلىڭىز كېرەك ئىدى، — دەپتۇ ۋەزىر — بۇنىڭغا قۇدرىتىڭىز
يەتمەيدۇ، قاراڭ، بۇنىڭ ھەممىسى ئالتۇن تاشتىن ياسالغان تۇرسا.....
ئىزلا گەپ قىلما، — دەپتۇ سۇلتان مەيدىسىنى كېرىپ، — مۇنداق بىر تۇۋرۇڭنى سېلىپ
چىقىش مېنىڭ قولۇمدىن نىمىشقا كەلمسۇن؟

— سۇلتان شەھەردىكى “مەن تاشچى” دىگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى يىغىشقا پەرمان چۈشۈرۈپتۇ.
بۇلارغا ئۆزىنىڭ قولىدىكى ھەممە ئىسىل تاشلىرىنى بېرىپتۇ. لېكىن ئۇ تاشلار تۇۋرۇڭكە
يەتمەپتۇ. سۇلتان:

— غەزەبىنىڭ ئىشىگىنى ئېچىڭلار، خالايمىنىڭ بارلىق ئىسىل تاشلىرىنى يىغىڭلار،
مېنىڭ بارلىق دۇنيايىم راستىنلا بىر تۇۋرۇڭ ياساشقا يەتمەسمۇ؟ — دەپتۇ. بىر نەچچە كۈن
ئۆتكەندىن كېيىن ئۈستىكارلار ئىسىل تاشلارنىڭ پەقەتلا تۇۋرۇڭنىڭ توتتىن بىر قىسمىغىلا
يەتكەنلىگىنى خەۋەر قىپتۇ. غەزەپلەنگەن سۇلتان ئۇلارنىڭ بېشىنى ئېلىشقا بۇيرۇپتۇ. شۇنداق
قىلىپ سۇلتان بۇ تۇۋرۇڭنى ئورنىتالماپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ھالاۋىدىن سۇلتاننىڭ قېشىغا كېلىپ:
— غەم قىلماڭ سۇلتان، تۇۋرۇڭ ئورنىغا قويۇلدى. مەن ئىسىل تاشلارنىڭ ھەممىسىنى
ئىگىلىرىگە قايتۇرۇپ بەردىم، — دەپتۇ. شۇ كۈنى ھالاۋىدىن بىلەن بۇدېرە خېنىمنىڭ توي
مەرىكىسى بوپتۇ. ئۇلار يېڭى سارايدا كۈن ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ.

ئەمدى ئىككى كەلىمە سوزنى ھىلقى مەغرىپتىن كەلگەن كىشىدىن ئاڭلايلى: ئۇ ئۆز
ماكانغا قايتىپ كېلىپ، قايغۇ-ھەسرەتكە چومۇپ، نۇرغۇن ۋاقىتلارنى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇ دائىم
“ھالاۋىدىن يەر ئاستىدا ئولۇپ كەتكەندىن كېيىن چىراق شۇ يەردە تۇرغاندۇ. ئۇنى مەن
ھالاۋىدىنسىزمۇ قولۇمغا چۈشۈرەلەيمەن” دەپ ئويلايدىكەن. شۇنداق قىلىپ ئۇ چىراقنىڭ بار-
يوقلىغىنى بىلمەكچى بولۇپ قۇمنىڭ ئۈستىگە سىزىپ رەم سالغان ئىكەن، يەر ئاستىدا چىراق-
نىڭ يوق ئىكەنلىگى، ھالاۋىدىننىڭ يەر ئاستىدىن ئامان-ئېسەن قايتىپ چىقىپ ئۆز شەھرىدە
ياشاۋاتقانلىغى بىلىنىپتۇ. مەغرىپلىق ئادەم دەرھال يولغا راۋان بوپتۇ. دېڭىزلاردىن، ئىگىز
تاغلاردىن، دەشتى-باياۋانلاردىن، سەھرا-شەھەرلەردىن ئۆتۈپ ئۇزاق يوللارنى بېسىپ ئاخىرى
ھالاۋىدىن تۇرۇشۇق شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ ۋە بازار ئايلىنىپ كىشىلەرنىڭ گەپ-سوزلىرىنى
تىڭشاپتۇ. بازاردىكى گەپ-سوزلەر پەقەت ھالاۋىدىن ۋە ئۇنىڭ سارىيى توغرىسىدا ئىكەن.
مەغرىپتىن كەلگەن ئادەم بىر سۇ ساتقۇچىنىڭ قېشىغا بېرىپ:

— كىشىلەر سوزلىشىپ يۈرگەن ھالاۋىدىن دىگەن كىم؟ — دەپ سوراپتۇ.
— سېنىڭ بۇ يەرلىك ئەسەسلىگىڭ كورۇنۇپ تۇرۇپتۇ. بولمىسا ھالاۋىدىننىڭ كىم
ئىكەنلىگىنى بىلگەن بولاتتىڭ. ئۇ يەر يۈزىدىكى ئەڭ باي ئادەم. ئۇنىڭ سارىيى كارامەت، —
دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سۇ ساتقۇچى ئادەم.

مەغرىپلىق ئادەم سۇ ساتقۇچىغا بىر تەڭگە بېرىپ:
— ماڭا بىر خىزمەت قىل، مەن بۇ شەھەرنىڭ ئادىبى ئەمەس، مېنىڭ ھالاۋىدىننىڭ

سارىيىنى كورگۇم بار. مېنى شۇ ساراينغا ئاپىرىپ قويغىن، — دەپتۇ. سۇ ساتقۇچى كىشى مەڭ-
رىپلىق كىشىنى ساراينىڭ قېشىغا ئاپىرىپ قويۇپتۇ. مەڭرىپلىق كىشى ساراينى ئايلىنىپ ئەت-
راينى ئوبدان كورۇپتۇ. دە: ”مۇنداق ساراينى سېلىش پەقەت سىرلىق چىراققا قۇل بولغان
مەخاۋىنىڭ قولىدىنلا كېلىدۇ. دېمەك، چىراق مۇشۇ ئويىدە بولۇشى مۇمكىن” دەپ ئويلاپتۇ
ۋە قانداق قىلىپ چىراقنى قولغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن ئامال ئىزلەپتۇ. ئۇ مەسكەرلەرنىڭ قېشىغا
بېرىپ ئون دانە مەس چىراق ياسىتىپتۇ ۋە تاڭ ئېتىشى بىلەن شەھەر كوچىلىرىنى ئايلىنىپ
يۈرۈپ: ”كونا چىراقنى يېڭى چىراققا تېگىشىپ بېرىمەن” دەپ ۋاقىراپتۇ. ئۇنىڭ كەينىدە
كىشىلەر توپ، — توپ بولۇپ ئەگىشىپ يۈرۈپتۇ. ئۇششاق بالىلار ئۇنى ”ساراڭ ئىكەن” دەپ
چۇقان سېلىشىپتۇ، شۇنداق قىلىپ مەڭرىپلىق كىشى ساراينىڭ يېنىغا كېلىپ ۋاقىراپتۇ. بۇ
چاغدا ھالاۋىدىن ئوغا چىقىپ كېتىپ سارايدا بۇدېرە خېنىم يالغۇز قالغان ئىكەن. ئۇ خىز-
مەتچىسىنى سىرتتىكى كىشىنىڭ نىمە دەپ ۋاقىراۋاتقانلىغىنى بىلىپ كىرىشكە چىقارتىپتۇ.
بۇدېرە خېنىمنىڭ خىزمەتچىسى تاشقىرىغا چىقىپ كىرىپ:

— ئۇ كىشى كونا چىراققا يېڭى چىراق تېگىشىپ بېرىدىغان ئادەم ئىكەن، — دەپتۇ.
بۇدېرە خېنىم بۇ ئىشقا قىزىقىپ خىزمەتچىلەردىن:

— بىزنىڭ سارايدا كونا چىراق يوقمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بار تەخسىر، — دەپتۇ خىزمەتچى ئايال، — ھالاۋىدىن جاناينىڭ خانىسىدا داتلىشىپ
كەتكەن يارامسىز بىر مەس چىراقنى كورگەن ئىدىم.

— شۇ چىراقنى ئېلىپ چىققىن، — دەپ بۇيرۇپتۇ بۇدېرە خېنىم، — ئۇنى چىراق تېگىشىم-
دىغان ساراڭغا بەرگىن، ئۇ بىزگە يېڭى چىراق بەرسۇن.

خىزمەتچى ئايال كونا مەس چىراقنى ئېلىپ چىقىپ مەڭرىپلىق ئادەمگە بېرىپ ئورنىغا
يېڭى مەس چىراق ئېلىپ كىرىپتۇ.

مەڭرىپلىق ئادەم ھىلىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرغانغا زىيادە خوشال بولۇپ چىراقنى قوينىغا
سېلىۋاپتۇ. دە، ھېچ نەرسىگە قارىماي شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپتۇ ۋە ھىلىقى مەس چىراقنى
ئايلىندۇرۇپتۇ، شۇ ھامانلا ھەيۋەتلىك چىراق قولى يېتىپ كەپتۇ. مەڭرىپلىق كىشى ئۇنىڭغا:
ھالاۋىدىننىڭ سارىيىنى مەلىكىسى بىلەن قوشۇپ بىزنىڭ يۇرتقا كۆچۈرۈپ قوي، — دەپتۇ.
ساراي ھايت-ھۇيت دىگىچلا مەڭرىپلىق كىشىنىڭ يۇرتىغا كۆچۈرۈلۈپ قاپتۇ.

سۇلتان ئەتىگەنلىكى ئۇيقۇسىدىن ئويغۇنۇپ ئوردا دەرىزىسىدىن قارىسا ساراي ئورنىدا
يوق ئىمىش. ئۇ ھەيران بولۇپ: ”بۇدېرە قىزىم بىرەر بالا-قازاغا ئۇچرىغان ئوخشايدۇ” دەپ
ئويلاپ ئويىكىسىنى باسالماي يىغلاشقا باشلاپتۇ. شۇ چاغدا ئوردىغا ۋەزىر كىرىپ كەپتۇ ۋە
نىمە ۋەقە بولغانلىغىنى سوراپتۇ. سۇلتان:

— دەرىزىدىن قارىغىنا ساراي يوقتۇ؟ بۇدېرە قىزىم قېنى؟ دەپتۇ.

— ئەي سۇلتان، مەن ئۇنى نەدىن بىلەي، — دەپتۇ ئەرۋايى ئۇچقان ۋەزىر، — مەن
”بۇ ھالاۋىدىن سىرلىق ئادەم، بىر زالىم” دەپ ئاللىقاچان ئېيتقان ئىدىمغۇ؟ بىراق سىز
مېنىڭ سوزۇمگە ئىشەنمىگەن!

— ھالاۋىدىننى كەلتۈرۈڭلار! ئۇنىڭ كاللىسىنى ئالىمەن! — دەپ ۋاقىراپتۇ سۇلتان.

شۇ مەزگىلدە ھالاۋىدىن شىكاردىن قايتىپ كېلىۋاتقان ئىكەن. سۇلتاننىڭ جاللاتلىرى يۈگۈرۈشۈپ بېرىپ ھالاۋىدىننىڭ ئالدىنى توسۇپتۇ ۋە پۇتغا كىشەن، قولغا كويىزا سېلىپ ئوردىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ. ھالاۋىدىننى شەھەر خەلقى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىكەن، شۇڭا ئۇلار ھالاۋىدىننىڭ كەينىدىن ئوردىغا بىللە كەپتۇ.

سۇلتان ھالاۋىدىننى ساراي ۋە قىزىنى سۇرۇشتۇرۇپتۇ. ھالاۋىدىن: — ئى سۇلتان، سىزنىڭ ئالدىڭىزدا مېنىڭ ھىچبىر گۇناھىم يوق! — دەپتۇ. سۇلتان ھالاۋىدىننىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا ئەمىر قىپتۇ. جاللاتلار ھالاۋىدىننى ئېلىپ مېڭىپتۇ. ئوردا ئالدىغا يىغىلغان شەھەر خەلقى جاللاتلارنى كۆرۈشى بىلەنلا ھالاۋىدىننى ئورنىۋېلىپ سۇلتانغا كىشى كىرگۈزۈپ: "ئەي سۇلتان، ئەگەر سەن ھالاۋىدىننى قويۇپ بەرمەيدىكەنسىن، ئورداڭنى كۆكۈم-تالغان قىلىپ ئادەملىرىڭنىڭ بىرىنى قالدۇرماي ئولتۇرىمىز. ھالاۋىدىننى دەرھال بوشىتىۋەت، بولمىسا ساڭا ياخشىلىق بولمايدۇ" دىگەندەك گەپ-سۆزلەرنى قىلىشىپتۇ. سۇلتان شەھەر خەلقىنىڭ غەزىۋىدىن قورقۇپ كېتىپتۇ ۋە ھالاۋىدىننى ئالدىغا چاقىرىپ: — خەلقىڭ تەلۋى بىلەن ساڭا كەچۈرۈم بېرىپ تۇرىمەن، بىراق قىزىمنى تېپىپ بەرمىسەڭ مەندىن ياخشىلىق كۈتمە. بەربىر كاللاڭنى ئالىمەن، ساڭا قىرىق كۈنلۈك مۇھەلت بېرىمەن، — دەپتۇ.

ھالاۋىدىن شەھەردىن چىقىپ نەگە بېرىشىنى، بۇدبىرە خېنىمنى نەدىن تېپىشىنى بىلمەي قاپتۇ. ئۇ خىيال سۇرۇپ ئولتۇرۇپ مەغرىپتىن كەلگەن كىشى قولغا سېلىپ قويغان ئۇزۇكنى ئېسىگە ئاپتۇ ۋە ئۇزۇكنى ئېلىپ ئوڭلاپتۇ. شۇ ھامان دەھنۇش جىن يېتىپ كەپتۇ. — سەن سارىيىمنى ھازىرقى جايىدىن ئەسلى ئورنىغا قايتۇرۇپ ئېلىپ كەلسەڭ، دەپ-تۇ ھالاۋىدىن. بىراق، ئۇزۇكنىڭ قولى دەھنۇش بېشىنى توۋەن سېلىپ: — تەخسىر، بۇ ئىش مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ، ساراينى سالغان چىراقنىڭ قولى، ساراينى كۆچۈرۈپ كېلىش پەقەت شۇنىڭ قولىدىن كېلىدۇ، — دەپتۇ. — ئۇنداق بولسا مېنى شۇ سارىيىم بار يەرگە يەتكۈزۈپ قوي! — دەپتۇ ھالاۋىدىن.

دەھنۇش جىن ھالاۋىدىننى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە ساراينىڭ ئالدىغا ئەپكىلىپ قويۇپتۇ. ھالاۋىدىن ئويىگە كىرگەندە بۇدبىرە خېنىم زار-زار يىغلاپ ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇ ھالاۋىدىننى نى كۆرۈپ خوشاللىنىپ تېخىمۇ يىغلاپ كېتىپتۇ ۋە بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئېرىگە بايان قىپتۇ.

ھالاۋىدىن بۇدبىرە خېنىمغا تەسەللى بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭدىن: — ئۇ سىرلىق چىراقنى نەگە يوشۇرۇپ قويدى؟ — دەپ سوراپتۇ. — ئۇ چىراقتىن ھىچقاچان ئايرىلمايدۇ، داۋاملىق ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ يۈرۈيدۇ، — دەپتۇ بۇدبىرە خېنىم.

— سوزۇمگە قۇلاق سال، — دەپتۇ ھالاۋىدىن، — ئۇ ئادەم كەلگەندە سەن ئۇنىڭغا بۇرۇت قىمغا قارىغاندا ئىللىق، ئىخلاسمەندەك پوزىتسىيىدە بولغىن ھەمدە بىللە ئولتۇرۇپ تاماق يەپ كېتىشىنى تەلەپ قىلغىن. ئۇ ئىچىدىغان شاراپقا مۇتۇ ئۇخلىتىدىغان دورىنى سېلىۋەت. ئۇنىڭ

كوزى ئۇيقۇغا كېتىش بىلەن مەن كىرىمەن.

— ھازىر ئۇنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى، — دەپتۇ بۇدىرە خېنىم، — كەينىدىن ماڭ، مەن سېنى يوشۇرۇپ قوياي، ئۇ ئۇخلىغان ۋاقتتا مەن چاۋاك چالىمەن، شۇ زامان سەن يېتىپ كەلگىن. ھالاۋىدىن يوشۇرۇتۇپ تۇرۇشىغا مەغرەپلىق كىشى كىرىپ كەپتۇ. بۇدىرە خېنىم ئۇنى ئىززەت-ئىكرام بىلەن كۈتىۋاپتۇ. چىرايلىق سوزلەرنى قىپتۇ. مەغرەپلىق ئادەم بۇدىرە خېنىم نىمىنىڭ ناز-كىرەشمىلىرىدىن مەسخۇش بولۇپتۇ. بۇدىرە خېنىم ئازادە ياسىنىپتۇ، ئۇنىڭ ئال-دىغا تۇرلۇك لەزدى تائاملار بىلەن شاراپ كەلتۈرۈپتۇ. مەغرەپلىق ئادەم مەس بولغىلى تۇر-غاندا بۇدىرە خېنىم ئۇنىڭغا ئۇخلىتىدىغان دورا سېلىنغان شاراپنى تۇتۇپتۇ. ئۇ شاراپنى ئىچىپ بىر ئازدىن كېيىنلا قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. بۇدىرە خېنىم دەررۇ چاۋاك چاپتۇ. ھالاۋىدىن شۇ ھامانلا يوشۇرۇنغان جايىدىن چىقىپ مەغرەپلىق ئادەمنىڭ كاللىسىنى ئاپتۇ ۋە ئۇنىڭ قوينىدىن چىراقنى ئېلىپ ئايلاندۇرۇپتۇ. شۇ ھامانلا چىراقنىڭ قولى پەيدا بولۇپتۇ.

— مۇشۇ ساراينى ئەسلىدىكى ئورنىغا يۆتكەپ قوي، — دەپ ئەمىر قىپتۇ ھالاۋىدىن. ساراي كوزنى يۇمۇپ - ئاچقچە ئەسلىدىكى ئورنىغا يۆتكۈلۈپتۇ، سۇلتان قىزىنى ئەسلەپ دە-رىزىنىڭ ئالدىدا يىغلاپ ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇ دەرھال ئوردىدىن چىقىپ ساراينىغا بېرىپتۇ. بۇدىرە خېنىم بىلەن ھالاۋىدىن سۇلتاننى ئىشىك ئالدىغا چىقىپ شات-خورام كۈتۈۋاپتۇ. ئۇلار يىغلىشىپ كورۇشۇپتۇ. سۇلتان كۈيۈغلىدىن ئەپۇ سوراپتۇ. شۇندىن باشلاپ ئۇلار خا-تىرجەم، بەختىيار ھايات كەچۈرۈپتۇ.

توپلىغۇچى: توختى ئابىخان

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلاردىن

قارسام كورۇنمەيدۇ،
سايلىقنىڭ تېرەكلىرى.
ئاجلىقتا بالام يىغلاپ،
ئەسنەيدۇ ئېڭەكلەرى.

كەمبەغەل تۇپراقتا ياتسا،
كىم ئۇنى ياد ئەيلىسۇن.
گاچا بولسىمۇ مەيلى،
باينىڭ ئوغلى سوزلسۇن!

زەرداپ تولا ئىچىمدە،
دەرتنى ئۈزەم بىلەرمەن.
كوزدىن ئاقتان يېشىمغا،
كېمە سېلىپ ئۈزەرمەن.

ئارقىدىكى قوناغلىق،
ھامامنىڭ قوناغلىقى.
مېنى ياردىن ئايرىغان،
دۈشمەننىڭ يامانلىقى.

سايغا بۇغداي تېرىسام،
بۇغداي بولدى، كەتتى داڭ.
ھەممىنى ئالۋاڭغا بەردىم،
تېرىق ئۇندا بولدى زاڭ.

مەن باردىم پاقلىققا ①
ئوت كەتتى چاكانلىققا.
زورلاپ ساتتى قىزلارنى،
يۈڭ مەيدە، ساقاللىققا.

مەن بازارغا بارمايمەن،
گۈرەكەشتىن قەرزىم بار.
باقالىدىم بۇ جاننى،
خۇدايىمغا ئەرزىم بار.

ئوڭ يېنىمدا جان ئاتام،
كۈزلىرىمنىڭ قارىسى.
سول يېنىمدا جان ئانام،
يۈرىكىمنىڭ پارىسى.

پاختەكلىدە شال تېرىدۇ،
مىڭ بىر جازادا.
ئافۇشاقنى ئۈزى يەيدۇ،
گۈرۈچى بازاردا.

يا ئاتام يوقتۇر مېنىڭ،
ياكى قېرىنداشىم مېنىڭ.
ئايىغى چىققان بۇلاقتەك،
ئاقىدۇ ياشىم مېنىڭ.

تاغنىڭ ئۈستىگە چىقسام،
ئاق تاش بىلەن قارا تاش.
دەردى بارنىڭ كوزى ياش،
دەردى يوقنىڭ باغرى تاش.

گۈزەل قەشقەر جايلىرى،
تەڭدىن تولا باغلىرى.
ھارماي-تالماي ئىشلەيدۇ،
ئىشچانلىرى - باللىرى.

① پاقلىق: - يۇرت ئىسى.

يارىم كېتىپ مەن قالدىم،
بۇ شەدە غېرىپلىقتا.

چولدىكى يۇلغۇنلىنى،
كەككەدە كەسمە يىلىمۇ؟
سەنمۇ غېرىپ بولساڭ ئەگەر،
قول تۇتۇپ كەتمە يىلىمۇ؟

باغدا پىشقان نار ئۇزۇمنىڭ،
نەچچە ياڭزا تۇرى بار.
مەن غېرىپ-بىچارىنىڭ،
سەندىن باشقا كىمى بار؟

باققا كىردىم گۈل ئۈزەي دەپ،
گۈل سۈيى گۈلگە تامار.
يۈرەكتىكى دەرت - ئەلەم،
جان تالاشقاندا چىقار.

دۇتتار چالدىم بەدىگە،
سەن يارىمنىڭ دەردىگە.
قارا كوز تۇرالامسەن،
باشتا قىلغان ۋەدىگە؟

بېشىدىكى دوپپىسىنى،
ناۋاتتا پاتلىغان يارىم.
ماڭا بەرگەن ۋەدىسىنى،
يۈرەكتە ساقلىغان يارىم.

قىزىل گۈلنى گۈل دەيمەن،
ئەتىر گۈلنى گۈل دەيمەن.
ئون سەككىز مىڭ ئالەمدە،
سەن يارىمنى بىر دەيمەن.

ھاۋا ئوچۇق ئاخشىمى،
مەن ئاينى كورەي دەيمەن.
ئومۇرلۇك يارىڭ بولۇپ،
سېنى جاندىن سۈيەي دەيمەن.

تالى - مەجنۇن كوكلىدى،
باغلار باھاردا يايىردى.
ئىككى ياخشى بىر بولۇپ،
چوللەرنى گۈلشەن ئەيلىدى.

"كىرەملە" دىگەن يۇرت بار،
تازغۇنىڭ ئاياغدا.
مېنىڭ ئىشچان يارىمنىڭ،
مۇنچاق بار قۇلاغدا.

يارىمنى ئۇلۇق دەيدۇ،
ئىشلىگىنى تۇلۇق دەيدۇ.
ئىش تاماملاپ يانغاندا،
كەلمىگىن قۇرۇق دەيدۇ.

سۇزۇك سۈنى لاي قىلغان،
چوڭ كوۋرۇكنىڭ توپاسى.
ياش باللىنى گۈل قىلغان،
ئىشچان قىزنىڭ دوپپىسى.

گۈلۈم كەتتى، گۈلۈم كەتتى،
قولۇمدىن بۇلبۇلۇم كەتتى.
ئوز يۇرتىمدىن ئايرىلىپ،
مۇساپىرلىق ماڭا يەتتى.

كەتمەنى چاپاي دەيمەن،
ماڭا لايىق كەتمەن يوق.
بۇ يۇرتقا مۇساپىرمەن،
ماڭا ئوخشاش دەرتەن يوق.

ھول پاختا، بۇزۇق چىغرىق،
چىگىت چاققاننى ئېيتايىمۇ؟
كىشىنىڭ يۇرتىغا بارىپ،
غېرىپ بولغاننى ئېيتايىمۇ؟

يارىمنىڭ قارا قويى،
ئوتلايدۇ تېرىقلىقتا.

سېرىق ھەرى توپلىشىپ،
تاللاپ يەيدۇ ئۇزۇمنى.
سەن مېنىڭ يارىم تۇرۇپ،
ئاڭلىمايسەن سوزۇمنى.

توتىنچى ئايدا قار باغدى،
ئېرىقلاردا مۇز تۇتماي.
يارىم بىلەن ئايرىلدۇق،
قولنىڭ ئۈچىنى تۇتماي.

كۈزدە چۈشكەن غازاڭنى،
شامال ئۇچۇرۇپ كەتتى.
يار بىلەن كورۇشمە يىلا،
يىراققا كوچۇپ كەتتى.

دولان دەريا سۇلىرى،
بۇ يىل يەنە تاشقىدەك.
كىشىلەردىن ئاڭلىسام،
يارنىڭ كوڭلى باشقىدەك.

قوغۇن تېرىغان تايى،
تاۋۇز تېرىغان تايى.
سەندەك بىۋاپا يارغا،
قىلغان - ئەتكىنىم زايى.

ئاتاسىز قىلدىڭ يارىم،
ئاناسىز قىلدىڭ يارىم.
ئاخىرى جۇدالىقتا،
پاناسىز قىلدىڭ يارىم.

ئىشىك تۇۋىدىڭدىن مەن ئوتسەم،
تالدا كۇۋرۇك سالدىڭمۇ؟
ئالتە كۈنلۈك ھالىڭغا،
كويۇك ئوتۇڭنى سالدىڭمۇ؟

سايدا ئوسكەن دەرەخنىڭ،
سايىسى سايغا چۈشەر.

مېنىڭ قۇشۇم ئۇچار بولدى،
ۋاپادار يارىنى ئىزلەپ.
تاپارمۇ قايتا جاناننى،
بىپايان دەشتىنى ئىزلەپ.

كەتسەڭ يەنە كېلەمسەن،
مېنىڭ ئۇچۇن بولسىمۇ.
كەلگىچە كۈتۈپ تۇراي،
يۈرەك قانغا تولسىمۇ.

بىللە ئوتسىز دەپتىم،
بىللە بولسىز دەپتىم.
كوڭلۇمدىكى يار بىلەن،
بىللە ئولسىز دەپتىم.

ئەي يارىم ۋاپادارم،
دەريادەك ئاقار ياشم.
سېنى ئويلىغان چاغدا،
قايدۇ مېنىڭ باشم.

سەن چاقىرماپسەن تېخى،
مەنمۇ خۇشتار ئەمەسمەن.
ئېزىز جانىم ئېسەن بولسا،
بىۋاپانى دىمەسمەن.

ئېدىردا ئوتلىغان تايچاق،
مېنىڭ تېپىم ئەمەسمۇ؟
ۋاپا قىلمىغان يارغا،
ئىخلاسى زايا ئەمەسمۇ؟

بارمىغاچقا - كەلمىگەچكە،
يات بولۇپ قالدۇقمىكىن؟
يانچۇغۇمدا يۇل تۈگەيتى،
سەت بولۇپ قالدۇقمىكىن؟

ئاتلاپ ئۆتمەن كەچتە،
بېغىڭىزنىڭ تېمى پەس.
يارنى تاشلىۋەتتۇق بىز،
چۈنكى ئۇنىڭ كوڭلى پەس.

باغىڭغا كىرىپ باقسام،
شاپتۇلنىڭ تۇۋى سايا.
سەندەك بىۋاپا يارغا،
قىلغان ئەقەدەم زايا.

دۇتارنى چالالامسىز؟
پەدىسىنى باسالامسىز؟
مەندىن باشقا يار تۇتۇپ،
ئارزۇغا قانالامسىز؟

سېنىڭ بىلەن يار بولۇشقان،
بىر مەلئە چوڭ بولۇپ.
قالدىم ئەمدى ھەسرەتتە،
يۇرگىمگە قان تولۇپ.

كېۋەزلىكىمۇ بىزنىڭ يەر،
قوغۇنلۇقىمۇ بىزنىڭ يەر.
ئۆلمەي تىرىك ئايرىلساق،
خەلقى - ئالەم نىمە دەر؟

بېغىڭغا بۇلبۇلۇم كەتتى،
ياخشى كۈتۈپ ئالارسەن.
مەن باشقا بىلەن يۈرسەم،
ئۈچمەس داغدا قالارسەن.

قوينىڭمۇ قوزاسى بار،
پىلىنىڭ غوزاسى بار.
بىۋاپالىق قىلغانغا،
خۇدانىڭ جازاسى بار.

قارا ساچىڭنى بوستان دەي،
سايە سالىۋىن يولۇمغا.

مېنى ئالدىغان قىزچاق،
ئاقشەت قولغا چۈشەر.

يارىمنىڭ ئويى ساستا،
بىللە ماڭىلى قاشتا.
ماڭا مەيلىڭ بولمىسا،
نىمىشقا ئويىنىغان باشتا؟

ئەجەپمۇ بولۇق بولدى،
ھويلامدا قارا ئۇرۇك.
بىۋاپالىق قىلغاننى،
يولدا تاشلاپ كەتكۈلۈك.

سايە بەرمەيدۇ تېرەك،
شاخى سۇنغاندىن كېيىن.
چىلىلسا كەلمەيدۇ يار،
كوڭلى قالغاندىن كېيىن.

كويىنۇگۈمنى يۇدۇردىم،
سىم - تانىغا يايىدۇردىم.
ساڭا بەرگەن كوڭلۇمنى،
ئۇچ ئاي بولدى ياندۇردىم.

باغچىغا كىرگەن بولۇپ،
سۇندۇردىم گۈللەرنىڭنى.
ئەشۇ گۈلگە ئوخشىتارمەن،
ئايرىلغان كۈنلەرىمنى.

ئايدىڭ بولمىغان جايدىن،
چىراقنىڭ شولىسى ياخشى.
ۋاپا قىلمىغان ياردىن،
تەنھا يۈرگىنىم ياخشى.

چوڭ تام ئورۇلەي دەيدۇ،
خوجىتامدا يولەر بولدۇم.
يار كوڭلىنى بەرمەيدۇ،
ھېجراندا كويەر بولدۇم.

سەنمۇ باردىڭ تاۋاپقا،
 مەنمۇ باردىم تاۋاپقا.
 چېچىڭدىن بىرتال ئۇزۇپ،
 پەدە باغلاي راۋاپقا.

ئالما ئاتسام ھويلاڭغا،
 تۇتۇۋالدىڭ ئىتەكتە.
 قاچانغىچە ساقلایدۇ،
 ئاناڭ سېنى كاتەكتە.

قۇرغۇيۇم ئۇچۇپ كەتتى،
 جىمجىتلىقنى ئارزۇلاپ.
 يارىنى ئالدىم قولۇمغا،
 ئانىسىنى رازىلاپ.

باغدىكى شاپتۇلىنىڭ،
 شېخى ئەجەپ پەس ئىكەن.
 چىقىمىسەن تالا - تۈزگە،
 سېنى كۆرەك تەس ئىكەن.

كۈن چىقىشتىن تاڭ ئاتار،
 تۇرنىلار ئۇچار قاتار.
 غەم يۇتۇپ ياتسام ئەگەر،
 قايسى يارىم ئويغىتار؟

ئۈستەڭ بويى ئاشخانىدىن،
 مانتۇ ئەپ بېرەي سىزگە.
 ئىچىمدىكى دەردىمنى،
 ماڭغاچ دەپ بېرەي سىزگە.

كېچىلىرى يول ماڭساڭ،
 قولۇڭغا پەنەر ئالغىن.
 ئوتۇڭدا چۈچۈل بولدۇم،
 ھالىدىن خەۋەر ئالغىن.

كۆچەت يىلىتىز تارتىدۇ،
 مۇنبەت يەرگە تىكىلسە.

بەرگىن ئالتۇن ئۇزۇكى،
 سېلىۋالاي قولۇمغا.

كۆچەتلەر خوي ياراشپتۇ،
 چوڭ يولغا بېرىپ زىننەت.
 يارىمىنىڭ قاراشلارى،
 مەن ئۇچۇن ئەجەپ قىممەت.

ئاتنىڭ بالىسى تايچاق،
 تالنىڭ ئۇچىنى يەيدۇ.
 خوشنامنىڭ قىزى ئايشەم،
 كوزنىڭ يېغىنى يەيدۇ.

بېشىمدىكى تۇماقنى،
 تىكىۋالدىم كەمچەتتىن.
 ئوز يۇرتۇمدىن يار چىقماي،
 تۇتۇۋالدىم بىر چەتتىن.

ئىشىك ئالدىغا چىقسام،
 مياڭلىدى بىر مۇشۇك.
 ئالدىراپ ياتلىق بولساڭ،
 تەۋرىتىسەن قوش بوشۇك.

ئالىملار پىشىپ قاپتۇ،
 ئۈزەڭ بېرىپ كورۇپ باق.
 يېڭىياچى يار تۇتساڭ،
 ئۇزۇن مۇددەت سىناپ باق.

دەريا بويىغا كەلسەم،
 تۇرنىلارنىڭ ئىزى بار.
 يۇرگىمىنىڭ قېتىدا،
 سەن يارىمىنىڭ سوزى بار.

يارىمىنىڭ ئېتى ھورى،
 چاقىڭنى قۇرۇپ چورى.
 مېنى قايلىتاي دىسەڭ،
 بېشىمدىن تۇمار ئورى.

ياردىم بىلەن ئويىنغان،
ناچۇق ئۈستەڭ لىۋىدە. ①

يېڭىشەردىن ئۈتكەندە،
كورۇنىدۇ ياندۇما. ②
سەن يار بىلەن ئوينىساڭ،
دوست - دۇشمەنگە چاندۇرما.

پىشاۋىنىڭ كورۇندى،
ئۈگۈزەمگە چىقىپ باقسام.
سەن ياردىم چىرايلىقى،
باغرىمغا راسا ياقسام.
ئالما ئاتسام يىراققا،
بېرىپ چۇشتى قىياققا.
مېنىڭ كوڭلۇم چۇشۇپ قالدى،
ساھىپ جامال قىزچاقتا.

ئىشىگىنى تولا قاقسام،
ئۈلگۈجەكتىن ئۇزۇلدى.
يار سېنى تولا ئويلاپ،
مېنىڭ كوڭلۇم بۇزۇلدى.

دەرىزەگە - تەشتەكتە،
ئېچىلدۇرغان گۈل بولاي.
مەن ساڭا كويۇپ قالدىم،
ئومۇر بويى قۇل بولاي.

ھېيتتا ناغرا چالغاندا،
تەڭكەش بولىدۇ سۇناي.
يار بىلەن تېپىشقاندا،
دۇشمەن كوزىدە ئويناي.

كېچە بولسا ياتمايدۇ،
ھۇقۇش بىلەن جاغالماي.

ئۇزۇلمەيدۇ دىل رىشتى،
لەۋەن يارغا چىگىلسە.

شامالدا چوربدىم غالتەك،
بوراندا چوربدۇم غالتەك.
كوڭلۇمنى ئېلىۋالدى،
ئوزى چاققان، بويى كالتەك.

ئېتىزدىكى قوناقنى،
غېرىچ ئۈسسە تاقلایمەن.
يانچۇغۇمدا ناۋات بار،
سەن يارىمغا ساقلایمەن.

تاڭ سەھەرنىڭ سالقىنى،
ئوتتى چوڭ ھويلا بىلەن.
يارغا دەپ گۈلدەستە تىزدىم،
بىر سىقىم غۇنچا بىلەن.

ئاق پىيازنىڭ پوستىمەن،
قىزىل پىيازنىڭ پوستىمەن.
بىر مەلىدە چوڭ بولغان،
قارا قاشنىڭ دوستىمەن.

تېرەكسىز ھويلىغا كىرسەم،
تومۇزنىڭ ئاپتۇۋى ئوتتى.
بويۇڭدىن ئورگىمەي يارىم،
قەدىرىڭ ماڭا يەتتى.

لاي ئوچاقتا ئوت قالاپ،
يۇزلىرىم قارا بولدى.
يارىمنى تولا ئويلاپ،
يۇرىمىم يارا بولدى.

ئىگىز ئۈسكەن تېرەكنىڭ،
يىلتىزى بار تېگىدە.

ئېرىقتىكى لاي سۇنى،
باشلاپ كەلگىن ئوتياشقا.
مەيلىك بولسا كەل يارىم،
ئومۇر بويى ئويناشقا.

ئاتۇشۇڭغا بارغىچە،
سايۋاغدا قونۇپ قالدىم. ①
سەن يارىمىنىڭ ئوتىدا،
ئاغرىتچان بولۇپ قالدىم.

ئاق بۇلۇتقا ئوخشايدۇ،
قاغىلىقنىڭ قويللىرى.
كوكۇلۇمنى بېرەي دېسەم،
ئەجەپ ئىكەن خۇيلىرى.

جىنەستەيۇ - جىنەستە،
بىزنىڭ باغدا جىنەستە.
سەن ئىگىزدە مەن پەستە،
سۇيۇۋالدىم مېڭ تەستە.

ئەجەپمۇ ياراشىپتۇ،
ئالا ئاتنىڭ تۇماسى.
كېچە بولسا ئۇيقۇ يوق،
تۇتتى يارىنىڭ خۇماسى.

ئاق كەپتەرمۇ موللاقچى،
كوك كەپتەرمۇ موللاقچى.
يارىمنى يامان كورمەڭ،
ئوزى خۇشخۇي چاقچاقچى.

مەن يىغلايمەن ھەر كۈنى،
يارىم يىراقتا كەتسىلە.
ئېچىلارمەن غۇنچىدەك،
مېنىڭ ھالىمغا يەتسىلە.

سوز قويالىدىم يارغا،
يالغۇز يارىنى تاپالماي.

ئانارم بار - ئانارم بار،
باغىمدا ئانارم بار.
يولسىز يېقىن بولسا،
قېشىڭغا نەچچە بارغىم بار.

ئىگىز ئوسكەن تېرەكلەر،
ئوز ئارا بوي تالشۇر.
بىز - ئىككىمىز دوست بولساق،
مەلىسىزگە يارشۇر.

ئوستەڭلەرگە سۇ كەلدى،
ئوركەش ياساپ شاقىراپ.
يارىم چىقتى يېنىمغا،
تولۇن ئايدەك پاقىراپ.

دەريالاردا ئاقتان سۇ،
تۇغاملاردا توختايدۇ.
مېنىڭ مېھرىۋان يارىم،
قىزىل گۈلگە ئوخشايدۇ.

ئۇچكە بارمۇ چاقىدەك،
ياڭاق بارمۇ چاقىدەك.
ئاخشاملىققا بار دەيلا،
چىراق بارمۇ ياقىدەك؟

باغى بولسا گۈل بولسا،
ھويلا بولسا قۇم بولسا.
ئىككىمىز تېپىشقاندا،
يەر ئاستىدا يول بولسا.

ئوگىزەڭگە چېچىۋەتتىم،
بىر چاڭگال قارا تاشنى.
ئىزلەيمۇ تاپالمايم،
سەندەك بىر قارا قاشنى.

① سايۋاغ - قەشقەر بەشكەرەمدىكى بىر يېزا

يۇرگىمىدە ئوت بولغاچ،
يارنىڭ كويىغا چۈشتۈم.

بېغىڭنىڭ كەينىدە تۇرۇپ،
چالما ئاتتىم ھويلاڭغا.
كېلەر ۋاقتىڭنى خەۋەر قىل،
زىلچا سالاى يولۇڭغا.

كۈنجۇر بېرىپ سەدرىتەي،
بېقىۋاتقان قويۇڭنى.
ئىز قوغلاپ تاپالمادىم،
كېچە ماڭغان يولۇڭنى.

ئىگىز تاغدىن چۈشكەن سۇ،
ئوقچۇپ ئاقار ئېقىندا.
قۇلاق سېلىپ تىڭشسام،
ئۇنۇڭ چىقتى يېقىندا.

كويىمدى دەمەسەن مېنى،
كۈل بولۇشنىڭ ئورنى يوق.
ساڭا كويگەن بۇ يۈرەككە،
سۇ سېپىشنىڭ ئورنى يوق.

ماڭداپمۇ يېتەلمىدىم،
چامداپمۇ يېتەلمىدىم.
ئوتىڭىز يامان ئىكەن،
تاشلاپمۇ كېتەلمىدىم.

ئاخشام چىقتىم تالاغا،
قوينۇم تولدى ئانارغا.
جامالىڭغا بىر قاراپ،
ئەمدى قالدىم بالاغا.

ئالدىڭغا باراي دىسەم،
ئالدىمدا توغرا دالان.

كۈن چىققاندا بىر كىشى،
كۈن پاتقاندا بىر كىشى.
كوڭلۇمدىكى يارىمغا،
ئوخشىمايدۇ ھىچ كىشى.

كېيىنكىدە ئولتۇرسام،
يولدىكىلەر قارايدۇ.
كوڭلۇمدىكى شۇ يارىم،
ئىشىك تۈۋىدە مارايدۇ.

كويۇپ سويگەن نىگارمىنى،
تاپارمەن گۈلچىمەن باغدا.
راۋاپنى سايىرىتىپ ئويىناپ،
يۇرۇيمەن دائىما باغدا.

بىسىمىلادىن سوز باشلىدىم،
سۇغا تايلاق تاشلىدىم.
دوستلىرىمنىڭ ھورمىتىگە،
مەن ناخشامنى باشلىدىم.

كەپتىرىم پالاقلايدۇ،
لاچىن كەلگەن ئوخشايدۇ.
كوڭلۇم خوش بولۇپ قاپتۇ،
يارىم كەلگەن ئوخشايدۇ.

سېرىق ساندۇق سىرىمەن،
ئىككى گۈلنىڭ بېرىمەن.
تاغدا زەينەپ، باغدا كاككۇك،
بىرى سەندۇر، بىرى مەن.

ئايىنى ئاسماندا دىسەم،
ئايىخان زىمىندا بار ئىكەن.
تەلمۈرۈپ تۇرغان كىيىكتەك،
جانان قېشىمدا يار ئىكەن.

ئۇچتۇم بۇدىنە بولدۇم،
تاللىق بىدىگە چۈشتۈم.

ئايرىلىپ كېتەي دېسەم،
يار ئوتى بەكمۇ يامان.

ئاخشام كېلىمەن دېسەڭ،
سىرتتا ياتتىم غەم بىلەن.
مەن ياردىمنىڭ دەردىدىن،
باشقا يىدىم دەم بىلەن.

ئاق تاۋادا كوينىڭى،
كۆك تاۋادا كوينىڭى.
ياردىنىڭ ماڭا بەرگىنى،
ئالما ئەمەس يۇرتىڭى.

ئىشىك ئالدى چىلانلىق،
ساڭا نىمە يوغانلىق.
مەنىمۇ ساڭا توياغلىق،
ياتقان يېرىڭ سامانلىق.

بۇلبۇل سايىرىغان باغدا،
غۇنچە پورەك ئاچمامدۇ؟
مەن يادىغا يەتكەندە،
ياردىم ھەسرەت تارتىمامدۇ؟

پاختەكلىنىڭ يېرىگە،
شال تېرىيدۇ شالچىلا.
كۈلۈپ تۇرۇپ گەپ قىلسا،
چوڭ سوزلەيدۇ ھالچىلا.

سەن چىمەننىڭ گۈلى بولساڭ،
مەن چىمەننىڭ بۇلبۇلى.
سەن چىرايدىڭغا ئىشەنسەڭ،
مەن خۇدايىمنىڭ قولى.

كېتىپ بارغان پابدانىڭ،
ئالدى ئىگىز، كەينى پەس.
بىزنى كويىدۇرگەن ياردىنىڭ،
ھالى ئۈستۈن، كوڭلى پەس.

ئاق تاۋارنىڭ پېتى يوق،
كۆك تاۋارنىڭ پېتى يوق.
يېڭى تۇتقان ياردىمنىڭ،
بىر ئېغىزمۇ گېپى يوق.

ئاتمامسەن تاپانچاڭنى،
بېسىقلىق ئوقۇڭ يوقمۇ؟
ياخشىنى يامان دەيسەن،
ئۈزەڭدە گۇنا يوقمۇ؟

نېرى كەتسەم، كەل دەيسەن،
يېقىن كەلسەم، كەت دەيسەن.
كويۇشكەندە تەڭ كويىگەن،
ماڭا كەلدى دەرت دەيسەن؟

ئىلى يولىدا، سايدا،
بار ئىكەن قۇم ھەمدە تاش.
دەردى يوقلار ئوينىيدۇ،
دەردى بارنىڭ كوزى ياش.

كۆچەت تىكتىم باغ بولدى،
ئوينىيدىغان چاغ بولدى.
يايرىم قىلغان ئاھانەت،
يۇرتىڭىگە داغ بولدى.

سۇ ئاقىدۇ ئايلىنىپ،
باش - ئايىغى لايلىنىپ.

باغدا گۈللەر ئېچىلۇر،
مىرادىغا يەتكەندە.

يىغلاپ تۇرۇپ خەت يازدىم،
كۈلۈپ تۇرۇپ ئوقۇشقا.

يەكەندىن دۇتار ئالدىم،
قەشقەردىن راۋاپ.
مەن يارىمغا خەت ئەۋەتسەم،
كەلمىدى جاۋاپ.

ئىگىز - ئىگىز تېرەكلەر،
پوتلا چىقىرىپتۇ.
بىزنىڭ يارلار ئۈزگىرىپ،
ياخزا چىقىرىپتۇ.

ئىگىز - ئىگىز تېرەكلەر،
پوتلا چىقاردى.
يارنىڭ ئانىسى بىزدىن،
ئشۈن چىقاردى.

كونا قاپاقتىن سۇ توكۇلسە،
ۋىلىق - ۋىلىقلا.
نومۇس دىگەننى بىلىمەيدۇ،
بەت قىلىقلا.

كەپتىرىم پالاقشىيدۇ،
سا كەلگەنگە ئوخشايدۇ.
يۇرىگىم جىغىلىدايدۇ،
يار كەلگەنگە ئوخشايدۇ.

ئېرىق بويىغا قويدۇم،
مەجنۇن تال بىلەن تېرەك.
مەن يارنىڭ ۋاپادارى،
يارمۇ ئويلىسۇن مەندەك.

سۇ چۈشتى ئىگىز تاغدىن،
باشلىدۇق ئېرىتلارغا.

كەتكەن يارنى توسماڭلار،
ئوزى كېلۇر ئايلىنىپ.

ئاسماندىكى ئالا قاغا،
چىكەتكىگە تويدىڭمۇ؟
بىزنى يامان دەپ بېرىپ،
يار تۇتقانغا تويدۇڭمۇ؟

ۋاي قاغىلا - قاغىلا،
تاققا بارماي قايتتىڭمۇ؟
ئوزى كەتكەن نادان يار،
بىزنى يەنە تاپتىڭمۇ؟

ئاتنى مىندىم ئالدىمچى،
ئېلىپ ئوردى كەينىمچى.
يېڭىياچى يار تۇتسام،
ئويىنىمىدى مەيلىمچى.

چىندە شاراپ بولسا،
تەخسە كاۋاپ بولسا.
مەن تولا ئوكۇنىمەيتتىم،
يارىمىدىن جاۋاپ بولسا.

يارىم يازغان خېتىدە،
سېغىنىدىم سېنى دەپتۇ.
خەت يازماس بولۇپ قالدىڭ،
ئۇنۇتتۇڭمۇ مېنى دەپتۇ.

بايان قىلدىم سوزۇمنى،
ئوقۇپ بېتىڭ خېتىمنى.
سىز يارىمنى بىلەر دەپ،
يازماي قويدۇم ئېتىمنى.

ئونبەش پۇڭلۇق يىپ ئالدىم،
سائەت بېغى توقۇشقا.

قىزىل گۈلنى كۆپ ئىزلەپ،
سېرىق گۈلنى تاپتىم مەن.
يارىمنىڭ پىراقىدا،
سۇغا كىرىپ ئاقتىم مەن.

گۈللۈك تاغنى كۆرگەندە،
قارلىق تاغنى ئۇنۇتما.
ياخشى يارنى سويىگەندە،
مەن غېرىپنى ئۇنۇتما.

ئىشىگىڭگە لاي ئاتتىم،
قۇلۇپىڭغا تەگسۇن دەپ.
يارىم سالام ئەۋەتتىم،
دادىم ساڭا يەتسۇن دەپ.

ئۇرۇمچىگە بارمايمەن،
داخىيەندە قەرزىم بار.
يار مېنىڭدىن رەنجىپتۇ،
ئانىسىغا ئەرزىم بار.

پىيالىدا چاي بەرسەم،
سۇندۇرماي ئىچەلمەسەن؟
مەن بىلەن يار بولۇشقا،
چىن ۋەدە بېرەلمەسەن؟

تاڭنىڭ تۇرىدا كۈلگەن،
باھار گۈلدەك كوكۇم.
ئىشچان ئامرىغىم بىلەن،
خوشال ئوتتۇ ئومرۇم.

ئەمگەك قىلىپ گۈل تەردىم،
بېغىم گۈلشەن بولسۇن دەپ.
يارىم كېلىپ، سەيلى قىپ،
خوشاللىنىپ كۈلسۇن دەپ.

بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ،
كۆچىنىڭ باشىغا كەل.

مەن ئەمدى چىداي قانداق،
سەن سالغان پىراقلارغا.

قوندى بۇلبۇلۇم قوندى،
گۈلبۇستان چىچەكلەرگە.
راست گېپىڭنى ئېيت يارىم،
يېتەمدۇق تىلەكلەرگە؟

تاغدا يايلىغان سەكە،
قازانغا قانداق پاتقانەن؟
مېنى تاشلاپ ئامرىغىم،
ئويۇڭدە قانداق ياتقانەن؟

سۇغا چۈشسەم ئۈستەڭگە،
لەيلىمەي چوڭۇپ كەتسەم.
سەن نامەرتنى سۇيىگەچە.
ئەجەل يەتمەي ئولۇپ كەتسەم.

ھويلاڭدىكى قاپاق تېرەك،
سايە سالدۇمۇ يارىم.
بارمىسام سېنىڭ كوزۇڭ،
ياشقا تولدۇمۇ يارىم.

كوزلىرىڭ خۇمار ئىكەن،
نېمە ئانچە قارايسەن؟
راست گېپىڭنى ئېيت يارىم،
ئاندىن ماڭا يارايسەن.

ئىشىك ئالدىڭدىن ئوتتۇمەن،
ساڭا قاراپ كەتتىم مەن.
جامالىڭنى بىر كورۇپ،
مۇرادىمغا يەتتىم مەن.

سۇغا باردىم كولىڭگە،
كويۇپ قالدۇم كوزۇڭگە.
ئەپلەشتۈرۈپ گېپىمنى،
دىيەلىدىم ئوزۇڭگە.

سېنىڭ قەلۋىدىكى كەپتەر،
مېنىڭ قولۇمغا ئەگىدۇ.
ساڭا كويىگەن يۈرەكنى،
قانداق قاسا سەگىدۇ؟

كەچمىگەن دەريانى كەچتىڭ،
كەتمىدىڭ سۇدا ئېقىپ.
ئەمدى كوڭلۇڭ تىنىدىمۇ،
يارنى باغرىڭغا يېقىپ.

دوڭگە چىتسام دوڭ ياخشى،
ئويىگە كىرسەم ئوي ياخشى.
ئىشقى يوق نادان ياردىن،
قوشقا قاتقان ئوي ياخشى.

ئوينىدايۇ - ئوينىدايۇ،
ئەگم يولدا ئوينىدايۇ.
بىزنىڭ بىۋاپا يارلار،
سوگەتلىكىنى بويلايدۇ.

سارجا ئىشتىنىم باتى،
كىيەي دىسەم قىرى يوق.
يېڭىياچى يار تۇتسام،
كوز سالغىدەك يېرى يوق.

ئاتنى چاپتۇرمىسەن چولگە،
موللاق ئاتمىسەن كولگە.
سەن يادىمغا يەتكەندە،
يۈرەكنى ياقىسەن يەرگە.

ئاق بوز ئاتنى مىنگەندە،
ئىگەچىڭى لىڭشىيدۇ.
يېڭى يارنى سويىگەندە،
كونا يارلار غىڭشىيدۇ.

قىزىل تۇمشۇق تومۇچۇق،
شاخ توپىسىدە سايرايدۇ.

ۋاپاسى بار يار بولساڭ،
چىرمىشىپ قاشمىغا كەل.

يارىمنىڭ ئويى تاغدا،
ئوينىدايۇ كىرەمباغدا.
مېنىڭ يارىم چىرايلىق،
كېلىدۇ دىگەن چاغدا.

سۇ باشلاپ ئۇرۇق سالدۇق،
چول - بىنام دىگەن يەرگە.
جامالىڭنى بىر كورۇپ،
ئوت كەتتى يۈرەكلەرگە.

ئات باغلىدىم جىگدىگە،
قويۇپ بەردىم بىدىگە.
ئوزەم كىچىك تۇرۇپلا،
قالدىم يارنىڭ دەردىگە.

سىز ئالتۇن بولۇڭ يارىم،
مەن زىرە سوقاي يارىم.
سىز گۈلشەن بولۇڭ يارىم،
مەن ناخشا ئوقاي يارىم.

قىزىل گۈلنى باشقا قىسام،
تۇمار بولارمۇ؟
كورۇشمىسەك يارىم ماڭا،
خۇمار بولارمۇ؟

گۈل ئىچىدىن تاللاپ ئۇزدۇم،
خۇش پۇراقلىق رەيھاننى.
كورگەنمۇ سەن جانانم،
مەندەك غېرىپ - ۋەيراننى؟

ئاتلارنى توقۇپ قويدۇم،
شەۋىرغان يامان قاردا.
يارىم بېرىدۇ ۋەدە،
چىن كوڭلى بولەك ياردا.

شوپاڭدا ھاراق ئىچسەم،
شەنسىن داڭزىغا ئالدى.
ئالتۇن قارقاش يارىم،
قەشقەر شەھرىدە قالدى.

سپاجۇينىڭ تىڭزىسى،
ساق - ساق ئۈستەڭ بويدا.
ئەگىپمۇ كېتەلمىدىم،
مەن يارىمنىڭ كويدا.

يار مىنگەن تورۇق ئاتنىڭ،
ئوڭ قۇلىغىدا بىر ئەن بار.
قورقماي چىققىن تالاغا،
ئىشىك تۇۋىدە مەن بار.

يىل نىشى نورۇز كۈنى،
مەن چىڭلاپ ھاراق ئىچتىم.
ئىشقى ئوتى يامانكەن،
تۈنلەردە كويۇپ پىشتىم.

قۇرغۇي بولۇپ ئەگىمەن،
يايرىم سېنىڭ جاڭزاڭنى.
قايسى ياقتىن كېلسەن،
بىر كۆرەيمەن پاڭزاڭنى.

ھاۋادىكى لاچىنى،
تور بىلەن تۇتاي دەيمەن.
ئالتۇن قارا كوز يارنى،
سۇ بىلەن يۇتاي دەيمەن.
سەن قاچان كەلدىڭ يايرىم،
كەلگىنىڭنى بىلىمىدىم.

چىتقىلى چارەممۇ يوق،
ئولتۇرۇپ قان يىغلىدىم.
سېنىڭ يايرىڭ ئوبدانمۇ؟
مېنىڭ يايرىم ئوبدانمۇ؟

كۈڭلى بارمىكىن قىزنىڭ،
يەر تېگىدىن قارايدۇ.

كەتمەننى تولا چاپسام،
شىخىل ئاشتىن يەر چىقتى.
يېڭىياچى يار تۇتسام،
مەلىسىدىن ئەر چىقتى.

سىزگە يازغان بۇ خەتنى
تولدۇرغان قۇرۇق نەتنى.
سىز نىمە دەپ تونۇيسىز،
ئاشىغىم مۇھەببەتنى؟

گۈل شاخىنى قايرىغان،
قىلۋىنىڭ شامالىمۇ؟
يۈرىڭىنى كويدۇرگەن،
يايرىمنىڭ جامالىمۇ؟

توپلىغۇچى: ھوشۇر ئەبراھىم

كېچە يېتىپ چۇش كوردۇم،
تولۇن ئاي قوينۇمدا دەپ.
ئاھ! دەپ ئويغىنىپ كەتتىم،
پاھ! يۈرىڭىم كويدى دەپ.

بارغىلى بار خىيالىم،
يانغىلى يوق ئاقتىم.
يارىمنى سېغىنغاندا،
ئۇچقىلى يوق قانتىم.

يارىمنى ئاغرىق دەيدۇ،
مەن بېرىپ كۆرەيمىكىن؟
ئاغرىق بولسا - بولمىسا،
بېشىدىن ئۈرگىلەيمىكىن؟

كوڭلۇمدىكى يارىمنى،
يۈرەككە ياقاي دەيمەن.

قەشقەر يولى قورايلىق،
ئەنجان يولى بىر ئايلىق.
يۈرەر ئىكەن قەيەردە؟
مېنىڭ يارىم چىرايلىق.

ئەجەپ ئايدىڭ بولۇپتۇ،
يارىم كەلسە كورگىدەك.
بويىغا گىرە سېلىپ،
لەۋلىرىگە سۇيىگىدەك.

يارىم تۇماق كىيىپتۇ،
پىشانىسىگە چوكرەمەي.
قاچانغىچە يۈرەرمىز؟
كويىگەن ئوتنى ئوچەرمەي.

قارا قاشقا تاۋاپ قىلماڭ،
قارا قاش ئالۋاڭچىدۇر.
كونا يارنى تاشلىماڭ،
يېڭى يار يالغانچىدۇر.

يارىم قوغۇن تېرىپتۇ،
كۈزلۈككە بىز بارساقچۇ!
باراڭلىقتا ئولتۇرۇپ،
ناشكەرنى يارساقچۇ!

يارنى ئەسلەپ يىراقتىن،
ئاق قەغەزگە يازدىم خەت.
يۈرىڭىمدىن چىقمايدۇ،
بارمىكىن يار سالامەت؟

خۇددى ئوچمەس ئوت بولۇپ،
يارغا جاندىن كويىمەن.

شامال چىقسا پۇرايدۇ،
قولدا ئانار بارمۇ؟

ئالما ئاتتىم تېرەككە،
يېنىپ چۈشتى بولەككە.
بېرىپ ئېيىنىڭ يارىمغا،
مەلھەم سالسۇن يۈرەككە.

ئېتىمنى توقۇپ قويدۇم،
شۇئىرغان يامان قاردا.
بېشىمغا ھەر بالا كەلدى،
مېنىڭ كوڭلۇم يەنە ياردا.

يار يالتۇز ياتامدىكىن؟
مەن بارسام قارامدىكىن؟
خويما تولا سېغىدىم،
كوڭلۇمنى ئالامدىكىن؟

قانداق قىلىمەن ئەمدى،
غەمگە قالغان باشىمنى.
كەتكىلى ئۇزاق بولدى،
سېغىدىم ئاداشىمنى.

يارىمنىڭ تۇماقنى،
مەخمەل بىلەن تاشلىغان.
مەن يارىمنىڭ خېتىنى،
يۈرىڭىمدە ساقلىغان.

ئېرىشىڭدا سۇ بارمۇ؟
ئۇسسۇزلۇققا مەن تەشنا.
سەن مېنى قوبۇل كورسەڭ،
مەڭگۈ بولىمەن ئاشنا.

ئالتۇن قەپىزىم بولسا،
بۇلبۇلنى باقاي دەيمەن.

ئەل قىزىنى ماختايدۇ.
قەلەم قاشقا يەتمەيدۇ.

دەرۋازاڭنىڭ بېشىدا،
قومۇش بىلەن زاراڭزا.
مېنىڭكى بىر يارىم بار،
كېچىككىنە بالاڭزا.

ئاق بالخان دەپ ئېيتمايمەن،
سىم كارۋاتتا ياتمايمەن.
سىم كارۋاتتا ياتقاندا،
بىر گېپىم بار ئېيتمايمەن.

ئىشك ئالدى بۇيادۇر،
شىلدىر ئەتسەڭ تۇيادۇر.
نازۇك سېنىڭ بىلىڭنىڭ،
تۇتماي تۇرۇپ سۇنادۇر.

مەن يارىمنى تاپارمەن،
ئانارگۈلنى ئۈزەرمەن.
مەن يارىمنى تاپقاندا،
مۇرادىغا يېتەرمەن.

ئىلى دىگەن يەرلەردە،
ئۇن تاسقايدۇ لەڭزىدە.
كېچىككىنە يارىم بار،
قان تامدۇ مەڭزىدە.

بىر كورۇپ سېنى يايرىم،
قالمدى مېنىڭ ھالىم.
بىر باقساڭچۇ مەيلىمگە،
تەڭ بولۇپتۇ ئەھۋالىم.

ياردەيسەن ئىگىلىمەيسەن،
مەيدەڭدە تومۇر بارمۇ؟

تولا تارتتىم دەردىنى،
سەرسان بولۇپ يۇرمىن.

چىراي تۇرقىڭ قاملاشقان،
ئىلىك دەيمۇ يار سېنى؟
ھىچ يادىدىن چىقمايسەن،
ئەتە - ئاخشام، يا تۇنى.

يارىم نەدە ياتقاندۇر،
بېلىگە چالما پاتقاندۇر؟
مەن يادىغا يەتكەندە،
ئۇخلىماي تاڭ ئاتقاندۇر؟

ئوچاقتا ئوتۇن سالىدىم،
يوغىنىنى ئۇششاقلاپ.
ئۇخلاپ يېتىپ چۈش كوردۇم،
سەن يايرىمنى قۇچاغلاپ.

بېغىڭدىكى گۈللەرگە،
بۇلبۇل قونسا سايرايدۇ.
يارغا كويگەن يۈرەكتە،
چەينەك قويسا قاينايدۇ.

ئۈستەڭ بويىدا كوردۇم،
خەقلەر سالغان كۆۋرۈكنى.
مەن ئۈزەمچە كويگەنمۇ،
يارىم ساپتۇ كويۈكنى.

كورۇنگەن قارا تاغلار،
ئارقىسى ئىسىل باغلار.
بىزنىڭ يار كىچىك باللا،
بېلىگە دۇردۇن باغلا.

ئاق تاشنى ئىگىز دەيدۇ،
ئاق بوز تاشقا يەتمەيدۇ.

تال چىۋىقتەك تولغىنىپ،
مېڭىشىڭدىن ئورگىلەي.

ئاتلىرىڭنىڭ ئىچىدە،
مىنگىدەك ئېتىڭ بارمۇ؟
يېنىپ ئارقاڭغا قارايسەن،
يارىم بىر گېپىڭ بارمۇ؟

ھاۋا تۇتۇلۇپ قاپتۇ،
ھويلىڭىزدا قار بارمۇ؟
ئالەمنى كېزىپ كەلدىم،
سىزدەك ياخشى يار بارمۇ؟

قۇچقاچتەك مېنىڭ جانىم،
نەچچىڭگە بولەي خانىم.
نەچچىڭگە بولۇپ كەلسەم،
يەتمەيدۇ مېنىڭ جانىم.

گۈللەر ئېچىلىپ تۇرسا،
بۇلبۇل سايىرىشىپ تۇرسا؟
بىرى ئاشىق - بىرى مەشۇق،
بىرىگە قارىشىپ تۇرسا.

زولپىكەشۇ - زۇلپىكەش،
كەل خېنىم قوينۇڭنى يەش!
ئىككى دەرتىمەن بىر بولسۇن،
ئىچىمىدىكى رەنجىمىنى يەش!

ئىگەچىدىن باغ ئالدىم،
ئىجارىسى ئۇچ تەڭگە.
يارىم مېنى شوخلۇقتىن،
ئىتتىرۋەتتى ئۈستەڭگە.

تاۋار كەسكەن قايچىكەن،
دۇردۇن كەسكەن قايچىكەن.

ئاخىشلىققا كەل دەيسەن،
خالىدا ئويۇڭ بارمۇ؟

يار بىلەن بارايمۇمەن،
يېرىم يولدا قالايمۇمەن.
كوڭۇل بەرمىگەن يارىنىڭ،
كوڭلىنى ئالايمۇمەن.

كېتىپ بارىسەن يارىم،
قاچان كېلىسەن يارىم.
سېنىڭ كەلمىڭ مۇشكۈل،
مەن بېرىپ كۆرەي يارىم.

بېغىڭغا كىرىۋېلىپ،
ئورۇك ئىغىتاي يارىم.
ناخىشامغا قوشۇۋېلىپ،
سېنى يىغلىتاي يارىم.

باققا كىرىپ ئالما يەك،
باغنىڭ ئالىمىسى بىزنىڭ.
قارا قاش لەۋەن يارىم،
جاندىن ئوزگىسى سىزنىڭ.

سەھەردە سايىرىغان بۇلبۇل،
كوڭۇلنىڭ زېھنىنى ئاچتى.
ئېچىلغان قىزىل گۈلنى،
ياز قۇلغىغا قىستى.

قېشىڭىز قارا ئىكەن،
كوزىڭىزگە كويدۇم مەن.
تىلىڭىز تاتلىق ئىكەن،
لېۋىڭىزگە سويدۇم مەن.

ئىگىز ئۆگزەڭگە چىقىپ،
ئاتلىشىڭدىن ئورگىلەي.

رەڭگىمنى سېرىق دەيدۇ،
جۇدالىق دەردى ئەمەسمۇ؟

تېرەكسىز ھويلىغا كىرسەم،
بېشىمغا ئاپتاپ ئوتتى.
بويىڭدىن ئورگىلەي يارىم،
سېنىڭ قەدىرىڭ ماڭا يەتتى.

ياغ دىسەڭ يۇپاڭغا بار،
ھاراق دىسەڭ شوپاڭغا بار.
سەن يارىم مېنى دىسەڭ،
ئەگىشىپ تۇرپانغا بار.

لەيلى قازاق قىسماڭلار،
توزۇپ كېتىدۇ يەرگە.
قىزغا ئاشىق بولماڭلار،
تېگىپ كېتىدۇ ئەرگە.

بۇ يولدا تولا ماڭدىم،
بۇ يول مېنىڭ يولدىشىم.
ھېرىپ، چارچاپ كەلگەندە،
كوڭۇل ئالغان قولدىشىم.

مەنىگە چۈشكەن بىلەن،
ھىچ يەرلەر كورۇنمەيدۇ.
يارنىڭ كوزىگە قاراپ،
ئوتكەن كۈن بىلىنمەيدۇ.

جەرەن ئاتنى سۇغاردىم،
لەڭزە بېشى - بۇلاقتا.
مەن ساڭا كويۇپ قېلىپ،
ئالتاي ياتتىم سولاقتا.

ئېتىمنى قويۇۋەتتىم،
يېڭى چىققان قىياقلارغا.

خۇمار كوزنىڭ ئىچىگە،
ئوت سەپ قويغان نوچمەن.

ئوڭ قولۇمدا ئايپالتا،
بوسۇغاڭنى كولايمەن.
ئاخشاملىققا سەگەك يات،
يارىم سېنى تولايمەن.

يارىم كوينەك كىيىپتۇ،
قارايمەن ياراشقانغا.
ئېلىۋالدىم قولۇمغا،
بەرەيمەن تالاشقانغا.

تامাকা سالاى دەيدۇ،
خالتىنى ئاچالمايدۇ.
بىر سۇيۇپ قويماي دەيدۇ،
خالى جاي تاپالمايدۇ.

بېشىڭدىكى دوپپاڭنىڭ،
توت تالاسى ئەگمە گۈل.
مەيلىڭ بولسا كەل يايىم،
بىز ئوينايلى تەۋەككۈل.

ئىگىز ئوسكەن قوناقنىڭ،
كالىسىدا پاتاق يوق.
مەيلىڭ بولسا كەل يايىم،
بىز دىگەندە چاتاق يوق.

ئوستەڭ بويىدا بەش تام،
تامنىڭ تۇۋىدە ياتسام.
ئۇخلاپ قالغان يارىمنىڭ،
لېۋىنى چىشلەپ ئويغاتسام.

قانداق قىلىمەن يارىم،
خىيالىم سەندە ئەمەسمۇ؟

ياردەردى شۇنداق بولسا،
چىقىپ كېتەي يىراقلارغا.

قاسم دىگەن داخەنزە،
سېپىل تۇۋىدە قالدى.
مېنىڭ يارىم خوجەنزە،
ئوز ۋە دەسسىدە قالدى.

يايلاقتا ئوتلاپ يۈرگەن،
قارا مېنىڭ قويلرىمە.
ئەمدى مەن كېتەر بولدۇم،
قۇچاغلان سۇيۇپ قويۇڭ.

ياردەردى يامان ئىكەن،
مەن ئاۋارە بولمايمەن.
باراي دىسەم يول يىراق،
ۋاقتىدا كورەلمەيمەن.

يار ئىشىكىدە تۇرسا،
قىزىل گۈلى بويىندا.
ئولسەم ئارەمىنىم يوقتۇر،
بىردەم ياتسام قويىندا.

لىپ-لىپ ئېتىدۇ كوكۇلۇم،
يار قېشىغا بارغىلى.
لىۋىگە سۇيۇپ قويۇپ،
تەنى تازا قىلغىلى.

يارنىڭ ئىشىكى تاللىق،
ھەم ھويلىسى باراڭلىق.
باراڭنىڭ ئاستىدا ياتۇر،
مېنىڭ يارىم چىرايلىق.

مەن بېلىمنى باغلىدىم،
قىل بىلەن ھەم سىم بىلەن.

چىن ئەقىدە باغلىساڭ،
ئومۇرۇم ئوتەر سەن بىلەن.

ئىگەمنىڭ بەندىسى كوپتۇر،
مېنىڭدەك بولغىنى يوقتۇر.
مېنىڭدەك بولغىنى بولسا،
كويۇپ كۈل بولغىنى يوقتۇر.

دەريا بويىدا سالدۇق،
ساندۇققا كاۋا سالدۇق.
سەن يارىمنىڭ تويىغا،
رەڭگىمۇ - رەڭ تاۋار سالدۇق.

ئاللا - ئاللا قۇرغۇيۇم،
قاشىڭ بىلەن كوزلىرىڭ.
بىر كېلىپ - ئىككى كېلىپ،
جاننى ئالدى سوزلىرىڭ.

سەھەردە چۈشۈپ قاپتۇ،
قارا ئاتنىڭ تۇۋىغى.
ئەجەپمۇ ياراشىپتۇ،
سۇيگەن يارنىڭ تۇمىغى.

ئاسماندا چىراق بارمۇ؟
ماڭسام يولغا نۇر چۈشتى.
ئاق كوكۇل گۈزەل يارغا،
قوشۇلماققا يول چۈشتى.

ئوڭزەمگە توخۇ چىقتى،
تاخ دىسەم توپا چۈشتى.
خۇدانىڭ تەغدىرى بىلەن،
مېنىڭ كوكۇلۇم ساڭا چۈشتى.

ئېرىغىڭنى مەن ئويدۇم،
سەن كېلىپ يەنە ئويما.

غۇلجىغا يولۇم چۈشتى،
سۇيۇۋالاي خۇمالىق.

ئالتۇندەك چىرايىڭغا،
ئاينى تەڭ قىلىپ بولماس.
يار سوغا ئېلىپ كەلسە،
تازىمدا تۇراي تىمتاس.

قولۇمدىكى ياغلىقنى،
ھاۋارەڭ بوياپ بەرسىلە.
ئۈزەم تاللاپ سويىگەنمەن،
مەيلىمگە قويۇپ بەرسىلە.

سەنمۇ ئۈستەڭ بويىدا،
مەنمۇ ئۈستەڭ بويىدا.
ئولمىسەك كورۇشەرمىز،
ياۋاغ كوۋرۇك بويىدا.

سەھەرنىڭ سالقىنى يارىم،
سېنى سالقىنغا تاپشۇردۇم.
باشتا ۋەدىمىز شۇنداق.
سېنى ئاللاغا تاپشۇردۇم.

كۈن چىقاردىن تۇن پاتار،
تۇن پاتاردىن تاڭ ئاتار.
خۇمالىق ئۇيقۇدا ياتسام،
يارىم كېلىپ ئويغىتار.

تاغدەك يۇرگىم تاغدەك،
كاككۇك سايرىغان باغدەك.
دائىم ئوينىساق دەيمەن،
باشتا ئوينىغان چاغدەك.

يار بىلەن بارايمۇمەن؟
يولدا قالايۇمۇمەن؟

خۇدا ياراتقان بەندەڭنى،
ئىشقى ئوتىدا قويا!

ئاتنىڭ بالىسى تايچاق،
تالنىڭ ئۇچىنى يەيدۇ.
يېڭىياچى يار تۇتسام،
كوزنىڭ يېغىنى يەيدۇ.

تاماكىنى ئەتسىلە،
ھەسەل قوشۇپ چەكسىلە.
قانداق چىمدار بۇ يۈرەك،
بىزنى تاشلاپ كەتسىلە!

راۋابىمنى ساز قىلغان،
سىم تارى بىلەن زەخمەك.
يۇرىگىمنى كويىدۇرگەن،
قېشى قارا بوندىلەك.

يارنىڭ قولىدا كەكە،
تام تۇۋىنى كولايدۇ.
يۇرىگىمنى كويىدۇرۇپ،
ئوزى غەمىسىز ئوينىيدۇ.

شايار يولى يۇلغۇنلۇق،
كۇچار يولى بۇلغۇنلۇق.
مەن سەپەرگە چىققاندا،
يارتۇتتى ماڭا يوللۇق.

يۇقۇرىدىن چۈشۈپ كەلدىم،
قوللىرىمدا بەردەڭگە.
نەشانە بولۇپ قالسۇن،
سۇيمەيمەن پەشانەڭگە.

چاپنىڭنىڭ پېشىدىن،
كېسۋالاي تۇمالىق.

بارساڭلار سالام دەڭلار،
بىزنى ئۇنتىغان يارغا.

بېغىڭدىكى تاللىرىڭ،
خامان ھەيدىسە لازىم.
ئوينايمەن دەپ ئېيتساڭچۇ،
مەن ساڭا قىلاي تازىم.

ئىشىڭگە چىقتىڭ سەن،
كوزلىرىڭنى ئوينايتتىڭ.
سېنىڭ بىر خىياللىق بار،
مەن غەربىنى يىغلىتىپ.

ئۇچاڭدىكى پەشمەتنى،
بىر يىللىق بولار دەمسەن؟
كوڭلۇمدىكى يارىمدىن،
ئايرىلسا ئولەر دەمسەن؟

ئىشىك كەينىدە تۇرۇپ،
يوچىغىدىن قارايدۇ.
خۇلۇم - خوشنىسى دۇشمەن،
كۈندە كېلىپ مارايدۇ.

قىلۋىدىن شامال چىقسا،
يار بۇرۇنۇمغا پۇرايدۇ.
خۇلۇم خوشنىسى، دۇشمەن،
بىزنى كىمدىن سورايدۇ؟

پىچاقنى سالاى دىسەم،
يارىم قولۇمدىن تۇتتى.
قاشلىرىنى ئوينايتتى،
مېنىڭ كوڭلۇمنىمۇ ئۇتتى.

يارىمغا ساراى سېلىپ،
گۈل بىلەن مۇنار قىلسام.

مەندىن ئاغرىنغان يارىڭ،
كوڭلىنى ئالايىمۇمەن؟

سەيۋەنزەڭدە ئۇنۇپتۇ،
ئاق چامغۇر، قىزىل چامغۇر.
ئويناقتىلى قويىمىدى.
تولا يېغىپ بۇ يامغۇر.

ئىشىڭدىن ئوتتۇم مەن،
ئوتكىنىمنى تۇيدۇڭمۇ؟
توخۇ ئىككى چىللىدى،
بىر چىقمايسەن ئولدۇڭمۇ؟

كېچىلەردە مەن باردىم،
ئىتلىرىڭغا يالۋۇردۇم.
ئەجەپ چىقىمىدىڭ يارىم،
زەپىرەڭدەك سارغايىدىم!

دەرتنىڭ تولىسى كەتتى،
ھۇندىن كېيىن تارتمايمەن.
بۇ ئالەمدە تارتقانى،
ئۇ ئالەمدە تارتمايمەن.

پەلەك يانسا يانغاندۇر،
يېنىپمۇ كېلەمدىكىن؟
كوڭلۇمدىكى يارىمنى،
خۇدايىم بېرەمدىكىن؟

ئىگىز تاققا چىقتىم مەن،
يول تېپىپ چۈشەلمىدىم.
چىرايىڭغا كويىدۇم مەن،
ئەقلىڭگە ئىشەنمىدىم.

ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرگەن،
بىر يالغۇز قارا قاغا.

يار ئىچىدە بىلىمەمدۇ؟
ھەر قانچە گۇنا قىلسام.

قاچانغىچە قارايمەن،
سېنىڭ ماڭغان يولۇڭغا؟

قاراپ كوزلىرىم تالدى،
بىر سوزۇڭنى بەرمەيسەن.
نېمە مۇنچە زار بولدۇڭ،
سۇيۇپ قويساڭ ئولمەيسەن؟

باغچام بار دىگەن بولساڭ،
مەن باغچامنى سالماستىم؟!
يارىم بار دىگەن بولساڭ،
سېنى تەڭلىككە سالماستىم؟!

مېنىڭ خەستە كوڭلۇمنى،
چىرايلىق مەشوقۇم ئالدى.
راست سوزۇڭنى ئېيت يارىم،
مېنىڭ جانىمۇ ئاز قالدى.

ئىگىز تاغ ئاراسىدا،
ئېرىمەيدىكەن قارلار.
بىزدىن ئامەت قاچقاندا،
قارمايدىكەن يارلار.

كوچەت قويدۇم ھويلامغا،
بىر قاراڭغۇ باغ بولدى.
يارىم قىلغان ئاھانەت،
يۈرىڭىگە داغ بولدى.

ئويلىرى يولغا يېقىن،
ئاڭلىمايلا ناخشىنى.
كوزلىرىنىڭ خۇنى يوق،
تاللىمايلا ياخشىنى!

بېغىڭغا كىرىپ قالدىم،
شاپتۇلىڭنى يەپ سالدىم.
ئوينىمىساڭ ئوينىما،
مەن ئويناپ كۈلۈۋالدىم.

تامدا توخۇ ياتامدۇ؟
باغدا غازاڭ قاقامدۇ؟
بىزنى سۇيگەن يارەنلەر،
يۇلتۇز ساناپ ياتامدۇ؟

غەزەل ئوقىماي دىسەم،
دەردىم ئوقۇغىن دەيدۇ.
يارغا قارىماي دىسەم،
كوڭلۇم قارىغىن دەيدۇ.

توخۇ تولا چىللايدۇ،
قاننىنى قاقمايدۇ.
يارغا نىمە بولدىكىن،
يەردىن ئۇستۇن باقمايمۇ؟

قېشىڭىزنى ئاتتىڭىز،
بىزنى تاشلاپ كەتتىڭىز.
يوقىمدى ئۇياتتىڭىز،
زارى - زار قاخشاتتىڭىز!

جان دەيمۇ، جۇۋان دەيمۇ؟
جۇۋانىڭ ھالىنى دەيمۇ؟
كەيىڭنى شاھى كوينەك،
قول سالغىنىنى دەيدۇ؟

دۇتار چالغان قولۇڭغا،
كوڭلۇم چۈشتى خۇيىڭغا.

بەگىڭنىڭ باللىرى دەيدۇ،
بىرىدىن - بىرى دودەن.

چوكانلار كويۇپ قاپتۇ،
بىر پاتمان ساقاللىققا.

جاڭگالغا كىرىپ باقسام،
يانتاقلىق ئوتۇن ئىكەن.
بىزنى مۇنداق كويۇرگەن،
قارا قاش خوتۇن ئىكەن.

ھەسرەتلىك كوڭۇل ئىچىدە،
بىر ئاھدە جان كەلدى.
قاشلىرى قەلەم قاشتەك،
چاچلىرى كامال كەلدى.

ئاق چەينەكتىن چاي قۇيسام،
تەڭدىن تولسى قايماق.
چوكانلاردا ئەۋەن يوق،
ياش باللا سىڭا - مايماق.

يار ئىشىگىدە تۇرۇپ،
بىر جىلۋە قىلالمايدۇ.
بىر كورۇپ كېلەي دىسەم،
خالىدا بولالمايدۇ.

چوڭ يورغا كىچىك يورغا،
يارنىڭ مىنگىنى يورغا.
يارنى كەلگىدەك دەيدۇ،
چىقىپ تۇرارمىز يولغا.

ئەتە بىلەن غاز ئوتەر،
سودىگەرلەر ياز ئوتەر.
كىچىككىنە قارا كوز،
قانداق قىساس كار ئېتەر؟

ئىشىگىنى ئاچ يارىم،
بويۇڭنى كورۇپ ئالاي.

ئىشىگىگە تەلمۇردۇم،
چىقمايسەن جېنىم مودەن.

چوكان ئاسما دەككىنە،
بىلى تاسما دەككىنە.
شۇ چوكاننىڭ قىلغى،
رىسەدە قىزدەككىنە.

مەن بېغىڭنىڭ تېشىدا،
سەن بېغىڭنىڭ ئىچىدە.
سەندەك نەچچە چوكانلار،
ياغلىغىمىڭنىڭ ئىچىدە.

يان يەرگە ساراي سالدىم،
شامال كەلسە دالدى دەپ.
ئارزۇلاپ سېنى سويىدۇم،
چوكانلارنىڭ ئالدى دەپ.

دەريا بويى قومۇشلۇق،
ئۇنىڭ تۈۋىدە قوراي.
جۇۋانغا كويۇپ قالدىم،
ئېرى بارمىكىن سوراي؟

كېتىپ بارغان جۇۋاننىڭ،
تۈگمىسى قاتار - قاتار.
تۈگمىسىنى يەشكىچە،
توخۇ چىللاپ تاڭ ئاتار.

ئىشىگىدىن ئوتسەم مەن،
تەمبۇرىڭنىڭ ئاۋازى.
يۈرىگىمنى كويۇرگەن،
جۇۋانلارنىڭ سەۋازى.

مەن باردىم چاقاللىققا،
پايدىسى يۇققانلىققا.

دەپ قويۇڭلار يايىرىمغا،
يار تۇتمسۇن كۈزگىچە.

بېشىڭدىكى دوپپاڭنىڭ،
توت تالاسى خەسكەن.
خېنىم ساڭا مەن كۆيدۈم،
سېنى ماڭا بەرسكەن؟

ئۇ ئېتىزمۇ ئوسكەن،
بۇ ئېتىزمۇ ئوسكەن.
قارا كۆز مېنىڭ يارىم،
يېنىمدا دائىم بولسكەن.

دەريا بويىدا تاللار،
تاللىۋالدىم تالىمنى.
بىۋاپا ئىكەن يارىم،
سورىمايدۇ ھالىمنى.

يار ئىشىگىدىن ئوتتۇم،
ئالما شېخىنى تۇتۇپ.
يار چىقىمايدۇ ئويىدىن،
مەن تالادا قان يۇتۇپ.

بەلۋاغ باغلىغان نوچى،
ياغلىق سورۇلۇپ قالدى.
ئۈزىنى داڭلىغان نوچى،
ياردىن ئايرىلىپ قالدى.

ئەنتىم بارۇ- ئەنتىم بار،
يانچۇغۇمدا قەنتىم بار.
يار ئايرىلمەن دەيدۇ،
مېنىڭ ئايرىلماسقا شەرتىم بار.

بۇ تاغلار ئىگىز تاغلار،
تېشى بار، توپاسى يوق.

قۇلغىڭدىن تۇتۇۋېلىپ،
مەڭزىڭدىن سويۇۋالاي.

باغىم بارۇ- باغىم بار،
زىغىرلىقتا زاغۇن بار.
كىمىنىڭ قىزى ئاي بولسا،
شۇنى بېرىپ ئالغۇم بار.

ئېتىم بولسا ھىللادىن،
جابدۇقلىرى تىللادىن.
خۇدايىمدىن تىلەيمەن،
مەڭزى قىزىل قىزلاردىن.

قارىسام كورۇنمەيدۇ،
دەرياغا يېقىن باغلار.
مېنىڭ يىغلىغانىمنى،
قارا كۆز قاچان ئاڭلا.

قىزىل گۈل ئىشىتمەيدۇ،
بۇلىۋىلىنىڭ ساداسىنى.
ئولسەم ئارمىنىم يوقتۇر،
كورسەم يار جامالىنى.

باردىم دەريا كەچكىنى،
ئولتۇردۇم سۇ ئىچكىلى.
مەن سېنى سېغىنغاندا،
قانتىم يوق ئۇچقىلى.

يارنىڭ ئويى يىراقتا،
ئويى قېشىغا ئوي سالسام.
يار كېلەرمۇ- كەلمەسمۇ؟
توشقان يېغىدا بوي سالسام؟

قارا شەھەرگە بارغىچە،
لايغا پاتتۇق تىزغىچە.

يار كوڭلى بولەك ئىكەن،
باغرىدا قارا تاش بار.

تاققا چىقىتىم تال ئۇچۇن،
قۇرغۇي بالسى بار ئۇچۇن.
ئوتۇڭدا كويۇپ پىشتىم،
ئەسقاتماس سەن يار ئۇچۇن.

ئاق تەلپەك، قارا تەلپەك،
مەن كەيسەم يارىشامدۇ؟
يېڭىباچە يار تۇتسام،
نامەرت گوي تالشامدۇ؟

ئەجەپ تەشئارىكەن كوزا،
ئىچىدە سۇيى تۇرسا.
ئوزى ھەر جايدا ئويىنايدۇ،
بېلىقتەك جورى تۇرسا.

باغىڭدىكى ئەتىرەڭنى،
شامال قايرىۋەتكەندۇ؟
بىز ئىككىمىز ئامراقتۇق،
دۇشمەن ئايرىۋەتكەندۇ؟

يار بېرىپ يار تۇتۇپتۇ،
كىرمىگەن كوچالاردىن.
بىزمۇ يار تۇتارمىزغۇ،
ئۇزمىگەن غۇنچالاردىن.

ئاسماندىكى ئۇچ يۇلتۇز،
كۈندىن - كۈنگە نۇرلايدۇ.
بىزمۇ چوڭ بولۇپ قالدۇق،
ئاتام قاچان ئولەيدۇ؟

ئېتىڭىز تۇرسۇن ئىكەن،
سۇندۇردى ئىگەرمىنى.

ئىرادىسى بوش يارىنىڭ،
دەردى بار ۋاپاسى يوق.

ئورۇلسەم تىكەن تاللا،
چورۇلسەم تىكەن تاللا.
سەندىن ئوزگىنى دىسەم،
باغرىغا تىكەن ئاللا.

يۇقۇرىدىن چۇشۇپ كەلگەن،
بىر قارا چىرۋەر ئاغماق.
يارىم مەندىن ئايرىلسا،
يۈرەككە پىچاق سالماق.

يىپ ئەمەس، يىپەك ئەمەس،
بىۋاپاتنىڭ كەيگىنى.
بىزدىن ئارتۇق ئەمەسكەن،
ماختاپ يۇرۇپ سويىگىنى.

قوش ھايدايدۇ قارا قاش،
ئىگىز - پەس توۋەن يەردە.
كۈلگىنىمگە گۈل بولماڭ،
مېنىڭ كوڭلۇم بولەك يەردە.

ئىگىز ئوگىزىگە چىقىپ،
شىلدىرلاتتىم غازاڭنى.
مەندىن ئوزگىنى سويىسەڭ،
خۇدا بەرسۇن جازاڭنى.

سەنغۇ يار تۇتارسەن،
ياساپ قويغان قوچاقتەك.
مەنمۇ بىر يار تۇتارمەن،
كوزى قارا مۇنچاقتەك.

قولدا پەرەڭ ياغلىق،
يارىم كوزىدە ياش بار.

بىز مۇنداق غېرىپىلىقتا،
سويىگەن يارىمىز قايدا؟

مەن بۇ يەردە يۇرگەننى،
دۇشمەنلەر كۆرەلمەيدۇ.
پىچاق ئالسىمۇ قولغا،
يارىمنى سۇيەلمەيدۇ.

گۈلزارنىڭ ئارا چوغلۇق،
گۈلزار ئىچى بۇلبۇللۇق.
گۈلنىڭ گۈلى سارىخان،
سىزگە سېغىنىپ قۇللۇق.

سارىخان قىزىل گۈلدەك،
بىز ئىشقىدا بۇلبۇلدەك.
سارىخان كۈلۈپ قويسا،
خىزمەت قىلىمىز قۇلدەك.

بايتوقاينىڭ يولىدا،
ئالا ئودەك ئىزى بار.
ئومەركانىڭ ئويىدا،
سارىخان دەپ قىزى بار.

سارىخان تىلى تاتلىق،
كوڭلىدۇر ئەجەپ قاتتىق.
ئىشكىتىن چىقالمايدۇ،
مەن كەلسەم كېچە ئاتلىق.

يار يولىغا سەپ سېلىپ،
خوش ئوينىغان قارا كوز.
بويى ئوسۇپ، ئات مىنىپ،
قوش ھەيدىگەن قارا كوز.

جەدە ئاتقا مىنگەندە،
ياندۇپ ئوتۇڭ قارا كوز.

ئاتام بولسا ئالۇردىم،
كونا يار جىگەرلىمى.

قارا قاش ئۇزۇن چاچلىق،
ئاق يۈزلۈك قەلەم قاشلىق.
ئىشكىگە چىقارمايدۇ،
ئاتا-ئانىسى باشلىق.

ئاتنىڭ ياخشى تورۇق،
قىزنىڭ ياخشى ئورۇق.
يىگىتلىك قىلاي دېسەم،
پۇتۇمدا يوغان چورۇق.

ئەزەلدىنلا بار ئىكەن،
ئاشىغىغا قاراپ تۇرماق.
كېلىك يارىم ئوينايلى،
ھەددىمۇ ماراپ تۇرماق.

يارىم بەرگەن ئۈچ ئالما،
ئۈچى - ئۈچ بولەك ئىكەن.
مەقسەتكە يېتەلمەيمىز،
ئەجەپ كاژ پىلەك ئىكەن.

بىزگە قاچان كېلىدۇر،
ئويۇن - كۈلكىنىڭ ۋاقتى.
ئىچىمىدىكى دەرتلىرىم،
قانغا ئورۇلۇپ ئاقتى.

قارا قاش بولغان بىلەن،
كەلمەيدۇ قېشىغا مېنىڭ.
بۇ مالا مەت تاغلىرى،
سېرىلدى بېشىغا مېنىڭ.

ئىگىز قارىشاي تاغدا،
سۇلار ئاقىدۇ سايدا.

كۈرپە - يوتقان ئۈستىدە،
ئولتۇرۇشۇڭ دولەتتە.

كوز ياشىڭ قۇرۇمايدۇ،
كۈڭلىڭىز نىمە دەرتتە؟
ھاۋا پاراخوتتا كېلىپ،
يوقلاپ كېتەي سائەتتە.

ھاۋا پاراخوتلار كېلىپ،
دىن ساخلىسا ھەقلىقتا.
غارىپلار تەڭ كىلەلمەس،
نوبەت باردۇر بايلىقتا.
بىر نەچچە ھۈنەر ئالىپ،
ساقلاپ سۈيەي ساندۇقتا.

ئۇستالارنى ئەگەشىپ،
بىر نەچچە ھۈنەر ئۆگەنەي.
يارنى زىلۋا بويىغا،
چار يىلاندىك چورگۈلەي.
قەست قىلادۇر بۇ ئەللەر،
دۇشمانلارنىڭ كورمىگەي.

تاغ تەرەپمۇ يورۇيدۇ،
خۇتمۇ يۇلتۇزمۇ نىمە؟
ھەجەپ ئىچىم كۈيەدۇ،
مېھرىبان مېنى دىسە.
يالغۇز دەرەخ ياشىناپ،
سايىسى چولگە تۇشەر.

چولگە تۇشەر سايىسى،
ئىزلەپ چىقىم ئاڭلاشىپ.
بىر يىللىق ئويناي دىسەم،
دۇشمانلىرىنىڭ تالاشىپ.
بۇ دەرت ئارا بولغۇچە،
ئولتۇرالى قالاشىپ.

قۇلاق سېلىپ گېپىمگە،
قاندۇرۇپ ئوتۇڭ قارا كوز.

جىرغىلاڭنىڭ يوللىرى،
تارام - تارام كېچىگى.
گۈل مەشۇق دەپ يارىم بار،
خۇددى ئالما چىچىگى.

گۈل مەشۇق دىگەن بىلەن،
ئوقەت قالدۇ چەتتە.
كىچىكىكىنە قارا كوز،
يىغلاپ يۇرگىدەك دەتتە.

توپلىغۇچى: ئۇچقۇنجان ئوھەر

خۇدايىم دولەت نەرسە،
سېپىل سالسام ئاسمانغا.
كۈكچە ماڭا قەست بولۇپ،
تۇتۇپ بەردى دۇشمانغا.
كەتكۈزگىلى قۇيمايدۇ،
ئالىپ ماڭدى توخسۇنغا.

ئۇرۇمچىگە خان توختاپ،
توققۇز قان سالغان سېپىل.
بۇ يولدا دۇشمان تۇلا،
خۇدانى ئوزى كېپىل.
بۇ يىل باشىغا كەلدى،
يارىمى ئېيتقان گېپى.

توخسۇندىن سەپەر قىلىپ،
ماڭغان يۇرتۇم ئۇرۇمچى.
دۇربۇن بىلەن قالاسام،
يارىم شۇندا كورۇندى.
كىشى يۇرتى دۇستاير،
كورۇپ كورگۇم سۇيۇندى.

ناۋايىلنى بېيىتى.
 ئەگەر ئاۋازنىڭ چىقسا،
 قارا تاشنى ئېرىتى.
 قارا تاش ئېرىپ كەتسە،
 تۇلا كېلىدۇ كەلكۈن.
 چىرايلىقنى دەردى كۆپ،
 پايدا كەلمەيدۇ سەندىن.
 يول تەن كۇيۇپ كەتمەسۇن،
 كويۇكنى ئالغىن تەندىن.

مەن يارنى ئوناغاندا،
 ئۇخلاسام كوزۇم تۇشەر.
 ئىككىمىز مۇڭداشالى،
 دۇشمان تۇيماسۇن كېچە.
 ئايرىلماسقا سەن بىلەن،
 ۋەدە قىلاي ئولگىچە.
 يارنى كوردۇم دىگەنگە،
 جاننى بېرىپ سۆتىم.
 سوزلىسەڭ سوزۇڭ تاتلىق،

توپلىمغۇچى: نىجات مۇخلىس

源泉 (维吾尔文, 丛刊, 总12期)

بۇلاق (ئومۇمى 12 - سان)

(ئۇرۇمچى شەھەر ئازاتلىق كوچا - 306 No)
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
باسما تاۋىغى: 21.25 قىستۇرما ۋارىغى: 1
1984 - يىل 4 - ئاي 1 - بېسىلىشى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تۈزدى ۋە نەشر قىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپخانىسىدىن تارقىتىلدى
فورماتى: 787 × 1092 مىللىمېتىر 1/16
1983 - يىل 11 - ئاي 1 - نەشرى

باھاسى: 1.10 يۈەن

تىراژى: 10,300 - 1

كىتاپ نومۇرى: M100980802

